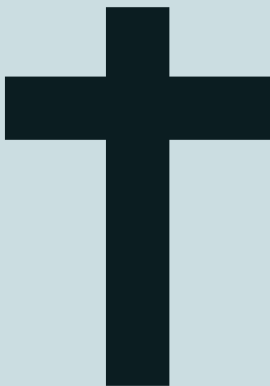

Nasoruan siGot len
nasoruan ta Uluveu

The New Testament in the Maskelynes language of Uluveu,
Vanuatu

**Nasoruan siGot len nasoruan ta Uluveu
The New Testament in the Maskelynes language of
Uluveu, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Maskelynes blong Uluveu,
Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Maskelynes de
Uluveu, Vanuatu.**

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Maskelynes

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

cb9da196-fced-5a7c-9540-74db5e4270fd

Contents

Mattiu	1
Mak	83
Luk	133
Jon	214
Nauman gail	275
Rom	347
1 Korint	384
2 Korint	421
Kalatia	445
Efesus	458
Filippi	471
Kolosse	481
1 Tessalonika	491
2 Tessalonika	499
1 Timoti	504
2 Timoti	514
Titus	522
Filemon	527
Naipru gail	530
Jemes	558
1 Pita	568
2 Pita	579
1 Jon	586
2 Jon	596
3 Jon	598
Jut	600
Na-kel-vəhoti-an	604

Mattiu

Na-kel-uri-an tovoi aMattiu totoi

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke, aMattiu tovi esua len ahai susur tosəɲavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AMattiu itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri mai naJu gail ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, aGot tokel gati len na-kel-gati-an ta sutuai.

AMattiu itosi mōs ase?

Itosi mōs naJu gail, alat a Jutea.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

Len nalobulat egai, aMattiu ikel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav. Ibol husur nəpasian siYesu, naɲusanan san, nəmatan san mai na-le-məhat-an san dan nəmatan.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aYesu len nəmauran san, ehusur aJon Baptais, ehusur ahai susur siYesu gail, mai aPita tovi galit sua.

Natgalenan evisi ɲais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau 6 B.C. vəbar A.D. 30.

Len nalobulat egai aMattiu itos gat nəbathuyah siYesu hən biɲarɲar ke aYesu evi kiɲ len nəpasusan siTevit tovi kiɲ ta sutuai. Evi kiɲ aGot tokel gati mai alat aIsrael ta sutuai. Ale evi Kristo, aMessiah, aGot totabtabuh lan hən bilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan salito. AMattiu ikel ur natit isoɓur aYesu togole. Isor husur nəsa ahai kelkel ur gail lotokele ta sutuai, ale len aYesu na-pəhav-utaut-an galen lotokele lusarpoh. Len nalobulat egai aMattiu itos gat nasoran erim hən naɲusanan siYesu, lumaiegai:

Nasoran san 1 (5.1-7.29)

Nasoran san 2 (10.5-11.1)

Nasoran san 3 (13.1-52)

Nasoran san 4 (18.1-35)

Nasoran san 5 (24.1-25.46)

Imaienan, aMattiu itos nalobulat egai hən naJu ləbikad nadəlomian len aYesu, aGot totabtabuh lan hən bevi Kristo, hən beil a mō hən galito, bevi kiɲ salito.

1) Nəbathuyah mai nəpasian siYesu (1.1-2.23)

2) Natgalenan lotoutaut hən aYesu hən nauman san (3.1-4.11)

3) AYesu etuɓat hən nauman san (4.12-25)

4) Na-kel-uri-an aYesu tokele len naɲehuh (5.1-7.29)

5) AYesu igol namerikel isoɓur (8.1-9.34)

- 6) AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 van (9.35–11.1)
- 7) AYesu eḡusan husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav (11.2–13.52)
- 8) AMattiu itos husur nəvanuan gail lotokad nadəlomian tokəkereh (13.53–15.20)
- 9) Nagilen nauman siYesu len naut a Kalili (15.21–18.35)
- 10) AYesu iyar tur len naut gail tarhəwisel Jortan, evi Jerusalem (19.1–20.34)
- 11) Nauman siYesu len naut a Jerusalem (21.1–25.46)
- 12) Lutah gat aYesu (26.1–56)
- 13) Lukot hən aYesu, lugol imat len nəhai balbal (26.57–27.66)
- 14) AYesu ile məhat dan nəmatan (28.1–20)

Nəbathuyah siYesu
(Luk 3.23–38)

¹ Egai evi na-tos-gati-an sua hən nəbathuyah siYesu Kristo, topat len nəpasusan siTevit, topat len nəpasusan siApraham:

² AApraham evi atəman aIsak.

AIsak evi atəman aJakop,
tovi atəman aJutah mai aʿvan aJutah gail.

³ AJutah evi atəman aPeres mai aSerah, analaru tovi aTamar.

APeres evi atəman aHesron.

AHesron evi atəman aRam.

⁴ ARam evi atəman aAmminatap.

AAminatap evi atəman aNahson,
tovi atəman aSalmon.

⁵ ASalmon evi atəman aPoas, anan tovi Rahap.

APoas evi atəman aOpet, anan tovi aRut.

AOpet evi atəman aJesse.

⁶ Ale aJesse evi atəman aTevit tovi kiḡ.

Ale aTevit evi atəman aSolomon,
anan tovi asoan aUriah a mō.

⁷ Ale aSolomon evi atəman aRehopoam.

Ale aRehopoam evi atəman aApijah.

Ale aApijah evi atəman aAsa.*

⁸ Ale aAsa evi atəman aJehosafat.

Ale aJehosafat evi atəman aJoram.

Ale aJoram evi atəman aUsiah.

⁹ Ale aUsiah evi atəman aJotam.

Ale aJotam evi atəman aAhas.

Ale aAhas evi atəman aHesekiah.

¹⁰ Ale aHesekiah evi atəman aManasseh.

AManasseh evi atəman aAmon.

Ale aAmon evi atəman aJosiah.

¹¹ Ale aJosiah evi atəman aJekoniah

* 1:7: Naloḡulat galevis ta sutuai luke Asafləsake Asa.

mai aṽan gail len nəboŋ

lotomaŋiŋiriah vi Papilon.*

¹² Husur nəmaŋiŋiriah vi Papilon:

aJekoniah evi atəman aSealtiel,

ale aSealtiel evi atəman aSeruppapel.

¹³ Ale aSeruppapel evi atəman aApiut,

tovi atəman aEliakim.

Ale aEliakim evi atəman aAsor.

¹⁴ AAsor evi atəman aSatok.

Ale aSatok evi atəman aAkim.

Ale aAkim evi atəman aEliut.

¹⁵ Ale aEliut evi atəman aEleasar.

Ale aEleasar evi atəman aMattan.

Ale aMattan evi atəman aJakop.

¹⁶ Ale aJakop evi atəman aJosef tovi asoan aMeri,

topas aYesu, lotokisi hən aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹⁷ Imagenan, tuŋat len aAraham vəbar aTevit ikad naur

lotovi 14 pisi, ale tuŋat len aTevit vəbar nəmaŋiŋiriah vi

Papilon ikad naur lotovi 14 am, ale tuŋat len nəmaŋiŋiriah vi

Papilon vəbar aKristo, aGot totabtabuh lan, ikad naur lotovi

14 tətəs.

AMeri ipas aYesu

(Luk 2.1-7)

¹⁸ Nəpasian siYesu Kristo evisi magegai. Anan aYesu, aMeri
ikel gati ke tilah mai aJosef, be a tahw hən arbiŋon, isaŋi ke
etian, aNunun aGot togole.

¹⁹ Husur ke ahaṽut san, aJosef tovi nəvanuan tonor, nəboŋ
tosəsəlon hən aMeri totian, emətahun biŋol nahurun aMeri
biŋa, ŋa isaŋ səhoti len nənauan san ke teriŋ aMeri, be
emətahun avan ideh hələboii.

²⁰ Nəboŋ tonau natgalenan sal, aŋel sua siNasuŋ evisi həni
len nəbəber. Ike, “Josef anatan ulumnan siTevit, sagemətahw
hən gəbesəhar aMeri hən həvi asoan, bathut natətai totian
həni, aNunun aGot gatolavi maii.

²¹ Alitenan dereh tipas anatan ulumnan balai, ale geriŋ
nahəsən aYesu lan, husur gai tilav kuv nəvanuan san gail dan
nəsaan salit balai.”

²² Natgalen pisi evisi hən biŋol nəsa aGot tokele len nabuŋon
ahai kelkel ur bisarpoh. Ike:

²³ “Məteris! Navensus dereh tetian,

ale tipas anatan ulumnan,

ale lekis nahəsən aImmanuel,”

namilen tovi

“AGot itah mai gadito.”*

* **1:11:** 2Ki 24.12-16 * **1:23:** Isa 7.14, 8.8, 10

²⁴ Nəbōŋ aJosef tolele, igol nəsa aŋel siNasuḅ tokel maii. Esəhar aMeri tovi asoan

²⁵ be sagol naitian maii van vəbar nəbōŋ topas anatum uluŋan sua. AJosef eriŋ nəhes Yesu lan.

2

Nəvanuan lotokad namitisau hən naməso

¹ Husur nəbōŋ lotopas aYesu len naut a Petlehem a Jutea, len nəbōŋ aHerot tovi kiŋ, alaluŋan namitisau hən naməso luyar dan Nais vi Jerusalem

² luke, “Atenan lotopasi hən ḅevi kiŋ seJu gail, atenan gai be? Husur namtoris naməso san nəbōŋ tovisi ale namtogəm hən namḅilotu həni.”

³ Nəbōŋ aHerot aKiŋ tosəsəloŋ hən natenan, nəlon etuhatur, mai alat a Jerusalem pisi lumagenan.

⁴ Ekis aḅiltihai tutumav pisi mai ahai pusan pisi hən nalo luḅonḅon ale eus galit ke, “AKristo, aGot ḅitabtabuh lan, dereh lipasi a be?”

⁵ Ale lukel maii ke, “Len naut a Petlehem a Jutea, husur ahai kelkel ur itosi maiegai ke:

⁶ “Be gaiug, a Petlehem, len naut a Jutah,
gəsavi naməkot len alat lotokad na-il-a-mō-an
len naut a Jutah,

husur len gaiug, nəvanuan na-il-a-mō-an sua dereh tegəm
balai

hən ḅeil a mō hən nəvanuan sagw gail, alat a Israel,
hum nəvanuan nasipsip toil a mō hən galito.’ ”*

⁷ Beti aHerot igol nəḅonḅonan tosusuah mai alaluŋan namitisau hən naməso. Eus galit hən nəbōŋ mai namityal naməso tovisi ale lukele.

⁸ Esəvat galit vi Petlehem ale ike, “Mitivan, doŋ vahvahur natətai. Nəbōŋ mətḅisaḅi, kel uri mai ginau hən ginau am nəḅivan valotu həni.”

⁹ Nəbōŋ lotosəsəloŋ hən nakiŋ tonon, lorin naut enan, ale naməso lotorisi nəbōŋ tovisi, eil a mō hən galito van vail məhat hən naut natətai totoh lan.

¹⁰ Nəbōŋ lotoris naməso lukemkem masuḅ.

* 2:6: Mic 5.2

11 Nəboŋ lotobis lohoim loris alarminan, aMeri mai natətai, ale lotəjedur, lulotu həni, ale losəŋav hən naviolan salit hən ləbēviol mai natətai hən nagol, nafranĵinsens mai namər.*

12 Nəboŋ lotoke livan, aGot ikel nalələgauan mai galit len naḅəber ke saletəlmam van hən aHerot, ŋa lotəlmam vi lan nəkantri salit len naŋisal tile.

Nə-gam-yav-an vi Ijip

13 Nəboŋ alalumān namitisau hən naməso lotovan tia, aŋel sua siNasub̄ evisi hən aJosef len naḅəber ike, “Gile məhat, səhar alarminan, gam vi Ijip, ale toh ei vir nəb̄ikel mai gaiug hən gəbetəlmam, husur aHerot dereh tekəta doŋ amas hən b̄igol b̄imat.”

14 Ŋa aJosef ile məhat, esəhar alarminan len mariug ale eriŋ naut enan vi Ijip.

15 Itoh ei van vəbar nəmatan siHerot. Imagenan, nəsa Nasub̄ aGot tokele isarpoh, len nabuŋon ahai kelkel ur ike, “Nokis anatugw ulumān dan naut a Ijip.”*

Nəmatan silathutai

16 Nəboŋ aHerot tonau ləboii ke alalumān namitisau hən naməso lotogəraŋi, nəlon ipaŋpaŋ masuṽ vəsa. Esəvat alalumān hən ləb̄igol alathutai p̄isi, nədaŋ halit toru vi pan, ləb̄imat len naut a Petlehem mai naut gail lotodar visi. Natenan inor hən namityal tosabi len alalumān namitisau hən naməso.

17 Beti nəsa aJeremiah, ahai kelkel ur tokele, isarpoh, ke:
18 “Ikad nadoldol sua len naut a Ramah,

totəŋ, tois habat len nalolosaan,
ARakel itaŋis anatun gail,
emətahun avan ideh b̄etəŋov nəlon vi pan
husur loḅuer tia.”*

Natəlmaman vi Nasaret

19 Nəboŋ aHerot tomat tia, aŋel sua siNasub̄ evisi hən aJosef len naḅəber len naut a Ijip

20 toke, “Gile məhat, səhar alarminan, gevi lan naut a Israel, husur alat lotodoŋ natətai hən ləb̄igol b̄imat, lumat tia.”

21 Ŋa ile məhat, səhar alarminan ale evi lan naut a Israel.

* **2:11:** *Nagol* evi nametəlai sua tomədmədau, nətau han toyəŋəŋ. Nagol sətəŋ. Nəvat hən gəb̄evur nagol etibau gol ke evi nametəlai sekij gail. *Nafranĵinsens* evi nəda hən nəhai tomasmas nəb̄on tosusau. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale len nalotuan silat a Israel loŋəŋasi len natutumavan husur nəb̄on nəbasuhab han esusau. *Namər* am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. Loləmasi am hən ləberinj len nəkaliko lotoruŋ gol niben nəvanuan tomat lan hən b̄ipat ebəlav be asike b̄ibo. * **2:15:** Hos 11.1 * **2:18:** Jer 31.15

22 Avil nəboŋ tosəsəlŋ həni ke aArkelaus tovi kiŋ, tolav namilen aHerot tovi atəman, len naut a Jutea, emətahw hən bivan ei. Nəboŋ aGot tokel nalələgauan maii len naḅəber, eriŋ naut enan, evi Kalili.

23 Ibar navile sua, a Nasaret, ale itoh ei. Beti nəsa ahai kelkel ur gail lotokele isarpoh ke, “Lekisi hən auleNasaret balai.”

3

AJon Baptais eutaut hən naḅisal
(Mak 1.1-8; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28)

1 Len nəboŋ galenan, aJon Baptais egəm vi lan naut masmas toḅəbesw a Jutea. Etuḅat kel ur napisulan siGot.

2 Ike, “Mitipair dan nəsaan samito husur natohan pipi-habəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.”

3 Husur gai boh, ahai kelkel ur aIsaiah tosor husuri ke, “Nadoldol sua satokai len naut masmas toḅəbesw, ‘Məteutaut hən naḅisal mōs Nasuḅ, gol naḅisal san gail linor.’ ”*

4 AJon māu esun nahurabat lotovaii hən nasivurhət nəkamel, mai etutuḅ hən nəhau tutuḅ hən nahurhuḅuluk.* Ihan taḅtaḅor, ihan nalokust mai nəhani.*

5 Beti alat a Jerusalem mai a Jutea mai naut todar vis Nawisel Jortan, luvan van həni.

6 Ale ibaptais hən galito len Nawisel Jortan nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail.

7 Nəboŋ toris naFarisi mai naSattiusi gail lotosoḅur lotogəm hən ləḅibaptais, ikel mai galit ke, “Anatun nəmət gail!† Ase ikel nalələgauan mai gamito hən məḅbigam dan nabiltiŋol paŋpaŋ ḅegəmai?”

8 Len nəmauran samito mitiḅan hən naḅite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan.

9 Samtinau ke mətoləboi məḅbikel mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis, aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke, aGot eləboi ḅilav nəvat galegai ŋai, ale gol ke legəm vi pasusan siApraham!

10 AGot esumən naulumən toutaut tia hən ḅitai nəkadhuhai gail hən nakuvkuv; nəhai ḅisi ləsəḅan hən naḅit tovoi, gai dereh titai, bar hən gail vi lan nəhab.

11 Ginau nubaptais hən gamit hən nəwai sil nəpairan dan nəsaan samito. Avil avan sua satogəmai tohusur ginau, idan

* 3:3: Isa 40.3 * 3:4: 2Ki 1.8 * 3:4: *Nalokust* ehun natohtohlomətu, naJu gail lotoləboi ləḅihanhani. *Nəhani* evi natit tohehe masuḅ topat len naim sesukapak gail. † 3:7: Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəmət tosa. Len nənauan seJu gail, nəmət isa masuḅ hum natəmat toil a mō həni.

am səhor ginau, ginau novi naut kəmas ŋai, nəsanor kasi hən nəbisah ruḃat nəhau hən naributbut san.‡ Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nəhab.

12 Gai esunian naulunian topat nəhai rivrivhai hən bəpəpəhun namisurhuwit dan nasugut nawit tommas. Dereh tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be tēpəŋas nasugut nawit tosa len nəhab todədas nəmatan.”

Nəbaptaisan siYesu

(Mak 1.9-11; Luk 3.21-22)

13 Beti aYesu egəm len naut a Kalili vi lan Nawisel Jortan hən aJon bībaptais həni.

14 Avil aJon isor tasi, ike, “Satimaienan, nəsanor hum gaiug. Ivoi am ke gaiug māu gibaptais hən ginau, gol ke gogəm hən ginau mabe?”

15 Ris aYesu tosor vari ke, “Gidan̄ hən nəbibaptais gagai, husur inor hən darḃigol natit p̄isi tonor, aGot toləŋoni.” Beti aJon idan̄ hən bībaptais həni.

16 Nəboŋ aJon tobaptais həni tonon, vəha-sua ŋai aYesu evi məhat dan nəwai. Nəməv esəŋav m̄osi ale eris aNunun aGot togəm vi pan hum nətav,§ ale egəm toh lan.

17 Ale nadoldol len nəməv ike, “Anatugw ulunian bogai notoləmas buni. Nohəhaṽur masuṽ həni.”*

4

Natəmat italtal ke aYesu tigol nəsaan

(Mak 1.12-13; Luk 4.1-13)

1 Beti aNunun aGot esəhar aYesu vi lan naut masmus tobəbesw hən natəmat bitaltal ke tigol nəsaan.

2 Len nəmaribon tovi 40 mai nalenmariug tovi 40 aYesu səhan, gol ke nəmal ihati.

3 Beti natəmat egəm həni, ike, “Gəḃevi aNatun aGot, kel mai nəvat galegai ke legəm vi bəta.”

4 Ris tosor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas bimaur len nabəta ŋai, be imaur len nasoruan p̄isi aGot tokele.’”*

5 Beti natəmat esəhari vi lan nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale erin̄i eil gilgile a məhat buni len naim siGot.

6 Ale ikel maii ke, “Gəḃevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan. Husur natosian siGot ike, “‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail husur gaiug ale lipat gaiug vi məhat len navəlalito

‡ 3:11: Evi slev gail lotosah ruḃat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. § 3:16: Nətav ehum navimal be epəhapəhw.

* 3:17: Psa 2.7; Isa 42.1 * 4:4: Deu 8.3

hæn asike nariemñ ðesəhot nəvat.’ ”*

7 AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasub aGot samñ ke timabe.’ ”*

8 Ale natəmat esəhar tətəs həni van hæn nəvehuh toshasah habat, ale eʋusani hæn nəkantri p̄isi len navile a pan len nəyalyalan salito.

9 Ale ikel maii ke, “Dereh nilav natgaleg p̄is mai gaiug, gəbetəŋedur, lotu hæn ginau.”

10 Beti aYesu ikel maii ke, “Setan gevi tut! Husur natosian siGot ike, ‘Gilotu hæn Nasub aGot samñ m̄au, ale gigol nalotuan van hæn gai səb̄on.’ ”*

11 Beti natəmat erinji, ale aŋel gail logəm vi tarhət san.

AYesu etubat hæn nauman san
(Mak 1.14-15; Luk 4.14-15)

12 Nəboŋ tosəsəlōŋ həni ke lototah gat aJon, rinji len naim bəbaŋis, aYesu erinji naut enan, evi Kalili.*

13 Elul dan naut a Nasaret a Kalili van vatoh len naut a Kapernaum tarhəbilitiwai. Kapernaum ipat len naut sinahəmar gəlaru, a Sepulun mai a Naftali.

14 Imagenan, nəsa ahai kelkel ur, alsaiah, tokele, isarpoh. Ike,

15 “Naut sinahəmar Sepulun mai naut sinahəmar Naftali, metp̄isal vi lan nabilitiwai, tarhəwisel Jortan, len naut a Kalili simetb̄os gail,

16 nəvanuan gail lotobətah len nəmargobut loris nabiltim̄ial;

len galit lotobətah len naut hæn nəm̄ol hæn nəmatan, nam̄ial siGot evisi, em̄ias galito.”*

17 Len nəboŋ enan van, aYesu etubat kel uri ke, “Pair dan nəsaan samito husur natoŋan pipihəbələn aGot len nəmav egəm pəpadaŋ!”

Ahai susur metəkav gail
(Mak 1.16-20; Luk 5.1-11)

18 Len nəboŋ sua aYesu iyar husur nətarhət nabilitiwai lotokisi hæn Nabilitiwai Kalili. Eris alarmiʋan, aSimon, nahəsən toŋon aPita, mai aAdru aʋan. Arubar hæn nalevlev vi lan nabilitiwai, husur arovi vanuan nəsahiehan.

19 Ale ikel mai gəlar ke, “Gəm husur ginau, ale gamər mərtosah hæn naieh, dereh nigol mirisah hæn nəvanuan gail.”

20 Vəha-sua ŋai aroriŋ nalevlev səlaru, arohusuri.

21 Nəboŋ toyar van am, eris alarmiʋan am, nahəsalar aJemes anatun aSepeti, mai aJon, aʋan. Arutoh len nabot mai

* 4:6: Psa 91.11-12 * 4:7: Deu 6.16 * 4:10: Deu 6.13 * 4:12: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20 * 4:16: Isa 9.1-2

atəmalaru aSepeti, lobutan nalevlev salit gail lunor. Ale aYesu ekis gəlar gəmai.

²² Vəha-sua ŋai aroriŋ nabot mai atəmalaru, arohusuri.

AYesu igol alat lotoməsah lumaur

²³ Ale aYesu iyar turtur len naut a Kalili p̄isi. Eḗusan len naim nabonbonan seJu gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihabəlan aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile gail o nibelit tomatmat, lumaur.

²⁴ Na-kel-uri-an husuri ibar naut a Siria kavkav. Ale nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah gəm həni: alat lotokad naməsahan tiltile, alat nibelit topəŋas, alat lotokad natəmat gail, alat lotokad nahumatmat mai alat nahudhubelit tomat, ale igol galit lumaur.

²⁵ Nabiltiľvoh gail lohusuri, alat a Kalili, a Tekaḗpolis, a Jerusalem, a Jutea mai alat tarhət Nawisel Jortan.

5

Na-sor-ivoi-an gail

(Luk 6.20-23)

¹ Nəboŋ aYesu toris naluľvoh gail, etəvehuh, ebətah. Nəboŋ tobətah, ahai susur san gail logəm həni,

² ale etuḗat vusan galit ke:

³ “Alat lotoləboi len nəlolito ke lotopar Got, be lotoləŋoni, navoian siGot igol gagai lukab həni, husur natohan pipihabəlan aGot len nəmav evi salito.

⁴ Alat lototaŋ,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leləŋon tivoi am len nəlolito.

⁵ Alat nəlolit tomədau,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur aGot teviol hən navile a pan mai galito.

⁶ Alat lotomalkəkət, lotomaduh hən nanoran,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh lihanukub.

⁷ Alat nəlolit totaŋis avan ideh, lotovi tarhət san,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tilolosa hən galit balai.

⁸ Alat nəlolit tomasil, lotoləŋon aGot səbon ŋai,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh leris aGot balai.

⁹ Alat lotogol nanoŋan hən nəbalan gail, lotogol natəmat,

navoian siGot igol gagai lukab həni,
husur dereh aGot tekis galit hən anatun gail.

¹⁰ Alat, nəvanuan gail lotomədas bun galito

sil lotogol nəsa tonor,

navoian siGot igol gagai lukab hēni,
husur natohan pipihabēlan aGot len nē mav evi salito.

11 “Nəboŋ nəvanuan gail ləbisor viles gamit vəsa, ləbemədas bun gamit gol ke mətbeləŋon bisa vəsa, ləbelibliboŋ ke məttoŋol nəsaan tiltile sil məttovi esagw, navoian siGot igol mətukab hēni.

12 Len naŋide tomaienān lomədas tabtab hən ahai kelkel ur gail ta mō. Mitikemkem, mətəhəhaŋur husur aGot ikad nakonpūrṑuran totibau mōs gamit len nē mav.”*

Nətas mai namial
(Mak 9.50; Luk 14.34-35)

13 AYesu isor kəta ke, “Gamit mətəhum nətas* mōs navile a pan.† Be nabus hən nətas bimasig hən bədube, tegəm vi tas tətās am mabe? Savoī hən natideh am. Ivoi ŋai hən ləbībar hēni len tan hən nəvanuan gail ləbīpal gati.

14 “Gamit mətəhum namial mōs navile a pan. Nabiltivile topat məhat len nəvehuh edədas bəsusuah. Nəvanuan ṑisi loləboi ləberisi.

15 Ale avan ideh asike epigau namial, riŋi pipit nəhad. Aoa! Eriŋi a məhat hən bəmias galit ṑisi lototoh len naim.

16 Tomaienān, namial samit temial mōs nəvanuan ṑisi hən ləberis navoian məttoŋolgole, ale sal suh nəyalyalan seTəmamit len nē mav.

Naṑusanan husur nalo siMoses

17 “Samtināu ke notogəm hən nəbikaskas nalo o nəsa ahai kelkel ur lotokele. Ao, nəsaŋəm hən nəbikaskasi, nogəm hən nəbīgol bisarpoh.

18 Nokitin mai gamit ke, van vəbar nəboŋ nē mav mai navile a pan arbimasig, səkad nəmaṑirhət natosian bimasig dan nalo siGot, vir natit ṑisi bisarpoh.

19 Imaienān, avan ideh bilabur bəsua tokəkereh len nalo, ale toṑusan nəvanuan gail hən ləbīgol tətəv hēni, dereh tevi ut kəmas balai len galit lototoh pipihabēlan aGot len nē mav. Avil avan ideh toŋol husur nalo, toṑusan nəvanuan hən ləbīgol gail, dereh tetibau balai len natohan pipihabēlan aGot len nē mav.

20 Be nukel mai gamit ke, mətbike mətbebis len natohan pipihabēlan aGot len nē mav, mitimasnor səhor ahai ṑusan hən nalo mai naFarisi gail.

* **5:12:** 2Chr 36.16; Uman 7.52 * **5:13:** *Nətas* aYesu tosor husuri evi nasol tohum nəvat lotohiri len tan, savi nətas tovi wai. † **5:13:** *Nətas* eləboi bīgol naməŋod ivoi tebəlav, ilav kuvi dan naboan. Imagenān, alat lotohusur aYesu loləboi ləbetəgau gat nəsa tovoi ale gol nəsa tosa səsa habat hən nəvanuan navile a pan ləbivoi am. Lugol navile a pan ivoi am hum nətas toŋol nabus hən nəhanian ivoi am.

Nəlol paŋpaŋ

21 “Mətosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagigol avan ideh timat’[‡] ale ‘avan ideh togole, dereh tipanis.’^{*}

22 Be nukel mai gamit ke, avan ideh nəlon topəŋas aʋan, tipanis. Ale avan ideh tosor viles aʋan, dereh tevi lan nakotan hən nəSanhitrin. Ale avan ideh toke, ‘Gumelmel, govi hoʋon!’ inor hən ʔevi lan nəhab naut nəmatan.

23 Imaienan, gəʔbilav naviolan sam̄ van hən nəmel tutumavan ale gəʔbinau təlmam hən ke, gotogol natesua togol aʋam̄ tokad nəsasaan mai gaiug,

24 ʔimaienən, riŋ naviolan sam̄ ei. Givan hən aʋam̄ hən mərb̄inor, mərb̄ikad navoivoian tətəs. Beti gəm, lav naviolan sam̄ mai aGot len natutumavan van hən.

25 “Avan ideh ʔikot hən gaiug, len nəyaran sam̄ mai atenan tosor tas gaiug, len nəp̄isal vi lan nakotan ŋai, gisaʋsaʋut hən mərb̄ikad natəmət tətəs. Asike gəʔbigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriŋ gaiug len navəlan nalipah, ale nalipah tibar hən gaiug len naim bəbaŋis.

26 Nukel nakitinan mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar gəʔv̄ur p̄is nəvat hən nəp̄ain nəmatsistret toriŋi.

Naitian tosa

27 “Mətosəsəlonj tia hən nəsa aGot tokele ke, ‘Sagigol naitian toʔur kotov nəlahan,’^{*}

28 ris notokel mai gamit ke, avan ideh tokəta husur nəpəhaʋut hən ʔeləŋoni, len nəlon, gai igol naitian maii tia.

29 Namətaŋ nəmatu ʔigol gaiug gəʔbigol nəsaan, kis kuvi, bar hən. Nahudhubem̄ ʔeʔuer enan esəhor ləb̄ibar hən nibem̄ kavkav len nəhab nəmatan.

30 Navəlaŋ nəmatu ʔigol gaiug gəʔbigol nəsaan, ta kotovi, bar hən. Nahudhubem̄ ʔeʔuer enan esəhor nibem̄ kavkav ʔevi lan nəhab nəmatan.

Natiʋosan

(*Mat 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18*)

31 “Nalo ike, ‘Avan ideh totiʋos hən asoan, atenan timaslav naləʔulat hən natiʋosan mai alitenan.’^{*}

32 Avil nukel mai gamit ke, avan ideh totiʋos hən asoan, naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, atenan igol ke asoan

[‡] 5:21: Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * 5:21: Exo 20.13; Deu 5.17 * 5:27:

Exo 20.14; Deu 5.18 * 5:31: Deu 24.1

igol naitian tob̄ur kotov n̄alahan. § Ale avan ideh tolah mai nap̄ahāvut totīvos, gai igol naitian tob̄ur kotov n̄alahan.”

Na-kel-gati-an gotota gati len n̄ahon aGot

33 AYesu isor am ke, “M̄etos̄əs̄əlon̄ tia h̄ən n̄əs̄a aGot tokele mai naur gail ta sutuai ke, ‘Sagikel na-kel-gati-an ḡəḡəras, be gigol na-kel-gati-an sam̄ van h̄ən Nasūb aGot, tisarpoh.’* ”

34 Avil nukel mai gamit ke, samtikel n̄əhes ideh h̄ən b̄ita gat na-kel-gati-an samito. Samtikel n̄əhes n̄əməv husur aGot eb̄ətah len n̄əməv topat pipihab̄əlan.

35 Samtikel n̄əhes navile a pan husur ehum nakes aGot torīrīrī narien lan n̄əbōrī tob̄ətah len n̄əməv. Samtikel n̄əhes naut a Jerusalem husur evi nab̄iltivile seKīrī toyalyal, tovi aGot.

36 Sagikel n̄əhes n̄əkadūm̄ h̄ən b̄ita gat na-kel-gati-an sam̄ husur god̄ədas ḡəb̄igol nasivur ideh b̄əp̄əhw o b̄imermer.

37 Len n̄əs̄a gotokele, ‘Evoi’ sam̄ timasvi ‘Evoi’ ŋai, ‘Aoa’ sam̄ timasvi ‘Aoa’ ŋai. Nasoran ideh am eḡəm len atenan tosa v̄əs̄a masūv tovi t̄əmat.

*Nasisilan
(Luk 6.29-30)*

38 “M̄etos̄əs̄əlon̄ tia h̄ən n̄əs̄a aGot tokele ke, ‘Ḡəb̄igol nam̄ətan o narīv̄on̄ avan ideh b̄imasig, nam̄ətām̄ o narīv̄on̄ timasmasig.’* ”

39 Avil nukel mai gamit ke, samtesisil h̄ən avan ideh togol tosa h̄ən gamito, be avan ideh b̄īv̄os n̄ətarhōm̄ n̄əmatu, pair h̄ən n̄ətarh̄əte van h̄əni.

40 Ale avan ideh b̄ikot h̄ən gaiug, b̄ilav n̄əhai susun sam̄ h̄ən b̄isar gel n̄əkabut sam̄, gidam̄ h̄ən nahurabat naut susus am maii.

41 Nasoltia ta Rom ** b̄igol ke ḡəb̄ipat natit san gail van v̄əbar n̄əmail†† b̄əsua, gipati v̄əbar n̄əmail teru.

42 Avan ideh b̄əsua gaiug h̄ən natideh, lavi maii, ale gai b̄ike b̄ikabut sam̄, sagipair dani.

*Ləmas bun aenemi sam̄ gail
(Luk 6.27-28, 32-36)*

43 “M̄etos̄əs̄əlon̄ tia h̄ən n̄əs̄a aGot tokele ke, ‘Ləmas bun alat lototoh p̄əpadārī h̄ən gaiug,’* ale ikad nasoruan am toke ‘m̄ətahun bun aenemi sam̄ gail.’ ”

§ 5:32: Len nav̄ide seJu gail, ap̄əhāvut saləboi bitoh səb̄on, gol ke alitenan timaslah t̄ətas h̄ən b̄imaur. Be alitenan bilah t̄ətas, atenan totīvos h̄əni igol ke asoan igol naitian tob̄ur kotov n̄alahan. * 5:33: Lev 19.12; Num 30.2; Deu 23.21-24 * 5:38:

Exo 21.24; Lev 24.20; Deu 19.21 ** 5:41: Nasoltia silat aRom, inor h̄ən b̄igol auleJutea h̄ən b̄itariv n̄əhad san van v̄əbar n̄əmail b̄əsua. †† 5:41: N̄əmail evi

namita tovi 1,500. * 5:43: Lev 19.18

44 Avil nukel mai gamit ke, mäteləmas bun aenemi samit gail, ale alat lotomədas bun gamit hən mätbeləŋon ðisa vəsa, mitisor tuŋ mōs galito.

45 Mitimaienan hən mätbesumān aTəmamit len nəməv bathut igol nəyal tovisi, tovi məhat, tosun alat lotosa mai lotovoi, ale esəvat naus van hən alat lotonor mai ləsanor.

46 Husur mätbeləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, aGot asike ilav nakonpūrḡuran ideh mai gamit sile. Nəvanuan nətaks am lugol tomagenan.

47 Mətḡbike, 'Ivoi,' mai alat lotosumān gamit ŋai, gamit mətotile mabe? Alat ləsavi Ju lotovi metḡos gail, galit am lugol tomagenan.

48 Imaienan, gamit māu mitimasnor kavkav hum aTəmamit len nəməv tonor kavkav.*

6

Na-viol-həni-an mai alat lotomīdol

1 AYesu isor am ke, "Mätelələgau! Samtigol nagolean tonor samito len nəhon nəvanuan gail hən ləḡisal suh gamito. Mətḡimagenan, nakonpūrḡuran aTəmamit len nəməv tokade mōs gamito, eḡuer.

2 "Imaienan, nəboŋ mətḡeviol mai alat lotomīdol, samtiwal həni hum nəvanuan gəgəras gail. Galit lugole len naim nəbonḡonan mai len nametḡisal gail hən nəvanuan gail ləḡisal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpūrḡuran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ŋai.

3 Avil nəboŋ mətḡeviol mai alat lotomīdol, gole hən avan ideh asike ḡeləboii.

4 Bimaienan, nəsa mətḡigole tesusuah. Ale aTəmamit len nəməv, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrḡuran mai gamito.

Naḡusanan husur na-sor-tuŋ-an (Luk 11.2-4)

5 "Nəboŋ mətḡisor tuŋ, samtesumān nəvanuan gəgəras gail! Loləmas ləḡeil sor tuŋ len naim nəbonḡonan gail mai tarḡḡisal topasil gail hən nəvanuan gail ləḡisal suh galito. Nokitin ke asike lukad nakonpūrḡuran ideh am hən nəsa lotogole, be nə-sal-suhi-an enan ŋai.*

6 Avil nəboŋ mətḡisor tuŋ, ḡis len naut tosusuah lohoim samito, ale nəboŋ mətḡekəkol hən nabopita ḡinoŋ, sor tuŋ vi təban aTəmamit tosusuah. Ale aTəmamit toris nəsa gotogole tosusuah, dereh gai tilav nakonpūrḡuran mai gamito.

* 5:48: Lev 19.2; Deu 18.13 * 6:5: Luk 18.10-14

⁷ “Nəboŋ mət̃bisor tuṽ, samtiwal tavgav hum namet̃bos gail lotonau ke nagot salit gail losəsəlōŋ hən nasorsoran tobəlav ŋai.

⁸ Imagenan, samtesuṁian galito, husur aTəmamit eləboi nəsa məttoṁidol həni, naut kəmas mətsausi həni sal.

⁹ Imagenan, mitisor tuṽ maiegai:

“ATəmanamito len nəmav,
nahəsam̃ tiyalyal tabtab.

¹⁰ Gegəmai hən nəvanuan p̃isi ləb̃itoh pipihabəlaṁ,
Nəsa gotoləŋoni ṁiau teṽisi,
len navile a pan hum ŋai toṽisi len nəmav.

¹¹ Viol hən nəhanian husur nəboŋ ṽisusua mai ginamito,

¹² Ruḅat nəsaan sinamit gail,
suṁian ŋai namttoruḅat nəsaan silat lotogole hən gina-
mito.

¹³ Sagidaṁ hən natideh hən b̃italtal ke namtigol nəsaan,
be lav kuv ginamito dan navəlan atenan tosa ṽəsa masuṽ,
tovi təmat.’

¹⁴ “Husur mət̃beruḅat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit len nəmav dereh teruḅat nəsaan samit gail.

¹⁵ Wake asike mət̃beruḅat nəsaan gail silat lotogol tosa hən gamito, aTəmamit asike eruḅat nəsaan samito gail.”

Nəboŋ mətsəhan ṁos mət̃binau aGot

¹⁶ AYesu isor am, ike, “Nəboŋ mətsəhan ṁos mət̃binau aGot, samtesuṁian alat lotokel natesua be gol natsua tile am, lotosar batut, gol nəholit toməraŋraŋ. Lomədas nəholito, hən nəvanuan gail ləb̃eris ləboii ke ləsəhan. Nokitin ke asike lukad nakonp̃urp̃uran ideh am hən nəsa lotogole, be na-ris-ləboii-an sinəvanuan ŋai.

¹⁷ Be gamito, nəboŋ mətsəhan, mətevəhas nəkadumit gail ale kəkas nəhomit gail

¹⁸ hən nəvanuan gail asike ləb̃eris ləboii ke mətsəhan, avil aTəmamit tosusuah ŋai dereh teləboii. Ale aTəmamit len nəmav, toris nəsa tosusuah, dereh gai tilav nakonp̃urp̃uran mai gamito.”

Naviolan aGot totəgau ṁos gamito len nəmav

(Luk 12.33-34)

¹⁹ Beti aYesu ike, “Samtisah tuan nakontit gail ṁos gamit gabag len navile a pan. Husur len navile a pan egai namet̃elai itaŋ, nahurabat, nəbarṁom* lomədasi, ale nəvanuan vənvnənah lovənoh gail.

* **6:19:** Len naut susus gail, nəbarṁom tokəkereh gail luhanhan nahurabat gail van lomədas gail.

²⁰ Aoa, mitigol nəsa aGot toləḡoni ale dereh tetəgau nakontit gail n̄os gamito len nəmav, len naut enan naviolan asike itaḡ, asike nəbar̄m̄om emədasi, asike nəvanuan vənvanah eḡur naim, vi lohoim hən ḡevənohi.

²¹ Husur, naut nakontit sar̄ gail lotopat lan, dereh nəloḡ tu tipat tabtab lan.

Nam̄ial hən nibemito
(Luk 11.34-36)

²² “Namətaḡ ehum nam̄ial tolav nam̄ial mai nibem̄. Imaienan, namətaḡ ḡimaaur, dereh nibem̄ kavkav tepul hən nam̄ial.

²³ Avil namətaḡ ḡisa, dereh nibem̄ kavkav tepul hən nəmargobut. Imaienan, nam̄ial ḡəḡinau ke gotokade ḡevi margobut, dereh nəmargobut enan tevisivis masuḡ!

AGot mai nasugsugur
(Luk 16.13, 12.22-31)

²⁴ “Naslev ideh edədas ḡevi slev simasta toru len nəboḡ tosua, husur dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon, o dereh tidaḡ len tesua ale tinau ke togon tovi naut kəmas. ḡəsaləboi ḡəḡevi slev siGot mai slev sinəvat len nəboḡ toḡitoḡ ḡai.

²⁵ “Husur tomaienān, nukel mai gamit ke, samtinau tuhaḡuh hən nəmauraḡ samito. Samtinau masuḡ hən nəsa mətḡihani, nəsa mətḡemuni, samtinau masuḡ hən nibemito mai nəsa mətḡesuni. Nəmauraḡ esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat mətḡtosuni.

²⁶ Mitinau nəman naməsav gail. Ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsatuani lohoim gail, be aTəmamit len nəmav evəḡan galito. Avil len nənauan siGot gamit mətəsəhor masuḡ hən nəman galenan.

²⁷ Mətələboi mətḡbigol nəmauraḡ samit tebəlav am len nə-nau-masuḡ-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

²⁸ “Ale husur nəsa mətḡtonau masuḡ hən nahurabat samito? Mitinau napusihai mai naḡide hən natovan han len naliol marireu. Saun, sasod nahurabat.

²⁹ Be nukel mai gamit ke, napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon tosun nahurabat bilbil tokab.*

³⁰ AGot ḡigol naliol ḡepəhas maienan, naut kəmas totov daməḡai ale pelan han tommas, topaḡ len naoven, a məhat hən natenan dereh tilav nahurabat mai gamito, gamit mətḡtokad nadələmian tokəkereh ḡai!

³¹ Imagenan, samtinau tuhaḡuh hən mətḡbike, ‘Datihan nəsa? Datukad nəhanian a?’ o ‘Datemun nəsa? Datukad nəwai a?’ o ‘Datesun nəsa? Datukad nahurabat ideh a?’

* 6:29: 1Ki 10.4-7

³² Husur nametbos gail læsaləboi aGot lugol tomaiēnan. Ale aTəmamit len nəməv eləboi tia natit p̄isi məttoṃidol həni.

³³ Be a məhat hən natit p̄isi am, mətələṃon nəsa aGot toləṃoni len natohan pipihəlan, mitidoṃ kitev nanoran len nəhon. Ale dereh tilav mai gamito natit p̄isi məttoṃidol həni.

³⁴ Imagenan, samtinau tuhatuh hən nəsa b̄evisi len nəboṃ pelan, riṃi vir nəboṃ pelan. Husur nəmariboṃ p̄isi ikad naləṃon-isa-an han, ale nəmariboṃ p̄isi ikad naut todoṃ han sage-suhud hən natgalen ideh hən nəboṃ pelan hən b̄egəm b̄ipat len nəboṃ daməṃjai.

7

Samtisab̄ səhoti ke avan ideh isa, timaspanis
(Luk 6.37-38, 41-42)

¹ “Samtisab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaspanis, hən asike aGot b̄eriṃ gamit mət̄bipanis.

² Husur aGot dereh tisab̄ səhoti ke mitimaspanis p̄it̄p̄itov̄ hən nəpanismen mət̄tosab̄ səhoti ke nəvanuan tile timaskade. AGot dereh tenənoṃ hən nəsaan samito len nəvide toṃitov̄ hən mət̄benənoṃ hən nəsaan sivan tile gail.

³ Imabe gotokəta kot nakumashəhai len namətan aṃam̄ be gəsənau nab̄iltitarhai len namətam̄?

⁴ Imabe gotoləboi gəb̄ikel mai aṃam̄ ke, ‘Eee, nidakuv nakumashəhai dan namətam̄ bai,’ be gaiug, gukad nətarhai len namətam̄ sal?

⁵ Gaiug gotovi vanuan gəgəras, geliv kuv nətarhai dan namətam̄ a m̄o, beti dereh gekəta timasil b̄inor hən gəb̄idakuv nakumashəhai dan namətan aṃam̄.

⁶ Samtilav nəsa tovi siGot mai nalipah gail. Ehum gotolav nasoruan siGot mai alat lotomətahuni. Samtebubulan nanesnes samit gail len nəhon nabuai gail. Mət̄bimaiēnan, dereh lipal kisom gail, beti lipair van hən gamito, kat pəpas gamito.*

Usi, doṃi, deldel
(Luk 11.9-13)

⁷ “Usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doṃi van, dereh mitisabi; deldel van, dereh nabopita tesəṃav m̄os gamito.

⁸ Husur nəvanuan p̄isi lotousi, dereh likade; avan ideh todoṃi, dereh tisabi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəṃav m̄osi.

* 7:6: Nanesnes gail lohum nasoruan siGot, *nalipah* mai *nabuai* gail lohum alat lotomətahun nasoruan siGot.

9 Ikad gamit ideh tɛlav nɛvat mot mai anatum nɛboŋ tous nabɛta hɛn bihani a?

10 Ale bɛus naieh sua, gamit ideh tɛlav nɛmat maii a? Aoa!

11 Naut kɛmas mɛttosa, gamit mɛtolɛboi mɛtbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTɛmamit len nɛmav eviol habat sɛhor gamito, dereh teviol hɛn naviolan tovoi gail mai alat lotous gai.

12 Imaiengan, natit pisi mɛttolɛŋoni ke nɛvanuan gail ligole mɛos gamito, gamit mɛau mitigol timagenan mɛos galito. Egai evi naɓusanan kavkav hɛn nalo siGot, aMoses totoi mai natosian sihai kelkel ur gail.

Nametlɛkau tomagugun

(Luk 13.24)

13 “Bis tur len nametlɛkau tomagugun, husur ikad nametlɛkau toɓosɓos, nabiltipisal tomalumlum, tovi lan naut nɛmasigan ale nɛvanuan isoɓur luyar tur lan.

14 Avil nametlɛkau tomagugun, natuhɓisal tohaɓ taɔtaɔor, evi lan nɛmauran, ale evis ŋai lusaɓ lɛboii.

Nɛhai mai naɔite

(Luk 6.43-44)

15 “Lɛlɛgau! Kɛtkɛta gol gamit dan ahai kelkel ur gɛgɛras gail. Logɛm hɛn gamit hum nasipsip lɛsalɛboi lɛbɛmɛdas natideh, be lɛsɛmaiengan. Len nɛlolito lohum nalipah katkat tosa lotomɛdas bun nɛvanuan gail.

16 Mɛtolɛboi mɛtbɛlɛboi galit len nɛsa lotogole tohum naɔit nɛhai. Nɛhai tosa sɛvan hɛn naɔit tovoi; nɛhau tosa tokad nasunite sɛvan hɛn nakrep, nɛhai tosa tokad nasunite sɛvan hɛn naɔik.

17 Len naɔide tomaiengan, nɛhai pisi lotovoi luɔvan hɛn naɔit tovoi avil nɛhai lotosa luɔvan hɛn naɔit tosa.

18 Nɛhai tovoi edɛdas biɔvan hɛn naɔit tosa, ale nɛhai tosa edɛdas biɔvan hɛn naɔit tovoi.

19 Nɛhai ideh sɛvan hɛn naɔit tovoi, nɛvanuan tokɛtkɛta tɛban nɛhol ita kokotovi, bar hɛni len nɛhab.

20 Imaiengan, len nɛsa lotogole, len naɔit nɛmauran salito, dereh mɛtelɛboi ahai kelkel ur gɛgɛras gail.

Nɛsalɛboi gamito boŋ ideh

(Luk 13.25-27)

21 “Len alat lotokis ginau hɛn Nasuɓ, savi galit pisi lɛbɛbis len natohan pipihabɛlan aGot len nɛmav, be alat ŋai lotogol nɛsa aTɛmagw totoh len nɛmav tolɛŋoni, galit dereh lɛbis lan.

22 Len nɛboŋ aGot bɛpɛpɛhun navoian dan nɛsaan, dereh tisɛbur like, ‘Nasuɓ, Nasuɓ, len nahɛsaɓ namtukel nasuruan saɓ, len nahɛsaɓ namtohut natɛmat gail, len nahɛsaɓ namtugol namerikel todaŋ gail!’

²³ Beti dereh nikel þarþar hæni mai galit ke, 'Ginau nəsələboi gamito boŋ ideh. Mətevi tut dan ginau, gamit məttoŋolŋol nəsaaŋ!' ”*

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Luk 6.47-49)

²⁴ AYesu imaris kotov nasoran san ke, “Imagenan, avan ideh tosəsəlōŋ hən nasoruan galen sagw ale togole, gai ehum naulumān tokad nəkadun, toum hən naim san len nəvat mot.

²⁵ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eṽuv, iṽas naim enan, be sateh husur eil gəgat len nəvat butitan.

²⁶ Avil avan ideh tosəsəlōŋ hən nasoran galen sagw be sagole, gai ehum naulumān tovi hoṽon, toum hən naim san len nabion.

²⁷ Ale naus eus, nawisel ilev, nəlan eṽuv, iṽas naim enan, ale iteh vəmasirsir.”

²⁸ Nəboŋ aYesu tokəmagenan tononŋ, naluṽoh gail luþaŋ len naþusanan san,

²⁹ husur sahum ahai þusan gail hən nalo, gai eþusan ləboii hum tokad na-il-a-mō-an hən namitisau.

8

Naulumān tokad naleprosi
(Mak 1.40-45; Luk 5.12-16)

¹ Nəboŋ aYesu tomarinŋ vi pan dan naṽehuh, nabiltiluṽoh gail lohursuri.

² Beti naulumān tokad naleprosi egəm pəpadaŋ hæni, iteh bathurien, ike, “Nasuḅ, gəbələŋoni, goləboi gəbigol nəḃimaur, nəḃiveveu.*”

³ Ale aYesu isar hən navəlan, ibari, ike, “Noləŋoni. Gimaaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai, naleprosi san eməkaskas, gai iveveu.

⁴ Beti aYesu ikel maii ke, “Sagikele mai avan ideh, be gia ṽusan nibemī hən ahai tutumav, ale getutumav hən navi-olan aMoses tokel todaŋ hæni hən beṽusan səhot galito ke gotomaur.”*

Naslev sinasenturion
(Luk 7.1-10)

⁵ Nəboŋ aYesu tobar naut a Kapernaum, nasenturion, nasoltia sua tovi auleRom egəm hæni, eŋiri ke,

⁶ “Nasuḅ, naslev sagw, a-vi-tarhəte-an sagw ipat len nəmel a im, nahudhuben imat ale eləŋon isa vəsa.”

⁷ AYesu ikel maii ke, “Ale nia gol timaur beti.”

* 7:23: Psa 6.8 * 8:2: Naməsahan enan, naleprosi igol nəvanuan tokade ebiŋḃiŋal len nalotuan seju gail hum tokele len nalo siMoses. Alat lotokad naleprosi ləsələboi ləḃitoh mai nəbathudud salito, be lutoh vivile dan navile. * 8:4: Lev 14.1-32

⁸ Be nasenturion ike, “Nasub, nəsānor kasi hən gəbēgəm vi lohoim sagw. Be gəbīkele ŋai, naslev sagw dereh timaur.

⁹ Husur ginau am nutoh pipihabəlan nakomada gail, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nukel mai tosua ke, ‘Givan!’ ale ivan, nukel mai soal am ke, ‘Gəmai!’ ale egəmai, ale nukel mai naslev sagw ke, ‘Gol nategai!’ ale igole.”

¹⁰ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni tononŋ ipaŋ ale ikel mai alat lotohusuri ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke, len alat a Israel nəsəsəb̄ avan ideh tokad nadəlomian tosumān nabiltidəlomian sitegai.

¹¹ Nukel mai gamit ke, isoḅur ləsavi Ju dereh legəm len nais mai nawes, hən ləbīhan len nabiltihanān mai aAraham mai aIsak mai aJakop len natohan pipihabəlan aGot len nəməv.

¹² Avil anatun gail sinatohan pipihabəlan aGot, aGot dereh tibar hən galit vi tut vi lan nəmərgobut. Len naut enan dereh litaŋ, lides batriḅoriḅ.”

¹³ Beti aYesu ikel mai nasenturion ke, “Givan. Bathut ke gotodəlomi ke bīmaienan, timaienan mōs gaiug.” Ale len namityal enan ŋai naslev san imaur.

*AYesu igol isoḅur lumaur
(Mak 1.29-34; Luk 4.38-41)*

¹⁴ Nəboŋ aYesu tovi lohoim sePita, eris anan asoan aPita topat len nəmel, topud hən naməsahan.

¹⁵ AYesu ibar navəlan ale naməsahan ivan dani. Beti alitenan ile məhat, etubāt lav nəhanian maii.

¹⁶ Nəboŋ nabəŋ tois, nəvanuan gail losəhar nəvanuan isoḅur lotokad natəmat gail van həni. Len nasoruan sua ŋai ehut nanunun tosa gail dan galito. Ale igol galit pisi lotoməsah, lumaur.

¹⁷ Imagenan, nəsa aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur, aIsaiah, isarpoh toke: “Igol gidat datumaur dan nəsa tomədas gidato, ilav kuv naməsahan sidat vi tut.”*

*Na-husur-aYesu-an imabe?
(Luk 9.57-62)*

¹⁸ Nəboŋ aYesu toris nabiltiḅoh lotoil dar visi, ikele hən ahai susur san gail ke liwol kotov nabiltiwai vi tarhəte.

¹⁹ Beti ahai pusan hən nalo egəm həni ike, “Hai pusan, dereh nehusur gaiug vi lan naut pisi gəbēvi lan!”

²⁰ AYesu isor vari ke, “Nafoks gail lukad naḅur patəpat halito len tan, nəman naməsav gail lukad nəhai ḅodḅod, be aNatun Nəvanuan səkad naut ideh hən bīpat turuŋ lan, hən biŋavḅav.”

²¹ Ahai susur san soal am ikel maii ke, “Nasub, gidam̄ hən ginau nia tavun atəmagw bai, beti nehusur gaiug.”

* 8:17: Isa 53.4

²² Ris aYesu toke, “Gehusur ginau! Rinj alat lotomat litavun nēvanuan salit gail lotomat.”

AYesu igol nēlan mai nabiltiwai arotēmat

(Mak 4.35-41; Luk 8.22-25)

²³ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nabot, ahai susur san gail lohusuri ale lotuŋat wol kotov nabiltiwai.

²⁴ Vəha-sua ŋai nēlan todaŋ igol nabiltiwai ekudkud masuŋ gol ke nēwai topus pəpadaŋ hən bīpah dəlom nabot. Avil aYesu ipatmari.

²⁵ Ahai susur gail luvan həni, lovəŋoni, luke, “Nasuŋ, Sanam-timasig! Datomun!”

²⁶ Ris aYesu toke, “Mətomətahw mabe? Nadəlomian samit emīdol, ekəkereh masuŋ!” Beti ile məhat, esivoh len nēlan mai nabiltiwai, ale naut etēmat tətəs.

²⁷ Ale ahai susur gail lumaŋmaŋ, luke, “Nauluŋan tomabe gagai? Nēlan mai nabiltiwai am lugol nəsa tokele!”

AYesu igol alaruevis arumaur dan natəmat gail

(Mak 5.1-20; Luk 8.26-39)

²⁸ Nəboŋ aYesu tobar nətarhəwai len naut a Katara, nauluŋan eru artokad natəmat gail len gəlaru, arogəm len naburhuvat nəmatan gail, arobubur maii. Arugolgol nasənanahan tosa gol ke avan ideh edədas bīyar tur len naut enan.

²⁹ Arukai ke, “ANatun aGot, gaiug savi hən gəbemədəs ginamito. Gogəm gegai a tahw hən nəboŋ tonor həni hən namtbīpanis a?”

³⁰ A tut hən galito ikad navəshəbuai lotosobur lotohan.

³¹ Ale natəmat gail loŋiri ke, “Gəbehut ginamito, səvat ginamit vi lan navəshəbuai.”

³² Ale ikel mai galit ke, “Vi tut!” Ŋa luvan dan gəlaru, lobis len nabuai gail. Ale navəshəbuai pīsi lugam sarmar mariŋ vi lan nabiltiwai. Lumat pīsi ei.

³³ Alat lotokətkəta təban nabuai gail lugam vi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pīsi mai nəsa tovisi hən alaruenan artokad natəmat gail.

³⁴ Beti nēvanuan pīsi len nabiltivile luvan hən ləbībōnbon mai aYesu. Ale nəboŋ lotorisi, loŋiri ke teriŋ naut salit gail.

9

AYesu igol avan sua nahudhuben tomat imaur

(Mak 2.1-12; Luk 5.17-26)

¹ Nəboŋ aYesu tosaŋ len nabot, iwol kotov nēwai təlmam vəbar nabiltivile san.

² Nēvanuan galevis lupat avan sua len nəmel, nahudhuben tomat, gəm hən aYesu. Nəboŋ aYesu toris nadəlomian salito,

aYesu ikel mai atenan niben tomat ke, “Natugw, sagemətahw! Nəsaan sam̄ gail lumarubat.”

³ Ahai pusan galevis hən nalo lusor len galit gabag, luke, “Ategai inau ke gai tovi aGot! Isor mədas nahəsan aGot!”

⁴ Nəboŋ aYesu toləboi nənauan salito ike, “Imabe mətunau isa maienan len nəlomito?

⁵ Nəbike, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədaŋ am?*

⁶ Be hən mətbeləboi səhoti ke aNatun Nəvanuan tokad nədaŋan hən bərubat nəsaan gail len navile a pan, nekəmaiegai....” Ale aYesu ikel mai atenan nahudhuben tomat ke, “Gile məhat, pat nəmel sam̄, givahim!”

⁷ Ale ile məhat, ivahim.

⁸ Nəboŋ naluŋoh lotoris natenan, lomətahw, lusal suh nəyalyalan siGot toriŋ nədaŋan maienan len nəvəlan nəvanuan.

AYesu ekis aMattiu

(Mak 2.13-17; Luk 5.27-32)

⁹ Len nəyaran san dan naut enan, aYesu eris avan sua, nahəsan aMattiu, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau.” Ale ile məhat, ehusuri.*

¹⁰ Nəboŋ aYesu tohan lohoim siMattiu, nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan isobur logəm bōn hən ləbihan mai aYesu mai ahai susur san gail.

¹¹ Nəboŋ naFarisi gail lotoris natgalenan, lukel mai ahai susur san gail ke, “Imabe ahai pusan samit tohan mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail?”

¹² Nəboŋ aYesu tosəseləŋ hən natenan ike, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai luyan həni.

¹³ Mitia nau səhot namilen natosian egai siGot toke, ‘Noləŋon nalolosaan, nəsaləŋon natutumavan.’* Ginau nəsağəm hən nəbəkis alat lotonor be nogəm hən nəbəkis nəvanuan nəsaan gail.”

Nausian husur nəvide silat ləsəhan

(Mak 2.18-22; Luk 5.33-39)

¹⁴ Beti ahai susur siŋon gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Ginamit mai naFarisi gail, len nəboŋ tosobur namtsəhan hən namtbisor tuŋ, be nəvide sihai susur sam̄ gail səmagenan, luhan akis. Husur nəsa?”

* **9:5:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas biŋol eru en piŋi, ale nəbike, ‘Norubat nəsaan sam̄ gail,’ mətsələboii ke lumarubat o ləsəmarubat. Be nəbike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi mətberisi ke imaur. * **9:9:** Mak 2.14; Luk 5.27 * **9:13:** Hos 6.6

15 AYesu ikel mai galit ke, “Amahean naulumñan tolah gail lodədas ləbitan̄ nəboŋ naulumñan totoh mai galit sal. Evoi, imaienan. Be dereh tikad nəboŋ hən ləbəsəhar naulumñan tolah dan nəvanuan san gail. Ale len nəboŋ enan asike luhan.

16 “Səkad avan ideh tolav naŋisihoh sakəkasi sal hən bimagugun, ale sode len nahurabat tomatu,† husur dereh naŋisihoh timagugun, timakuv dan nahurabat, titari səhor ta m̄o.

17 Səkad avan ideh tobir nəwain veveu lotomadthagole len nahurhuwain tomatu tovi nahurhunani.‡ Tagole, nahurhuwain tamətar, nəwain tariv dani, ale nahurhuwain təsa. Nəvanuan p̄isi lobir nəwain veveu len nahurhuwain veveu hən gəlar p̄isi arbipat bivoi bəbəlav.”

*Natəbarehreh tomat, napəhaʋut toməsah
(Mak 5.21-43; Luk 8.40-56)*

18 Nəboŋ aYesu tokəmaienan sal, avan sua toil a m̄o hən naim naʋonʋonan egəm həni, iteh bathurien, ike, “Anatvavigw imadhamat, avil gəbегəm riŋ navələm lan, dereh timaur.”

19 Ale aYesu ile məhat, ehusuri. Ahai susur san gail am lohusuri.

20-21 Len nəboŋ enan, apəhaʋut sua, nəda han tosel len nasihau tovi 12, egəm pəpadaŋ, madun aYesu. Len nənauan san isor mai gai gabag ke, “Nəbibar ŋa nahurabat sitegai, dereh nimaaur.” Ale ibar nagilen nahurabat.

22 AYesu ipair, erisi, ike, “Litegai, təgau gat nələm! Nadəlomian saŋ igol gumaur.” Ale napəhaʋut imaur len namityal enan ŋai.

23 Nəboŋ aYesu tobis lohoim sitenan toil a m̄o hən naim naʋonʋonan, toris alat lotoʋuv hən naʋuvimal mai naluʋoh lotosuh taʋtaʋor, lotowal,

24 ike, “Mətevi tut! Atəbarehreh səmat, ipat ŋai.” Be lotuʋat sor vilesi.

25 Avil nəboŋ naluʋoh lotovivile, eʋis, etəgau navəlan natəbarehreh ale ile məhat!

26 Na-kel-uri-an husur nəsa tovisi ibar naut p̄isi todar vis naut enan.

AYesu igol ametbəsəw eru mai naʋut lumaur

27 Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, nametbəsəw eru arohusuri, arukai ke, “Anatun siTevit gilolosa hən ginaməru!”§

† 9:16: Nəkaliko ta m̄o, nəboŋ lotokəkasi, imagugun, gol ke akis lumaskəkasi a tahw hən ləbisode. ‡ 9:17: *Nahurhuwain* evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu b̄urhulon. Nəboŋ nəwain tosaruvah hum nətraɪ pam, igol nahurhuwain iyohyoh. Nəboŋ toyohyoh, imasmas, idan. Ale gəbəbir nəwain veveu len nabiliwain tomasmas, todan, dereh nahurhuwain tovi nahurhunani temətar.

§ 9:27: AYesu savi anatun matmat aTevit be esua len nəpasusan siTevit.

²⁸ Nəboŋ aYesu tobis lohoim, ametbesw gəlaru arogəm həni, ale aYesu eus gəlar ke, “Mərodəlomi ke notoləboi nəbigol mərbimaur a?” Arukel maii ke, “Evoi, Nasuḅ.”

²⁹ Beti ibar namətalaru ike, “Husur nadəlomian samər māu, mirimaur!”

³⁰ Ale namətalar esəŋav, arokəta. Ale aYesu ikel idan mai gəlar ke, “Samrisor husur nategai mai avan ideh!”

³¹ Be arovivile, aropiau hən na-kel-uri-an husuri van vəbar naut pisi todar vis naut enan.

³² Nəboŋ artovivile tonon, nəvanuan galevis losəhar naulumən sua van hən aYesu. Atenan evi nabut husur ikad natəmat.

³³ Nəboŋ aYesu tohut natəmat tonon, nabut etuḅat sor. Ale naluḅoh lumaŋmaŋ luke, “Nateg tovisi, evi metəkav hən gidat a Israel.”

³⁴ Be naFarisi gail lukelkele ke, “Ehut natəmat gail len nədaŋan seḅiltitəmat toil a nio hən natəmat gail.”*

Nəvanuan nəmatuan lovis

³⁵ Beti aYesu iyar turtur len nabiltivile mai navile pisi len naut enan. Epusan len naim nabonḅonan salit gail, ikel ur na-kel-uri-an tovoi hən natohan pipihəbələn aGot, ale igol nəvanuan gail lotokad naməsahan tiltile o nibelit tomatmat, lumaur.

³⁶ Nəboŋ aYesu toris naluḅoh, nəlon itanjis galito husur nəlolit etuhath, loləŋon isa hum nəmauran salit savi natideh, lohūm navəshəsipsip ləsəkad avan ideh tokətkəta təban galito.*

³⁷ Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Nəhanian totov tomatu isoḅur, be nəvanuan nauman lovis ŋai.

³⁸ Imagenan, mətəŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.”

10

AYesu esəvat ahai pispisul səŋavur pisan eru (Mak 3.13-19, 6.7-13; Luk 6.12-16, 9.1-6)

¹ AYesu ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilav nədaŋan hən na-il-a-nio-an mai galito hən ləḅehut nanunun nəmargobut gail, ale hən ləbigol nəvanuan gail lotokad naməsahan ideh o nibelit tomatmat, lumaur.

² Ahai pispisul lotovi 12 lukad nahəsalit maiegai: metəkav aSimon, lotokisi hən aPita, mai aḅan nahəsən aAdru; ikad alarmiḅan, aJemes mai aJon anatun aSepeti gəlaru;

³ ikad aFilip mai aPartolomiu; aTomas mai aMattiu tovi nəvanuan nətaks; ikad aJemes anatun aAlfeus ale ikad aTat-teus;

* 9:34: Mat 12.24 * 9:36: Num 27.17; 1Ki 22.17

⁴ ikad aSimon tovi Selot sua mai aJutas Iskariot ðerinj aYesu len navəlan aenemi san gail.*

⁵ AYesu esəvat alatenan lotovi 12, ikel idanj mai galit ke, "Samtevi lan naut ideh silat ləsavi Ju, samtebis len navile ideh a Samaria.

⁶ Avil mitivan hən alat a Israel lotohum nasipsip gail lotomasig.

⁷ Len nəvanan samito mitikel ur năpisulan egai ke: 'Natohan pipihəlan aGot len nəmav egəm pəpadaŋ.'

⁸ Gol alat lotoməsah limaaur, gol alat lotomat lile məhat, gol alat lotokad naleprosi liveveu, hut natəmat gail. AGot eviol kəmas mai gamit tia, məteviol kəmas.

⁹ Samtilav nəvat hən nagol, nasilva o nakopa ideh len nəpaus samito.

¹⁰ Samtitariv nəhad səsəŋon hən nəyaran, samtilav nəhai susun gəgel, o naributbut gail o nəhai təbatehw ideh. Husur inor hən ləbēvəŋan nəvanuan nauman toum salito.*

¹¹ "Ale nəboŋ mətbebis len nabiltivile o navile ideh, doŋ avan ideh bəhəhaṽur hən gamito, ale toh maii vəbar mətberinj naut enan.

¹² Nəboŋ mətbebis lohoim san, us aGot hən ðerinj natəmat lan.

¹³ Alat hən naim enan ləbēhəhaṽur hən gamito, natəmat tipat len nəlolito, avil asike ləbēhəhaṽur hən gamito, natəmat tetəlmam van hən gamito.

¹⁴ Ale avan ideh asike bəhəhaṽur hən gamito, asike bəsəsəloŋ hən nasoruan samito, nəboŋ mətbevivile dan naim o navile enan, dardar hən nariemito hən nəmasiav bimakuv dan gəlaru.

¹⁵ Nokitin mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, dereh nəpanismen sinavile enan tesəhor nəpanismen togon bībar alat a Sotom mai a Komorrah.*

Naṽisal sihai susur siYesu dereh tidanj

(Mak 13.9-13; Luk 21.12-17)

¹⁶ "Nosəvat gamit məttohum nasipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat ləbīke ləbīkat sisil gamito.† Imaienan, gamit m̄au mitikad nənauan hum nəmat tohulahul, mititoh mədau hum nətav samədas avan ideh, sagol natideh tosa.‡

¹⁷ Mətelələgau hən asike nəvanuan gail ləbēmədas gamito, husur dereh lerinj gamit len nakotan gail, dereh lebilas habat hən gamito len naim nabonbonan salito.

* **10:4:** NaSelot evi avan sua len naluvoh lotoke liḃal mai alat a Rom. * **10:10:**

1Kor 9.14; 1Tim 5.18 * **10:15:** Gen 19.24-28 † **10:16:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. Nawolf ehum nabiltipah katkat towael. ‡ **10:16:** Nətav ehum navimal be epəhapəhw.

18 Dereh lesəhar gamit vi lan nakotan len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail mōs ginau hən mət̃bikel səhot ginau mai galito mai alat ləsavi Ju.

19 Nəboŋ ləbēsəhar gamit vi lan nakotan galenan, samtinau masuŋ hən nəsa mət̃bikele o naŋvide hən nasoran samito. Husur len namityal enan ŋai aTəmamit len nəmav dereh teriŋ nasoruan len gamito hən mət̃bikele.

20 Husur savi gamit mət̃bisor be aNunun aGot aTəmamito len nəmav dereh tisor len nabuŋomito.

21 “Nəvanuan dereh teriŋ aŋan len navəlan alat lotoil a mō hən bimat, atata dereh timagen hən anatun hən bimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan bəriŋ alatmisoan gail ləbimat.

22 Nəvanuan p̃isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw mət̃tokade. Avil avan ideh bidaŋ len ginau, bikad nə-daŋ-buri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən bikad nəmauraŋ vi sutuai.

23 Nəboŋ ləbemədas tabtab hən gamito len navile ideh, gam dani vi lan navile ideh am. Husur nokitin mai gamit ke asike mətuyar tur navile p̃isi a Israel a tahw nagəmaian siNatun Nəvanuan.

24 “Ahai susur satibau səhor ahai p̃usan san, naslev satibau səhor nəmasta san.

25 Inor ŋai hən ahai susur bəsumān ahai p̃usan san mai naslev bəsumān nəmasta san. Ginau nosumān amasta hən naim, gamit mət̃osumān alat lototoh lohoim sagw. Nəvanuan gail ləbəkis amasta hən naim hən aPeelsepul o aSetan, dereh lekis alat lototoh maii hən nəhes tosa gail am.

*Mətahw len aGot, samtemətahw len nəvanuan
(Luk 12.2-9)*

26 “Imagenan samtemətahw len galito. Natideh aGot toruŋ gole dereh tevuhe, natideh tosusuah nəvanuan gail dereh leləboii.

27 Nəsa notokele mai gamit len nəmargobut, gamit m̃au mitikel uri len namial. Nəsa notokele mai gamit səbomito, mitikel ur habat həni mai nəvanuan p̃isi.

28 Samtemətahw len alat lotoləboi ləbigol nəmatan len nibemito, be lotodədas ləbigol nəlomito o nanunumito ləbimat. Ao, mətəmətahw len aGot toləboi bigol nibemito bimat ale bigol nəlomito mai nanunumito bimasig len nəhab nəmatan.

29 Mət̃oləboi mət̃beŋur nəsparo eru hən nəvat tokəkereh toru a?Š Avil gəlar sua b̃iteh len tan vəmat, aTəmamit len nəmav eləboii, idañ həni.

³⁰ Avil gamito, aGot eþurur þis nasivur hæn navurumit len nækadumito.

³¹ Imagenan, samtemõtahw. Len nænauan siGot mätosəhor masuŵ hæn næsparo tosoþur.

³² “Imaienan, avan ideh bikel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau māu nikel uri ke tovi esagw len nəhon aTəmagw len nəmav.

³³ Avil alat lotosor mətəhun ginau len nəhon nəvanuan gail, dereh ginau māu nisor mətəhun galito len nəhon aTəmagw len nəmav.”*

*Ləmas bun aYesu səhor nəbathudud
(Luk 12.51-53, 14.26-27)*

³⁴ AYesu isor am ke, “Samtinau ke notogəm hæn nəbīlav natəmat gəm vi lan navile a pan. Ao, næsagəm hæn nəbīlav natəmat, be hæn nəbīlav nəbalbalan.

³⁵ ‘Nogəm hæn nəbepərehun naulumān dan atəman, natəbarehreh dan anan, avilah dan avuŋon pəhaŵut.

³⁶ Ale aenemi sinəvanuan, dereh levi nəbathudud san.”**

³⁷ “Avan ideh toləmas bun anan o atəman səhor toləmas bun ginau, gai sanor hæn bevi ahai susur sagw; ale avan ideh toləmas bun anatun ulumān o anatvavin səhor toləmas bun ginau, gai sanor hæn bevi ahai susur sagw.

³⁸ Avan ideh asike þipat nəhai balbal san ale husur ginau, gai sanor kasi hæn bevi ahai susur sagw.††

³⁹ Avan ideh toke betəgau gat nəmauran san, dereh timasig dani. Ale avan ideh todam hæn nəmauran san þimasig mōs ginau, dereh tikade vi sutuai.

⁴⁰ “Avan ideh tohəhaŵur hæn gamit mətbitoh maii, ehəhaŵur hæn ginau; ale avan ideh tohəhaŵur hæn ginau nəbitoh maii; ehəhaŵur hæn atenan tosovat ginau.*

⁴¹ Avan ideh tohəhaŵur hæn ahai kelkel ur sua bitoh maii bathut ikel ur napisulan siGot, dereh tikad nakonþurþuran sihai kelkel ur. Ale avan ideh tohəhaŵur hæn nəvanuan nanoran bitoh maii bathut tovi vanuan nanoran, dereh tikad nakonþurþuran sinəvanuan nanoran.

⁴² Ale avan ideh bilav nabiliwai hæn nəwai susus mai ideh len alategai lotovi ut kəmas bathut tovi ahai susur sagw, dereh aGot māu tilav nakonþurþuran mai avan enan.”

11

*AYesu mai aJon Baptais
(Luk 7.18-35)*

* 10:33: 2Tim 2.12 ** 10:36: Hæn naves 35-36, ris Mic 7.6 †† 10:38: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hæn þimat sil na-husur-aYesu-an. * 10:40: Mak 9.37

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan mai ahai susur san tovi 12 tonon, ivan dan naut enan hən bəpusan mai hən bikel ur na-kel-uri-an tovoi len navile gail a Kalili.

² AJon Baptais itoh len naim bəbaŋis, ale nəboŋ tosəsəlon hən nəsa aKristo togolgole, aJon esəvat ahai susur san galevis hən ləbēus aYesu ke,

³ “Gaiug govi atenan togəmgəmai o namtimasvatvat vir togon?”

⁴ Ale aYesu isor var galit ke, “Təlmam van hən aJon. Kel maii nəsa məttoşəsəlon həni, nəsa məttoris notogole.

⁵ Ametbesw gail lukad nakətaan, alat lotogau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luveveu, nədarin bəlbulol gail losəsəlon, alat lotomat lule məhat dan nəmatan ale naməsal gail losəsəlon hən na-kel-uri-an tovoi notokele.*

⁶ AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

⁷ Nəboŋ galit lotovan, aYesu etuəbat sor husur aJon mai naluəoh ke, “Gamit mətovi lan naut masmas toəbəsəw hən mətberis nəsa? Mətuvan varis naulumān tohum nalut naviliol nəlan tovuvi, tokur həni a?

⁸ Avil mətuvan hən mətberis nəsa? Naulumān tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienān lutoh len nabiltiim sekin gail.

⁹ Bimaienān, mətuvan hən mətberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi! Nukel mai gamit ke, savi ahai kelkel ur ŋai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.

¹⁰ Natosian siGot isor husur ategaii ke, ‘Geris! Dereh nesəvat ahai pispisul sagw a mō hən gaiug hən beutaut hən napisal mōs gaiug.’*

¹¹ “Nokitin mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaəvut topasi, toşəhor aJon Baptais. Be len alat lototoh pipihabəlan aGot len nəmav, galit ideh tovi ut kəmas, iyalyal səhor aJon.

¹² Len nəboŋ ta mō siJon Baptais van vəbar daməŋai, nəvanuan gail lutaltal hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav, nəvanuan nəbalan luke litah gati.*

¹³ Husur nalo siMoses mai ahai kelkel ur pisi lopəhav utaut van vəbar nəboŋ aJon togəmai.

¹⁴ Ale mətbike mətbedəlomi, gai evi Elijah, ahai kelkel ur gail lotoke bəgəmai.

¹⁵ Avan ideh tokad nədarinān hən bəsəsəlon, tesəsəlon māu!”

* **11:5:** Isa 35.5-6, 61.1 * **11:10:** Mal 3.1 * **11:12:** Len naut egai, naves eləboi bikad namilen eru. Len tosua namilen imaiegai ke, nəvanuan loləŋon masuə hən ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot, ale lutah gati, il gəgat lan. Namilen togon ike, nəvanuan luke ləbēbis len natohan pipihabəlan aGot hən ləbēmədas masuə həni.

16 Beti aYesu eus gai gabag ke, “Be noləboi nəbenənoṽ hən nəvanuan gail ta daməŋai mai nəsa? Lohum alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke,

17 ‘Namtoṽuy nabuvimal mōs gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbe nəmatan be mətsətaŋ.’

18 Nokəmaienan husur nəboŋ aJōn togəmai, gai səhan, gai samun, be luke, ‘Gai ikad natəmat!’

19 Nəboŋ aNatun Nəvanuan togəmai, tohan, tomun, luke, ‘Məteris! Naulumān tohan təməhav, tomun vatərog bolai. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail.’ Avil nəvanuan gail loləboi ləbəkəta ləboii ke, namitisau hən nəmauran tonor, ekitin len nəsa togole.”

Nəbilitvile gail ləsəpair dan nəsaan salito
(Luk 10.13-15)

20 Beti aYesu etuḅat sor van hən nəbilitvile gail, esivoh len gail, gai togol namerikel tosoḅur len galito, husur galit ləsəpair dan nəsaan salito.

21 Ike, “Dereh tisa vəsa hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsa hən gaiug! Husur nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, gəlaru artəpair dan nəsaan səlaru len nahurabat toharharo mai nəmasiav.†

22 Be nukel mai gaməru ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Tair mai a Siton asike idan hum bībar gaməru.

23 Ale gaiug naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a?* Ao! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan. Husur nətagol namerikel len naut a Sotom hun notogole len gaiug tia, naut enan təpat sal vəbar nəboŋ ta daməŋai.*

24 Be nukel mai gaiug ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəpanismen hən naut a Sotom asike idan hum bībar gaiug.”

Nəŋavŋavan kitin
(Luk 10.21-22)

25 Len nəboŋ enan aYesu isor tuṽ, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan. Nusal suh gaiug husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, ale gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai.

† 11:21: Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Amo 1.9-10; Zec 9.2-4. Nəvide silat a Israel nəboŋ lotoləŋon isa hən nəsaan salito ale lotopair dani imaiegai ke: losun nahurabat toharharo hum nəbak namətu, ale lobətah len namilen nəhab, lubarbar hən nəmasiav len nəkadulito. * 11:23: Isa 14.13-15 * 11:23: Gen 19.24-28

²⁶ Evoi, aTata, husur gohəhəvur hən tomaianen.

²⁷ “Natit pisi, aTəmagw ilav gail mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboi aNatun aGot, be aTata ηai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboi aTata, be aNatun ηai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən bəvəhot pərpə hən aTata mai galito hən ləbələboii.”

²⁸ Nəboη aYesu tokəmaianen tonoη ike, “Gegəm hən ginau, gaiug nibem̃ toməhav, nəloṃ tosa hən natit toməlas gotovusi, ale dereh neviol hən nəηavηavan mai gaiug.

²⁹ Nayok sagw, lav nəhai enan togol dartobon hən nəbesusupah mai gaiug. Ale gegəm vi hai susur sagw. Husur naut kəmas nəbēvi amasta sam̃, nəsədaη taltal, nəlogw mədau, nəsənau ginau, ale dereh nəηavηavan tegəm len gaiug, len nəloṃ am.*

³⁰ Husur nayok sagw sədaη hən gəbikade, sədaη hən gaiug gəbələboi nəsa notokele, ale nəsa notoriηi len gaiug, eməlala, sədaη hən gəbigole.”

12

Masta hən nəSəppat

(Mak 2.23-28; Luk 6.1-5)

¹ Len nəboη enan aYesu iyar tur len nəmarireu nawit galevis len nəSəppat. Ahai susur san gail lumalkəkət ale lotubat bəbur nəhavhət nawit gail hən ləbihani.*

² Nəboη nəFarisi galevis lotoris natenan, lukel mai aYesu ke, “Geris, ahai susur sam̃ gail lugol nəsa nalo tokai tasi len nəSəppat.”

³ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Be len natosian siGot, mətsəvuruη ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboη lotomalkəkət a?*

⁴ Ebi len naim siGot ale luhan nabəta tolo, tokolkol hən galito be tonor hən ahai tutumav səbolit ηai ləbihani.*

⁵ Ale mətsəvuruηi len nalo siMoses toke len nəSəppat ahai tutumav gail lotoum len naim siGot, ləsagol kas natideh tosa, naut kəmas lobur kotov nalo hən nəSəppat a?*

⁶⁻⁷ Avil mətəlaləboi namilen nategai len natosian siGot toke, ‘Noləηon nalolosaan, savi natutumavan,’ asike mətəsəb səhoti ke alategai lotonor limaspanis.* Nukel mai gamit ke, ikad natesua gegai toyalyal səhor masuṽ hən naim siGot.*

⁸ Alategai lunor bathut aNatun Nəvanuan evi Masta hən nəSəppat.”

* 11:29: Jer 6.16 * 12:1: Deu 23.25 * 12:3: 1Sam 21.1-6 * 12:4: Lev 24.9

* 12:5: Num 28.9-10 * 12:6-7: Hos 6.6 * 12:6-7: Nəboη toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag.

*Naulum̄an navəlan tomat
(Mak 3.1-6; Luk 6.6-11)*

⁹ Beti aYesu eriŋ naut enan, evi lan naim naḅonḅonan sua salito.

¹⁰ Ikad naulum̄an sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas. Ale naFarisi gail luke lisab̄ səhot nəsabān ideh len aYesu ale lousi ke, “Inor len nalo hən nəvanuan ḅigol avan ideh ḅimaur len nəSappat a?”

¹¹ Ale isor var galit ke, “Gamit ideh gotokad nasipsip tosua tateh len nabur len nəSappat, gətātəgau gati, lav kuvi a? Evoi mət̄təlav kuvi!

¹² Ale nasipsip savi natideh, nəvanuan esəhor masuṽ həni len nənauan siGot. İmaienan, inor len nalo hən datḅigol navoian len nəSappat.”

¹³ Beti ikel mai aulum̄an ke, “Gisar hən navəlañ.” Nəḅon̄ tosar həni tonon̄, navəlan imaur təlmam inor ḅai hən togon.

¹⁴ Na naFarisi gail luvan, luḅonḅon, lusor utaut hən naḅisal hən ləḅemədas bun aYesu hən ḅimat.

AYesu, nəvanuan nauman aGot tolekis həni

¹⁵ Be bathut ke aYesu toləḅoi natgalenan, eriŋ naut enan. Nabiltiḷuḅoh lohūsurī ale igol alat lotoməsah ḅisi lumaur.

¹⁶ Ale ikele hən galit ke salihol husur gai len nəhon nəvanuan gail.

¹⁷ Ekəmaienan hən nəsa ahai kelkel ur, aİsaiah, tokele ḅisarpoh ke:

¹⁸ “Naulum̄an nauman sagw bogai notolekis həni.

Noləmas bun gai,

nəlogw ehəhaṽur həni.

Dereh neriŋ aNunugw lan,

ale dereh tikel ur nanoran sagw van hən nəvanuan naut tiltile gail.

¹⁹ Asike evit̄vituh, asike ikai habat,

asike ikad avan ideh ḅesəsəlōŋ hən nadolon len naḅisal gail.

²⁰ Asike ikol ḅur naviyab tomabit̄ tia,

asike ekin bun nəhau nam̄ial topaŋ kəkereh sal,†

van vəbar ḅigol nanoran ḅipat puŋpuŋ naut ḅisi.

²¹ Ale nəvanuan naut tiltile gail ḅisi dereh leriŋ nəlolit lan, dereh livatvat viri hən ḅilav kuv galit dan nəsaan salito.”*

*AYesu mai aPeelsepul
(Mak 3.20-30; Luk 11.14-23)*

† **12:20:** Len naut egai ikele ke aKristo asike idan̄ taltal hən alat ləsədaŋ, dereh tivoi ḅai hən alat lotodədas ləḅiwol hən nəmauran salit gabag. * **12:21:** Isa 42.1-4

22 Beti nəvanuan galevis losəhar naulum̃an tokad natəmat togol tobūt mai namətan tobəsw. Losəhari van hən aYesu, ale igol imaur hən ke eləboi b̃isor, eləboi b̃əkəta.

23 Naluṽoh p̃isi lumaŋmaŋ təban ale luke, “Ategai bogai, anātun siTevit m̃au a?”

24 Be nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hən natenan, luke, “Ategai ehut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul ŋai toil a m̃o hən natəmat gail.”

25 Avil aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Nəvanuan gail hən nəkantri pipihabəlan nakiŋ ideh lotobalkabaŋ, dereh naut enan timasirsir, teḃəbəs̃w. Navile o nəbathudud ideh tobalkabaŋ, asike eil gəgat be dereh tepəpəhw.

26 ASetan tahut natəmat san gail, gai təbalkabaŋ. Dereh alat lototoh pipihabəlan lepəpəhw, asike loil gəgat.

27 Ale nətahut natəmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut natəmat gail len nədaŋan sise? Ahai susur samit gail gabag loṽusani ke mət̃sanor.

28 Be nəb̃ehut natəmat gail len nədaŋan seNunun aGot, imagenan natohan pipihabəlan aGot ibar gamit tia.

29 Avan ideh toke teḃis len naim sinabəhariv todaŋ hən b̃evənoh natit san gail, imasbaŋis gat abəhariv. Nəboŋ tobaŋisi tononŋ ŋai, eləboi b̃itariv kuv natit p̃isi dan naim san.‡

30 “Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nəmatuan, gai igol imaḃip̃iriah; asike b̃esəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.

31 Imagenan, nukel mai gamito ke, aGot dereh teruḃat nəsaan p̃isi naut kəmas nəvanuan gail ləb̃isor mədasi, be ləb̃isor məd̃as̃ aNunun aGot, aGot asike eruḃat nəsaan enan.

32 Avan ideh b̃isor tas aNatun Nəvanuan, aGot dereh teruḃat nəsaan enan, be avan ideh b̃isor tas aNunun aGot, aGot asike eruḃat nəsaan enan dani boŋ ideh vi sutuai.”

Nəhai mai naṽite
(Luk 6.43-45)

33 Ale aYesu ike, “Gəḃikad nəhai tovoi, naṽit dereh tivoi. Gəḃikad nəhai b̃isa, naṽit dereh tisa. Bathut goris ləboi nəhai nəboŋ gotoris naṽite.

34 Gamit anātun nəm̃at gail!§ Anātun nəvaipa gail!**
Mət̃oləboi mət̃bikel natit tovoi nəboŋ mət̃tosa? Aoa! Nəsa topul səsəhov len nəlon nəvanuan evivile len nəsa tokele.

‡ 12:29: Len nasoruan kəta egai aYesu ike gai eləboi bilav kuv nəvanuan dan aSetan nəboŋ tobaŋis gat aSetan, husur aYesu idan səhori. § 12:34: Len nənauan seju gail, nəm̃at isa masuṽ hum natəmat toil a m̃o həni. ** 12:34: Nəvaipa evi nəm̃at tosa.

35 Nəvanuan tovoi, navoian egəm len natit tovoi topul len nəlon; avil nəvanuan tosa, nəsaan egəm len natit tosa topul len nəlon.

36 Be nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, nəvanuan gail limaskele sil nəsa lotokel nasoruan pisi lotosor lab həni.

37 Bathut len nasoruan sam̄ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, ale len nasoruan sam̄ aGot dereh tisaḅ səhoti ke gotosa, gimaspanis.”

*AYesu esivoh len alat lotousus namerikel
(Mak 8.11-12; Luk 11.29-32)*

38 Beti ahai pusan hən nalo mai naFarisi galevis lous aYesu ke, “Hai pusan, namtuke namteris namerikel gəḅigole.”

39 AYesu isor var galit ke, “Gamit naur ta daməŋai mətusa, mətədaŋ len aGot sum̄an apəhaṽut tohusur aulum̄an tiltile, sədaŋ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ŋai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah.

40 Sum̄an aJonah totoh len nəmariboŋ totor mai nalenmariug totor len nabəhaṽun nabiltiieh, len naṽide tomagenan, aNatun Nəvanuan dereh tipat b̄urhulon nətan husur nəmariboŋ titor mai nalenmariug titor.*

41 Husur natgalenan, len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah!††

42 Len nəboŋ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan, naKwin hən naSaut dereh tile məhat, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətarhət navile a pan hən bəsəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon!”‡‡

*Natəlmaman hən nanunun tosa
(Luk 11.24-26)*

43 AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natəmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən bisab naut ideh hən b̄inavŋav lan, be idon sobuer həni.

* 12:40: Jna 1.17 †† 12:41: Jna 3.5, 8, 10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag. ‡‡ 12:42: 1Ki 10.1-10. Nəboŋ toke ikad natesua gegai, aYesu isor husur gai gabag ale lomətahun ləbəsəsəloŋ həni.

44 Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’ Ale nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toḅəḅesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̄isi tonor.

45 Beti iḅan ḅasəhar nanunun toməlevru lotosa masuḅ səhor gai, ale nəboŋ lotobis len nəvanuan, lutoh tin ei. Ale nəmauran sinəvanuan enan egəm isa ḅəsa tibatbat səhor ta m̄o. Dereh timagenan hən naur tosa ta daməŋai.”

*Nəbathudud kitin siYesu
(Mak 3.31-35; Luk 8.19-21)*

46 Nəboŋ aYesu tosor mai naluḅoh sal, aḅan matmat gail mai anan lubar naut enan. Loil vivile, luke lisor maii.

47 Avan sua ikel maii ke, “Geris, anam̄ mai aḅam̄ gail loil vivile, luke lisor mai gaiug.”

48 Ale isor var atenan ke, “Anagw ase? Aḅagw gail ase?”

49 Ale esuhun navəlan van hən ahai susur san gail, ike, “Geris! Anana sagw mai aḅagw gail bogai!

50 Bathut avan ideh togol nəsa aTəmagw len nəmav toləŋoni, gai evi aḅagw, o aḅavinegw o anana sagw.”

13

*Nəḅol p̄usan hən namisurhuwit
(Mak 4.1-12; Luk 8.4-10)*

1 Len nəboŋ enan, aYesu evivile len naim, ebətah tarhəwai Kalili.

2 Ale nabiltiluḅoh logəm, ḅonḅon garu lan, gol ke isah len nabot hən ḅebətah, ale naluḅoh loil husur nabitas.

3 Beti ikel natit tosoḅur mai galito len nəḅol p̄usan gail. Ike, “Ikad nəvanuan tomabmabul namisurhut gail. Boŋ sua ia bubulan namisurhut nawit.

4 Nəboŋ tobubulan gail van, namisurhuwit galevis lorus husur nap̄isal, ale nəman naməsav logəm, luhan p̄is gail.

5 Galevis lorus len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut bathut nətan səsareh.

6 Nəboŋ namityal tovi məhat, nəyal etun idaŋ gol nalut gail lom̄ial husur səkad nəharhət tovi pan, ale lumayoh.

7 Galevis lorus len nəhau tokad nasunite, ale nəhau itov vi məhat, ruŋ gut bun nawit.

8 Galevis lorus len nətan tokənoh ale nəboŋ lotomatu, sua iḅan ḅəkad 100, sua iḅan ḅəkad 60, sual am iḅan ḅəkad 30.

9 Nəvanuan tokad nədarinjan, tesəsəloŋ!”

10 Beti ahai susur san gail logəm hən aYesu, lousi ke, “Nəboŋ gotosor mai galito, guḅol p̄usan m̄os nəsa?”

11 Ale isor var galit ke, “Nugole husur aGot idamñ hēni ke mēbēlēboi nēsa tosusuah len natohan pipihabēlan aGot len nēmav be aGot sēdamñ hēni ke galit lēbēlēboii.

12 Bathut avan ideh nēlon tomabur hēn nēsa notokele, dereh aGot tilav nalēboian am maii hēn bēpul hēni. Avil avan ideh tomētahun bēlēboi nēsa notokele, dereh aGot tilav kuv nalēboian tokade dani.

13 Husur enan nusor mai galito len nēbol pusan, husur naut kēmas lotokēta, lēsakēta lēboi nēsa notogole, naut kēmas lotosēsēlon, lēsasēsēlon hēn nēsa notokele, lēsalēboii.

14 Ale nasoruan siGot aIsaiah tokel uri isarpoh len galito, ike:

“ ‘Len nasēsēlonjan samito, dereh mētesēsēlon
be asike mētosēsēlon lēboi nēsa notokele,
ale len nakētaan samito, dereh mētekēta
be asike mētokēta lēboi nēsa notogole.

15 Husur nēkadun alategai egām vōn vōn,
pēpadan nēdariñalit ēbulbulol,
ale namētalit iber.

Asike lētēmagenan,
namētalit takēta ris nēsa notogole,
nēdariñalit tasēsēlon hēn nēsa notokele,
nēlolit talēboi natgalenan,

ale lētēpair van hēn ginau,
ale nētagol galit lētēmaur.’ ”*

16 Ale aYesu isor am ke, “Gamito, navoian siGot igol mētukab hēn namētamoto bathut ke lotokēta, mētukab hēn nēdariñamito bathut ke lotosēsēlon.

17 Husur nukel nakitinan mai gamito ke, ahai kelkel ur mai nēvanuan tonor lotosōbur lolēnon masu v̄ ke lētāris nēsa mēttorisi, be lēsārisi, lolēnon masu v̄ ke lētāsēsēlon hēn nēsa mētōsēsēlon hēni, be lēsāsēsēlon hēni.

*AYesu isor vēsvēsai nēbol pusan enan
(Mak 4.13-20; Luk 8.11-15)*

18 “Imagenan, sēsēlon hēn namilen nēbol hēn nēvanuan tobubulan namisurhuwit.

19 Namisurhuwit torus len nañisal esumñan nēvanuan gail lotosēsēlon hēn nasoruan hēn natohan pipihabēlan aGot be lēsalēboii, gai tosa vēsa masu v̄ tovi tēmat egām, lav kuv namisurhut nasoruan enan dan nēlolito.

20 Namisurhuwit torus len naut toban vat esumñan alat lotosēsēlon hēn nasoruan, ale vēha-sua ŋai lotēgau gati len nakemkeman.

* 13:15: Isa 6.9-10

²¹ Avil ləsəkad nəharhət tovi pan gol ləsəmaur sabəlav. Be nəboŋ todan b̄ibari o avan ideh b̄emədas buni gol ləbələŋon b̄isa, dereh limayoh tutut, luteh dan nadələmian len nasoruan.

²² Namisurhuwit torus len nəhau tokad nasunite esum̄an alat lotosəsəlōŋ hən nasoruan avil nə-nau-masuŭ-an hən nəmauran ta daməŋai mai nagərasian hən na-pul-hən-natite-an arorun gut bun nasoruan gol səvan.

²³ Avil namisurhuwit torus len nətan tokənoh esum̄an alat lotosəsəlōŋ hən nasoruan, lotoləboii, lotoŋan masuŭ. Sual iŋan vəkad 100, sual iŋan vəkad 60, sual am iŋan vəkad 30.”

Nəbōl p̄usan hən nawit mai naliol tosa

²⁴ AYesu ikel nəbōl p̄usan sual am mai galito, ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua tobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu san.

²⁵ Be nəboŋ topat len mariug, aenemi sua egəm, ebubulan namisurhuliol tosa len nəmarireu tokad nawit tia, ale ivan.*

²⁶ Nəboŋ nawit totoŋ, tuŋat b̄iŋan, naliol tosa am itov.

²⁷ Naslev gail simahean naim logəm həni, luke, ‘Nasuŭ, gaiug gobubulan namisurhuwit tovoi len nəmarireu sam̄ be gagai epul hən naliol tosa! Imabe?’

²⁸ Ale ikel mai galit ke, ‘Aenemi sua igol nategai.’ N̄a naslev gail lousi ke, ‘Guke namteput tuan naliol enan a?’

²⁹ Ris toke, ‘Ao, nəboŋ mət̄beputi, dereh məteput mədas nawit am.

³⁰ Riŋ gəlar p̄isi aritov b̄onb̄on vəbar nəmatuan, ale len nəboŋ hən nəmatuan, dereh nikel mai nəvanuan nəmatuan ke lepəpehun gəlaru, baŋis tuan naliol tosa hən ləbepəŋasi, ale baŋis tuan nawit vi lan naim sagw notoriŋriŋ nəhanian lan.’ ”

Nəbōl p̄usan hən namisurhumastat

(Mak 4.30-32; Luk 13.18-19)

³¹ AYesu ibol p̄usan tətəs ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad namisurhumastat avan sua tomabule len nəhol san.

³² Ekəkereh səhor namisurhuhanian tiltile gail, avil nəboŋ totoŋ, egəm tibau səhor nəhanian gail len nəhol, ale egəm vi hai, hən ke nəman naməsav logəm um hən nəhai ŋodŋod salit len nəpashət gail.”

Nəbōl p̄usan hən nayis

(Luk 13.20-21)

³³ AYesu ikel nəbōl p̄usan. Ike, “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Mitinau nayis, apəhaŋut sua tolavi.

* 13:25: Naliol tosa enan ehun nawit, be evi behi, igol nəvanuan eru.

Ebundasi len nəhad nəflaua totor van vəbar nəflaua kavkav totob.”†

34 AYesu ikel natgalen p̄isi mai naluṽoh gail len nəbōl p̄usan. Nəboŋ tosor mai galito, ikel nəbōl p̄usan akis ŋai.‡

35 Igol tomaianan hən b̄igol nəsa ahai kelkel ur tokele bisarpoh ke,

“Nəboŋ nəbesəŋav hən nabuŋogw, dereh nisor len nəbōl p̄usan, dereh nikel ur natit gail lotosusuah ta sutuai len natuḃatan, nəboŋ notoum hən navile a pan.”*

AYesu isor vəsvəsai nəbōl hən naliol tosa

36 Beti aYesu eriŋ naluṽoh, evi lohoim. Ale ahai susur san gail logəm həni, luke, “Kel mai ginamito bai, namilen nəbōl hən naliol tosa len nəmarireu.”

37 Isor var galit ke, “Atenan tobubulan namisurhuwit tovoi evi aNatun Nəvanuan,

38 ale nəmarireu evi navile a pan. Namisurhuwit tovoi lovi alat lototoh pipihabəlan aGot. Naliol tosa lovi alat sitenan tosa vəsa masuṽ tovi təmat.

39 Ale aenemi tobubulan namisurhuliol tosa, evi natəmat. Nəboŋ hən nəmatuan evi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen hən natit p̄isi, ale alat nəmatuan lovi aŋel gail.

40 Sunan alat nəmatuan lotoban̄is tuan naliol tosa hən nəhab b̄ihani, dereh timagenan len nagilen hən natit p̄isi.

41 Dereh aNatun Nəvanuan tesəvat aŋel san gail hən ləbepəpəhun galit p̄isi lotogol nəvanuan b̄igol nəsaan, mai alat lotogol nəsaan, dan natohan pipihabəlan.

42 Dereh aŋel gail libar hən galito vi lan nəhab topud vəsa; len naut enan dereh litan, likat b̄urb̄ur nariṽolito. §

43 Beti alat lotonor dereh lesun̄an namityal tom̄ial habat len natohan pipihabəlan aTəmalito. Nəvanuan tokad nədarin̄an tesəsəlon̄!

Natohan pipihabəlan aGot len nəmav

44 “Natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakontit sua tovoi buni, nəvat han tosoḃur, tosusuah len nəmarireu sua. Ale avan sua isaḃi. Itavun tətəs həni. Ale len nakemkeman san ivan, eḃur hən natit p̄isi tokade ale ia ṽur nəmarireu enan hən b̄ikad natenan tovoi.

45 “Nukele am ke, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad avan sua toṽur natit gail, p̄ur hən gail, todon nanesnes tovoi gail.

46 Ale nəboŋ tosaḃ nanesnes sua, nəvat han totibau, ivan, p̄ur hən natit p̄isi tokade, ale ia ṽur nanesnes enan.

† 13:33: Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosoḃur, len nasoruan ta Kris lokisi hən sata totor. ‡ 13:34: Hən naves 34-35, Mak 4.33-34 * 13:35: Psa 78.2 § 13:42: Nəhab egai tosor husuri epud vəsa vagol nametəlai tovi wai.

47 “Nukele am ke, nato han pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Nəvanuan galevis lubar hən nalevlev len nabiltiwai. Sədareh ikad naməṛjod totiltile tosoḅur tovisivis lan.

48 Ale nəḅoṇ topul, lolivi vahut, lobətah, losəṇon tovoi gail len nəhad sua ale lubar hən tosa gail vi tut.

49 Dereh timagenan len nəḅoṇ hən nanoṇan hən navile a pan, nagilen hən natit p̄isi. Aṇel gail dereh lia pəpəhun alat lotosa vəsa dan alat lotonor.

50 Dereh libar hən alat lotosa vi lan nəhab topud vəsa vagol nametəlai tovi wai; len naut enan dereh litaṇ, likat ḅurḅur nariṽolito.”

51 AYesu eus galit ke, “Mətoləboi səhot natgalen p̄isi m̄au a?” Lusor vari ke, “Evoi, namtoləboii.”

52 Na ikel mai galit ke, “Ahai p̄usan hən nalo siMoses togəm vi ahai susur len nato han pipihabəlan aGot len nəmav, ahai p̄usan enan esum̄an amahean naim topul hən nakontit gail. Eriṇ natgalenan len naut sua hən ləḅesuh ei. Ale ilav nakontit toveveu mai nakontit tomatu dan naut enan.”

Lomətahun aYesu len naut a Nasaret
(Mak 6.1-6; Luk 4.16-30)

53 Nəḅoṇ aYesu tokel nəḅol p̄usan galenan tonəṇ, eriṇ naut enan.

54 Ale nəḅoṇ tobar naut a Nasaret, naut totibau lan, ep̄usan len naim nəḅonḅonan salito. Galit luṇaṇ, luke, “Eee, namiti-sau hən nəmauran tovoi egai, gai ilavi a be? Nədaṇan hən ḅigol namerikel gail, ilavi a be?”

55 Be savi anaton ulum̄an sinəvanuan na-um-im-an a? Anan, nahəsan aMeri a? Aṽan aJemes, aJosef, aSimon mai aJutas a?

56 Ale aṽavinen gail p̄isi ləsatoḅ mai gidato a? Bimaienan, ilav natgalen a be? Savi gai hən ḅimaienan!”

57 Ale nəlolit ep̄əṇasi, lomətahuni. Be aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur ideh, len naut p̄isi loputsani len nənauan salito, be len naut a im san mai len naim san, lunau ke tovi ut kəmas.”

58 Ale aYesu sagol namerikel sasəḅur len naut enan husur lupar dəlomian lan.

14

Nəmatan siJon Baptais
(Mak 6.14-29; Luk 9.7-9)

1 Nəḅoṇ aHerot Antipas tosəsəloṇ hən na-kel-uri-an husur aYesu,

2 ikel mai naslev lotokətkəta təban ke, “Atenan aJon Baptais bolai! Ile məhat dan nəmatan, imagenan nədaṇan hən ḅigol namerikel gail ipat lan.”

³ AHerot ekəmaienan husur a m̄o igol ke lototah gat aJon, riŋilen naim bəbaŋis sil abareab siHerot, aHerotias tovi asoan aFilip, aHerot aʋan aFilip tosəhar kuvi.

⁴ Lutah gat aJon husur ikel titau hən aHerot ke, “Len nalo sanor hən gəbəsəhar alitenan.”*

⁵ AHerot ike tigol aJon timat be emətahw len nəlol paŋpaŋ sinaluʋoh bathut lunau ke aJon tovi ahai kelkel ur.

⁶ Len nəhanan hən nəboŋ nəpasian siHerot, anatvavin aHerotias isav len nəholito ale aHerot ehəhaʋur habat həni.

⁷ Imagenan ita gat na-kel-gati-an sua hən bəviol hən natideh gai bələŋoni maii.

⁸ Nə nəboŋ anan tokel maii hən nəsa hən bəusi, natəbarehreh ikel mai aHerot ke, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais, gegai, len nasiloh!”

⁹ Ale naut kəmas ilolosa, bathut na-kel-gati-an san gai tota gati, mai alat lotosuh len nəhanan, aHerot ikele hən nasoltia galevis ke tehum tousi.

¹⁰ Ale lovi lan naim bəbaŋis, luta kotov nəkadun aJon.

¹¹ Lorin nəkadun len nasiloh, pati, lavi mai natəbarehreh topati vəlavi mai anan.

¹² Beti ahai susur siJon logəmai, lupat niben van vətavuni. Ale nəboŋ lototavuni tonon, luvan hən aYesu, lukel nəsa tovisi maii.

AYesu evəŋan alalunian lotovi 5,000

(Mak 6.30-44; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

¹³ Nəboŋ aYesu tosəsəlon hən na-kel-uri-an husur aJon, isah len nabot sua, eriŋ naut enan hən bitoh səbōn len naut toḃəbəsəw. Nəboŋ naluʋoh gail lotosəsəlon həni, lorin nabiltivile gail, luyar a ut husuri.

¹⁴ Nəboŋ aYesu tomariŋ dan nabot, eris nabiltiluʋoh, nəlon itaŋis galito ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹⁵ Nəboŋ naut togomgom, ahai susur san gail logəm həni, luke, “Naut eg ipat a tut dan navile gail. Namityal ivan piŋitia. Səvat naluʋoh van, hən ləbēvi lan navile gail hən ləbidas hanian hən ləbēʋuri.”

¹⁶ Ris aYesu tokel mai galit ke, “Salivan, gamit m̄au mitilav nəhanian mai galito.”

¹⁷ Lukel maii ke, “Be namtsəkad natideh gegai, natuhbəta torim mai naieh toru ŋai.”

¹⁸ Ale ike, “Tariv gail gəm, mai ginau.”

¹⁹ Beti ikel mai naluʋoh ke lebətah len naliol. Ale ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaan. Ebur gail, ilav nabəta mai ahai susur san gail ale loḃəpehun gail mai naluʋoh.

* 14:4: Lev 18.16, 20.21

²⁰ Galit p̄isi luhan, luhanukub, ale losəsəḡon hudhuhanian van, gol nəhad tovi 12 lopul.*

²¹ Ikad alalum̄an lotovi 5,000 lotohan, be ikad alatpəhaṽut mai alahutai am.

*AYesu iyar len nəḡon nəwai
(Mak 6.45-56; Jon 6.15-21)*

²² Beti aYesu igol ahai susur gail lusah len naḡot hən ləḡeil a m̄o vi lan nətarhət naḡiltiwai. Ale gai esəvat naluṽoh gail hən ləḡeriḡ naut enan.

²³ Nəḡoḡ tosəvat galit tonoḡ, aYesu etəṽehuh səḡon vi lan naṽehuh hən ḡisor mai aGot. Ale nəḡoḡ naut togomgom itoh səḡon ei.

²⁴ Len namityal enan, naḡot isal vi rivuh a tut dan nətan. Nəwai ekudkud vapus, gol iṽas naḡot husur isoh ḡur nəlan.

²⁵ Len nadudulan som̄ilan naut səlan sal be aYesu egəm hən galito, iyar len nəḡon naḡiltiwai.

²⁶ Nəḡoḡ ahai susur gail lotoris toyaryar p̄oniwai, nəkadulit eṽurṽur. Lukai ke, “Wao! Nanunun sua bolai.” Ale ninelit epil gol lukai habat.

²⁷ Vəha-sua ḡai aYesu isor mai galit ke, “Samtemətahw! Məteil ḡuri! Ginau bogai!”

²⁸ APita ikai van həni ke, “Nasub̄, ḡevi gaiug kitin, kel mai ginau ke niyar len nəḡon nəwai van hən gaiug.”

²⁹ Ale ike, “Gəmai!” Nəḡoḡ aPita tomariḡ dan naḡot, iyar p̄oniwai van hən aYesu.

³⁰ Be nəḡoḡ aPita toris nəlan todaḡ, emətahw, etuḡat sar maduḡduḡ ale ikai ke, “Nasub̄, numat! Liv kuv ginau!”

³¹ Vəha-sua ḡai aYesu isar hən navəlan, itah gati, ale ike, “Gaiug gotokad natuhdəlomian ḡai, nəloḡ eur ginau mabe?”

³² Ale nəḡoḡ artosah len naḡot, nəlan idar buni.

³³ Beti alat len naḡot lulotu həni ke, “Govi aNatun aGot kitin.”

³⁴ Nəḡoḡ lotolav tukot len naḡiltiwai, luvahut len naut a Kennesaret.

³⁵ Nəḡoḡ alat len naut enan lotokəta ləḡoi aYesu, lopisul van hən naut p̄isi todar vis naut enan ale losəhar alat lotoməsah van həni.

³⁶ Loḡiri ke tidam̄ hən ləḡibar ḡai nasum̄arhət nahurabat san, ale galit p̄isi lotobari lumaur.

15

*Inor ke niben nəvanuan ḡiveveu o nəlon m̄au?
(Mak 7.1-13)*

* 14:20: 2Ki 4.42-44

1 Beti naFarisi gail mai ahai þusan hæn nalo luyar a Jerusalem gæm hæn aYesu, luke,

2 “Imabe ahai susur sam̃ gail lupal sob dan naþisal hæn naþide sihaʋut sidat gail ta sutuai? Husur læsakəkəsəval nəboŋ lotohan.”

3 Ris aYesu tosor var galit ke, “Gamit, imabe mətōb̃ur kotov nalo siGot m̃os mət̃behusur naþide samit ta sutuai?

4 Bathut aGot ike, ‘Putsan atəmañ mai anañ matmat len nənauan sam̃,* ikele am ke, ‘Avan ideh tosor tosa todaŋ hæn atəman o anan, gai timat ebun m̃au.’*

5-6 Avil gamito, mətumakuv dan nalo siGot hæn mət̃behusur naþide samit ta sutuai nəboŋ məttoþusan ke, ‘Avan ideh bikel mai atəman o anan ke, “Nəsa notokade hæn nəþevi tarhət sam̃, noviol həni tia mai aGot. Gai bigol b̃imagenan, inor ŋai ke asike eputsan atəman len nənauan san.”’ Gamito, mətugol ke nakelean siGot evi naut kəmas ŋai.

7 Mətovi nəvanuan gəgəras ŋai. Nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah husur gamito ekitin. Ike,

8 “Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito, be len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

9 Lulotu sōbuer hæn ginau, loþusan hæn nakelean sinəvanuan, hum tovi lo sagw.’ ”*

Nəsa igol nəvanuan saveveu?

(Mak 7.14-23)

10 Beti aYesu ekis naluʋoh gəmai, ikel mai galit ke, “Mətesəsəloŋ hæn nəsa notokele, mətələboii.

11 Savi nəsa tovi lan nəþan togol nəvanuan tobiŋbiŋal len nəhon aGot. Ao, evi nəsa tovivile dan nabuŋon togol nəvanuan tosa, evi nəsa tokele togol nəvanuan saveveu.”

12 Beti ahai susur gail logəm həni luke, “Nəboŋ naFarisi gail lotosəsəloŋ hæn nəsa gotomadhakele, igol nəlolit isa. Goləboii m̃au a?”

13 Ris aYesu tosor var galit ke, “Nəhai ideh aTəmagw len nəmav səməbule, dereh teput kuvi.

14 Riŋ galit lesuh! Lovi metbesw gail lotosəhar alat læsakəta. Nametbesw sua besəhar nametbesw togon, dereh gəlar p̃isi ariteh, arimasur len nəbur.”

15 Ale aPita ike, “Kel namilen nasoruan kəta enan mai ginamito.”

16 AYesu ike, “Gamito am, mət̃saləboi səhoti a?

17 Mətələboii tia ke natit p̃isi tovi lan nəþan nəvanuan, evi lan natəbaŋ van, evivile vi lan nalitavtav.

* 15:4: Exo 20.12; Deu 5.16 * 15:4: Exo 21.17; Lev 20.9 * 15:9: Isa 29.13

18 Avil natit gail nəvanuan tokele, nəsa tovivile dan nabuḡon, egəm len nəsa topat len nəlon, ale natgalenan lugol nəvanuan isa, saveveu.

19 Husur natgalegai logəm len nəlon: nənauan tosa, nagolean hən nəmatan, naitian toḡur kotov nəlahan, naitian tosa, nəvənahən, naliboḡan len nakotan, mai nasoruan tomədas nahəsən nəvanuan o tomədas nahəsən aGot.

20 Natgalenan lugol nəvanuan ləḡiḡḡiḡal len nəhon aGot. Navide hən nakəkəsəvalan len nəhanan sagole!”

Nadəlomian sitobtaKenaan
(Mak 7.24-30)

21 Beti aYesu eriḡ naut a Kalili, evi lan naut pəpadanḡ hən nabiltivile eru, a Tair mai a Siton.

22 AtobtaKenaan sua totoh len naut enan, egəm hən aYesu, ikai ke, “Nasuḡ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginau. Natəmat sua emədas anatvavigw vəsa!”

23 Be aYesu sasor vari len nasoruan ideh. Ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Səvati vi tut bathut ehur gidato, ikai walwal!”

24 Len na-sor-vari-an san aYesu ike, “AGot esəvat ginau van hən alat a Israel ḡai lotohum nasipsip gail lotomasig.”

25 ḡa alitenan egəm, teh bathurien aYesu, ike, “Nasuḡ, gevi tarhət sagw!”

26 AYesu ike, “Sanor hən nəḡilav kuv nabəta hinatugw gail hən nəḡibar həni van hən nalipah gail.”

27 Ris aliten toke, “Evoi, Nasuḡ, be nalipah gail loləboi ləḡihan nasugut nabəta torus vi pan dan natev simasta salito.”

28 Ale aYesu isor vari ke, “Bareab, gaiug gukad nadəlomian totibau masuḡ! Tevisi mōs gaiug hum gotoləḡoni.” Ale anatvavin imaur len namityal enan van.

AYesu igol isoḡur lumaur

29 AYesu eriḡ naut enan, etəlmam vi Kalili, iyar husur nətarhəḡiltiwai Kalili. Ale etəḡehuh vi lan nəḡehuh, ebətah ei.

30 Nabiltiḡuḡoh gail logəm həni, losəhar alat lotogau, nametḡesw gail, alat narielit tosa gol ləsəyar, nabut gail mai isoḡur am. Loriḡ galit bathurien aYesu ale igol galit lumaur.

31 Naluḡoh lumaḡmaḡ len nəsa lotorisi. Nabut gail lusor; alat narielit tosa, nibelit ivoḡəvoḡ, lumaur; alat lotogau luyar; mai nametḡesw gail lokəta. Ale lusal suh nəyalyalan siGot silat a Israel.

AYesu evəḡan alalumian lotovi 4,000
(Mak 8.1-10)

32 Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəmai ike, “Nəlogw itanḡis alategai, husur lutah mai ginau len nəmariboḡ totor tia

ale ləsəkad natideh hən ləb̃ihani. Nəsaləḡon nəbesəvat galit van malkəkat. Nəbigole, dereh limatmatioṽ husur naḡisal salito.”

³³ Ale ahai susur gail lukel maii ke, “Len naut toḡəbesw topat səḡon maiegai, namtilav natuhbəta tihau mabe hən namtḡevəḡan nab̃iltiṽoh egai?”

³⁴ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Namtukad eməlevru mai natuhieh galevis.”

³⁵ Na aYesu ikel mai naluṽoh ke lebətah len tan.

³⁶ Ilav natuhbəta toməlevru mai naieh gail, esipa vi təban aGot hən nəhanian, eḡuri, lavi mai ahai susur gail ale lopəpehuni mai naluṽoh.

³⁷ Galit ḡisi luhan vəhanukub. Ale losəḡon nahudhuhanian van gol nəhad toməlevru lopul.

³⁸ Ikad alalum̃an lotovi 4,000 lotohan, be ikad alatḡəhaṽut mai alahutai gail am.

³⁹ Beti aYesu esəvat naluṽoh gail van. Ale isah len nabot, igam van vəbar naut a Makatan.*

16

*Lous taltal hən aYesu hən namerikel
(Mak 8.11-13; Luk 12.54-56)*

¹ Boḡ sua naFarisi mai naSattiusi gail logəm hən aYesu. Loləḡon ke aYesu tigol nəsaban, ḡa lousi hən ḡevusan galit hən namerikel hən nəmav.

² Be aYesu isor var galit ke, “Nəboḡ namityal tomasur mətuke, ‘Pelan dereh naut tivoi husur nəmarigw ikathab,’

³ ale len nadudulan mətuke, ‘Daməḡai naut ibatmot, nəmarigw epit vi məhat mai nəmav epitau. Dereh naut tisa. Nab̃iltius dereh teus.’ Mətoləboi mətḡeris nəsa tovisi len nəmav, ale vəha-sua ḡai mətoləboi ke naut tivoi o tisa, be mətodədas mətḡeris ləboi namilen nəsa tovisi len nəboḡ gail ta daməḡai. Mitimabe?

⁴ Gamit naur ta daməḡai mətusa, mətḡədaḡ len aGot suḡan apəhaṽut tohusur aulum̃an tiltile, sədaḡ len asoan. Mətous namerikel, avil asike nugol namerikel ideh, be dereh nigol ḡai namerikel hən nasuhunian sihai kelkel ur, aJonah.” Ale aYesu eriḡ galito, ivan dan galito.

*Nayis hiFarisi mai Sattiusi gail
(Mak 8.14-21)*

⁵ Nəboḡ ahai susur gail lotogam tukot vəbar nətarhət nab̃iltiwai, nəlolit iboḡboḡ hən ləbesəḡon nabəta ideh van.

* 15:39: Datsaləboi savoi naut a Makatan topat lan, be datoləboi ḡai ke topat tarhəb̃iltiwai Kalili.

⁶ Ale aYesu ikel mai galito ke, “Møtelələgau hən gamit gabag! Møtekətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail.”

⁷ Lusor mai galit gabag ke, “Ekəmaienan husur datsəlav nabəta ideh gəmai.”

⁸ AYesu eləboi nənauan salito ŋa ike, “Gamit məttokad natuhdəlomian ŋai, mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa?

⁹ Mətsaləboi sal a? Nəlomit ibonʒonʒ hən natuhbəta torim hilat lotovi 5,000 mai nəhad gail p̄isi məttosəŋoni a?*

¹⁰ Nəlomit ibonʒonʒ hən natuhbəta toməlevru hilat lotovi 4,000 mai nəhad gail p̄isi məttosəŋoni a?*

¹¹ Imabe? Mətunau sal ke nusor husur nabəta m̄au a? Aoa! Be nukel mai gamit tətəs ke, kətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi mai Sattiusi gail!”

¹² Beti len namityal enan ŋai lunau səhoti ke nəbonʒ tokel nalələgauan mai galito, gai sasor husur nayis len nabəta. Ao isor tas naʒusanan siFarisi mai Sattiusi gail.

*APita ikel kot aYesu
(Mak 8.27-30; Luk 9.18-21)*

¹³ AYesu eriŋ naut enan ale nəbonʒ tobar naut a Sisarea Filippi, eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail lotosor husur aNatun Nəvanuan, luke tovi ase?”

¹⁴ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptais. Galevis luke aElijah. Galevis am luke aJeremiah o ahai kelkel ur soal am.”

¹⁵ Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?”

¹⁶ ASimon Pita isor vari ke, “Gaiug boh aKristo, aNatun aGot nəkadun nəmauran.”

¹⁷ Ale aYesu ikel maii ke, “Tivoi hən gaiug, aSimon anatur aJonah! Savi avan ideh len navile a pan tokel vəhot natenan, be aTəmagw len nəmav ikel vəhoti mai gaiug.

¹⁸ Nukele am mai gaiug ke govi aPita, nəvat, ale dereh neum hən naim sagw len nəvat enan, naim sagw tovi vanuan sagw gail. Ale nədanʒan hən nəmatan edədas bəsəhor galito.

¹⁹ Nukele am mai gaiug ke, dereh neviol hən naki hən nabopita hən natohan pipihəbələn aGot len nəmav mai gaiug. Natideh gəbikai tasi len navile a pan, evi nəsa aGot tokai tasi tia len nəmav. Ale natideh gəbidaṁ hən len navile a pan, evi nəsa aGot todaṁ hən tia len nəmav.”*

²⁰ Beti aYesu ikel p̄uli hən ahai susur gail ke salikel avan ideh ke gai tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mak 8.31-9.1; Luk 9.22-27)*

²¹ Len nəbonʒ enan van, aYesu etuḅat kele iparpar mai ahai susur san gail ke timasvi Jerusalem ale timasləŋon tisa vəsa

* 16:9: Mat 14.15-21 * 16:10: Mat 15.32-38 * 16:19: Mat 18.18; Jon 20.23

len nañide tosobur len navəlan alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo. Ale dereh ligol timat. Beti len nəmariboŋ bitor dereh aGot tigol tile məhat.

²² Beti aPita eliv aYesu vi tarhəte, etubat sor lan, ike, “Sati-maiean, Nasub! Natgalenan salevisi hən gaiug!”

²³ Be ipair van hən aPita, ike, “Gevi tahw dan ginau aSetan! Gugol risi hən nəbipes haβetw hən nəbitech. Nənauan sam̄ gail ləsəpat len nəsa aGot toləŋoni, lohusur naləŋonian sinəvanuan ŋai.”

²⁴ Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh bīke behusur ginau, timaske, ‘Aoa,’ hən nənauan mai naləŋonian san gabag, timasvus nəhai balbal san, tehusur ginau.

²⁵ Husur avan ideh bīke biwol hən nəmauran san gabag hən βetəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be nəmauran san bimasig mōs ginau, dereh tikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nəvanuan bikad natit pisi len navile a pan, be nəmauran san vi sutuai bimasig, imabe? Ikad nəsa? Nəvanuan eləboi βeviol hən nəsa hən bikad nəmauran enan a?

²⁷ Bathut aNatun Nəvanuan dereh tegəm ta bog. Dereh tegəm mai aŋel san gail len nədaŋan mai namənas seTəman. Len nəboŋ enan, dereh tilav nəpurpuran mai nəvanuan gail hən natit pisi lotogole, tinor hən nəsa lotogole.*

²⁸ Nokitin mai gamit ke, gamit galevis məttoil gegai, asike lumat van vəbar ləberis nagəmaian siNatun Nəvanuan hən βeil a mō hum aKiŋ.”

17

*Namənas kitin siYesu
(Mak 9.2-13; Luk 9.28-36)*

¹ Len nəmariboŋ toməlevtes husur nəboŋ enan, aYesu esəhar aPita, mai alarmiṽan, aJemes mai aJon. Esəhar galit səbolito vi məhat len naṽehuh sua tosaḥsah.

² Ale len nəholito egəm tile, nəhon emial hum namityal, nahurabat san egəm pəhapəhw buni vabilbil.*

³ Vəha-sua ŋai loris aMoses mai aElijah artohol mai aYesu.

⁴ APita isor mai aYesu, ike, “Ivoi hən dattotoh gegai. Gəbeləŋoni, dereh neum hən nəpasvaləval titor, tesua esam̄, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

⁵ Nəboŋ aPita tosor sal, nəmavukasw tomial habat ikabut gol galito, ale nadoldol sua len nəmavukasw ike, “Ategai evi aNatugw ulum̄an notoləmas buni, notohəhaṽur həni. Səsəloŋ husuri!”

* **16:27:** Psa 62.12; Rom 2.6 * **17:2:** 2Pit 1.16-18

⁶ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, ahai susur gail luteh, kəta vi pan, nəlolit epil vəsa.

⁷ AYesu egəm hən galito, ibar galito, ike, “Mitile məhat. Samtemətahw.”

⁸ Ale nəboŋ lotokəta vi məhat, lokəta ris aYesu səbōn ɲai, ləsaris avan ideh am.

⁹ Nəboŋ lotomariŋ vi pan len nəvehuh, aYesu ikele hən galit ke, “Samtikel ur nəsa məttorisī mai avan ideh am vir aGot biŋol aNatun Nəvanuan bile məhat dan nəmatan.”

¹⁰ Beti ahai susur gail lousi ke, “Ahai pusan hən nalo luke aElijah timasgəm a mō, be lukele hən nəsa?”*

¹¹ AYesu isor var galit ke, “Evoi, tarhət sua, aElijah dereh tegəm a mō hən biŋol təlmam hən natit pisi ləbīnor.

¹² Be len nətarhəte am, nukele mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale nəvanuan gail ləsakəta ləboii, lugol nəsa lotoləŋoni həni. Imagenan, dereh ligol aNatun Nəvanuan am teləŋon tisa vəsa.”

¹³ Len namityal enan ɲai ahai susur gail lunau səhoti ke aYesu isor mai galito husur aJon Baptais.

AYesu igol natətai sua tokad natəmat imaur

(Mak 9.14-29; Luk 9.37-43a)

¹⁴ Nəboŋ lototəlmam dan nəvehuh tonon, logəm hən naluvoŋ, ale aulumān sua egəm hən aYesu, etəjedur bathurien,

¹⁵ ale ike, “Nasuḅ, gilolosa hən anatugw ulumān husur nahumatmat ibari gol ke eləŋon isa vəsa batbat. Husur iteh len nəhab tabtab ale iteh vəha-səbsoḅur len nəwai am.

¹⁶ Nəsəhari van hən ahai susur sam gail avil lodədas ləbiŋol bimaur.”

¹⁷ AYesu isor vari ke, “Eee naur egai məttomətahun nadəlomian, məttohusur nəpīsal tosa tokabkəbur, nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətuḅar dəlomian van van nupetəmas həni. Səhar natətai gəmai!”

¹⁸ Beti aYesu esivoh len natəmat ale imakuv dan natətai, ale len namityal enan van imaur buni.

¹⁹ Ale ahai susur gail logəm hən aYesu, lusor səbolit maii ke, “Imabe ginamit namtsaləboi namtbehut natəmat enan?”

²⁰⁻²¹ Ale ikel mai galit ke, “Mətodədasi bathut nadəlomian samit enīdol, ekəkereh masuḅ. Husur nokitin mai gamit ke, mətbīkad nadəlomian hun namisurhumastat tomarisoris mətoləboi mətbikel mai nəvehuh egai ke, ‘Gerus van ea!’ ale dereh terus. Naut kəmas mətunau ke mətodədadas mətbīgol natesua, dereh mətoləboi mətbīgole.”*

* **17:10:** Mal 4.5 * **17:20-21:** Naloḅulat galevis ta sutuai losuhud hən naves egai:

²¹ Avil məttoləboi mətbehut tomagenan nəboŋ mətsəhan be məttosor tuḅ ɲai.

*AYesu isor tatas husur namatan san
(Mak 9.30-32; Luk 9.43b-45)*

²² Nəboŋ ahai susur gail lotoŋonŋon len naut a Kalili, aYesu isor mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

²³ Dereh ligol timat, ale len nəmariboŋ titor aGot tigol tile məhat.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ahai susur gail loləŋon isa masuŋ.

Nətaks hən naim siGot

²⁴ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, alat lototariv tuan nətaks tovi nətrahma toru, logəm hən aPita luke, “Ahai pusan sam, eŋur nətaks hən naim siGot mau a?”[†]

²⁵ APita ike, “Evoi.” Ale nəboŋ tobis lohoim, aSimon sakel natideh be aYesu isor a mo maii ike, “Simon, len nənanuan sam nəsa inor? Nau nakiŋ gail len navile a pan. Ase eŋur nəlaisens mai nətaks lototariv tuani, anatulit gail o nametbos gail a?”

²⁶ Ale aPita ikel maii ke, “Nametbos gail.” Beti aYesu ike, “Bimaianan, savi len anatulit gail hən ləbeŋuri.

²⁷ Be hən asike nəlolit bipanpaŋ, givan hən nabiltiwai, bar hən nəhau. Naieh metəkav gəbisah həni, səŋav hən nabuŋon ale dereh gisaŋ nakoin tovi nəstater.[‡] Lav kuvi, lavi mai galito moŋ nətaks sidaru.”

18

Ase iyalyal səhor galit am

(Mak 9.33-37, 42-48; Luk 9.46-48, 17.1-2)

¹ Len namityal enan ahai susur gail logəm hən aYesu lousi ke, “Ase iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav?”

² Ale aYesu ekis natuhtətai sua gəmai, igol eil rivuh len galito.

³ Beti ike, “Nokitin, nukel mai gamit ke, asike mətəbipair dan navide tosa samito hən mətəbesumən atuhlahutai, mitimabe? Asike asike mətoabis len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

⁴ Imagenan, avan ideh bəriŋ gai hum tovi ut kəmas sumən natuhtətai egai, gai iyalyal səhor galit am len natohan pipihabəlan aGot len nəmav.

⁵ Ale avan ideh tohəhaŋur hən natuhtətai sumən egai bitah maii len nahəsagw, gai ehəhaŋur hən ginau nəbitah maii.

⁶ “Ale avan ideh bigol atuhlahutai sua, tokad nadəlomian len ginau, bitech len nəsaan, nəpanismen sitenan dereh tisa am səhor ke nəvanuan galevis ləbitahətah hən nabiltivat len

[†] 17:24: Exo 30.11-16, 38.26. Nətrahma evi nakoin tovi naŋurŋuran hən nauman hən nəmariboŋ tosa. [‡] 17:27: Nəstater evi nakoin sua tovi naŋurŋuran hən nauman hən nəmariboŋ tovat.

naholoan, ale lə̃bibar həni len tas hən b̃imaduŋduŋ butitas tosareh vi pan.*

⁷ Navile a pan dereh tisa vəsa bathut natit gail lotogol nəvanuan gail lotogol nəsaan. Natgalenan lotomaienan dereh limasvisi be tisa vəsa tibatbat hən nəvanuan togol natgalen lə̃bevisi.

⁸ Ale, navələm̃ o nariem̃ b̃igol gaiug gə̃b̃igol nəsaan, gita kotovi, bar həni vi tut. Gə̃b̃ikad nəmauran vi sutuai be nariem̃ b̃isa gol gəsəyar o gugau, natenan esəhor gə̃b̃ikad nariem̃ gəlar p̃isi ar̃b̃ivoi ale aGot b̃ibar hən gaiug len nəhab topaŋ vi sutuai.

⁹ Namətaŋ b̃igol gə̃b̃iteh len nəsaan, kis kuvi, bar həni vi tut. Gə̃b̃ikad nəmauran vi sutuai be namətaŋ b̃esua b̃ibesw, natenan esəhor gə̃b̃ikad namətaŋ gəlar p̃isi ar̃b̃ivoi ale aGot b̃ibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

Nəb̃ol p̃usan husur nasipsip tomasig

(Luk 15.3-7)

¹⁰⁻¹¹ “Mətələləgau hən gamito! Atuhlahutai ideh tokad nadəlomian len ginau, samtinau ke gai evi naut kəmas. Husur nukele mai gamit ke, aŋel gail lotokətkəta təban galito, loləboi tabtab hən lə̃bisor m̃os galito len nəhon aTəmagw len nəmav.†

¹² “Mitinau natsua. Avan ideh b̃ikad nasipsip lotovi 100, ale sua iyar lab vi tut sua, mətunau ke tigol nəsa? Dereh atenan teriŋ lotovi 99 lesuh len naʋehuh hən b̃ia doŋ tosua toyar lab vi tut.

¹³ Ale b̃isabi, nukel nakitinan mai gamito ke, ikemkem təban səhor lotovi 99 ləsəyar lab vi tut.

¹⁴ Imagenan, savi naləŋonian seTəmamito len nəmav hən atuhlahutai galegai ideh b̃imasig.”

Nəbathudud nadəlomian sua togol tosa hən gaiug

¹⁵ AYesu isor am ke, “Nəbathudud ideh len nadəlomian b̃igol nəsaan hən gaiug, gia sor mai gai səb̃on, kel p̃ar̃p̃ar hən nəsa tosa gai togole maii. Gai b̃esəsəloŋ səhot nəsa gotokele, gukad təlmam həni suŋan na-ke-wawa-an len nadəlomian.

¹⁶ Be asike b̃esəsəloŋ hən gaiug, gesəhar nəvanuan nadəlomian tesua o teru am hən gə̃b̃ehusur natosian siGot toke, ‘Nəboŋ avan ideh b̃ikel uri ke nəvanuan togon togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele timasil p̃ar̃p̃ar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.’*

¹⁷ Be asike b̃esəsəloŋ husur galito, kel ur natit p̃isi mai naḃonḃonan kavkav silat lotokad nadəlomian len naut enan.

* **18:6:** Nabiltivat enan emələs habat, natoŋki esulsul həni hən b̃ebul dasdas nawit hən b̃egəm vi flaua. † **18:10-11:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai:

¹¹ *Husur aNatun Nəvanuan egəm hən bilav kuv alat lotomasig dan nəsaan salito.*

* **18:16:** Deu 19.15

Asike besəsəloŋ husur alat lotokad nadəlomian am, len nənauan sam̄ riŋi tesum̄an nametbōs səkad nadəlomian o nəvanuan nətaks.

18 “Nukel nakitinan mai gamito ke, natideh gəb̄ikai tasi len navile a pan tevi nəsə aGot tokai tasi tia len nəmav, ale natideh gəb̄idam̄ həni len navile a pan tevi nəsə aGot todam̄ həni tia len nəmav.*

19 Nukel tətəs hən nakitinan mai gamit ke, gamit b̄eru arbikad nənauan besua husur natideh len navile a pan, nəsə arb̄eusi, aTəmagw len nəmav dereh tigole m̄os gəlaru.

20 Husur toru o totor lotob̄on len nahəsagw, ginou nutah mai galit ei.”

Narub̄atian

21 Beti aPita egəm hən aYesu eusi ke, “Nəbathudud nadəlomian sua bigol nəsaaŋ tabtab hən ginou, nerub̄at nəsaaŋ san vəha-vis? Nerub̄at gail vəha-məlevru a?”

22 AYesu isor vari ke, “Ao, nəsakel ke vəha-məlevru, avil nuke gerub̄at gail səŋavur vəha-məlevru vəha-məlevru.‡

23 Imaienan, natohan pipihabəlan aGot len nəmav imaiegai: Ikad nakiŋ sua toke naslev san gail lisar gel nəkabut salit maii.

24 Nəboŋ totub̄at us nəkabut salito, losəhar avan sua van həni tokabut hən nətalent tovi 10,000, ale nətalent esua ŋai evi naŋurŋuran hən nauman hən nasihau tovi 15.

25 Husur atenan todədəs bisar gel nəkabut enan, amasta san ikele həni ke teŋur hən asoan mai anatun gail hən ləb̄egəm vi slev gail ale teŋur hən natit p̄isi am gai tokade, hən bisar gel nəkabut san.

26 Ŋa naslev iteh bathurien, eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginou, ale dereh nisar gel təlmam hən natit p̄isi mai gaiug.’

27 Nələn amasta itaŋis naslev san enan, ikas kuv nəkabut san, eriŋi hən b̄ivan.

28 “Beti naslev enan evivile, etut len naslev togon tovi galit sua ŋai tokabut san hən nəvat, natenarius tovi 100.§ Ale naslev itah gat togon, tub̄at təgau gat naholoan, ike, ‘Sar gel nəvat gotokabut həni len ginou!’

29 Ale naslev togon iteh bathurien eŋiri ke, ‘Sagesigarir hən ginou, ale dereh nisar gel təlmam həni mai gaiug.’

30 Be naslev ta m̄o emətahuni. Ivan, gole hən ləb̄itah gat togon, riŋi len naim bəbaŋis vir bisar gel p̄is nəkabut san.

31 Nəboŋ naslev galen am lotoris nəsə tovisi, lulolosa masuŋ, ale lua kel ur natit p̄isi lotovisi mai amasta salito.

* **18:18:** Mat 16.19; Jon 20.23 ‡ **18:22:** Nəboŋ aYesu ekəmaienan, namilen ke datimasrub̄at nəsaaŋ sinəvanuan nadəlomian tabtab, nanoŋan teb̄uer. § **18:28:** Natenarius evi nəvat naŋurŋuran hən nauman hən nəmarib̄oŋ tosuu.

³² Ale amasta ekis naslev ta m̄o gəmai, ikel maii ke, ‘Govi slev gotosa vəsa batbat! Ginau nukas kuv nəkabut sam̄ p̄isi husur goŋir ginau həni.

³³ Ivoi am gətalolosa hən naslev togon sum̄an ginau notololosa hən gaiug.’

³⁴ Ale len nəlol paŋpaŋ san, amasta eriŋi len navəlan alat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋis hən ləbigol niben atenan bəpəŋas vir bisar gel natit p̄isi gai tokabut həni.

³⁵ Len navide tomagenan, len nəlomito asike mətberuBAT kitin hən nəsaan sinəbathudud nadəlomian ideh lotogol tosa hən gamito, aTəmagw len nəmav dereh tigoL timaienan hən gamito.”

19

Natiṽosan

(Mak 10.1-12)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, eriŋ naut a Kalili, evi Jutea len naut tarhəwisel Jortan.

² Nabiltiluṽoh gail lohusuri, ale igol galit lumaur ei.

³ Beti naFarisi galevis logəm hən aYesu, loləŋon ke tekəkos len nasoruan san, mədas nahəsan ale lousi ke, “Inor hən aulum̄an bətiṽos hən asoan, riŋ gaḅulani husur nənauan o naləŋonian sitenan ŋai a?*

⁴ Ris aYesu tosor vər galit ke, “Mətsaṽuruŋ natosian siGot toke ‘sutuai len natuBATan aGot igol naulum̄an mai napəhaṽut a?*

⁵ Ale aGot ike, ‘Bathut natenan, naulum̄an dereh teriŋ atəman mai anan hən bəudud mai asoan, ale aresua sum̄an artovi niben tosua ŋai.*

⁶ Husur arsarū am, arosua ŋai. Imagenan, naududan aGot togole, nəvanuan satepəpəhuni.”

⁷ Ale lousi ke, “Bimagenan, aMoses ikel nalo toke, ‘Naulum̄an tilav naləbulat hən natiṽosan mai asoan ale tesəvati van, ikele husur nəsa?*

⁸ AYesu ikel mai galit ke, “AMoses idam̄ həni ke məttotiṽos hən asoamito husur nəkadumit ihaihai masuṽ, avil sutuai len natuBATan, səmaienan.

⁹ Be nukel mai gamito ke naulum̄an ideh totiṽos hən asoan naut kəmas alitenan sagol naitian tosa, ale tolah mai napəhaṽut ideh am, atenan igol naitian toḅur kotov nəlahan.”

¹⁰ Ahai susur san gail lukel maii ke, “Nəlahan naulum̄an tokade mai asoan bimaienan, nəlahan toḅuer ivoi am.”

* **19:3:** Natiṽosan evi na-tos-gati-an hən napəpəhwan silarmisoan sua hən asike arbilah am. * **19:4:** Gen 1.27, 5.2 * **19:5:** Gen 2.24 * **19:7:** Deu 24.1-4; Mat 5.31

¹¹ Ris aYesu tosor var galit ke, “Savi nēvanuan p̄isi lolēboi lēbesēsəlōŋ səhot naḡusanan enan, be aGot ilav nēdaŋan mai galevis ŋai hən lēbelēboi lēḡigole.

¹² Husur sogsog galevis lovi sogsog nēboŋ analit lotopas galito, be sogsog galevis am, nēvanuan gail lugol lotovi sogsog. Ale ikad galevis tile am lēsələh m̄os natohan pipihabēlan aGot len nēmav gol ke len nēmauran salito losum̄an sogsog gail. Avan ideh tolēboi bēsēsəlōŋ səhot natenan, tesēsəlōŋ səhoti!”†

AYesu mai alahutai
(Mak 10.13-16; Luk 18.15-17)

¹³ Beti nēvanuan galevis losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən b̄erij navēlan gəlaru len galito ale sor tuḡ. Avil ahai susur gail losivoh len galito.

¹⁴ Be aYesu ike, “Mitidam̄ hən alahutai lēbēgəm hən ginau; samteil gol galito! Husur natohan pipihabēlan aGot len nēmav evi silat lotosum̄an alategai.”

¹⁵ Ale nēboŋ aYesu torij navēlan gəlaru len galito tonōŋ, erij naut enan, ivan.

Nēmantuhmar topul hən natite
(Mak 10.17-31; Luk 18.18-30)

¹⁶ Len nēboŋ sua, aulum̄an sua egəm hən aYesu eusi ke, “Hai p̄usan, nigol natit tovoi sa hən nēb̄ikad nēmauran vi sutuai?”

¹⁷ AYesu isor vari ke, “Imabe gotous ginau husur natit tovoi? Ikad Atesua ŋai tovoi. Be gəb̄ike gəb̄evi lan nēmauran vi sutuai, gigol nəsə nakelean todaŋ gail siGot tokele.”

¹⁸ Ike, “Nakelean todaŋ gail ta be?” Ale aYesu ike, “Sagigol avan ideh timat,‡ sagigol naitian toḡbur kotov nələhan, sagevənah, sagelibōŋ len nakotan,

¹⁹ geputsan atəmaḡ mai anam̄ len nənauan sam̄, ale ləmas bun nēvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.”*

²⁰ Nēmantuhmar ikel maii ke, “Nugol natgalen p̄isi tia. Nəsə ipat sal hən nēḡigole?”

²¹ AYesu ikel maii ke, “Gəb̄ike gəb̄inor kavkav len nəhon aGot, gia p̄ur hən natit p̄isi sam̄, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati m̄os gaiug len nēmav. Beti gegəm husur ginau.”

²² Nēboŋ nēmantuhmar tosēsəlōŋ hən natenan, ivan, eləŋon isa habat husur epul hən natite, ikad nasugsugur isoḡbur.

† **19:12:** Sogsog evi nabuai o nabuluk o naulum̄an ideh səkad nədavurhut naloson husur lototev kotovi. ‡ **19:18:** Nēboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlōl paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * **19:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20; Lev 19.18

²³ Ale aYesu isor mai ahai susur san gail, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, idañ habat hæn avan ideh topul hæn natite bebis len natohan pipihabəlan aGot len nəməv.”

²⁴ Ikele am ke, “Idañ habat hæn nəkamel bebis tur len nəburhunil səsod. Idañ səhori am hæn nəvanuan topul hæn natite bebis len natohan pipihabəlan aGot.”

²⁵ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, ahai susur gail lupaŋ habat, luke, “Bimaienan, as tebis lan? Səkad avan ideh bikad nəmauran vi sutuai!”

²⁶ Beti aYesu ekəta bunus galito ike, “Len nəvanuan gail, galit lodədas ləbigol natenan, avil aGot eləboi bigol natit pisi.”

²⁷ Ale aPita isor vari ke, “Geris, ginamit namtorin natit pisi hæn namttohusur gaiug. Dereh tikad nəsa sinamito?”

²⁸ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito ke, len nəboŋ navile a pan biveveu, nəboŋ aNatun Nəvanuan bebetah len nabiltihai bətbətah san toyalyal hum akin, gamit am məttohusur ginau, dereh mətəbetah len nabiltihai bətbətah gail lotovi 12 hæn mətəpəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIsrael.

²⁹ Ale avan ideh torin naim gail o aʋan gail o aʋavinen gail o atəman o anan o anatun gail o nətan mōs nahəsagw, dereh aGot teviol hæn vəha-100 maii, ale aGot teviol am hæn nəmauran vi sutuai maii.

³⁰ Ale nabiltivanuan isoʋur gagai, asike lovi natideh; ale isoʋur ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi biltivanuan.”

20

Nəvanuan gail lotoum len nəhol nakrep

¹ AYesu eʋusan am ke, “Natohan pipihabəlan aGot len nəməv imaiegai: Ikad amahean nətan tovivile dudulan soŋilan hæn bidas lalumən mōs nauman hæn nəhol nakrep san.

² Lous nəvat ale idam hæn beʋur galit hæn natenarius hæn nəmariboŋ tesua.* Ale esəvat galit van hæn nəhol nakrep san.

³ Len namityal toməlapat dudulan evivile tətəs, ale eris alalumən lotoil kəmas len nəmaket.

⁴ Ale ikel mai galit ke, ‘Gamito am, mitivan vaum len nəhol nakrep sagw, ale dereh neʋur gamito tinor.’

⁵ Ale luvan. Len natublial mai len namityal totor ut mədau, len navide tomaienan, amahean idas lalumən tətəs.

⁶ Len namityal torim ut mədau, evivile, eris galevis am lotoil ei, ale ikel mai galit ke, ‘Imabe mətoil kəmas gegai len nəmariboŋ kavkav?’

⁷ Ris lotoke, ‘Ao, avan ideh saus ginamit hæn namtbəum.’ Nə ikel mai galit ke, ‘Gamit am mətevi lan nəhol nakrep sagw.’

* **20:2:** *Natenarius* evi nəpurpuran hæn nəmariboŋ tosua.

8 “Nəboŋ naut togomgom ut mədau, amahean nəhol ikel mai aɓiltivanuan nauman san ke, ‘Kis alalumŋan nauman gəmai ale v̄ur galito, tuɓat len alat lotoyar a tahw van vəbar alat lotoil a m̄o.’

9 Ale nəboŋ alat lototuɓat len namityal torim ut mədau lotogəmai, ēvur galit v̄isusua hən natenarius tosua.

10 Ale nəboŋ tobar alat lotoil a m̄o, lunau ke ləbikad nəvat ɓesəhor galit lotogəm a tahw. Be ēvur galit v̄isusua hən natenarius tosua ŋai.

11 Nəboŋ lotolav natenarius tosua, lukoblen mai amahean nətan husur ləsahəhāvur hən nəvat,

12 luke, ‘Alategai lotomadhagəmai, loum husur nəhaua tosua ŋai, be gaiug, gōvur galito p̄itōv̄ hən ginamito. Be ginamito, namttodaŋ ɓur nəbiltiuman mai nəyal tosun ginamito husur nəmariboŋ kavkav!’

13 Ris tosor var galit sua ke, ‘Ginau nəsamədas gaiug. Gaiug gudaŋ mai ginau hən natenarius tosua hən nauman. Ale gagai gumabe?’

14 Lav nəvat tovi esaŋ, givan. Nuke neviol mai ategai toyar a tahw, hum notoviol mai gaiug.

15 Gunau ke sanor hən nəb̄igol nəsa notoləŋoni hən natit sagw gail a? Nələm̄ itaɓulol bulos ginau husur noviol habat a?”

16 AYesu imaris kotovi ke, “Imagenan, alat ləsavi natideh gagai, dereh legəm vi ɓiltivanuan, leil a m̄o; ale alat lototibau, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh.”

*AYesu isor husur nəmatan mai na-le-məhat-an san
(Mak 10.32-34; Luk 18.31-34)*

17 Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem. Len nəyaran san van, esəhar ahai susur lotovi 12 hən ɓisor mai galit səbolito, ikel mai galit ke,

18 “Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Ale dereh leriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aɓiltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisab̄ səhoti ke tipanis, timat.

19 Dereh leriŋi len navəlan alat ləsavi Ju hən ləb̄isor vilesi, bilas habat həni, ale p̄os gati len nəhai balbal. Be len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol tile məhat.”

*Nausian sinan aJemes mai aJon
(Mak 10.35-45)*

20 Beti anana sinatun aSepeti gail esəhar anatun ulumŋan gəlaru gəm hən aYesu, etəŋedur bathurien hən ɓeus natsua həni.

21 AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa?” Isor vari ke, “Nuke gikel gati ke nəboŋ gəbevi Kiŋ, alarmiŋan egai sagw arebətah təban gaiug, sua len nəmatu, sua len nəmair.”

22 AYesu ekəta ris gəlaru ike, “Mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbəmun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an ginau nəbəmun lan a?” Arukel maii ke, “Namroləboi namrəbigole.”

23 Ale ikel mai gəlaru ke, “Dereh məremun len nabiliwai hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw. Avil nabətahan len nəmatu o nəmair sagw, səpat len ginau hən nəbidaŋ həni. İpat len aTəmagw hən bidaŋ hən ase arəbətah ei, husur gai eutaut hən naut eru mōs gəlaru.”

24 Nəboŋ ahai susur toseŋavur am lotosəsəloŋ hən natgale-nan, nəlolit epəŋas alarmiŋan.

25 Be aYesu ekis galit pisi gəmai, ike, “Mətələboii ke nəgavna hən nametbəs gail lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail, ale len nədaŋan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito loil a mō hən nəvanuan salit gail.

26 Samtimagenan! Be gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai.

27 Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit m̄au.

28 Tesunān ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən bevi na-pur-kuvi-an mōs navivilean hən nəvanuan tosoḅur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

*AYesu igol nametbəs w eru arokəta
(Mak 10.46-52; Luk 18.35-43)*

29 Len nəyaran siYesu galito, luyar tur len naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ naut enan, nabiltiŋvoh lohusur aYesu.

30 İkad nametbəs w eru artobətah len nəgarhəp̄isal, ale nəboŋ artosəsəloŋ həni ke aYesu toḅot van, arukai ke, “Nasuḅ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!”

31 Naluḅoh losivoh len gəlaru hən naut beḅut hən gəlaru. Be lukai habat am ke, “Nasuḅ, aNatun siTevit, gilolosa hən ginaməru!”

32 Ale aYesu eil, ikai van hən gəlaru ke, “Məroləŋon ke nigol nəsa hən gaməru?”

33 Arusor vari ke, “Nasuḅ, namroləŋon nakətaan!”

34 Ale nəlon aYesu itaŋis gəlaru, ibar namətalaru. Vəha-sua ŋai arokəta tətəs, beti arohusuri.

21

AYesu eḅis len naut a Jerusalem hum akiḅ
(Mak 11.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəḅoḅ lotogəm pəpadaḅ hən naut a Jerusalem, lubar navile a Petfas tarhəvəhuh Oliv. Beti aYesu esəvat ahai susur eru van.

² Ikel mai gəlaru ke, “Mərevi lan navile ea, ale vəha-sua ḅai dereh məreris natoḅki sua lotobaḅisi ei mai natuhtoḅki uluḅan san. Sah ruḅat gəlaru, sehar gəlar gəmai.

³ Ale avan ideh ḅikel natideh mai gaməru, mirikele ḅai ke, ‘Nasub timaskad gəlaru.’ Ale vəha-sua ḅai dereh atenan tidam hən gəlaru.”

⁴ Natenan evisi hən nasoruan sihai kelkel ur ḅisarpoh. Ike,

⁵ “Kel mai anatvavin aSion* ke,
‘Geris! AKiḅ sam egəm hən gaiug,

nəlon emədau, ebətah len natoḅki,

natuhtoḅki uluḅan tovi anatun natoḅki sua.’ ”*

⁶ Na ahai susur eru aruvan, arugol ḅai nəsa aYesu tokel mai gəlaru.

⁷ Arosəhar natoḅki mai natuhtoḅki gəmai, ale aroriḅ nahurabat naut susus gail len gəlaru hən aYesu ḅebətah len gail.

⁸ Nəḅiltuluḅoh luḅolsan nahurabat salit gail metḅisal. Galevis am lutai nəpashəhai dan nəhai gail, lobubulan gail husur nametḅisal.

⁹ Alat lotoyar a mō hən aYesu mai alat lotohusuri lukai ke, “Hosanna van hən aNatun uluḅan siTevit! Putsani! AGot ivoi hən atenan toḅəm len nahəsən Nasub!

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”*

¹⁰ Nəḅoḅ aYesu toḅis len naut a Jerusalem, navile kavkav luwal taḅtaḅor, lunau tuhatuh, luke, “Ategai ase?”

¹¹ Naluḅoh luke, “Ahai kelkel ur bogai, aYesu ta Nasaret len naut a Kalili!”

AYesu ivahvahir naholəvat todar vis naim siGot
(Mak 11.15-19; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹² Beti aYesu eḅis len naholəvat todar vis naim siGot ale ehut alat lotoḅur hən natit gail mai alat lotoḅur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoḅur hən nətav gail.†

¹³ Ale ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw, dereh lekisi hən naim hən na-sor-tuḅ-an,’* be mətugol tovi naut susuah sinəvanuan vənvnənah gail.”*

¹⁴ Nametḅesw gail mai alat lotogau logəm həni len naholəvat todar vis naim siGot, ale igol galit lumaur.

* **21:5:** Namilen anatvavin aSion evi alat lototoh len naut a Jerusalem lotokisi hən Sion am. * **21:5:** Zec 9.9; Isa 62.11 * **21:9:** Psa 118.25-26 † **21:12:** Nətav ehum navimal topəhapəhw. * **21:13:** Isa 56.7 * **21:13:** Jer 7.11

15 Abiltihai tutumav mai ahai þusan gail hæn nalo nêlolit ipaŋpaŋ nêboŋ lotoris natit gail aYesu togole nêvanuan þisi lotomaŋmaŋ lan, mai nêboŋ lotosêsêloŋ hæn atuhlahutai lotokai len naholêvat todar vis naim siGot ke, “Hosanna van hæn aNatun ulumân siTevit! Putsani!”

16 Na lous aYesu ke, “Gosêsêloŋ hæn nêsa alategai lotokele a?” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Evoi, be mêtsaũvuruŋ natosian siGot boŋ ideh toke, ‘Gaiug Got goutaut hæn nê-sal-suhi-an mîos gaiug gabag len nabuŋon atuhlahutai mai len nabuŋon atuhtetai gail lotosus sal a?’ ”*

17 Beti eriŋ galito, evivile dan nabiltivile, evi Petani ale itoh ei len nalenmariug.

AYesu isor len nêhai nafik

(Mak 11.12-14, 20-24)

18 Dudulan somîlan, nêboŋ aYesu totêlmam vi lan nabiltivile, imalkêkat.

19 Len nêyaran san eris nêhai nafik sua, ale ia das vîte sobuer husur nêhai ibaŋ lute ŋai. Ale aYesu isor lan, ike, “Sagiŋvan am vi sutuai!” Vêha-sua ŋai nêhai nafik enan emêlaŋ.

20 Nêboŋ ahai susur gail lotoris natenan, lumaŋmaŋ. Luke, “Nêhai nafik egai emêlaŋ tutut maiegai mabe?”

21 AYesu isor var galit ke, “Nokitin mai gamit ke, mêtþikad nadêlomian, nê-lon-uri-an þêþuer, nêsa tovisi hæn nêhai nafik, dereh mitigole. Be savi natenan ŋai, mêtêlêboi mêtþikel mai naŋvehuh egai ke, ‘Makuv, bar hæn gaiug len tas,’ ale dereh tevisi.

22 Ale mêtþikad nadêlomian, natit þisi mêtþeusi len na-sortuŋ-an, natideh mêtþeusi, dereh mitikade.”

Nausian husur nêdaŋan hæn na-il-a-mîo-an siYesu

(Mak 11.27-33; Luk 20.1-8)

23 AYesu ibar naholêvat todar vis naim siGot, êbis lan, ale nêboŋ toþusan ei, abiltihai tutumav mai alat lotoil a mîo hæn nêvanuan gail logêm hêni, lous taltal hêni ke, “Gugol natgale-nan len nêdaŋan na-il-a-mîo-an ta be? Len nêdaŋan sise? Ase ilav nêdaŋan na-il-a-mîo-an enan mai gaiug?”

24 AYesu isor var galit ke, “Nuke neus nausian sua hæn gamit bai. Mêtþisor var nausian sagw, dereh nikel ur nêdaŋan na-il-a-mîo-an notogol natgalenan lan mai gamito.

25 Nausian imaiegai, ke, nêkadhut na-il-a-mîo-an aJon tokade hæn tobaptais, egêm len nêmav o len nêvanuan?” Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Datþike, ‘Egêm len nêmav,’ dereh tike, ‘Imabe mêtsadêlom aJon?’

26 Avil datþike, ‘Egêm len nêvanuan,’ datomêtahw len naluŋoh husur galit þisi lunau ke aJon evi ahai kelkel ur.”

* 21:16: Psa 8.2

27 N̄a lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Ale ikel mai galit ke, “Bimaienan, ginau am, asike nukel mai gamito, nədanjan na-il-a-m̄o-an notogol natgalenan lan.”

Nəbol p̄usan husur anatum ulum̄an eru

28 AYesu isor am, ike, “Mətunau ke nəsa? Naulum̄an sua ikad anatum ulum̄an eru, ale ivan hən gəlar sua ike, ‘Anatugw, daməŋai gia um len nəhol nakrep.’

29 Anatum isor vari ke, ‘Ao, nomətahuni.’ Avil nəboŋ namityal topair, egəgel hən nənauan san, ivan.

30 Beti atata ivan hən anatum togon am ikel nasoruan topitoŋ hən tokele a m̄o tia. Ale anatum togon isor vari ke, ‘Ale Nasub, nivan bai.’ Wake səvan.

31 Len gəlaru, anatum ulum̄an ta be igol nəsa atata səlaru toləŋoni?” Lusor var aYesu, luke, “Anatum atata tosor maii a m̄o.” Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamito. Nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaŋut lotoŋur hən nibelito saltoyar a m̄o hən gamito vi lan natohan pipihabəlan aGot.

32 Husur aJon egəm hən gamito hən bəŋusan gamit hən naŋisal hən nanoran, be mətəsadəlomi, avil nəvanuan nətaks gail mai alatpəhaŋut lotoŋur hən nibelito, lodəlomi. Naut kəmas mətəris natenan, len namityal tohusuri, mətəsagəgel hən nənauan samito hən mətəbədəlom nəsa tokele.”

*Nəbol p̄usan husur alat lotorentem nəhol nakrep
(Mak 12.1-12; Luk 20.9-19)*

33 AYesu ike, “Səsəloŋ hən nəbol p̄usan sual am. Ikad naulum̄an tokad nətan. Len naut enan imabul nakrep, eum hən nəhol garu len nətan enan. Ehir naŋur hən bəgəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut na-kətkəta-təban-an a məhat. Beti idam̄ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləbirentem, ale eriŋ naut enan len nəyaran sua.*

34 Nəboŋ nakrep pəpadan hən bimen, amahean nəhol esəvat naslev san gail van hən alat lotorentem nəhol hən ləbepəpəhun naŋit nakrep galevis tovi esan.

35 Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san gail. Luŋas esua, lugol esua imat ale lotuŋ sual am.

36 Ale amahean esəvat naslev galevis am səhor ta m̄o, be alat lotorentem nəhol lugol naŋide topitoŋ hum ta m̄o.

37 Len naməkot esəvat anatum ulum̄an van hən galito, isor mai gai gabag ke ‘Dereh leputsan anatugw ulum̄an len nənauan salito, ligol nəsa bikelē.’

38 Be nəboŋ alat lotorentem nəhol lotoris anatum ulum̄an, lusor mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ

* 21:33: Isa 5.1-2

amahean nētan ðimat. Gəmai, datiparu buni hən datðikad natit þisi ðevi esan nəboŋ atəman ðimat.'

³⁹ Ale lutah gati, bar həni vivile dan nəhol nakrep ale paru buni.

⁴⁰ İmaienan, nəboŋ amahean nəhol nakrep ðegəmai, dereh tigol nəsa hən alatenan lotorentem nəhol?"

⁴¹ Lusor var aYesu ke, "Nəvanuan galen lotosa, dereh tilav nəmatan tosa vəsa masuŋ mai galito. Beti tidam̄ hən nəvanuan galevis am ləbirentem nəhol, ləbilav naŋit nakrep maii nəboŋ ləbimen."

⁴² AYesu ikel mai galit ke, "Mətsaŋuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike,

" 'Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ŋai ðeləboi ðigol naim ðihav mai ðinor. Ale evi Nasuð aGot togol nəvat tomagenan

ale nəboŋ dattorisi, datumarŋmaŋ len nəsa togole.*

⁴³ "Bathut enan nukel mai gamit ke, dereh aGot tilav kuv natohan pipihabəlan dan gamito, ale tilavi mai naluŋoh hən nəvanuan tile ləbigoł naŋite tovi naləŋonian san.

⁴⁴ Avan ideh ðiteh len nəvat enan, dereh timaðurbur, mai avan ideh, nəvat ðiteh lan, dereh tipat dole."†

⁴⁵ Nəboŋ abiltihai tutumav mai naFarisi gail lotosəsəloŋ hən nəbəl galenan, lunau səhoti ke aYesu tosor husur galito.

⁴⁶ İmagenan ludas þisal hən ləbitah gati, be lomətahw len naluŋoh gail lotonau ke tovi ahai kelkel ur.

22

*Nəbəl þusan husur nəhanan hən nəlahan
(Luk 14.15-24)*

¹ AYesu iðbol þusan tətəs mai galit am, ike,

² "Natohan pipihabəlan aGot len nəməv imaiegai. İkad nakij sua toutaut hən nəhanan hən nəlahan sinatun ulum̄an.

³ Eus nəvanuan isoðbur hən ləðegəm hən nəlahan enan. Ale nəboŋ nəhanian toutaut, esəvat naslev san gail hən ləðekis nəvanuan galenan gəmai, be lomətahun ləðegəmai.

⁴ Esəvat naslev galevis am, ike, 'Kel mai alat notous galit gəmai ke numaul hən nəhanian tia. Namtotibun nabuluk ulum̄an mai natuhbuluk tokənoh gail, ale natit þisi eutaut tia. Mətegəm tutut hən nəhanan nəlahan!'

⁵ Avil alat akinj tous galit ləðegəmai, ləsəsəloŋ husuri, luvan. Galit sua evi lan nētan san, togon evi lan naim þurþur san.

* 21:42: Psa 118.22-23 † 21:44: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 44.

⁶ Galevis am lutah gat naslev san gail, lomēdas bun galito vagol lumat.

⁷ Akiñ nēlon ipañpañ masuŵ. Esəvat navəshəsolitia san hən ləbivabun alatenan lotogol nəmatan ale hən ləbepəņas nabiltivile salito.

⁸ Ale ikel mai naslev san gail ke, 'Nəhanan hən nəlahan eutaut tia, be alat notous galit hən ləbēgəmai ləsəbar nəsa notoləñoni tonor len nəhanan sagw, sanor hən ləbēgəmai.

⁹ Imaienan, mitivan hən nametp̄isal p̄asil gail, ale nəvanuan ideh mət̄bisabi, usi hən bēgəm vi lan nəhanan nəlahan.'

¹⁰ Ale naslev galenan luvan husur nañisal gail. Lokis galit p̄isi lotosab̄ gail ðonðon, naut kəmas lotovoi o lotosa. Ale nəhanan nəlahan epul hən nəvanuan.

¹¹ Be nəboñ akiñ toñis lohoim san hən ðeris alat lotohan, eris aulum̄an sual ei sasun nahurabat nəlahan.

¹² Ale ikel maii ke, 'Eee Tegai, gaiug gəsasun nahurabat nəlahan, gogəm lohoim gegai mabe?' Ris naut tobut hən atenan.

¹³ Beti akiñ ikel mai nəvanuan nauman san gail ke, 'Bañis gat navəlan gəlaru mai narien gəlaru, bar həni vivile len nəmargobut! Len naut enan dereh litañ, lides batrivoriŵ.' "

¹⁴ AYesu imaris kotov nasoruan san ike, "Husur aGot ekis isoður be ilekis hən evis ŋai."

Vur nətaks seSisa

(Mak 12.13-17; Luk 20.20-26)

¹⁵ Ale naFarisi gail luvan. Nəboñ lotovan tonon, Luðonðon, lusor utaut hən ləbigol aYesu ðekək̄os len nasoruan san.

¹⁶ Beti losəvat ahai susur salit gail mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu.* Lousi ke, "Hai p̄usan, namtoləboii ke gokitin, gopusan hən nañisal siGot len nakitinan. Gukel nakitinan, nəvanuan ðetibau o ðevi naut kəmas savi natideh len gaiug.

¹⁷ Gikel natsua mai ginamit bai. Inor hən datbēvur nətaks van hən aSisa m̄au a? Gunau mab həni?"

¹⁸ Be aYesu eləboi nagərasian tosa salito ale ike, "Vanuan gəgəras gail! Imabe mətous kitev ginau hum mət̄bigol ke nekək̄os?"

¹⁹ Vusan ginau hən natenarius hən nətaks." Ale lulav nakoin sua enan van həni.

²⁰ Eus galit ke, "Nəhon mai nahəsan ase arupat len nakoin egai?"

²¹ Lusor vari ke, "ASisa." Beti ikel mai galit ke, "Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot."

* **22:16:** Alat len nəpati tovi tarhət siHerot lovi len nəpati polotik toləñon ke sua len nəbathudud siHerot timasvi kiñ len naut a Jutea, hən naut a Jutea ðipat akis len navəlan aRom.

22 Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, luŋaŋ, beti loriŋi, luvan.

Nələhan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 12.18-27; Luk 20.27-40)

23 Len nəboŋ enan ŋai, naSattiusi gail (lotokele ke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer), logəm həni, lousi*

24 luke, “Hai pusan, aMoses ikele ke, ‘Aulurŋan ideh ḅimat anatun beḅuer, aḅan matmat tilah mai nəbatunau enan hən ḅipas anatun gail hən aḅan tomat ḅikad anatun gail.’* ”

25 Ikad alatmiḅan toməlevru len ginamito. Ahai a mō ilah, ale imat, anatun eḅuer. Ale aḅan tohusuri ilah mai asoan aten tomat.

26 Aḅan enan am imat, anatun eḅuer, ale aḅan tohusuri ilah mai nəbatunau. Ivan magenan van vəbar alatmiḅan pisi lulah mai alitenan.

27 Ale nəboŋ alatmiḅan pisi lotomat, alitenan tu imat.

28 Imagenan, kel mai ginamito, len na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan alatmiḅan toməlevru ta be, husur ilah mai galit pisi?”

29 AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətəsaləboi natosian siGot mai nədaŋan san.

30 Husur len na-le-məhat-an dan nəmatan, nəvanuan gail asike lulah, avan ideh asike idamŋ hən ləḅilah, be dereh lesurŋan aŋel gail len nəmav ləsələh.

31 Be datḅisor husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mətəsaḅuruŋ nəsa aGot tokele mai gamito a? Ike,

32 ‘Gagai ginau novi aGot siAraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’* Gai savi aGot silat lotomat be silat lotomaur.”

33 Nəboŋ naluḅoh gail lotosəsəloŋ hən natenan, lumaŋmaŋ len naḅusanan san.

Nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail pisi am
(Mak 12.28-34; Luk 10.25-28)

34 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke aYesu togol naSattiusi gail ləsasor am, naFarisi gail luḅonḅon,

35 ale galit sua tokad namitisau hən nalo eus nausian sua həni hən ḅekəkəkos len na-sor-vari-an san.

36 Ike, “Hai pusan, len nalo gail, ta be esəhor gail pisi am?”

37 AYesu isor var galit ke, “ ‘Geləmas bun Nasuḅ aGot samŋ len nələmŋ kavkav, nanunumŋ kavkav, mai nənauan samŋ kavkav; len gaiug kavkav.’* ”

38 Enan evi nakelean todaŋ totibau, tosəhor gail pisi am.

39 Nakelean todaŋ tohusuri ehum enan, ike ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug surŋan gotoləmas bun gaiug gabag.’* ”

* 22:23: Uman 23.8 * 22:24: Deu 25.5-6 * 22:32: Exo 3.6 * 22:37: Deu 6.5

* 22:39: Lev 19.18

40 Nakelean eru enan artodaŋ arovi nəbathut nalo kavkav mai naŋusanan sihai kelkel ur gail ƣisi.”

*Anatun ase aKristo, aGot totabtabuh lan?
(Mak 12.35-37; Luk 20.41-44)*

41 Beti aYesu eus naFarisi gail lotoŋonŋon,

42 ike, “Mət̃binau aKristo, aGot totabtabuh lan, mətunau ke gai evi anatun ase, nəpasusan sise?” Lusor vari ke, “Anatun siTevit.”†

43 Beti aYesu eus galit ke, “Bimaienan, nəboŋ aTevit tosor len aNunun aGot, bathut nəsa ekis aKristo hən aMasta? Husur aTevit ike,

44 “ ‘Nasuŋ aGot ikel mai aMasta sagw, ke

“Gebətah tarhət len navəlagw nəmatu,

vir nəberin aenemi sam̃ gail pipit nariem̃ gəlaru

hən ləbevi ut kəmas.” *

45 “Imaienan, aTevit ɓekis aKristo hən aMasta san, evi anatun mabe?”

46 Be səkad ideh toləboi ɓisor var aYesu. Len nəboŋ enan van, galit ƣisi lomətahw hən ləbeus nausian ideh həni am.

23

AYesu isor tas nabiltiŋu gail

(Mak 12.38-40; Luk 11.39-52, 20.45-47)

1 Beti aYesu isor mai naluŋoh gail mai ahai susur san gail.

2 Ike, “Ahai ƣusan hən nalo mai naFarisi gail, lulav namilen aMoses hən ləbeƣusan hən nalo siGot.” *

3 Imaienan, səseŋon husur galito, gol natideh lotokel mai gamito hən mət̃bigole. Avil samtigol tətəŋ hən nəsa lotogole, husur ləsagol nəsa lotoƣusan həni.

4 Lukai tas natit isoŋur, lugol nalo isoŋur am lotodaŋ habat hən nəvanuan ɓehusur gail. Ehum lotobaŋis gat natit toməlas habat, ale lotorinŋi len nəbathuvəson nəvanuan hən ɓevusi. Be lomətahun ləbigol natideh hən ləbesusupah mai nəvanuan hən ɓerusan natgalenan toməlas.

5 Natit ƣisi lotogole, lugole hən nəvanuan gail ləberisi ŋai. Galit, lukad nabokis gail lotosəŋon natosian siGot len gail hən ləɓibaŋis gail len navəlalit mai nabunəholito. * Be mət̃eris, lugol nabokis gail luƣosƣos, lugol nasum̃arhət nahurabat salit gail lobəlbəlav.

† 22:42: Naju gail ƣisi loləboii ke dereh aKristo egəm len nəpasusan siTevit tovi kin ta sutuai. * 22:44: Psa 110.1 * 23:2: Len nasoruan ta Kris ike lobətah len nəhai ɓətbətah siMoses, be namilen ike lulav namilen a Moses hən ləbeƣusan hən nalo

aGot tolavi mai a Moses. * 23:5: Num 15.38-41

⁶ Loləŋon masuŵ hən ləbēbətah rivuh len nābiltihanān ideh, loləŋon nəhai bətbətah tovoi ŋai len naim nābōnbonan.

⁷ Loləŋon masuŵ hən nəvanuan gail ləbīke, 'Ivoi,' mai galito len nəmaket, loləmas nəvanuan ləbēkis galit, 'Hai pusan.'†

⁸ Be avan ideh satekis gamit hən 'Hai pusan,' husur mətukad ahai pusan tosua ŋai, ale gamit pisi mətōpītṗitoŵ sumān nake-ŵan-an gail.

⁹ Ale samtinau avan ideh len navile a pan hum totibau gol ke mətṗokisi hən, 'Tata,' husur esua ŋai evi aTata samit len nəmav.

¹⁰ Avan ideh satekis gamit hən 'Hai pusan,' husur esua ŋai evi ahai pusan samito, evi aKristo.

¹¹ Gamit ideh toke tetibau səhor gamit am, tekətkəta təban gamito, tevi tarhət samito.

¹² Avan ideh topatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas; avan ideh togol gai savi natideh, dereh aGot teputsani vi məhat.

¹³⁻¹⁴ "Be gamit mətṗovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətəkəkəl hən nābopita hən natohan pipihəbəlān aGot len nəmav len nəhōn nəvanuan gail. Bathut mətəsābis lan ale alat lotoke ləbēbis lan, mətəsədəm hən ke ləbis.‡

¹⁵ "Gamit mətṗovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat. Husur len nəyaran samito, mətuyar len tan, wol len tas, hən mətəbēgəgel hən nadələmian sinəvanuan bəsua ŋai, hən bīkad nadələmian seJu gail. Ale nəbōŋ tohusur nadələmian samito, mətugol egəm isa səhor gamito, gol ke inor hən nəhab nəmātan ŋai.

¹⁶ "Gamit mətṗoil a mō, mətṗosəhar nəvanuan gail, mətovi mətṗesw gail, nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat! Len naṗusanān samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsān naim siGot, nakelean san savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsān nagol hən naim siGot, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bīmakuṗ dani.'

¹⁷ Metṗesw gail! Melmel gail! Mətələboii ke naim siGot esəhor masuŵ hən nagol topat lan. Nagol enan egəm siGot səbōn, husur ŋai topat len naim siGot.

¹⁸ Ale len naṗusanān samit mətuke, 'Avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsān nəmel tutumavan, nakelean san

† **23:7:** Len nasoruan ta Kris, lovənoh nasoruan ta Aram tovi Rappi, namilen toke hai pusan. ‡ **23:13-14:** Natosian galevis ta sutuai losuhud naves egai: ¹⁴ *Gamit mətṗovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail ŋai! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətuhān nəvat sibatunau pəhəvut gail, vənoh naim salit gail. Ale mətusor tuŵ ebəlav hən mətṗipatpat gamit məhat. Husur natenan, aGot dereh tipanseṗ habat hən gamito.*

savi natideh. Be avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naviolan topat len nəmel tutumavan, gai timasgol nəsa tokel gati, saləboi bimakuv dani.'

¹⁹ Metbesw gail! Mətoləboii ke nəmel tutumavan esəhor masuṽ hən naviolan ideh topat lan. Naviolan enan egəm siGot səḃon husur ŋai topat len nəmel tutumavan len natutumavan van hən aGot.

²⁰ Imaienan, avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmel tutumavan, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan natideh topat lan.

²¹ Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan naim siGot, gai ita gat na-kel-gati-an san len nəhes enan, mai len nahəsan atenan totoh lan.

²² Ale avan ideh tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan nəmav, gai ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan nabiltihai bətbətah siGot, mai len nahəsan atenan tobətah lan.

²³ "Gamit məttovi ahai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur nahudhut tosua len nasəŋavuran hən naluhai hun namint, natil mai nakumin, mətoviol hən gail mai aGot. Avil mətsagol natit totibau gail səhor natgalenan len nalo. Mətsagol sanor van hən nəvanuan gail, mətsalolosa hən galito. Mətsariŋ nəlomit len aGot, mətsədaŋ lan. Ivoi hən məttagol natgalenan ale sa-nəlomit tibəŋbəŋ hən mətḃeviol hən tesua len nasəŋavuran.*

²⁴ Gamit məttoil a mō, məttosəhar nəvanuan gail, mətovi metbesw gail! Mətohis i hən mətḃehusur natuhlo pisi, be mətsagol nabiltitit gail lotopat lan. Ehum məttobir nəwai tur len nəkaliko hən asike mətḃedəlom nahonon ideh, be mətodəlom nəkamel mətsarisi. §

²⁵ "Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətokəkas navivile hən nabiliwai mai nasiloḥ, be nəlolit eḃiŋḃiŋal. Nəlomit epul hən na-ləŋon-masuṽ-hən-natite-an mai nagolean hən natideh məttoləŋoni. Mətsənanu nəvanuan ideh am.

²⁶ Farisi namətamit tobesw! Kəkas nəlon nabiliwai a mō, hən navivile am biveveu.

²⁷ "Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətohum naburhes lotopiti pəhapəhw. Navivile epəhw, ikab buni, be butite epul hən nabələsun nəvanuan tomat gail mai natit gail am tobos nətan.

* **23:23:** Lev 27.30; Deu 14.22

§ **23:24:** Nahonon mai nəkamel, gəlar pisi

arsaveveu len nalo siMoses.

²⁸ Gamit mətumaienan. Nəvanuan gail lotoris navivile samito lunau ke mətunor, avil len nəlomito, mətopol hən nagəgərasan, mətutoh hum nalo savi natideh.

²⁹ “Gamit məttovi hai pusan hən nalo mai naFarisi gail, mətovi vanuan gəgəras gail! Nəmauran samit dereh tisa vəsa tibatbat, husur mətoum hən nəburhes sihai kelkel ur gail, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito, ale mətovəhas nəburhes silat lotonor len nəhon aGot.

³⁰ Beti, sunan məttavoi səhor atəmamit gail ta sutuai, mətuke, ‘Dattatoh len nəboŋ setəmadat ta sutuai, asike dattaβon mai galito nəboŋ lotogol nəda hihai kelkel ur gail lotosel.’

³¹ Nəboŋ məttokəmaienan, mətukel koti ke məttovi anatulit gail, məttosa sunan alat lotoparu bubun ahai kelkel ur gail.

³² Gamit māu, nəsa atəmamit gail ta sutuai lototubat həni, mitigol tihav!

³³ Mətovi māt gail mai anatan nəvaipa gail!** Mitigam yav dan nəpanismen hən naut nəmatan mabe?

³⁴ Husur natenan, dereh nesəvat ahai kelkel ur gail, nəvanuan lotokad namitisau hən nəmauran tonor, mai ahai pusan gail hən nalo, van hən gamito. Dereh mititahətah hən galevis len nəhai balbal hən ləbimat. Galevis am mətəbilas habat hən galito len naim nəbonβonan samito, hut galit van husur nəbiltivile v̄isusua.

³⁵ Na nəmatan silat lotonor p̄isi len navile a pan, dereh lipat len navələmito; tubat len nəda hiApel tonor, van vəbar nəda hiSekariah, anatan ulum̄an aParakiah,†† məttotubuni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot.*

³⁶ Nukel nakitinan mai gamito, nəpanismen hən nəmatan galen p̄isi, dereh tibar naur ta daməŋ egai.

*AYesu ilolosa hən naut a Jerusalem
(Luk 13.34-35)*

³⁷ “O Jerusalem, Jerusalem! Gugol ahai kelkel ur gail lumat, gotubun ahai pispisul gail aGot tosəvat galit van hən gaiug. Akis nuke nigol anatum̄ gail liβonβon hum natopəhāvut togol natuhman san gail luβonβon hən bihavhav hən galito. Be gomətahuni.

³⁸ Geris! AGot eriŋ gaβulan naim sam̄ gol eβəbesw.*

³⁹ Husur nukel mai gamit ke, gagai van, asike mətoris ginau am van vəbar mət̄bike, ‘AGot tivoi hən atenan togəm len nahəsan Nasub̄ aGot!’ ”*

** **23:33:** Nəvaipa evi nəmāt tosa, nəboŋ bihat avan ideh, nabehi han igol timat.

†† **23:35:** Len Zec 1.1 lokis aParakiah hən aPerekiah. * **23:35:** Gen 4.8; 2Chr

24.20-21 * **23:38:** Jer 22.5 * **23:39:** Psa 118.26

24

*AYesu isor husur naim siGot ke dereh timasirsir
(Mak 13.1-2; Luk 21.5-6)*

¹ Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, toyar dani, ahai susur san gail logəm həni hən ləbēvusanı hən naim gail ei.

² Be aYesu ikel mai galit ke, “Mətoris naim galeg a? Nokitin mai gamit ke dereh limasirsir pisi hən asike ikad nəvat ideh gegai bəpələh len nəvat togon.”

*Natit gail lotovusan nagəman hən nanonjan hən navile a pan
(Mak 13.3-13; Luk 21.7-19)*

³ Beti nəboŋ aYesu tobətah səbən len Nəvehuh Oliv, ahai susur san gail logəm həni luke, “Natgalen gotomadhakele mai ginamito levisi ŋais? Nəsa tevusan nagəmaian sam? Nəsa tevusan nəboŋ navile a pan binon?”

⁴ AYesu isor var galit ke, “Mətələləgau! Avan ideh sategəras gamito,

⁵ husur dereh tisoḅur legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau aKristo,’ ale dereh legəras tisoḅur nəboŋ ləbəkəmaianan.

⁶ Dereh mətəsəsəlon hən nəwəlan hən nabiltibalan gail mai na-kel-uri-an hən nabiltibalan gail am. Be samtemətahw, husur timasvisi magenan, be səbar nagilen sal.

⁷ Naluḅoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltibalan mai naluḅoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh libal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh nəhanian teḅuer mai tikad nabiltidu gail husur naut gail.

⁸ Be natgalen pisi lohüm natuḅatan ŋai hən napəŋasan hən nəpasusan. Dereh lisa van vəsa, levisi vəha-sobsoḅur am len nəboŋ ləbēgəmai.

⁹ “Beti dereh leriŋ gamit len navəlan alat ləbēmədas tabtab hən gamito mai ləbigol mətḅimat. Naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile dereh lemətahun bun gamito sil nahəsagw.

¹⁰ Ale len nəboŋ enan tisoḅur dereh lipair dan ginau, lemətahun bun galit gabag, leriŋ galit gabag len navəlan aenemi salit gail.

¹¹ Ale ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi, legəras nəvanuan tisoḅur.

¹² Ale husur nəsaan ḅiperŋan naut pisi, na-ləmləmas-buni-an sinəvanuan ḅisoḅur dereh tegəm kəkereh.

¹³ Avil nəvanuan tokad nə-daŋ-ḅuri-an van vəbar nagilen, gai dereh aGot tilav kuvi hən ḅikad nəmauran vi sutuai.

¹⁴ Ale nəvanuan sagw gail dereh likel ur na-kel-uri-an tovoi egai hən natohan pipihəlan aGot, len navile a pan kavkav,

hən ke, naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile ƀisi læbesəsəlonj həni bai, beti nagilen navile a pan tegəmai.”

Natit tomədas naut tolo
(Mak 13.14-23; Luk 21.20-24)

¹⁵ Gaiug gotoŋurunj nategai, geŋurunj læboii. AYesu isor am ke, “Imagenan, nəboŋ mətberis nəsa ahai kelkel ur, aTaniel, totos husuri a mŋo, nəboŋ mətberis natit aGot tomətahun buni, toil len naut tolo, tomədas bun naut enan van vagol toḅəbesw vi sutuai,*

¹⁶ len nəboŋ enan, alat a Jutea limasgam dan naut enan vi lan naut tobanj ŋehuh.

¹⁷ Avan ideh ɓinjəŋjav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satimariŋ vi lohoim hən ɓitariv kukuv natite dani.

¹⁸ Ale ideh ɓeum marireu san, satetəlmam hən ɓilav nahurabat san.

¹⁹ Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidanj vəsa habat hən apəhaŋut ideh totian o tovəhasus.

²⁰ Be mitisor tuŋ vi təban aGot ke nə-gam-yav-an samit satipat len nahəbati naut susus o len nəSappat ideh.

²¹ Nokəmaienan husur len nəboŋ natgalen ɓevisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an dereh tidanj habat səhor nəboŋ ta sutuai len natubatan, vəbar nəboŋ ta daməŋjai, ale asike idanj səhori tətəs am boŋ ideh.*

²² Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tamidol len nəboŋ galenan, nəvanuan ƀisi lətəmat. Avil aGot dereh tigoł na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan ƀisi temidol mŋos alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

²³ “Beti avan ideh ɓikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəlomi.

²⁴ Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel nasuhunian nəvanuan gail lotoŋan habat lan. Lətaləboi lətagəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh ligole len namerikel galenan.

²⁵ Nalələgauan enan, nukele hən mətbeləboi nəsa ɓevisi.

²⁶ Imagenan, nəvanuan gail læɓikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo satotoh len naut masmas toḅəbesw!’ samtivan varisi. Ləbike, ‘Məteris, satususuah lohoim,’ samtedəlomi.

²⁷ Husur, nəboŋ aNatun Nəvanuan ɓegəmai, dereh tehun nasəmoropun togol nəmav kavkav tomial, nəvanuan ƀisi lerisi.

* 24:15: Dan 9.27, 11.31, 12.11 * 24:21: Dan 12.1

28 Len naut ideh natit tomat topat lan, nabiltiman naməsav tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm ðon ei.”*

*Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(Mak 13.24-27; Luk 21.25-28)*

29 AYesu isor am, ike, “Nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan ðinoŋ, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike emial; dereh naməso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.’†

30 Beti natit tovəhot nagəmaian siNatun Nəvanuan dereh tevisi len nəmav, ale naluŋoh hən nəvanuan gail pisi len navile a pan dereh leləŋon tisa habat, litaŋ. Beti dereh leris aNatun Nəvanuan togəm len nəmavukasw len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.*

31 Len nabiltiwalan hən nətrampet‡ dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləbetətariv ðonðon hən alat aGot tolekis hən galito hən ləbevi esan.”*

*Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mak 13.28-31; Luk 21.29-33)*

32 AYesu ike, “Ivoi hən mətbeləboi səhot natsua nəhai nafik ðevusani. Nəboŋ nəpashət nafik səmasmas am be todumoh, mətələboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ.

33 Len navide tomagenan, nəboŋ mətberis natgalen pisi notomadhasor husuri, dereh mətələboii ke natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai tia bopita.

34 Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləbisarpoh.

35 Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.”

*Utaut!
(Mak 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36)*

36 AYesu isor am ike, “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot Tata səboŋ, gai eləboii.

37 Nagəman siNatun Nəvanuan dereh tehūm nəboŋ siNoah gail.

* **24:28:** Namilen hum ma toke: nəboŋ nəsa notomadhakele ðevisi, dereh mətələboi nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan togəm pəpadaŋ. Be husur nabiltiman tohanhan natit tomat evi nəharhar sisoltia gail ta Rom, namilen hum ma toke: navəshəsoltia dereh legəm ðon ei. † **24:29:** Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10, 31, 3.15. Naut toke: *natit gail len nəmav dereh lekurkur habat*, ikad namilen sual am len nasoruan ta Kris hum ma toke: aGot dereh tilav kuv alat lotokad nədaŋan len nəmav dan namilelit hən nədaŋan. * **24:30:** Dan 7.13 ‡ **24:31:** Nəboŋ gotoŋuv nətrampet, nəwalan han esəhor nəwalan hən nahəmadu. * **24:31:** Deu 30.4; Neh 1.9

38 Len nəboŋ siNoah gail, nəboŋ nilev sagəm sal, nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam̄ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tobis len nəak.*

39 Nəvanuan gail ləsənu səhot nəsa b̄visi van vəbar nilev egəm lev kuv galit p̄isi.* Nəboŋ aNatun Nəvanuan b̄gəmai, dereh timaienan.

40 “Len nəboŋ enan, dereh tikad naulum̄an toru artoum marireu. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

41 Dereh tikad napəhaʋut toru artolis dasdas namisurhuwit. AGot dereh tilav kuv tesua, teriŋ tesua.

42 Imagenan, mətehulahul, husur mətsaləboi nəboŋ aMasta samit b̄gəmai.

43 Be məteləboi səhot nategai: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvnənah tagəmai, amahean talele hən nəvanuan asike təlavutur vi lohoim san.

44 Gamit am mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tegəm len namityal mətsəvatvat viri.”

*Naslev today len nauman simasta san mai togon səday lan
(Luk 12.41-48)*

45 Ale aYesu ibol p̄usan, ike, “Avan sua ikad naslev eru, be ta be ivoi səhor togon? Naslev sua idaŋ len nauman san, ikad namitisau hən nəmauran tonor. Ale amasta san itabtabuh lan hən b̄kətkəta təban naslev san gail len naim san, hən b̄vəŋan galito len namityal tonor həni.

46 Amasta b̄vəhim, b̄isaḅ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tehəhaʋur habat.

47 Nukel nakitinan mai gamito, amasta enan dereh titabtabuh len naslev enan hən b̄kətkəta təban natit p̄isi san.

48 Be naslev togon isa. Hum ma gai toke, ‘Amasta sagw dereh titoḅ a tut təbəlav.’

49 Beti etuḅat v̄as naslev gail lototoḅ len navəlan, ale ihan, emun mai alat lototəroḅ akis.

50 Ale amasta dereh tetəlmam len nəmariboŋ naslev enan səvatvat viri mai namityal naslev saləboii.

51 Dereh amasta tita kotovi, teriŋi len naut nəvanuan gəgəras lototoḅtoḅ lan. Len naut enan lutaŋ habat, kat b̄urbur nariʋolit bathut loləŋon isa v̄əsa batbat.”§

25

Nəbol p̄usan husur navensus tosəjavur

1 Beti aYesu isor husur natəlmaman san dan nəmav hum nakiŋ, ike, “Datoləboi datb̄enənoʋ hən natohan pipihabəlan

* 24:38: Gen 6.9-7.5 * 24:39: Gen 7.6-24 § 24:51: Len nasoruan ta Kris ike: amasta dereh tita kotov naslev, riŋ nahudhute len naut nəvanuan gəgəras gail lototoḅtoḅ lan.

aGot len nēmay, mai navensus tosəḡavur lotolav namīal salit, yar van hən ləbēbubur mai naulumān bīlah.*

² Galit erim lovi hoḡon, erim lukad namitisau hən nēmauran tonor.

³ Navensus lotovi hoḡon, lupat namīal salit gail be ləsəpat naoil ideh.

⁴ Navensus lotokad namitisau hən nēmauran tonor, lupat namīal salit gail mai lupat nabiliwai hən naoil gail am.

⁵ “Nəboḡ naulumān bīlah tovəlo, navensus gail pīsi losusuh metanoḡ, gol lupatmari.

⁶ Tubloh len mariug nəkaian sua evi məhat, ‘Məteris! Naulumān bīlah bogai! Gəm risi, ke “Ivoi,” maii!’

⁷ Ale navensus gail lule məhat, logut kuv nadurinen nawik hən namīal salit gail.

⁸ Be torim lotovi hoḡon lukel mai torim lotokad naləboian ke, ‘Lav naoil ideh samit mai ginamito, husur namīal sinamit gail ləsəpaḡ savoi, dereh limat.’

⁹ Be alat lotokad naləboian luke, ‘Ao, datbīgol bīmaianan, dereh naoil temīdol hən gidat pīsi. Mitia v̄ur ideh samito len naim p̄urp̄ur.’

¹⁰ Ale luvan hən ləbēv̄uri. Be nəboḡ lotoyar van sal, naulumān bīlah evisi. Beti navensus torim lotoutaut tia, lutaḡ maii, lobis lohoim hən nəlahan. Ale nəvanuan nauman ekəkol gat nabopita.

¹¹ Nəboḡ namityal topair, navensus lotov̄ur naoil lotəlmam, lukai ke, ‘Nasub̄, Nasub̄, səḡav hən nabopita hən ginamito!’

¹² Ris tosor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamito, nəsaləboi kas gamito.’ ”

¹³ AYesu imaris kotov nəb̄ol enan ike, “Imagenan, mətehulahul hən asike mətbesumān navensus lotovi hoḡon, husur mətsaləboi nəmariboḡ o namityal hən natəlmaman sagw.”

*Nəb̄ol p̄usan husur naslev totor mai nəvat
(Luk 19.11-27)*

¹⁴ AYesu isor tətəs husur natəlmaman san, ike, “Natohan pipihəlan aGot len nēmay imaiegai: Ikad avan sua toutaut hən bīvan len nəyaran sua. Ekis naslev san gail gəmai ale eriḡ natit san gail len navəlalito.

¹⁵ Ilav nəvat mai galit v̄isusua tonor hən namitisau salito. Ilav nətalent torim mai naslev sua, ilav nətalent toru mai

* **25:1:** Len nasoruan ta Kris sake aYesu isor husur natəlmaman san dan nēmay, be nasoruan enan ipat gegai hən bīsor vəsəvai nəb̄ol p̄usan tohusuri. Navensus gail hum ma lotovi galevis len naluḡoh sivensus bīlah, ale luvan hən ləbēbubur mai naulumān bīlah mai naluḡoh san. Nəboḡ naluḡoh toru arbīb̄on, nəlahan etub̄at.

naslev sual am, ale ilav tosua mai naslev togon.† Ale vøha-sua ñai eriñ naut enan len nøyaran san.

16 Naslev tokad nøtalent torim eum lan van ikad erim am.

17 Len navide tomaienana, naslev tokad toru, eum lan van ikad eru am.

18 Be aten tokad nøtalent tosua, evivile, ehira nabur len tan ale itavun susuan nøvat simasta san.

19 “Idareh buni amasta sislev galenan etølmam høn ðeløboi nøsa lotogole len nøvat san.

20 Naslev, amasta tolav nøtalent torim maii, ipat nøtalent torim am gøm høni ike, ‘Nasub, gulav nøtalent torim mai ginau, ale len torim enan nopisan erim eg am.’

21 Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoi, todañ len ginau. Gudañ len natit tokøkereh notoriñi len navølañ, imagenan dereh nitabtabuh len gaiug høn næberin natit tisoður len navølañ. Gegømai, gehøhaður mai ginau!’

22 “Beti naslev, amasta tolav nøtalent toru maii, egøm høni ike, ‘Nasub, gulav nøtalent toru mai ginau, ale len toru enan nopisan eru eg am.’

23 Amasta ikel maii ke, ‘Nauman sam ikab! Govi naslev tovoi, todañ len ginau. Gudañ len natit tokøkereh notoriñi len navølañ, imaienana dereh nitabtabuh len gaiug høn næberin natit tisoður len navølañ. Gegømai, gehøhaður mai ginau!’

24 “Beti naslev, amasta tolav nøtalent tosua maii, egøm høni ike, ‘Nasub, noløboii tia ke govi naulumnan totaltal, len nømatuan gulav nøhanian dan naut gøsømabule lan, gotøtariv wit len naut gøsødañdañ namisurhute lan.

25 Imagenan nomøtahw, ale nua susuan nøtalent sam len tan. Nøvat sam bogai.’

26 Amasta san isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vøsa gotovekan. Gøbinau ke notovi naulumnan totaltal, gøbinau ke notolav nøhanian dan naut nøsømabule lan, gøbinau ke nototøtariv wit len naut nøsødañdañ namisurhute lan,

27 imabe gøsariñ nøvat sagw len nalulutar? Gøtagol tomaienana, næboñ nototølmam, nøtølav nøvat sagw mai naintøres han.’

28 Ale ikel mai nøvanaan nauman san gail ke, ‘Lav kuv nøtalent dan ategai, lavi mai atea tokad tosøjavur.

29 Husur avan ideh toum tovoi len nøsa tokade, dereh nilav tisoður am maii høn ðepul høni. Be avan ideh tomidol, avan ideh saum savoi len nøsa tokade, dereh nilav kuv tokøkereh gai tokade, dani.

† 25:15: Nøtalent esua ñai evi naðurþuran høn nauman høn nasihau tovi 15.

30 Naslev sagol natideh savoi, bar həni vivile len nəmargobut, len naut enan dereh tikad nətaŋan mai na-desdes-batriŋoriŋ-an.'

Napəpəhwan naməkot hən navoian dan nəsaan

31 "Nəboŋ aNatun Nəvanuan bəgəmai len namənas hən nəyalyalan san, mai aŋel gail pisi, dereh tebətah len nabiltihai bətbətah san toyalyal hum nakiŋ.

32 Beti naluŋoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh libonbon len nəhon. Ale dereh tēpəpəhun galito hum nəvanuan nasipsip topəpəhun nasipsip gail dan nənani gail.

33 Dereh teriŋ nasipsip gail len nəmatu san mai nənani gail len nəmair.

34 Beti nakiŋ dereh tikel mai alat len nəmatu san ke, 'Gamit, aTəmagw tovoi buni hən gamito, mətegəmai! Mititoh pipi-habəlan aTəmagw len naut toutaut həni tia mōs gamito len natubatan, nəboŋ togol navile a pan.

35 Husur nəboŋ notomalkəkət, mətovəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətulav nəwai mai ginau; nəboŋ notovi metbōs, mətokis ginau vi lohoim samito;

36 nəboŋ notomalmal hən nahurabat, mətukol nahurabat len ginau; nəboŋ notoməsah, mətokətkəta təban ginau; nəboŋ nototoh len naim bəbaŋis, mətogəm, mēdoŋ təban ginau.'

37 Beti alat lotonor dereh lisor vari ke, 'Nasuḅ, namtoris gotomalkəkət namtovəŋan gaiug ŋais? Namtoris gotomaduh namtulav nəwai mai gaiug ŋais?

38 Namtoris gaiug gotovi metbōs namtous gaiug vi lohoim sinamit ŋais? Namtoris gotomalmal hən nahurabat namtukol nahurabat len gaiug ŋais?

39 Namtoris gotoməsah o namtonēdoŋ təban gaiug ŋais len naim bəbaŋis?'

40 Ale nakiŋ dereh tisor var galit ke, 'Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboŋ məttogole van hən nəbathudud ideh sagw tovi ut kəmas ŋai, mətugole van hən ginau.'

41 "Beti dereh tipair, tikel mai alat len nəmair san ke, 'Gamit, aGot togol nəmauran samit tosa vəsa, mətevi tut dan ginau, mətevi lan nəhab topan vi sutuai aGot toutaut həni tia mōs natəmat mai aŋel san gail!

42 Husur nəboŋ notomalkəkət, mətsavəŋan ginau; nəboŋ notomaduh, mətsəlav nəwai mai ginau;

43 nəboŋ notovi metbōs, mətsakis ginau vi lohoim samito; nəboŋ notomalmal hən nahurabat, mətsakol nahurabat ideh len ginau; nəboŋ notoməsah o nototoh len naim bəbaŋis, mətsamēdoŋ təban ginau.'

44 Beti dereh lisor vari ke, 'Nasuḅ, ŋais namtoris gaiug gotomalkəkət, o gotomaduh, o gotovi metbōs, o gotomalmal,

o gotoməsaḥ, o gototoḥ len naim bəbaḅis be namtsavi tarḥət saḿ?

⁴⁵ Ale dereḥ tisor var galit ke, ‘Nukel nakitinan mai gamit ke, nəboḅ mətsagole van hən nəbathudud ideḥ sagw tovi ut kəmas ḡai, mətsagole van hən ginau.’

⁴⁶ Beti alatenan dereḥ levi tut, vi lan nəpanismen topat vi sutuai, be alat lotonor levi lan nəmauran vi sutuai.”*

26

*Na-sor-utaut-an hən ləbitaḥ gat aYesu
(Mak 14.1-2; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53)*

¹ Nəboḅ aYesu tokəmaienan tonoḅ, ikel mai aḥai susur san gail ike,

² “Mətələboii tia ke nəboḅ nəmariboḅ ḅeru ḅinoḅ dereḥ tikad nəPasova, ale aNatun Nəvanuan, dereḥ leriḅi len navəlan alat ləḅiḅos gati len nəḥai balbal.”

³ Len namityal enan aḅiltiḥai tutumav mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luḅonḅon len nabiltiim seḅiltiḥai tutumav, nahəsən aKaiafas.

⁴ Lusor utaut hən ləḅigol nagərasian ale taḥ gat aYesu hən ləḅigol ḅimat.

⁵ Be luke, “Sadatigole len Nəhanan egai, hən asike nəvanuan gail ləḅeluḅoh hən ləḅiḅal taḅtaḅor, mədas natit gail.”

*Napəḥaḅut sua evəḥas aYesu
(Mak 14.3-9; Jon 12.1-8)*

⁶ Len nəboḅ enan, aYesu itoḥ len naut a Petani len naim seSimon tokad naleprosi a mō.

⁷ Ale napəḥaḅut sua tolav naḅotel lotoum həni hən nəvat topəḥw, egəm hən aYesu tohan. Ilav naḅotel enan topul hən naoil pəḥpəḥas tosusau, nəvat han totibau, ale eḅiri len nəkadun aYesu.

⁸ Nəboḅ aḥai susur gail lotoris natenan, nəlolit epəḅasi. Luke, “Imabe tomədas natenan?”

⁹ Ivoi am taḅur həni mōs nəvat tosoḅur ale təlav nəvat enan mai naməsəl gail.”

¹⁰ Be aYesu toləboi natenan ikel mai galit ke, “Imabe mətugol nəlon alitegai isa? Gai igol natit tokab hən ginau.

¹¹ Mitinau nategai! Naməsəl gail lutoḥ mai gamit akis, be ginau, asike nutoḥ tabtab hən ginau.*

¹² Nəboḅ alitegai toḅir naoil len ginau, eutaut hən nibegw hən ləḅitavuni.

* 25:46: Dan 12.2 * 26:11: Deu 15.11

13 Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut p̄isi len navile a pan lotokel ur na-kel-uri-an tovoi lan, dereh lisor husur n̄esa alitegai togole, gol ke n̄evanuan gail l̄eb̄inau gati.”

*AJutas isor utaut h̄an b̄ep̄ur h̄an aYesu
(Mak 14.10-11; Luk 22.3-6)*

14 Beti, ahai susur lotovi 12, galit sua, nah̄esan aJutas Iskar-iot, ivan h̄an aB̄iltihai tutumav gail,

15 ike, “N̄oberiŋ aYesu len nav̄elamito, m̄etudam̄ h̄an m̄etb̄ilav n̄evat tevis mai ginau?” Ale lulav nakoin nasilva tovi 30 maii.*

16 Len n̄eboŋ enan van, aJutas idas p̄isal h̄an b̄eriŋ aYesu len nav̄elalito.

*N̄ePasova nam̄əkot
(Mak 14.12-21; Luk 22.7-13, 21-23; Jon 13.21-30)*

17 Len n̄emariboŋ met̄əkav h̄an N̄ehanan h̄an nab̄eta s̄ekad nayis lan, ahai susur gail loḡem h̄an aYesu, lousi ke, “Gol̄eŋon ke namteutaut h̄an ḡeb̄ihan n̄ePasova a be?”

18 Ale ike, “M̄etevi lan nab̄iltivile Jerusalem. Dereh m̄eteris naulum̄an sual ei, ale kel maii ke, ‘Ahai p̄usan ike: N̄eboŋ sagw eḡem p̄epadaŋ. Dereh nihan n̄ehanian h̄an n̄ePasova mai ahai susur sagw gail len naim san̄.’ ”

19 Ŋa ahai susur gail lugol n̄esa aYesu tokel mai galito, ale loutaut h̄an n̄ehanian h̄an n̄ePasova.

20 N̄eboŋ namityal tomasur, aYesu itah mai ahai susur lotovi 12 len natev h̄an l̄eb̄ihan.

21 N̄eboŋ lotohanhan sal, ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua dereh teriŋ ginau len nav̄elan aenemi sagw gail.”*

22 Ahai susur gail n̄elolit isa masuŵ, ale galit v̄isusua lotubat usi ke, “Nasuŵ, ase lai? Savi ginau a?”

23 Isor var galit ke, “Gamit m̄ettohanhan mai ginau, gamit sua toriŋ nav̄elan len nasiloh mai nav̄elagw, dereh teriŋ ginau len nav̄elan aenemi sagw gail.

24 Husur aNatun N̄evanuan dereh timasmat hum lototos husuri a m̄o, avil atenan toriŋ aNatun N̄evanuan len nav̄elan aenemi san gail, n̄emauran sitenan tisa v̄esa tibatbat! Tavoi am h̄an atenan ke anan asike t̄epasi!”*

25 Ale aJutas, gai b̄eriŋi len nav̄elan aenemi san gail, gai am eusi ke, “Hai p̄usan, savi ginau a?” Ale aYesu isor vari ke, “Evoi, gaiug boh gukele.”

*N̄ehanan m̄əkot siNasuŵ
(Mak 14.22-26; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)*

* 26:15: Zec 11.12 * 26:21: Psa 41.9 * 26:24: Psa 22.2-19; Isa 53

26 Nəboŋ lotohan tin sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai ahai susur gail, ike, “Lavi, hani, nibegw bogai.”

27 Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni ale ilavi mai galito, ike, “Gamit p̄isi mətəmun lan,

28 husur nəda hagw bogai, aGot tota gat na-kel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail.* Nəda eg hagw ḅisel, eḅusan nəmatan sagw tohum natutumavan hən ḅerubət nəsaan gail dan nəvanuan tosoḅur.

29 Ale nukel mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipi-habəlan aTəmagw, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəḅemuni mai gamit ei.”

30 Beti lokəkai hən nəḅe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naḅehuh Oliv.

*AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mak 14.27-31; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)*

31 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Len mariug egai dereh gamit p̄isi mitigam dan ginau. Husur len natosian siGot ike, “Dereh niḅabun nəvanuan nasipsip, ale navəshəsipsip ligam ḅisusua.*

32 Avil, nəboŋ nəḅimat ale aGot ḅigol nəḅile məhat, dereh neil a n̄o hən gamito vi lan naut a Kalili.”

33 Ale aPita isor vari, ike, “Naut kəmas nəvanuan p̄isi ləḅigam dan gaiug, ginau asike nugam dan gaiug boŋ ideh!”

34 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, len mariug eg ŋai, a tahw hən natoulum̄an ḅəkəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau!”

35 APita ikel maii ke, “Ao, naut kəmas nəḅimat mai gaiug, asike nukele ke nəsaləboi gaiug!” Ale ahai susur gail p̄isi lokəmaianan.

*AYesu isor tuḅ a Ketsemane
(Mak 14.32-42; Luk 22.39-46)*

36 Beti aYesu iyar mai galito vi lan naut a Ketsemane, ale ikel mai ahai susur gail ke, “Mətəbətah gegai, ale nivan ea hən nəḅisor tuḅ.”

37 Esəhar aPita mai anatun aSepeti gəlaru, aJemes mai aJon, etuḅat lolosa, nəlon isa vəsa habat.

38 Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuḅ! Ehum nalolosaan ikabut gol nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele mai ginau!”

39 Nəboŋ toyar van kəkereh am, iḅov len tan, kəta vi pan, ike, “Tata sagw, ḅike ḅinor len naləŋonian sam̄, gilav kuv nabiliwai

* 26:28: Exo 24.8; Jer 31.31-34 * 26:31: Zec 13.7

hən na-ləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləŋoni, Tata gigol nəsa ŋai gaiug gotoləŋoni.”

40 Beti etəlmam van hən ahai susur totor enan, isaḅ lotopatmari. Ikel mai aPita ke, “Mətsədaŋ səbar mətbilele mai ginau len nəhaua tosua ŋai a?”

41 Mətehulahul ale sor tuṽ hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləŋon ḅigol nəsa tonor, nibemit sədaŋ, edədasi.”

42 Ale aYesu erin galit tətəs, isor tuṽ, ike, “Tata sagw, gəḅike sanor len naləŋonian sam̄ hən gəḅilav kuv nabiliwai hən naləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau, avil gəḅike nemuni, gigol nəsa gotoləŋoni!”

43 Nəboŋ tosor tuṽ tonon etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoṽ masuṽ.

44 Ŋa erin galit tasi am, ivan, isor mai aTəman tətəs hum togole tia.

45 Beti etəlmam van hən ahai susur totor, ikel mai galit ke, “Mətupat sal a? Mətuŋavŋav sal a? Məteris! Namityal egəm pəpadaŋ. Avan sua dereh terin aNatun Nəvanuan len navəlan alat nəsaan ta bogai!”

46 Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan ḅerin ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mak 14.43-50; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

47 Nəboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len toseŋavur pisan toru, egəmai. Itah mai nabiltiṽoh lototəgau naḅu nəḅalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail losəvat naluṽoh enan.

48 Ale aJutas isor utaut hən naṽusanian sua mai galit a m̄o, ike, “Nəboŋ nəḅesum̄ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati.”

49 Ale vəha-sua ŋai ivan hən aYesu ike, “Ivoi, Hai pusan,” ale esum̄ nətarhon.

50 AYesu ikel maii ke, “Tegai, gaiug gigol nəsa gotogəm m̄osi.”

Beti logəm təban aYesu, lutah gati.

51 Ŋa galit sua lototah mai aYesu eliv kuv naḅu nəḅalan san, ita kotov nədariŋan naslev səbiltihai tutumav.

52 Beti aYesu ikel maii ke, “Rin təlmam hən naḅu sam̄, bathut avan ideh toḅal hən naḅu nəḅalan, dereh naḅu nəḅalan tigoḅ nəmatan san!”

53 Gamit mətsaləboii ke noləboi nəḅeus aTəmagw hən na-vitarhəte-an san. Ale nətausi, gai tasəvat nabiltivəshəŋel tovi 12 gag ŋai.

* 26:39: Len nasoruan siGot ta m̄o, nəboŋ lotoke *nabiliwai*, lusor husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan mai nəlol paŋpaŋ siGot.

⁵⁴ Nətagol tomagenan, natosian siGot lotoke timasvisi maie-gai, lisarpoh mabe?”

⁵⁵ Len namityal enan ηai aYesu ikel mai naluϑoh ke, “Imabe mətogəm, lav naβu nəbalan mai nəbatw gail gəmai hən məbtitah gat ginau hum notovi vanuan nəbalan toke tiβal mai alat lotoil a mo? Imabe mətsətah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot? Nobətah, noϑusan ei len nəmariboη ϑisi.

⁵⁶ Avil nəsa tovisi gagai evisi hən natosian sihai kelkel ur bisarpoh.”

Beti ahai susur san ϑisi loriηi, lugam mətahw dani.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mak 14.53-65; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Nəboη lotogam dani tonoη, alat lototah gat aYesu losəhari vi lan naim siKaiafas tovi biltihai tutumav, ale ahai ϑusan gail hən nalo mai alat lotoil a mo hən nəvanuan gail luβonβon ei.

⁵⁸ Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar naholəvat todar vis naim sebiltihai tutumav. Ale nəboη tobis lan, ebətah ei mai nəvanuan nauman gail hən βeris nəsa βevisi.

⁵⁹ Len naim, abiltihai tutumav mai nəSanhitrin ϑisi ludas vanuan gəgəras gail ləβidañ hən ləβelibliboη ke aYesu togol tosa, gol alat lotoil a mo loləboi ləβigol βimat sile.

⁶⁰ Be ləsəsəβ nalibliboηan ideh tonor hən aYesu βimat sile, naut kəmas nəvanuan gəgəras isəbur lotogəmai. Naməkot hən galito, eru arogəmai.

⁶¹ Aruke, “Ategai ike, ‘Noləboi nəβigol naim siGot βimasirsir ale um tətəs həni len nəmariboη βitor.’”†

⁶² Beti abiltihai tutumav ile məhat ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəbetətəs gol gaiug? Na-kel-koti-an səlaru ekitin a?”

⁶³ Be aYesu sator. Ale abiltihai tutumav ikel maii ke, “Nukel idaη mai gaiug len nahəsən aGot nəkadun nəmauran, ke, gəβevi aKristo, aNatun aGot, gikele mai ginamito!”

⁶⁴ AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele tia. Be nukel mai gamit ke, gagai van dereh məteris aNatun Nəvanuan βebətah len navəlan nəmatu siGot tovi abiltidaηan. Dereh məteris βegəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

⁶⁵ Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taϑtaϑor, itar nahurabat san hən βeϑusan tomətahun nasoruan siYesu. Ike, “Gai isor mədas aGot! Imabe datolənoηon nəvanuan ideh am hən βikel kot nəsaan sitegai? Gamit mətosəsəloη hən tosor mədas aGot!

⁶⁶ Gamit mətunau məb həni?”

† 26:61: Jon 2.19. AYesu sakele ke, “Noləboi nəβigol naim siGot βimasirsir,” ike

“Mitigol naim siGot timasirsir.” * 26:64: Psa 110.1; Dan 7.13

Lusor vari ke, “Inor hən ħimat! Timasmat!”*

⁶⁷ Beti loṽulai nəhon aYesu, lotuhi, luṽosi.*

⁶⁸ Lohəlası ke, “Kristo, gətavi aKristo gepəhav utaut! Kel mai ginamito, ase iṽos gaiug?”

aPita ikele ke saləboi aYesu

(Mak 14.66-72; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Len namityal enan aPita ebətah vivile len naholəvat todar vis naim seĭiltihai tutumav, ale natəbarehreh tovi slev egəm həni ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Kalili.”

⁷⁰ Be len nəhon alat lototoh ei aPita ike sakitin. Ike, “Gusor husur nəsa? Ginau nəsaləboi nəsa gotokele!”

⁷¹ Ale evi lan nametləkau, beti natəbarehreh togon tovi slev erisi, ikel mai galit ei ke, “Ategai itah mai aYesu ta Nasaret.”

⁷² Ale aPita ikel tasi ke sakitin, ita gat nasoran san len nahəsan aGot ike, “Ginau nəsaləboi atenan!”

⁷³ Len namityal tovan kəkereh galevis lotoil pəpadan logəm həni, lukel mai aPita ke, “Kitin, gaiug am govi galit sua. Nəbon namttosəsəlon hən nadolom, namtosəsəlon ləboi ke govi auleKalili, nadolom ikel uri.”

⁷⁴ Beti len nahəsan aGot aPita ita gati ke nəsa tokele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan! Asike nəbekitin, aGot tipansəm ginau!”

Vəha-sua ŋai natoulumən ekəkəraiko.

⁷⁵ Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokele tia ke, “A tahw hən natoulumən ħekəkəraiko, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”* Nasoran siYesu a mō etunus nəlon aPita, ale evivile, itan habat.

27

Loriŋ aYesu len navəlan aPilate

(Mak 15.1; Luk 23.1-2; Jon 18.28-32)

¹ Pelan han, dudulan somilan, aĭiltihai tutumav pisi mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, luḃonḃon tətəs hən ləḃihol kitev naḃisal hən ləḃigol aYesu ħimat.*

² Beti lubaŋis gati, losəhari van, loriŋi len navəlan aPilate tovi gavna ta Rom.

AJutas itahətah hən gai

(Uman 1.18-19)

³ AJutas, toriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail, nəbon torisi ke nəSanhitrin toriŋi ke aYesu ħimat, aJutas ipair dan nəsa togole. Ilav təlmam hən nakoin nasilva tovi 30 van hən aĭiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail.

* 26:66: Lev 24.16 * 26:67: Isa 50.6 * 26:75: Mat 26.34 * 27:1: Asike alat a Rom lotoil a mō ləḃidam həni, naJu gail lodədas ləḃigol avan ideh ħimat.

⁴ Isor tēvah mai galit ke, “Ginau nugol nēsaan husur noriŋ ategaii len navēlamito hēn bīmat naut kēmas sagol kas natideh tosa.” Ris lotoke, “Natenan savi natideh len ginamito. Ipat len gaiug.”

⁵ AĴutas ibar hēn nakoin nasilva gail len naim siGot. Beti evivile, itahētah hēn gai gabag hēn bīmat.

⁶ Abiltihai tutumav gail lulav nakoin galenan luke, “Sanor len nalo hēn datberin nēvat egai hēn bībon mai nēvat hēn naim siGot bathut ebiŋbiŋal, eṽur nēda hēn nēmatan sivan sua.”

⁷ Imagenan, luhol bonbon. Nēboŋ lotohol tonon, loṽur nēmarireu sivan sua togol natit hēn nētan ḅulau. Loṽur nētan enan hēn ḅegēm vi ut natētavunan simetḅos gail.

⁸ Husur natenan, lokis nētan enan hēn Marireu hēn Nēda van vēbar nēboŋ ta daməŋai.

⁹ Beti nēsa ahai kelkel ur, aJeremiah totoŋ, isarpoh. Ike, “Lulav nakoin nasilva tovi 30, nēvat alat a Israel lotodaŋ hēn lēḅeṽur atenan hēni,

¹⁰ ale loṽur nēmarireu sivan sua togol natit hēn nētan ḅulau, hum Nasuḅ aGot tokele hēn ginau.”*

AYesu a nō hēn aPilate

(Mak 15.2-5; Luk 23.3-5; Jon 18.33-38)

¹¹ Nēboŋ lotosəhar aYesu van hēn nēgavna ta Rom tonon, eil len nēhon. Ale agavna Pilate eusi ke, “Gaiug govi kiŋ seJu gail a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

¹² Be nēboŋ abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a nō hēn nēvanuan gail lotoil hirhir lan, sor tasi, aYesu sakel natideh.

¹³ Beti aPilate eusi ke, “Gəsasəsəlon hēn natit tosoḅur lotosor tas gaiug hēni a?”

¹⁴ Be aYesu sasor vari, sakel kas natuhsoruan ideh, gol nēgavna iḅaŋ habat lan.

Pilate eriŋ aYesu len nēmatan

(Mak 15.6-15; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

¹⁵ Len Nēhanan nēPasova ḅisi, nēgavna ikad navide sua. Idaŋ hēn avan sua totoh len naim bēbaŋis ḅevivile husur naləŋonian sinaluṽoh.

¹⁶ Len nēboŋ enan, len naim bēbaŋis, ikad naulumān sua nēvanuan ḅisi lotoləboii, nahəsən aYesu Parappas.

¹⁷ Nēboŋ naluṽoh lotobonbon sal, aPilate eus galit ke, “Mətoləŋon ke nigol ase tevivile? AYesu Parappas o aYesu lotokisi hēn aKristo?”

¹⁸ (APilate eləboi buni ke naJu gail loriŋ aYesu len navəlan husur lototaḅulul bulosi.)

* **27:10:** Zec 11.12-13; Jer 18.2-3, 19.1-13, 32.6-15

19 Len namityal enan, aPilata ebətah len nəhai bətbətah hən nakotan. Nəboŋ tobətah maienan, asoan esəvat napisulan van həni toke, “Sagigol natideh hən atenan tonor, bathut daməŋai len naḅəber, noləŋon isa masuḅ husuri.”

20 Avil aḅiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail lusorsor mai naluḅoh hən ləḅigol husur galito, us aPilata hən ḅigol aParappas ḅevivile mai aYesu ḅimat.

21 Imaienan, nəboŋ agavna tous galit tətəs ke, “Mətələŋon nəḅigol gəlar ta be ḅevivile mōs gamito?” Lusor vari ke, “Parappas!”

22 APilata esəhoḅut, eus galit ke, “ḅimagenan, nigol nəsa hən aYesu lotokisi hən aKristo?” Galit p̄is luke, “Timat len nəhai balbal!”

23 Ris aPilata tous galit ke, “Bathut nəsa? Gai igol nəsa tosa?” Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

24 Nəboŋ aPilata toləboii ke edədas ḅigol natideh hən ḅegəgel hən nənauan salito, be naḅiltimədasian etuḅat len naluḅoh, ilav nasiloḅ topul hən nəwai. Len nəhon nəvanuan gail ekəkəsəval.† Ikel mai galit ke, “Nəda hən nəmatan sitegai, səpat len ginau. Ipat len gamito!”

25 Beti nəvanuan gail p̄isi lusor vari ke, “Nəda hən nəmatan san tipat len ginamito, mai len nəpasusan sinamito!”

26 Beti igol aParappas evivile mōs galito, be igol nasoltia san tobilas habat hən aYesu.‡ Ale eriŋ aYesu len navələlito hən ləḅip̄os gati len nəhai balbal.

*Nasoltia gail lusor viles aYesu
(Mak 15.16-20; Jon 19.2-3)*

27 Beti nasoltia sigavna gail losəhar aYesu vi lohoim sisoltia gail, ale galit p̄isi luḅonḅon garu lan.

28 Lukol nahurabat san dani, lukol nahurabat bisibis hum sekiŋ lan.

29 Lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum naḅulgəgau, ale loriŋi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiŋ. Loriŋi natsua hun nəhaie len navələn nəmatu hum nəhai sekiŋ. Beti lotəŋedur bathurien, lotuḅat sor vilesi ke, “Sal suh nakiŋ seju gail!”

30 Loḅulaii, ale lusaḅul natenan hun nəhaie dani, luḅas nəkadun həni.

31 Nəboŋ lotosor vilesi tonon, lukol nahurabat bisibis dani, lukol nahurabat san lan tətəs, ale losəhari van hən ləḅip̄os gati len nəhai balbal.

† 27:24: Ekəkəsəval hən ḅəḅusani ke gai ehusur nanoran, sagol natideh tolaḅur nanoran. ‡ 27:26: Nəboŋ nasoltia gail lotobilas aYesu, lobilasi hən nəhau tokad natuhmetəlai o nahudhubələsehwa gail tokan lan. Len nalo silat a Rom,

nəvanuan ideh nakotan toke timasmat, a tahw hən nəmatan, lobilas habat həni. Na-bilas-habat-həni-an enan evi nəpanismen totibau toləboi ḅigol nəmatan.

*Luṗos gat aYesu len nəhai balbal**(Mak 15.21-32; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)*

³² Len nəyaran salit dan nabiltivile, lobubur mai auleSairin sua nahəsan aSimon. Lugol atenan ipat nəhai balbal siYesu.

³³ Nəboŋ lotobar naut a Kolkota (namilen nahəsenan tovi Naut hən Nabəlashukadhutəmat).

³⁴ Lulav nəwain lotobul hən natit tokon masuṽ lan maii, be nəboŋ aYesu tomun risi, emətahuni. §

³⁵ Beti luṗos gati len nəhai balbal.*

Nəboŋ lotoṗos gati tonon, loṗəpehun nahurabat san, bar hən nəvat hən ləḃisaḅ ase ḃilav nahurabat ṽisusua.

³⁶ Ale lobətah, kətkəta kəkol hən aYesu ei.

³⁷ Lutos gat nəsa aYesu togole tosa, ale lorin na-kel-uri-an enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun. Ike, “AYesu bogai, Kiŋ seJu gail.”

³⁸ Ikad nəvanuan vənvnənah eru artotahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, togon len nəmair san.

³⁹ Nəvanuan gail lotoṽot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loŋit nəholit van həni,*

⁴⁰ luke, “Gaiug goləboi gəḃigol naim siGot ḃimasirsir ale len nəmariboŋ ḃitor um təlman həni a? Bimagenan, gəḃevi aNatun aGot, lav kuv gaiug gabag! Mariŋ dan nəhai balbal!”*

⁴¹ Len nəvide tomaienən, aḃiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail mai ahai ṗusan gail hən nalo lusor vilesi, luke,

⁴² “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be edədas ḃilav kuv gail! Inau ke tovi kiŋ seIsrael a? Bimagenan, timariŋ dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke tovi kiŋ.

⁴³ Eriŋ nəlon len aGot mai ike tovi aNatun aGot. Imagenan, gagai aGot ḃeləŋoni, tilav kuvi.”*

⁴⁴ Nəvanuan vənvnənah gəlaru artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienən, arohəlasi.

*Nəmatan siYesu**(Mak 15.33-41; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)*

⁴⁵ Len natuḃlial nəmargobut ikabut gol ṗis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədau.

⁴⁶ Ale len namityal totor enan, aYesu ikai habat len nasoruan matmat san ke, “Eli, eli, lema sapahtani!” namilen, “Got sagw, Got sagw, gorin gaḃulan ginau sil nəsa?”*

§ 27:34: Psa 69.21. Lobul hən natit tokon masuṽ len nəwain hən nabus hən na-ṗos-gati-an asike ḃibiar masuṽ hən avan ideh lotoṗos gati len nəhai balbal.

* 27:35: Psa 22.18 * 27:39: Psa 22.7 * 27:40: Mat 26.61; Jon 2.19 * 27:43:

Psa 22.8 * 27:46: Psa 22.1

47 Nəvanuan galevis lotoil ei lotosəsəloŋ həni, lunau suluvi, lunau ke tokis aElijah.

48 Vəha-sua ŋai galit sua ilav nasponts** igol topul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni.*

49 Be galevis am luke, “Rinji! Datebunus risi ke aElijah dereh tegəm lav kuvi o tebuer.”

50 Beti aYesu ikai habat tətəs am, eməsol, imat.

51 Len namityal enan ŋai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tubat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.* Nətan ekurkur, nəvat gail lumaɸulɸul,

52 nəburhuvat nəmatan losəŋav. Ale aGot igol nəvanuan isoɸur lotovi esan lule məhat dan nəmatan.

53 Ale lovivile dan nəburhuvat nəmatan gail. Husur nale-məhat-an dan nəmatan siYesu lobis len nabiltivile siGot, a Jerusalem, ale lovisi hən nəvanuan isoɸur.

54 Nasenturion mai nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən aYesu len nəhai balbal, nəboŋ lotoris nadu mai natit gail am lotovisi, lomətahw habat. Luke, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

55 Len naut enan ikad napəhaɸut tosoɸur lotohusur aYesu, kətkəta təban len nəyaran san a Kalili gəmai. Alatenan loil a tut dan nəhai balbal, lokəta ris nəsa tovisi.*

56 Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anan aJemes mai aJosef; togon asoan aSepeti, anan aJemes mai aJon.

Nətavunan siYesu

(Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

57 Nəboŋ namityal pəpadaŋ bimasur, aJosef tovi auleArimatea sua tokad natite mai tohusur aYesu,

58 ivan hən aPilate. Eus niben aYesu. APilate idamı həni ale ikele idan ke lipat niben mai aJosef.

59 Na aJosef eruŋ gole len nəkaliko tovi linen toveveu.

60 Erinji len nəburhuvat nətavunan san toveveu, tota pɸɸuli tia len nəvat. Erib hən nabiltivat hən bɸipat gol nabopita hən nəburhuvat nəmatan enan, ale ivan.

61 AMeri ta Maktala mai aMeri togon arobətah a mıo, a tut kəkereh dan nabopita hən nəburhuvat nəmatan.

Lokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan

62 Pelan han, tovi nəmariboŋ tohusur Nəboŋ hən Nautautan hən nəPasova, abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail luɸonɸon, luvan hən aPilate.

** 27:48: *Nasponts* evi nəkasbəta nətas. Evi natsua tomədmədu toyanyan totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivol. Iban ɸur. * 27:48: Psa 69.21 * 27:51:

Exo 26.31-33 * 27:55: Luk 8.2-3

⁶³ Ale luke, “Nasuḅ, namtunau tɛlmam hən nəsə nəvanuan gəgəras egaii tokele nəboŋ tomaur sal. Ike, ‘Len nəmariboŋ titor dereh aGot tigol nile məhat.’*
⁶⁴ Imaienan, namtuke gikele hən nasoltia sam̄ gail ke lekətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan vəbar nəmariboŋ titor. Asike datbigole, ahai susur san gail hum ma ləbēvənoh niben ale kel mai nəvanuan gail ke tole məhat dan nəmatan tia! Ale ĩmaienan, nagəgərasan enan dereh tesəhor nagəgərasan tokele a m̄o.”

⁶⁵ APilate isor var galit ke, “Səhar nasoltia na-kətkəta-kəkol-an gail van, ale len namitisau ideh məttokade, mətekətkəta kəkol gat nəburhuvat.”
⁶⁶ Ale luvan, lokəkol gat nəburhuvat nəmatan, lorin̄ nəburut-gati-an lan ale lorin̄ nasoltia gail hən ləbəkətkəta kəkol həni. Lugol natgalenan len nəSappat.

28

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mak 16.1-10; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboŋ nəSappat enan tonon̄, nəmav topitau dudulan som̄ilan, len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* aMeri ta Maktala mai aMeri togon luvan varis nəburhuvat nəmatan.*

² Vəha-sua ŋai ikad nəbilitidu, bathut aŋel sua siNasuḅ evi pan dan nəmav, ale erib kuv nəbilitivat topat gol nəburhuvat, ebətah lan.

³ Nənahənah han em̄ial hum nəkabil mai nahurabat san epəhw yesyes hum nasno.

⁴ Nasoltia gail lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat, ninelit epil lan, lom̄inm̄inikot, luteh matmatiov.

⁵ Beti aŋel isor mai napəhaḅut gəlaru, ike, “Samremətəhw! Noləboi məruke məreris aYesu lotogol tomat len nəhai balbal.

⁶ Be gai satoh gegai, husur aGot igol ile məhat tia sum̄an ŋai aYesu tokele. Məregəm ris naut topat lan.

⁷ Mirivan tutut! Kel mai ahai susur san gail ke, ‘Səsəlon̄! AGot igol ile məhat dan nəmatan. Dereh teil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili. Ale dereh məterisi ei.’ Enan ŋai na-kel-uri-an sagw.”

⁸ Napəhaḅut gəlaru arugam tutut dan nəburhuvat. Aromətəhw be aropul hən nakemkeman ale arusaḅsaḅut hən arbikele mai ahai susur san gail.

⁹ Vəha-sua ŋai aYesu ebubur mai gəlaru. Ike, “Ivoi!” Arogəm həni, arotəgau gat narien gəlaru, arulotu həni.

* **27:63:** Mat 16.21, 17.23, 20.19 * **28:1:** Len nasoruan ta Kris ike len nəmariboŋ metəkav hən nawik, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. * **28:1:** Mat 27.56

10 Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Samremətahw. Mirivan, kel mai aʋagw gail ke levi lan naut a Kalili, ale dereh leris ginau ei.”

Na-kel-uri-an sisoltia gail

11 Nəboŋ napəhaʋut gəlaru artovan sal, nasoltia galevis lotokətkəta kəkol hən nəburhuvat nəmatan lovi lan nabiltivile. Ale lukel ur natit pisi tovisi mai abiltihai tutumav gail.

12 Abiltihai tutumav gail luḃonḃon mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail ale ludam̃ hən na-sor-utaut-an sua. Lulav nəvat isoḃur mai nasoltia gail,

13 lukel mai galit ke, “Mətekəmaiegai ke, ‘Ahai susur san gail logəm len mariug, lovənoh niben nəboŋ namttopat.’

14 Agavna Pilate ḃesəsəloŋ hən natenan, dereh namtetəŋov nəlon hən asike məḃikad nəpanismen ideh.”

15 Imaienan, nasoltia gail lulav nəvat enan, lugol nəsa abiltiju gail lotokele. Na-kel-uri-an enan salito, naJu gail lukele van vəbar nəboŋ ta daməŋai.

Nakelean naməkot siYesu

(Mak 16.14-18; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

16 Beti ahai susur lotoyi 11 lovi Kalili vi lan naʋehuh aYesu tokel mai galit tia hən ləḃevi lan.

17 Nəboŋ lotorisi ei, lulotu həni, be galit galevis lukad nə-lon-uri-an.

18 AYesu egəm hən galito, ikel mai galit ke, “AGot aTəmagw ilav mai ginau nədaŋan hən na-il-a-mō-an pisi len nəmav mai len navile a pan.

19 Imagenan, mitivan hən məḃeʋusan naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləḃegəm vi hai susur sagw gail. Baptais hən galito len nahəsən aGot aTata, aNatun mai aNunun.*

20 ʋusan galito hən ləḃigol natit pisi notokele todaŋ mai gamito. Nau gat nategai: ginau nutah mai gamito, ale dereh nitah mai gamito van vəbar nəboŋ hən nanoŋan hən navile a pan, nagilen natit pisi.”

* 28:19: Uman 1.8

Mak

Na-kel-uri-an tovoi aMak totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke nəmantuhmar sua, nahəsən aMak, itos gat nəbol gail aPita tokel husur aYesu. Lokis aMak hən aJon Mak am.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən nəvanuan pisi ləbeləboii ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, evi aNatun aGot. Itosi hən nəvanuan pisi ləbikad nadəlomian len aYesu.

Itosi mōs ase?

Itosi mōs alat ləsavi Ju lototoh len naut tiltile gail naut aRom toil a mō hən gail.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AYesu igol nədaŋan san iparpar len namerikel san gail lotovi tarhət sinəvanuan gail. Ale aYesu eṽusan ahai susur san gail.

Nalobulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu toke nəvanuan lipair dan nəsaan salit gail, dəlom nasoruan siGot. Ehusur ahai susur san gail, ehusur naluṽoh gail lotohusur aYesu, maŋmaŋ len namerikel togol gail. Ehusur nəvanuan gail lotomətahun aYesu.

Natgalenan evisi ŋais?

AYesu eṽusan mai igol namerikel gail len nasihau A.D. 26 vəbar 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea. NaKristen gail ta sutuai lukel ke aMak itah mai aPita len nəyaran san gail, ale itos gat nəsa aPita tokele. Len nalobulat egai aMak itos gat nəbol husur aYesu, be ikel ur nəsa aYesu togole, sakel masuṽ hən naṽusanan siYesu. Ikel ur namerikel aYesu togol gail, hən nəvanuan ləbeləboi səhot nədaŋan san. AMak eləŋon ke tiparpar ke aYesu tovi Natun aGot, be egəm vi lan navile a pan hən bələŋon bisa vəsa ale hən bimat. AMak itos nalobulat egai hən nəvanuan gail ləbidaŋ am hən ləbehusur aYesu, naut kəmas nəmauran bidaŋ o ləbeləŋon bisa vəsa.

- 1) Natubatan hən na-kel-uri-an tovoi, nautautan hən nau-man siYesu (1.1-13)
- 2) AYesu eum len naut a Kalili (1.14-9.50)
- 3) AYesu eriŋ naut a Kalili evi Jerusalem (10.1-52)
- 4) Nauman siYesu len nabiltivile Jerusalem, nawik naməkot ei (11.1-15.20)
- 5) Nəmatan siYesu (15.21-47)

6) Na-le-məhat-an siYesu dan nəmatan (16.1-20)

AJon Baptais eutaut hən nəpısal
(*Mat 3.1-12; Luk 3.1-18; Jon 1.19-28*)

¹ Egai natuḃatan hən na-kel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo tovi Natun aGot.*

² Ehum ahai kelkel ur sua, aIsaiah totos gat nəsa aGot tokel mai aNatun. Ike,

“Geris! Dereh nesəvat ahai pispısul sagw
teil a mō hən gaiug,
hən ɓeutaut hən nəpısal sam.*

³ Nadoldol sua satokai len naut masmas toḃəḃesw ke,
‘Geutaut hən nəpısal mōs Nasuḃ,
gıgol nəpısal san gail linor!’ ”*

⁴ Imagenan, aJon evisi, itoh len naut masmas toḃəḃesw, ikel uri ke, nəvanuan gail limasbaptais hən ɓımasıl ke lotopair dan nəsaan salito van hən aGot hən ɓeruḃat nəsaan salit gail.

⁵ Nəvanuan naut a Jerusalem mai naprovens Jutea kavkav luvan hən ləḃesəsəloŋ həni. Ale nəboŋ lotokel vəhot nəsaan salit gail, ibaptais hən galito len Nawisel Jortan.

⁶ Nahurabat siJon, luvaii hən navurun nəkamel, ale nəhau tutuḃ evi nahurhubuluk. Ihanhan nalokust, ihanhan nəhani nasukapak toum həni.†

⁷ AJon ikel uri ke, “Avan sua dereh tegəm a tahw len ginau, gai idanŋ səhor ginau, ale ginau nəsanor kasi hən nəḃetəŋadur, sah ruḃat nəhau hən narıbutbut san.‡

⁸ Ginau nubaptais hən gamito hən nəwai, be dereh gai tibaptais hən gamito hən aNunun aGot.”

Nəbaptaisan siYesu
(*Mat 3.13-17; Luk 3.21-22*)

⁹ Len nəboŋ sua, aYesu iyar len naut a Nasaret a Kalili gəmai ale aJon ibaptais həni len Nawisel Jortan.

¹⁰ Nəboŋ aYesu tomadhale məhat dan nəwai enan, eris aGot totar p̄ul nəmav hən tosəŋav ale eris aNunun togəm vi pan vi lan, suḃan nətav.§

¹¹ Beti esəsəloŋ hən nadoldol togəm len nəmav toke, “Gaiug govi anatugw ulum̄an sagw notoləmas bun gaiug, nohəhəvur masuḃ hən gaiug.”*

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai ləsake aNatun aGot. * **1:2:** Mal 3.1 * **1:3:** Isa 40.3 † **1:6:** 2Ki 1.8. *Nalokust* ehum natohtohlomətu be ihan natideh tomaur tokad nalute. ‡ **1:7:** Evi slev gail lotosah ruḃat nəhau hən narıbutbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nənanuan salit gail. § **1:10:** *Nətav* evi nəman naməsav sua tohum navimal toḃəhəpəhw. * **1:11:** Psa 2.7; Isa 42.1

ASetan italtal sobuer hæn aYesu hæn bigol bisa

(Mat 4.1-11; Luk 4.1-13)

¹² Væha-sua ŋai aNunun aGot esøhar aYesu vi lan naut mas-mas tobøbesw.

¹³ Itoh ei len nømariboŋ tovi 40 ale aSetan italtal sobuer ke tigol nøsaan. Itoh mai narivatvat nalilihai lotoløboi læbisah pøpasi ale aŋel gail lovi tarhæt san.

Ahai susur metækav gail

(Mat 4.12-22; Luk 4.14-15, 5.1-11)

¹⁴ Husur nøboŋ galenan, aenemi siJøn lutah gati, riŋi len naim bæbaŋis. Beti aYesu evi Kalili, ikel ur na-kel-uri-an siGot.**

¹⁵ Ike, “Namityal egøm tia, natohan pipihabølan aGot egøm pøpadaŋ. Mitipair dan nøsaan samito, dølom na-kel-uri-an tovoi enan!”

¹⁶ Boŋ sua aYesu toyaryar bitas tarhæt Nabiltiwai Kalili, eris alarmiŋan, aSimon mai aAdru artobar hæn nalevlev len nabiltiwai husur arovi vanuan nøsahehan.

¹⁷ Ale aYesu ikel mai gølaru ke, “Møregømai! Mørehusur ginau ale nigol møregøm vi vanuan nø-sah-hæn-nøvanuan-an!”

¹⁸ Væha-sua ŋai aroriŋ nalevlev sølar gail, arohusuri.

¹⁹ Nøboŋ aYesu toyar kækereh am husur bitas, eris aJemes mai aJøn alarmiŋan, anatum aSepeti gølaru. Arusah len nabot salito, arobotan nalevlev salit gail lunor.

²⁰ Væha-sua ŋai ekis gølaru hæn arbitah maii, ale aroriŋ atømalaru len nabot mai nøvanuan nauman gail, ale arutah maii, arohusuri.

AYesu ehut nanunun sua tosa

(Luk 4.31-37)

²¹ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan navile a Kaper-naum, ale len nøSappat ebis len naim nabønbonan seJu gail, eŋusan.

²² Nøvanuan luŋaŋ len naŋusanan san bathut eŋusan suman naulumän tokad na-il-a-mo-an kitin, sasumän ahai ŋusan gail hæn nalo.

²³ Len namityal enan ŋai len naim nabønbonan salito ikad naulumän tokad nanunun nømargobut. Ikai,

²⁴ ike, “Yesu ta Nasaret, gumab hæn ginamito? Gogøm hæn gøbigol namtebuer a? Ginau noløboi gaiug. Noløboi gotovi siGot, gotogøm mōsi.”

²⁵ AYesu esivoh len nanunun nømargobut, ike, “Gemødau! Gimakuv dani!”

** **1:14:** Lutah gat aJøn Baptais nasihau esua hudhute husur nøboŋ aSetan totaltal ris aYesu hæn bigol bisa. AHerot Antipas eriŋ aJøn len naim bæbaŋis husur aJøn tokel tabtab hæn aHerot ke togol nøsaan. Ris Mak 6.14-29.

²⁶ Ale nanunun nēmarginbut igol atenan totaltalonj hēn nahumatmat, ikai habat ale nanunun nēmarginbut imakuv dani.

²⁷ Nēvanuan gail lumaṅmaṅ lan, lotuḅat sor husur nēsa tovisi. Lousus galit gabag ke, “Naṅṅusanan veveu tomabeganan? Ikad nēdaṅṅan hēn na-il-a-mō-an! Ikele hēn nanunun tosa gail ale lugol husur nēsa tokele!”

²⁸ Na-kel-uri-an husur nēsa aYesu togole iperṅan tutut hēn naut ṅisi len naut a Kalili.

*AYesu igol nēvanuan isoḅur lumaur
(Mat 8.14-17; Luk 4.38-41)*

²⁹ Nēboṅ aYesu mai ahai susur san gail lotovivile dan naim nabonḅonan seJu gail, lutah mai aJemes, aJon, lovi lohoim seSimon mai aAdru.

³⁰ Anan asoan aSimon ipat len nēmel, namēsahan igol niben topud. AYesu tobis, vēha-sua ṅai lusor husur aliten maii.

³¹ Ale aYesu ivan hēni, etēgau navēlan, elivi vi mēhat hēn ḅebētah. Namēsahan inoṅ dani ale ile mēhat, ilav nēhanian mai galito.

³² Nēboṅ namityal tomasur, naut togomgom, nēvanuan gail losēhar alat lotomēsah mai alat lotokad natēmat gail van hēn aYesu.

³³ Nēvanuan ṅisi len nabiltivile kavkav loluḅoh il bopita.

³⁴ Ale igol isoḅur lotokad namēsahan tiltile lumaur. Ehut natēmat isoḅur ale igol lodēdas lēbisor husur lolēboi gai tia.

*AYesu ikel ur nasoruan siGot len naut a Kalili
(Luk 4.42-44)*

³⁵ Pelan han, dudulan somilan, naut sēlan sal, aYesu ile mēhat, evivile, evi tut sua len naut toḅēḅesw ale isor tuḅ ei.

³⁶ Idareh aSimon mai alat lototah maii, ludoṅi.

³⁷ Nēboṅ lotosāḅi luke, “Nēvanuan ṅisi lokētkēta doṅ gaiug.”

³⁸ Be aYesu isor var galit ke, “Datevi tut ideh am, len naut gail lotodar vis navile egai hēn nēḅikel ur nasoruan siGot ei. Husur nogēm mōsi.”

³⁹ Na iyar tur ṅis naut len naut a Kalili, ikel ur nasoruan siGot len naim nabonḅonan salito ale ehut natēmat gail.

*AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur
(Mat 8.1-4; Luk 5.12-16)*

⁴⁰ Naulumān tokad naleprosi egēm tēṅedur tēban aYesu, eṅiri ke, “Gēḅelēṅoni, golēboi gēḅigol nēḅimaur, nēḅiveveu.”

⁴¹ Nēlon aYesu itaṅis masuḅ hēni, isar hēn navēlan, ibari, ikel maii ke, “Nolēṅoni. Gimaur, giveveu!”

⁴² Vēha-sua ṅai naleprosi ivan dan atenan, imaur, iveveu.

⁴³ Beti aYesu esāvati van, ikai tasi

44 ke, “Sagikel natideh mai avan ideh, be gia vusan gaiug hən ahai tutumav hən bəbunus husur niberm̄. Beti getutumav hən naviolan hən naveveuan sam̄ aMoses tokel bun gail hən nəvanuan ləbələboi səhoti ke gotomaur.”*

45 Avil ategaii ivan, ikel ur nəsa tovisi həni. Igole van van na-kel-uri-an enan ibar naut isoḅur. Naten igol aYesu saləboi bəbis len navile ideh len nəhon nəvanuan gail bathut naluḅoh ludar visi, be itoh len naut gail lotoḅəḅesw. Be nəvanuan gail len naut p̄isi ei logəmgəm həni sal.

2

*AYesu igol avan sua nətarhəben tomat imaur
(Mat 9.1-8; Luk 5.17-26)*

1 Husur nəmariboḅ galevis, aYesu etəlmam vi Kapernaum. Nəboḅ tobar naut enan, sədareh, husur ke nəvanuan isoḅur lotosəsəloḅ həni ke totoh ei,

2 logəm hən naim san gol loririhit lohoim mai vivile. Ləsaləboi ləḅeil bopita am. Ale aYesu ikel ur nasoruan mai galito.

3 Nəvanuan galevis logəm həni, ivat lupat naulum̄an nətarhəben tomat,

4 be lodədas ləḅibar aYesu bathut naluḅoh. Ale lopəlau vi məhat len navurun naim topapav, ludakuvi, gol nabur a məhat hən naut aYesu totoh lohoim lan. Ale loriḅ tur hən nəbateh vi pan, atenan nətarhəben tomat, topat lan.

5 Nəboḅ toris nadəlomian salito, aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ke, “Natugw, nəsaan sam̄ gail lumarubat.”

6 Be ahai p̄usan hən nalo lotoḅətah ei lunau natgalenan len nəlolit ke,

7 “Gai ekəmaienan mabe? Isor mədas aGot! AGot səḅon ḅai eləboi ḅeruḅat nəsaan dan nəvanuan!”

8 Vəha-sua ḅai aYesu eləboi nənauan salito ale ikel mai galit ke, “Imabe mətunau magenan len nəlomito?”

9 Nəḅikel mai ategai nətarhəben tomat ke, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ o nəḅike ‘Gile məhat, pat nəbateh sam̄, giyar,’ nəsa emədməḅau am?*

10 Be nuke məteləboii ke aNatun Nəvanuan ikad nəḅaḅan hən na-il-a-m̄o-an hən ḅeruḅat nəsaan len navile a pan. Nokəmaiegai hən nəḅevusan nəḅaḅan en mai gamito.” Ale aYesu ikel mai atenan nətarhəben tomat ike,

* **1:44:** Lev 14.1-32 * **2:9:** Nəboḅ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad nami-tisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḅigol eru en p̄isi, ale nəḅike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboii ke lumarubat o ləsarubat. Be nəḅike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi məḅberisi ke imaur.

11 “Nukel mai gaiug, gile mēhat, pat nēbāteh sañ, givahim sañ.”

12 Vēha-sua ŋai atenan ile mēhat, ipat nēbāteh, evivile len nēhon nēvanuan p̄isi. Lumaŋmaŋ masuŵ lan ale lusā suh nēyalyalan siGot luke, “Datsaris natideh tomaienenan boŋ ideh sal!”

AYesu ekis aLevi (aMattiū)
(Mat 9.9-13; Luk 5.27-32)

13 Beti aYesu evivile, etēlmam hēn b̄iyar tarhēt nab̄iltiwai Kalili. Nab̄iltiluŵoh egēm hēni ale eŵusan galito.

14 Len nēyaran san van, eris aLevi anatan aAlfeus tobētah len nēpasvalēval hēn nētaks, ale ikel maii ke, “Gitah mai gināu, gehusur gināu!” Ale aLevi ile mēhat, ehusuri.†

15 Ŋa aLevi eus aYesu mai ahai susur san gail hēn lēb̄ihan lohoim san. (Ikad nēvanuan nētaks mai nēvanuan nēsaan isob̄ur lotohan ei husur ikad nēvanuan tosob̄ur maienan lotohusur aYesu.)

16 Be nēboŋ ahai p̄usan hēn nalo galevis lotovi Farisi lotoris aYesu tohan mai nēvanuan gail lotomaienan, lous ahai susur san gail ke, “Imabe tohan mai nēvanuan nētaks mai nēvanuan nēsaan gail?”

17 Nēboŋ aYesu tośēsəlōŋ hēn natenan ikel mai galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hēn nēvanuan nareran hēn b̄irer hēn galito, be alat lotomēsah ŋai. Gināu nēsagēm hēn nēbēkis alat lotonōr o alat lotonau ke lotonōr, be nogēm hēn nēbēkis nēvanuan nēsaan gail.”

Nausian husur nēmariboŋ nēvanuan sēhan
(Mat 9.14-17; Luk 5.33-39)

18 Len nēmariboŋ galevis ahai susur siŋon mai naFarisi gail lēsēhan‡ hēn lēb̄isor tuŵ. Ale logēm hēn aYesu lousi ke, “Ahai susur siŋon gail mai ahai susur sinaFarisi gail lēsēhan hēn lēb̄isor tuŵ, be ahai susur sañ gail lēsēmagenan. Imabe?”

19 AYesu isor var galit ke, “Mētunau ke nēvanuan lototah mai nauluŋan tolah, lēsēhan len nēhanan nēlahan a? Aoa! Asike lumaienan nēboŋ nauluŋan tolah totoh mai galit sal.

20 Be nauluŋan tolah, nēboŋ b̄egēmai hēn lēbēsēhari dan nēvanuan san gail, ale len nēboŋ enan asike luhan.

21 “Sēkad avan ideh toŋisihoh hēn nēkaliko veveu len nahurabat tomatu. Tagole, naŋisihoh tēmakuv dan nahurabat tomatu gol nē-tar-sili-an tamēdasi sēhor ta n̄o.

† 2:14: Levi: Mat 9.9; Luk 5.27. ‡ 2:18: NaJu gail lēsēhan len nēmariboŋ galevis hēn lēb̄isor tuŵ, lēsēhan hēn lēb̄itarŋ husur nēmātan o natsua tosa tovisi hum nab̄iltidu mai lēsēhan len nēboŋ totibau galevis salito.

²² Natsual am, səkad avan ideh tobir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain lotomatu.Š Tagole, nəwain veveu tatəvah tur lan, mədas nəwain mai nahurhuwain pisi.”

Nausian husur nəSappat
(*Mat 12.1-8; Luk 6.1-5*)

²³ Len nəSappat sua, aYesu toyar tur marireu hən nawit, ahai susur san gail lotuʃat kin ʃur nəhavhuwit gail.*

²⁴ Na naFarisi gail lukel mai aYesu ke, “Imabe lotogol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?”

²⁵⁻²⁶ AYesu isor var galit ke, “Mətsaʃuruŋ ləboi natosian gail lotohol husur aTevit boŋ ideh nəboŋ gai mai alat lototah maii lotopar hanian, lotomalkəkət a? Nəboŋ aApiatar tovi ʃiltihai tutumav, aTevit eʃis len naim siGot, ihan nabəta tolo ahai tutumav səʃbolit ŋai loləboi ləʃihani.* Ale ilav nabəta galevis mai alat lototah maii.”*

²⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “NəSappat, aGot igole nios nəvanuan, sagol nəvanuan nios nəSappat.

²⁸ Imaienan, aNatun Nəvanuan evi masta, evi masta hən nəSappat am.”

3

AYesu igol navəlan nəvanuan imaur
(*Mat 12.9-14; Luk 6.6-11*)

¹ Len nəboŋ sua tile am, aYesu eʃis lohoim nəʃonʃonan seJu gail tətəs, ale ikad avan sual ei, navəlan tomat, togəm hum towas.

² Nəvanuan gail ei lomətan aYesu hən ke ləʃeris ʃigol atenan ʃimaur len nəSappat. Bigole, dereh likot həni ale kel uri ke toʃur kotov nalo hən nəSappat.

³ AYesu ikel mai atenan navəlan tomat, togəm hum towas ke, “Geil rivuh.”

⁴ Beti eus galit ke, “Inor hən datʃigol ʃivoi len nəSappat o hən datʃigol ʃisa? Inor hən datʃeriy təlmam hən nəmauran o hən datʃigol nəmatan?” Be naut eʃut, ləsasor vari.

⁵ Len nəlol paŋpaŋ san ekəta mətaltal hən galito, ilolosa hən galit husur nəkadulit iʃonʃon. Beti ikel mai atenan ke, “Gisar hən navəlaŋ!” Ale isar həni, navəlan imaur təlmam.

⁶ Vəha-sua ŋai naFarisi gail lovivile, luʃonʃon mai alat galevis len nəpati tovi tarhət siHerot hən ləʃisor utaut hən ləʃemədas bun aYesu hən ʃimat.

Naluʃoh tarhəʃiltiwai Kalili

Š 2:22: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotobir nəwain veveu ʃurhulon. * 2:23: Deu 23.25 * 2:25-26: Lev 24.9 * 2:25-26: 1Sam 21.1-6

⁷ AYesu mai ahai susur san gail lovi lan nabiltiwai ale nabiltiľuoh lohusuri. Nəboŋ lotosəsəloŋ husur natit ƣisi aYesu togole, nəvanuan isoḅur logəm həni. Logəm len naut a Kalili, a Jutea,

⁸ a Jerusalem, a Itumea, len naut gail tarhət Nawisel Jortan mai naut gail lotodar vis nabiltivile eru, a Tair mai a Siton.

⁹ Bathut naluḅoh totibau, ikel mai ahai susur san gail ke leutaut hən nabot viri hən asike nəvanuan ləḅeluḅoh dar visi.

¹⁰ Husur len nəmariboŋ enan igol isoḅur lumaaur tia ale isoḅur am lotokad naməsahan tiltile loririhit, dar visi hən ləḅibari.

¹¹ Ale nəboŋ nəvanuan lotokad nanunun tosa gail lotoris aYesu, luteh len nəhən, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!”

¹² Avil aYesu ikai tas galito ke salikel vəhot gai ke tovi ase.

AYesu itabtabuh len ahai pispisul lotovi 12
(Mat 10.1-4; Luk 6.12-16)

¹³ Beti aYesu etəḅehuh vi məhat, ekis alat gai toləŋon galito ale logəm həni.

¹⁴ Ale itabtabuh len galit lotovi 12 hən ləḅitah maii; ekis galit hən ahai pispisul gail hən ḅesəvat galit van hən ləḅikel ur napisulan siGot;

¹⁵ ale ilav nədaŋan hən na-il-a-mo-an mai galito hən ləḅehut natəmat gail.

¹⁶ Alat lotovi 12 nahəsalit lumaiegai: ikad aSimon aYesu tokisi hən aPita;

¹⁷ ikad aJemes anatun aSepeti mai aJon aŋan aJemes, ale aYesu ekis gəlaru Poanerkes namilen Natun Nabiliurur gəlaru.

¹⁸ Ikad galevis am, aAdru, aFilip, aPartolomiu, aMat-tiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aTatteus, aSimon tovi naSelot* sua,

¹⁹ mai aJutas Iskariot ḅeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.

AYesu mai aPeelsepul
(Mat 12.22-32; Luk 11.14-23, 12.10)

²⁰ AYesu etəlmam vahim len naim totohtoh lan mai ahai susur san gail. Ale naluḅoh logəm ḅonḅon ei van gai mai ahai susur san gail ləsəkad namityal ideh hən ləḅihan.

²¹ Nəboŋ nəbathudud siYesu lotosəsəloŋ hən nakelean husur nəsa tovisi, luke lithah gati husur luke tovinvinu.

* **3:18:** NaSelot evi avan ideh len naluḅoh sua lotomətahun alat a Rom, lotoke ləḅibal mai galito, hut galit dan naut a Jutea.

22 Be ahai þusan hæn nalo lotogæm len naut a Jerusalem, luke, “AÞeelsepul toil a mō hæn natəmat gail iwol hæni. Ehut natəmat gail len nədaŋan seþiltitəmat setəmat gail.”

23 Ale aYesu ekis galit gəmai, isor mai galit len nasoruan kəta ke, “ASetan eləboi þehut aSetan mabe?”

24 Nəvanuan lototoh pipihabəlan nakiŋ len nəkantri sua biþalkabaŋ, nəkantri dereh timaþulþul.

25 Nəbathudud biþalkabaŋ, dereh timaþulþul.

26 Len naŵide tomaienən, aSetan təbal mai gai gabag, alat pipihabəlan lətapəpehw, gai asike taləboi tail gəgat am, nədaŋan san tanəŋ.

27 Nisor kəta maiegai ke: Avan ideh saləboi þeþis lohoim sinabəhariv todaŋ hæn þitariv kuv natit san gail. Be a mō, biþaŋis gat abəhariv, beti eləboi þitariv kuv natit piŋi dan naim san.[†]

28 Nukel nakitinan mai gamit ke, aGot dereh teruþat nəsaan ideh dan nəvanuan gail naut kəmas ləþisor tas aGot o ləþemədas nahəsən.

29 Avil avan ideh toŋor mədas aNunun aGot, asike aGot eruþat nəsaan enən dani boŋ ideh. Be nəsaan enən san, tonor hæn nəpanismen, dereh tipat len atenan vi sutuai.”

30 AYesu ekəmaienən husur ahai þusan hæn nalo gail luke tokad nanunun tosa.

*Nəbathudud kitin siYesu
(Mat 12.46-50; Luk 8.19-21)*

31 Beti aŵan aYesu matmat gail mai anan loġəm təban naim aYesu totoh lan. Loil vivile, ləpisul van hæni, kisi gəmai.

32 Naluŵoh lobətah dar vis aYesu, ale lukel maii ke, “Geris, anam̄ mai aŵam̄ gail lous gaiug vivile.”

33 AYesu isor var galit ke, “Ase lai tovi anagw? As galit lai lotovi aŵagw gail?”

34 Ale ekəta garu len alat lotobətah dar visi, ike, “Gamit mətəvi anagw mai aŵagw gail bogai.

35 Husur avan ideh toġol nəsa aGot toləŋoni, gai evi aŵagw o aŵavineġw o anagw.”

4

*AYesu iþol husur namisurhuwit
(Mat 13.1-9; Luk 8.4-8)*

1 AYesu etuþat þusan tətəs tarhəþiltiwai Kalili. Nəbilitluŵoh loġəm þonþon dar visi ġol toŋah len naþot, bətah hæn þeþusan. Ale nəvanuan gail piŋi losuh pəpadaŋ hæn nəbilitiwai, a ut.

[†] 3:27: Namilen ke avan ideh saləboi þevənəh dan navəlan aSetan, be biþaŋis gat aSetan, eləboi þehut natəmat san gail.

² Eʋusan galit hən natit isobur len nəbol pusan gail. Ale len naʋusanan san ikel mai galit ke,

³ “Səsəloŋ! Nəvanuan nəmabulan hən namisurhut gail ia bubulan namisurhuwit.

⁴ Nəboŋ tobubulan gail, galevis luteh metp̄isal, ale nəman naməsav gail logəm han p̄is gail.

⁵ Namisurhuwit galevis am luteh len naut tobaŋ vat, nətan tokəkereh lan, ale lutov tutut husur nətan enan səsareh.

⁶ Nəboŋ namityal tovisi, esun bun gail ale lumayoh husur ləsəkad nəharhəte.

⁷ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan, ale nəboŋ nawit totov, nəhau eruŋ gut buni, gol səʋan.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len tan tokənoh. Lutov, lovivi məhat ale luʋan. Sua iʋan vəkad 30, sual am iʋan vəkad 60 ale sua tətəs am iʋan vəkad 100.”

⁹ Beti aYesu ike, “Nəvanuan tokad nədariŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ!”

AYesu ibol pusan hən nəsa?

(Mat 13.10-17; Luk 8.9-10)

¹⁰ Nəboŋ aYesu totoh səbon mai ahai susur san lotovi 12 mai galevis am, lous namilen nəbol pusan gail həni.

¹¹ Ale ikel mai galit ke, “AGot ikel vəhot nəsa tosusuah husur natohan pipihəbəlan mai gamito hən mətəbeləboii. Be alat lototoh vivile, nukel nakitinan p̄isi mai galito len nəbol pusan gail

¹² hən natosian siGot b̄isarpoh toke,

“Naut kəmas ləbəkəta, kəta,
ləsakəta ləboi nəsa aGot togole;

naut kəmas ləbəsəloŋ, səsəloŋ,
ləsasəloŋ ləboi nəsa aGot togole.

Asike lətəmagenan, lətəpair van hən aGot
ale taruʋat nəsaan salito.’ ”*

AYesu isor vəsvəsai nəbol pusan husur namisurhuwit

(Mat 13.18-23; Luk 8.11-15)

¹³ Beti aYesu eus galit ke, “Mətsaləboi namilen nəbol pusan enan a? Bimagenan, məteləboi nəbol pusan ideh mabe?

¹⁴ Nəvanuan nəmabulan ebubulan namisurhuwit gail tovi nasoruan siGot.

¹⁵ Namisurhuwit toteh metp̄isal ehum alat lotosəsəloŋ hən nasoruan siGot. Ale nəboŋ lotosəsəloŋ həni, vəha-sua ŋai aSetan egəmai, lav kuvi dan galito.

* 4:12: Isa 6.9-10

16 Nəvanuan galevis lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaŋ vat. Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, vəhasua ŋai lohəhaʋur lan.

17 Be husur lohūm nawit nəharhəte sakir sədaŋ, ləsətov sabəlav. Ale nəboŋ lotoləŋon tosa o nəvanuan gail lotomədas bun galito bathut nasoruan tobar galito, luteh dan nađəlomian.

18 Nəvanuan galevis am lohūm namisurhuwit toteh len tan tobaŋ hau tokad nasunite lan. Losəsəloŋ hən nasoruan

19 be nəlolit etuhətu hən nəmauran hən navile eg a pan, naləmasian hən natite mai na-ləŋon-masuʋ-həni-an hən natgalevis am lobis len galito gol lorūŋ gut bun nasoruan hən asike biʋan.

20 Nəvanuan galevis tile am lohūm namisurhuwit lototeh len tan tovoi. Losəsəloŋ hən nasoruan, ibar nəlolito, ale luʋan masuʋ, galevis luʋan vəkad 30, galevis luʋan vəkad 60, galevis am luʋan vəkad 100.”

Nəbol ʋusan husur namial

(Luk 8.16-18)

21 Beti aYesu eus galit ke, “Ikad avan ideh topat namial hən bəsusani pipihad o pipimel a? Ao! Eriŋi a məhat len nəhai namial toilil lan.

22 Husur natideh tosusuah dereh aGot tevəhoti ale natideh topat len nəmargobut dereh aGot tigol tevivile, tiʋarʋar.

23 Nəvanuan tokad nədariŋan hən bəsəsəloŋ, tesəsəloŋ!”

24 Beti isor tətəs mai galit ke, “Mətelələgau hən gamito! Mətesəsəloŋ husur nakelean sagw. Dereh aGot tilav naləboian mai gamito tonor hun na-səsəloŋ-husuri-an samito, ale tivan am.

25 Bathut avan ideh nəlon tomaʋur hən nəsa notokele, dereh aGot tilav naləboian am maii. Avil avan ideh tomətəhun bələboi nəsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian gai tokade dani.”

Nəbol ʋusan husur namisurhuwit totov

26 Beti aYesu ike, “Natohan pipihəbəlan aGot imaiegai: Ikad naluŋan tobubulan namisurhuwit len tan.

27 Nəboŋ topat len nalenmariug o tolele len nalenneyal, namisurhuwit itov, evivi məhat. Be itov vi məhat mabe? Atenan saləbői.

28 Nətan səbon evəhasus hən nawit: a mō nalute evisi, itov ale evi məhat, beti iʋan hən nəhavhəte, ale ikad namisurhute tovi hanian.

29 Be nəboŋ namisurhuwit tomatu, vəha-sua ŋai atenan ivan, ita kokotovi hən naʋu tohaʋ husur nəboŋ hən nəmatuan egəmai.”*

* 4:29: Jol 3.13. *Naʋu tohaʋ*, naut tokan ipat len nəlon, ale akis auleIsrael luta kokotov nawit halito hən naʋu tomaianan.

Nəbōl ɸusan husur namisurhumastat

(Mat 13.31-32; Luk 13.18-19)

³⁰ AYesu isor tətəs ike, “Dereh nenənoṽ hən natohan pipihabəlan aGot mai nəsa? Nisor vəsvəsaii len nəbōl ɸusan tomabe?”

³¹ Imaiegai: Nəvanuan imabul namisurhumastat len tan. Ekəkereh səhor namisurhut gail ɸisi len tan

³² be itov vi məhat vatibau səhor nəhanian ɸisi. Nəpashət gail topasil lotibau gol ke, nəman naməsav loləboi ləbeum hən nəhai ɳodɳod halit len gail, len nəmōl han.”

³³ AYesu ikel nəbōl ɸusan isoḅur hən bikel nasoruan mai nəvanuan gail tonor hən naləboian lotokade hən ləbeləboi səhoti.

³⁴ Len nəhon nəvanuan gail, natit ɸisi tokele, ikel mai galit len nəbōl ɸusan gail ɳai. Be nəboɳ totoh mai ahai susur san gail səbōlito, isor vəsvəsai namilen natgalenan.

AYesu igol nəlan mai nəbilitwai arovi pan

(Mat 8.23-27; Luk 8.22-25)

³⁵ Len nəboɳ enan naut igomgom, ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarhət nəwai egai.”

³⁶ ɳa lorinɳ naluṽoh, lusah maii len nəbōt ale luvan. (Ikad nəbōt galevis am lotohusuri.)

³⁷ Losəhoṽut hən nəbilitlan togəmai tokud hən nəwai. Nəwai epus vi lan nəbōt gol totuḅat pul hən bəmun.

³⁸ AYesu ipatmari len napilo a tahw, bathuwag. Lovəɳoni, lukel maii ke, “Eee Hai ɸusan, namtomun! Gəsənau ginamit a? Nəbōt idod!”

³⁹ ɳa aYesu ile məhat, esivoh len nəlan, ikel mai nəwai ke, “Gemədaul! Vi pan!” Ale nəlan idar buni, naut etəmat.

⁴⁰ Beti eus galit ke, “Mətovi batmətahw gail a? Mətsəkad nadəlomian sal a?”

⁴¹ Ahai susur gail lom̄inm̄inikot habat. Lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Nateru eg am, nəlan mai nəbilitwai lugol husur nəsa tokele!”

5

Naulum̄an tokad nanunun tosa gail, aYesu igol imaur

(Mat 8.28-34; Luk 8.26-39)

¹ Ale lubar nətarhət nəbilitwai enan, len naut a Kerasa.

² Nəboɳ lotobar naut enan, aYesu imariɳ dan nəbōt. Vəhasua ɳai naulum̄an tokad nanunun tosa egəm len nəburhuvat nəmatan gail ei, ebubur mai aYesu.

³ Atenan itoh burhuvat nəmatan gail. Nəvanuan gail lodədas ləbibanɳisi am hən natsen.

⁴ Luban̄jis narien gəlaru mai navəlan gəlaru hən natsen vəha-sob̄sob̄ur tia, be igol natsen toban̄jis navəlan imarmarikot, mai natsen toban̄jis narien, ilab̄ub̄uri. Səkad avan ideh tokad nədaŋan hən b̄etəgau gati.

⁵ Akis len nalennəyal mai nalenmariug, iyar lab len naburhuvat nəmatan mai navəhuh gail, ikai habat, tiv sisil niben gabag hən nəvat.

⁶ Nəboŋ aYesu totoh a tut dani sal, atenan erisi, igam van həni, etəgedur bathurien.

⁷⁻⁸ AYesu ikel maii ke, “Nanunun gotosa, gimakuv, givan dan ategai!” Atenan eis, ikai habat ike, “Gaiug, savi hən gəbemədas ginau, Yesu, aNatun aGot toyalyal! Len nahəsan aGot noŋir gaiug ke sagipansəm ginau, sagemədas ginau!”

⁹ Beti aYesu eusi ke, “Nahəsam̄ ase?” Ale ike, “Nahəsagw aLuʋoh husur namtusob̄ur.”

¹⁰ Ale loŋir vəha-sob̄sob̄ur həni ke satehut galit vi lan naut a tut ideh.

¹¹ Len nətarhəvəhuh ei ikad nabiltivəshəbuai lotohan.

¹² Ale natəmat galenan loŋir aYesu ke, “Səvat ginamit van hən navəshəbuai hən namtbəb̄is len gail.”

¹³ Ņa idam̄ həni. Ale natəmat lumakuv dan naulum̄an, ləb̄is len nabuai gail. Ale navəshəbuai lom̄ur, sarmar vi pan vi lan nabiltiwai. Ikad nabuai tovi 2,000 lotomun, lotomat len nabiltiwai.

¹⁴ Alat lotokətkəta təban navəshəbuai, lugam dan naut enan vi lan nabiltivile mai naut lotodar visi hən ləb̄ikel ur nəsa tovisi. Ale nəvanuan gail lugam gəm hən ləberis nəsa tovisi ei.

¹⁵ Ale logəm hən aYesu, loris atenan a m̄o tokad naluʋoh hən natəmat ale loris ke esun nahurabat, ebətah, imaur tətəs, nənauan san etəlmam, imasil. Ņa lomətahw.

¹⁶ Beti alat lotoris nəsa tovisi, lukel ur natit p̄isi tovisi mai galit lotomadhagəmai. Lusor husur naulum̄an tokad natəmat gail ale lusor husur nabuai gail.

¹⁷ Imaienan, nəvanuan gail len naut enan lotuʋat ŋir aYesu ke teriŋ naut salit gail.

¹⁸ Nəboŋ aYesu toсах len nabot, naulum̄an a m̄o tokad natəmat gail eŋir aYesu hən b̄itah maii.

¹⁹ Be aYesu sədam̄ həni, ike, “Givahim van hən nəbathudud sam̄ ale kel mai galito hən natit p̄isi Nasuʋ togole m̄os gaiug mai nalolosaan tokade len gaiug.”

²⁰ Ale atenan ivan, len naut a Tekapolis, etuʋat kel ur natit p̄isi aYesu togole m̄osi. Galit p̄isi ei lumaŋmaŋ len natit tokele.

*Natəbarehreh tomat, napəhaʋut toməсах
(Mat 9.18-26; Luk 8.40-56)*

21 Beti aYesu igam kotov nabiltiwai len nabot talmam vi lan natarhete. Nəboŋ tobar natarhəwai ei, nabiltiluṽoh logəm bonbon dar visi.

22 Beti avan sua, nahəsan aJairus toil a mō hən naim nabonbonan ei egəm hən aYesu. Iteh bathurien.

23 Eŋir aYesu, ike, “Nasub, anatvavigw pəpadan hən bimat. Gegəm vahim bai hən gəberin navəlaŋ lan hən bimaur, asike bimat.”

24 Ale aYesu ivan maii.

Nabiltiluṽoh lohusuri, loburuti.

25 Ikad napəhaṽut sual ei toməsa, nəda han togam hən naŋihau tovi 12 tia.

26 Nəvanuan nareran lusobur lurer sobuer həni be lugol eləŋon isa vəsa ŋai. Eŋur hən natit pisi san hən beṽur galito, be səmaur. Eməsa habat am.

27-28 Esəsəloŋ hən nakelean husur aYesu, ale ikel mai gai gabag ke, “Nəbibar nahurabat san, dereh nimaur.” Ŋa eliligis hən gai len naluṽoh madun aYesu, ibar nahurabat san.

29 Vəha-sua ŋai nəgaman hən nəda esib, ale eləboi len niben ke tomaur talmam, naməsa han san inoŋ.

30 Nəboŋ alitenan tobar aYesu vəha-sua ŋai eləboi len gai gabag ke nədan an ivan dani. Ŋa ipair len naluṽoh ike, “Ase tobar nahurabat sagw?”

31 Ahai susur san gail lukel maii ke, “Gebunus naluṽoh lotorihit gaiug. Imabe gotous ke, ase tobar gaiug?”

32 Be aYesu ekətkəta garu hən bisab nəvanuan tobari.

33 Beti napəhaṽut toləboi nəsa tovisi həni, emətahw, ipab. Egəm həni, iteh bathurien, ale ikel nakitinan kavkav maii.

34 Ale aYesu ikel maii ke, “Litegai, nadəlomian sam igol ke gotomaur. Givan, len nələm gikad natəmat, na-ləŋon-isa-an sam inoŋ.”

35 Nəboŋ tosorsor sal, nəvanuan galevis logəm len naim siJairus toil a mō hən naim nabonbonan, lukel maii ke, “Anatvaviŋ imat tia. Sagemədas ahai pusan am.”

36 Be aYesu, tosəsəloŋ hən nəsa lotokele, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw. Riŋ nələm len ginau ŋai.”

37 Beti aYesu sədam hən avan ideh hən behusuri, be idam hən aPita, aJemes mai aŋon, avan aJemes ŋai.

38 Nəboŋ lotobar naim sitenan toil a mō hən naim nabonbonan, aYesu eris nəvanuan gail lotowal taṽtaṽor, lototaŋ, lotois habat.

39 Nəboŋ tobis lohoim ikel mai galit ke, “Imabe mətələŋon isa, mətutaŋ maiegai? Natəbarehreh enan səmat, ipatmari ŋai.”

40 Lusor vilesi, luman sili. Be esəvat galit vivile ale esəhar atəman natəbarehreh mai anan mai alat lototah maii, ale eḅis len naut natəbarehreh topat lan.

⁴¹ Etəgau navəlan alitenan ale ikel maii len nasoruan san ke, “Talita koum!” namilen toke, “Tuhtəbarehreh, nukel mai gaiug, gile məhat!”

⁴² Vəha-sua ηai natuhtəbarehreh nədañ han tovi 12, ile məhat, iyaryar. Nəboη lotoris natenan lumaηmaη habat.

⁴³ Ale aYesu ikel idaη mai galit ei ke salikel nəsa tovisi mai avan ideh. Beti ike, “Lav nəhanian ideh hən b̃ihani.”

6

Alat a Nasaret lomətahun aYesu (Mat 13.53-58; Luk 4.16-30)

¹ AYesu eriη naut enan, evi Nasaret, naut a im san, ale ahai susur san gail lohusuri.

² Len nəSappat etuβat hən naṣusanan len naim naβonβonan ale isoβur lotosəsəloη luṣaη luke, “Ategai ilav natgalenan tokele a be? Namitisau egai hən nəmauran tonor gai tokade egəm len naut a be? Igol mabe hən namerikel lotomaienan?”

³ Be ategai inau ke tovi ase? Gai evi nəvanuan na-um-im-an ηai, anatun aMeri, aṽan aJemes, aJosés, aJutas mai aSimon. Aṽavinen gail lutoh gegai!” Ale len nəlol sasa salito lomətahuni.

⁴ Ale aYesu ikel mai galit ke, “Ahai kelkel ur, nəvanuan gail loputsani len nənavuan salito len naut ṗisi, be len naut a im san, len amahean gail mai len nəbathudud san, natsua, ləsaputsani, lomətahuni.”

⁵ Edədas bigol namerikel ideh len naut enan, be eriη navəlan len nəvanuan evis ηai lotoməsah ei ale lumaur.

⁶ Ale iṗaη husur nadəlomian salit toβuer.

AYesu esəvat ahai susur lotovi 12 hən ləb̃eum m̃osi (Mat 10.5-15; Luk 9.1-6)

Beti aYesu iyar husur navile ṽisusua, eṗusan.

⁷ Ale ekis βonβon hən ahai susur san gail ale etuβat səvat galit lorururu van. Ale ilav mai galito nədaηan hən na-il-a-m̃o-an hən ləb̃ehut nanunun nəmargobut gail.

⁸ Ale ikele hən galit ke, “Samtilav natideh len nəvanan samito, samtilav nabəta, samtitariv nəhad səsəηon, samtilav nəvat ideh len nəhau tutuṽ samit gail. Mitipat nəhai təbatehw ηai.

⁹ Mətevəlas naributbut be samtitariv nahurabat gəgel.”

¹⁰ Ale ikel mai galit ke, “Naim ideh mət̃b̃eβis lan, mititoh ei vəbar mət̃beriy naut enan.

¹¹ Len naut ideh ləsahəhaṽur hən mət̃bitoh lan, ləsasəsəloη hən gamito, məteriy naut enan, dardar hən nariemito hən

nəmasiav bimakuv dan gəlaru. Natenan tevi hən bimasil hən galit ei ke aGot sahəhəvur hən galito.”*

¹² Imaienan, luvan. Lukel uri ke nəvanuan gail limaspair dan nəsaan salito.

¹³ Lohut natəmat isoḅur, ale lovəhas nəvanuan isoḅur lotoməzah hən naoil naoliv, ale lumaur.*

Nəmatan siJon Baptais
(Mat 14.1-12; Luk 9.7-9)

¹⁴ aHerot Antipas, aKiḅ esəsəloḅ hən nakelean husur aYesu, bathut nəvanuan gail piḅi loləboi nahəsan.† Galevis luke “Ate- nan evi Jon Baptais tole məhat dan nəmatan. Imagenan eləboi biḅol namerikel gail.”

¹⁵ Galevis am luke, “Gai evi Elijah.” Galevis tile am luke, “Ahai kelkel ur bolai, esumnan ahai kelkel ur gail ta sutuai.”

¹⁶ Nəboḅ aHerot tosəsəloḅ hən natgalenan, ike, “AJon, gai notota kotov nəkadun, ile məhat dan nəmatan! Imaur təlman!”

¹⁷ Evi aHerot enan tokel mai nasoltia gail ke litah gat aJon, baḅisi, ale riḅi len naim bəbaḅis. Iḅol tomaienan sil abareab siHerot, aHerotias. Alitenan evi asoan aFilip, be aHerot aḅan aFilip esəhar kuvi ale ilah maii.

¹⁸ aHerot eriḅ aJon len naim bəbaḅis husur aJon ikel mai aHerot ke, “Len nalo, sanor hən gəḅesəhar asoan aḅam.”*

¹⁹ Na aHerotias, nəlon epəḅas aJon, eləḅon ke tigol timat be edədasi,

²⁰ husur aHerot emətahw len aJon, ike aJon titoh maienan ḅai. Eləboii ke aJon tovi vanuan tonor, tovoi buni. Nəboḅ aHerot tosəsəloḅ hən aJon, edidimair həni; be naut kəmas natenan, eləmas ḅesəsəloḅ hən aJon.

²¹ Imaienan van van, be boḅ sua aHerotias isaḅ naḅisal sua. Len nabiltiboḅ hən nəpasian siHerot, aHerot iḅol nəhanan nios nabiltivanuan gail lototah maii, nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len naut a Kalili. AHerotias ikab hən nəboḅ enan husur eləboi biḅol aJon bimat.

²² Nəboḅ anatvavin aHerotias toḅis ale tosav, aHerot mai alat lotohan maii ei lohəhəvur masuḅ həni. Ale aKiḅ ikel mai alitenan ke, “Us ginau hən natideh gotoləḅoni ale dereh nilavi mai gaiug.”

* **6:11:** Nəboḅ naJu gail lotoyaryar len naut savi salito, ludardar hən naributbut mai nahurabat salito hən nəmasiav bimakuv dan gail. Lugol naten husur lotonau ke alat ləsavu Ju mai naut salit gail loḅiḅiḅiḅal. Gegai aYesu ikel mai ahai susur san gail ke ligol husur navide enan hən bimasil hən naJu gail lotomətahun ləḅipair dan nəsaan salit gail ke len nabanusian siGot galit loḅiḅiḅiḅal ale dereh lipanis.

* **6:13:** Jem 5.14 † **6:14:** Nəboḅ toke aHerot len naut egai, evi aHerot Antipas tovi anatan aHerot toyalyal. AHerot toyalyal ike aYesu timat nəboḅ tokəkereh ḅai.

* **6:18:** Lev 18.16, 20.21

23 Ale ita gat na-kel-gati-an sua len nahəsan ke, “Natideh gəbeusi hən ginau, dereh nilavi mai gaiug, naut kəmas bevi nahudhut nətan notovi kiŋ lan.”

24 Alitenan evivile, eus anan ke, “Neus nəsa?” Anan ike, “Geus nəkadun aJon Baptais.”

25 Vəha-sua ŋai natəbarehreh esətabul van hən aKiŋ, ike, “Noləŋon nəkadun aJon Baptais. Noləŋoni len nasiloh sua. Noləŋoni gag ŋai!”

26 Nəboŋ tokəmaienan igol aKiŋ nəlon isa, be husur tota gat na-kel-gati-an san len nahəsan, ale husur tokele len nəhon alat lotohan maii, inau ke naut kəmas tomətahuni, timasgol nəsa aliten tousi həni.

27 Ŋa vəha-sua ŋai esəvat nasoltia nə-tata-vanuan-an van hən naim bəbarjıs hən bita kotov nəkadun aJon ale pati gəmai. Ale nasoltia ivan, ita kotov nəkadun aJon len naim bəbarjıs.

28 İpat nəkadun aJon len nasiloh, lavi mai natəbarehreh. Ale natəbarehreh ilavi mai anan.

29 Nəboŋ ahai susur siŋon gail lotosəseloŋ həni ke tomat, logəm pat niben van, tavuni len nəbur nəmatan.

AYesu evəŋan alalumān lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Luk 9.10-17; Jon 6.1-14)

30 Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam len nəyaran salito, luḃon mai aYesu hən ləbikel maii hən natit piŋi lotogole mai lotoḃusan həni.*

31 Nəvanuan isoḃur logəmai, isoḃur luvan gol aYesu galito ləsəkad namityal ideh hən ləbihan. İmaienan aYesu ike, “Dat-evi tut ideh hən datbitoh səbodato ale ŋavŋav kəkereh.”

32 Ŋa lusah len nəbot səḃolito, loriŋ naut enan, lovi lan naut toḃəbesw.

33 Wake isoḃur loris lotovan ale loləboi naut ləbevi lan. Ale nəvanuan isoḃur len navile gail lugam vi lan naut en toḃəbesw ale lubari a mō.

34 Nəboŋ aYesu galit lotobar naut enan, lotomariŋ dan nəbot, aYesu eris nəbilituḃoh ale nəlon itaŋis galito husur lohum nasipsip gail lotopar vanuan hən bekətkəta təban galito. Ale etuḃat ḃusan galit hən natit isoḃur.*

35 Namityal ipair tia ale ahai susur san gail logəm həni luke, “Naut egai ipat a tut dan navile gail ale namityal ivan piŋi tia.

36 Səvat galit van, hən ləbevi lan naim viŋisusua marireu mai navile gail lotodar vis naut egai, hən ləbeḃur hanian halit hən ləbihani.”

* 6:30: Mak 6.7, 12 * 6:34: Num 27.17; 1Ki 22.17

37 Ris tosor var galit ke, “Gamit māu mitilav nēhanian mai galito!” Ale lukel maii ke, “Hən namtðeʋur nēhanian hilategai nēvat han dereh tevi hən naʋurʋuran hən nahəbati toməlevtor. Namtodədasi!”‡

38 Ale aYesu eus galit ke, “Mətukad nabəta evis? Mitia us kitevi.”

Nəboŋ lototəlmam lukel uri ke, “Nabəta erim mai naieh eru.”

39 Beti aYesu ikele hən galit ke letuan naluʋoh lebətah pəpəhw len naliol tokəsan.

40 Ale nəvanuan lotovi 50 o lotovi 100 lobətah bənbəon van vəbar galit ʋisi lobətah.

41 AYesu ilav nabəta torim mai naieh toru, ekəta vi lan nəmav, ikel nasipaən hən gail ale eʋur nabəta. Ilav gail mai ahai susur san gail hən ləbepəpəhuni. Ale epəpəhun naieh eru enan am van hən nəvanuan gail ʋisi.

42 Ale galit ʋisi luhan, luhanukub.

43 Naluʋoh lotohan tonon, ahai susur losəŋon nahudhubəta mai nahudhuieh lotopat vagol nəhad lotovi 12 lopul.*

44 Len nəboŋ enan alalumian lotohan lovi 5,000.

AYesu iyar len nəʋon nəwai

(Mat 14.22-33; Jon 6.15-21)

45 Nəboŋ nəhanan tonon, vəha-sua ŋai aYesu igol ahai susur səbolit lusah len nabot, il a mō, hən ləbigam vi Petsaita, tarhəbilitwai Kalili. Ale aYesu esəvat naluʋoh luvan.

46 Tosudəlaṃ galit tonon, etəʋehuh len naʋehuh hən bisor mai aGot.

47 Nəboŋ naut togomgom, nabot ipat rivuh len nabilitwai, ale aYesu itoh səbon a ut.

48 Eris lotomabit hən nəvarusan husur nabot isoh ʋur nəlan. Len nadudulan somilan naut səlan sal, aYesu egəm hən galito, iyar len nəʋon nabilitwai. Ike tiʋot təban galito,

49 be nəboŋ lotoris toyar len nəʋon nabilitwai, lunau ke tovi nanunun sua. Lukai,

50 husur nəboŋ lotorisi galit ʋisi lominninikot. Be vəha-sua ŋai aYesu ikel mai galit ke, “Samtemətahw. Ginau bogai. Mitikad na-il-ʋuri-an.”

51 Ŋa isah len nabot mai galito ale nəlan evi pan, idar buni. Ahai susur gail lumaŋmaŋ vəsa,

52 husur ləsaləboi sal namilen namerikel aYesu togole husur nabəta gail, bathut nəkadulit iʋonʋon.

AYesu igol galit lotoməsaḥ a Kennesaret lumaur

(Mat 14.34-36)

‡ 6:37: Len nasoruan ta Kris ike *natenarius tovi 200*, nēvat tomaienən eləboi ðeʋur nauman hən nəvanuan hən nahəbati toməlevtor. * 6:43: 2Ki 4.42-44

53 Nəboŋ lotogam tukot len nabiltiwai, luvahut a Ken-
nesaret ale lokir ei.

54 Lumariŋ dan nabot, vəha-sua ŋai nəvanuan gail len naut
enan lokəta ləboii.

55 Lugam tutur len naut kavkav enan, ale naut lotosəsəloŋ
həni ke aYesu totoh lan, lupat alat lotoməsah van həni len
namilelit gail.

56 Len naut p̄isi aYesu tovi lan, len navile, len nabiltivile,
len nəmarireu, loriŋ alaten lotoməsah lupat len naut nəmaket.
Loŋiri ke tidam̄ hən ləb̄ibar nasum̄arhət nahurabat san. Ale
galit p̄isi lotobari lumaur.

7

*AYesu isor husur nəsa togol nab̄iŋb̄iŋalan len nəvanuan
(Mat 15.1-9)*

1 Boŋ sua naFarisi mai ahai p̄usan gail hən nalo logəm len
naut a Jerusalem hən ləberis aYesu.

2 Lobunus ahai susur galevis siYesu lotohan be
ləsakəkəsəval. (Navəlalit saveveu len nənauan siFarisi gail

3 husur naFarisi mai naJu gail p̄isi am lohusur tin hən
naṽide silat ta sutuai toke limaskəkəsəval len naṽide tonor
beti loləboi ləb̄ihan.

4 Nəboŋ lototəlmam dan nəmaket, asike luhan vir ləb̄elilos.*
Lohusur naṽide tosoḅur am ta sutuai hum nakəkasan hən
nab̄iliwai munmun, nab̄iliwai totile mai naketel gail.)†

5 Imaienən naFarisi mai ahai p̄usan gail hən nalo lousi ke,
“Imabe ahai susur sam̄ gail ləsahusur naṽide sihaṽut sidat
gail ta sutuai, ləsahusur naṽide hən nakəkəsəvalan, be luhan
nabəta?”

6 AYesu ikel mai galit ke, “Gamit mətovi vanuan gəgəras, nəsa
mətukele, mətsagole! AIsaiah ekitin nəboŋ tokel ur nasoruan
siGot husur gamito ke,

“ Nəvanuan galegai loputsan nahəsagw len nasoran salito,
wake len nəlolito, lunau ke notovi naut kəmas.

7 Lulotu soḅuer hən ginau,
loḅusan hən nakelean sinəvanuan,
hum tovi lo sagw.*

8 Husur gamito mətugam dan nakelean todaŋ siGot hən
mətəbehusur tin hən naṽide samit ta sutuai lotovi naḅusanan
sinəvanuan ŋai.”

9 Ale ikele am mai galit ke, “Gamit mətukad namitisau hən
nagelean, husur mətugel tabtab hən nakelean todaŋ siGot hən

* 7:4: Len nasoruan ta Kris, naut egai eləboi b̄ikad namilen ke: asike luhan
vir ləb̄ekəkəs hanian ideh lotovuri. † 7:4: Len natosian ta sutuai esuhud hən

nasoruan toke nab̄iliwai munmun, nab̄iliwai totile, naketel mai nəmel gail. * 7:7:
Isa 29.13

mæþbeil gęgat len naŵide samit ta sutuai. Mætunau ke nakelean san savi natideh a?

¹⁰ Mitinau nęsa aMoses toke, 'Putsan atęmañ mai anañ matmat len nęnauan sanñ,* mai 'Avan ideh tosor tosa węsa hęn atęman o anan, gai timasmat tebut.'*

¹¹ Be gamit mętuke ivoi hęn avan ideh bikel mai atęman o anan ke, 'Nęsa notokade hęn nębevi tarhęt sanñ, noviol hęni tia mai aGot.'

¹² Imagenan mętuke inor űai hęn asike evi tarhęt setęman mai sinan len namıdolan sęlaru.

¹³ Ale len naŵide ta sutuai męttokade, mętugol ke nakelean siGot evi naut kęmas űai. Gamit mętugol natit isobur tomaienana."

Natit gail lotogol nęvanuan saveveu

(Mat 15.10-20)

¹⁴ Beti aYesu ekis naluŵoh gęmai. Ikel mai galit ke, "Gamit pisi, mętesęsęloű hęn ginau, mętelęboi nategai.

¹⁵⁻¹⁶ Nęvanuan eþiņþiņal len nęhon aGot mabe? Sękad natideh topat vivile len niben nęvanuan tolęboi bigol þębiņþiņal nęboű natenan toþis lan. Ao, evi nęsa tovivile dan nęvanuan togol saveveu."‡

¹⁷ Nęboű aYesu toriņ naluŵoh hęn þevi lohoim, ahai susur san gail lous kitev namilen nasoruan kęta tomadhakele.

¹⁸ Ale ikel mai galit ke, "Gamit am mętsalęboi sęhoti a? Mętsalęboii ke natit pisi vivile toþis len niben nęvanuan salęboi bigol þębiņþiņal a?

¹⁹ Husur nęboű toþis, sabis len nęlon, be evi lan natębaű ale evivile vi lan nalitavtav." (Nęboű tokęmaienana, aYesu ikele ke nęhanian pisi iveveu.)

²⁰ Beti aYesu ike, "Evi nęsa tovivile len nęlon nęvanuan togol tosa, saveveu.

²¹ Husur natgalegai logęm len nęlon nęvanuan: nęnauan tosa, naitian tosa, navęnahan, nagolean hęn nęmatan,

²² naitian tobur kotov nęlahan, na-lęűon-masuŵ-an hęn natite, nagolean sasa gail, nagęgęrasana, naŵide naitian taŵtaŵor, nęlon tovęvęnah, nasoruan tomędas nahęsan nęvanuan o tomędas nahęsan aGot, nę-patpat-gai-męhat-an mai namelmelan.

²³ Natgalen pisi lotosa logęm len nęlon nęvanuan. Evi natgalenana togol nęvanuan toþiņþiņal, saveveu."

Nadęlomian sepęhaŵut sua savi Ju

(Mat 15.21-28)

* 7:10: Exo 20.12; Deu 5.16

* 7:10: Exo 21.17; Lev 20.9

‡ 7:15-16: Ikad

natosian galevis ta sutuai tosuhud hęn naves egai ke: ¹⁶ Avan ideh tokad nędariņan hęn þesęsęloű, tesęsęloű maui!

24 AYesu ile mēhat, eriŋ naut enan, evi lan naut gail pəpadaŋ hən naut a Tair. Ebiŋ lohoim sua, be emətahun avan ideh bēləboii ke totoh ei. Be edədas bəsusuan naut totoh lan.

25 Ikad napəhaʋut sual ei, nanunun nəmargobut tobis len anatvavin. Nəboŋ nəbareab enan tosəsəloŋ həni ke aYesu totoh, vəha-sua ŋai egəm həni, iteh bathurien.

26 Evi atoḥtaKris lotopasi len naut a Fonisia a Siria. Eus aYesu hən bəhut natəmat dan anatvavin.

27 AYesu ikel maii ke, “Anatugw gail lihanukub bai. Sanor hən nəbīlav kuv nabəta hinatugw gail hən nəbībar həni van hən nalipah gail.”

28 Alitenan isor vari ke, “Evoi Nasuḅ, be nalipah gail pipitev am loləboi ləbīhan nasugbəta hilahutai.”[§]

29 AYesu ikel maii ke, “Bathut na-sor-vari-an sam̄ tovoi, givan, natəmat eriŋ anatvavin̄, igam dani tia.”

30 Alitenan etəlmam vahim. Ale nəboŋ tovi lohoim san isaḅi ke, anatvavin topat mədau len nəmel, ale natəmat tomakuv dani tia.

AYesu igol nabut sua imaur

31 AYesu eriŋ naut gail pəpadaŋ hən nabiltivile Tair, iyar tur len nabiltivile Siton mai naut a Tekapolis van vəbar Nabiltiwai Kalili.^{**}

32 Nəvanuan galevis losəhar nabut sua van hən aYesu ale loŋiri hən bəriŋ navəlan lan.

33 AYesu esəhar səbən həni vi tut kəkereh dan naluḅoh ale esiriv hən nəŋarhuvəlan gəlaru len nədariŋan gəlaru. AYesu eḅulai, ibar namean atenan

34 ale ekəta vi mēhat vi lan nəmav, ekilob ale ikel mai nabut ke, “Effata!” (namilen ke, “Səŋav!”).

35 Vəha-sua ŋai nədariŋan nabut gəlaru arosəŋav, namean eməlala, isor imasil.

36 Ale aYesu ikel buni mai nəvanuan gail ei ke salikel ur nəsa tovisi. Be naut kəmas tokaikai tasi maienan, lukelkel uri am.

37 Galit lumaŋmaŋ vəsa. Luke, “Igol ivoi hən natit piŋi togole, ale igol alat lotodariŋ ḅulol, losəsəloŋ mai nabut gail, igol lusor.”

8

AYesu evəŋan alalum̄an lotovi 4,000 (Mat 15.32-39)

§ 7:28: Naju gail lokis alat ləsavi ju hən nalipah gail ale len naut egai aYesu ike, “Ivoi hən nəbevi tarhət seju gail ŋai.” Ale apəhaʋut isor vari ke hum ma tokad na-vi-tarhəte-an ideh am hən bevi tarhət san həni. ^{**} 7:31: Naut a Tekapolis evi naut tokad navile tosəŋavur lan.

¹ Len nəboŋ sual am, ikad nabiltiľuřoh lotogəm řonřon, ale ľsəkad natideh hən ľəbĩhani. AYesu ekis ahai susur gail gəm həni, ikel mai galit ke,

² “Nəlogw itaŋis naluřoh egai bathut lutah mai ginau husur nəmariboŋ totor tia ale ľsəkad natideh hən ľəbĩhani.

³ Nəmal ihat galit tia. Nəbesəvat galit van, dereh limatmatioř husur nametřisal, ale galit galevis, nařisal salit ebəlav, lutoh a tut.”

⁴ Ahai susur san gail lusor vari ke, “Be naut egai ebəbesw, ipat səbon. Avan ideh eləboi řisab nabəta a be len naut egai tonor hən řevəřan alat eg?”

⁵ AYesu eus galit ke, “Mətukad natuhbəta evis?” Luke, “Eməlevru.”

⁶ Beti aYesu ikel mai naluřoh ke ľebətah len tan. Ale itariv nabəta toməlevru, ikel nasipaan, ebur gail, ilav gail mai ahai susur san gail hən ľəberəpəhuni gail van hən naluřoh. Ale lugole.

⁷ Ikad natuhieh evis řai lotokade. Nəboŋ aYesu tokel nasi-paan hən gail, ikel mai ahai susur san gail ke ľepəpəhuni am.

⁸ Nəvanuan gail luhan vəhanukub. Ale ahai susur ľosəřon nasughanian topat, gol nəhad eməlevru ľopul.

⁹ Ikad alalumřan lotovi 4,000 ei.

Nəboŋ lotohan tonor, aYesu esəvat alaten vahim.

¹⁰ Ale vəha-sua řai isah len nabot mai ahai susur san gail ale ľovi lan naut a Talmanuta.

NaFarisi gail lous taltal hən namerikel sua

(Mat 16.1-4)

¹¹ NaFarisi gail logəm hən aYesu ale lotuřat řitřituh maii. Loləřon ke tigol nəsaban řa lous taltal ke tigol namerikel hən nəmav.*

¹² Nəboŋ tosəsəlor řən natenan, aYesu eřud habat, ike, “Naur ta daməřai lous namerikel mabe? Nukel nakitinan mai gamit ke, asike nugol namerikel ideh hən mətberisi boŋ ideh!”

¹³ řa isah təľmam len nabot, eriŋ naut enan, igam tukot len nabiltiwai.

Nayis hiFarisi gail mai siHerot

(Mat 16.5-12)

¹⁴ Ahai susur gail nəľolit iboŋboŋ hən nabəta. Ləsəkad nəhanian ideh len nabot, be natuhbəta sua řai.

¹⁵ Ale aYesu isor řusan mai galito, ike, “Mətələřau hən gamit gabag! Mətəkətkəta gol gamito dan nayis hiFarisi gail mai nayis hiHerot Antipas.”

* **8:11:** Lunau ke aYesu edədas řigol namerikel řegəm len nəmav. Ale ľəbeusi həni, nəboŋ ředədas řigole, dereh ľeləboi ľəbėkisi hən nəvanuan gəgəras, hum ma ľeləboi ľəbėkot həni sil nəsaban.

16 Nəboŋ lotosəsəlon hən natenan lotuḅat vitvituh mai galit gabag husur ləsəkad nabəta ideh.

17 AYesu eləboi nənauan salit tia, ŋa ike, “Gamit mətuhol husur nabəta mətsəkade hən nəsa? Mətsaləboi səhoti, mətsəsəlon ləboii a? Nəkadumit egəm ŋonŋon a?”

18 Mətukad namətamito be mətodədas mətḅəkəta a? Mətukad nədarinamito, be mətodədas mətḅəsəlon a? Mətsənu təlmam hən

19 nəboŋ notoḅur nabəta hilat lotovi 5,000 a? Mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Səŋavur pisan eru.”

20 AYesu eus galit ke, “Ale nəboŋ notoḅur nabəta toməlvru hilat lotovi 4,000, mətosəŋon nasughanian hən nəhad evis lotopul?” Ale lusor vari ke, “Məlvru.”

21 Ale eus galit ke, “Be mətsaləboi səhoti sal a?”

AYesu igol ametḅesw sua ekəta

22 Nəboŋ lotobar naut a Petsaita, nəvanuan galevis losəhar ametḅesw sua van hən aYesu, ale loŋir aYesu hən ḅibari hən ḅəkəta.

23 Ale aYesu etəgau navəlan ametḅesw, esəhari vivile dan navile. Beti eḅulai len namətan gəlaru, eriŋ navəlan gəlar lan ale eusi ke, “Goris natideh māu a?”

24 Ametḅesw ekəta təlmam, ike, “Noris nəvanuan lotohum nəhai lotoyaryar.”

25 Beti aYesu eriŋ navəlan gəlaru tətəs len namətan ametḅesw. Nakətaan etəlmam ale eris natit pisi lumasil.

26 AYesu esəvati vahim, ike, “Sagiyar tur len navile.”†

APita ikel kot aKristo

(Mat 16.13-20; Luk 9.18-21)

27 AYesu mai ahai susur gail loriŋ naut a Kalili, lovi lan navile gail lotodar vis naut a Sisarea Filippi. Len nəyaran salit van, aYesu eus ahai susur san gail ke, “Nəvanuan gail luke ginau novi ase?”

28 Lusor vari ke, “Galevis luke gotovi aJon Baptais, galevis am luke Elijah, galevis tile am luke ahai kelkel ur sua ta sutuai.”

29 Beti eus galit ke, “Be gamito, mətunau ke ginau ase?” Ale aPita isor vari ke, “Gaiug govi aKristo, aGot totabtabuh lan.”

30 Ŋa aYesu ikai tas galit ke salikel natenan mai avan ideh.

AYesu epəhav utaut hən nəmatan san

(Mat 16.21-23; Luk 9.22)

31 Len nəboŋ enan aYesu etuḅat hən ḅəvusan ahai susur san gail ke aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa len natit tisoḅur.

* 8:18: Jer 5.21; Eze 12.2 † 8:26: Len natosian galevis ta sutuai ike, “Givahim, be len navile sagikel nəsa tovisi hən gaiug mai avan ideh.”

Alat lotoil a n̄o h̄en n̄evanuan gail, aḅiltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail h̄en nalo limasm̄atahuni. Timasmat ale len n̄emaribon̄ ḅitor timasle m̄əhat dan n̄ematān.

³² Ikel p̄arḅar h̄en natgalenan, ale aPita es̄əhar aYesu h̄en ḅisor s̄əbon̄ maii, etuḅat sor lan husur tok̄əmaianan.

³³ AYesu ipair, eris ahai susur san gail, ale esivoh len aPita, ike, “Gevi tahw dan gināu Setan! N̄ənanuan sam̄ gail l̄əsəpat len n̄əsa aGot tol̄əḅoni, loh̄usur nal̄əḅonian sin̄əvanuan ḅai.”

Na-husur-aYesu-an
(Mat 16.24-28; Luk 9.23-27)

³⁴ Beti aYesu ekis naluḅoh mai ahai susur san gail ḡəm h̄əni. Ikel mai galit ke, “Avan ideh ḅel̄əḅon ke ḅehusur gināu, timaske, ‘Aoa,’ h̄en n̄ənanuan mai nal̄əḅonian san gabag, timasvus n̄əhai balbal san, tehusur gināu.

³⁵ Husur avan ideh ḅel̄əḅon ke ḅet̄əḅau gat n̄əmauran san gabag, n̄əmauran san dereh timasig. Be n̄əmauran san ḅimasig n̄os gināu mai na-ke-urī-an tovōi, dereh tikad n̄əmauran vi sutuai.

³⁶ N̄əvanuan ḅikad natit p̄isi len navile a pan be n̄əmauran san vi sutuai ḅimasig, imabe? Ikad n̄əsa?

³⁷ S̄əkad natideh. N̄əvanuan ed̄ədas ḅeviol h̄en natideh h̄en ḅikad n̄əmauran enan vi sutuai t̄ətās am.

³⁸ Husur avan ideh ḅem̄əmau len gināu mai nasoruan sagw len n̄əhon naur ta ḅam̄əḅ egai l̄əsəḅan̄ len aGot be lotopul h̄en n̄əsaan, aNatun N̄əvanuan dereh tem̄əmau len atenan balai n̄əbon̄ ḅeḡəm mai aḅel̄ siGot gail len n̄əyalalan mai nam̄ənas seT̄əman.”

9

¹ Ale ikel mai galit ke, “Nukel nakitinan mai gamit ke gamit galevis m̄əttoil gegai, asike lumat van v̄əbar l̄əḅ̄eris naḡəmaian h̄en natoḅan pipihab̄əlan aGot, n̄əḅan̄an han.”

Nam̄ənas kitin siYesu
(Mat 17.1-13; Luk 9.28-36)

² N̄əmaribon̄ tom̄əlevtes tonon̄ aYesu es̄əhar aPita, aJemes mai aJon s̄əbolito vi m̄əhat len nav̄ehuh sua tosahsah. Ale len n̄əholito eḡəm tile.

³ N̄əhon em̄ial hum namityal, nahurabat san eḡəm p̄əhw yesyes v̄abilbil. Ep̄əḅap̄əhw s̄əhor avan ideh len navile a pan tol̄əboi ḅigole.*

⁴ Ale aElijah mai aMoses arov̄isi h̄en galito. Aruhol mai aYesu.

⁵ APita ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, ivoi h̄en dattotoḅ gegai. Namteum h̄en n̄əpasval̄əval̄ titor, tesua esam̄, tesua siMoses, mai tesua siElijah.”

* 9:3: 2Pit 1.16-18

6 (APita ekəmaienan husur saləboi nəsa b̄ikele, husur lomətahw habat.)

7 Ale nəmavukasw ikabut gol galito, nadoldol sua egəm len nəmavukasw toke, “Ategai bogai, aNatugw uluñan notoləmas buni. Səsəloŋ husuri!”

8 Losəhoʋut, lokəta garu, ləsaris aMoses mai aElijah am. Be loris aYesu ŋai totoh mai galit ei.

9 Nəboŋ lotopot mariŋ dan naʋehuh, ikai tas galit ke saliwal hən nəsa lotorisi mai avan ideh vir aNatun Nəvanuan b̄ile məhat dan nəmatan.

10 Imaienan lotəgau gat nəsa aYesu tokele len galit gabag, be luhol daŋir husur namilen nasoruan san nəboŋ toke “b̄ile məhat dan nəmatan.”

11 Beti lous aYesu ke, “Ahai p̄usan gail hən nalo luke aElijah timasgəm a m̄o. Lokəmaienan hən nəsa?”*

12 AYesu isor var galit ke, “aElijah egəm a m̄o hən b̄igol natit p̄isi b̄inor tətəs. Bimaienan, husur nəsa natosian siGot ike aNatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsə len natit tisoʋur ale nəvanuan gail limasmətahuni?*

13 Be nukel mai gamit ke, aElijah egəm tia, ale lugol nəsa suñan lotoləŋoni həni, hum ŋai natosian siGot tokel husuri.”*

*AYesu igol natətai tokad natəmat imaur
(Mat 17.14-21; Luk 9.37-43a)*

14 Nəboŋ lototəlmam van hən ahai susur san gail, loris nabiltiluʋoh lotodar vis galito mai ahai p̄usan gail hən nalo lotoʋitʋituh mai galito.

15 Nəboŋ naluʋoh lotoris aYesu, luʋaŋ, ale lugam van həni hən ləb̄ike, “Ivoi,” maii.

16 AYesu eus ahai susur san gail ke, “Mətoʋitʋituh mai galit husur nəsa?”

17 Nəhaʋut sua len naluʋoh isor vari ke, “Hai p̄usan, nosəhar anatugw uluñan gəm hən gaiug. Ikad nanunun tosa sua togol anatugw tovi naʋut.

18 Nəboŋ natəmat enan totah gati, ekuʋ hən anatugw len tan. Ale nabusun iyau, idesdes batriʋoriʋ, nahumatmat ibari. Nous ahai susur sañ gail hən ləb̄ehut natəmat be lodədasi.”

19 AYesu ikel mai galit ei ke, “Gamit ta daməŋai mətsəkad nadəlomian ideh! Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mitikad nadəlomian ŋais? Səhar natətai gəmai.”

* 9:11: Mal 3.1, 4.5 * 9:12: Isa 53.3 * 9:13: Ahap tovi kiŋ mai asoan, nahəsən aJesepel, arugol risi hən arb̄igol aElijah b̄imat (1Ki 19.2, 10). AHerot Antipas tovi kiŋ mai asoan, nahəsən aHerotias, arugol aJon Baptais tomat. Len naut egai nəboŋ aYesu tosor husur aElijah, isor husur aJon Baptais.

20 Ale losəhari van hən aYesu. Be nəboŋ nanunun tosa enan toris aYesu, igol nahumatmat ibar natətai, ekuḅ hən natətai len tan gol italtaloŋ, nabusun iyau.

21 AYesu eus atəman natətai ke, “Imaiegai ŋais tia?” Isor vari ke, “Etubət len nəboŋ tovi tuhtətai ŋai.

22 Vəha-sobsoḅur tia natəmat ekuḅ həni len nəhab o len nəwai hən biŋol biimat. Gəbeləboi gəbiŋol natideh, gevi tarhət sinaməru, nəloṃ titanis ginaməru.”

23 AYesu isor vari ke, “Imabe gotoke ‘Gəbeləboi gəbiŋole?’ AGot eləboi biŋol natit piŋi. Gəbikad nadəlomian, aGot eləboi biŋol natideh ṃos gaiug.”

24 Vəha-sua ŋai atəman atuhtətai ikai ke, “Nukad nadəlomian, be gevi tarhət sagw len nadəlomian sagw toḅuer!”

25 Nəboŋ aYesu toris naluṽoh lotogam gəm həni, esivoh len nanunun tosa, ikel maii ke, “Natəmat gotoḅut, gotodariŋ ḅulol, nukele hən gaiug ke, gimakuv dani! Sageḅis lan boŋ ideh am!”

26 Ale natəmat eis habat, ekuḅ hən natətai hum nahumatmat tobari, ale imakuv dani. Natətai ehum nabirimat gol nəvanuan isoḅur ei luke, “Gai imat!”

27 Be aYesu etəgau navəlan natətai, elivi vi məhat, ale natətai eil səḅon.

28 Nəboŋ aYesu tonon ei, evi lohoim ale ahai susur san gail səḅolito logəm həni. Lousi ke, “Imabe namtsaləboi namtḅehut natəmat enan?”

29 AYesu isor var galit ke, “Natəmat tomaienan, səkad natideh toləboi ḅehuti, be na-sor-tuṽ-an ŋai.”†

*AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Luk 9.43b-45)*

30 Beti loriŋ naut enan, luyar tur len naut a Kalili. AYesu emətahun avan ideh ḅeləboi naut lototoh lan,

31 husur eṽusan ahai susur san gail. Ikel mai galit ke, “Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.‡ Ale dereh ligol timat. Nəboŋ biimat, dereh tile məhat len nəmariboŋ ḅitor husur nəmatan san.”

32 Be galit ləsaləboi səhot namilen nəsa tokele, ale lomətahw, lomətahun ləḅeusi həni.

*Ase iyalyal səhor galit am?
(Mat 18.1-5; Luk 9.46-48)*

33 Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotobar naut a Kapernaum, loḅis lohoim sua. Ale aYesu eus galit ke, “Mətəviṽituh husur nəsa len nəyaran metpiŋsal?”

† 9:29: Natosian galevis ta sutuai luke *na-sor-tuṽ-an mai nəhanan eḅuer ŋai.*

‡ 9:31: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: *Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.*

³⁴ Be naut eḅut, bathut metṭṭisal lovitvıtuh gabag len galit ke ase len galito iyalyal səhor galit ṭisi.

³⁵ Ale aYesu ebətah, ekis ahai susur lotovi 12 gəm həni ale ikel mai galit ke, “Avan ideh ḅike ḅeil a mō len nabunusian siGot, temədaı, timassuṃan naslev, teum salit ṭisi.”

³⁶ Beti esəhar natuhtətai, igol eil rivuh len galito. Ale elugum gati, ikel mai galit ke,

³⁷ “Avan ideh tohəhaṽur hən natuhtətai suṃan egai ḅitah maii len nahəsagw, gai ehəhaṽur hən ginau nəḅitah maii. Ale avan ideh tohəhaṽur hən ginau nəḅitah maii, be savi ginau ṣai, ehəhaṽur hən atenan tosəvat ginau.”

Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato

(Luk 9.49-50)

³⁸ Ale aJon ikel mai aYesu ke, “Hai ṭusan, namtoris avan sua tohut natəmat gail len nahəsam, ale namtukai tasi husur savi ginamit ideh.”

³⁹ Ris aYesu toke, “Samtikai tasi! Səkad avan ideh tomad-hagol namerikel toləboi ḅikel natideh tosa husur ginau.

⁴⁰ Avan ideh samətahun gidato evi tarhət sidato.

⁴¹ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh ḅilav nabiliwai hən nəwai mai gamit len nahəsagw husur mətovi seKristo, nokitin, aGot dereh tilav nakonṭurṭuran mai avan enan.

Nasəharian hən nəvanuan van hən nəsaan

(Mat 18.6-9; Luk 17.1-2)

⁴² “Ale atuhtətai tokad nadəlomian len ginau suṃan egai, avan ideh ḅigol ḅiteh len nəsaan, aGot dereh tipansəm avan enan səhor ləḅitahətah hən nabiltivat len naholoan, ale ləḅibar həni len tas. §

⁴³⁻⁴⁴ Ale navələm ḅigol gəḅiteh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəḅevi velṃetw ale ḅis len nəmauran vi sutuai, səhor gəḅikad navələm ḅeru ale vi lan nəhab nəmatan, nəhab topan vi sutuai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ale nariem ḅigol gəḅipes habetw, teh len nəsaan, gita kotovi. Ivoi am hən gəḅevi rimetw ale ḅis len nəmauran vi sutuai, səhor gəḅikad nariem ḅeru ale vi lan nəhab nəmatan.

⁴⁷ Ale namətam ḅigol gəḅiteh len nəsaan, gekis kuvi. Ivoi am hən namətam ḅesua ḅibesw ale gəḅebis len nəmauran vi sutuai, səhor gəḅikad namətam ḅeru ale aGot ḅibar hən gaiug len nəhab nəmatan.

⁴⁸ Len naut enan naul lotovis nəvanuan, ləsəmat boṅ ideh, ale nəhab tohan nəvanuan səmat boṅ ideh.*

§ 9:42: Nabiltivat enan eməlas habat, natoṅki esulsul həni hən ḅebul dasdas nawit hən ḅegəm vi flaua. * 9:48: Isa 66.24

49 “Husur aGot dereh tivaditdit nēhab len nēvanuan p̄isi hum dat̄bidardar hēn nētas len nēhanian.**

50 “Nētas ivoi, be nabus han b̄imasig, b̄edube, gigol nabus han tevi tas tētas mabe?†† Len gamit mitimashum nētas, hēn nabus hamit b̄ivoi, hēn mētb̄ikad natēmat mai gamit gabag.”*

10

Natiṽosan

(Mat 19.1-12; Luk 16.18)

1 Beti aYesu eriṅ naut enan, evi lan naut a Jutea, iyar lan tarhewisel Jortan. Naluṽoh gail logēm hēni, ale husur naṽide san akis, eṽusan galito.

2 NaFarisi galevis logēm hēni, luke ligol tisab len nasoruan san ṅa lousi ke, “Len nalo, inor hēn naulum̄an b̄etiṽos hēn asoan a?”

3 AYesu eus galit ke, “Len nalo, aMoses ekēmabe mai gamito?”

4 Lusor vari ke, “AMoses idam̄ hēn naulum̄an b̄itos gat nalobulat hēn natiṽosan ale sēvat nēbareab san vi tut dani.”*

5 Ris aYesu tokel mai galit ke, “AMoses itos nalo enan m̄os gamito bathut nēkadumit ihaihai.

6 Be len natubatan, nēboṅ aGot togol natit p̄isi, ‘igol nēvanuan, naulum̄an mai napēhaṽut.’*

7 ‘Husur natenan, naulum̄an dereh teriṅ atēman mai anan hēn b̄eudud mai asoan,

8 ale aresua sum̄an artovi niben nēvanuan tosua ṅai.’* Husur arsarū am, arosua ṅai.

9 Imagenan, naududan aGot togole, nēvanuan satepēpehuni.”

10 Nēboṅ lototēlmam vi lohōim, ahai susur gail lous aYesu husur natiṽosan.

11 Ale ikel mai galit ke, “Avan ideh totiṽos hēn abareab san ale tolāh mai napēhaṽut ideh am, atenan igol naitian toḅur kotov nēlahan.

12 Ale napēhaṽut b̄etiṽos hēn nēhaṽut san ale b̄ilah mai naulum̄an ideh am, alitenan igol naitian toḅur kotov nēlahan.”

AYesu mai atuhlahutai

(Mat 19.13-15; Luk 18.15-17)

** **9:49:** Len naut egai namilen hum ma tomaiegai: aGot igol nēvanuan p̄isi lukad nēboṅ galevis lotodaṅ len nēmauran salito, nēboṅ gail lotogol nēvanuan gail loṽeṅas hum nēhab togole. Nēboṅ aGot togol tomaienān, isaḅ alat lotovi esan kitin, ale nēboṅ galen lotodaṅ lugol nēvanuan san gail ludaṅ am lan. Be isaḅi am alat lēsavi esan. †† **9:50:** Len naut a Israel, lutoh a tut dan nabitas gol nētas salit savi wai, evi vat. Lotuh dēdasi hēn b̄ekākereh ale b̄ar hēni len nēhanian hēn b̄igol nabus han b̄ivoi. Nēboṅ nēhanian b̄imanuṅ, luhani, be nēvat a pan savi tas am ale lubar hēni len nap̄isal. * **9:50:** Mat 5.13; Luk 14.34-35 * **10:4:** Deu 24.1-4 * **10:6:** Gen 1.27, 5.2 * **10:8:** Gen 2.24

13 Boŋ tile am nəvanuan gail losəhar atuhlahutai van hən aYesu hən bəriŋ navəlan len galito. Be ahai susur gail losivoh len atəmalit mai analit gail.

14 AYesu toris natenan, nəlon ipaŋpaŋ. Ikel mai ahai susur gail ke, “Mitidam hən alahutai legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihabəlan aGot evi silat lotosumian alategai.

15 Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike behəhaʋur hən natohan pipihabəlan aGot sumian natuhtətai, imabe? Asike ikade boŋ ideh!”

16 Ale len na-ləmas-buni-an san eriŋ navəlan gəlaru dar vis alahutai. Eriŋ navəlan gəlar len galito, beti eus aGot hən ʃivoi hən galito.

Naulumian topul hən natite
(Mat 19.16-30; Luk 18.18-30)

17 Nəboŋ aYesu toriŋ naut enan, ivan. Len nəyaran san husur naʃisal, avan sua igam gəm həni, etəŋedur bathurien. Eus aYesu ke, “Hai ʃusan gotovoi, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”

18 AYesu eusi ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Avan ideh savoi, be aGot səbən ŋai.

19 Gaiug goləboi nakelean gail lotodaŋ lotoke, ‘Sagigol avan ideh timat,* sagigol naitian toʃur kotov nəlahan, sagevənah, sagelibon len nakotan, sagegəras avan ideh hən gəbikad natideh esan, geputsan atəmam mai anam len nənauan sam.’ ”*

20 Ale ikel mai aYesu ke, “Hai ʃusan, nugol natgalen ʃisi tia, tuʃat len nəboŋ notovi natətai.”

21 AYesu ekəta bunusi, eləmas buni. Ale ikel mai ke, “Gupar tetesua sal. Gia ʃur hən natit ʃisi gotokade. Viol hən nəvat han mai naməsal gail hən gəbikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

22 Nəboŋ atenan tosəsələŋ hən nasoruan enan, nəhon eməraŋraŋ. Eləŋon isa, ivan husur topul hən natit tosoʃur.

23 Beti aYesu ekəta garu, ikel mai ahai susur san gail ke, “Idaŋ habat hən avan topul hən natite beʃis len natohan pipihabəlan aGot!”

24 Luʃaŋ habat len nasoruan san. Be aYesu ikel tasi am mai galito. Ike, “Anatugw notoləmas bun gamito, idaŋ habat hən avan ideh beʃis len natohan pipihabəlan aGot.

* **10:19:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam o naləŋonian sam ŋai. * **10:19:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

25 *Idaŋ habat hən nəkamel bēbis tur len naḅurhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan tokad natite bēbis len natoħan pipihabəlan aGot.*"

26 *Nəboŋ tokəmaienan, luḅaŋ habat am. Lusorsor mai galit gabag ke, "Bimaienan, as teḅis lan? Səkad avan ideh bıkad nəmauran vi sutuai!"*

27 *AYesu ekəta bunus galito, ike, "Len nəvanuan gail, galit lodədas ləḅigol natenan, avil aGot eləboi ḅigol natit p̄isi."*

28 *Beti aPita isor vari ke, "Geris, ginamit namtorin̄ natit p̄isi hən namttohusur gaiug."*

29 *AYesu ike, "Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh torin̄ naim o aḅan gail o aḅavinen gail o atata o anana o anatun gail o nətan m̄os ginau mai na-kel-uri-an tovoi,*

30 *dereh aGot teviol hən natgalenan vəha 100 maii len nəboŋ eg ta daməŋai. Dereh tikad naim gail, aḅan gail, aḅavinen gail, anan gail, anatun gail, nətan isoḅur mai alat ləḅemədas buni. Ale len nəboŋ ḅegəmai len nəmav, dereh tikad nəmauran vi sutuai.*

31 *Be nəvanuan isoḅur lototibau gagai, lotoil a m̄o, dereh asike lovi natideh, levi ut kəmas; ale isoḅur ləsavi natideh gagai, lotovi ut kəmas, dereh letibau, leil a m̄o."*

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san tətəs
(Mat 20.17-19; Luk 18.31-34)*

32 *Len nəyaran salit len naḅisal vi Jerusalem, aYesu in̄ad il a m̄o. Ale aħai susur gail luḅaŋ lan, ale alat lotohusuri lomətahw. Ale aYesu esəhar aħai susur lotovi 12 vi tarhəte. Etuḅat kel mai galit hən natit gail ləḅevisi həni asike idareh.*

33 *Ike, "Mətesəsəloŋ! Datevi məhat vi Jerusalem. Len naut enan avan sua dereh terin̄ aNatun Nəvanuan len navəlan aḅiltihai tutumav mai aħai p̄usan gail hən nalo. Ale len nakotan salito dereh lisəḅ səhoti ke tipanis, timat. Ale dereh lerin̄i len navəlan alat ləsavi ju.*

34 *Dereh lisor vilesi, leḅulaii, leḅilas habat həni ale ligol timat. Len nəmariboŋ ḅitor husur nəmatan san, dereh tile məhat."*

*Nausian siJemes mai aJon
(Mat 20.20-28)*

35 *Beti aJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlaru, arogəm hən aYesu. Aruke, "Hai p̄usan, natideh namrḅeusi hən gaiug, namruke gigole m̄os ginaməru."*

36 *Eus gəlaru ke, "Məruke nigol nəsa m̄os gaməru?"*

37 *Arusor vari ke, "Gidaḅ hən ginamər tesua teḅətah len nəmatu saḅḅ mai togon teḅətah len nəmair saḅḅ nəboŋ gəḅegəm vi kiŋ."*

38 Ale aYesu ikel mai gəlaru ke, “Gaməru mərsaləboi nəsa mərtousi. Məroləboi mərbemun len nabiliwai hən na-ləjon-isa-vəsa-an nəbemun lan a? Məroləboi mərbibaptais len nəbaptaisan nəbibaptais lan a?”†

39 Arusor vari ke, “Namroləboi namrbigole.” Beti aYesu ikel mai gəlaru ke, “Nabiliwai nəbemun lan, dereh məremun lan. Nəbaptaisan nəbibaptais lan, dereh miribaptais lan.

40 Be nabətahan len nəmatu sagw o len nəmair sagw, savi len ginau hən nəbikēle. İpat len aGot hən bilav naut eruenan mai galit gai toutaut hən naut eruenan mōs galito.”

41 Nəboŋ ahai susur lotosəŋavur lotosəsəloŋ hən natenan, nəlolit epəŋas aJemes mai aJon.

42 Na aYesu ekis galit gəm həni, ikel mai galit ke, “Mətələboii ke alat lotovāt nəhes hən ləbeil a mō hən nametbōs gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan lotokade təban nəvanuan salit gail. Ale len nədaŋan hən na-il-a-mō-an, nəvanuan totibau salito, loil a mō hən nəvanuan salit gail.

43 Be səmaienan len gamito. Gamit ideh toke tevi vanuan totibau, gai timasgəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an samito, nəlon tomədau hum tovi ut kəmas ŋai.

44 Ale gamit ideh toke teil a mō hən gamito, gai tegəm vi slev samit pisi.

45 Tesumian ŋai aNatun Nəvanuan. Gai sagəm hən nəvanuan gail hən ləbevi tarhət san hum galit lotovi ut kəmas. Ao, egəm hən bevi tarhət salito hum gai tovi ut kəmas; egəm hən beviol hən nəmauran san, egəm hən bimāt mōs nəmakuvan hən nəvanuan tosəbur dan nəpanismen sil nəsaan salito.”

APartimeus tovi metbesw ekata
(*Mat 20.29-34; Luk 18.35-43*)

46 Beti aYesu mai ahai susur san gail lubar naut a Jeriko. Ale nəboŋ lotoriŋ nabiltivile enan, nabiltiluvoŋ lohusur galito. Ametbesw, ebətah len nəgarhəpisal. (Nahəsan aPartimeus, namilen ke anatun aTimeus. Atenan eŋir nəvanuan gail akis hən nəvat.)

47 Nəboŋ tosəsəloŋ həni ke aYesu ta Nasaret togəmai, etubat kai ke, “Yesu, anatun siTevit, nələm titanjis ginau!”

48 Nəvanuan isəbur losivoh lan hən bəmədau. Be ikai habat am ke, “Anatun siTevit, nələm titanjis ginau!”

49 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, eil. Ike, “Kisi gəmai!” Ale lokis ametbesw ke, “Gehəhaʼvur! Gele məhat! Ekis gaiug, gia van həni!”

50 Ametbesw ebil kuv nahurabat naut susus san, ile məhat tutut, ivan hən aYesu.

† 10:38: Len naut egai aYesu inau nəmatan san, be gəlar arsaləboii.

⁵¹ AYesu eusi ke, “Goləŋon nəsa hən nəbigole mōs gaiug?”
Ametbesw isor vari ke, “Hāi pusan, nuke nekəta!”

⁵² Ale aYesu ikel maii ke, “Givan! Nadəlomian sam̄ igol gumaur.” Vəha-sua ŋai ekəta, ale ehusr aYesu husur naḡisal.

11

AYesu eḡis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Luk 19.28-40; Jon 12.12-19)

¹ Nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lotogəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən navile Petfas, mai a Petani, lubar Nəvəhuh Oliv. Ale aYesu esəvat ahai susur san eru van.

² Ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan navile ea. Nəboŋ mərbibari, vəha-sua ŋai dereh mərekəta ris natuhtonḡi uluḡian totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḡati ale səhari gəmai.

³ Avan ideh bəus gaməru ke, ‘Mirimab hən natenan?’ Kel maii ke, ‘Nasub̄ eusi gag ŋai be asike idareh tesəvat təlmam həni.’”

⁴ Ale gəlaru aruvan. Arusaḡ natuhtonḡi toil metḡisal to-tahətah len nabopita naim sua, ale arusah ruḡati.

⁵ Nəboŋ artosah ruḡati, nəvanuan galevis lotoil ei luke, “Natuhtonḡi enan, mərusah ruḡati hən nəsa?”

⁶ Beti arusor var galit hum aYesu tokel mai gəlaru, ale ludam̄ hən arḡesəhari van.

⁷ Arosəhar natuhtonḡi van hən aYesu, aroḡbir hən nahurabat salito len nəmadun ale aYesu ebətah səŋaḡuti.

⁸ Ale nəvanuan isoḡur luḡolsan nahurabat salit gail husur naḡisal, nəvanuan tile gail ludas pashəhai lotobaŋ lute marireu, lutaii, lorinḡ gail husur naḡisal.

⁹ Alat lotoyar a mō hən aYesu mai alat lotoyar a tahw lukai habat ke,
“Hosanna!

AGot ivoi hən atenan togəm

len nahəsən Nasub̄!*

¹⁰ AGot tivoi hən natohan togəmai,

natohan pipihabəlan atəmadat aTevit.

Hosanna! Sal suh aGot len nəmav a məhat buni!”

¹¹ Beti aYesu eḡis len naut a Jerusalem, ale evi lan naim siGot. Ekəta garu len natit ḡisi, be husur namityal igam gole tia, erinḡ naut enan, esəhar ahai susur lotovi 12 vi Petani.

AYesu esivoh len nəhai naḡik

(Mat 21.18-19)

¹² Pelan han, dudulan, nəboŋ lotorinḡ naut a Petani, aYesu imalkəkət.

* 11:9: Psa 118.25-26

¹³ A tut sal eris nəhai nafik sua tokəsan buni. Ale aYəsu ivan hən bīsab nəvite lan. Be nəboŋ tobar nəhai enan, səsab natideh lan, be naluhai ŋai, husur savi nəboŋ hən nəvīt nafik sal.

¹⁴ Beti aYəsu ikel mai nəhai enan ke, “Avan ideh satihan nəvīt gaiug boŋ ideh am!” Ale ahai susur gail losəsəloŋ həni.

AYəsu ivahvahur naut siGot
(Mat 21.12-13; Luk 19.45-48; Jon 2.13-22)

¹⁵ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, aYəsu eḅis len naholəvat todar vis naim siGot. Etuḅat hut alat lotoḅur hən natit gail mai alat lotoḅur natit gail ei. Ikovsan natev gail silat lotogəgel hən nəvat mai nəhai bətbətah silat lotoḅur hən nətav gail lotovi man naməsav.*

¹⁶ Ale aYəsu sədəm hən avan ideh topat natideh biyar tur len naut siGot.

¹⁷ Beti eḅusan. Ikel mai galit ke, “Len natosian siGot ike, ‘Naim sagw dereh lekisi hən naim na-sor-tuḅ-an sinaluḅoh hən nəvanuan naut tiltile gail.’* Be gamit mətugol evi ‘naut susuah sinəvanuan vənvənah gail.’ ”*

¹⁸ Nəboŋ abiltihai tutumav gail mai ahai ḅusan gail hən nalo lotosəsəloŋ hən natenan, ludas pīsal hən ləḅigol aYəsu ḅimat. Lomətahw lan husur naluḅoh pīsi lotoḅaŋ len naḅusanan san.

¹⁹ Nəboŋ naut togomgom, aYəsu mai ahai susur san gail lovivile dan nabiltivile.

Nəhai nafik toŋod
(Mat 21.20-22)

²⁰ Len nadudulan luyar van, vōt pəpadaŋ len nəhai nafik aYəsu tosor lan. Loris ke toŋod vəbar nəharhəte len tan.*

²¹ APita inau təlmam hən nəsa aYəsu tokele, ale ike, “Hai ḅusan, geris, nəhai nafik gotosivoh lan iŋod.”

²² Ŋa aYəsu isor vari, ikel mai galit ke, “Mitikad nadəlomian len aGot.

²³ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh ḅikel mai nəvehuh egai ke, ‘Gimakuv, bar hən gaiug len tas!’ ale asike ḅikad nə-lon-uri-an, be ḅədəlomi ke nəsa tokele dereh tevisi, ale dereh timaienan mōs atenan.

²⁴ Imaianan, nukel mai gamit ke, natideh məttousi len na-sor-tuḅ-an, dəlomi ke mətukade tia ale dereh timaienan len gamito.

²⁵⁻²⁶ Ale nəboŋ məttoil, məttosor tuḅ, natideh avan ideh togol tosa hən gamito, məteruḅati dani, hən aTəmamito len nəmav ḅeruḅat nəsaan samit am.”†

* 11:15: Nətav ehum navimal toḅəhapəhw. * 11:17: Isa 56.7 * 11:17: Jer 7.11

* 11:20: Mak 11.12-14 † 11:25-26: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁶ Be asike məḅeruḅati dani, aTəmamit len nəmav asike eruḅat nəsaan samito. Mat 6.14-15.

Nədaŋan hən na-il-a-mō-an siYesu

(Mat 21.23-27; Luk 20.1-8)

²⁷ Nəboŋ aYesu mai ahai susur gail lotobar naut a Jerusalem tətəs, aYesu iyaryar len naholəvat todar vis naim siGot. Ale abiltihai tutumav gail, ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən nəvanuan gail logəm həni.

²⁸ Lous taltal həni ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-mō-an tomabe hən gotogol natgalen pisi? Ase ilavi mai gaiug hən gəb̄igol gail?”

²⁹ AYesu isor var galit ke, “Neus natsua bai. Mət̄bisor vari, dereh nikel mai gamito hən nədaŋan na-il-a-mō-an notokade hən notogol natgalenan.

³⁰ Kel mai ginau, na-il-a-mō-an aJōn tokade hən tobartais, egəm len nəmav o egəm len nəvanuan? Mitikele!”

³¹ Lusor kitevi len galit gabag, luke, “Dat̄bike, ‘len nəmav,’ dereh tike, ‘bimaienan, imabe mət̄sadəlom aJōn?”

³² Be dat̄bike, ‘len nəvanuan,’ nəsa tevisi? Sadatikele.” Lokəmaienan husur lotomətəhw len naluv̄oh husur len nabunusian sinəvanuan pisi, aJōn evi ahai kelkel ur kitin.

³³ N̄a lusor var aYesu ke, “Namtsaləboii.” Beti aYesu ikel mai galit ke, “Mət̄bekəmaienan, asike nukel mai gamit hən nədaŋan na-il-a-mō-an notokade hən nəb̄igol natgalenan.”

12

Nəb̄ol pusan husur alat lotorentem nəhol nakrep

(Mat 21.33-46; Luk 20.9-19)

¹ Beti aYesu etuḡat sor mai galito len nəb̄ol pusan. Ikel mai galit ke, “Boŋ sua avan sua imabul nakrep len nəhol. Eum hən nəv̄od garu lan. Ehir nabur hən ḡegəm vi naut lotopal dasdas nakrep lan, ale eum hən naut nakətaan təban nakrep a məhat. Bəti idam̄ hən nəhol van hən alat lotokətkəta təban nəhol hən ləb̄irentem, ale erij naut enan itoh len nəyaran sua.*

² Nəboŋ nakrep pəpadaŋ hən ḡimen, amahean nəhol esəvat naslev san van hən alat lotorentem nəhol hən ləb̄epəpəhun naḡit nakrep galevis tovi esan.

³ Avil alat lotorentem nəhol lutah gat naslev san, luḡasi ale losəvati van, iyar səsəlav təlmam.

⁴ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile van hən galito. Be alat lotorentem nəhol luḡasḡas nəkadun, lugol isa habat hən naslev gol nahurun isa lan.

⁵ Ale amahean nəhol esəvat naslev tile am van hən galito, be luparu buni. Amahean esəvat isobur am, be luḡas galevis mai luparu bun galevis am.

* 12:1: Isa 5.1-2

⁶ Amahean nəhol səkad naslev ideh am hən bəsəvati, be ikad anatun tosua ηai toləmas buni. Esəvat məkot həni van hən galito, ike, ‘Dereh leputsan anatugw uluñan len nənauan salito.’

⁷ Be alat lotorentem nəhol lukel mai galit gabag ke, ‘Atea, dereh tikad nəhol egai nəboŋ amahean nətan bimat. Datia paru buni hən datbikad natit p̄isi bevi esan nəboŋ atəman bimat.’

⁸ Na lutah gati, luparu buni, ale lubar həni vivile dan nəhol nakrep.”

⁹ Ale aYesu ike, “Ale, amahean nəhol nakrep dereh tigol nəsa? Dereh tegəm v̄abun alat lotorentem nəhol, beti tidam̄ hən nəvanuan tile gail lirentem nəhol nakrep.

¹⁰ Mətsaṽuruŋ nategai len natosian siGot a? Ike, “Nəvat nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni, gai egəm vi vat sua ηai bələboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.

¹¹ Evi Nasuḅ aGot togol natenan

ale nəboŋ dattorisi, datumaŋmaŋ len nəsa togole.’ ”*

¹² Beti abiltivanuan hən naJu ludas p̄isal hən ləb̄itah gat aYesu bathut loləboii ke tokel nəb̄ol p̄usan enan sil galito. Be lomətahw len naluṽoh ηa lorin̄ aYesu, luvan.

Nausian husur nətaks
(Mat 22.15-22; Luk 20.20-26)

¹³ Beti abiltivanuan hən naJu lotodas p̄isal hən ləb̄itah gat aYesu, losəvat naFarisi galevis mai galevis len nəpati tovi tarhət siHerot van hən aYesu hən ləb̄igol b̄isab len nasoruan san.

¹⁴ Logəm hən aYesu ale lukel maii ke, “Hai p̄usan, nam-toləboii ke gotokitin. Nəvanuan b̄etibau o bevi naut kəmas savi natideh len gaiug. Goṽusan nap̄isal siGot len nakitinan. Gikele, inor m̄au hən datbeṽur nətaks van hən aSisa?

¹⁵ Dateṽuri o asike datoṽuri?”

AYesu eləboi səhot nausian gəgəras lotousi həni. Ale ikel mai galit ke, “Imabe mətous kitev ginau hum mətb̄igol nəb̄isab len nasoruan sagw? ṽusan ginau hən natenarius tovi nakoin hən nətaks.”

¹⁶ Nəboŋ lotolav nakoin gəmai, eus galit ke, “Nəhon ase gagai? Nahəsən ase ipat lan?” Luke, “ASisa.”

¹⁷ Beti aYesu ikel mai galit ke, “Lav mai aSisa nəsa tovi seSisa ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, luṽaŋ habat len na-sor-vari-an san.

Nələhan mai na-le-məhat-an dan nəmatan
(Mat 22.23-33; Luk 20.27-40)

* 12:11: Psa 118.22-23

18 Beti naSattiusi galevis lotokel ke na-le-məhat-an dan nəmatan toḅuer, logəm hən aYesu.* Lousi ke,

19 “Hai pusan, aMoses itos gat nategai mōs gidato ke, aulumān ḅimat, ale asoan ḅitoh anatum beḅuer, aṽan matmat tilah mai nəbatunau enan hən ḅipas anatum aṽan tomat.*

20 Ale ikad alatmiṽan lotoməlevru. Ahai a mō ilah be imat, anatum eḅuer.

21 Aṽan tohusuri ilah mai nəbatunau ale gai am imat, anatum eḅuer. Aṽalar tohusur gəlaru am imaienan.

22 Alatmiṽan pisi lulah mai napəhaṽut enan be ləsəkad anatulit ideh. Naməkot alitenan tu imat.

23 Ale len nəboṅ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? Husur galit lotoməlevru pisi lulah maii.”*

24 AYesu isor var galit ke, “Mətusab husur mətsaləboi natosian siGot, mai mətsaləboi nədaṅan san.

25 Husur nəboṅ alat lotomat ləḅile məhat, asike lulah, avan ideh asike idamḅ hən ləḅilah. Be dereh lesuṽan aṅel gail len nəmav.

26 Be mitinau alat lotomat nəboṅ ləḅile məhat. Mətsaṽuruṅ natosian len naləḅulat siMoses tohusur nəhai topaṅ a? AGot isor mai a Moses, ike, ‘Gagai ginau novi aGot siApraham, aGot seIsak, aGot siJakop.’†

27 Gai savi aGot silat lotomat, be silat lotomaur. Gamit mətusab habat!”

Nakelean todaṅ tosəhor gail pisi
(Mat 22.34-40; Luk 10.25-28)

28 Ahai pusan sua hən nalo tosəsəloṅ hən na-sor-ḅalḅal-an enan egəm hən aYesu. Eləboi səhoti ke na-sor-vari-an siYesu ivoi ṅa eusi ke, “Len nakelean todaṅ gail aGot tokel mai gidato, ta be esəhor gail pisi?”

29 AYesu isor vari ke, “Nakelean egai esəhor gail pisi: ‘Israel mətesəsəloṅ! Nasuḅ aGot sidato, Nasuḅ esua səḅon.

30 Geləmas bun Nasuḅ aGot samḅ len nəloṽ kavkav, nanunuṽ kavkav, nənauan samḅ kavkav mai nədaṅan samḅ kavkav; len gaiug kavkav.’*

31 Nakelean soal am ehusuri toke, ‘Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadaṅ hən gaiug hum gotoləmas bun gaiug gabag.’ Səkad nakelean ideh todaṅ səhor eru enan.”*

* 12:18: Uman 23.8 * 12:19: Deu 25.5-6 * 12:23: Natosian galevis ta sutuai luke, Ale, nəboṅ ləḅile məhat len nəboṅ hən na-le-məhat-an dan nəmatan, alitenan dereh tevi asoan ase? † 12:26: Exo 3.1-6. Len naut egai aYesu ikel mai galit ke, aApraham, aIsak mai aJakop lumaaur mai aGot, ləsəmat. * 12:30: Deu 6.4-5

* 12:31: Lev 19.18

³² Ahai þusan enan hæn nalo ike, “Gai bolai Hai þusan! Gokitin næboŋ gotoke aGot tosua sæbon ale sækad ideh am be gai sæbon ŋai.*

³³ Datimaslêmas buni len nêlodat kavkav, nalêboian sidat kavkav mai nêdanŋan sidat kavkav; len gidat kavkav. Ale datimaslêmas bun nêvanuan totoh pêpadaŋ hæn gidato hum dattolêmas bun gidat gabag. Ivoi hæn datbigol natgalenan sêhor naviolan ideh datbêtutumav hêni mai natit þisi am datbêviol hêni mai aGot.”*

³⁴ Nêboŋ aYesu tosêsêloŋ hæn na-lêboi-sêhoti-an len na-sorvari-an sitenan, ikel maii ke, “Gaiug gêsatoh a tut dan natoŋan pipihabêlan aGot.” Ale len næboŋ enan van, sækad avan ideh tokad na-il-þuri-an hæn bêsus nausian ideh hêni am.

Naþusanan husur aKristo

(Mat 22.41-46; Luk 20.41-44)

³⁵ Nêboŋ aYesu toþusan len naholêvat todar vis naim siGot, eus galit ei ke, “Imabe ahai þusan gail hæn nalo luke aKristo, aGot totabtabuh lan, esua len næpasusan siTevit, anatun siTevit?”

³⁶ Husur len aNunun aGot, aTevit ike, “‘Nasuþ aGot ikel mai aMasta sagw ke, “Gebêtah têban ginaw, len navêlagw nêmatu

vir næberinŋ aenemi samŋ gail pipit nariemŋ gêlaru

hæn lêbêvi ut kêmas.”*³⁷

Atevit m̄au ekisi hæn ‘aMasta.’ Imaiŋenan, imabe evi anatun siTevit?”

Nabiltiŋvoh lohêhaŋur hæn lotosêsêloŋ hæn aYesu tokêmaiŋenan.

Nalêlgauan husur ahai þusan gail hæn nalo

(Mat 23.1-36; Luk 20.45-47)

³⁸ Ale len naþusanan siYesu ike, “Mêtelêlgau. Ahai þusan gail hæn nalo salemêdas gamito. Lolêmas lêbesun nahurabat tobêlav. Lolêmas nêvanuan lêbike, ‘Ivoi’ mai galito len naut nêmaket.

³⁹ Lolêmas lêbêbêtah len nêhai bêtêbêtah tovoi ŋai len naim naþonþonan. Ale lolêmas lêbêbêtah rivuh len nêhanan gail.

⁴⁰ Lulav kuv þis naim mai nasugsugur sibatunau pêhaŋut gail, be len nagêgêrasan salito len nêhon nêvanuan gail, lusor tuŋ ebêbêlav. Alatenan dereh lipanis sêhor alat lêsêmaiŋenan.”

Naviolan sibatunau

(Luk 21.1-4)

⁴¹ Nêboŋ aYesu tokêmaiŋenan tononŋ, ebêtah pêpadaŋ hæn nabokis topat ei, nêvanuan gail lotobubulah vat lan len naim

* 12:32: Deu 4.35, 6.4; Isa 45.6

* 12:33: Deu 6.5; Lev 19.18; Hos 6.6

* 12:36:

siGot. Ekəta bunus nəvanuan gail nəboŋ lotobubulah vat salito len nabokis enan. Nəvanuan isoḅur lotopul hən nəvat lobulan isoḅur lan.

⁴² Be nəbatunau naməsəl sua egəm riŋ natuhkoin eru artovi kopa.

⁴³ Beti aYesu ekis ahai susur san gail gəm həni. Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau naməsəl enan, nabulahan san esəhor galit p̄isi am lotobubulah vi lan nabokis enan.

⁴⁴ Husur galit loviol kinit nəvat dan tosoḅur lotopul həni. Be alitenan, naut kəmas tovi məsal, eviol hən natit p̄isi san hən bimaŋ lan.”

13

AYesu epəhav utaut

(Mat 24.1-14; Luk 21.5-19)

¹ Nəboŋ aYesu toriŋ naholəvat todar vis naim siGot, ahai susur sua san ikel maii ke, “Geris! Hai p̄usan geris nabiltivat galegai! Geris nabiltiim gail!”

² AYesu ikel maii ke, “Ivoi. Goris nabiltiim galegai, be dereh gail p̄isi limasirsir, asike ikad nəvat ideh ḅepələh len nəvat ideh am.”

³ Ale aYesu evi lan Naṽehuh Oliv, ebətah, ekəta tukot van hən naim siGot. APita, aJemes, aJon, aAdru logəm sor səḅolit maii.

⁴ Lousi ke, “Gikel mai ginamito. Natgalen gotokele, levisi ḅais? Dereh tikad nəsa ḅeṽusani ke natgalen p̄isi pəpadan lisarpoh?”

⁵ AYesu isor var galito. Ike, “Mətələləgau hən gamito. Avan ideh sategəras gamito.

⁶ Nəvanuan tisoḅur dereh legəm len nahəsagw, like, ‘Ginau bogai, aKristo.’ Ale dereh legəras nəvanuan tisoḅur am.

⁷ Be mətḅesəsəloŋ hən nəḅalan mai na-kel-uri-an hən nəḅalan gail, sa-nəlomit tetuhatuh. Natgalenan limasvisi, be nəboŋ naməkot sagəm sal.

⁸ Naluṽoh hən nəvanuan naut sua dereh ligol nabiltiḅalan mai naluṽoh hən nəvanuan naut tile, ale nəvanuan sekiŋ gail dereh liḅal mai nəvanuan sekiŋ tile gail. Dereh tikad nabiltidu gail husur naut gail. Ale dereh nəhanian teḅuer len naut gail. Natgalenan lohūm natuḅatan hən napəḅasan hən nəpasusan.

⁹ “Be mətələləgau hən gamito. Dereh likot hən gamito len nəkaunsel gail. Ale len naim nəḅonḅonan dereh leḅilas habat hən gamito. Ale dereh mətəil len nəhon nəgavna mai nakiŋ gail m̄os ginau hən mətḅikel kot ginau len nəholito.

¹⁰ A tahw hən nəboŋ naməkot, nəvanuan sagw gail dereh limaskel ur na-kel-uri-an tovoi mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi.

11 Nəboŋ læbītah gat gamito, kot hən gamito, samtinau masuŵ hən nəsa mət̃bikele. Len namityal enan mitikel nəsa aGot bikel mai gamit ŋai. Husur savi gamit mət̃bisor be aNunun aGot dereh tisor.

12 Nəvanuan dereh teriŋ aŵan len navəlan alat lotoil a m̃o hən bimat, atata dereh timagen hən anatun hən bimat, ale alahutai dereh lile məhat, pair dan analito mai atəmalito hən nakotan bəriŋ alatmisoan gail læbimat.

13 Nəvanuan p̃isi dereh lemətahun bun gamito bathut nahəsagw məttokade. Avil avan ideh bidaŋ len ginau, bikad nə-dəŋ-buri-an van vəbar nagilen, dereh aGot tilav kuvi hən bikad nəmauran vi sutuai.

*Natit tomədas naut tolo
(Mat 24.15-28; Luk 21.20-24)*

14 “Nəboŋ mət̃beris natit aGot tomətahun buni, natit tosa masuŵ tomədas bun natit isoḅur, nəboŋ mət̃beris toil len naut sanor hən toil lan, (gaiug gotoḅuruŋ nategai geḅuruŋ læboii), beti alat len naut a Jutea, ligam tutut vi lan navəhuh gail.*

15 Nəvanuan b̃iŋaṽŋav məhat len navurun naim, timasgam tutut dan naim san, satevi pan hən b̃eb̃is lohoim hən b̃ilav kuv natideh.

16 Ale nəvanuan b̃itoh marireu, satetəlmam vahim hən b̃ilav nahurabat ideh.

17 Len nəboŋ enan nəmauran dereh tidaŋ vəsa habat hən apəhaḅut ideh totian o tovəhasus.

18 Be mitisor tuŵ ke natgalenan salevisi len nahəbati naut susus.

19 Husur len nəboŋ natgalen læb̃evisi, na-ləŋon-isa-vəsa-an maienan savisi len natuḅatan hən natit p̃isi aGot togole nəboŋ toum hən navile a pan van vəbar nəboŋ ta daməŋai, ale asike evisi tət̃as am boŋ ideh.*

20 Asike aGot tagol na-ləŋon-isa-vəsa-an tam̃idol len nəboŋ galenan, nəvanuan p̃isi lətəmat. Avil aGot dereh tigol na-ləŋon-isa-vəsa-an sinəvanuan p̃isi tem̃idol m̃os alat, gai tolekis hən galito, lotovi esan.

21 Beti avan ideh bikel mai gamit ke, ‘Məteris, aKristo bogai!’ o ‘Gai saga!’ samtedəlomi.

22 Husur akristo gəgəras gail mai ahai kelkel ur gəgəras gail dereh levisi. Dereh ligol namerikel gail nəvanuan gail læb̃ipaŋ habat lan. Lət̃aləboi lət̃agəras nəvanuan gail aGot tolekis hən galito, dereh lət̃agole len namerikel galenan.

23 Be gamit, mət̃elələgau! Nukel natit p̃isi mai gamit tia a tahw hən læb̃evisi.”

* 13:14: Dan 9.27, 11.31, 12.11 * 13:19: Dan 12.1

*Nagəman siNatun Nəvanuan
(Mat 24.29-31; Luk 21.25-28)*

²⁴ AYesu isor am, ike, “Be nəboŋ na-ləŋon-isa-vəsa-an hən nəboŋ galenan binon, ‘dereh namityal timotmot, mai nahəbati asike emial;

²⁵ dereh naməso gail lerus vi pan dan nəmav mai natit gail lotokad nədaŋan len nəmav dereh lekurkur habat.*

²⁶ Beti dereh məteris nagəman siNatun Nəvanuan len nəmavukasw len nabiltidaŋan mai nəyalyalan.*

²⁷ Dereh tesəvat aŋel san gail vi lan naut pisi len navile a pan kavkav hən ləbitariv bonbon hən alat aGot tolekis hən galito hən lotovi esan.*

*Nasoruan kəta husur nəhai nafik
(Mat 24.32-35; Luk 21.29-33)*

²⁸ “Ivoi hən mətbeləboi səhot natsua nəhai nafik bevusani: Nəboŋ nəpashət nafik səmasmas am be todumoh, mətələboii ke nahəbati naut pudpud egəm pəpadaŋ.

²⁹ Imagenan, nəboŋ mətberis nəsarpoan hən natgalen pisi notosor husuri, dereh mətələboii ke, natəlmaman siNatun Nəvanuan satogəmai, ehum gai toil bopita tia.

³⁰ Nukel nakitinan mai gamito, naur egai asike lumat vəbar natgalen pisi ləbisarpoh.

³¹ Nəmav mai navile a pan dereh arimasig, be nasoruan sagw gail asike lumasig boŋ ideh.

*Nəmariboŋ mai namityal, avan ideh saləboii
(Mat 24.36-44)*

³² “Nəmariboŋ enan o namityal enan, avan ideh saləboii. Aŋel gail len nəmav mai aNatun aGot, galit ləsaləboii, avil aGot aTata, gai səbon ŋai eləboii.

³³ Mətələləgau! Mətəhulahul! Husur mətəsaləboi namityal enan ke ŋais.

³⁴ Nagəman siNatun Nəvanuan imaiegai ke: Ikad avan sua toyar len nəyaran sua. Nəboŋ toriŋ naim san, eriŋ natit pisi mai naut san len navəlan naslev san gail. Ikel mai galit vिसusua nauman salit səbolito, ale ikel buni mai naslev tokətkəta kəkol hən nabopita ke timashulahul.

³⁵ Imagenan, mətəhulahul! Husur mətəsaləboi namityal amahean naim bətəlmam, len naut mədau, len natubloh len mariug, namityal natoulumān bekəkəraiko o len nadudulan somilan.

³⁶ Amahean naim bevisi vəha-sua ŋai, satisəb gotopatmari.

* **13:25:** Hən naves 24-25, ris Isa 13.10, 34.4; Eze 32.7; Jol 2.10 * **13:26:** Dan 7.13

* **13:27:** Deu 30.4; Neh 1.9

³⁷ Nəsa notokel mai nəvanuan p̄isi, nukel mai gamit am ke, mətəhulahul!”

14

Luke litah gat aYesu

(*Mat 26.1-5; Luk 22.1-2; Jon 11.45-53*)

¹ Ale nəPasova mai Nəhanan hən nabəta səkad nəyis lan aripat hois. Abiltihai tutumav mai ahai p̄usan gail hən nalo, ludas p̄isal hən nagəgərasan, hən ləbitah gat aYesu hən ləbigol bimat.

² Be luke, “Sadatigole len nəhanan hən nəPasova hən asike nəvanuan gail ləbeluṽoh beti ḅal taṽtaṽor mēdas natit gail.”

Napəhaṽut evəhas aYesu a Petani

(*Mat 26.6-13; Jon 12.1-8*)

³ Len nəboṽ enan, aYesu itoh len naut a Petani len naim seS-imon tokad naleprosi a m̄o. AYesu ipat hən nəgarin tarhətev. Ale napəhaṽut sua tolav nabotel lotoum həni hən nəvat topəhw, egəm hən aYesu. Nabotel enan epul hən naoil pəhpəhas to-susau, nəvat han totibau, ale alitenan ilaṽul nabuṽon nabotel, eḅiri len nəkadun aYesu.

⁴ Nəvanuan galevis ei nəlolit ipaṽpaṽ ale lusor mai galit gabag ke, “Eḅir kəmas hən nəhai pəhas egai sil nəsa?”

⁵ Taṽur həni, təlav nəvat tasəhor naṽurṽuran hən nasihau tosua ale taviol həni mai naməsai gail.” Ale losivoh masuṽ len alitenan.

⁶ Ris aYesu toke, “Samtekəmaien həni! Imabe mətomədasi! Gai igol natit tokab hən ginau.

⁷ Husur naməsai gail lutoh akis mai gamito, ale nəboṽ mətḅeləṽoni mətoləboi mətḅigol navoian van hən galito. Be ginau, asike nutoh tabtab mai gamito.*

⁸ Len nəsa tokade ḅai, alitegai igol nəsa toləboi ḅigole. Eḅir nəhai pəhas len nibegw hən ḅeutaut həni vir natətavunan sagw.

⁹ Nukel nakitinan mai gamit ke, len naut p̄isi len navile a pan lotokel na-kel-uri-an tovoi lan, dereh linau gat nəsa alitegai togole ale lihol husuri.”

Na-sor-utaut-an seJutas

(*Mat 26.14-16; Luk 22.3-6*)

¹⁰ Beti aJutas Iskariot, gai tosua len tosəḅavur pisan toru, ivan hən nabiltihai tutumav gail hən ḅeriṽ aYesu len navəlalito.

¹¹ Lohəhaṽur hən lotosəsələṽ həni, ale lukel gati ke dereh leviol hən nəvat nasilva maii. ḅa aJutas idas p̄isal hən ḅeriṽ aYesu len navəlalito.

* 14:7: Deu 15.11

*AYesu ihan nəhanan hən NəPasova mai ahai susur san gail
(Mat 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jon 13.21-30)*

12 Len nəmariboŋ metəkav hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan, evi nəboŋ hən natutumavan hən nasipsip NəPasova. Ale ahai susur san gail lous aYesu ke, “Guke namtevi be hən namtbeutaut hən nəhanan hən nəPasova hən gəb̄ihani?”

13 Ale aYesu esəvat ahai susur san eru, ikel mai gəlar ke, “Mərevi lan nabiltivile, dereh mərebubur mai naulun̄an topat nabiliwai, ale mərehusuri.

14 Naim ideh bəbis lan, mirikel mai amahean naim ke, ‘Ahai pusan eusi ke, “Narun̄ simetb̄os gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail ei.” ’

15 Atenan dereh tevusan gaməru hən nabiltirun̄ a məhat tokad natit p̄isi dattoləŋoni. Məreutaut vir gidat ei.”

16 Alaruenan aruvan dani, arobis len nabiltivile, ale arusab̄ natit p̄isi hum aYesu tokel mai gəlaru. Ale aroutaut hən nəhanan hən nəPasova.

17 Nəboŋ namityal tomasur aYesu mai ahai susur lotovi 12 lubar naim enan.

18 Nəboŋ lotopat tarhəgarilito təban natev, luhan ale aYesu ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, gamit sua tohan mai ginau dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”*

19 Loləŋon isa habat ale galit v̄isusua lousi ke, “Ginamit ta be lai? Savi ginau a?”

20 Ale ikel mai galit ke, “Evi gamit sua məttovi 12. Gamit sua tohan katəpol mai ginau len nasiloh.

21 ANatun Nəvanuan dereh timasmat hum lototos husuri a n̄o, avil atenan b̄eriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, nəmauran san tisa v̄əsa tibatbat! Dereh tipanis habat. Tavoi am hən atenan ke anan asike təpasi!”*

*Nəhanian məkot siNasub̄
(Mat 26.26-30; Luk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)*

22 Nəboŋ lotohanhan sal, aYesu ilav nabəta, ale esipa lan, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Lavi; nibegw bogai.”

23 Ale nəboŋ tolav nabiliwai topul hən nəwain, esipa həni. Ilavi mai galito, ale galit p̄isi lomun lan.

24 Ale ikel mai galit ke, “Nəda hagw bogai, aGot tota gat nakel-gati-an san lan mai nəvanuan san gail. Nəda eg hagw dereh tisel len nəmatan sagw n̄os nəvanuan tosəḅur.*

25 Nukel nakitinan mai gamit ke, nəwain egai, len natohan pipihəlan aGot, nəwain eg dereh tiveveu, ale gagai van asike nomun nəwain egai van vəbar nəboŋ nəḅemuni mai gamit ei.”

* 14:18: Psa 41.9 * 14:21: Psa 22.2-19; Isa 53 * 14:24: Exo 24.8; Jer 31.31-34

26 Beti lokəkai hən nəbe hən nalotuan ale lovivile, lovi lan Naṽehuh Oliv.

*AYesu epəhav utaut hən na-sor-mətahuni-an sePita
(Mat 26.31-35; Luk 22.31-34; Jon 13.36-38)*

27 Ale aYesu ikel mai galit ke, “Gamit p̄isi dereh mitigam dan ginau. Husur natosian siGot ike,
“Dereh niṽabun nəvanuan nasipsip,
ale nasipsip gail ligam ṽisusua.”*

28 Be nəboṅ nəbimat ale aGot ḥigol nəbile məhat dan nəmatan, dereh neil a m̄o hən gamito vi lan naut a Kalili.”

29 Be aPita ikel maii ke, “Naut kəmas galit p̄isi ləb̄igam dan gaiug, asike nigole!”

30 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, daməṅai, len nalenmariug egai, a tahw hən natoulum̄an ḥekəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

31 Be aPita isor təvah ke, “Aoa! Sss! Naut kəmas nəbimat mai gaiug, asike nukel ke nəsaləboi gaiug!” Ale galit p̄isi am lokəmaianan.

*AYesu isor tuṽ a Ketsemane
(Mat 26.36-46; Luk 22.39-46)*

32 Len nəyaran salito lubar naut nalilioliv, nahəsan naut enan Ketsemane. Ale aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətebətah gegai, nia sor tuṽ.”

33 Esəhar aPita, aJemes mai aJon van ale nənauan san etuḃat tuhatuh habat, nəlon isa vəsa.

34 Ale ikel mai galit ke, “Nulolosa masuṽ! Ehum nalolosaan sagw etəgau gat nəlogw van numat! Mititoh gegai, mitilele!”

35 Nəboṅ toyar van kəkereh am, ipat len tan ale isor tuṽ. AYesu eus nəp̄isal ideh hən ḥimakov dan namityal hən nələṅon-isa-vəsa-an.

36 Ike, “Appa, Ita, goləboi gəḥigol natit p̄isi. Lav kuv nəb̄iliwai hən nələṅon-isa-vəsa-an egai dan ginau.* Wake sagigol nəsa notoləṅoni, gigol nəsa gaiug gotoləṅoni ṅai.”

37 Beti etəlmam van hən ahai susur lototor, isaḃ lotopatmari. Ale ikel mai aPita ke, “Simon, gupatmari a? Gəsaləboi gəḥibilele len nəhaua tosua ṅa?

38 Mətehulahul. Mitisor tuṽ hən asike mətḃiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri. Naut kəmas nəlomito eləṅon ḥigol nəsa tonor, nibemit sədaṅ, edədasi.”

39 Ale ivan vasor tuṽ tətəs am. Na-sor-tuṽ-an san ep̄itov̄ hən tomadhakele.

* 14:27: Zec 13.7 * 14:36: Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata.

40 Nəboŋ tosor tuŵ tononj etəlmam tətəs, isaḅ lotopatmari husur namətalit inoŵ masuŵ. Evəŋon galito, be ləsaləboi nəsa ləḅikel maii.

41 Len natəlmaman na-vəha-tor-an siYesu, ikel mai galit ke, “Mətupət, mətunjavŋjav sal a? Nəpatan tinonj! Namityal egəm tia. Məteris, avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail ta bogai.

42 Mitile məhat, dativan. Məteris, atenan ḅeriŋ ginau len navəlalito satogəm pəpadaŋ.”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Luk 22.47-53; Jon 18.3-12)

43 Nəboŋ aYesu tosorsor sal, aJutas tosua len toseŋjavur pisan toru, egəmai. Itah mai naluŵoh lototəgau naḅu nəḅalan mai nəbatw gail. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a mō hən naJu gail losəvat naluŵoh enan.

44 Ale aJutas isor utaut hən naŵusanian sua mai galit a mō, ike, “Nəboŋ nəḅesumŋ nətarhon atenan, gai bolai. Tah gati. Səhari van, satigam yav.”

45 Vəha-sua ŋai aJutas ivan hən aYesu, ike, “Ivoi Hai pusan!” ale esumŋ nətarhon.

46 Ale logəm hən aYesu, lutah gati.

47 Be len galit lototah mai aYesu, sua eliv kuv naḅu nəḅalan san, eḅil həni van hən naslev seḅiltihai tutumav, ita kotov nədariŋan.

48 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Imabe mətogəm, lav naḅu nəḅalan mai nəbatw gail gəmai, hən mətḅitah gat ginau hum notovi vanuan nəḅalan toḅal mai alat lotoil a mō?

49 Len nəmariboŋ pisi nutah mai gamito, noḅusan len naholəvat todar vis naim siGot. Imabe mətsətah gat ginau ei? Avil timasmagenan hən natosian siGot ḅisarpoh.”*

50 Beti ahai susur pisi san loriŋi, lugam dani.

51 Ikad nəmantuhmar sua tohusur aYesu ei, toruŋ gol gai tia hən nəkaliko nalinen. Nəboŋ lototah gati,

52 igam ḅur malmal dan galito, riŋ nəkaliko san ipat mai galito.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jon 18.13-14, 19-24)

53 Beti naluŵoh losəhar aYesu van hən naim seḅiltihai tutumav. Ale abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mō hən naJu gail mai ahai pusan gail hən nalo luḅonḅon ei.

54 Be aPita ehusuri, iyar a tut dani vəbar toḅis len naholəvat todar vis naim seḅiltihai tutumav. Ale ebətah ei, etitileh mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot.

* 14:49: Isa 53.7-12; Zec 13.7

55 Abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin p̄isi ludas kel-koti-an ideh toke aYesu toḅur kotov nalo hən ḅimat sile. Be ləsəsāḅ ideh.

56 Nəvanuan isoḅur lolibliboḅ husur aYesu be nəSanhitrin isaḅi ke nakelean salit gail ləsap̄itoḅ.

57 Galevis loil vi məhat, lukel nalibliboḅan egai husur aYesu,

58 luke, “Namtosəsəloḅ hən ategai toke, ‘Ginau dereh nilap̄uḅul naim siGot egai nəvanuan lotoum həni, ale dereh neum tətəs hən tile len nəmariboḅ titor, nəvanuan lotodədəs ləḅeum həni.’”*

59 Be nakelean salit gail am ləsap̄itoḅ.

60 Beti abiltihai tutumav ile məhat rivuh len galito. Ikel mai aYesu ke, “Imabe gəsakel natideh hən gəḅetətəs gole gaiug? Nəsa lotokele ekitin a?”

61 Be aYesu sasor, sasor vari.

Ale abiltihai tutumav eusi ke, “Govi aKristo a? Govi aNatun Atenan tonor hən nə-sal-suhi-an a?”

62 AYesu ike “Ginau bogai. Ale dereh məteris aNatun Nəvanuan ḅebətah len navəlan nəmatu siGot tovi aBiltidaḅan. Dereh məteris ḅegəmai len nəmavukasw hən nəmav.”*

63 Beti abiltihai tutumav, nəhon eməkanun taḅtaḅor, itar nahurabat san hən ḅeḅusan tomətahun nasoruan enan siYesu. Ike, “Imabe datoloḅon nəvanuan ideh am hən ḅikel kot nəsaan sitegai?”

64 Gamit mətosəsəloḅ hən tosor mədəs aGot! Gamit mətunau məḅ həni?”

Galit p̄isi lusaḅ səḅoti ke tonor hən ḅimasmāt.*

65 Beti galevis lotuḅat ḅulai aYesu, lukabut gol nəhon, lotuhi, lukel maii ke, “Gepəhav utaut!” Ale alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot luḅosi, lotuhi.*

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.69-75; Luk 22.56-62; Jon 18.15-18, 25-27)

66 Len namityal enan, aPita itoh a pan sal len naholəvat todar vis naim. Ale natəbarehreh sua tovi slev seḅiltihai tutumav iyar tukot.

67 Nəboḅ toris aPita totitileh, ekəta bunus vahvahuri ale ike, “Gaiug gutah mai aYesu ta Nasaret.”

68 Be aPita ike sakitin. Ike, “Nəsələboi nəsa gotosor husuri! Nəsələboi səḅoti.” Ale iyar van hən nametləkau. Beti natoulum̄an ekəkəraiko.†

69 Nəboḅ alitenan tovi slev torisi ei, etuḅat kel tasi am mai alat lotoil ei ke, “Ategai evi galit sua.”

70 Be aPita ikel tətəs həni ke sakitin.

* 14:58: Jon 2.19 * 14:62: Psa 110.1; Dan 7.13 * 14:64: Lev 24.16 * 14:65: Isa 50.6 † 14:68: Natosian galevis ta sutuai ləsake *Beti natoulum̄an ekəkəraiko*.

Sədareh alat lotoil pəpadaŋ lukel mai a Pita ke, “Ekitin, gaiug govi galit sua, husur gaiug am govi auleKalili.”

⁷¹ APita ikel tasi ke sakitin, ita gati ke nəsa tikele evi nakitinan. Ike, “Len nahəsan aGot nokitin, ginau nəsaləboi atenan məttosor husuri. Asike nəbəkيتين, aGot tipansem ginau!”

⁷² Vəha-sua ŋai natoulumān ekəkəraiko tətəs am. Beti aPita inau təlmam hən nəsa aYesu tokel maii ke, “A tahw hən natoulumān bəkəkəraiko vəha-ru, dereh gikel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.” Ale nəlon aPita isa, itaŋ.

15

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Pelan han, dudulan somilan, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən naJu gail, mai ahai pusan gail hən nalo; nəSanhitrin kavkav lubonbon hən ləbisor utaut. Lubanjs gat aYesu, losəhari van hən aPilate, loriŋi len navəlan.

² APilate eus aYesu ke, “Gaiug govi Kiŋ seJu gail a?”

AYesu isor vari ke, “Gai bol gotokele.”

³ Abiltihai tutumav gail loil hirhir ke aYesu togol natit isoḅur tosa.

⁴ Na aPilate eus tasi ke, “Asike gusor var natgaleg a? Imabe? Gəsasəsəlon hən natit tosoḅur lotosor tas gaiug həni a?”

⁵ Be aYesu sakel na-sor-vari-an ideh am, gol aPilate iḅaŋ lan.

AYesu mai aParappas

(Mat 27.15-26; Luk 23.13-25; Jon 18.39-19.16)

⁶ Len Nəhanan nəPasova pisi, nəgavna ikad naḅide sua. Idam hən avan totoh len naim bəbaŋis bəvivile husur naləŋonian sinaluḅoh.

⁷ Ikad naulumān sua, nahəsan aParappas lotobaŋisi len naim bəbaŋis mai alat lotobal mai nəgavmen, lotogol nəvanuan lotomat len nəbalan mai alat aRom.

⁸ Naluḅoh logəm hən aPilate, lousi hən bəhusur naḅide san mōs galito, hən bəsua bəvivile.

⁹ Be aPilate eus galit ke, “Mətuke nigol aKiŋ seJu tevivile van hən gamit a?”

¹⁰ Ekəmaienan bathut eləboii ke abiltihai tutumav gail lotoriŋi aYesu len navəlan husur lutaḅulol bulosi.

¹¹ Be abiltihai tutumav lusorsor mai naluḅoh hən ləbəhusur nənauan salito, us aPilate hən bigol aParappas bəvivile, savi aYesu.

¹² Be Pilate isor var galit tətəs ke, “Bimagenan, mətoləŋon ke nigol nəsa hən ategai məttokisi hən aKiŋ seJu?”

¹³ Luvari, lukai ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁴ APilate eus naluḅoh ke, “Sil nəsa? Igol nəsa tosa?”

Be lukai habat van am ke, “Timat len nəhai balbal!”

¹⁵ Nə aPilate toke tetəḡov nəlon naluḡoh tevi pan, eriḡ aParappas evivile van hən galito. Ike nasoltia san gail lobilas habat hən aYesu, beti eriḡi len navəlan nasoltia gail hən ləḡiḡos gati len nəhai balbal.

*Nasoltia lusor viles aYesu
(Mat 27.27-31; Jon 19.2-3)*

¹⁶ Beti nasoltia gail losəhar aYesu vābis len naholəvat todar vis naim sisoltia gail, ale lokis ḡis navəshəsoltia luḡonḡon.

¹⁷ Lukol nahurabat toḡonḡon len aYesu, ale lovisvis hən nəhau tokad nasunite tohum naḡulgəgau, ale loriḡi len nəkadun aYesu hum nəkraun sekiḡ.

¹⁸ Lotuḡat kai van həni ke, “Namtusul suh gaiug, Kiḡ seJu gail!”

¹⁹ Luḡvasi, ḡvasi, ḡvas nəkadun hən nəhai, ale loḡulaii, ale lotəḡedur bathurien.

²⁰ Nəḡon lotosor vilesi tononḡ, lukol nahurabat toḡonḡon dani, lukol nahurabat san təlmam lan. Beti losəhari vivile hən ləḡiḡos gati len nəhai balbal.

*AYesu len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Luk 23.26-43; Jon 19.17-27)*

²¹ Ikad auleSairin sua, nahəsən aSimon, atəman alarmiḡvan, aAleksada mai aRufus. Atenan egəm len nəmarireu lotodar vis naḡiltivile, imadhaḡot.* Ale nasoltia lukele hən atenan ke tipat nəhai balbal siYesu, ale ipati.

²² Ale losəhar aYesu van vəbar naut a Kolkota, namilen nəhes enan Naut hən Nabəlashukadhutəmat.

²³ Lulav nəwain lotobul hən namər lan maii, be aYesu emətahuni.*

²⁴ Beti nasoltia luḡos gati len nəhai balbal. Lopəpehun nahurabat san, ḡar hən nəvat hən ləḡisaḡ ase ḡilav nahurabat ḡisusua.*

²⁵ Namityal eməlapat dudulan nəḡon lotogol totahətah len nəhai balbal.

²⁶ Lutos gat nəsa lotokot hən aYesu sile, ale loriḡ na-kel-urian enan len nəhai balbal a məhat hən nəkadun, toke, “AKiḡ seJu gail.”

²⁷⁻²⁸ Nəvanuan vənvənah artogolḡol nasənahan len nəvanuan, luḡos gat ḡəlaru arutahətah mai aYesu. Sual itahətah len nəhai balbal len nəmatu siYesu, toḡon len nəmair san.†

* **15:21:** Rom 16.13 * **15:23:** Psa 69.21. Namər evi nəda hən nəhai sua. Nəḡon esusau ḡol tovi nəhai pəhas, be ahai rerer irer hən nəvanuan lan. Lobul həni mai nəwain hən napəḡasan hən na-ḡos-gati-an ḡevi pan. * **15:24:** Psa 22.18

† **15:27-28:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁸ *Len navide tomaianan, natosian siGot isarpoh toke, “Dereh tipanis hum alat lotobur kotov nalo.”* Luk 22.37; Isa 53.12.

29 Nəvanuan gail lotoŋot, lohəlas aYesu, sor mədas nahəsan. Loŋit nəholit van həni, luke, “Gaiug goləboi gəbigol naim siGot bimasirsir, ale um təlmam həni len nəmariboŋ bitor a?”*

30 Bimagenan, gilav kuv gaiug gabag dan nəmatan! Gimariŋ dan nəhai balbal!”

31 Len nəvide tomaienən, abiltihai tutumav gail, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail mai ahai pusan gail hən nalo lusor viles aYesu mai galit gabag, luke, “Gai ilav kuv nəvanuan tile gail be eədədas bilav kuv gai!”

32 Ategai tonau ke gai aKristo, aKiŋ seIsrael, timariŋ dan nəhai balbal ale dereh datedəlomi ke gai tovi kiŋ.” Alaruənən artotahətah təban aYesu, gəlar am arokəmaienən, arusor isa həni.

Nəmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Luk 23.44-49; Jon 19.28-30)

33 Len natublial, nəmargobut ikabut gol pis naut kavkav van vəbar namityal totor ut mədəu.

34 Ale len namityal totor enən, aYesu ikai habat ke, “Eloi, eloi, lema sapahtani!” namilen ke, “Got sagw, Got sagw, gorin gaḅulan ginəu sil nəsa?”†

35 Nəboŋ nəvanuan galevis lotoil pəpadaŋ ei lotosəsəloŋ həni, luke, “Səsəloŋ, ekis aElijah.”

36 Avan sua igam, ilav naspons§, igol epul hən nəwain tokon, ale esii len nəhai, esuhuni van hən aYesu hən bəmuni.* Ike, “Riŋi. Datebunusi bai ke, aElijah dereh tegəm lav kuvi vi pan o təbuer.”

37 Beti aYesu ikai habat, eməsol, imat.

38 Len namityal enən ŋai, nəkaliko mətortor totahətah len naim siGot, tuḅat a məhat, emətar vəbar naut a pan, igol nahudhut eru.*

39 Nəboŋ nasenturion toil pəpadaŋ len nəhon aYesu toris ke tomat maienən, ike, “Kitin, ategai evi aNatun aGot!”

40 Len naut enən ikad napəhaḅut galevis lotoil a tut dan nəhai balbal, lotokəta ris nəsa tovisi. Galit galevis lovi aMeri ta Maktala; togon aMeri anən atuhJemes mai aJoses; togon aSalome.*

41 Len naut a Kalili alatenən lohushusur aYesu, lokətkəta təban. Napəhaḅut tosoḅur am lototah mai aYesu len nəyaran san vi Jerusalem, loil ei.

* **15:29:** Psa 22.7; Mak 14.58; Jon 2.19 † **15:34:** Psa 22.1. Len naut egai aYesu isor len nasoruan ta Aram tovi nasoruan san mai silat a Jutea. § **15:36:** *Naspons* evi nəkasbəta nətas. Evi natsua tomədmədəu toyanyaj totov len naut nasəhau tovi pan len nalilivol. Ibaŋ bur. * **15:36:** Psa 69.21 * **15:38:** Exo 26.31-33 * **15:40:** Psa 38.11

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42)

⁴² Nəmariboŋ enan evi Nəboŋ hən Nautautan, ale len namityal enan nəSappat pəpadaŋ hən βetubət. Nəboŋ namityal pəpadaŋ hən βimasur ut mədau,

⁴³ aJosef ta Arimatea egəmai. AJosef evi biltivanuan sua len nəSanhitrin, itoh vir natoŋan pipihabəlan aGot, ale len na-il-buri-an, ivan hən aPilata, eus niben aYesu.

⁴⁴ APilata esəhoʋut hən aYesu tomat tia, ŋa ekis nasenturion gəmai, eusi ke, “AYesu imat tia ŋa?”

⁴⁵ Nasenturion ike tomat tia, ale aPilata idam̄ hən niben aYesu mai aJosef.

⁴⁶ ŋa aJosef ipat kuv aYesu vi pan, ilav nəkaliko nalinen, eruŋ gol niben len nəkaliko enan, ale eriŋ aYesu len nəburhuvat nəmatan lotota p̄p̄uli tia. Beti erib hən nəvat hən βipat gol nəburhuvat nəmatan.

⁴⁷ Ale aMeri ta Maktala mai aMeri anan aJosef arokəta ris naut lotoriŋ niben aYesu topat lan.

16

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-8; Luk 24.1-12; Jon 20.1-10)

¹ Nəboŋ nəSappat tonon, aMeri ta Maktala, aMeri anan aJemes, mai aSalome loʋur nəhai pəhas hən ləβevəhas niben aYesu.

² Len nəmariboŋ metəkav hən nawik,* dudulan somilan, lovi lan nəburhuvat nəmatan,

³ ale lous galit gabag ke, “Gidat datsənav. Ase terib hən nabiltivat enan dan nəburhuvat nəmatan?”

⁴ Be nəboŋ lotokəta van hən nabiltivat enan, loris ke, naut kəmas tovi biltivat, səpat gol nəbur am, ehum avan sua torib həni tia.

⁵ Ale nəboŋ lotobis len nəburhuvat nəmatan, loris nəmantuhmar sua tobətah len navəlan nəmatu, tosun nahurabat topəhapəhw.† Lumaŋmaŋ habat lan, lomətahw.

⁶ Ike, “Samtemətahw! Mətudoŋ aYesu ta Nasaret tomat len nəhai balbal. Ile məhat tia! Satoh gegai. Mətekəta ris naut lotoriŋi topat lan.

⁷ Mitivan. Mitikel mai ahai susur san gail mai aPita ke, ‘Eil a m̄o hən gamito vi Kalili. Dereh məterisi ei, hum tokel mai gamit tia.’ ”*

⁸ Latpəhaʋut galenan lotovivile, lupab, lodədarŋabu, lugam dan nəbur. Ləsakel mai avan ideh husur lotomətahw.

* **16:2:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmariboŋ metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmariboŋ enan hən nəSade. † **16:5:** *Nəmantuhmar* savi natətai be evi ulum̄an

nədam̄ han tonor hən nəlahan, be səlah sal. * **16:7:** Mak 14.28

[Len natosian galevis ta sutuai, Mak 16: 9-20 ebuer.]

*AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(Mat 28.9-10; Jon 20.11-18)*

⁹ Nəboŋ aYesu tole məhat dudulan soŋilan len nəmariboŋ metəkav hən nawik, nəvanuan tovisi hən metəkav, aMeri ta Maktala. Evi aMeri enan, aYesu tohut natəmat toməlevru dani.

¹⁰ AMeri ivan, ikel uri mai alat lototah mai aYesu, lotololosa, lototaŋ.

¹¹ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən aYesu tomaur təlmam, ale aMeri toke torisi, ləsədəlomi.

*AYesu evisi hən ahai susur eru
(Luk 24.13-15)*

¹² A tahw, aYesu evisi hən ahai susur eru san artoyar husur naŋisal dan naut a Jerusalem. Be len nəboŋ enan, ehum niben tofile.

¹³ Alaruenan arotəlmam vi Jerusalem, lukel ur nəsa tovisi mai ahai susur lotosuh ei. Be ləsədəlom nəsa gəlar am artokele.

*AYesu evisi hən ahai susur tosəŋavur pisan tosua
(Mat 28.16-20; Luk 24.36-49; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)*

¹⁴ A tahw tətəs am, nəboŋ ahai susur tosəŋavur pisan tosua lotohan, aYesu evisi hən galito. Isor len galito husur lotopar dəlomian mai nəkadulit tohaihai husur ləsədəlom na-kel-uri-an silat lotorisi.

¹⁵ Beti ikel mai galito ke, “Mətevi lan naut pisi len navile a pan, mitikel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail pisi.‡

¹⁶ Nəvanuan todəlom na-kel-uri-an tovoi, tobaptais, aGot dereh tilav kuvi dan nəsaan san. Avil nəvanuan sadəlomi, aGot dereh tisab səhoti ke timaspanis.

¹⁷ Ale namerikel galegai dereh levisi mai alat lotokad nadəlomian: len nahəsagw dereh lehut natəmat gail, lisor len nasoruan veveu gail.

¹⁸ Dereh lipat nəmat gail, təgau hən navəlalito; ləbemun nabehi hən nəmatan, asike emədas galito. Dereh lerin navəlalito len alat lotoməsah, ale limaur.”

*AYesu evi məhat vi lan nəmav
(Luk 24.50-53; Uman 1.9-11)*

¹⁹ Nəboŋ Nasub aYesu tokəmaienan mai galit tonəŋ, aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav, ale ebətah tarhət len nəmatu siGot.

²⁰ Beti ahai susur gail luvan, lukel ur na-kel-uri-an tovoi len naut pisi. AGot eum mai galito, len namerikel gail igol imasil ke nasoruan san ekitin.

‡ **16:15:** Nəboŋ aYesu tokəmaienan, savi nəboŋ tohan mai ahai susur san gail, be len nəboŋ tile am.

Luk

Na-kel-uri-an tovoi aLuk totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aLuk tovi vanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nə-nau-gati-an silat lototah mai aYesu husur nəmauran mai naʔusanan san.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nakitinan husur aYesu.

Nalobulat egai ehusr as galito?

Ehusr aYesu nəboŋ toʔusan, ehusr len nəboŋ toʔubur mai nəvanuan tile gail, ale ehusr len nəboŋ tovi tarhət salito.

Natgalenan evisi ʔais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 6 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Kalili mai a Jutea.

ALuk eʔusʔus kitev nakitinan husur nəmauran siYesu. Eus alat lotoləboi aYesu mai alat lototah mai len nauman san, alat lotoris nəsa togole mai alat lotosəsəloŋ hən nəsa tokele. Ale aLuk itos gat natit ʔisi len nalobulat egai. Igol imasil ke aYesu egəm hən bidōŋ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan. Egəm mōs nəvanuan ʔisi, savi naJu gail ʔai.

ALuk itos husur aYesu surŋan aNatun Nəvanuan, toləmas bun alat lotoməsah, alat lotopar tite, alat lotomalkəkət, alat lototaŋ mai alat nəvanuan gail lotomətahun galito. Eləmas bun nəvanuan nəsaan gail, eləmas bun alatpəhaʔut mai eləmas bun alahutai. AYesu isor tas na-pul-hən-natite-an mai eʔusan husur natohan pipihabəlan aGot.

Len nagilen, aLuk itos husur aYesu nəboŋ tomat mai tole məhat dan nəmatan san. Itos nəbol husur alaruevis artosor mai aYesu len naʔisal vi Emmaus nəboŋ tole məhat dan nəmatan tia. Nəbol enan ipat len nalobulat egai ʔai, səpat len na-kel-uri-an siMattiū, siMak o siJon.

1) ALuk itos nalobulat egai mōs nəsa? (1.1-4)

2) Nəpasian siJon Baptais mai aYesu (1.5–2.52)

3) Napisulan siJon Baptais (3.1-20)

4) Nəbaptisan siYesu mai nəboŋ natəmat totaltal ke aYesu tigol nəsaan (3.21–4.13)

5) Nauman siYesu len naut a Kalili (4.14–9.50)

- 6) AYesu iyar a Kalili vi Jerusalem (9.51–19.27)
 7) Nawik naməkot siYesu: nakotan mai nəmatan san (19.28–23.56)
 8) AYesu imaur tətəs (24.1–12)
 9) AYesu evisi hən nəvanuan gail. AGot ilavi vi lan nə mav (24.13–53)

Natubatan

¹ Ikad nəvanuan isoḅur tokel ur natit gail tosarpoh len gidato, hum ahai kelkel ur gail lotokele. Lutos nəsa nəvanuan gail lotorisi mai lotokel uri mai ginamito.

² Hum ke alat len natubatan lotoris natit p̄isi tovisi, ale lotogəm vi vanuan na-vi-tarhəte-an gail hən nasoruan, imaienan lukel uri mai ginamito.

³ Ginau am nunau ke, ivoi ke, notokəta kitev natit p̄isi len natubatan, tuani, ale tos husuri van hən gaiug Nasuḅ Teofilus,

⁴ hən gəḅeləḅoi nakitinan husur aYesu, mai nəsa lotoḅusani hən gaiug. Nəḅol egai imagegai:

Aṅel sua ikele ke dereh lipas aJon

⁵ Nəḅoṅ aHerot tovi kiṅ len naut a Jutea, ikad ahai tutumav sua nahəsən aSekariah. Ikad nahəmar sua nahəsən aApijah,* aSekariah tovi galit sua. Bareab san, nahəsən aElisapet, gai am esua len nəpasusan siAron.

⁶ Gəlaru aruvoi, arunor len nəhon Nasuḅ aGot bathut arugol husur masuḅ hən natit p̄isi tokele.

⁷ Be anatularu eḅuer husur aElisapet ebutoh, mai arovi haḅut tia.

⁸ Boṅ sua nahəmar siSekariah loum siGot. ASekariah eum len nəhon aGot hum ahai tutumav.

⁹ Hum naḅide sihai tutumav gail, lubar hən nəvat hən lotosaḅ aSekariah hən ḅepəṅas nəhai pəhas len naim siNasuḅ aGot.* Boṅ sua aSekariah eḅis lan,

¹⁰ len nəḅoṅ enan nabiltiḅoh lusor tuḅ vivile.

¹¹ Ale aṅel siNasuḅ evisi həni, eil ben nəmel tutumavan tarhət nəmatu.*

¹² Nəḅoṅ aSekariah toris aṅel enan, emətahw, ninen epil.

¹³ Ris aṅel toke, “Sagemətahw aSekariah, husur aGot esəsəloṅ hən na-sor-tuḅ-an sam̄. Ale asoam̄ aElisapet dereh tipas anatum̄ ulum̄an. Geriṅ nəhes Jon lan.

¹⁴ Ale gaiug gehəhaḅur habat mai nəloḅm̄ tivoi masuḅ həni. Nəvanuan isoḅur dereh lehəhaḅur hən nəḅoṅ ḅevisi,

* 1:5: 1Chr 24.10 * 1:9: Exo 30.7-8 * 1:11: Exo 30.1-10; 1Ki 7.48

15 bathut tiyalyal len nəhon aGot balai. Asike emun nəwain mai nəwai todaŋ, ale tepul hən aNunun aGot nəboŋ topat sal len nabəhaṽun anan.*

16 Ale tipair təlmam hən anaton seIsrael tisoḅur van hən Nasuḅ, aGot salito.*

17 Len nanunun mai nədaŋan siElijah, dereh teil a mō hən Nasuḅ hən bipair təlmam hən nəlon atəmalit van hən anatulito, pair təlmam hən nəlon alat ləsagol husur nəsa aGot tokele, van hən naḅisal silat lotonor, lotokad namitisau hən nəmauran tonor. Imaiegai, aJon dereh teutaut hən nəvanuan gail hən ləḅeutaut vir Nasuḅ.”*

18 Beti aSekariah ikel mai aŋel ke, “Nələboi mab hən natgalegai? Husur novi haṽut tia mai asoagw evi bareab tia.”

19 Aŋel isor vari ke, “Nahəsagw aKapriel* notoil len nəhon aGot tosevat ginau mōs nəḅisor mai gaiug, hən nəḅikel ur nakel-uri-an tovoi hən natgalegai.

20 Be husur gəsadəlom nəsa notokele, gaiug dereh geḅut, gedədas gəḅisor van vəbar nəboŋ natgalegai ḅevisi. Natit ḅisi dereh tevisi sumān notokele.”

21 Len nəboŋ enan naluṽoh lutoh vir aSekariah, ale luḅaŋ lan husur evəlo len naim siGot.

22 Nəboŋ tovivile, saləboi ḅisor mai galito, ale loləboii ke, eris na-kəta-risi-an sua togəm len nəmav len naim siGot, husur eḅutḅut be ike tiḅor len navəlan.

23 Len nəboŋ hən nauman sinahəmar san gail tonon, eriŋ naut a Jerusalem, ivahim san.

24 Husur nəboŋ enan abareab san, aElisapet etian ale husur nahəbati torim esusuan gai gabag, ike,

25 “Egai nəsa Nasuḅ aGot togole mōs ginau nəboŋ tohəhaṽur hən ginau. Ilav kuv nahur sasa sagw notodaŋ ḅuri len nəhon nəvanuan sagw gail.”

Aŋel sua isor husur nəpasian siYesu

26 Ale len nahəbati toməlevtes siElisapet, aGot esəvat aŋel Kapriel vi Nasaret, navile sua a Kalili

27 hən ḅisor mai navensus sua, nahəsən aMeri. Ikad avan sua len nahəmar siTevit, nahəsən aJosef, ale gəlaru arukel gati ke arilah.

28 Aŋel ivan hən aMeri, ike, “Ivoi. Nasuḅ aGot eputsan gaiug, itoh mai gaiug.”

29 Be aMeri, nəlon etuhatuh hən nasoruan en san, inau soḅuer hən namilen nasoruan aŋel tokele.

30 Beti aŋel ikel maii ke, “Sagemətahw Meri, aGot ehəhaṽur hən gaiug tia, eputsan gaiug.

* 1:15: Num 6.3 * 1:16: Mal 2.6 * 1:17: Mal 4.5-6 * 1:19: Dan 8.16, 9.21; Luk 1.26

31 Asike idareh gaiug dereh getian, ale gipas anatumñ ulumñan sua, gerinñ nāhes Yesu lan.

32 Gai dereh tiyalyal balai, lekisi hən anatum aGot a mēhat buni, ale Nasuḅ aGot dereh tigol tilav namilen aTevit atəman ta sutuai tovi kiñ.

33 Nəpasusan siJakop dereh litho pipihabəlan vi sutuai; nanoñan han eḅuer.”*

34 Ris aMeri tokel mai añel ke, “Imabe? Avan ideh səbar nibegw sal!”

35 Añel isor vari ke, “ANunun aGot dereh tegəm len gaiug, nədañan siGot a mēhat buni tikabut gol gaiug hum nəmōl. Husur enan ategai gəḅipasi, dereh tevi siGot, ale lekisi hən aNatun aGot.

36 Geris amaheamñ aElisapet. Alitenan am etian, ikad anatum ulumñan naut kəmas ke tovi bareab tia. Ale egai nahəbati san toməlevtes, gai lotokisi ke tobutoh.

37 Bathut aGot satətan hən ḅigol natideh.”*

38 Ale aMeri ike, “Ginau novi natəbarehreh nauman siNasuḅ. Ivoi len ginau hum gotokəmaianan.” Ale añel ivan dani.

AMeri mai aElisapet

39 Sədareh aMeri ile mēhat, injad vi lan nabiltivile sua a Jutea, naut enan tobanj vėhuh.

40 Nəboñ tobar naut enan evi lohoim siSekariah, ike, “Ivoi,” mai aElisapet.

41 Nəboñ aElisapet tosəsəloñ hən na-ke-ivoi-an san, anatum ekurkur len nabəhaḅun, ale aElisapet epul hən aNunun aGot.

42 Beti ikai habat ke, “AGot igol navoian van hən gaiug səhor alatpəhaḅut, igol navoian am van hən anatumñ gəḅipasi.

43 Imab hən nategai tovisi hən ginau, ke anana siMasta sagw togəm hən ginau?

44 Husur nəboñ notosəsəloñ hən nadoloñ, anatum gw ekurkur hən nahəhaḅuran san len nabəhaḅugw.

45 AGot gatogol navoian van hən gaiug, husur ke gaiug godəlo mi ke tigol nəsa tokel gati mai gaiug.”

AMeri eputsan nahəsan aGot

46 Beti aMeri ike:
“Nəlogw eputsan Nasuḅ,

47 Nanunugw ikemkem hən aGot sagw
gai tolav kuv ginau dan nəsaan.

48 Husur eris natəbarehreh san tovi ut kəmas,
ale vi sutuai naur p̄isi

lekiskis ginau ke alitenan navoian topat lan.

49 AGot todañ buni igol

* 1:33: 2Sam 7.12-16; Isa 9.6; Dan 7.14 * 1:37: Gen 18.14

- natgalevis tovoi buni hən ginau,
 gai səbōn, nahəsan esəhor nəhes p̄isi.
 50 Ilolosa hən naur p̄isi ta sutuai vi sutuai
 lotomətahw len nəyalyalan san.
 51 Eṽusan nədaŋan san hən navəlan tia,
 ehut alat lotoviv, lumaṽipiriah,
 alatenan lotopatpat galit məhat len nəlolito.
 52 Isah sur alat lotoyalyal vi pan dan namilelito,
 ale eputsan alat lotovi ut kəmas.*
 53 Evəŋan alat lotomalkəkət, luhanukub,
 avil esəvat alat lotokad natit p̄isi, luvan səsəlav.
 54 Evi tarhət silat a Israel lotovi vanuan san gail,
 inau gati hən ḅigol nalolosaan mai navoian hən galito,
 55 hum tokel gati mai atəmadat gail,
 mai aApraham mai nəpasusan san van van vi sutuai.”*
 56 AMeri itoh mai aElisapet pəpadaŋ hən nahəbati itor, beti
 etəlmam vahim.

Lupas aJon

- 57 Len nəboŋ aElisapet topas naulumān san,
 58 amahean gail mai alat lototoh pəpadaŋ həni, losəsəloŋ
 həni ke Nasuḅ aGot ivoi buni həni, ale lohəhəṽur maii.
 59 Len nəmariboŋ toməlevtor logəm hən ləḅetiv dalus anatun
 ale luke lerinḡ nahəsan atəman aSekariah lan.*
 60 Avil anan ikai ke, “Aoa, nahəsan m̄au aJon!”
 61 Ris lotokel maii ke, “Amaheam̄ gail, nəhes enan eḅuer len
 galito.”
 62 Ale lusor len navəlalit mai aSekariah hən ləḅisaḅ nəhes
 aSekariah toke tekisi həni.
 63 ASekariah isor len navəlan, eus natit hən ḅitos lan ale itosi
 ke, “Nahəsan aJon.” Galit p̄isi luṽaŋ lan.
 64 Vəha-sua ŋai eləboi ḅisor tətəs, ale etuḅat hən ḅisal suh
 aGot.
 65 Alat lototoh pəpadaŋ həni, lumaŋmaŋ, lomətahw, mai alat
 a Jutea, naut enan tobaŋ ṽehuh, luhol husur natgalegai.
 66 Nəvanuan gail p̄isi lunau masuṽ hən nəsa lotosəsəloŋ həni,
 ale luke, “Natətai egai dereh timabe?” Husur navəlan aGot
 ipat tin lan.

Nəḅe siSekariah

- 67 Atəman aJon, aSekariah epul hən aNunun aGot beti ikel
 ur nəsa aGot tokel maii ke,
 68 “Noputsan nahəsan Nasuḅ aGot seIsrael,

* 1:52: Job 5.11, 12.19 * 1:55: Hən naves 46-55, ris 1Sam 2.1-10 * 1:59: Gen 17.11-12; Lev 12.3

- bathut egəm hən togol nəvanuan san gail lotovi slev lotomakuv,
 69 ale esəvat avan sua todaŋ len nəpasusan sivanuan nauman san, aTevit,
 atenan dereh tilav kuv gidato dan nəsaan sidato.
 70 AGot ekəmaienan
 len nabuŋon ahai kelkel ur san gail ta sutuai,
 71 ke atenan bilav kuv gidato dan aenemi sidat gail,
 dan navəlan alat lotomətahun bun gidat habat.
 72 Ilolosa hum tokel gati mai atəmadat ta sutuai
 ale inau gat na-kel-gati-an san tokitin,
 73 na-kel-gati-an tota gati len nahəsan mai aAraham atəmadat
 ta sutuai:*
- 74 hən bilav kuv gidato dan navəlan aenemi sidat gail
 hən ke datbeum san, asike datukad namətahwan,
 75 ale datbinor len nəhon
 mai datbivoi vəbar nagilen nəmauran sidato.
 76 Gaiug māu anatugw,
 dereh lekis gaiug hən ahai kelkel ur siGot toyalyal buni;
 husur dereh gaiug geil a mō hən Nasub
 hən gəbeutaut hən naŋisal san gail,*
- 77 hən gəbilav mai nəvanuan san gail
 naləboian hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
 len narubatian dan nəsaan salito.
 78 Nalolosaan mai navoian siGot sidato
 dereh tesun gidato
 suman nəyal tovisi len nəmav,
 79 temias alat lototoh len nəmargobut,
 lotomətahw len nəmatan,
 hən bəsəhar gidato len naŋisal totəmat.”*
- 80 Ale natətai enan Jon, etibau, egəm idan len nanunun. Itoh
 len naut masmas tobəbesw vəbar nəboŋ togəm visi len alat a
 Israel. †

2

AMeri ipas aYesu (Mat 1.18-25)

¹ Len nəboŋ galenan Sisa Aukustus ikel buni ke, tikad naŋuruŋan hən nəvanuan pisi lototoh len navəlan alat a Rom.

² Naŋuruŋan enan evi nametəkav nəboŋ aKwirinius tovi gavna len naprovens Siria.

³ Ale galit pisi lovi lan naut salit matmat hən ləbītos gat nahəsalito.

* **1:73:** Gen 22.16-18 * **1:76:** Mal 3.1 * **1:79:** Isa 9.2 † **1:80:** Len nasoruan ta Kris hum ma tovi len nanunun o hum ma tovi len aNunun aGot.

⁴ N̄a aJosef am erin̄j naut a Nasaret a Kalili ale evi Petlehem a Jutea lotokisi h̄n nabiltivile siTevit, husur gai esua len n̄epasusan siTevit.

⁵ Gai mai aMeri, tokel gati ke ar̄bilah, arovi Petlehem h̄n ar̄bitos gat nah̄salaru be aMeri p̄padañ h̄n b̄ipasus.

⁶ N̄əboñ artotoh len naut a Petlehem, aMeri ipasus.

⁷ Ipas ahai a m̄o san tovi ulum̄an. Eruñ gole h̄n nahudhukaliko gail. Erin̄ji ipat len naut n̄əhanan sinarivat̄vat gail husur nahotel epul varirihit p̄isi.*

Añel mai n̄əvanuan nasipsip gail

⁸ Len mariug enan ikad alatevis lotosuh len n̄əmarireu gail, lotok̄ətk̄əta t̄əban nav̄əsh̄əsip̄sip p̄padañ h̄n naut a Petlehem.

⁹ N̄əboñ lototoh magenan, añel siNasuḅ evisi h̄n galito mai nam̄ənas siNasuḅ em̄ias galito ale lom̄ətahw, lom̄in̄m̄inikot.

¹⁰ Ris añel tokel mai galito ke, “Samtem̄ətahw, husur nukad na-kel-uri-an tovoi bigol n̄əvanuan p̄isi l̄əb̄ikemkem masuḅ.

¹¹ Bathut dam̄əñai len nabiltivile siTevit lupas nat̄ətai sua b̄ilav kuv n̄əsaan samito, gai evi aKristo, Nasuḅ, aGot totabtabuh lan.

¹² Egai natit m̄ət̄beris l̄əboii lan, ke: dereh mitisaḅ nat̄ətai lotoruñ gole h̄n nahudhukaliko gail topat len naut n̄əhanan sinarivat̄vat.”

¹³ V̄əha-sua ñai ikad nabilt̄iluv̄oh h̄n añel h̄n n̄əməv lototah mai, lotoputsan aGot ke,

¹⁴ “Nalotuan van h̄n aGot toyalyal buni,
mai len navile a pan, nat̄əmat van h̄n n̄əvanuan p̄isi,
navoian siGot topat len galito.”

N̄əvanuan nasipsip gail lovi Petlehem

¹⁵ N̄əboñ añel gail lotorin̄j galito h̄n l̄əbet̄əlmam vi lan n̄əməv, n̄əvanuan nasipsip lukel mai galit gabag ke, “Ivoi ke dat̄əvi Petlehem h̄n dat̄beris nategai tovisi, Nasuḅ tokele mai gidato.”

¹⁶ N̄a lusaḅsaḅut van, lusaḅ aMeri mai aJosef, mai amas topat len naut n̄əhanan sinarivat̄vat.

¹⁷ N̄əboñ lotorisi tonon̄j, lukel ur n̄əsa añel tokel husur nat̄ətai enan.

¹⁸ Ale n̄əvanuan p̄isi lotos̄əs̄əlon̄j h̄əni, luḅañḅañ len n̄əsa n̄əvanuan nasipsip lotokele.

¹⁹ Be aMeri inau gat natgalen p̄isi, len n̄əlon inaunau namilen.

* 2:7: N̄əvanuan galevis lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke savi nahotel, be naim silat len n̄əbathudud siJosef. Ale naim enan ikad narum̄ alat len n̄əyaran lotol̄əboi l̄əb̄ipat lan, be narum̄ epul tia.

20 Beti nəvanuan nasipsip lotəlmam, ale lusor sal suh nəyalyalan siGot, loputsani husur natit p̄isi lotosəsəloŋ həni mai lotorisi. Esumān ŋai aŋel tokel mai galito.

Arupat amas aYesu vi lan naim siGot ale aSimeon mai aAnna arorisi

21 Nəboŋ nəmariboŋ toməlevtor simas tonon, lotiv dalusi,* ale lorin nəhes Yesu lan. Nəhes enan aŋel ikel uri nəboŋ aMeri satian sal.

22 Ta sutuai aMoses itos nalo husur latpəhaʋut lotopasus ke limastoh vir nəmariboŋ tovi 40 ale legəm veveu tətəs len nəhon aGot. Imaienan, nəboŋ nəmariboŋ hən aMeri bəgəm veveu buni tonon, arupat aYesu vi Jerusalem hən arbēʋusani ke tovi siNasuḅ husur nalo siNasuḅ aGot aMoses totoŋ.*

23 (Imaiegai, len nalo siNasuḅ aGot ike, “Hai a mō gail p̄isi lotovi ulumān, levi siNasuḅ aGot. AGot itabtabuh len galito hən ləbēvi esan.”)*

24 Ale aruvan vəpat nəman eru hən natutumavan hum nalo siNasuḅ aGot tokele ke, “nətav eru o napijin eru.”†

25 Len naut a Jerusalem ikad ahaʋut sua nahəsən aSimeon. Atenan inor mai ehusur kitin hən naḫisal siGot. Itoh vir avan sua bēvi tarhət seIsrael, ale aNunun aGot itoh len gai.

26 ANunun eʋusani ke gai asike imat vəbar b̄eris aKristo siNasuḅ, aGot totabtabuh lan.

27 ANunun esəhar aSimeon vab̄is len naim siGot. Nəboŋ anan aYesu mai atəman artopati vi lohoim hən arb̄igol nəsa nalo siMoses tokele,

28 aSimeon ipati len navəlan ale isal suh aGot ke,

29 “Masta, ginau notovi slev sam̄,

gagai nəlogw ikad natəmat, riŋ ginau nimat

hum nasoruan sam̄ tokele,

30 husur namətagw eris ategai bilav kuv nəvanuan sam̄ gail vi lan nəmauran.

31 Goutaut həni len nakətaan sinəvanuan gail p̄isi.

32 Gai evi nam̄ial b̄em̄ias naḫisal sam̄ gail m̄os alat ləsavi Ju, gai am dereh teputsan nahəsən nəvanuan sam̄ gail, aIsrael.”*

33 Nəboŋ anan mai atəman artosəsəloŋ hən nəsa aSimeon tohol husur aYesu, aruḫaŋ.

34 Beti aSimeon eus aGot hən b̄igol b̄ivoi hən gəlaru, ale ikel mai aMeri, anan aYesu ke, “Ategai boh dereh tigol nəvanuan tisoḅur len naut a Israel levi ut kəmas mai teputsan nahəsən tisoḅur am. Gai dereh tehum natsua nəvanuan tosoḅur ləb̄isor tasi balai,

* 2:21: Gen 17.11-12; Lev 12.3; Luk 1.31 * 2:22: Lev 12.2-8 * 2:23: Exo 13.2, 12, 15 † 2:24: Lev 12.8. Nətav ehum navimal topəhapəhw mai napijin ehum nəhoib. * 2:32: Isa 42.6, 49.6, 52.10

35 ale gai tisor vəhot nənauan tosusuah len nəlon nəvanuan lotosobur. Meri, gaiug am, dereh geləyon tisa sumān nābu tokan tosar nəloñ.”

36 İkad ahai kelkel ur sua, nahəsan aAnna, anatvavin aFaniel, len nahəmar siAser. Alitenan ilah len nasihau eməlevru ŋai ale asoan imat. Egəm vi bareab tia.

37 Evi batunau vəbar nədañ han tovi 84. Gai sariŋ naholəvat todar vis naim siGot avil ilotu len nalennəyal mai nalenmar- iug p̄isi. Len nalotuan san, səhan, isor tuŋ ŋai.

38 Len namityal enan ŋai egəm pəpadaŋ ale ike sipa vi təban Nasub aGot, ihol husur aYesu mai alat lototoh vir aGot bilav kuv a Jerusalem‡ hən b̄ikad nəmakuvan.

39 Nəboŋ aJosef mai aMeri artogol natit p̄isi nalo siNasub aGot tokele tonon, arotəlmam vi Nasaret, navile səlaru len naut a Kalili.

40 Natətai etibau, egəm idan. Gai epul hən namitisau hən nəmauran tonor mai naŋide tovoi, ale aGot ivoi buni həni, eləmas buni.

aYesu len naim siGot

41 Len nasihau gail p̄isi anan aYesu mai atəman arovi Jerusalem hən Nəhanan hən nəPasova. §

42 Nəboŋ nədañ hiYesu tosəŋavur pisan eru, evi məhat vi Jerusalem mai gəlaru sumān naŋide hən nabiltihanan.

43 Nəboŋ nəhanan tonon, lotuŋat vahim. Natətai, aYesu itoh a Jerusalem be arsaləboii

44 husur arunau ke, totah mai alat lototəlmam mai gəlaru. Nəboŋ nəyaran hən nəboŋ enan tonon, gəlaru arokəta doŋi len amahealar gail mai nabubur salit gail sobuer.

45 Ale arotəlmam vəbar naut a Jerusalem hən arbəkəta doŋi.

46 Husur nəmariboŋ totor arusaŋi len naholəvat todar vis naim siGot. Ebətah mai ahai p̄usan gail, esəsəlon hən galito ale eus galito hən nausian gail.

47 Galit p̄isi lotosəsəlon hən aYesu, luŋan len naləboian san mai na-sor-vari-an san.

48 Nəboŋ artorisi, aruŋan ale anan ikel maii ke, “Anatugw, imabe gotogol tomaiegai hən ginaməru? Geris, atəmañ mai ginau namroləyon isa nəboŋ namrtokəta doŋ gaiug.”

49 Gai isor mai gəlar ke, “Imabe mərtodoŋ ginau? Mərsaləboii ke, nototoh len naim seTəmagw ŋa?”

50 Avil arsaləboi səhot nəsa tokel mai gəlaru.

51 Naut kəmas, be iyar vi pan mai gəlaru vəbar naut a Nasaret, ale igol husur nəsa artokele. Anan inaunau natgalenan len nəlon.

‡ 2:38: Len naut egai namilen a Jerusalem evi alat a Israel p̄isi. § 2:41: Nəhanan hən nəPasova evi nəhanan seŋu gail husur lohəhaŋur hən nəboŋ aGot togol ahai a m̄o gail p̄isi silat a İjip lumat be səbar alat a Israel. Ris Exo 12.

⁵² Ale namitisau hən nəmauran tonor mai naʋide tovoi siYesu evivi məhat. Etibau am ale aGot mai nəvanuan gail lohəhaʋur am tabtab həni.*

3

Na-kel-uri-an sifon

(*Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Jon 1.19-28*)

¹ Len nasihau tosəḡavur pisan erim seTiperius tovi Sisa hən naut a Rom, nəboḡ aPontius Pilate tovi gavna hən naprovens Jutea, nəboḡ aHerot Antipas tovi vanuan totibau hən naut a Kalili, mai aʋan, nahəsən aFilip tovi vanuan totibau hən naut a Iturea mai a Trakonitis, mai aLisaniyas tovi vanuan totibau hən naut a Apilin,

² nəboḡ aAnnas mai aKaiafas artovi biltihai tutumav, nasoran siGot egəm hən aJon anatun aSekariah len naut masmas toḡəbesw.

³ Na aJon iyar vi lan naut pisi todar vis Nawisel Jortan hən bikel ur napisulan egai mai nəvanuan gail ke, lipair dan nəsaan salito mai lidam̄ həni ke tibaptais hən galito hən naruḡbatian dan nəsaan.

⁴ Ehum ahai kelkel ur aIsaiah totesi sutuai tia husur aJon ke:

“Nadoldol sua satokai len naut masmas toḡəbesw,

‘Məteutaut hən naḡisal m̄os Nasuḡ,

gol naḡisal san gail linor,

⁵ dereh nabur madiḡdiḡ gail pisi tepul,

naʋehuh gail pisi tipapav,

naḡisal tohab taʋor tegəm tinor

mai naḡisal tokutkutu teməsoh balai.

⁶ Ale nəvanuan gail pisi leris ləboi naḡisal

hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito, aGot togolgole.’ ”*

⁷ Imagenan aJon ikel mai naluḡoh lotogəm hən b̄ibaptais hən galito ke, “Anatun nəmat gail!”* Ase ikel nalələḡauan mai gamito hən mətḡigam dan nabiltiḡol paḡpaḡ b̄egəmai?

⁸ Len nəmauran samito, mitiʋan hən naʋite tinor hən nəpairan samito dan nəsaan. Ale samtetuḡat sor mai gamit gabag ke, ‘Asike datupanis husur aApraham evi atəmadato ta sutuai.’ Husur nukel mai gamit ke aGot eləboi b̄ilav nəvat galegai ale gol ke legəm vi pasusan siApraham!*

⁹ AGot esum̄an naulum̄an toutaut tia hən b̄itai nəkadhuhai gail hən nakuvkuv; nəhai pisi ləsəʋan hən naʋit tovoi, gai dereh titai, bubulan gail vi lan nəhab.”

* **2:52:** 1Sam 2.26; Pro 3.4 * **3:6:** Isa 40.3-5 * **3:7:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike nəvaipa tovi nəmat tosa. Len nənauan seJu gail, nəmat isa masuḡ hum natəmat toil a m̄o həni. * **3:8:** Jon 8.33, 37, 39

¹⁰ Ale naluṽoh lousi ke, “Beti namtigol nṛsa?”

¹¹ AJon isor var galit ke, “Avan tokad nahurabat toru, tilav tesua mai avan topar, ale avan tokad nṛhanian tigol timaienan.”

¹² Alat lotovi vanuan nṛtaks, galevis am logəm hən lṛbībaptais. Ale lousi ke, “Hai ṽusan, ginamit, namtigol timabe?”

¹³ Ikel mai galit ke, “Samtilav kuv nṛvat tetibau sṛhor nṛsa nṛgavmen ta Rom tokele.”

¹⁴ Beti nasoltia galevis lousi ke, “Be ginamit am, namtimabe?” Isor var galito ke, “Samtitaltal hən nṛvanuan gail hən lṛbīlav nṛvat mai gamito, samtelibliboṽ husur galito len nakotan. Mṛtehṛhṛvur hən naṽurṽuran samit ṽai.”

¹⁵ Len nṛboṽ enan nṛvanuan gail lopul hən nṛvatvat-viri-an. Len nṛnauan salit lousus galit ke, “AJon, gai hum ma ḃevi aKristol, aGot totabtabuh lan a?”

¹⁶ Ale aJon isor var galit ṽisi ke, “Nubaptais hən gamit hən nṛwai ṽai. Avil avan sua todaṽ sṛhor ginau satogṛmgṛmai, ginau novi ut kṛmas ṽai, nṛsanor kasi hən nṛbīsah ruḃat nṛhau hən naributbut san.† Gai dereh tibaptais hən gamito hən aNunun aGot mai nṛhab.

¹⁷ Gai esuṽan nauluṽan topat nṛhai rivrivhai tia hən ḃepṛpṛhun namisurhuwit dan nṛbavhut tomasmas. Dereh tibon hən namisurhuwit len natuhim han, be tepṛṽas nasugut nawit tosa len nṛhab todṛdas ḃimat.”‡

¹⁸ Na len naṽide tosoḃur aJon isor idaṽ mai galito, ale ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

¹⁹ Be nṛboṽ aJon tosor tas nṛvanuan totibau, aHerot Antipas, husur tolah mai aHerotias tovi asoan aṽan, ale nṛboṽ aJon tosor tasi am husur natesasa ṽisi togole tia,

²⁰ imagenan aHerot igol isa masuṽ sṛhor ta ṽo: ekṛkol gat aJon len naim ḃṛbaṽis.

*AJon ibaptais hən aYesu
(Mat 3.13-17; Mak 1.9-11)*

²¹ Lorin aJon len naim ḃṛbaṽis a tahw, be nṛboṽ nṛvanuan gail ṽisi lotobaptais, aYesu am ibaptais. Nṛboṽ aYesu tosor mai aGot, nṛmav esṛṽav,

²² aNunun aGot evi pan tokad niben suṽan nṛtavṚ, itav len aYesu, ale nadoldol egəm len nṛmav ke: “Gaiug govi anatugw uluṽan sagw notolṛmas bun gaiug, nohṛhṛvur masuṽ hən gaiug.”*

† **3:16:** Evi slev gail lotosah ruḃat nṛhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kṛmas len nṛnauan salit gail. ‡ **3:17:** AGot ehum nṛvanuan topat nṛhai rivrivhai, be epṛpṛhun navoian dan nṛsaan, ale epṛṽas nṛsaan len nṛhab.

Ṛ **3:22:** Nṛtav ehum navimal topṛhṛpṛhw. * **3:22:** Psa 2.7; Isa 42.1

Nəbathuyah siYesu

(Mat 1.1-17)

²³ Nəboŋ aYesu totuBAT hən nauman san, nədañ han evi 30.

Nəvanuan gail lunau ke evi anatun aJosef,

siHeli,

²⁴ siMattat,

siLevi, siMelki,

siJannai, siJosef,

²⁵ siMattatias, siAmos,

siNahum, siEslı,

siNakkai,

²⁶ siMaat,

siMattatias, siSemein,

siJosek, siJota,

²⁷ siJoanan, siResa

siSeruppapel, siSealtiel,

siNeri,

²⁸ siMelki,

siAtti, siKosam,

siElmatam, siEr,

²⁹ siJosua, siElieser,

siJorim, siMattat,

siLevi,

³⁰ seSimeon,

seJutah, siJosef,

siJonam, siEliakim,

³¹ siMelea, siMenna,

siMattata, siNatan,

siTevit,

³² siJesse,

siOpet, siPoas,

siSalmon**, siNahson,

³³ siAmminatap, siAtmin,

siArni††, siHesron,

siPeres, seJutah,

³⁴ siJakop, seIsak,

siApraham, siTerah,

siNahor,

³⁵ siSeruk,

siReu, siPelek,

siEper, siSelah,

³⁶ siKainan, siArfaksat,

siSem, siNoah,

siLamek,

³⁷ siMetuselah,

** **3:32:** Nalobulat galevis ta sutuai lokisi hən aSala. †† **3:33:** Nalobulat galevis ta sutuai ləsəkad siAtmin, siArni be lukad siAram ŋai.

siEnok, siJaret,
 siMahalaleel, siKenan,
³⁸ siEnos, siSet,
 siAtam, siGot.

4

Natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan
 (Mat 4.1-11; Mak 1.12-13)

¹ Nəboŋ aYesu totəlmam dan Nawisel Jortan, epul hən aNunun aGot ale aNunun esəhari len naut masmas toḅəḅesw.

² Len naut enan, len nəmariboŋ tovi 40, natəmat italtal ke aYesu tigel nəsaan. AYesu səhan natideh, ale len naməkot hən nəboŋ galenan, nəmal ihati.

³ Na natəmat isor maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, kel mai nəvat egai ke tegəm vi bəta.”

⁴ Ale aYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike, ‘Nəvanuan edədas ḅimaur len nabəta ŋai.’ ”*

⁵ Beti natəmat esəhari vi məhat ale eḅusan nəkantri ḅisi len navile a pan hən aYesu len namityal toḅidol ŋai.

⁶ Ale isor mai aYesu ke, “Dereh nigol gaiug gevi Masta a məhat hən natgalenan ḅisi, nəyalyalan salito, nilavi mai gaiug, bathut nukad natgalenan tia ale noləboi nəḅilavi mai avan ideh notoləŋoni.

⁷ Imaienan, gəḅetəŋedur, lotu hən ginau, natit ḅisi dereh tevi esaḅ.”

⁸ AYesu isor vari ke, “Natosian siGot ike: ‘Gilotu hən Nasuḅ aGot samḅ māu, gigol nalotuan van hən gai səḅon.’ ”*

⁹ Beti natəmat esəhari vi Jerusalem, eriŋi egilgile a məhat buni len naim siGot. Ikel maii ke, “Gəḅevi aNatun aGot, gigol gaiug gabag giteh vi pan,

¹⁰ husur natosian siGot ike, ‘AGot dereh tikele hən aŋel san gail hən ləḅekətkəta təban gaiug hən natideh satemədas gaiug.’*

¹¹ Dereh lipat gaiug vi məhat len navəlalito hən asike nariemḅ ḅesəhot nəvat!’ ”*

¹² AYesu isor vari ke, “Ikele am ke, ‘Sagitaltal kitev nədaŋan siNasuḅ aGot samḅ ke timabe.’ ”*

¹³ Nəboŋ natəmat totaltal soḅuer hən aYesu, eriŋ aYesu vir nəboŋ tile tovoi am.

AYesu etuḅat hən nauman san
 (Mat 4.12-17; Mak 1.14-15)

¹⁴ Ale aYesu etəlmam vi Kalili len nədaŋan seNunun aGot, ale nəvanuan gail luhol husur gai len naut ḅisi todar vis naut enan.

* 4:4: Deu 8.3 * 4:8: Deu 6.13 * 4:10: Psa 91.11 * 4:11: Psa 91.12 * 4:12: Deu 6.16

15 Eḡusan len naut naḃonḃonan seJu gail, ale galit ḡisi lusor sal suhi len naholan salito.

*Nəvanuan naut a Nasaret lomətahun aYesu
(Mat 13.53-58; Mak 6.1-6)*

16 Evi Nasaret, naut enan gai totibau lan, ale len nəSappat eḃis len naim naḃonḃonan hum naḃide san akis. Ale eil hən ḃeḃuruḡ natosian siGot.

17 Lulav nalobulat tobul maii, nalobulat ahai kelkel ur, aIsaiah totoi. Ale evuhe, isaḃ naut aIsaiah totoi ke:

18 “ANunun aGot eḃis len ginau,
bathut gatovəhas ginau hən ḃitabtabuh len ginau,
hən nəḃikel ur na-kel-uri-an tovoi mai naməsal* gail.
Gatosəvat ginau hən nəḃikel ur navivilean van hən alat lo-
tobəbaḡis,
nakətaan van hən ametḃesw gail,
nəmakuvan van hən alat, nəvanuan gail lotogol tosa
habat hən galito,

19 mai hən nəḃikel ur nasihau
Nasub aGot ḃigol ḃivoi masuḃ van hən nəvanuan san gail
lan.”*

20 Nəboḡ aYesu toḃuruḡi tonoḡ, ebul gat nalobulat, ilav təlmam həni mai avanuan na-vi-tarhəte-an, ale ebətah. Nəmet ḡisi len naim naḃonḃonan lokəta mətaltal həni,

21 ale etubət sor mai galit ke, “Daməḡai len na-səsəloḡ-həni-an samito, natosian egai siGot imadhasarpoh.”

22 Galit ḡisi lusor ivoi husuri. Luḡaḡ len nasoruan togomah aYesu tokele, ale lousus galit gabag ke, “Ategai savi anatun aJosef a?”

23 Ale aYesu isor mai galit ke, “Dereh gamit mitikel nasoruan kəta egai mai ginau ke, ‘Hai rererer girer hən gaiug gimaur! Gole len naut matmat samḡ hun namtosəsəloḡ hən gotogole len navile a Kapernaum.’ ”

24 AYesu isor am ke, “Ganan, nukel nakitinan mai gamit ke, səkad ahai kelkel ur ideh lotohəhaḃur həni len naut a im san, lomətahuni.

25 Nukel nakitinan ke, len nəboḡ siElijah naut a Israel ikad nəbatunau pəhaḃut isobur. Len naut enan ipar us len nasihau totor mai nahəbati toməlevtes. Len naut ḡisi nəhanian eḃuer.*

26 Be aGot sasəvat aElijah van hən nəbatunau ideh ei, ao, esəvati van hən nəbatunau sual a Sarefat pəpadaḡ hən naut a Siton.*

* 4:18: *Naməsal* evi avan sua topar tite, səkad nəvat, səkad nahurabat, səkad nəhanian, səkad naim. * 4:19: Isa 61.1-2 * 4:25: 1Ki 17.1 * 4:26: 1Ki 17.8-16

27 Ale Len nəboŋ siElisah tovi hai kelkel ur len naut a Israel, alat lotokad naleprosi lusobur, avil aGot sagol galit ideh səmaur, igol aNaaman, uleSiria ŋai imaur.”*

28 Nəboŋ alat lotosuh len naim nəbonbonan lotosəsəloŋ hən tokəmaienan, nəlolit p̄isi ipaŋpaŋ masuŵ.

29 Lule məhat, hut aYesu dan navile enan, ale səhari van hən nabuŋon hən nəvehuh, naut enan topat lan, hən ləb̄ibar həni vi pan.

30 Be aYesu egis tur len naluŵoh, iyar vi tut.

*AYesu ehut nanunun tosa
(Mak 1.21-28)*

31 Beti evi pan vi Kapernaum a Kalili ale len nəSappat eŵusan nəvanuan gail.

32 Luŋaŋ len naŋusanan san husur nasoruan san ikad nədaŋan hən namitisau mai na-il-a-ŋo-an.

33 Len naim nəbonbonan ikad naulum̄an, nanunun nəmargobut setəmat totoh lan. Ikai habat ke,

34 “Wii! Imab gotuh gaiug hən ginamit, aYesu ta Nasaret? Gogəm hən gəb̄igol namtebuer a? Ginau noləboi gaiug. Gaiug govi siGot gotogəm m̄osi!”

35 AYesu isor idaŋ maii ke, “Gemədau! Gimakuv vi tut dan atenan!” Beti natəmat igol iteh, taltaloŋ len tan rivuh len galito, ale eriŋ atenan səkad nasənahən.

36 Nəvanuan p̄isi lomətahw, luŋaŋ, ale lousus galit gabag ke, “Naŋusanan saganan? Len na-il-a-ŋo-an mai nədaŋan, gai isor idaŋ mai nanunun nəmargobut gail, ale lumakuv!”

37 Beti na-kel-uri-an husur aYesu iperŋan naut p̄isi todar visi naut enan.

*AYesu igol nəvanuan isoŵur nibelit ivonəvoŋ
(Mat 8.14-17; Mak 1.29-39)*

38 AYesu eriŋ naim nəbonbonan, evi lan naim sivan sua nahəsən aSimon. Len nəboŋ enan anan asoan aSimon eləŋon isa masuŵ hən topud hən naməsahan, ale lous aYesu hən b̄igol b̄imaur.

39 Beti aYesu eil ben alitenan, ale isor idaŋ van hən naməsahan. Vəha-sua ŋai naməsahan inoŋ dani, ale ile məhat, lav nəhanian mai galito.

40 Nəboŋ namityal tomasur,† nəvanuan gail losəhar alat lotoməsah p̄isi hən naməsahan tiltile van hən aYesu. Eriŋ navəlan gəlar len galit v̄isusua, ale lumaur,

41 mai natəmat isoŵur lumakuv. Nəboŋ lotomakuv, lukai habat ke, “Gaiug govi aNatun aGot!” Be aYesu ikai tas galito ke salisor am husur loləboii ke evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

* 4:27: 2Ki 5.1-14 † 4:40: NəSappat seju gail inoŋ nəboŋ namityal tomasur.

⁴² Nəboŋ nəmav toŋitau, aYesu evi lan naut toḃəḃesw. Naluḃoh ludoŋi, doŋi van ale nəboŋ lotosabi, loil kəkol həni hən asike ḃeriŋ galito.

⁴³ Be ikel mai galit ke, “Ginau nimasvi lan nabiltivile tile gail am hən nəḃikel ur natohan pipihabəlan aGot, bathut aGot esəvat ginau mōsi.”

⁴⁴ Beti len naim nəḃonḃonan gail a Jutea, aYesu ikel ur tabtab hən nasoruan siGot.

5

AYesu etuḃat tabtabuh len ahai pispisul gail

(Mat 4.18-22; Mak 1.16-20)

¹ Boŋ sua aYesu toil tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kennesaret. Naluḃoh loririhit garu lan hən ləḃesəsəloŋ hən nasoruan siGot.

² Ale aYesu eris nəḃot eru artokir tarhəwai, len naut nəvanuan nəsahiehan gail lotoriŋi. Galito lokəkas nalevlev salito.

³ Isah len nəḃot sivan sua nahəsən aSimon, ale eusi ke tesul həni vi lau kəkereh. Beti ebətah len nəḃot, evusan alat lotosuh a ut.

⁴ Nəboŋ tosor tonoŋ, ikel mai aSimon ke, “Rusan nəḃot vi lan naut tosareh am, ale bar hən nalevlev hən məḃisəh hən naieh.”

⁵ ASimon isor vari ke, “Masta, len mariug namtohisihisi soḃuer van naut ilan. Be husur gotokəmaienan, namtibar hən nalevlev tətəs am.”

⁶ Nəboŋ lotobar həni, lusəḃ naieh isoḃur lan, gol ke nalevlev etuḃat hən ḃemətar.*

⁷ Imagenan loḃilival van hən alat lotosuh len nəḃot togon hən ləḃegəm susupah həni mai galito. Logəm, usan nəḃot gəlar ḃisi aropul vətah ḃəḃəḃhw!

⁸ Nəboŋ aSimon Pita toris natenan, iteh bathurien aYesu ike, “Givan dan ginau Nasuḃ, husur novi vanuan tosa masuḃ!”

⁹ Ekəmaienan husur gai mai alat lotosuh maii, losəhoḃut hən naieh tosoḃur lotosah həni.

¹⁰ AJemes mai aJon, anatun aSepeti gəlar artobon mai aSimon len nauman, gəlar tu arosəhoḃut. Beti aYesu ikel mai aSimon ke, “Sagemətahw; asike gosəsahieh am, daməŋai van dereh gisah hən nəvanuan gail.”

¹¹ Na loliv nəḃot eru enan salito vahut, ale loriŋ natit ḃisi esuh, lohusur aYesu.

AYesu igol avan sua tokad naleprosi imaur

(Mat 8.1-4; Mak 1.40-45)

* 5:6: Jon 21.3-6

12 Nəboŋ aYesu totoh len nəbiltivile sua, avan sua tokad naleprosi len niben kavkav egəm həni. Nəboŋ toris aYesu iteh len tan, ekəta vi pan ale eŋiri ke, “Nasuḅ, gəbələŋoni, goləboi gəḅigol nəḅimaur, nəḅiveveu.”

13 Na aYesu isar hən navəlan, ibari ale ikel maii ke, “Noləŋoni. Gimaur, giveveu!” Vəha-sua ŋai naleprosi ivan dani.

14 Beti aYesu ikele həni ke, “Sagikel nəsa tovisi mai avan ideh. Be givan, geḅusan gaiug hən ahai tutumav. Ale geviol hən naviolan mōs natutumavan hum aMoses tokele tia hən naveveuan sam̄ hən gəḅeḅusan galit ke gumaaur.”*

15 Be na-kel-uri-an husur aYesu ivan van am, ŋa nəvanuan isoḅur logəm hən ləḅesəsələŋ həni ale hən gai ḅigol galit ləḅimaur dan naməsahan salito.

16 Avil aYesu eriŋ galit akis, evi lan naut toḅəḅesw səḅon ale isor mai aTəman.

*AYesu igol avan sua todədas ḅerusan gai, imaur
(Mat 9.1-8; Mak 2.1-12)*

17 Len nəboŋ sua aYesu eḅusḅusan, ale naFarisi gail mai ahai ḅusan gail hən nalo lobətah ei. Logəm len navile ḅisi a Kalili mai a Jutea mai naut a Jerusalem. Nədaŋan siNasuḅ eḅis len aYesu hən ḅilav kuv naməsahan.

18 Len nəboŋ enan lalun̄an galevis lupat avan sua len nəbateh, saləboi ḅerusan gai. Luke lipati vi lohoim hən ləḅeriŋi bathurien aYesu,

19 avil lohisi soḅuer, naim epul hən nəvanuan varirihit. Beti lopəlau vi məhat len navurun topapav, ludakuvi, gol nəḅur lan, ale lorin̄ tur hən gai mai nəbateh san vi pan. Lorin̄i rivuh len naluḅoh, a mō hən aYesu.

20 Nəboŋ aYesu toris ləboi nadəlomian salito ike, “Tegai, gaiug, nəsaan sam̄ gail lumaruḅat.”

21 NaFarisi gail mai ahai ḅusan gail hən nalo, nənauan salit imaiegai ke, “Gai evi ase tosor maiegai? Inau ke tovi aGot a? Ase eləboi ḅeruḅat nəsaan? AGot səḅon ŋai!”

22 Be aYesu eləboi nənauan salito ale ike, “Nənauan len nəlomito satimaienan.

23 Nəbike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ o ‘Gile məhat, giyar,’ nəsa emədmədau am?*

24 Imagenan neḅusan gamito ke aNatun Nəvanuan ikad nədaŋan hən ḅeruḅat nəsaan gail len navile a pan timaiegai....” Ale ikel mai atenan saləboi ḅerusan gai ke, “Nukel mai gaiug, gile məhat, pat nəbateh sam̄ ale vahim!”

* 5:14: Lev 14.1-32 * 5:23: Nəboŋ aYesu tokəmaienan, nəvanuan lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke namilen imaiegai ke: Avan ideh edədas ḅigol eru en ḅisi, ale nəḅike, ‘Noruḅat nəsaan sam̄ gail,’ mətsaləboi ke lumaruḅat o ləḅəmaruḅat. Be nəḅike, ‘Gile məhat, giyar!’ mətoləboi məḅberisi ke imaur.

25 Vəha-sua ŋai ile məhat len nəholito, ipat nəsa topat lan, isal suh nəyalyalan siGot, ivahim.

26 Galit p̄isi lumaŋmaŋ vəsa ale lusal suh nəyalyalan siGot. Lumaŋmaŋ masuṽ, lomətahw ale luke, “Daməŋai nəsa dattorisi etile buni.”

AYesu itabtabuh len aLevi
(Mat 9.9-13; Mak 2.13-17)

27 Natgalenan tonon, husur nəboŋ enan, aYesu evivile ale eris nəvanuan nətaks sua, nahəsan aLevi, tobətah len nəpasvaləval hən nətaks. Ale ikel maii ke, “Gitah mai ginau, gehusur ginau!”*

28 Ale eriŋ natit gail p̄isi ipat, ile məhat, ehusuri.

29 Beti aLevi eutaut hən nəbiltihanən m̄os aYesu len naim san, ale ikad nəbiltiluṽoh hən alat lotoum surm̄an aLevi mai galevis am luhan mai galito.

30 Be naFarisi gail mai ahai p̄usan salit gail hən nalo, lukel mətmətan hən aYesu mai ahai susur san gail. Luke, “Imabe məttohan, məttomun mai nəvanuan nətaks gail mai alat nəsaan am?”*

31 AYesu isor var galit ke, “Savi alat lotomaur lotovan hən nəvanuan nareran, be alat lotoməsah ŋai.

32 Ginau nəsagəm hən nəbikel alat lotonor hən ləbipair dan nəsaan salito be nogəm hən nəbikele mai alat nəsaan.”

Nausian husur navide silat ləsəhan
(Mat 9.14-17; Mak 2.18-22)

33 Beti lukel maii ke, “Ahai susur siJon gail, nəboŋ isoḅur ləsəhan hən ləbisor tuṽ, mai ahai susur sinamit, naFarisi gail, lumagenan, be esam̄ gail imabe lotohan, lotomun?”

34 AYesu isor var galit ke, “Nəboŋ avan sua tolah, godədas gəbigol nəvanuan san gail lotoḅon maii hən salihan.

35 Be dereh tikad nəboŋ hən ləbesəhar naulum̄an tolah dan nəvanuan san gail. Len nəboŋ enan asike luhan.”†

36 Beti aYesu ep̄usan, iḅol‡ ke, “Səkad avan ideh totar naḅisihoh dan nahurabat veveu ale toside len nahurabat tomatu. Tagole, tamədas nahurabat veveu ale naḅisihoh asike tanor hən nahurabat tomatu.

37 Nəvanuan gail ləsəbir nəwain lotomadhaum həni len nahurhuwain tomatu. § Nəvanuan tagole, ale nəwain veveu tatəvah tur lan, ale nahurhuwain tapələus. Nəwain tariv dani ale nahurhuwain təsa.

* 5:27: Mat 9.9; Mak 2.14 * 5:30: Luk 15.1-2 † 5:35: Len nəḅol p̄usan egai aYesu isor husur gai gabag tosurm̄an naulum̄an tolah. ‡ 5:36: Len naut egai aYesu ikel naḅusanan egai hən ḅəṽusan galito ke naḅisal san iveveu, sanor hən naḅisal tomatu lotohushusuri. § 5:37: Nahurhuwain evi nahurhunani o nahurhusipsip lotoḅir nəwain veveu ḅurhulon.

³⁸ Aoa, nəvanuan gail ləbir nəwain veveu len nahurhuwain veveu.

³⁹ Avil səkad avan ideh tomun nəwain tomatu toləŋon toveveu husur ike, 'Nəwain tomatu ivoi səhori,' ale gamit mətumaianan, mətomətahun natit toveveu."

6

*AYesu evi masta hən nəSappat
(Mat 12.1-8; Mak 2.23-28)*

¹ Len nəSappat sua aYesu mai ahai susur san gail luyar tur len nəmarireu hən nawit, ale ahai susur gail lotuḅat kin ḅur nəhavhuwit gail. Lusarsari len navələlito ale luhan namisurhuwit gail.*

² NaFarisi galevis lousi ke, "Imabe mətugol nəsa nalo tokai tasi len nəSappat?"

³ AYesu isor var galit ke, "Mətsaṽuruŋ ləboi nəsa aTevit galito lotogole nəboŋ lotomalkəkət a?"

⁴ Eḅis len naim nətaḅolen siGot, ale ilav nabəta tolo. Ihani ale ilavi mai lalumān san.* Be nalo ike ahai tutumav səḅolit ŋai loləboi ləbihani."*

⁵ Beti aYesu ikel mai galito ke, "ANatun Nəvanuan evi masta hən nəSappat. NəSappat ipat len navəlan."

*AYesu igol avan sua, navəlan totah, imaur
(Mat 12.9-14; Mak 3.1-6)*

⁶ Len nəSappat sua tile am, aYesu evi lan naim nəḅonḅonan, eḅusan. Ale ikad avan sual ei, navəlan nəmatu totah, togəm hum towas.

⁷ NaFarisi gail mai ahai ḅusan gail hən nalo ludas ḅisal hən ləḅisəḅ nəḅaban ideh len aYesu hən ləḅikot həni. Nə lokəta bunusi ke ḅigol atenan ḅimaur len nəSappat salito.

⁸ Be aYesu eləboi nəsa lotonau, ale ikel mai naulumān tokad navəlan totah ke, "Gile məhat, il rivuh hən galit ḅisi." Imaianan naulumān ile məhat ale eil ei.

⁹ Beti aYesu eus galit ke, "Nous gamito, len nalo nəsa inor len nəSappat: datḅigol navoian o nəsaan, datḅetəgau gat nəmauran o datḅigol ḅimasig?"

¹⁰ Ekəta garu len galito, beti ikel mai atenan ke, "Gisar hən navələm." Igole, ale navəlan imaur buni tətəs.

¹¹ Avil galito, lopul hən nələl paŋpaŋ vəsa, ale lotuḅat sor utaut len galit gabag hən nəsa ləḅigole van hən aYesu.

*AYesu itabtabuh len ahai pispisul san gail lotovi 12
(Mat 10.1-4; Mak 3.13-19)*

* 6:1: Deu 23.25 * 6:4: 1Sam 21.1-6 * 6:4: Lev 24.9

12 Len nəboŋ galenan sua aYesu evi məhat len nəvehuh hən bisor tuṽ, ale isor mai aGot len nalenmariug kavkav.

13 Dudulan ekis ahai susur san gail gəmai, ale ilekis hən 12 dan galito. Ekis galit hən ahai pispisul: ikad

14 aSimon (tokisi am hən aPita) mai aAdru aṽan, ikad aJemes, aJon, aFilip, aPartolomiu,

15 aMattiu, aTomas, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi naSelot sua,*

16 aJutas anatun aJemes mai aJutas Iskariot bəriŋ aYesu len navəlan naenemi san gail.

AYesu eṽusan, igol nəvanuan gail lumaur

(Mat 4.23-25)

17 AYesu eput vi pan mai galito, eil len nabəmav. Ikad naluṽoh hən ahai susur san ei mai nəvanuan tosoḅur lotogəm aJerusalem mai naut tosoḅur aJutea mai galevis ta Tair mai ta Siton.

18 Logəm hən ləḅesəsəloŋ həni, ale hən gai biŋol naməsahan salit binəŋ. AYesu ehut nanunun tosa gail dan galit lotokade, ale igol na-ləŋon-isa-an salit ivoi.

19 Galit piŋi lugol risi ke libari bathut nədaŋan egəm len aYesu, igol galit lumaur.

Na-sor-ivoi-an mai na-sor-lolosa-an

(Mat 5.1-12)

20 AYesu ekəta ris ahai susur san gail ike:

“Gamit məttoṽmidol,

navoian siGot igol gagai mətukab həni

husur natohan pipihəbələn aGot evi samito.

21 Gamit məttomalkəkət gagai,

navoian siGot igol gagai mətukab həni

husur dereh mitihanukub.†

Gamit məttotaŋ gagai,

navoian siGot igol gagai mətukab həni

husur dereh mitiman.

22 “Gamit, nəvanuan gail lotomətahun bun gamito, lotokai hən gamito, lotosor viles gamito, ale lotosor mədas nahəsamit hum tosa bathut aNatun Nəvanuan məttovi esan, navoian siGot igol gagai mətukab həni.

23 Mitikemkem len nəboŋ enan, məteməlmələh len nahəhaṽuran husur nakonṽurṽuran samit len nəmav gag etibau. Nəvanuan lotogol tosa hən gamit maienan, losuŋian atəmalit ta sutuai lotogol tosa maienan hən ahai kelkel ur gail siGot.*

* 6:15: NaSelot evi nəvanuan len naluṽoh sua lotomətahun alat aRom, lotoke ləḅibal mai galito. † 6:21: Ta sutuai naJu gail luke malkəkət, be namilen evi

malkəkət hən naləboian siGot mai nagolean hən nəsa aGot tokele. * 6:23: 2Chr 36.16; Uman 7.52

24 “Avil gamit mættokad natit tosobur, nēmauran samit tivan tisa vesa batbat husur nesa mættokade evi hən nəboŋ ta daməŋai ŋai.

25 Gamit mættokad nəhanian tosobur gagai, nēmauran samit tivan tisa vesa batbat husur dereh mitimalkəkət.

Gamit mættoman gagai, nēmauran samit tivan tisa vesa batbat husur dereh nəlomit tisa, mititan.

26 “Gamit, mətbeum mōs nəvanuan p̄isi ləb̄isal suh gamito, nēmauran samit tivan tisa vesa batbat, husur atəmalit ta sutuai lugol maienan hən ahai kelkel ur gəgəras gail.”

Geləmas bun aenemi sam̄ gail
(Mat 5.38-48, 7.12a)

27 AYesu eḫusan am ike, “Samtimaienan. Nukel mai gamit mættosəsəlon hən ginau ke: Məteləmas bun aenemi samit gail, gol tivoi van hən alat lotomətahun bun gamito,

28 us aGot hən b̄igol navoian van hən alat lotosor mēdas gamito, sor tuṽ mōs alat lotogol tosa hən gamito.

29 Avan ideh b̄iṽos nətarhoṁ, gipair hən nətarhoṁ togon van həni. Avan ideh b̄ilav nahurabat naut susus sam̄, gidam̄ həni ke tilav nəhai susun sam̄ am.

30 Geviol mai galit p̄isi ləbeus gaiug hən natideh, ale avan ideh b̄ilav natideh sam̄, sageusi ke tilav təlmam həni.

31 Nəvide mættoləŋoni ke nəvanuan gail ligole van hən gamito, mitigol nəvide enan van hən galito.

32 “Mətbeləmas bun ŋai alat lotoləmas bun gamito, savi natideh. Husur ke alat nəsaan am loləmas bun alat lotoləmas bun galito.

33 Mətḫivoi ŋai hən alat lotovoi hən gamito, savi natideh. Bathut alat nəsaan am lugol tomagenan.

34 Mətḫidam̄ hən nəvat ŋai mai alat mættonau ke ləb̄isar gele, savi natideh. Alat nəsaan am ludam̄ hən nəvat mai galit gabag, hən ləb̄isar gel nəkabut p̄isi.

35 Be ivoi ke gamit mətetile. Məteləmas bun aenemi samit gail, mitivoi hən galito. Mitidam̄ hən nəvat mai galito, be samtitoh vir nə-sar-gele-an. Mətḫimaienan, dereh aGot tilav nakonḫurḫuran totibau mai gamito ale mətəgəm vi anatun aGot toyalyal buni. Bathut gai ivoi hən alat ləsasipa vi təban mai nəvanuan nəsaan gail.

36 Nəlomit timastan̄is nəvanuan gail sun̄an aTəmamit len nəmav nəlon totan̄is galito.”

Gikel nakitinan husur nəvanuan p̄isi
(Mat 7.1-5)

37 AYesu isor am ke, “Samtike nēvanuan tile isa ale aGot asike ike mētusa. Samtisaḅ sēhoti ke nēvanuan tile timaspanis. Imagenan aGot asike isaḅ sēhoti ke gamit mitimaspanis. Māteruḅat nēsaan nēvanuan togole hēn gamito, imagenan dereh aGot teruḅat nēsaan samito.

38 Māteviol, imagenan dereh aGot teviol mai gamito. Gai dereh teviol hēn tisobur mai gamito, teirir hēni, tepul sēsēhov variviriv. Bathut mātḅeviol habat o mātḅeviol kākereh, aGot teviol magenan mai gamito.”

39 AYesu epusan am, iḅol maiegai ke: “Ametḅesw eləboi ḅesəhar ametḅesw togon a? Aoa, gəlar p̄isi dereh aripal suluḅi, ariteh len naḅur.

40 Ahai susur, satibau səhor ahai p̄usan san, be avan ideh toləboi səhot p̄is naḅusanan sihai p̄usan san, dereh tesuḅan gai.

41 “Husur nēsa gotokəta kot nakumashəhai len namətan aḅam̄, be gəsənou nabiltitarhai len namətaḅm̄?

42 Imabe gotoke, ‘Wawa, nidakuv nakumashəhai dan namətaḅm̄,’ nəboḅ gotokad nətarhai gəsarisi len namətaḅm̄? Gaiug gotovi vanuan gəgəras, gilav kuv nətarhai dan namətaḅm̄ bai. Gəḅigole ḅinoḅ nakətaan sam̄ dereh timasil tinor hēn gəḅidakuv nakumashəhai dan namətan aḅam̄.

Nəhai mai naḅite
(Mat 7.16-20, 12.33-35)

43 “Nəhai tovoi səḅan hēn naḅit tosa. Nəhai tosa səḅan hēn naḅit tovoi.

44 Goris ləboi nəhai ideh nəboḅ gotoris naḅite. Nəvanuan gail ləsavərus naḅit tovoi hun nafik o nakrep len nəhau tosa tokad nasunite.‡

45 Nəvanuan tovoi igol navoian len navoian topul len nəlon, mai nəvanuan tosa igol nēsaan len nēsaan topul len nəlon. Bathut, nēsa nəvanuan tokele, evivile len nēsa topul sēsēhov len nəlon.

Nəvanuan na-um-im-an eru
(Mat 7.24-27)

46 “Mətokis ginau ke, ‘Masta, Masta,’ be mətsagol nēsa no-tokele. Imabe?

47 Nəvanuan p̄isi lotogəḅ hēn ginau, lotosəsəlōḅ hēn nasoruan sagw mai lotogole, lumaiegai ke:

48 Ehum avan sua toum hēn naim, tokir sareh ale toriḅ nəpaudesen len nəvat mot. Nəboḅ nilev togəmai, nawisel tovi məhat, iḅas naim be sakur hēni husur eum hēni idaḅ habat.

49 Be avan ideh tosəsəlōḅ hēn nasoruan sagw ale sagole, esuḅan avan sua toum hēn naim topat len tan, nəpaudesen

‡ 6:44: Nəhau enan ehun naḅulgəgau.

toḅuer. Nəboŋ nawisel tolev, toḅas naim enan, vəha-sua ŋai erus, iteh vəmasirsir.”

7

Nadəlomian hən nasoltia sua (Mat 8.5-13)

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ibar naut a Kapernaum.

² Len naut enan ikad nasenturion sua tokad naslev. Nasenturion enan inau ke naslev san tovoi habat. Be naslev eməsaḥ, hum ma ḅeməsol.

³ Nasenturion esəəlon ḅən nasoruan husur aYesu, ale esəvat alat evis lotoil a mō ḅən naJu gail van həni ḅən ləḅeusi ke, tegəm ḅən ḅigol naslev san timaur.

⁴ Nəboŋ lotogəm ḅən aYesu, loŋiri ke, “Bathut atenan inor, ivoi ḅən gəḅigol nategai mōsi,

⁵ husur eləmas bun nəvanuan sadit gail, ale eum ḅən naim naḅonḅonan sinamito.”

⁶ Na aYesu ivan mai galito. Nəboŋ pəpadaŋ ḅən ḅibar naim enan, nasenturion esəvat esan gail ḅən ləḅikel maii ke: “Nasub, ivoi ke sagegəm pəpadaŋ am, husur ginau nəsanor kasi ḅən gəḅəḅis lohoim sagw.

⁷ Imaienan nunau ginau ke, nəsanor kasi ḅən nəḅəḅubur mai gaiug. Avil gəḅikele ke naslev sagw ḅimaur, dereh timaur.

⁸ Nokəmaienan husur ginau nutoh pipihabəlan alat lotoil a mō ḅən ginau, ale nasoltia gail lutoh pipihabəlagw. Nəḅikel mai tosua ke, ‘Givan,’ dereh tivan; nəḅikel mai sual am ke, ‘Gegəmai,’ dereh tegəmai. Nəḅikel mai naslev sagw ke, ‘Gigol nategai,’ ale dereh tigole.”

⁹ Nəboŋ aYesu tosəəlon ḅəni, iḅaŋ lan. Ipair van ḅən naluḅoh lotohusuri ale ike, “Nukel mai gamit ke; nəəsəḅ nadəlomian todaŋ maiegai len alat seIsrael.”

¹⁰ Beti alat sinasenturion, gai tosəvat galito, lotəlmam vahim ale lusabi ke naslev imaur buni.

AYesu igol anatun ulumān sibatunau ile məhat dan nəmatan

¹¹ Pelan han aYesu evi Nain, navile sua. Ale ahai susur san gail mai nabiltiluḅoh lutah maii.

¹² Nəboŋ aYesu toyar pəpadaŋ ḅən nametləkau ḅən navile, alat a Nain lupat naulumān sua tomat vivile, tovi aḅisusua sinan. Lupati len nəmel. Anan evi batunau, ale nabiltiluḅoh a Nain luyar mai alitenan.

¹³ Nəboŋ Nasub toris alitenan, nəlon itaŋisi ale ike, “Sagitaŋ.”

¹⁴ Beti ivan, ibar nəmel nəmatan, ale alat lotopati loil. Ike, “Mantuhmar, nukel mai gaiug, gile məhat!”

15 Ale nēmantuhmar ebətah məhat, etuḅat sor. Beti aYesu eviol həni mai anan.

16 Galit p̄isi lomətahw, lumaṅmaṅ ale lusor sal suh nəyalyalan siGot ke, “Ahai kelkel ur sua toyalyal evisi hən gidato!” Lusor am ke, “AGot egəm hən ḅevi tarhət sidato, nəvanuan san gail.”

17 Na-kel-uri-an egai husur aYesu iperṅan naut p̄isi a Jutea mai naut p̄isi todar visi.

AYesu mai aJon Baptais

(Mat 11.2-19)

18 Ahai susur siJon gail lukel ur natgalen p̄isi maii. Ale ekis galit eru,

19 esəvat gəlaru van hən Nasuḅ hən arḅeusi ke, “Gaiug govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir sual am?”

20 Nəboṅ artogəm həni, arousi ke, “AJon Baptais esəvat ginaməru gəm hən gaiug, eusi ke, ‘Govi nəvanuan togəmgəmai o ivoi ke namtitoh vir tile am?’ ”

21 Len nəboṅ enan ṅai aYesu igol nəvanuan isoḅur lotokad naməshahan tiltile lumaur, igol galevis, nanunun nəmargobut gail lumakuv dan galito. Ale ilav nakətaan mai nametḅesw isoḅur.

22 Imagenan isor var gəlaru ke, “Məretəlmam ale kel mai aJon nəsa mərtorisi mai mərtosəsəloṅ həni: ametḅesw gail lukad nakətaan, alat narielit togau luyar, alat lotokad naleprosi lumaur, luevevu, nədariṅ ḅulḅulol gail losəsəloṅ mai alat lotomat lule məhat dan nəmatan. Ale alat lotopar tite losəsəloṅ hən na-kel-uri-an tovoi.*

23 AGot tigol tivoi hən avan ideh sateh dan nadəlomian len ginau sil nəsa notogole.”

24 Nəboṅ ahai pispisul siJon artovan, aYesu etuḅat sor husur aJon mai naluḅoh ke, “Nəboṅ məttovi lan naut masmas toḅəḅesw, mətuvan varis nəsa? Naḅiliol nəlan toḅuvi tokurkur a? Aoa!

25 Beḅuer, mətuvan hən məḅberis nəsa? Naulumān tosun nahurabat nəvat halit totibau a? Aoa! Alat lotosun nahurabat tomaienān, lotokad nakontit p̄isi, galit losuh len nabiltiim sekiṅ gail!

26 Bimaienan, mətuvan hən məḅberis nəsa? Ahai kelkel ur sual a? Evoi, nukel mai gamit ke savi ahai kelkel ur ṅai, iyalyal səhor ahai kelkel ur.

27 Atenan evi nəvanuan natosian siGot tokel husuri ke: ‘Geris! dereh nesəvat ahai pispisul sagw a m̄o hən gaiug toutaut hən naḅisal sam̄ m̄os gaiug.’*

* 7:22: Isa 35.5-6, 61.1

* 7:24: Len naut egai hum ma tosor husur nəvanuan

todidimair, togəgel hən nənauan akis.

* 7:27: Mal 3.1

28 “Nukel mai gamit ke, səkad avan ideh napəhaʋut topasi, tosehōr aJon; Be len alat lototoh pipihabəlan aGot, galit ideh tovi ut kəmas iyalyal sehōr aJon.”

29 (Galit isobur mai galevis lotovi nəvanuan nətaks aJon tobaptais hən galit tia, nəboŋ lotosəsəloŋ hən aYesu, lukel ləboii ke, naʋisal siGot inor.)

30 Avil naFarisi gail mai alat lotokad namitisau hən nalo, aJon səbaptais hən galito, lomətahun ʋis naʋisal siGot mai naləŋonian siGot mōs galito.)

31 AYesu isor am, ike, “Ale naur ta daməŋjai lumabe? Noləboi nəbʋike lohum nəsa?”

32 Losumʋan alahutai lotobətah len nəmaket lotokai van hən galit gabag ke, ‘Namtoʋuv nabuvimal mōs gamito be mətsəsav; namtokəkai hən nəbʋe nəmatan be mətsətəŋ!’

33 Logəgel hən nənauan salit tabtab. Nokəmaienan husur nəboŋ aJon Baptais togəmai, səhan nabəta, samun nəwain, be mətuke, ‘Ikad natəmat.’

34 Avil aNatun Nəvanuan egəmai, ihan, emun, be mətuke, ‘Məteris! Naulumʋan tohan təməhav, tomun vatərog. Itah mai nəvanuan nətaks mai nəvanuan nəsaan gail!’

35 Be alat lotohusur naʋisal siGot hən namitisau hən nəmauran tonor, nəmauran salito eʋusani ke naʋisal siGot ekitin.”

AYesu erubət nəsaan sepəhaʋut tosa

36 Ikad naFarisi sua, nahəsən aSimon, tous aYesu hən bʋihan maii, ale aYesu eʋis lohoim san, ipat tarhəgarin hən bʋihan.

37 Nəboŋ napəhaʋut nəsaan sua len nabʋiltivile enan tosəsəloŋ həni ke aYesu tohan len naim siFarisi enan, ipat naʋotel nəhai pəhas van hən aYesu.

38 Eil pəpadaŋ hən narien, itaŋ. Nəboŋ totaŋ, namətarur san iteh len nalohrien aYesu gol arumosmos. Beti igargar narien hən navurun, esumʋ narien ale eʋir nəhai pəhas len narien gəlaru.

39 NaFarisi tous aYesu hən bʋihan, eris natenan. Nəboŋ torisi inau len gai səbōn ke, “Ategai tavi ahai kelkel ur, taləboi as tobari, ale taləboi am naʋide san ke alitenan evi pəhaʋut nəsaan.”

40 AYesu isor vari ke, “Simon, nukad natesua hən nəbʋikel mai gaiug.” ASimon ike, “Hai ʋusan, kele.”

41 AYesu iʋol həni ke, “Ikad alaruevis. Arukabut hən nəvat sivan sua todaŋ həni mai gəlaru. Sua ikabut hən natenarius† tovi 500, togon ikabut hən 50.

42 Gəlar ʋisi arsəkad nəvat hən arʋisar gele, ŋa gai ikas kuv nəkabut səlaru. Imaienan, gəlar ta be eləmas buni sehōr togon?”

† 7:41: Natenarius evi nəvat naʋurʋuran hən nauman hən nəmariboŋ tosa.

43 ASimon isor vari ke, “Hum ma atenan, nəvanuan tokas kuv nəkabut san totibau səhor togon.” AYesu ike, “Gokitin.”

44 Beti ipair van hən napəhaʔut ale ikel mai aSimon ke, “Geris alitegai? Nəboŋ notobis lohoim sam̄ gəsəlav nəwai hən nəbekəkakas nariegw, wake namətarur selitegai igol nariegw imosmos həni ale igargari hən navurun.

45 Gəsasum̄ nətarhogw hən na-ke-ivoi-an hən notogəmai, wake nəboŋ notobis lohoim, alitegai sasib hən tosum̄ nariegw gəlaru.

46 Gəsavəhas nəkadugw hən naoil hən naoliv hum navide sidato, wake gai eβir nəhai pəhas len nariegw gəlaru.

47 Bathut natgalenan, nukel mai gaiug ke, nəsaan san gail lotosobur lumaruβat tia, imaienan gai eləmas masuʔ hən ginau. Avil nəvanuan, nəsaan san tokəkereh tomaruβat, gai eləmas bun ginau, be tokəkereh ŋai.”

48 Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nəsaan sam̄ gail lumaruβat.”

49 Be alat lototoh maii len nəhanan ei lusor mai galit gabag ke, “Ase gagai, toruβat nəsaan gail tu maiegai?”

50 Ale aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian sam̄ gatolav kuv gaiug dan nəsaan sam̄ gail. Givan, natəmat tipat len nələm̄.”

8

Latpəhaʔut lototah mai aYesu

1 Nəboŋ tonon, aYesu iyar tur len navile gail mai nabiltivile gail. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot. Ahai pispisul lotovi 12 lutha maii.

2 Napəhaʔut galevis, aYesu togol galit lotomaur dan nanunun nəmargobut mai naməsahan, galit am lutha maii. Lovi: aMeri ta Maktala, nanunun nəmargobut toməlevru lotomakuv dani tia;

3 aJoanna asoan aKusa toil a m̄o hən naim siHerot Antipas tovi kiŋ; aSusanna; mai isoβur am. Latpəhaʔut galenan, len nəsa lotokade, loviol kəmas hən nəvat salito m̄os aYesu mai nəvanuan san gail.

AYesu ibol husur namisurhuwit (Mat 13.1-9; Mak 4.1-9)

4 Nəboŋ naluʔoh hən navile galevis lotogəm hən aYesu, luβonβon, ale ikel nəβol pusan ke,

5 “Avan sua tomabmabul namisurhūt gail ivan vabubulan namisurhuwit han. Nəboŋ tobubulani maienan, galevis luteh len naβisal; nəvanuan gail lupal gat gail ale nəman naməsav luhan p̄isi.

⁶ Galevis luteh len naut toban vat. Nəboŋ lototov, lumayoh husur nəwai ebuer len naut enan.

⁷ Galevis luteh rivuh len nəharhəhau tokad nasunite. Nəboŋ artotov, nəhau eruŋ gut bun nawit.

⁸ Namisurhuwit galevis am luteh len nətan tokənoh. Lutov ale sədareh luʋan vəha-100 len nəsa nəvanuan tomabule.” Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, ikai ke, “Avan ideh tokad nədaringan hən ʃesəsəlon, tesəsəlon n̄au!”

AYesu ikel nəbōl ʃusan m̄os nəsa?

(Mat 13.10-17; Mak 4.10-12)

⁹ Ahai susur san gail lousi ke tikel namilen nəbōl ʃusan enan.

¹⁰ Ike, “AGot idam̄ həni tia hən mətbēləboi nəsa tosusuah husur natohan pipihəlan aGot, avil nusor mai alatevis tile am hən nəbōl ʃusan hən ke,

“ ‘naut kəmas ləbəkəta, kəta, ləsakəta ləboi nəsa aGot togole; naut kəmas ləʃesəsəlon, səsəlon, ləsəsəsəlon ləboi nəsa aGot togole.’* ”

AYesu isor vəsvəsai nəbōl hən namisurhuwit

(Mat 13.18-23; Mak 4.13-20)

¹¹ “Namilen nəbōl ʃusan imaiegai ke: Namisurhut gail evi nasoruan siGot.

¹² Alat lototeh len naʃisal losum̄an alat lotosəsəlon, beti natəmat egəm, lav kuv nasoruan dan nəlolito hən asike ləbikad nadəlomian, asike aGot ʃilav kuv galit dan nəsaan.

¹³ Alat lototeh len naut toban vat losum̄an alat lotolav nasoruan len nakemkeman nəboŋ lotosəsəlon həni, be nəharhət salit gail ləsakir sədaŋ. Nadəlomian salit sabəlav van vəbar nəboŋ nəmauran totaltal kitev nadəlomian salit ke timabe, ale nadəlomian salit iteh.

¹⁴ Alat lototeh rivuh hən nəhau tosəsənot, losum̄an alat lotosəsəlon be len nəmauran salit tovan, napulan hən natite, na-ləŋon-isa-an mai nahəhaʋuran, lorun gut gat galito gol ke ləsətov vabəbau hum ləsəmatmatu len nadəlomian salito.

¹⁵ Avil namisurhuwit gail lototeh len nətan tokənoh, losum̄an alat lotokad nəlolit tonor mai tovoi buni. Nəboŋ lotosəsəlon hən nasoruan siGot, lunau gati, ale len nə-dəŋ-ʃuri-an, luʋan hən naʋit nəmauran tovoi.

Namial tomial

(Mak 4.21-25)

¹⁶ “Avan ideh asike epigau namial hən ʃikabut gole len nabiliwai o susuani pipimel. Aoa, eriŋi a məhat hən ʃemial len narum̄ hən alat lotovi lohoim ləberisi.

* 8:10: Isa 6.9-10

17 Imaienan, natit p̄isi tosusuah, dereh tevisi p̄arp̄ar, natit p̄isi tokəkol, dereh aGot tesəḡav h̄əni, tevəhoti.

18 Imaienan, m̄ətesəsəlōḡ vahvahur nasoruan h̄ən m̄ətb̄ələboii. Avan ideh tokad naləboian, dereh aGot teviol h̄əni am maii, be avan ideh tom̄ətahuhn b̄ələboi n̄əsa notokele, dereh aGot tilav kuv naləboian tonau ke tokade dani.”

*Anan aYesu mai aṽan aYesu gail
(Mat 12.46-50; Mak 3.31-35)*

19 Beti aṽan aYesu matmat gail mai anan logəm h̄ən ləb̄erisi, be lodədas ləb̄egəm p̄əpadan̄ h̄əni husur naluṽoh.

20 Imaienan napisulan sua egəm h̄əni ke, “Aṽam̄ gail mai anam̄ saltoil vivile. Luke leris gaiug.”

21 Isor vari ke, “Alat lotosəsəlōḡ h̄ən nasoruan siGot ale lotogol n̄əsa tokele, galito lovi anagw mai aṽagw gail.”

*AYesu igol nəlān todaḡ etəm̄at
(Mat 8.23-27; Mak 4.35-41)*

22 Boḡ sua aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Datevi tarh̄əte len nab̄iltiwai egai.” N̄a lusah len nab̄ot, lugam van.

23 Nəboḡ lotogamgam van, aYesu ipatmari. Beti nəlān eṽuv idan̄ len n̄əwai, nab̄ot epul, p̄əpadan̄ h̄ən b̄əmun.

24 Ale ahai susur gail lov̄əḡon aYesu, luke, “Masta, Masta, dereh datimasig!” Ale aYesu ile m̄əhat, isor idan̄ van h̄ən nəlān mai n̄əwai topus; ale nəlān evi pan, n̄əwai etəm̄at.

25 Eus galit ke, “Nadəlomian samit gai be?” Len nam̄ətahwan salito lup̄an̄ lan, lousus galit gabag ke, “Ategai ase? Isor idan̄ van h̄ən nəlān mai n̄əwai be gəlaru arugol husur n̄əsa tokele.”

*Naulum̄an tokad natəm̄at gail
(Mat 8.28-34; Mak 5.1-20)*

26 Beti lugam kotov nab̄iltiwai dan naut a Kalili vəbar naut silat a Kerasa.

27 Nəboḡ aYesu tomarin̄ vahut, auleKerasa sua, nanunun n̄əmargin̄obut gail lotob̄is lan, ebubur maii. Sutuai atenan sasun nahurabat, satoh len naim, be itoh len nab̄urhuvat n̄əmatan gail.

28-29 Vəha-sob̄sob̄ur tia nanunun n̄əmargin̄obut itah gati, naut kəmas lotob̄an̄is gati h̄ən natsen len narien mai navəlan ale lokəta kəkol h̄əni, ilav kotov natsen gail ale nanunun tosa ehuti vi lan naut tob̄əbesw. Nəboḡ toris aYesu eis habat, iteh bathurien. AYesu ikele h̄ən nanunun tosa ke timakuv dan naulum̄an. Ale ikai p̄erhado ke, “Gaiug savi h̄ən gəb̄emədas ginau, aYesu, aNaturan aGot toyalyal buni! Non̄jir gaiug, sagi-panssem ginau m̄ud!”

30 Ale aYesu eusi ke, “Nahəsam̄ ase?” Isor vari ke, “Luṽoh,” husur nanunun n̄əmargin̄obut isob̄ur lob̄is lan.

³¹ Ale loŋirŋiri ke satesəvat galit vi lan nabur nəpanisan səkad nabutite.*

³² Ikad nabiltivəshəbuai lotosusu len naʋehuh ei. Ale nanunun tosa gail loŋiri ke tidam̄ hən galito ləbēbis len nabuai gail. Idam̄ həni.

³³ Nəboŋ lotomakuv dan naulum̄an, lobis len nabuai gail, ale navəshəbuai lusarmar mariŋ len naʋehuh, luteh len nəwai, lomun vəmat.

³⁴ Nəboŋ alat lotokətkəta təban nabuai gail lotoris nəsa tovisi, lugam mətahw van vakel uri len nabiltivile mai naut pisi todar visi.

³⁵ Ale nəvanuan gail logəm hən ləberis nəsa tovisi. Nəboŋ lotobar aYesu, lusab̄ naulum̄an, nanunun nəmargobut lotomakuv dani, tobətah bathurien aYesu. Esun nahurabat tia, mai nənauan san ivoi, ale lomətahw.

³⁶ Alat lotorisi lukel uri mai nəvanuan gail, naʋide hən naulum̄an tomaur, natəmat gail lotomakuv dani.

³⁷ Imagenan alat a Kerasa pisi lous aYesu hən bivan dan galit husur lopul hən namətahwan. Ņa aYesu isah len nabot hən bəriŋ naut enan.

³⁸ Naulum̄an, nanunun nəmargobut gail lotomakuv dani, eŋiri ke titah maii, be aYesu esəvati van ke,

³⁹ “Givahim hən gəbikel nəsa aGot togole m̄os gaiug.” Ņa atenan ivan, iyar tur len naut pisi len nabiltivile enan, ikel ur natit pisi aYesu togole m̄osi.

Napəhaʋut toməsah mai natəbarehreh tomat

(Mat 9.18-26; Mak 5.21-43)

⁴⁰ Nəboŋ aYesu totəlmam vi Kalili, naluʋoh lohəhaʋur hən natəlmaman san husur luvatvat viri.

⁴¹ Beti avan sua toil a m̄o hən naim nabonbonan, nahəsan aJairus, egəm, iteh bathurien aYesu, eŋiri ke tivahim maii.

⁴² Gai ikad natəbarehreh tosua ŋai nədam̄ han tovi 12, be pəpadaŋ timat.

Nəboŋ aYesu toyar maii van, len nəyaran san naluʋoh lori-hiti.

⁴³ Galit sua, napəhaʋut, nəda han igam len nasihau tovi 12 avil avan ideh edədas bigol bimaur.*

⁴⁴ Iyar pəpadaŋ a tahw həni ale ibar nagilen nahurabat san. Vəha-sua ŋai nəda han səgam am.

⁴⁵ AYesu eus ke, “As tobar ginau?” Galit pisi luke savi galito. APita ike, “Masta, naluʋoh lorihit gaiug.”

⁴⁶ Be aYesu ike, “Avan sua ibar ginau husur noləboii ke nədaŋan ivan dan ginau.”†

* **8:31:** KelV 9.1-5 * **8:43:** Natosian galevis ta sutuai luke: *eʋur ahai rerer gail hən ləbigol bimaur sobuer.* † **8:46:** Nədaŋan siYesu imadihdih, naut kəmas galevis ivan dani, nədaŋan san ipat pitpitoʋ sal.

47 Nəboŋ napəhaʔut tonau ke aYesu teləboii, egəm həni, ipab, iteh bathurien. Len nəholito ikel maii ke hən nəsa tobari mai nəsa tovisi ke vəha-sua ŋai imaur tətəs.

48 Beti aYesu ikel mai alitenan ke, “Nadəlomian samŋ igol ke gumaur. Givan, nəloŋ tikad natəmat.”

49 Nəboŋ aYesu tosor sal, avan sua egəm len naim siJairus toil a mŋo hən naim nəbŋonənan, ike, “Anatvaviŋ imat ebun, sagemədas ahai pusan am.”

50 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel mai aJairus ke, “Sagemətahw, riŋ nəloŋ len ginau ŋai, ale dereh timaur.”

51 Nəboŋ tovi lohoim siJairus, sədəŋ hən avan ideh bəbis lohoim maii, be idanŋ hən aPita, aJemes, aJon, atəman natəbarehreh, mai anan, alatenan ŋai.

52 Len nəboŋ enan ŋai nəvanuan pisi lutaŋ vasis həni. Ris aYesu toke, “Samtitaŋ, gai səmat, ipatmari ŋai.”

53 Luman sili husur loləboii ke imat tia.

54 Avil aYesu etəgau nalohvəlan ikai ke, “Anatugw, gile məhat!”

55 Ale nanunun etəlmam, vəha-sua ŋai ile məhat. Beti aYesu ikel mai alarmisoan ke arevəŋani.

56 Anan mai atəman arumaŋmaŋ avil aYesu ikel idanŋ mai gəlaru ke saarikel nəsa tovisi mai avan ideh.

9

*AYesu esəvat ahai pispisul san gail
(Mat 10.5-15; Mak 6.7-13)*

1 Nəboŋ aYesu tokis bŋonənan hən ahai pispisul san tovi 12, ilav mai galito na-il-a-mŋo-an mai nədaŋan hən ləbehut natəmat pisi mai hən ləbigol alat lotoməsah ləbimaur.

2 Ale esəvat galito hən ləbikel ur natohan pipihabəlan aGot mai hən ləbigol nəvanuan gail ləbimaur.

3 Ikel mai galit ke, “Samtipat natideh hən nəyaran samito. Samtipat nəhai təbatehw, nəhad səsəŋon, nəvat o nəhai susun gəgel.

4 Naim ideh mətbəbis lan, toh ei vəbar nəboŋ mətberin navile enan.

5 Nəvanuan gail ləbemətahun gamito, nəboŋ mətberin navile enan, dardar hən nəmasiav dan nariemito hən bimasil ke aGot sahəhaʔur hən galito.”

6 Nəboŋ tokəmaienan tonon lovivile, luyar husur navile visusua. Len naut pisi lukel na-kel-uri-an tovoi ale lugol alat lotoməsah lumaur.

*AHerot saləboii ke aYesu ase
(Mat 14.1-12; Mak 6.14-29)*

⁷ Len nəboŋ enan aHerot Antipas, tovi vanuan totibau, esəsəloŋ hən natgalenan lotovisi. Edədarnəbu lan husur galevis luke aYesu tovi aJon tole məhat dan nəmatan,

⁸ galevis luke tovi aElijah tovisi, mai galevis am luke tovi ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.

⁹ Be aHerot ike, “Nuta kotov nəkadun aJon tia. Imaienan, ase ganan notosəsəloŋ hən natgalenan husuri?” Ale aHerot idon nəpısal hən bəbubur mai aYesu.

AYesu evəŋan naulumān tovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Jon 6.1-14)

¹⁰ Nəboŋ ahai pispisul gail lototəlmam, lukel mai aYesu nəsa lotogole. Beti esəhar galit vi lan nabiltivile Petsaita hən ləbıtəh ei səbəlito,

¹¹ avil nəboŋ naluvoŋ lotosəsəloŋ ləboii, lohusuri. AYesu ikel nahəhaʋuran san mai galito, isor mai galit husur natohan pipihəbələn aGot, ale igol alat lotoməsah lumaur.

¹² Ut mədau, namityal pəpadaŋ hən bimasur, ahai pispisul lotovi 12 logəm həni, luke, “Gesəvat naluvoŋ vi tut vi lan navile mai naut gail lotodar vis naut egai hən ləbısəb nəhanian mai naut nəpatan, husur naut egai eḃəbesw, ipat a tut.”

¹³ Ikel mai galit ke, “Gamit mitilav nəhanian ideh mai galito!” Lusor vari ke, “Namtukad natuhbətə erim mai naieh eru ŋai, Goləŋon ke namtivan hən namtbəʋur nəhanian mōs naluvoŋ pısi a.”

¹⁴ (Husur ke ikad naulumān tovi 5,000 ei.) Avil ikel mai ahai susur san gail ke, “Mitigol ke lebətəh hən bıkad naulumān len natuhluvoŋ vısusua bəvi 50.”

¹⁵ Ale ahai susur gail lugole, galit pısi lobətəh.

¹⁶ AYesu ilav nabətə erim mai naieh eru, ekətə vi lan nəmav hən bıkə sipa, ale eḃur kotov gail. Beti ilav nahudhut gail mai ahai susur gail hən ləbepəpəhuni mai nəvanuan gail.

¹⁷ Nəboŋ galit pısi lotohan vəhanukub tonon, ahai susur gail losəŋon nəhad tovi 12 hən nasughanian ləsəhani.*

APita ike aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 16.13-19; Mak 8.27-29)

¹⁸ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu mai ahai susur san gail lototoh səbəlito, aYesu isor tuʋ. Nəboŋ tosor tuʋ tonon eus galit ke, “Naluvoŋ gail, lukel ke ginau ase?”

¹⁹ Lusor vari ke, “Galevis luke aJon Baptaıs, galevis am luke aElijah, galevis tətəs am luke ahai kelkel ur ta sutuai sua tomaur tətəs.”

²⁰ Ale eus ke, “Be gamito, mətukel ke ginau ase?” APita isor vari ke, “AKristo sıGot, gail totabtabuh len gaiug.”

* 9:17: 2Ki 4.42-44

*AYesu epəhav utaut hən nəmatan san
(Mat 16.20-28; Mak 8.30-9.1)*

²¹ Ikai tas galito ke salikel mai avan ideh nəsa aPita tomadhakele,

²² ike, “ANatun Nəvanuan timasləŋon tisa vəsa, alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo, limasmətahuni, mai gai timasmat, ale len nəboŋ bitor dereh timakuv dan nəmatan.”

²³ Beti ikel mai galit pisi ke, “Avan ideh bələŋon ke bevi ahai susur sagw, satigol nəsa bələŋoni be len nəboŋ pisi timasputsan nəhai balbal san, vusi ale husur ginau.

²⁴ Bathut avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san, dereh timasig* be avan ideh nəmauran san bimasig mōs ginau, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

²⁵ Avan ideh totəgau gat natit pisi len navile a pan be nəlon imasig o nəmauran san vi sutuai ebuer, gai ikad nəsa? Esəhor nəsa lan?

²⁶ Avan ideh bəməmau hən ginau mai nasoruan sagw, atenan, aNatun Nəvanuan teməmau həni balai nəboŋ bəgəm len nəyalyalan san mai nəyalyalan seTəman mai aŋel san gail.

²⁷ Nokitin, galevis lotoil gegai, asike lumat vəbar ləberis natohan pipihabəlan aGot.”

*Namənas kitin siYesu
(Mat 17.1-8; Mak 9.2-8)*

²⁸ Nəmariboŋ toməlevtor husur aYesu tokəmaienan, esəhar aPita, aŋon mai aJemes, ale lovi məhat len nəvəhuh hən bisor mai aGot.

²⁹ Nəboŋ tosorsor mai aGot, nəhon egəm tile mai nahurabat san egəm pəhapəhw buni hun nəkabil.

³⁰ Vəha-sua ŋai nauluŋan eru, aMoses mai aElijah arovisi

³¹ len namənas nəmav, aruhol mai aYesu. Lusor husur nəsa aYesu bigole bisarpoh len naut a Jerusalem a tahw hən berin navile a pan.

³² APita galito lupatmari. Nəboŋ lotolele, lokəta ris namənas san mai nauluŋan eru artoil maii.*

³³ Nəboŋ artosudəlañ aYesu, aPita isor mai aYesu ke, “Masta, ivoi hən dattotoh gegai. Namteum hən nəpasvaləval titor: tesua esanñ, tesua siMoses mai tesua siElijah.” (APita saləboi nəsa tokele.)

³⁴ Nəboŋ tosor sal, nəmavukasw egəm kabut gol galito, ale nəboŋ lotobis len nəmavukasw, aPita galit lomətahw.

* **9:24:** Len naut egai nəboŋ aYesu toke *avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san*, dereh timasig namilen ke avan ideh toke bətəgau gat nəmauran san len navile a pan, dereh nəmauran vi sutuai timasig. * **9:32:** 2Pit 1.16-18

35 Nadoldol isor len n̄amavukasw ke, “Ategai evi aNatugw nototabtabuh lan; gai, m̄etesəsəloŋ husuri!”*

36 Nəboŋ nadoldol tosor tononŋ, lusaβi ke aYesu səβon ŋai itoh. Naut ido hən gəlaru. Len nəboŋ galenan ləsasor husur nəsa lotorisi mai avan ideh.

*AYesu igol natətai imaur
(Mat 17.14-18; Mak 9.14-27)*

37 Pelan han, nəboŋ lotomariŋ dan naṽehuh, nabiltiluṽoh lobubur mai aYesu.

38 Naulurman sua len galit ikai ke, “Hai p̄usan, nonjir gaiug ke geris anatugw ulurman husur nukad esua ŋai.

39 Nanunun sua itahtah gati, v̄əha-sua ŋai igol ke ikai habat. Igol evinvinu, iteh taltaloŋ ŋa nabusun iyau, səvanvan dani be nəboŋ tomakuv igol ke niben imaṽulṽul habat.

40 Nonjir ahai susur sam̄ gail hən ləbēhuti be lodədasi.”

41 AYesu ike, “Gamit m̄etsəkad nadəlomian, nəmauran samit naur ta daməŋai ikabkaβur masuṽ. Nitoh mai gamit tebəlav mabe? Mətuṽar dəlomian van van van nupetəmas həni. Səhar anatur̄n gəmai.”

42 Nəboŋ natətai togəm sal, natəmat ibar həni len tan gol ke italtaloŋ. Be aYesu esivoh len nanunun tosa ke tevi tut, beti igol natətai imaur, ale eviol təlmam həni mai atəman.

43 Galit p̄isi luṽaŋ len nəyalyalan, nədaŋan siGot.

*AYesu isor husur nəmatan san tətəs
(Mat 17.22-23; Mak 9.30-32)*

Nəboŋ galit p̄isi lotoṽaŋ, lotosor husur natit p̄isi togole, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,

44 “M̄etesəsəloŋ vahvahur nasoruan galegai: Avan sua dereh teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.”†

45 Avil lotətan hən nəsa tokele, namilen esusuah hən ke lodədəs ləbələboii ale lomətahw, lomətahun ləbēusi həni.

*Ase iyalyal am?
(Mat 18.1-5; Mak 9.33-40)*

46 Ahai susur gail m̄au lotuṽat v̄itv̄ituh sil ke galit ta be iyalyal səhor galito.

47 AYesu eləboi nənauan salito ale esəhar natuhtətai, igol eil təban.

48 Ale ikel mai galito ke, “Avan ideh tohəhaṽur hən natuhtətai surman egai βitah maii len nahəsagw, gai ehəhaṽur hən ginau nəβitah maii. Ale avan ideh tohəhaṽur hən ginau nəβitah maii, gai ehəhaṽur hən atenan tosəvat ginau. Husur

* 9:35: Isa 42.1; Luk 3.22 † 9:44: Len nasoruan ta Kris naut egai namilen hum ma tovi: Dereh aGot teriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan gail.

ideh len gamito toriŋ gai a pan, gai n̄au etibau len nabunusian siGot.”

⁴⁹ AJon isor vari ke, “Masta, namtoris avan sua tohut nanunun n̄amargobut gail len nah̄esañ, ale namtuke satigole husur savi ginamit ideh.”

⁵⁰ AYesu ike, “Samtikai tasi husur avan ideh sam̄etahun gamito, gai evi tarh̄et samito.”

Len navile sua a Samaria lom̄etahun aYesu

⁵¹ N̄əboŋ h̄ən na-vi-m̄əhat-an siYesu eḡəm p̄əpadaŋ ŋa len n̄əboŋ enan ipair h̄ən n̄əhon vi Jerusalem.

⁵² Ale es̄əvat ahai pispisul galevis luvan a n̄o. Len n̄əyaran salito lobis len navile sua a Samaria h̄ən l̄əbeutaut viri;

⁵³ be alat navile enan lom̄etahun husur evi Jerusalem.

⁵⁴ N̄əboŋ ahai susur san ḡəlaru, aJemes mai aJon artoris n̄əsa tovisi, aruke, “Nasuḅ, guke namtekis n̄əhab len n̄əməv h̄ən bihan bun galito?”*

⁵⁵ Be aYesu ipair, isor idan, esivoh len ḡəlaru ke arsanor,

⁵⁶ ale lovi lan navile togon.

*N̄əvanuan toke tehusur aYesu timabe?
(Mat 8.19-22)*

⁵⁷ N̄əboŋ lotoyar husur naḅisal, avan sua ikel maii ke, “Dereh nehusur gaiug naut p̄isi ḡəḅevi lan.”

⁵⁸ Ale aYesu ikel maii ke, “Nafoks gail lukad nabur pat̄əpat len tan, mai n̄əman nam̄əsav gail lukad n̄əhai ŋod̄ŋod, be aNaton N̄əvanuan s̄əkad naut ideh h̄ən bīpat turuŋ lan, h̄ən bīŋav̄ŋav.”

⁵⁹ Ale ikel mai n̄əvanuan tile ke, “Gehusur ginau!” Avil ike, “Nasuḅ, gidam̄ h̄ən ginau nia tavun at̄əmagw bai.”

⁶⁰ Ris aYesu tosor vari ke, “Geriŋ alat lotomat litavun n̄əvanuan salit gail lotomat, avil gaiug, gia kel ur natohan pipihab̄əlan aGot.”

⁶¹ N̄əvanuan tile am ike, “Dereh nehusur gaiug, Nasuḅ, be gidam̄ h̄ən ginau nivahim h̄ən n̄əḅesud̄əlañ n̄əbathudud sagw bai.”

⁶² AYesu isor vari ke, “Avan ideh tot̄əgau gat n̄əhai tiv̄tiv̄tan‡ be tok̄ətk̄əta t̄əlmam, gai sanor kasi h̄ən natohan pipihab̄əlan aGot.”

10

AYesu es̄əvat ahai susur gail lotovi 72

* 9:54: 2Ki 1.10, 12 ‡ 9:62: N̄əhai tiv̄tiv̄tan silat a Jutea ikad namet̄əlai tokan a pan. Nabuluk o nator̄ki elivi mai n̄əvanuan et̄əgau gat n̄əhai a tahw h̄ən bīwol h̄əni n̄əboŋ totiv n̄ətan.

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu itabtabuh len ahai susur tile am lotovi 72*, ale esəvat galito lorururu a mō hənı van hən navile mai naut pısi ke pəpadan̄ bevi lan.

² Ikel mai galito ke, “Nəhanian totov tomatu isoḅur, be nəvanuan nauman lovis ŋai. Imagenan, məteŋir aMasta hən nəmatuan ke tesəvat nəvanuan nauman gail vi lan nəmarireu nəmatuan san.

³ Mitivan! Nosəvat gamito məttosuḅan natuhsipsip gail rivuh len navəshəlipah katkat lotovi enemi gail.†

⁴ Samtilav nəpaus van, samtitariv nəhad, samtitariv naributbut gail; ale samtikel na-ke-ivoi-an mai alat mətḅebubur mai galit metpısal.

⁵ Nəboŋ mətḅeḅis lohoim ideh, mitike, ‘Gamit lohoim egai, mitikad natəḅat len nəlomito.’

⁶ Bikad nəvanuan toləmas natəḅat ei, natəḅat məttokele tipat len nəlon; ḅeḅuer, dereh natəḅat tetəlmam van hən gamito.

⁷ Mititoh len naim enan ŋai, mitihan, mətemun natideh lotolav mai gamito bathut inor hən nəvanuan nauman tikad naḅurḅuran hən nauman san. Samtelul titau vi lan naim tiltile gail.*

⁸ Nəboŋ mətḅevi lan navile ideh ale nəvanuan gail ləḅehəhaḅur hən gamito, mitihan nəsa ləḅeutaut hənı mōs gamito.

⁹ Mitigol alat lotoməsah limaur ale kel mai galit ke, ‘Natohan pipihəḅalan aGot egəm pəpadan̄ hən gamito.’

¹⁰ Wake nəboŋ məḅbevi lan navile ideh ale ləḅemətahun gamito, mətevi lan nametpısal han gail ale mitike,

¹¹ ‘Namrudardar hən nəmasiav hən navile samito dan narienaməru, eḅusani ke aGot sahəhaḅur hən gamito. Be miti-masləḅoii ke, natohan pipihəḅalan aGot egəm pəpadan̄ tia hən gamito.’*

¹² Nukel mai gamit ke, len nəboŋ aGot ḅepəpehun nəvanuan gail, nəpanismen sinavile enan dereh tesəhor nəpanismen ḅibar naut a Sotom.”*

*Navile gail ləsəpair dan nəsaan
(Mat 11.20-24)*

¹³ AYesu isor am husur naut gail lotomətahuni ke, “Dereh tisa vəsə hən gaiug, naut a Korasin, ale gaiug am, naut a Petsaita, tisa vəsə hən gaiug! Husur ke nətagol namerikel gail len naut a Tair mai a Siton hun notogole len gaməru, alat

* **10:1:** Natosian galevis ta sutuai luke: 70. Imagegai len 10.17 † **10:3:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. *Nawolf* ehum nabiltipah katkat. * **10:7:** Mat 10.10; 1Kor 9.14; 1Tim 5.18

* **10:11:** Luk 9.3-5 * **10:12:** Gen 19.24-28

naut eru enan lətəpair dan nəsaan salito, asike lətavəlo, lətasun nahurabat toharharo,‡ lətabətah len nəmasiav mitihab.*

14 Be husur mərsəpair dan nəsaan saməru, len nəboŋ siGot, aGot tipansəm gaməru səhor a Tair mai a Siton.

15 Gaiug am, naut a Kapernaum, gunau ke aGot tipatpat gaiug məhat vəbar nəmav a? Aoa! AGot dereh tilav gaiug vi pan vi lan naut nəmatan.”*

16 Beti aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Avan ideh tosəsəlŋ hən gamito, gai esəsəlŋ hən ginau am; avan ideh tomətahun gamito, gai emətahun ginau am; avil avan ideh tomətahun ginau, gai emətahun atenan tosəvat ginau.” Ale ahai susur lotovi 72 luvan.

Ahai susur lotovi 72 lotəlmam

17 Nəboŋ ahai susur lotovi 72 lototəlmam, lohəhaṽur ale luke, “Nasub, natəmat gail am lugol husur nəsa namttokele len nahəsam̄.”

18 Isor var galit ke, “Noris aSetan toteh dan nəmav hun nəkabil.

19 Nulav nədaŋan tia mai gamito hən mətḃipal gat nəmat mai naskopion§ gail mai hən mətḃesəhor aSetan mai esan gail; səkad natideh mətḃesənah lan.

20 Imagenan samtehəhaṽur husur nanunun nəmargobut gail lotogol husur nəsa məttokele, be mitikemkem husur aGot itos gat nahəsamit tia len nəmav.”

AYesu ikemkem

(Mat 11.25-27, 13.16-17)

21 Beti aYesu, aNunun aGot togol topul hən nakemkeman, ike, “Nusal suh gaiug aTata gotovi Masta hən nəmav mai navile a pan, husur gosusuan natgalenan dan alat lotokad nəkadulito mai alat lotokad namitisau hən navile a pan, be gukel vəhot gail mai alat lotovi ut kəmas hum atuhlahutai. Evoi aTata, husur gohəhaṽur hən tomaienān.”

22 AYesu isor tətās ke, “ATəmagw ilav natit ḃisi mai ginau tia. Səkad avan ideh toləboii ke ase aNatun aGot, be aTata ḃai eləboii. Ale səkad avan ideh toləboii ke ase aTata, be aNatun ḃai eləboii. Ale gai ilekis hən nəvanuan galevis hən ḃevəhot ḃarḃar hən aTata mai galito hən ləḃeləboii.”

23 Beti nəboŋ lototoh səḃolito, aYesu ipair van hən ahai susur san gail ike, “Navoian siGot igol ke alat lotoris nəsa məttorisi, lukab həni.

‡ **10:13:** *Nahurabat toharharo* iharharo hun nəbak namətu. * **10:13:** Isa 23.1-18; Eze 26.1-28.26; Jol 3.4-8; Zec 9.2-4 * **10:15:** Isa 14.13-15 § **10:19:** *Naskopion* evi natuhtit sua tokad narien toməlevtor. Ikad nariṽriṽon totibau a m̄o hun nahuh, ale ikad nagilen tobəlav kəkereh toləboi ḃevəlas nəvanuan. Nəboŋ tovəlas nəvanuan, eləboi ḃigol nəmatan.

24 Bathut nukel mai gamit ke ahai kelkel ur mai nakin ta sutuai lotosobur loləŋon ke lətaris nəsa məttorisi be ləsarisi, loləŋon ke lətasəsəlon hən nəsa məttosəsəlon həni, be ləsasəsəlon həni.”

Nəbol þusan husur aule Samaria tovoi

25 Len nəboŋ sua avan sua tokad namitisau hən nalo ile məhat, ike aYesu tekəkos len nasoruan san, ale eusi ke, “Hai þusan, nigol nəsa hən nəbikad nəmauran vi sutuai?”

26 AYesu eusi ke, “AMoses itos nəsa len nalo? Goŋuruŋi ke ekəmabe?”

27 Isor vari ke, “ ‘Geləmas bun Nasuβ aGot sam̄ len nəloŋ kavkav, nanunum̄ kavkav, nədaŋan sam̄ kavkav mai nənauan sam̄ kavkav; len gaiug kavkav’; * ale ‘Geləmas bun nəvanuan to-toh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.’ ”*

28 AYesu ike, “Gokitin. Gigole magenan ale dereh gikad nəmauran vi sutuai.”*

29 Avil ike tisor taltal gol gai gabag, ŋa eus aYesu ke, “Nəvanuan totoh pəpadaŋ hən ginau, ase lai?”

30 Len na-sor-vari-an san aYesu ibol þusan ke, “Nəboŋ aulum̄an sua tovi pan dan naut a Jerusalem vi Jeriko, nəvanuan vənvənah gail loŋur van həni, lukolkol nahurabat san dani, luŋasi, ŋasi, ŋasi van, ale lorinji imatmatioŋ ei, luvan dani.

31 Ikade ke ahai tutumav sua ehur napisal enan, be nəboŋ toris atenan, iyar tab tarhəp̄isal dani.

32 Imagenan avan sua len nahəmar aLevi am ehur napisal enan. Nəboŋ tobar atenan erisi be iyar tab tarhəp̄isal dani.

33 Avil len nəyaran seule Samaria sua, ibar naut atenan topat lan. Nəboŋ torisi, nəlon itaŋisi.

34 Ŋa ivan həni, eβir naoil mai nəwain len nəmanuŋ san gail ale ilot gol gail. Eriŋ atenan len natoŋki san, səhari van hən nahotel sua ale kətkəta təban ei.

35 Pelan han ilav kuv natenarius eru ale ilav nəvat enan mai nulum̄an hən naim. Ike, ‘Kətkəta təban vir natəlmaman sagw ale dereh nəvur nəkabut ideh san.’ ”

36 Ale aYesu eusi ke, “Len nənauan sam̄, len alat lototor, ase itoh pəpadaŋ hən nulum̄an, nəvanuan vənvənah gail lo-toŋədasi?”

37 Nulum̄an namitisau hən nalo isor vari ke, “Atenan tololosa, tovoi həni.” Beti aYesu ike, “Givan, gigol timagenan.”

Alarmiŋan: aMarta mai aMeri

38 Len nəyaran salito aYesu evi lan navile sua, apəhaŋut sua, nahəsan aMarta totohtoh lan. Gai ike aYesu titoh lohoim san.

* 10:27: Deu 6.5 * 10:27: Lev 19.18 * 10:28: Lev 18.5

³⁹ Ale aʋan, nahəsan aMeri ebətah bathurien Nasuḅ, esəsəloŋ hən nasoran san.

⁴⁰ Be aMarta inau masuḅ hən naliliuman san, ŋa egəm təban aYesu, eusi ke, “Nasuḅ, gumabe? Aʋagw ebətah kəmas be ginau səbogw, noum p̄is nauman. Kel maii tevi tarhət sagw.”

⁴¹ Avil Nasuḅ isor vari ke, “Marta, Marta, gunau masuḅ hən natit tosoḅur togol nəloḿ totuhathuh həni;

⁴² be gupar tetesua. AMeri ilekis hən nəsa tovoi am, ale asike nulav kuv naten tovoi dani.”

11

Na-sor-tuḅ-an siNasuḅ
(Mat 6.9-13, 7.7-11)

¹ Boŋ sua aYesu isor tuḅ len naut sua. Nəboŋ togole tonoŋ, sua len ahai susur san gail isor maii ke, “Nasuḅ, ḅusan ginamit hən nəvide hən na-sor-tuḅ-an suḿan aJōn toḅusani hən ahai susur san gail.”

² Ikel mai galit ke, “Nəboŋ mətḅisor mai aGot, mətekəmaiegai ke:

“ ‘ATəmanamito,
nahəsəḿ tiyalyal tabtab,
gegəmai hən nəvanuan p̄isi ləḅitoh pipihabəlaḿ.

³ Geviol mai ginamito hən nəhanian hən nəmariboŋ ḅisusua.

⁴ Geruḅat nəsaan sinamito,
suḿan namttoruḅat
nəsaan silat lotogole hən ginamito.

Sagidam̄ hən natideh
hən ḅitaltal ke namtigol nəsaan.’ ”

⁵ Beti ikel mai galit ke, “Gamit sua təkad nabubur san tagəm həni tuḅloh len mariug ale ike, ‘Wawa, gidam̄ hən nabəta titor mai ginau,

⁶ husur nabubur sagw, len nəyaran san, egəm təban ginau, ale nəhanian eḅuer hən nəḅilav maii.’

⁷ Beti ta lohoin, togon tasor vari ke, ‘Sagigol tisa hən ginau. Nabopita ekəkol həhaiv tia, ale anatugw gail namtupat tia. Nodədas hən nəḅile məhat viol hən natideh mai gaiug.’

⁸ Nukel mai gamit ke, naut kəmas asike ile məhat viol maii bathut tovi bubur san, dereh tile məhat, teviol hən nəsa togon toləŋoni husur eus tabtab həni.

⁹ ŋa nukel mai gamit ke, usi van, dereh aGot teviol həni mai gamito; doŋi van, dereh mitisəḅi; deldel van, dereh nabopita tesəŋav ḿos gamito.

¹⁰ Husur nəvanuan p̄isi lotousi, dereh likade; avan ideh todoŋi, dereh tisəḅi; ale avan ideh todeldel, dereh nabopita tesəŋav ḿosi.

11 Gamit ideh tovi aTata, anatumñ ðeus naieh, gilav nēmat maii a?

12 O anatumñ ðeus nēdavurhuman, gilav naskopion maii a?

13 Naut kēmas mēttosa, gamit mētoləboi mētbilav naviolan tovoi gail mai anatumit gail. Be aTata len nēmav eviol səhor gamito; dereh teviol hən aNunun mai alat lotous gai!”

AYesu mai aPeelsepul

(Mat 12.22-30; Mak 3.20-27)

14 Len nəboŋ sua aYesu ehut natēmat tobtutbut. Nəboŋ natēmat tomakuv tonoŋ, naulumñan tobtutbut a mō isor, ale naluŋoh luŋaŋ lan.

15-16 Ale galit galevis luke ligol aYesu tisab, imaienan lousi hən namerikel hən nēmav. Avil galevis am luke, “Gai ehut natēmat gail len nədaŋan siPeelsepul,* abilitēmat setēmat gail!”

17 AYesu eləboi nənauan salito, ale isor mai galit ke, “Nəkantri, nəvanuan han gail lotobalkabaŋ, dereh timasirsir, teðbesw. Mai nahəmar tobtalkabaŋ, dereh asike evi bathudud am.

18 ASetan təbal mai natēmat san gail, dereh temēdas nədaŋan san, nənauan enan imelmel masuŋ! Nokəmaienan husur mətuke nohut natēmat gail len nədaŋan siPeelsepul.

19 Ginau nətahut natēmat gail len nədaŋan siPeelsepul, ahai susur samit gail lohut galit len nədaŋan sise? SiPeelsepul a? Imagenan ahai susur samit gail loŋusani ke mēttosab.

20 Be nəbehut natēmat gail len nədaŋan siGot, imagenan, natohan pipihəlan aGot ibar gamit tia.

21 “ASetan esumñan naulumñan todaŋ tokad natit hən nəbalan, tokəta kəkol hən naim san, ale natit pisi san losuh ivoi.

22 Avil nəboŋ avan sua todaŋ səhori tobal maii, iðal səhori, beti ikol nametəlai nəbalan san dan niben, ilav kuv natit hən nəbalan gai todaŋ lan, ale epəpəhun natit pisi san.

23 Avan ideh satoh len nətarhət sagw, avan en evi enemi sagw; ale avan ideh sasəsəgov mai ginau len nēmatuan, gai igol imaŋipiriah; asike ðesəhar nəvanuan gail van hən aGot, esəhar nəvanuan gail van vəsab.”

Natəlmaman hən nanunun nəmargobut

(Mat 12.43-45)

24 AYesu isor tətəs am ke, “Datusor husur nahutian hən natēmat gail. Ale, nəboŋ nanunun nəmargobut tovan dan nəvanuan ideh, nanunun nəmargobut enan iyar turtur naut masmas gail hən ðisað naut ideh hən ðiŋavŋav lan, be idon

* 11:15-16: *Peelsepul* evi nahəsən aSetan sua toil a mō hən natēmat gail mai nanunun margobut gail.

sobuer hēni. Beti natəmat ikel mai gai gabag, ike, ‘Netəlmam bai vi lan naim sagw notogam dani.’

²⁵ Nəboŋ tobar nəvanuan gai tovan dani, nəvanuan enan ehum naim toḅəbesw, lotosir vahvahuri, tuan təlmam hən natit p̄isi tonor.

²⁶ Beti ivan vasəhar nanunun toməlvru lotosa masuḅ am səhor gai, ale nəboŋ lotob̄is len nəvanuan, lutoh tin ei. Na nəvanuan enan, nəmauran san isa habat am səhor ta n̄o.”

²⁷ Nəboŋ aYesu tokel natgalenan sal, apəhaḅut sua len naluḅoh ikai van hēni ke, “Anam̄, napəhaḅut topas gaiug mai tovəhasus hən gaiug, aGot igol ivoi hēni!”

²⁸ Avil aYesu ike, “Tarhət nəsa gotokele, aGot igol ivoi am hən alat lotosəsəloŋ husur nasoruan san ale lotogole.”

Nəvanuan gail loləŋon namerikel

(Mat 12.38-42; Mak 8.12)

²⁹ Nəboŋ naluḅoh pəpadaŋ hən aYesu lotosəbur am, ike, “Naur ta daməŋai lusa masuḅ. Lous namerikel be ginau asike nugol namerikel ideh be nəsa tovisi hən aJonah ŋai.

³⁰ Nəsa tovisi hən aJonah eḅusan alat a Nineveh ke aGot tosəvati. Imagenan, nəsa ḅevisi hən aNatun Nəvanuan, dereh teḅusan naur ta daməŋai ke aGot tosəvati.*

³¹ Len nəboŋ aGot ḅepəpehun navoian dan nəsaan, NaKwin hən naSaut dereh tile məhat kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, tike naur egai limaspanis. Dereh tigol timagenan husur egəm len nətərhət navile a pan hən ḅesəsəloŋ hən namitisau siSolomon hən nəmauran tonor, be gagai, ikad natesua gegai toyalyal səhor aSolomon.*

³² Len nəboŋ aGot ḅepəpehun navoian dan nəsaan, alat a Nineveh dereh leil, kel kot nəsaan sinaur ta daməŋai, like naur egai limaspanis. Alat a Nineveh dereh ligol naten husur ke, nəboŋ aJonah tokel ur napisulan siGot, galit lupair dan nəsaan salito, be gagai ikad natesua gegai toyalyal habat səhor aJonah.*

Nam̄ial hən niben nəvanuan

(Mat 5.15, 6.22-23)

³³ “Avan ideh, nəboŋ topigau nam̄ial, sasusuani o sariŋi pipibiliwai, be eriŋi len nəhai ririŋ məhat hən alat lotob̄is lohoim ləberis nam̄ial han.

³⁴ Namətaḅ ehum nam̄ial tolav nam̄ial mai nibem̄. Nəboŋ namətaḅ tovoi, nibem̄ kavkav epul hən nam̄ial. Be nəboŋ toməsah, nibem̄ epul hən nəmargobut.

³⁵ Gigole ke nam̄ial len nəloḅ savi margobut.

* 11:30: Jna 3.3-5 * 11:31: 1Ki 10.1-10 * 11:32: Jna 3.5, 8, 10

36 Bimaienan, nibem̄ kavkav ðepul hən nam̄ial, səkad nahudhubem̄ tomtotmot, dereh tepul hən nam̄ial hum nam̄ial nəboŋ tom̄ias gaiug.”

AYesu isor tas naFarisi gail

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40; Luk 20.45-47)

37 Nəboŋ nasoran en siYesu tomadhanon, naFarisi sua eusi hən ðihan maii, ale aYesu eðis lohoim, ipat hən nətarhəgarin təban natev, ihan.†

38 Avil naFarisi esəhoʋut husur aYesu sakəkəsəval a tahw hən ðihan.

39 Beti Nasuð ikel maii ke, “Gamit naFarisi gail māu, mətokəkəs navivile hən nabiliwai mai nasiloh avil len nəlomito mətopol hən na-ləŋon-masuʋ-hən-natite-an, mai nəsaan.

40 Mətumelmel! AGot toum hən navivile hən nəvanuan, gai eum hən nəlon am.

41 Be dan nəsa topat len nəlomito, viol mai alat lotom̄idol, imagenan natit p̄isi tiveveu len gamito.

42 “Be gamit naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsə batbat husur mətoviol mai aGot hən esua len tosəŋavur hən namint, narue mai natuhluhai‡ gail am dan nəhol samito be mətsaləŋon husur nanoran mai na-ləmas-buni-an siGot. Miti-masgol eru enan be sa-nəlomit tibonboŋ hən naviolan len tosəŋavur.*

43 Gamito naFarisi gail, nəmauran samit tisa vəsə batbat husur mətoləŋon buni ke mətobətah a m̄o len naim nabonbonan, mətoləŋon buni ke nəvanuan len nəmaket lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

44 Nəmauran samit tisa vəsə batbat husur mətosuṃan nabur nəmatan səkad naburhes. Nəvanuan gail luyar lan be lotətan həni ke tokad natit tobo butite.”§

45 Avan sua tokad namitisau hən nalo ike, “Hai p̄usan, nəboŋ gotokəmaienan gusor viles ginamit am bolai.”

46 AYesu isor vari ke, “Gamit məttoƷad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsə batbat. Husur mətoriŋ naməlasan len nəvanuan gail gol lodədas ləbėvusi, avil gamito mətsasusupah mai galito hən natideh sasua.

47 Nəmauran samit tisa vəsə batbat husur mətoum hən naburhes topəhas m̄os ahai kelkel ur gail ke mətsahusur galito, atəmamit gail ta sutuai lotoparu bubun galito.

† **11:37:** Len nəboŋ enan nəvanuan gail lupat len nəmel təban natev topitol ale luhan. Lohusur naʋide silat a Rom. ‡ **11:42:** *Namint, narue mai natuhluhai* lovi nalukai lotoriŋi len nəhanian hən nabus han ðivoi am. * **11:42:** Lev 27.30; Deu 14.22 § **11:44:** AYesu ike naFarisi gail lugol nəvanuan lotohusur galito lobin̄bin̄jal len nalo siMoses, ləsaveveu am. Num 19.16.

⁴⁸ Imagenan mätugol iparpar ke mättodañ hən nəsə atəmamit ta sutuai lotogole; galit luparu bubun ahai kelkel ur gail, ale gamit mətoum hən naburhes salit gail.

⁴⁹ Bathut enan namitisau hən nəmauran siGot ikele am ke, ‘Dereh nesəvat ahai kelkel ur mai ahai pispisul gail van hən nəvanuan gail. Dereh nəvanuan gail liparu bun galevis ale lemədas bun galevis am.’

⁵⁰ Husur enan aGot dereh teriñ nəmatan sihai kelkel ur pisi ta mo len natuβatan hən navile a pan len naur ta daməñai.

⁵¹ Nəmatan salit etuβat len nəda hiApel van vəbar nəda hiSekariah lotoparu buni rivuh hən nəmel tutumavan mai naim siGot. Evöi, nukel mai gamito ke aGot tipansem naur ta daməñai sil nəmatan galen pisi.*

⁵² “Gamit mättokad namitisau hən nalo, nəmauran samit tisa vəsa batbat! Husur mətökəkol gat naḡisal hən nəvanuan gail ləβətətan hən aGot. Gamito mətsaləboi aGot, ale mətomədas alat lotoləñon ke leləboii.”

⁵³ Nəboñ aYesu toriñ naut enan, naFarisi gail mai ahai ḡusan gail hən nalo lupair dani, lotuβat hən ləβisor tasi vəsa, ale lotuβat hən ləβeusi nausian todañ gail.

⁵⁴ Lusor utaut hən ləβitah gati, luke ligol tekəkos len nasoruan san.

12

Sagesumtan naFarisi gail

(Mat 10.26-27)

¹ Nəboñ naluvoḡ lotogəm ḡonḡon, lusobur masuḡ, loririhit palpal rielito, ale aYesu etuβat hən ḡisor mai ahai susur san gail bai, ike, “Mətelələgau! NaFarisi gail lohüm nayis, naḡusanan salito iperñan nəvanuan pisi be galit gabag ləsagol nəsa lotokele.

² Natit pisi nəvanuan gail lotokabut gole, dereh aGot tevuhe. Natit pisi lotosusuani, dereh tevəhoti.

³ Imaienan, nəsa mättokele len nəmargobut, dereh tegəm len nañial, ale nəsa məttosor lahlah həni lohoim, dereh tevivile, nəvanuan pisi lesəsəloñ həni.

Mətemətahw len aGot ηai

(Mat 10.28-31)

⁴ “Nabubur sagw gail, nukel mai gamit ke, samtemətahw len alat lotogol nibemit ḡimat. Nəboñ lotogole tonon lodədas ləβigol natideh am.

⁵ Avil dereh neḡusan gamito hən ase māu mətḡemətahw lan: Mətemətahw len atenan togol nibemit ḡimat mai tokad

* 11:51: Gen 4.8; 2Chr 24.20-21

nədaŋan hən bībar hən gamito vi lan nəhab nəmatan. Nokitin, mətemətahw lan!

⁶ Mətələboi mətbeŵur nəsparo* erim hən nəvat tokəkereh toru a? Be nəlon aGot saborboŋ hən ideh.

⁷ AGot eŵurunŋ gat nasivur ŵisusua len nəkadumito. Samtemətahw, len nənauan siGot mətəsəhor masuŵ hən nəsparo tosoŵur.

Sageməmau hən aYesu

(Mat 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸ “Nukel mai gamito, avan ideh tokel uri ke tovi esagw len nəhon nəvanuan gail, aNatun Nəvanuan dereh tikel uri ke tovi hai susur sagw kitin len nəhon aŋel siGot gail.

⁹ Be avan ideh tokel uri ke savi esagw mai nəvanuan gail, dereh nikel uri ke savi esagw len nəhon aŋel siGot gail.*

¹⁰ Avan ideh tosor tas aNatun Nəvanuan, nəsaan san dereh timaruŵat dani. Avil nəvanuan tosor mədas aNunun aGot, aGot asike eruŵat nəsaan enan dani.

¹¹ “Nəboŋ ləbesəhar gamito a mō hən nəbonŵonan o alat lotoil a mō o nəvanuan totibau gail, samtinau masuŵ ke mitisor kitin mabe husur gamito o mitikel nəsa,

¹² bathut len nəboŋ enan ŋai aNunun aGot dereh teŵusan gamito hən nəsa m̄au mətbikele.”

Amelmel sua topul hən natit p̄isi

¹³ Beti sua len naluŵoh ikel mai aYesu ke, “Hai p̄usan, kel mai aŵagw ke tepəpehun nasugurun atəmanamər tomat mai ginau.”

¹⁴ Be aYesu ikel maii ke, “Tegai, ase itabtabuh len ginau hən nəbisaŵ səhot nəsa b̄inor hən gaməru? Səpat len ginau.”

¹⁵ Beti ikel mai naluŵoh ke, “Mətələləgau! Kətkəta kəkol hən gamito ke na-ləŋon-təməhav-həni-an tiltile gail salibar gamito: husur nəkadun nəmauran sinəvanuan səpat len natit tosoŵur tokade.”

¹⁶ Eŵusan, iŵol mai galit ke, “Ikad avan sua topul hən nəvat, nətan san topul masuŵ hən nəhanian,

¹⁷ ale gai səbon inau ke, ‘Nigol nəsa? Nəsəkad naut ideh hən nəbetuan nəhanian hagw b̄esuh lan.’

¹⁸ Beti ike, ‘Nigol maieg həni. Dereh nitohtoh naim nəhanian sagw gail ale neum hən ideh ləbetibau am. Ale dereh netuan namisurhut gail, nəhanian mai natit p̄isi sagw gail lan.

¹⁹ Ale dereh nisor gabag len ginau ke, “Gukad natit tovoi isoŵur ləbesuh tebəlav, nasihau tisoŵur. Giŋavŋav ŋai! Han, mun vahəhaŵur.” ’

* 12:6: Nəsparo evi natuhman naməsav.

* 12:9: 2Tim 2.12

20 Avil aGot ikel maii ke, ‘Gumelmel! Len mariug daməŋai gimaslav təlmam hən nəmauran sam̄! Ale ase tikad natgalenan gotoutaut həni m̄os gaiug?’

21 “Dereh timaienan hən avan ideh toсах tuan natite m̄os gai gabag, be səkad nəsa aGot toləŋoni.”

Sa-nauan sam̄ tetuhatuh
(Mat 6.25-34)

22 Beti aYesu isor mai ahai susur san gail ke, “Nukel mai gamit ke, samtinau tuhatuh hən nəmauran samito, nəsa mət̄bihani; samtinau masūv hən nibemito mai nəsa mət̄besuni.

23 Nəmauran esəhor nəhanian, ale nibemito esəhor nahurabat gail.

24 Mitinau nəman sua, nəreven†: ləsəməbul natideh, ləsəlav kukuv nəhanian, ləsətuən nəhanian sasuh lohoim, avil aGot evəŋan galito. Mətosəhor masūv hən nəman gail!

25 Mətoləboi mət̄bigol nəmauran samit tebəlav am len nə-nau-masūv-həni-an samito a? Aoa, səmagenan!

26 Mət̄bedədas mət̄bigol natit tokəkereh maienan, imab mət̄unau tuhatuh hən natit p̄isi am?

27 Mitinau napusihai mai nəvide hən natovan han. Saum, sasod nahurabat. Be nukel mai gamit ke napəhasan hən napusihai enan esəhor napəhasan siSolomon len nahurabat bilbil san.*

28 AGot bigol napusihai naliol bəpəhas maienan, naut kəmas topus daməŋai ale pelan topan len naoven; a məhat hən natenan, tikol nahurabat gail len gamit tabtab. Wereh! Nadəlomian samit ekəkereh!

29 Gamito, samtinau tabtab hən nəsa mət̄bihani mai nəsa mət̄bemuni, samtinau tuhatuh həni!

30 Samtehum nalūvoh hən namet̄bos len navile a pan lo-toumum m̄os natgalenan. ATəmamit len nəmav eləboii tia ke mət̄umaur len natgalenan.

31 Avil mət̄eləŋon nəsa aGot toləŋoni len natohan pipi-habəlan, ale dereh natgalenan am legəm hən gamito.

Samterij nəlomito len nəvat
(Mat 6.19-21)

32 “Samtemətahw, ahai susur sagw mət̄tohum natuhvəshəsip. ATəmamito ehəhəvur hən bəviol hən natohan pipihabəlan mai gamito.

33-34 Mət̄beləŋon nəsa aGot toləŋoni, ehum mət̄tohum hən nəpəus m̄os gamito len nəmav hən asike emətartar be topul hən nakontit gail. Nakontit galenan, asike ebuer, nəvanuan

† 12:24: Nəreven evi nəman tomermer sua tohanhan namisurhutite.
1Ki 10.4-7

* 12:27:

vənvənah asike evənohi, nəbarməom asike emədasi.‡ Bathut ke, naut nakontit sam̄ gail lotopat lan, dereh nəloṃ tu tipat tabtab lan. Imaienan mətəṣur hən natit samit gail, ale viol hən nəvat han mai naməsəl gail.”

Utaut tabtab

³⁵ AYesu isor am ke, “Mətesun nahurabat, utaut vir nauman, gol nam̄ial samit tipaṅ tabtab.

³⁶ Mətesuṃan nəvanuan nauman gail lototoh vir amasta salito bətəlmam dan nəhanan hən nəlahan. Beti nəboṅ bətəlmam, bīdeldel, vəha-sua ṅai lesəṅav hən nabopita ṃos gai.

³⁷ Navoian tipat len slev gail nəboṅ amasta bətəlmam, bəris ləboii ke lotolele, lotoutaut viri. Nokitin, gai tesun nahurabat nauman, ale tikel mai galit ke lebətah garu len natev, ale dereh tēpəpəhun nəhanian van hən galito.

³⁸ Navoian tivan hən naslev gail ləbəutaut hən nəgəmaian simasta salito naut kəmas bəgəm tubloh len mariug o nəboṅ nəman bəkəkəraiko.”

³⁹ Ale aYesu ike, “Be mitinau nategai ke: amahean naim taləboi namityal nəvanuan vənvənah tagəmai, tautaut hən atenan asike tabur naim vi lohoin.

⁴⁰ Gamit am, mitimasutaut, husur aNatun Nəvanuan dereh tēgəm len namityal mətəsəvatvat viri.”

Nəvanuan nauman tovoi (Mat 24.45-51)

⁴¹ Beti aPita eusi ke, “Nasuḅ, nəbol pusan enan, gukele mai ginamit ṅai o mai nəvanuan p̄isi am?”

⁴² Nasuḅ isor vari maiegai ke, “Ase evi nəvanuan nauman tokad nəkadun mai namitisau hən na-il-a-ṃo-an amasta san toriṅi ke teil a ṃo hən nəvanuan nauman p̄isi, toke tēpəpəhun nəhanian halito len namityal nəhanan?”

⁴³ Amasta bīvahim, bisab̄ naslev enan togol nauman san, aslev enan dereh tēhəhaṽur habat.

⁴⁴ Nokitin ke, amasta dereh titabtabuh len naslev enan hən bəkətkəta təban natit p̄isi san.

⁴⁵ Avil naslev en bikel mai gai gabag ke, ‘Amasta sagw evəlo hən bəgəmai,’ ale bətubat ṽas alaluṃan mai alatpəhaṽut nauman, bīhan, bəmun vatərog, gai timabe?

⁴⁶ Amasta san dereh tətəlmam len nəmariboṅ naslev enan səvatvat viri, mai namityal naslev saləboii. Amasta tita kotovi ale riṅi mai alat ləsəkad nadələomian.

⁴⁷ Naslev toləboi naləṅonian simasta san be sautaut, mai sagol husur nəsa tokele, dereh amasta tiṽas masuṽ həni.

⁴⁸ Be naslev saləboi naləṅonian simasta san ale sagol nəsa toləṅoni, dereh amasta tiṽasi be savi vəha-sob̄sob̄ur. Avan ideh

‡ 12:33-34: Len naut susus nəbarməom ikat tətər nahurabat gail.

aGot tolav tosoður maii, aGot ike tilav tælmam hæn tisoður. Mai avan ideh aGot toriḡ tosoður len navælan, aGot ike tilav tælmam hæn tisoður am tæban.

*AYesu igol năvanuan lopəpəhw
(Mat 10.34-36)*

49 “Ginau nogəm hæn năberəḡas navile a pan; noləḡon buni ke tatubat paḡ ma tia.

50 Ikad năbaptaisan[§] hæn năbibaptais lan; ale noləḡon isa masu^ŵ vir nanoḡan han.

51 Mətunau ke notogəm hæn năbilav natəmat gəm vi lan navile a pan? Ao! Nukel mai gamito, nulav napəpəhwan.

52 Daməḡ van tikad erim len năbathudud lăberəpəhwan dan galit gabag, eru aribal mai itor, itor libal mai eru.

53 Bathut len ginau, alatmitəman lepəpəhwan, atəman tiḡbal mai anatun ulumian, anatun ulumian tiḡbal mai atəman; anan tiḡbal mai anatvavin, anatvavin tiḡbal mai anan; avilah tiḡbal mai avuḡon pəha^ŵut, avuḡon pəha^ŵut tiḡbal mai avilah san.”*

*Ris ləboii ke timabe
(Mat 16.2-3)*

54 Isor tətəs mai nalu^ŵoh ke, “Nəboḡ məttoris nəmarigw topit vi məhat len nawes, vəha-sua ḡai mətuke, ‘Dereh teus,’ ale imaienan.

55 Mai nəboḡ nəlan to^ŵuv len nasaut** mətuke, ‘Dereh naut tepud,’ ale imaienan.

56 Vanuan nagəḡərasan gail! Mətokəta ləboi nətan mai nəmav ke dereh naut timabe, imabe mətodədəs mətbəkəta ləboi nəsa tovisi gagai?††

*Gol natəmat mai aenemi sam^ŵ gail
(Mat 5.25-26)*

57 “Imabe mətodədəs mətbələboi nəsa tonor?”

58 Nəboḡ gotovi lan nakotan mai atenan tosor tas gaiug, len napisal len nəyaran saməru ḡehisi ke mirikad natəmat tətəs. Asike ḡəḡigole, dereh teliv gargar gaiug vi lan nəmatsistret, ale nəmatsistret teriḡ gaiug len navælan nalipah, ale nalipah tibar hæn gaiug len naim bəbaḡis.

59 Nukel mai gaiug ke, asike govivile dani vəbar ḡəḡəvur piis nəvat hæn nəpain nəmatsistret toriḡi. Len navide tomaienən, gimasgol natəmat mai aGot tutut, hæn asike ḡəḡipanis.”

§ 12:50: Gegai aYesu isor husur na-ləḡon-isa-vəsa-an mai nəmatan san ḡimasvi lan.

* 12:53: Mic 7.6 ** 12:55: Len naut a Israel, nəlan len nasaut igol ke naut epud masu^ŵ. †† 12:56: Namilen ke nəsa aYesu togole len nəboḡ nauman san gail.

13

Gipair dan nasaan, sagisa o dereh gimat

¹ Ikad alatevis len nəboŋ enan lotosor mai aYesu husur auleKalili galevis, aPilate tota bun galito, ðon hən nəda halito mai nəda hən naviolan lototutumav həni.

² AYesu isor var galit ke, “Mətunau ke alaten a Kalili lusa səhor alat a Kalili pisi husur nəmatan salit isa maienan?”

³ Ao, nukel mai gamit ke, asike mətǝbipair dan nasaan samito, dereh mitimat hum galito.

⁴ Mətunau alat lotovi 18 lotomat nəboŋ naim tosaḥsah vi məhat a Siloam toteh len galito? Mətunau ke lusa səhor galit pisi am lotosuh a Jerusalem a?

⁵ Aoa, nukel mai gamit ke, asike mətǝbipair dan nasaan samito, gamit pisi dereh mitimat maienan.”

Nəhai nafik səvan

⁶ Beti aYesu eḫusan, iðol ke, “Avan sua ikad nəhai nafik tovutani tia len nəhol nakrep san, ale ivan vədas v̄ite lan soḅuer.

⁷ Na ikel mai naulum̄an tokətkəta təban nəhol ke, ‘Geris! Husur nasihau itor tia noḡəm das soḅuer hən naḅit nafik len nəhai egai. Ta ḅuri! Itov kəmas, mabe?’

⁸ Isor vari ke, ‘Nasub̄, riŋi tipat vir nasihau tesual am. Dereh nekir garu lan beti riŋ natibuluk lan.

⁹ Ale ḅiv̄an len nasihau ḅegəmai, ivoi; be asike ḅiv̄an, ta ḅuri!’ ”

AYesu igol abareab inor len nəSappat

¹⁰ Len nəSappat sua aYesu eḫusan len naim naḅonḅonan sua.

¹¹ Ikad abareab sual ei, nanunun tosa sua togol niben isa hən nasihau tovi 18. Ale etəmadehw masuḅ, gai edədas ḅeil ḅinor.

¹² Nəboŋ aYesu torisi, ekisi gəmai ale ike, “Bareab, gumadhamakuv dan naməsahan sam̄.”

¹³ Ale eriŋ navəlan gəlaru lan. Vəha-sua ŋai eil inor təlmam ale isor sal suh nəyalyalan siGot van.

¹⁴ Naulum̄an toil a m̄o len naim naḅonḅonan, nəlon ipaŋpaŋ husur aYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat, ale ikel mai naluḅoh ke, “Ikad nəmariboŋ nauman toməlevtes. Na mətəgəm hən mətǝbimaur len nəmariboŋ galenan, samtegəm len nəSappat!”*

¹⁵ Ris Nasub̄ tosor vari ke, “Mətovi vanuan gəgəras! Gamit pisi mətəsəḥ ruḅat nabuluk o natonki len nəSappat ale mətəsəḥari vivile hən ḅemun a?

* 13:14: Exo 20.9-10; Deu 5.13-14

16 Be napəhaʋut egai, tovi anatvavin aAraham, aSetan tobanjis gati nasihau tovi 18, sanor hən ʔimakuv dan nəbanjisan len nəSappat a?"

17 Nəboŋ aYesu tokəmaienan, galit ʔisi lotosor tasi, nahurulit isa habat, be naluʋoh kavkav lohəhaʋur len natit tovoi buni gai togol gail.

Nəbol ʔusan gail husur namisurhumastat mai nayis
(Mat 13.31-33; Mak 4.30-32)

18 Beti aYesu ike, "Natohan pipihabəlan aGot imabe? Ehun nəsa? Nekəmaibe?"

19 Ehun namisurhumastat avan sua tobar həni len nəhol san, ale itov, egəm etibau hun nəhai, ale nəman naməsav gail loun hən nəhai ʋodʋod len nəpashəte."

20 Beti isor am ke, "Nike natohan pipihabəlan aGot ehun nəsa?"

21 Ehun nayis, napəhaʋut sua tolavi, toʔundasi len nəhad nəflaua totor* van vəbar nəflaua ʔisi totob."

Nabopita tomagugun
(Mat 7.13-14, 21-23)

22 Beti aYesu iyar tur nabiltivile mai navile gail, eʔusan ale iyar vi Jerusalem.

23 Ale avan sua eusi ke, "Nasuʔ, dereh nəvanuan levis ʋai limakuv dan nəpanismen siGot a? Sasəʔur a?" Ale ikel mai galit ke,

24 "Hisi hən mətʔebəisutur bopita tomagugun; husur nukel mai gamit ke tisəʔur luke leʔis lan be lodədasi.

25 Nəboŋ amahean naim tole məhat, ale tokəkol gat nabopita, dereh məteil vivile. Mətetuʔat deldel len nabopita, mitike, 'Nasuʔ, səŋav hən nabopita hən ginamito.' Ale gai tisor var gamit ke, 'Nəsələboi kas gamito. Naut samit a be?'

26 Beti mətetuʔat sor ke, 'Namtuhan mai gaiug. Gaiug goʔusan len nəʔisal sinamit gail.'

27 Avil tike, 'Nukel mai gamito, nəsaləboi kas gamito, gamit alat a be? Mətevi tut, gamit məttogolgol nəsaan!'

28 Dereh gamit mititaŋ, mitidesdes batriʋoriʋ len nəboŋ mətʔeris aAraham, aIsak mai aJakop mai ahai kelkel ur ʔisi len natohan pipihabəlan aGot be gamit səbomito, aGot tibar hən gamito vivile.

29 Nəvanuan gail dereh legəm len nais mai nawes mai nanot mai nasaut, legəm len naut ʔisi ale lihan len nabiltihanan len natohan pipihabəlan aGot.

* **13:21:** Nəhad nəflaua totor evi nəflaua tosəʔur. Len nasoruan ta Kris lokisi hən nəsata totor. * **13:27:** Psa 6.8

30 Ale mæteris! Ikad nēvanuan kēmas lēbēgēm vi vanuan totibau gail, ale ikad nēvanuan totibau gail lēbēgēm vi ut kēmas.”

*AYesu mai aHerot
(Mat 23.37-39)*

31 Len nēboŋ enan naFarisi galevis logēm hēni, lukel maii ke, “Gerij naut egai, gam yav dani husur aHerot Antipas ike tigol gimat.”

32 Ale ikel mai galit ke, “Mitia kel mai nafoks† enan ke, ‘Daməŋjai mai pelan dereh nehut natəmat gail sal mai nigol sal nēvanuan limaur, ale hois nesib.’

33 Naut kēmas, len naŋisal sagw nimasvan daməŋjai, pelan mai hois, bathut ke len naut a Jerusalem ŋai ahai kelkel ur piŋi loləboi ləbimat.

34 “O Jerusalem, Jerusalem, gaiug gugolgol ahai kelkel ur gail lumat, gotububun alat aGot tosul galit van hən gaiug. Len nēboŋ isoŋur tia nuke nihavhav hən alahutai sanġ hun natopəhaŋut tohavhav hən natuhman san gail pipihabəlan, be gomətahuni.

35 Mæteris, naut a im samit eŋəbesw.* Nukel mai gamit ke asike mætoris ginau am vir mətbike, ‘AGot tigol navoian van hən ategai togēm len nahəsan Nasub aGot.’ ”*

14

AYesu ilav kuv naməsahan len nəSappat

1 Len nəSappat sua, nēboŋ aYesu tobis lohoim sinəvanuan sua toil a mō hən naFarisi gail, hən bihan, lokəta mətani.

2 Ale len nəhən aYesu ŋai ikad naulumġan narien mai navəlan gəlaru lototob.

3 AYesu eus alat lotokad namitisau hən nalo mai naFarisi gail ke, “Inor hən nēvanuan biŋol avan ideh bi maur len nəSappat a?”

4 Be naut ebut, ləsasor. Ŋa aYesu etəgau atenan gol ke imaur ale esəvati van.

5 Beti eus galit ke, “Gamit ideh bikad anatun o nabuluk toteh len naburhuwai, asike goliv kuv tutut hēni, naut kēmas tovi nəSappat a?”

6 Ale lodədas ləbisor var natgalen tokele.

AGot eputsan alat lotovi ut kēmas

7 Nēboŋ aYesu tobunus ke alat lotogēm hən nəhanan lotolekis hən naut tovoi rivuh, iŋol, epusan magegai ke:

† 13:32: Nafoks ehum nalipah be akis ike tikat bun nəman gail be səhanhani, mai ikad nəkadun mai naŋide hum nahit tosusuan gai. * 13:35: Jer 12.17, 22.5

* 13:35: Psa 118.26; Luk 19.37-38

8 “Nəboŋ avan ideh ðeus gaiug hən gə̀begəm hən nəlahan ideh, sagilekis hən naut tovoi rivuh. Husur nəvanuan totibau hən nəlahan ðeus avan ideh totibau tosəhor gaiug,

9 dereh gai ðegəm hən gaiug tike, ‘Gilav namilem̄ mai ategai.’ Ale dereh nahurum̄ tisa, gimasbətah vi tut.

10 Be nəboŋ avan ideh ðeus gaiug hən gə̀begəm hən nəhanan, lav naut ideh a tahw. Imagenan nəvanuan totibau hən nəhanan, hum ma ðegəm sor mai gaiug hən ðike, ‘Tegai, gaiug gevi rivuh hən gə̀bebətah ðivoi.’ Ale len nəhon nəvanuan p̄isi lotohan mai gaiug, dereh getibau.*

11 Husur avan ideh ðipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas, be ideh ðigol gai gabag ðevi ut kəmas, dereh aGot teputsani.”

12 Beti aYesu isor mai atenan tousi hən ðihan ke, “Nəboŋ gə̀bikad nəhanan tubliial o ut mədau, sageus nabubur sam̄ gail, aʋam̄ gail, amaheam̄ gail o alat lotosuh pəpadar̄ lotopul hən natite. Gə̀bigole maienan, dereh leus təlmam hən gaiug ale enan tevi nə-sar-gele-an sam̄ tegəm hən gaiug.

13 Be nəboŋ gə̀beutaut hən nəhanan, us naməsəl gail, alat nahudhubelit sanor, alat narielit togau mai ametðesw gail;

14 ale aGot tigol navoian van hən gaiug. Naut kəmas lodədas lə̀bisar gel gaiug, dereh nə-sar-gele-an tegəm hən gaiug len nəboŋ alat lotonor lə̀bile məhat dan nəmatan.”

Nəbol p̄usan hən nabiltihanan
(Mat 22.1-14)

15 Nəboŋ galit sua, tohan maii, tosəsəloŋ həni, isor mai aYesu ke, “Avan ideh ðihan len nabiltihanan topat len natohan pipihəlan aGot, navoian siGot igol ikab həni!”

16 AYesu ikel maii ke, “Avan sua eutaut hən nabiltihanan ale əus isobur.

17 Len namityal hən nəhanan esul naslev san hən ðikel mai alat tous galit ke, ‘Mətegəmai, husur natit p̄isi eutaut tia.’

18 Be loŋit nəholito, logərası maiegai: Esua ike, ‘Ereh! Numadhaʋur nətan sua ale nımasvan hən nəberisi.’

19 Sual am ike, ‘Ereh! Numadhaʋur nabuluk tosəŋavur lotoum ʋıruaru ale nımasvan hən nəbeum risi lan gail.’

20 Sua tətəs am ike, ‘Ereh! Numadhalah ŋai, ŋa nodədas nəbegəmai.’

21 Ŋa naslev etəlmam, ikel ur nəsa lotokele mai amasta san. Beti amahean naim nəlon ipanpan̄ habat ale ikel mai atenan ke, ‘Giŋad tutut vi lan nabiltip̄isal mai nap̄isal gail len

* 14:10: Hən naves 8-10, Pro 25.6-7

nabiltivile, ale səhar naməsal gail gəmai, mai alat nahudhubel-
lit sanor, ametbesw gail mai alat narielit togau.'

²² Sədareh naslev ike, 'Nasuḅ, nəsa gotokele, nugol pisi, be
naut kəmas alaten lotosəbur, nəhanian isoḅur ipat sal.'

²³ Beti amahean naim isor vari ke, 'Gevi lan naḅisal, husur
naḅisbihol gail, taltal hən nəvanuan gail hən ləbegəm vi lan
naim sagw hən bəpul.

²⁴ Husur nukel mai gaiug, galit ideh notous galit a mō, asike
luhan ris nəhanian len nəhanan sagw.' "

Idaŋ hən nəvanuan bevi ahai susur siYesu
(Mat 10.37-38)

²⁵ Nabiltiḷuḅoh luyar mai aYesu, ale ipair van hən galito, ike,

²⁶ "Avan ideh bəgəm hən ginau bələmas masuḅ hən ginau
səhor nəbathudud san surmān tomətəhun bun atəman mai anan,
asoan mai anatun gail, aḅan mai aḅavinen gail, o nəmauran
san am, ale eləboi bevi ahai susur sagw.

²⁷ Avan ideh asike bīpat nəhai balbal san ale husur ginau,
gai edədas bevi ahai susur sagw.†

²⁸ Husur gamit ideh bīke beum hən naim sahsah vi məhat;
gai tebətəh bai hən bəpuruŋ tuan nəvat hən bələboii ke ihau
hən naim bihav m̄au a?

²⁹ Asike bīmaienan, tehir nəpaudesen san be edədas beum
pisi, ale dereh nəvanuan pisi lotorisi, letuḅat sor vilesi, ke,

³⁰ 'Geris atenan. Etuḅat um hən naim be edədas beum pisi.'

³¹ O nakiŋ ta be ia gol nəḅalan mai nakiŋ togon be sabətəh
hən bəbunusi bai ke, nasoltia tovi 10,000 san eləboi biḅal səhor
toton tokad 20,000 togəm hən biḅal maii m̄au a?

³² Binau ke edədas biḅal səhori, esul avan sua san tosor m̄osi
mai nakiŋ togon nəboŋ totoḅ a tut sal, hən beusi ke, 'Nəḅalan
tinoŋ mabe?'

³³ Imagenan, gamit ideh asike bəriŋ gaḅulan natit pisi san,
gai edədas bevi ahai susur sagw.

Nətas, nabus han tomasig
(Mat 5.13; Mak 9.50)

³⁴ "Nətas ivoi len nəhanian, be nabus hən nətas bīmasig hən
beduḅe, tegəm vi tas tətəs am mabe?

³⁵ Nətas enan sanor hən biḅol nətan bivoi, sanor hən biḅol
natiḅuluk len naut sogsog bivoi hən nətan, nəvanuan pisi lubar
həni ŋai.‡ Avan ideh tokad nədariŋan hən bəsəsəlōŋ, tesəsəlōŋ
buni."

† 14:27: Namilen ke ahai susur siYesu timasutaut akis hən bīmat sil
na-husur-aYesu-an. ‡ 14:35: Len nəḅol egai nətas silat a Jutea evi vat tovi
sol lotohiri a ut.

15

Nasipsip tomasig

¹ Bõj sua nēvanuan nētaks gail mai alat nēsaan logəm tēban aYesu hən lēbēsēsəlonj hən.

² Ale naFarisi gail mai ahai pusan hən nalo loñit nēholito, lusor mətmetan hən ke, “Atenan ehəhañur hən alat nēsaan, ale ihan tu mai galito.”

³ Imagenan ikel nēbõl pusan egai mai galito, ike,

⁴ “Gamit ideh b̃ikad nasipsip tovi 100 ale esua b̃imasig, timabe? Dereh teriñ lotovi 99 len nēmarireu ale tidõj tosua tomasig van vēsabi.

⁵ Nēbõj tosabi tonõj, erinji len nēbathuvəson, ikemkem.

⁶ Ale nēbõj tovahim, ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadañ, logəm b̃onb̃on. Ike, ‘Mətehəhañur mai ginau husur nusab̃ nasipsip sagw tomasig!’

⁷ Nukel mai gamit ke, imagenan, len nēmav dereh tikad nakemkeman tēban avan ideh topair dan nēsaan van hən aGot b̃esəhor nakemkeman tēban alat lotovi 99 lotonor, o lotonau ke lotonor, ke nēpairan dan nēsaan sanor hən galito.”

Nəvat tovi silva tomasig

⁸ Ale aYesu isor am ke, “Napəhañut ideh, b̃ikad nakoin lotovi silva* tosəñavur ale esua imasig, gai timabe? Dereh tepigau namial, tesisir lohoim, ale doñ vahvahuri van vēsabi.

⁹ Ale nēbõj tosabi ekis nabubur san gail mai alat lotosuh pəpadañ, legəm b̃onb̃on. Ike, ‘Mətehəhañur mai ginau husur nusab̃ nəvat sagw tomasig.’

¹⁰ Imagenan, nukel mai gamit ke, aGot mai añel san gail lukemkem nēbõj nēvanuan nēsaan ideh topair dan nēsaan san.”

Anatun ulumñan tomasig

¹¹ Ale aYesu isor tətəs ke, “Ikad naulumñan sua tokad anatun ulumñan eru.

¹² Ahai a tahw ikel mai atəman ke, ‘Tata, nahudhutite b̃evi esagw nēbõj gəb̃imat, gilavi mai ginau gagai.’ Ale gai epəpəhun natit p̃isi mai anatun gəlaru.

¹³ Sədareh ahai a tahw elul hən natit p̃isi san, ivan iyar vi lan nəkantri a tut. Ale len naut enan emədas nəvat san len nēmauran tosa.

¹⁴ Nēbõj nəvat p̃isi san tohav, ikad nēbõj nēhanian tobuer len nəkantri enan kavkav, ale atenan etuḃat par hanian.

¹⁵ Na ia tah mai nēvanuan sua len nəkantri enan tosəvati vi lan nēmarireu san gail hən b̃evəñan nabuai gail.

* 15:8: *Nakoin tovi silva* len naut egai evi nētrahma tovi naḃurḃuran hən nēmaribõj tosua. Ehun natenarius.

16 Nəmal ihat atenan van ike tihanukub hən nəbilit nəvīt nəhai tovəjan nabuai həni, be avan ideh səlav natideh maii.

17 Nəboŋ nənauan san tovan vəmasil, ike, 'Numabe? Alat lotoum setəmagw lukad nəhanian isobur mai hudhuhanian tosuh, be gegai ginau numat hən nəmalkəkatan!

18 Dereh nile məhat, nivan hən atata sagw ale nikel maii ke, "Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug,

19 sanor hən gəbıke anatumı hən ginau am. Gol ke nehum nəvanuan nauman samı ŋai."'

20 Ale nəboŋ tole məhat tonon, ivan hən atəman. Be nəboŋ toyaryar a tut sal, atəman eris ləboii, nəlon itarjisi ale igam van həni, elugumı gati, esumı nətarhon.

21 "Beti anatum isor maii ke, "Tata, nugol nəsaan vi təban aGot len nəmav mai nugol nəsaan vi təban gaiug. Sanor kasi hən gəbıke anatumı hən ginau am.'

22 Be atəman ikel mai naslev san gail ke, 'Mətetutut, lav nahurabat tovoi buni gəmai, ale kole lan. Siriv hən nariŋ len nəŋarhuvəlan, kol narıbutbut len narıen gəlaru.

23 Liv natuhbuluk tokənoh gəmai, tibuni, utaut həni, ale datıhan, datehəhaıur,

24 husur anatumı egai imat tia be imaur tətəs am, imasig tia be evisi am.' Ale lotuıbat hən nahəhaıuran.

25 "Len nəboŋ enan ahai a mō itoh marıreu. Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naim, esəsəlon hən nəwəlan hən navus beltaŋ mai nəsavə,

26 ŋa ekis naslev sua, ale eusi nəsa tovisi a im.

27 Ale isor vari ke, 'Aıvanı etəlmam, ale atəmaı etibun natuhbuluk tokənoh husur aıvanı imaur, etəlmam.'

28 Ahai a mō, nəlon ipaŋpaŋ, emətahun bəbis lohoim ale atəman evıvile, isor vəhıvəhi.

29 Beti isor var atəman ke, 'Geris! Len nasıhau isobur noum samı, ale səkad nəboŋ ideh notopair dan nəsa gotokele. Be səkad nəboŋ ideh gotolav natuhnani mai ginau hən nəbıkad nahəhaıuran mai nabubur sagw gail.

30 Avil nəboŋ anatumı togəmai, aten boh tohan pıis natit pıisi samı len alatpəhaıut lotopur hən nibelito, gotibun natuhbuluk tokənoh mōsi!'

31 Beti isor malumlumı ke, 'Anatumı, gaiug gutoh akis mai ginau, natit pıisi sagw evı esamı.

32 Datımasgol nahəhaıuran, datımaskemkem bathut aıvanı enan imat be gegai imaur, imasig be gagai evisi.' "

16

Nəbilitvanuan hən natite saum savoi

¹ Beti aYesu isor tətəs mai ahai susur san gail ke, “Ikad naulumñan sua topul hən natit isobur tokad nabiltivanuan nauman tokətkəta təban natit pisi san. Amahean enan esəsəloŋ hən na-kel-uri-an ke nəvanuan nauman san emədas natit san gail.

² Ale ekisi gəmai, beti eusi ke, ‘Nəsaganan notosəsəloŋ həni len gaiug? Gikel ur nəsa gotogole len nauman samñ hən natit pisi sagw, husur nauman enan samñ hən na-kətkəta-təban-an esib.’

³ Nabiltivanuan nauman isor len gai gabag ke, ‘Nimabe? Husur amasta sagw ibar hən ginau dan nauman sagw. Nəsədaŋ hən nakiran; nahurugw isa hən nəbənir nəvanuan hən nəvat.

⁴ Ganan! Noləboi nəsa nəbigole hən ke, nəboŋ nəbesib hən nauman sagw nəvanuan gail dereh lekis ginau vi lohoim salito.’

⁵ Imagenan, ekis nəvanuan vिसusua lotokad nəkabut simasta san. Eus esua ke, ‘Gukabut simasta sagw evis?’

⁶ Isor vari ke, ‘Natram naoil naoliv tovi 100.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut samñ gəmai, gebətah, gitos 50 tutut.’

⁷ Beti eus togon am ke, ‘Ale gaiug, gukad nəkabut evis?’ Ale isor vari ke, ‘Nəhad nawit tovi 1,000.’ Ale ikel maii ke, ‘Lav nəkabut samñ gəmai, gitos 800.’

⁸ Naut kəmas nabiltivanuan nauman sanor, amasta san isor ivoi həni husur elələgau hən gai len namitisau san. Imaienan! Naur ta daməŋai hən navile a pan lukad namitisau hən nəvide silat lotosumñan galito be anatan namñial ləsəkad namitisau hən nəvide silat navile a pan.”

⁹ AYesu isor am ke, “Nukel mai gamito, lav nəvat hən navile a pan hən bəsusupah mai nəvanuan gail hən ləbəgəm vi bubur samito. Nə nəboŋ nəvat bñhav, dereh aGot tikel nahəhaʋuran mai gamito len naut a im vi sutuai.

¹⁰ “Avan ideh togolgol tonor len natit tovis, gai am igolgol inor len tosobur, ale avan ideh togolgol sanor len natit tovis, gai am igolgol sanor len tosobur.

¹¹ Asike mətəbetəgau bñnor hən nəvat mai natit gail hən navile a pan, asike aGot eriŋ natit tosobur san len navəlamito.

¹² Ale asike mətəbñnor hən natit sinəvanuan tile, ase teriŋ natit len navəlamito hən bñvi samit gabag?

¹³ Naslev ideh edədas bñvi slev simasta toru len nəboŋ tosua. Dereh temətahun bun tesua ale teləmas bun togon o dereh tidaŋ len tesua ale tinau ke togon tovi ut kəmas. Mətədədas mətəbeum siGot tovi amasta samito mai nəvat tu tovi masta samito.”

Nalo siGot asike egəgel

(Mat 11.12-13, 5.31-32; Mak 10.11-12)

14 Nəboŋ naFarisi gail lotoləmas bun nəvat lotosəsəlonŋ hən natgalenan, lusor viles aYesu.

15 Na ikel mai galit ke, “Gamit boh mətupatpat gamit məhat len nəhon nəvanuan gail, avil aGot eləboi nəlomito. Husur natideh nəvanuan gail lotodaŋ lan len nənauan salito, lotoləŋon masuŵ həni, evi pahsago len nənauan siGot, emətahun buni.”

16 AYesu isor am ke, “Nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail, lupat van vəbar nəboŋ siJon. Husur nəboŋ siJon, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot, totaltal hən nəvanuan p̄isi hən ləbēbis lan.*

17 Idaŋ hən nəmav mai navile a pan arbēbuer, be idaŋ səhori hən nəmaṗirhət natosian hən nalo b̄imasig.

18 “Naulum̄an ideh totiŵos hən asoan ale tolah mai napəhaŵut tile, atenan igol naitian tobur kotov nəlahan.* Ale naulum̄an ideh tolah mai napəhaŵut asoan totiŵos həni tia, aulum̄an enan igol naitian tobur kotov nəlahan.”

Nəbol p̄usan husur naulum̄an tokad natite mai aLasarus

19 AYesu isor am ke, “Ikad naulum̄an sua tokad natite tosun nahurabat toboŋboŋ tokab. Len nəboŋ p̄isi ikad nakontit tosobur səhor nəsa tonor hən nəmauran san, ale akis ihan len nahəhaŵuran hən nəhanian tovoi ŋai.

20 Len nametləkau san lorinŋ naməsəl sua tovi manus ipat, nahəsən aLasarus.

21 Ike tihanukub hən nasughanian toteh dan natev sitenan tokad natite. Nalipah gail luŋol nəmanuŋ san gail.

22 “Nəboŋ tobar nəboŋ san, aməsəl imat ale aŋel gail lupati, riŋi təban aApraham len nəmav. Atenan tokad natite am imat ale lutavuni.

23 Len nəhab nəmatan, len na-ləŋon-isa-an san tovan vəsa masuŵ, ekəta vi məhat ale eris aApraham mai aLasarus təban.

24 Na ikai van həni ke, ‘Tata Apraham, gilolosa hən ginau ale səvat aLasarus hən b̄etur nagelhəŋarhuvəlan len nəwai, b̄imosmos hən b̄eriŋi len nameagw b̄esusus. Nibegw epəŋas vəsa masuŵ len nəhab egai.’

25 Avil aApraham isor vari ke, ‘Anatugw, nau gat natit sam̄ gail tovoi gotokade len nəmauran sam̄, ale natit gail tosa aLasarus tokade. Be gagai eləŋon ivoi am len nəlon ale gaiug goləŋon isa.

26 Natgalen imaienan, be ikad natsual am. AGot eriŋ nabiltibur toseŋav tosareh hən b̄epəpəhun ginamito dan gamito, hən ke alat lotoke ləb̄ivan dan naut egai van hən

* **16:16:** Nəvanuan galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke namilen len naut egai imaiegai ke: namtikel ur na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihabəlan aGot, nəvanuan p̄isi lototaltal hən ləbēbis lan. * **16:18:** Exo 20.14

gamito, lodədasi. Ale alat lotoke ləbēgəm hən ginamito dan naut enan lodədasi.'

²⁷ Na isor vari ke, 'Beti neus gaiug, Tata, ke goləboi gəbēsəvati van hən nəbathudud sagw,

²⁸ husur nukad aʋagw erim, ale eləboi bikel nalələgauan mai galito hən ke, salegəm len naut na-ləŋon-isa-an egai.'

²⁹ Be aAraham ike, 'Lukad natosian siMoses mai ahai kelkel ur gail. Ivoi ke lesəsəlŋ husuri.'

³⁰ Ike, 'Aoa Tata Araham, be avan ideh len naut nəmatan bivan hən galito, dereh lipair dan nəsaan salito.'

³¹ Beti aAraham ikel maii ke, 'Asike ləbēsəsəlŋ husur aMoses mai ahai kelkel ur gail, asike logəgel hən nənauan salit hən ləbedəlom avan ideh, naut kəmas tole məhat dan nəmatan.'

17

*Nəsaan, narubʔatian, nadəlomian mai nauman
(Mat 18.6-7, 21-22; Mak 9.42)*

¹ AYesu ikel mai ahai susur san gail ke, "Natit lototaltal hən nəvanuan gail hən ləbīgol bisa, ləbiteh dereh legəmai, avil atenan togol lototeh, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.

² Atenan, bīgol avan ideh bīgol nəsaan, ivoi am hən atenan ke lubaŋis gat nabiltivat toŋormōri len naholoan ale bar həni len tas.*

³ Mətelələgau hən gamito. Aʋam bīgol nəsaan, kel maii ke togol nəsaan, ale bīpair dan nəsaan san, geruʔati dani.

⁴ Bīgol nəsaan van hən gaiug vəha-məlevru len nəmaribŋ tosua, ale bətəlmam van hən gaiug vəha-məlevru toke, 'Nupair dan nəsaan sagw,' geruʔat nəsaan galen dani."

⁵ Ale ahai pispisul gail lukel mai Nasuʔ ke, "Gigol nadəlomian sinamito tetibau am!"

⁶ Na Nasuʔ ike, "Məttəkad nadəlomian tokəkereh hun namisurhumastat, məttələboi məttakel mai nəhai malperi† egai ke, 'Gimakuv ale gimabul gaiug len tas,' ale dereh təmaianan.

⁷ "Məttəkad naslev totivtiv nətan marireu o tokətkəta təban nasipsip, nəbŋ tovahim dan nəmarireu, gamit ta be take, 'Gəm tutut, gebətah, gihan'?

⁸ Aoa, səmaianan. Take, 'Geutaut hən nəhanian mōs ginau, sun nahurabat tonor ale lav nəhanian mai ginau vir nəhanan mai namunən bīnŋ. Ale nəbŋ gotogole bīnŋ goləboi gəbīhan, gəbemun.'

⁹ Amasta esipa vi təban naslev togol nəsa tokele a? Aoa!

* **17:2:** Nabiltivat enan eməlas habat, natonki esulsul həni hən bebul dasdas nawit hən bēgəm vi flaua. † **17:6:** Nəhai malperi evi nabiltihai tokad nəharhəte topat nasihau tosobur, toharhar təlmam.

10 Imaianan hən gamit am. Nəboŋ məttogol natit p̄isi aGot tokel mai gamit hən mətbigole, mitike, ‘Namtovi naslev kəmas ŋai; namtugol nəsa aGot tokele ŋai.’ ”

Naulum̄an tosəŋavur lotokad naleprosi

11 Len nəyaran san, nəboŋ tovi Jerusalem, aYesu iyar len navilah hən naut a Samaria mai a Kalili.

12 Nəboŋ tobar navile sua, naulum̄an tosəŋavur lotokad naleprosi lobubur maii. Loil a tut*

13 ale lukai habat ke, “Yesu, Masta, gilolosa hən ginamito!”

14 Nəboŋ toris galito, ikel mai galit ke, “Mitia v̄usan gamit mai ahai tutumav gail.”* Ale len nəyaran salit van, lumaur, luyevu.

15 Galit sua, nəboŋ toris ke tomaur, etəlmam van, eputsan nahəsan aGot habat.

16 Ale iteh len tan, ekəta vi pan bathurien aYesu ale esipa vi təban. Be gai evi aule Samaria.

17 Beti aYesu ike, “Be savi tosəŋavur lotovevu a? Lotoməlapat, galit lutoh a be?”

18 Səkad avan ideh hən totəlmam hən toputsan nahəsan aGot, be ametb̄os egai ŋai a?”

19 Beti ikel maii ke, “Gile məhat, givan; nadəlomian sam̄ igol gumaur.”

Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?

(Mat 24.23-28, 37-41)

20 Boŋ sua naFarisi gail lous aYesu ke, “Natohan pipihabəlan aGot tegəm ŋais?” AYesu isor var galit ke, “Natohan pipihabəlan aGot sagəm len nakətaan.

21 Avan ideh asike ike, ‘Geris, ipat gegai!’ o ‘Ipat ea!’ husur natohan pipihabəlan aGot satopat mai gamito.”

Nagəmaian siNatun Nəvanuan

22 Beti ikel mai ahai susur san gail ke, “Len nəboŋ b̄egəmai, dereh məteləŋon ke məteris nəmariboŋ ideh siNatun Nəvanuan, avil asike mətorisi.

23 Nəvanuan gail dereh likel mai gamit ke, ‘Geris, gai sage!’ o ‘Geris, gai saga!’ Samtedəlom galito, samtehusur galito.

24 Husur aNatun Nəvanuan, len nəboŋ san, tesum̄an nasəm̄oropun tom̄ias nəmav kavkav.

25 Be a tahw hən natgalen b̄evisi, timasləŋon tisa hən natit bisob̄ur ale naur ta daməŋai limasmətahuni.

26 Naṽide ləb̄ikade len nəboŋ gail siNatun Nəvanuan dereh lehun naṽide silat lototoh len nəboŋ siNoah gail.

27 Nəvanuan gail luhan, lomun, lulah mai ludam̄ hən nəlahan gail van vəbar nəboŋ aNoah tob̄is len nab̄iltibot totibau masuṽ

* 17:12: Lev 13.46 * 17:14: Lev 14.1-32

lotokisi hən nəak. Beti năbiltius eus, nilev egəm van, natit p̄isi imasig.‡

²⁸ Imagenan len nəboŋ gail siLot. Luhan, lomun, loŋur natite, loŋur hən natite. Lumabul tite mai loum hən naim gail.

²⁹ Be len nəboŋ aLot toriŋ naut a Sotom, nəhab mai nəsalfa§ aruteh dan nəmav van, navile kavkav imasig.**

³⁰ Timaienan len nəboŋ aNatun Nəvanuan b̄evisi len nədaŋan san.”

³¹ AYesu isor am ke, “Len nəboŋ enan, avan ideh b̄itoh a məhat len navurun naim timasgam tutut dan naim san, satimariŋ hən b̄itariv natit san gail. Ale avan ideh len nəmarireu tu satetəlmam vahim hən b̄ipat natideh.

³² Mitinau gat asoan aLot.*

³³ Avan ideh b̄igol risi ke b̄etəgau gat nəmauran san, dereh timasig. Be avan ideh b̄idaŋ h̄əni ke b̄imasig, dereh aGot tigol timaur vi sutuai.

³⁴ Nukel mai gamit ke, len nalenmariug enan dereh nəvanuan eru aripat len nəmel b̄esua; aGot tilav kuv tesua ale togon tipat.

³⁵⁻³⁶ Napəhāvut eru arelis dasdas namisurhuwit len naut tesua ŋai; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.”††

³⁷ Beti ahai susur gail lousi ke, “Dereh tevisi a be, Nasub?” Isor var galit, isor k̄əta ke, “Len naut ideh natit tomat topat lan, năbiltiman tohanhan natit tomat dereh lemələh gəm b̄on ei. Avan tokad namətan eləboi b̄erisi.”

18

Na-sor-tuŋ-an mai nəbatunau tous tabtab hən nanoran

¹ Beti aYesu ibol mai galit ke limassor tuŋ tabtab, nəlolit sateur na-sor-tuŋ-an, letəgau gati.

² Ike, “Len năbiltivile sua ikad nəmatsistret samətahw len aGot, tonau ke nəvanuan gail lotovi ut k̄əmas.

³ Ale len năbiltivile enan ikad abatunau p̄əhāvut togəm akis h̄əni hən b̄əŋiri ke, ‘Gigol tinor hən ginau hən asike aenemi sagw b̄emədas ginau am.’

⁴ Idareh, nəmatsistret emətahuni van vəbar toke, ‘Nəsamətahw len aGot, ale nəvanuan gail lovi ut k̄əmas hən ginau.

⁵ Be husur ke nəbatunau enan toŋir batririŋ hən ginau, nupetəmas h̄əni! Dereh nigol tinor h̄əni hən asike b̄əŋir akis hən ginau van nimat.’ ”

‡ 17:27: Hən naves 26-27, ris Gen 6.5-7.24 § 17:29: Nəsalfa evi nəvat toyanŋan. Goləboi gəb̄isabi pəpadaŋ hən nəhab a Bu. *** 17:29: Hən naves 28-29, ris Gen

18.20-19.25 * 17:32: Gen 19.26 †† 17:35-36: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves ³⁶ Naulum̄an eru areum b̄onb̄on marireu; aGot tilav kuv tesua ale togon titoh.

⁶ Beti Nasuḅ ike, “Mətesəsəlonj hən nəsa nəmatsistret tosa tokele!

⁷ AGot dereh tigol tinor hən galit totabtabuh len galito, lotokai van həni len nalennəyal mai nalenmariug a? Dereh tevəlo hən ḅevi tarhət salito a?

⁸ Ao, nukel mai gamit ke dereh tigol nanoran hən galit tutut. Avil nəboŋ aNatun Nəvanuan ḅegəmai, dereh tisaḅ nadəlomian len navile a pan o teḅuer?”

NaFarisi mai nəvanuan nətaks

⁹ AYesu ikel nəḅol ḅusan egai mai galevis lotonau ke lotonor be lunau ke nəvanuan tile gail ləsavi natideh. Isor kəta ke,

¹⁰ “Naulumān eru arovi məhat vi lan naholəvat todar vis naim siGot hən arbisor tuḅ. Gəlar togon evi Farisi, togon evi vanuan nətaks.

¹¹ NaFarisi eil, isor tuḅ van hən gai gabag ke, ‘Got, nosipa len gaiug husur ke ginau nəsasumān alat galenan, nəvanuan gail lotogəgəras hən ləḅilav kuv nəvat, alat ləsanor, alat lotogol naitian toḅur kotov nəlahan, o sumān ategai am tovi nəvanuan nətaks.

¹² Nəsəhan vəha-ru len nawik ḅisi, noviol hən nahudhut tosua dan tosəḅavur notokade.’

¹³ Avil togon tosor tuḅ, eil a tut, saləŋon ke tekəta vi məhat vi lan nəmav be len na-ləŋon-isa-an san isar batut, ike, ‘Got, gilolosa hən ginau, ruḅat nəsaan dan ginau notovi vanuan nəsaan!’

¹⁴ Nukel mai gamit ke, atenan ivahim, nəsaan san imaruḅat. Len nəhon aGot, atenan inor, savi naFarisi. Bathut avan ideh ḅipatpat gai məhat, dereh tegəm vi ut kəmas be ideh togol gai gabag tovi ut kəmas, aGot dereh teputsani.”

AYesu mai natuhtətai gail

(Mat 19.13-15; Mak 10.13-16)

¹⁵ Nəvanuan gail losəhar anatulit gail am van hən aYesu, hən ḅeriŋ navəlan len galito hən navoian ḅegəm hən galito. Nəboŋ ahai susur gail lotorisi, losivoh len galito.

¹⁶ Be aYesu ekis galit gəmai, ike, “Mitidam hən natuhtətai gail legəm hən ginau, samtikai tas galito, husur natohan pipihəḅəlan aGot evi silat lotosumān galito.

¹⁷ Nukel nakitinan mai gamit ke, avan ideh asike ḅehəḅəvur hən natohan pipihəḅəlan aGot hum natuhtətai, asike asike eḅis lan.”

Naulumān toil a mō topul hən natite

(Mat 19.16-30; Mak 10.17-31)

¹⁸ Naulumān sua toil a mō eus aYesu ke, “Hai ḅusan gotovoi, nimabe hən nəḅikad nəmauran vi sutuai?”

19 Ale aYesu isor vari ke, “Imabe gotokis ginau ke notovoi? Səkad avan ideh tovoi—aGot səbõn ɲai.

20 Gaiug goləboi nakelean todaŋ gail lotoke: ‘Sagigol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sagelibliboŋ—len nakotan am sageliboŋ, putsan atəmañ mai anañ len nənauan samñ.’ ”*

21 Atenan ike, “Nəboŋ notovi tuhtətai vəbar daməŋai nugol natgalenan ɲisi.”

22 Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ həni, ikel maii ke, “Natesual am gupar. Pur hən natit ɲisi gotokade ale pəpehuni mai naməsəl gail. Ale dereh gikad nakonviolan aGot totəgau gati mōs gaiug len nəmav. Beti gegəm husur ginau.”

23 Avil nəboŋ atenan tosəsəloŋ hən natgalenan, nəlon isa husur ke topul hən natit tosobur.

24 Nəboŋ aYesu tokəta van həni ike, “Idaŋ masuŵ hən alat lotopul hən natite ləbēvi lan natohan pipihabəlan aGot.

25 Mətoləboii ke idaŋ habat hən nəkamel bēbis tur len nəburhunil səsod. Idaŋ səhori am hən nəvanuan topul hən natite bēbis len natohan pipihabəlan aGot.”

26 Be alat lotosəsəloŋ hən natenan lousi ke, “Bimaienan, ase tēbis lan? Səkad avan ideh bıkad nəmauran vi sutuai.”

27 Ale aYesu ike, “Natideh nəvanuan todədas biŋole, aGot eləboi biŋole.”

28 Ale aPita ike, “Geris, ginamit namtorin sinamit ɲisi tia hən namttohusur gaiug.”

29 Ale aYesu ikel mai galit ke, “Nusor kitin mai gamit ke, avan ideh torin naim o asoan o aŵan gail o tata mai nana o anatan gail mōs natohan pipihabəlan aGot,

30 dereh tikad natgalen ɲisi tisoŵur tətəs am len nəboŋ eg ta daməŋai len navile a pan. Ale len nəboŋ bēgəmai len nəmav dereh tikad nəmauran vi sutuai.”

*AYesu ikel tasi am ke dereh timat
(Mat 20.17-19; Mak 10.32-34)*

31 AYesu esəhar tosəŋavur ɲisan toru san lutoh səbōlito, ale ikel mai galit ke, “Datovi məhat vi Jerusalem, ale natit ɲisi ahai kelkel ur lototosi husur aNatun Nəvanuan, dereh lisarpoh.

32 Alatevis a Jerusalem lerinji len navəlan alat ləsavi Ju. Dereh lisor vilesi, lisor mədasi, leŵulaii,

33 lebilas habat həni ale ligol timat. Be len nəmariboŋ titor dereh tile məhat tətəs.”

34 Ahai susur gail ləsaləboi natideh lan. Namilen esusuah dan galito gol ke ləsaləboi nəsa aYesu tosor husuri.

* **18:20:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ samñ o naləŋonian samñ ɲai. * **18:20:** Exo 20.12-16; Deu 5.16-20

*Partimeus**(Mat 20.29-34; Mak 10.46-52)*

³⁵ Nəboŋ aYesu tovan pəpadaŋ hən naut a Jeriko, ametbəs w sua ebətah gəgarhəp̄isal, eŋir nəvanuan gail hən nəvat.

³⁶ Nəboŋ tosəsəlōŋ hən naluvoh toʋot eus ke nəsa tovisi enan.

³⁷ Galit lukel maii ke, “AYesu ta Nasaret satoyar van.”

³⁸ Ale ikai ke, “Yesu, aNatun siTevit†, nəloŋ titaŋis ginau, gol tivoi hən ginau!”

³⁹ Ale alat lotoyar a mō losivoh lan hən bəmədəu, ris tokai habat am ke, “ANatun siTevit, nəloŋ titaŋis ginau, gol tivoi hən ginau!”

⁴⁰ Na aYesu eil, ale ikel ke lesəhar atenan gəm həni. Nəboŋ togəm pəpadaŋ aYesu eusi ke,

⁴¹ “Guke nigol nəsa hən gaiug?” Ale ike, “Nasub, nuke nekəta.”

⁴² Ale aYesu isor maii ke, “Gekəta! Nadəlomian sam̄ igol gumaur.”

⁴³ Vəha-sua ŋai ikad nakətaan ale ehusur aYesu, isal suh nəyalyalan siGot. Nəboŋ nəvanuan p̄isi lotorisi, galit am loput-san nahəsan aGot.

19*AYesu mai aSakias*

¹ Beti aYesu ebis len naut a Jeriko ale iyar tur lan.

² Ikad aulumān sual ei nahəsan aSakias; gai eil a mō hən nəvanuan nətaks gail ale epul hən nəvat mai natite.

³ Ike terisi ke aYesu ase, be husur toʋitol edədasi bathut ke naluvoh lotoil kəkol hən gai.

⁴ Na igam vi mō ale epəlau len nəhai sikaŋor* hən bəris aYesu, husur ke dereh tiyar van ei.

⁵ Ale nəboŋ aYesu tobar naut enan, ekəta vi məhat ale ikel maii ke, “Sakias, gimariŋ tutut. Daməŋai nimastoh len naim sam̄.”

⁶ Na imariŋ vi pan tutut ale ike “Ivoi,” mai aYesu, ikemkem habat.

⁷ Nəvanuan p̄isi lotoris natenan loŋit nəholito, lusor mətmətan həni ke, “Gai evi lohoim sinaulumān nəsaan hən bitoh maii.”

⁸ Avil aSakias ile məhat, ikel mai aYesu ke, “Geris, Nasub, len nahudhut toru hən natit p̄isi sagw, gagai ŋai nulav nahudhut tesua mai naməsəl gail. Ale nəbēgəras avan ideh hən nəbēvənah, dereh nisar gel vəha-vat həni!”

† 18:38: AYesu savi anatum matmat aTevit be ehusur nəpasusan siTevit.

Nəhai sikaŋor ehun nəbaŋ be goləboi gəbihan navite.

* 19:4:

⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Daməŋai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm bar naim egai. Bathut ategai am evi sua len nəpasusan siAraham.

¹⁰ Husur aNatun Nəvanuan egəm hən bidoŋ alat lotomasig, hən bilav kuv galit dan nəsaan.”

Nəbol pusan husur nəvat
(Mat 25.14-30)

¹¹ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəsəloŋ hən natgalenan, aYesu iħol pusan, husur egəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem ale lunau ke natohan pipihəbəlan aGot bəvisi ta bogai.†

¹² Imagenan aYesu ike, “Aulumān sua len nəbathudud toil a mō len nəkantri san eutaut hən bəvi lan nəkantri sual a tut hən abiltikiŋ ei bitabtabuh lan hən bətəlmam bəgəm vi kiŋ hən naut san.

¹³ Ale ekis naslev lotovi ulumān tosəŋavur gəmai, ilav namina‡ tosəŋavur mai galit v̄isusua, ike, ‘Məteum len nəvat gale-nan vir natəlmaman sagw.’

¹⁴ Be alat len nəkantri san lomətahun buni ale losul galit gale-vis a tahw həni hən ləbikel mai nabiltikiŋ ke, ‘Namtsaləŋon ategai hən bəvi kiŋ sinamito.’

¹⁵ Naut kəmas, egəm vi kiŋ ale nəboŋ totəlmam episul hən alatenan gai tolav nəvat mai galit ke legəmai. Ike teləboi nəvat lotosəhori len nəvat tolav mai galito.

¹⁶ Esua toil a mō egəm ike, ‘Nasub̄, namina sam̄ episan esəŋavur am.’

¹⁷ Ale ikel maii ke, ‘Nauman sam̄ ikab, govi naslev tovoi! Husur ke gotodaŋ len natenan tokəkereh, dereh gekətkəta təban nabiltivile tesəŋavur.’

¹⁸ Beti sual am egəm ale ike, ‘Nasub̄ namina sam̄ episan erim am.’

¹⁹ Nə nakiŋ ikel maii ke, ‘Gaiug, dereh gekətkəta təban nabiltivile terim.’

²⁰ Beti naslev tile am egəm ale ike, ‘Nasub̄, namina sam̄ bogai; noruŋ gole len natuhtaol hən nəbəsusuan buni.

²¹ Nomətahw len gaiug husur gutaltal, nəkadum̄ ehəhaiv, gulav kuv nəsa gəsariŋi, gotətariv nəsa gəsəməbule.’

²² Nakiŋ isor vari ke, ‘Govi naslev tosa vəsa! Len nasoruan sam̄ gotomadhakele, nev̄usan gaiug hən nəsaban sam̄. Gaiug gukele ke nudaŋ taltal, nəkadugw ehəhaiv, nulav kuv nəsa nəsariŋi mai notətariv nəsa nəsəməbule.

† **19:11:** Najū gail lunau ke aKristo salito dereh tegəm vi kiŋ hən bilav namilen aTevit tovi kiŋ ta sutuai. Ale nəboŋ aYesu togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem lunau ke dereh gai tegəm vi kiŋ ale dereh gai tehut alat a Rom dan naut a Israel.

‡ **19:13:** *Namina* evi nakoin silat a Kris tovi nəvat hən nauman hən nahəbati totor.

23 Bimaienan, husur nəsa gəsariŋ nəvat sagw len nalulutar hən ke nəboŋ nototəlmam nətəlav nəvat enan mai naintəres han?’Ş

24 Ale ikel mai alat lotoil təban ke, ‘Lav kuv namina dani ale lavi mai atenan tokad namina tosəŋavur.’

25 Ris lotoke, ‘Nasuḅ, gai ikad namina tosəŋavur tia!’

26 Isor var galit ke, ‘Nukel mai gamit ke, nəvanuan p̄isi lotoum tovoi len nəsa lotokade, dereh nilav natit am mai galito, avil avan ideh toḡidol, avan ideh saum savoi len nəsa tokade, dereh nilav kuv tokəkereh gai tokade dani.

27 Be galen p̄isi lotovi enemi sagw gail, lotomətahun ginau notovi kiŋ salito, səhar galit gəmai, ta bubun galit len nəhogw!’ ”

AYesu eḅis len naut a Jerusalem

(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Jon 12.12-19)

28 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon, iyar tab vi məhat vi Jerusalem.

29 Nəboŋ tovan pəpadaŋ hən natuhvile eru, a Petfas mai a Petani, len naut lotokisi hən Naṽehuh Oliv, esəvat ahai susur eru,

30 ike, “Mərevi lan navile ea topat a m̄o. Nəboŋ mərbəḅis lan dereh mirisaḅ natuhtonki totahətah ei, avan ideh səsah lan sal. Sah ruḅati ale səhari gəmai.

31 Avan ideh ḅeus gamər ke, ‘Məroruḅati hən nəsa?’ mirikele ŋai ke, ‘Nasuḅ timaskade.’ ”

32 Nəboŋ aYesu tosəvat gəlar tonon, aruvan ale arusaḅ natit p̄isi hun aYesu tokele.

33 Nəboŋ artosah ruḅat natuhtonki enan, amahean gail lous gəlar ke, “Məroruḅati hən nəsa?”

34 Ale arusor var galit ke, “Nasuḅ timaskade.”

35 Beti arosəhari van hən aYesu, aroḅir hən nahurabat səlaru len natuhtonki ale arugol aYesu ebətah səŋavuti.

36 Len nəvanan san, luṽolsan nahurabat salit gail metp̄isal.

37 Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut naḅisal tovi pan len Naṽehuh Oliv, naluṽoh hən ahai susur gail kavkav, len nahəhaṽuran salito, lotuḅat kai, putsan nahəsən aGot habat husur namerikel p̄isi lotorisi tia.

38 Lukai ke,

“Got igol ivoi hən atenan, nakiŋ togəm

len nahəsən Nasuḅ aGot!*

Natəmat len nəmav

mai nalotuan tivan hən aGot toyalyal buni!”

Ş 19:23: Naintəres evi nəvat, nəvat sam̄ topasi nəboŋ topat tobəlav len nalulutar.

* 19:38: Psa 118.25-26

³⁹ Be naFarisi galevis len naluŵoh lusor mai aYesu ke, “Hai pusan, kai tas ahai susur sam̄ gail!”

⁴⁰ Ris aYesu tosor var galit ke, “Nukel mai gamito, naut tabut hən galito, nəvat galegai lətəkai.”

AYesu itaŋis naut a Jerusalem

⁴¹ Nəboŋ togəm pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, toris nabiltivile enan, itaŋisi

⁴² ale ike, “Ivoi am ke gamit məttaləboi nəsa təlav natəmat mai gamito nəboŋ daməŋai, be aoa, esusuah dan gamito.

⁴³ Nəboŋ tosa dereh tegəm hən gamito. Len nəboŋ enan aenemi samit gail dereh lisah tuan nətan tisahsah vi məhat hən bīpat kəkol hən nabiltivile samito, lidar vis gamito hən ləbeil garu gol gamito.

⁴⁴ Ale ligol nabiltivile timasirsir, gamit mai anatumit miti-maienan. Ligol ke asike ikad nəvat ideh bəpələh gat togon. Dereh timagenan husur mətsaris ləboi nəboŋ aGot togəm hən gamito.”

AYesu len naholəvat todar vis naim siGot (Mat 21.12-17; Mak 11.15-19; Jon 2.13-22)

⁴⁵ Beti aYesu ebiŋ len naholəvat todar vis naim siGot ale etubat hut alat lotoŋur hən natit gail ei.

⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian siGot ike, ‘Naim sagw tevi naim na-sor-tuŵ-an,’* avil mətugol ke egəm ‘naut susuah sinəvanuan vənvnənah gail!’ ”**

⁴⁷ AYesu epusan len nəboŋ p̄isi len naholəvat todar vis naim siGot. Abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail am, lohisi hən ləbigol bimat.

⁴⁸ Be ləsəsəb̄ nāp̄isal hən ləbigole, bathut nəvanuan p̄isi loləŋon buni ke lesəsələŋ həni.

20

Nədaŋan siYesu hən Na-il-a-m̄o-an (Mat 21.23-27; Mak 11.27-33)

¹ Len nəboŋ sua, nəboŋ aYesu toŵusan nəvanuan gail len naholəvat todar vis naim siGot, mai tokel ur na-kel-uri-an tovoi, abiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo mai alat lotoil a m̄o hən nəvanuan gail, logəm həni.

² Lukel maii ke, “Gugol natgalenan len nədaŋan sise? Ase ilav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an egai mai gaiug?”

³ Isor var galit ke, “Neus gamit hən nausian sua bai. Kel mai ginau,

⁴ nəbaptaisan siJon, egəm len aGot len nəmav o len nəvanuan?”

* 19:46: Isa 56.7 * 19:46: Jer 7.11

⁵ Lusor vahvah mai galit gabag ke, “Datb̄ike, ‘Eḡam len aGot,’ dereh teus, ‘Husur n̄esa m̄etsad̄elomi?’

⁶ Be datb̄ike, ‘N̄evanuan,’ dereh n̄evanuan p̄isi letubun gidato, husur lod̄elomi ke aJon tovi ahai kelkel ur.”

⁷ N̄a lusor vari ke, “Namtsal̄eboi as tolav mai aJon.”

⁸ Ale aYesu ike, “Ginau am, asike nukel mai gamito ke na-il-a-m̄o-an sise topat len ginau h̄en n̄eb̄igol natgalenan.”

*Alat lotorentem n̄ehol nakrep
(Mat 21.33-46; Mak 12.1-12)*

⁹ Beti etūbat kel n̄eb̄ol p̄usan egai mai n̄evanuan gail, ke: “Avan sua imabul n̄ehol nakrep* ale idam̄ h̄eni van h̄en alat lotok̄atk̄eta t̄eban n̄ehol h̄en l̄eb̄irentem, ale len n̄eyaran san gai ivan eb̄lav.

¹⁰ Len n̄eboj nakrep tomen, es̄evat naslev sua van h̄en alat lotorentem n̄ehol h̄en l̄eb̄ep̄ep̄ehun nakrep galevis tovi esan. Avil lūvasi, los̄evati van, s̄lav natideh.

¹¹ N̄a amahean n̄ehol es̄evat naslev sual am, be gai am lugol maien h̄eni, lūvasi, lugol isa h̄eni, ale los̄evati van, s̄lav natideh.

¹² N̄a es̄evat sual am t̄etas ale lūvabūburi, lubar h̄eni vivile.

¹³ Amahean ike, ‘N̄igol n̄esa? N̄igol timaiegai ke: dereh nes̄evat anatugw ulum̄an notol̄emas buni h̄en ke hum ma nahurulit bisa, ale l̄eb̄igol b̄inor h̄eni.’

¹⁴ Be n̄eboj alatenan lotorisi, lusor utaut h̄eni ke, ‘Atenan, n̄eboj at̄eman b̄imat, gai tikad n̄ehol balai; datiparu buni h̄en datb̄ikad nasugsugur san p̄isi!’

¹⁵ N̄a lubar h̄eni dan n̄ehol nakrep ale luparu buni.”

AYesu isor am ke, “Amahean n̄ehol dereh tigol n̄esa h̄en galito?

¹⁶ Dereh teḡamai, tigol alat lotorentem n̄ehol limat, ale tilav n̄ehol nakrep enan mai ideh tile.” N̄eboj n̄evanuan gail lotos̄es̄el̄oj h̄en natenan, luke, “Natenan satimaienan!”

¹⁷ Be aYesu ek̄eta inor van h̄en galito ale ike, “Bimaienan, namilen natosian egai topat len n̄ebe sua ta sutuai n̄esa?

“ ‘N̄evat, n̄evanuan na-um-im-an gail lotom̄etahuni, gai eḡam vi vat sua n̄ai b̄el̄eboi b̄igol naim b̄ihav mai b̄inor.*”

¹⁸ N̄evanuan p̄isi l̄eb̄iteh len n̄evat enan, dereh limabūrbur, mai avan ideh, n̄evat b̄iteh lan, dereh tipat dole.”*

¹⁹ Beti ahai p̄usan gail h̄en nalo mai ab̄iltihai tutumav gail ludas p̄isal h̄en l̄eb̄itah gat aYesu len namityal enan n̄ai bathut

* 20:9: Isa 5.1 * 20:17: Psa 118.22 * 20:18: Isa 8.14-15

loləboii ke len nəbol pusan enan isor tas galito. Avil lomətahw len nəvanuan gail.

*Vur nətaks van hən aSisa
(Mat 22.15-22; Mak 12.13-17)*

²⁰ Beti lokəta bunusi ale losəvat nəvanuan galevis lotogərası ke lotokitin hən ləbisaḅ nəsaban len nasoran san hən ləberinj len navəlan mai nədaṅan seuleRom tovi gavna.

²¹ Imagenan nəvanuan nagəgərasan gail lousi ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gaiug gotosor, gotoḅusan tonor. Navide sam epitoḅ van hən nəvanuan pisi, ideh satile, ale goḅusan hən naḅisal siGot len nakitinan.

²² Inor hən datḅeḅur nətaks van hən aSisa māu a?”

²³ Avil aYesu ekəta ləboi na-sor-gərası-an salito ale ikel mai galit ke,

²⁴ “Vusan ginau hən natenarius* tesua. Nəhon mai nahəsan ase arupat lan?” Ale luke, “ASisa.”

²⁵ Ikel mai galit ke, “Imagenan, lav mai aSisa nəsa tovi seSisa, ale lav mai aGot nəsa tovi siGot.”

²⁶ Ale lodədas ləbisaḅ nəsaban ideh len nasoran san ei len nəhon nəvanuan gail. Luḅaṅ len na-sor-vari-an san, ale ləsasor am.

*Na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəlahan
(Mat 22.23-33; Mak 12.18-27)*

²⁷ NaSattiusi galevis (lotoke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer),* logəm hən aYesu. Lousi

²⁸ ke, “Hai pusan, aMoses itos mōs gidato ke, aulumān ideh, aḅan ḅimat be asoan ḅitoh mai anatun ḅeḅuer, atenan timaslah mai nəbatunau hən ḅikad anatun gail mōs aḅan.*

²⁹ Ale boṅ sua ikad alatmiḅan lotoməlevru. Ahai a mō ilah mai apəhaḅut sua, be imat, anatun eḅuer.

³⁰ Aḅan tohusur ahai a mō ilah mai nəbatunau,

³¹ beti aḅan tohusuri am imaienan. Alatmiḅan lotoməlevru lumat maienan pisi, anatulit eḅuer.

³² Naməkot alitenan tu imat.

³³ Ale namtous gaiug ke, ḅimagenan, len na-le-məhat-an dan nəmatan, napəhaḅut enan dereh tevi asoan ase? Husur ke alatmiḅan lotoməlevru pisi lulah maii.”

³⁴ Na aYesu ikel mai galit ke, “Nəvanuan len navile a pan lulah mai ludam hən nəlahan.

³⁵ Avil alat aGot totabtabuh len galit hən ləḅitoh vi sutuai, mai hən ləḅitoh len na-le-məhat-an dan nəmatan, galit, asike lulah, aḅan ideh asike idam hən ləḅilah.

* **20:24:** Natenarius evi nakoin silat a Rom tovi nəvat hən nauman hən nəmariboṅ esua. * **20:27:** Uman 23.8 * **20:28:** Deu 25.5-6

36 Ale lodēdas lēbimat am, husur losumñan aņel gail, lovi anatum aGot gail bathut togol lotole mēhat dan nēmatan.

37 Be len nēbolan husur nēhai topaņ,* aMoses boh isor vėhoti ke, alat lotomat lule mēhat dan nēmatan husur ekis Nasuḅ hən ‘aGot siApraham mai aGot selsak mai aGot siJakop.’

38 Gai savi aGot silat lotomat be evi aGot silat lotomaur, husur len nabunusian siGot, galit p̄isi lumaaur.”

39 Ahai p̄usan galevis hən nalo lusor vari ke, “Gokitin ahai p̄usan!”

40 Beti avan ideh sail ḅuri hən ḅeusi hən nausian ideh am.

aKristo anatum aTevit māu a?

(Mat 22.41-46; Mak 12.35-37)

41 Be aYesu eus galit ke, “Nēvanuan gail luke aKristo, aGot totabtabuh lan, evi anatum ulumñan siTevit mabe?”

42 Husur aTevit, gai ikele len naloḅulat hən Nēḅe gail ke: “‘Nasuḅ aGot ikel mai aMasta sagw ke, ‘Gebətah tarhət len nēmatu sagw,

43 vir nēberin aenemi sam̄ gail pipit narieñ gəlaru

hən lēḅevi ut kəmas.”*’

44 Imaienan aTevit ḅekisi hən ‘aMasta,’ evi anatum mabe?”

aYesu ikel p̄uli ke navivan isa

(Mat 23.1-36; Mak 12.38-40)

45 Nəḅoņ nēvanuan p̄isi lotosəsəloņ, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke,

46 “Mətələləgau hən ahai p̄usan gail hən nalo. Loləmas hən lēḅiyaryar mai nahurabat tobəlbəlav lotosuni. Loləmas hən nēvanuan gail lēḅike, ‘Ivoi,’ mai galit len nēmaket, loləmas nēhai bətḅatah tovoi ḅai len naim nabonḅonan, mai loləmas hən lēḅebətah rivuh len nēhanan gail.

47 Lulav kuv p̄is naim mai nasugsugur sibatunau pəhaḅut gail, be len nagəgərasan salito len nəhon nēvanuan gail, lusor tuḅ ebəḅəlav. Alatenan dereh lipanis səhor alat ləsəmaienan.”

21

Naviolan sibatunau pəhaḅut

(Mak 12.41-44)

1 Nəḅoņ aYesu tokəmaienan tonoņ, eris alat lotokad natite nəḅoņ lotoriņ naviolan salito len nabokis hən nəvat len naim siGot.

2 Beti eris nəbatunau naməsəl sua toriņ natuhkoin eru artovi kopa.

3 Ike, “Nukel nakitinan mai gamit ke, nəbatunau egai tovi məsəl eviol səhor galit p̄isi.

* 20:37: Exo 3.1-6 * 20:43: Psa 110.1

4 Husur galit p̄isi loviol kinit naviolan gail dan tosoḅur lotopul h̄ani, be dan tokəkereh topar, alitegai eviol h̄an natit p̄isi san h̄an ḅimaur lan.”

*Nagilen n̄əboŋ ta tahw
(Mat 24.1-14; Mak 13.1-13)*

5 N̄əboŋ ahai susur san galevis lotosor husur naim siGot ke ep̄ahas buni h̄an n̄əvat tobilbil mai naviolan gail van h̄an aGot, aYesu ike,

6 “Natgalen m̄əttorisi, dereh len n̄əboŋ gail l̄əḅeḡəmai, asike ikad n̄əvat ideh ḅep̄ələh gat togon, dereh limasirsir p̄isi.”

7 Ŋa lousi ke, “Hai p̄usan, natgalenan levisi ḅais? Ale dereh tikad n̄əsa ḅeṽusan n̄əboŋ h̄an natgalenan l̄əḅisarpoh?”

8 Isor var galit ke, “M̄ətel̄əḅəgau ke avan ideh sateḡəras gamito h̄an m̄əḅisab, husur dereh tisoḅur leḡəm len nah̄əsagw like, ‘Ginau boh aKristo!’ mai, ‘P̄əpadaŋ n̄əboŋ teḡəmail!’ Samtehusur galito!

9 N̄əboŋ m̄əḅes̄əsəloŋ h̄ani ke, ikad nab̄iltiḅalan gail mai n̄əḅalan tom̄ətahun alat lotoil a m̄o, samtem̄ətahw. Husur natgalenan limasvisi a m̄o, be n̄əboŋ l̄əḅimadhavisi, savi nagilen sal.”

10 Beti ikel mai galit ke, “Naluṽoh h̄an n̄əvanuan naut sua dereh tiḅal mai naluṽoh h̄an n̄əvanuan naut tile, ale n̄əvanuan sekiŋ gail dereh liḅal mai n̄əvanuan sekiŋ tile gail.

11 Len naut tile gail dereh tikad nab̄iltidu gail, tipar hanian mai tikad navilesir gail. Dereh tikad natit ḅevisi, n̄əvanuan p̄isi ninelit ḅepil lan, mai natet̄ətan toyalyal len n̄əməv.

12 Avil a tahw h̄an natgalenan, galit dereh litah gat gamito, ale lem̄ədas bun gamito. Dereh lilav gamit vi lan naim nab̄onḅonan mai naim n̄əḅaŋisian gail. Dereh les̄əhar gamit vi lan nakiŋ mai gavna gail sil nah̄əsagw.

13 Len n̄əboŋ enan dereh tipat len gamito h̄an m̄əḅḅikel kot na-kel-uri-an tovoi husur ginau.

14 Imaienan, mitinau s̄əhoti ke samteutaut h̄an m̄əḅḅisor gol gamit gabag.

15 Bathut dereh neviol mai gamito h̄an nasoran mai nami-tisau h̄an n̄ənauan tokitin h̄an ke, aenemi samit gail led̄ədas l̄əḅisor var gamito o l̄əḅisor tas gamito.

16 At̄əmamit, anamit, aṽamit gail, amaheamit gail mai nabubur samit gail am dereh lerin̄ gamit len nav̄əlan aenemi samit gail. Dereh lerin̄ gamit galevis len n̄əmatan.

17 N̄əvanuan p̄isi dereh lem̄ətahun bun gamito sil nah̄əsagw.

18 Be nasivurumito dan navurumito asike imasig.

19 Len n̄ə-daŋ-ḅuri-an samito dereh mitikad n̄əmauran vi sutuai.

Naut a Jerusalem timasirsir
(*Mat 24.15-21; Mak 13.14-19*)

²⁰ “Be nəboŋ mətberis naut a Jerusalem, navəshəsoltia gail lotodar visi, len nəboŋ enan dereh məteləboii ke pəpadaŋ timasirsir.

²¹ Beti alat lototoh len naut a Jutea, limasgam mətahw dani vi lan naut tobaŋ vėhuh. Ale alat lototoh len navile enan limasriŋi, mai alat lotosuh marireu salebis lan.

²² Husur nəboŋ galenan levi nəboŋ hən nəpanismen, hən natit p̄isi natosian gail lotokele ləbisarpoh.*

²³ Nulolosa hən alat ləbetian mai alat ləbevəhasus len nəboŋ enan! Husur len naut egai dereh tikad na-ḅiltiŋon-isa-an mai nəlol paŋpaŋ topansəm nəvanuan galegai.

²⁴ Naḅu nəbalan gail lita bun galito həni, ale aenemi salit gail dereh libaŋis gat galit beti səhar galit vi tut vi lan nəkantri p̄isi. Ale nametbos gail dereh lipal sar nabiltivile Jerusalem, il a m̄o həni van vəbar nəboŋ salit besib.

Nagəmaian siNatun Nəvanuan
(*Mat 24.29-31; Mak 13.24-27*)

²⁵ “Natit tiltile gail levisi hən namityal, nahəbati mai nam̄eso gail.* Len navile a pan, nəvanuan gail len nəkantri gail dereh lemətahw, ledədarnəḅu, nau tuhatuh hən nəwalan hən nətas mai nahəbasoduḅ.

²⁶ Nəvanuan gail dereh nəlolit tiḅonḅon len namətahwan salit mai nə-vatvat-viri-an hən nəsa ḅevisi len navile a pan. Husur nədaŋan gail len nəmav dereh lekurkur.

²⁷ Beti len nəboŋ enan dereh leris aNatun Nəvanuan ḅegəm len nəmavukasw, len nədaŋan mai nəyalyalan totibau.*

²⁸ Nəboŋ natgalenan ləbetuḅat visi, məteil gəgat tinor husur asike idareh nə-lav-kuvi-an samito dan nəmauran hən navile a pan, dereh tihav.”

Nəḅol p̄usan hən nəhai nafik
(*Mat 24.32-35; Mak 13.28-31*)

²⁹ Beti ikel nəḅol p̄usan mai galit ke: “Məteris nəhai nafik mai nəhai p̄isi am.

³⁰ Nəboŋ lotodum̄oh, mətoləboi mətberis ləboii ke nəboŋ naut pudpud ḅegəm pəpadaŋ.

³¹ Imagenan, nəboŋ mətberis natgalenan ḅevisvisi, məteləboii ke natohan pipihəbələn aGot satogəm pəpadaŋ.

³² Nukel nakitinan mai gamit ke, naur egai asike lumat vəbar natgalen p̄isi ləbisarpoh.

* **21:22:** Hos 9.7 * **21:25:** Isa 13.10; Eze 32.7; Jol 2.31 * **21:27:** Dan 7.13; Kelv 1.7

³³ Nəməv mai navile a pan dereh arimasig balai, avil nasoruan sagw asike imasig boŋ ideh.

Məteuta!

³⁴ “Mətelələgau hən ke samtetərog, samtigol nəvide tosa len natərogan mai samtinau masuŋ hən nəmauran len navile a pan o nəboŋ enan dereh tegəm ale mətosəhoŋut lan hum məttobat len nəhai tata.

³⁵ Husur dereh tegəmai len galit p̄isi lotosuh len navile a pan kavkav.

³⁶ Mətehulahul tabtab, ale sor tuŋ ke məteləboi mət̄bigam yav dan natgalen p̄isi pəpadaŋ hən b̄evisi, ale mət̄beil len nəhon aNaton Nəvanuan.”

³⁷ Na len nalennəyal p̄isi aYesu eḡusan len naholəvat todar vis naim siGot, be len mariug ivan vatoh len Nəvehuh Oliv.

³⁸ Ale nəvanuan p̄isi lulele dudulan soḡilan hən ləb̄evi lan naholəvat todar vis naim siGot hən ləb̄esəsəloŋ həni.

22

AJutas eḡur hən aYesu

(Mat 26.1-16; Mak 14.1-11; Jon 11.45-53)

¹ Len nəboŋ enan Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, lotokisi hən nəPasova, eḡəm pəpadaŋ.*

² Ab̄iltihai tutumav gail mai ahai p̄usan gail hən nalo luke lisab̄ naḡisal ideh hən ləb̄igol aYesu b̄imat, be savi len nəhon nəvanuan gail husur lomətahw len galito.

³ Beti aSetan eḡis len aJutas lotokisi hən aIskariot, gai tovi sua len ahai susur lotovi 12.

⁴ Ale aJutas ivan hən ab̄iltihai tutumav gail mai alat lotoil a n̄o silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən b̄isor mai galit husur naḡisal ideh hən b̄eriŋ aYesu len navələlito.

⁵ Lohəhəvur masuŋ ale ludam̄ hən ləb̄ilav nəvat nasilva maii.

⁶ Ale aJutas idam̄, beti idas p̄isal hən b̄eriŋ aYesu len navələlito nəboŋ naluŋoh ləsətah maii.

NəPasova naməkot siYesu

(Mat 26.17-25; Mak 14.12-21; Jon 13.21-30)

⁷ Beti nəmariboŋ hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan eḡəmai. Len nəboŋ enan lotutumav hən natuhsipsip hən nəPasova.

⁸ AYesu esəvat aPita mai aJon, ike, “Mirivan voutaut hən nəhanian hən nəPasova hən datb̄ihani.”

⁹ Ale arousi ke, “Guke namreutaut həni a be?”

* **22:1:** Nəhanan hən Nabəta Səkad Nayis lan, alat lotovi Ju lokisi hən NəPasova, nəboŋ aGot togol ahai a n̄o gail p̄isi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel.

10 Isor var gëlar ke, “Nəboŋ mərbəbis len nabiltivile, naulum̄an sua topat nabiliwai topul dereh tebubur mai gaməru. Mərehusuri vi lohoim tobis lan

11 ale kel mai amahean naim ke, ‘Ahai pusan eusi ke: “Narum̄ simetbos gai be? Nuke nihan Nəhanian hən nəPasova mai ahai susur sagw gail lan.”’

12 Atenan tevusan gaməru hən nabiltirum̄ tokad natit pisi dattoləŋoni. Məreutaut ei.”

13 Nə aruvan, arusaḅ natit pisi hun tokel mai gəlaru, ale aroutaut hən nəPasova.

Nəhanan naməkot siNasub

(Mat 26.26-30; Mak 14.22-26; 1Kor 11.23-25)

14 Nəboŋ namityal hən nəhanan togəmai, aYesu ipat hən nətarhəgarin hən bihan. Ale ahai pispisul san gail luḅon maii.

15 Ale ikel mai galit ke, “Noləŋon buni tia ke nihan nəPasova egai mai gamito a tahw hən nəbeləŋon bisa.

16 Husur nukel mai gamit ke, asike nuhani am vir nəsarpoan han len natohan pipihabəlan aGot.”

17 Nəboŋ tolav nabiliwai, tosipa həni, ike, “Mitilav nabiliwai egai ale pəpəhuni mai gamit gabag.

18 Husur nukel mai gamit ke, gagai van asike nomun tas nəwain† vir natohan pipihabəlan aGot bəgəmai.”

19 Nəboŋ tolav nabəta, tosipa həni, eḅuri, beti ilavi mai galito, ike, “Egai nibegw notoviol həni m̄os gamito. Gol timaiegai hən mətbinau gat tin hən ginau.”

20 Len naḅide toḅitoḅ, nəboŋ lotohan tonon ilav nabiliwai ike, “Egai nabiliwai hən na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw, nəda hagw bisel m̄os gamito len nəmatan sagw.

21 Be atenan bəriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail, navəlan atenan ipat len natev mai navəlagw.*

22 Husur aNatun Nəvanuan dereh tivan sum̄an aGot toriŋ gati tia,* avil atenan bəriŋ aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi san gail, dereh nəmauran san tisa vəsa batbat.”*

23 Beti lotuḅat usus gabag hən galito ke, ase len galit tigol natanan.

Ase etibau səhor galito

24 Lotuḅat vitvituh len galit gabag husur galit ta be etibau səhor galito.

25 Nə aYesu ikel mai galit ke, “Len navile a pan, nakiŋ hən nametbos gail, lupatpat galit məhat len nədaŋan salito; ale nametbos gail lokis alat lotoil a m̄o hən galito hən ‘Na-vitarhəte-an salito.’

† 22:18: Len naut egai, natosian ike naḅit nəhau (tovi naḅit nakrep), be namilen nəwain. * 22:21: Psa 41.9 * 22:22: Psa 22.2-19; Isa 53; Uman 2.22-24 * 22:22: Uman 1.18

26 Be gamit samtimaienan. Ideh len gamito totibau masuŕ, gai timasgəm surñan ahai a tahw. Ale ideh len gamito toil a mŕo, timasgəm surñan nəvanuan toum kəmas sinəvanuan tile.

27 Husur ase etibau am, atenan tohan len natev, o atenan toum hən bĭlav nəhanian maii? Len nabunusian silat navile a pan evi atenan tohan len natev. Avil len gamito, evi ginau boh notoum kəmas samito.

28 Gamit boh mətutah mai ginau akis, naut kəmas naŕisal sagw todaŋ nəboŋ nəvanuan gail lotomətahun ginau.

29 Surñan aTəmagw tolav na-il-a-mŕo-an len natohan pipi-habəlan mai ginau, imaienan, gagai nulavi mai gamito.

30 Dereh mitihan, mətəmun len natev sagw len natohan pipihabəlagw ale mətəbətah len nabĭltihai bətbətah gail hən mətəbəpəpəhun navoian dan nəsaan len nahəmar lotovi 12 seIs-rael.

Ahai susur gail, nəmauran dereh tidan len galito

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Jon 13.36-38)

31 “Simon, Simon, geris, aSetan eus aGot hən bĭsaḅ gamito ke mətumabe, hum naulumñan hən nəhol todardar hən nəhad mŕos namisurhuwit bĭteh tur lan, be nəsogsog pĭsi han bəsuh.

32 Avil nusor tuŕ mŕos gaiug tia hən ke, nadəlomian samĭ asike iteh. Ale nəboŋ gəbĭpair təlmam, gigol galit lotovi ahai susur gail am ke lidaŋ am.”

33 Be aPita ikel maii ke, “Nasuḅ, noutaut hən nəbĭtah mai gaiug van hən naim bəbaŋis mai nəmatan!”

34 Ris aYesu tosor vari ke, “Nukel mai gaiug, Pita, natoulumñan asike ekəkəraiko daməŋjai vəbar gəbĭkel vəha-tor həni ke gəsaləboi ginau.”

35 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Nəboŋ notosəvat gamito, nəpaus, nəhad mai naributbut toḅuer, mətəmĭdol hən natideh a?” Ale lusor vari ke, “Ao.”

36 Ikel mai galit ke, “Be gagai, atenan bĭkad nəpaus timaspati mai tipat nəhad səsəŋon am. Ale asike bĭkad naḅu nəbalan, timaspuh hən nahurabat naut susus san hən bəvur bəsua.

37 Husur nukel mai gamit ke, natosian egai siGot timassar-poh len ginau ke, ‘Len nənauan salit loriŋi hum alat lotosa.’* Ale nəsa lototosi husur ginau egəm bar nəsarpoan han ta bogai.”

38 Na lukel maii ke, “Geris, Nasuḅ, naḅu nəbalan toru!” Be gai ike, “Tinoŋ!”

Len Navəhuh Oliv

(Mat 26.36-46; Mak 14.32-42)

* 22:37: Isa 53.12

39 Beti aYesu evivile, ale iyar vi lan Navehuh Oliv hum nañide san. Ahai susur san gail lohusuri.

40 Nəboŋ tobar naut enan, ikel mai galit ke, “Mitoris tuŵ hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri.”

41 Ivan dan galito vəbar naut avan ideh bələboi bətuŵ hən nəvat lan, etəjedur, ale isor tuŵ.

42 Ike, “Ita, bəvi naləŋonian samñ, lav kuv nabiliwai hən naləŋon-isa-vəsa-an egai dan ginau. Avil nəsa gotoləŋoni tevisi, savi nəsa notoləŋoni.”

43 Ale aŋel sua hən nəmav evisi həni ale igole idan.‡

44 Len nənauan san mai nəlon totuhathuh masuŵ, isor tuŵ habat van van napilal san etuŵ hun nəda toturtur len tan.

45 Nəboŋ tole məhat dan na-sor-tuŵ-an, etəlmam van hən ahai susur gail ale isaŋi ke lotopat, nibelit eməhav husur nalolosaan.

46 Na ikel mai galit ke, “Imabe mətupət? Mitile məhat, sor tuŵ hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri!”

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Jon 18.3-11)

47 Nəboŋ tosorsor sal, naluŵoh sua egəmai. Ale aJutas tosua len tosəŋavur pisan toru, gai eil a mō. Egəm ben aYesu hən bəsunñ nətarhon,

48 avil aYesu eusi ke, “Jutas, gumabe? Gaiug gosunñ nətarhogw hən gəberinŋ ginau, aNatun Nəvanuan len navəlan aenemi sagw gail a?”

49 Nəboŋ alat lotohusur aYesu lotoris nəsa bəvisi, luke, “Nasuŵ, namtiŋal mai galito hən naŋu nəbəlalan a?”

50 Beti galit sua itai naslev sebiltihai tutumav, ta kotov nədarinŋan nəmatu.

51 Avil aYesu ike, “Mitinoŋ, samtimagenan!” Ale ibar nədarinŋan, gole imaur.

52 Beti aYesu ikel mai abiltihai tutumav gail, alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke, “Imabe mətogəm, lav naŋu nəbəlalan mai nəbatw gail gəmai hən mətbatah gat ginau hum notovi vanuan nəbəlalan toke tiŋal mai alat lotoil a mō?”

53 Len nəmariboŋ pisi nutoh mai gamit len naholəvat todar vis naim siGot be mətsəbar ginau. Avil gagai evi namityal samito mai namityal hən nədaŋan hən nəmargobut.”

APita ike saləboi aYesu

(Mat 26.57-58, 69-75; Mak 14.53-54, 66-72; Jon 18.12-18, 25-27)

‡ 22:43: Natosian galevis ta sutuai ləsəkad naves 43-44 egai.

54 Beti lutah gat aYesu, losəhari van vi lohoim seḅiltihai tutumav. APita ehusr galit van, be səyar pəpadar.

55 Nəboŋ lototur nəhab rivuh len naholəvat todar vis naim ale lototitileh ḅonḅon, aPita ebətah, tah mai galito.

56 Beti naslev təbarehreh erisi nəboŋ tobətah ale nəsalsalumean hən nəhab tomiasi. Ale ekəta mətaltal van həni, ike, “Ategai am itah mai atenan!”

57 Avil aPita isor tasi ke, “Litegai, ginau notətan hən gai!”

58 Beti sədareh ŋai togon torisi, ike, “Gaiug am, govi galit sua!” Avil aPita ike, “Aoa Tegai, savi ginau!”

59 Ale husur nəhaua tosua tovan, sual am isor sabi, ike, “Ategai boh itah maii, bathut gai am evi auleKalili.”

60 Avil aPita ike, “Tegai, notətan hən nəsa gotokele.” Vəha-sua ŋai, nəboŋ tosor sal, natoulumān ekəkəraiko.

61 Nasuḅ ipair, ekəta inor van hən aPita, ale aPita inau təlmam hən nasoruan siNasuḅ nəboŋ tokel maii ke, “A tahw hən natoulumān ḅekəkəraiko daməŋai, gaiug dereh gikel vəhator həni ke gəsaləboi ginau.”

62 Ale aPita evivile, itaŋ lolosa masuḅ.

NəSanhitrin lukot hən aYesu

(Mat 26.59-68; Mak 14.55-65; Jon 18.19-24)

63 Alat lotokətkəta kəkol hən aYesu lotuḅat sor vilesi van, luḅasi, ḅasi, ḅasi van,

64 Iubaŋis gat namətan ale loususi ke, “Sss Hai kelkel ur, ase toḅas gaiug?”

65 Ale lukel natit isoḅur am, losəvari vəsa tibatbat.

66 Nəboŋ naut tolan nəSanhitrin luḅonḅon. Alat lotoil a mō hən nəvanuan gail, aḅiltihai tutumav gail mai ahai pusan gail hən nalo lobətah len nəbonḅonan enan. Ale losəhar aYesu van hən galito.

67 Luke, “Gəḅevi aKristo, aGot tətətabuh lan, kel mai ginamito.” Avil ikel mai galit ke, “Nəbekəmaienan mai gamito, asike mətədəlom ginau,

68 ale nəḅeus gamito, asike mətusor var ginau.

69 Be gagai van aNatun Nəvanuan dereh tebətah len nəmatu siGot hən ḅikad nədaŋan.”*

70 Galit pisi lousi ke, “Gaiug māu, aNatun aGot a?” Ale isor var galit ke, “Gamit mətuke ginau boh.”

71 Beti luke, “Datsaləŋon avan ideh am hən ḅikel ur nəsaan ategai tokele. Husur gidat səḅodato datosəsəloŋ həni len nabuŋon gabag!”

* 22:69: Psa 110.1

23

AYesu len nakotan sePilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Jon 18.28-38)

¹ Beti, naluṽoh kavkav hən nəSanhitrin lule məhat, səhari van hən aPilate.

² Lotubat sor tas aYesu, il hirhir lan ke, “Namtusaḅ ategai ke tosəhar suluṽ nəvanuan sinamit gail len naṽisal tosa. Ikai tas na-ṽur-nətaks-an van hən aSisa, mai gai ike tovi aKristo, aGot totabtabuh lan tovi a kiṅ sua.”

³ Nə aPilate eus aYesu ke, “Gaiug govi kiṅ seJu gail a?” Ale isor vari ke, “Gaiug boh gukele.”

⁴ Beti aPilate ikel mai abiltihai tutumav gail mai naluṽoh gail ke, “Nusaḅi ke ategai səkad nəsaban.”

⁵ Avil lutaltal ke, “Gai ipair hən nənauan sinəvanuan gail hən naṽusanan san len naut ṽisi a Jutea, gol loluṽoh ḅal taṽtaṽor. Etubat a Kalili vəbar naut egai!”

AYesu len nəhon aHerot

⁶ Nəboṅ aPilate tosəsəloṅ həni, eusi ke gai ḅevi auleKalili.

⁷ Ale nəboṅ tosəsəloṅ ləboii ke aYesu totoh pipihabəlan aHerot Antipas, esəvati van hən aHerot, gai am totoh len naut a Jerusalem len nəboṅ enan.

⁸ Nəboṅ aHerot toris aYesu ehəhaṽur masuṽ, husur sutuai eləṅoni tia ke terisi, bathut esəsəloṅ hən naholan tohusuri, ale ike teris aYesu ḅigol namerikel ideh.

⁹ Nə aHerot eusus nausian tosoḅur be aYesu sasor vari.

¹⁰ Ale abiltihai tutumav gail mai ahai ṽusan gail hən nalo, lusor idan, lusor lol paṅpaṅ ke aYesu tosa.

¹¹ Beti aHerot mai nasoltia san gail loṅit nəholit van həni hum gai tovi ut kəmas, lusor vilesi. Lukol nahurabat bilbil lan ale losəvati təlmam van hən aPilate.

¹² Len nəboṅ enan ḅai aHerot mai aPilate gəlar gabag arogəm vi bubur beti. Husur sutuai arovi enemi səlar gabag.

AYesu len nəhon naluṽoh

(Mat 27.15-26; Mak 15.6-15; Jon 18.39-19.16)

¹³ Nəboṅ aPilate tokis abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a nño mai nəvanuan gail tonon,

¹⁴ ikel mai galit ke, “Mətosəhar ategai gəm hən ginau hum ke avan sua tosəhar suluṽ nəvanuan gail len naṽisal tosa. Nəboṅ notoususi len nəhomito, nəsaḅ nəsaaan ideh len ategai məttosor tasi, kel ke tosa.

¹⁵ AHerot am səsaḅ nəsaan ideh lan, husur aHerot esəvat təlmam həni gəm hən gidato. Ale imasil ke, ategai sagol natideh tonor hən ḅimat sile.

16-17 Imaienan, dereh nigol lebilas masuŵ hēni ale teləboi bivan.”*

18 Avil galit luḅon, kai habat ke, “Səhar ategai vi tut, aParappas tevivile mōs ginamito!”

19 (Alat a Rom lutah gat a Parappas tia, bar hēni len naim bəbanjis sil togol nəvanuan lotoluḅoh, ḅal taḅtaḅor len nabiltivile hən ləbēmədas nəgavmen, mai igol avan sua imat.)

20 APilate isor van hən galit tətəs am bathut ike teriŵ aYesu tivan.

21 Avil lukai habat van ke, “Timat! Timat len nəhai balbal!”

22 Len na-vəha-tor-an aPilate isor van hən galit ke, “Imabe? Igol nəsa tosa? Nəsəsəḅ kas nəsaan ideh lan tonor hən ḅimat sile. Imaienan dereh nigol ke lebilas masuŵ hēni ale neriŵ tivan.”

23 Avil lukai susumar husur aYesu ke timat len nəhai balbal, ale ludanḅ ḅur aPilate.

24 Na aPilate eriŵ ke tigol nəsa lotoləḅoni.

25 Ale atenan lotousi, aParappas totoh len naim bəbanjis sil togol nəḅalan hən ḅemədas nəgavmen mai togol nəmatan, eriŵ evivile. Avil eriŵ aYesu len navələlito hən ləḅigol nəsa lotoləḅoni hēni.

Luḅos gat aYesu len nəhai balbal

(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Jon 19.17-27)

26 Nəḅoŵ nasoltia gail lotosəhari van, lutah gat aSimon, auleSairin sua toyar marireu gəm vi lan naut a Jerusalem ale loriŵ nəhai balbal lan hən ḅipati husur aYesu.

27 Ale nəvanuan isəḅur masuŵ lohusuri. Galevis lotovi alatpəhaḅut lois, luḅosḅos nibelito, lutanjisi.

28 Be aYesu ipair van hən galit ke, “ToḅtaJerusalem gail, samtitanjis ginau be mititanjis gamit gabag mai anatumit gail.

29 Husur len nəḅoŵ ḅegəmai nəvanuan gail dereh like, ‘AGot igol navoian van hən alatpəhaḅut lotobutoh, nəhad hən natətai gail ləsəpasus, mai nasus gail ləsavəhasus!’

30 Beti ‘dereh lisor mai nabiltivēhuh gail ke, “Rus vi pan bar ginamito!” Lisor mai natuhḅehuh gail ke, “Kabut gol ginamito!”’*

31 Husur ke nəvanuan gail ləḅigol natgalenan nəḅoŵ nəhai tomaur sal, nəsa ḅevisi nəḅoŵ nəhai ḅinod?”†

32 Ikad nauluḅan eru, artoḅur kotov nalo silat aRom, ale losəhar gəlaru van hən ləḅigol arḅimat mai aYesu.

* **23:16-17:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves ¹⁷ *Len nəhanan enan APilate timasriŵ nəvanuan sua tobanjis gati a mo tevivile.* * **23:30:** Hos 10.8

† **23:31:** Namilen ke ləḅigol natgalenan hən aYesu, dereh ligol isa vəsə səhori hən galit tile.

33 N̄a n̄əbōŋ lotobar naut lotokisi h̄ən N̄əb̄əlashukadhutəmat, lorin̄i itah̄ətah len n̄əhai balbal ei, gai mai n̄aulum̄an eru artosa, esua len n̄əmatu san, togon len n̄əmair.

34 AYesu ike, “Ita, gerubat n̄əsaan egai dan galito, husur l̄əsaləboi n̄əsa lotogole.”‡ Beti lubar h̄ən n̄əvat h̄ən l̄əb̄isabi ke as tikad nahurabat san gail.*

35 N̄əvanuan gail loil, lok̄əta bunusi. Ale n̄əvanuan totibau salit gail lob̄it nabuŋolit van h̄ən aYesu, lusor vilesi. Luke, “Gai ilav kuv n̄əvanuan tile gail; b̄evi aKristo siGot, aGot totabtabuh lan, tilav kuv gai gabag!”

36 Nasoltia gail am lusor vilesi, loḡəm p̄əpadaŋ, lav navinika§ van h̄əni.*

37 Luke, “Ḡəb̄evi kin̄ seJu gail, lav kuv gaiug s̄əb̄om̄!”

38 Ale ikad natosian sua a m̄əhat h̄əni toke, “AKin̄ seJu gail bogai.”

39 Ḡəlar sua, tovi ulum̄an tosa totah̄ətah ei, isor m̄ədasi ke, “Gaiug ḡəsavi aKristo aGot totabtabuh lan a? Mjəə! T̄əmagenan, gilav kuv gaiug gabag, ale lav kuv ginam̄ər am!”

40 Be togon isor lan ke, “Ḡəsam̄ətahw len aGot a? Ivoi ke gem̄ətahw husur n̄əpanismen sam̄ eŋ̄itoŋ h̄ən esan.

41 Ale gidaru darupanis inor husur darukad n̄əpanismen tonor h̄ən n̄əsa dartogole, be ategai, gai sagol natideh tosa.”

42 Ale ike, “Yesu, nau gat ginau n̄əbōŋ ḡəb̄eḡəm vi kin̄.”

43 AYesu isor vari ke, “Nukel nakitinan mai gaiug ke, dam̄əŋai dereh gitoh mai ginau len naut nah̄əh̄əv̄uran tovi Paratais.”

N̄əmatan siYesu

(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Jon 19.28-30)

44 P̄əpadaŋ h̄ən natub̄lial n̄əmargobut ikabut gol p̄is naut kavkav v̄əbar namityal totor ut m̄ədau,

45 husur n̄əyal satun am. Ale nab̄iltikaliko top̄əp̄ehun naim siGot em̄ətar len nahudhut eru.*

46 Beti aYesu ikai habat ke, “Ita, gagai norin̄ nanunugw len navələm̄.” N̄əbōŋ tok̄əmaienan tonon̄, em̄əsol, imat.*

47 N̄əbōŋ nasenturion toris n̄əsa tovisi, isor sal suh aGot, ike, “Kitin ategai evi n̄əvanuan tonor bogai!”

48 Naluŋoh lub̄on h̄ən l̄əb̄ek̄əta ris n̄əsa tovisi. N̄əbōŋ lotorisi, len nat̄əlmaman salito lulolosa, len nalolosaan salito lotuh n̄əm̄əbulito.

49 Ale galit p̄isi lotoləboi bun aYesu, loil a tut mai alatp̄əh̄əv̄ut lotohusuri a Kalili, loris p̄is natgalenan.*

‡ 23:34: Natosian galevis ta sutuai l̄əsəkad nasoruan egai: aYesu ike, “Ita, rubat n̄əsaan egai dan galito husur l̄əsaləboi n̄əsa lotogole.” * 23:34: Psa 22.18 § 23:36:

Navinika evi n̄əwain tomatu van vakon. * 23:36: Psa 69.21 * 23:45: Exo

26.31-33 * 23:46: Psa 31.5 * 23:49: Psa 38.11

Nətavunan siYesu

(Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Jon 19.38-42)

⁵⁰ Ikad naulumñan sua, nahəsan aJosef tovi Sanhitrin sua, tovoi mai tonor.

⁵¹ (Gai sədañ mai nəSanhitrin, len nəsa lotoutaut həni mai lotogole.) Evi uleArimatea, navile sua len naut a Jutea, totoh vir natohan pipihabəlan aGot.

⁵² Ivan hən aPilate ale eus niben aYesu.

⁵³ Beti ipat kuvi vi pan, ruñ gole len nəkaliko tovi linen ale riñi len nəburhuvat nəmatan lotota puṗuli tia. Ləsətavun avan ideh len nəbur enan sal.

⁵⁴ Ale evi Nəboñ Nautautan, nəSappat pəpadañ βetuβat**.

⁵⁵ Alatrəhaṽut, lototah mai aYesu a Kalili, lohusur aJosef ale loris nəburhuvat nəmatan mai naṽide toriñ niben topələh lan.

⁵⁶ Beti luvahim, loutaut hən natit tokad nəβon tosusau mai nəhai pəhas gail mōs niben.

Ale len nəSappat luñavṽav husur nalo siMoses.*

24

Na-le-məhat-an dan nəmatan

(Mat 28.1-10; Mak 16.1-8; Jon 20.1-10)

¹ Len nəmariboñ metəkav hən nawik,* dudulan somilan, alatrəhaṽut lovi lan nəburhuvat nəmatan, lutariv natit to-susau lotoutaut hən gail tia.

² Lusəb nəvat nabopita torib tia dan nəbur nəmatan

³ avil nəboñ lotobis, ləsəsəb niben Nasub aYesu.

⁴ Nəboñ lotonau tətan hən natenan sal, be losəhoṽut len naulumñan toru artoil ben galito, artosun nahurabat tokabka-bil.

⁵ Ninelit epil vəsa, ale lotəjedur kəta vi pan be gəlaru arukel mai galit ke, “Mətudoñ mab hən avan tomaur len naut silat lotomat?”

⁶ Atenan satoh gegai, avil aGot igol ile məhat tia! Mitinau təlmam hən nəboñ totoh len naut a Kalili sal,

⁷ tokel mai gamit ke, ‘Nəvanuan gail limasriñ aNatun Nəvanuan len navəlan nəvanuan nəsaan gail, ale gai timas-tahətah len nəhai balbal, ale len nəmariboñ totor timasle məhat tətās.’ ”*

⁸ Beti lunau təlmam hən nasoruan san,

⁹ ale nəboñ lototəlmam dan nəburhuvat nəmatan, lukel pi-s natgalenan mai Tosəṽavur Pisan Tosua mai ahai susur tile gail am.

** **23:54:** Evi naut mədau, pəpadañ hən namityal bimasur. * **23:56:** Exo 20.10;

Deu 5.14 * **24:1:** NəSappat seJu gail etuβat len naFraitə nəboñ namityal tomasur, ale inoñ len nəSarete nəboñ namityal tomasur. Gol ke nəmariboñ metəkav hən nawik evi Sade.

* **24:7:** Luk 9.22, 17.25, 18.31-33

¹⁰ Alatpəhaʋut galenan lotokəmaienan mai ahai pispisul gail: lovi aMeri ta Maktala, aJoanna, aMeri anan aJemes mai alat lototah mai galito.

¹¹ Avil ahai pispisul gail ləsadəlom nasoruan enan husur lunau ke səkad namilen.

¹² Be aPita ile məhat, igam vi lan naburhuvat nəmatan. Nəboŋ toβetβet hən βəkəta vi lan βurhuvat, eris nəkaliko nalinen gail ŋai, ale ivahim, iβaŋ len nəsa tovisi.

Nap̄isal vi Emmaus

(Mak 16.12-13)

¹³ Len nəmariboŋ enan ŋai ikad galit eru artovi lan navile lotokisi hən Emmaus, nakilomita han tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.†

¹⁴ Gəlaru arusorsor mai gəlar gabag husur natit p̄isi tovisi tia.

¹⁵ Nəboŋ artosorsor mai artohol husur natgalenan, aYesu m̄au egəm, itah mai gəlaru len nəyaran səlaru.

¹⁶ Be aGot igol arsakəta ləboii.

¹⁷ Ale eus gəlar ke, “Len nasoruan saməru nəboŋ mərtoyar van, mərəhol husur nəsa?” Ale aroil ei, len nalolosaan arusar batut.

¹⁸ Beti gəlar sua, nahəsan aKleopas isor vari ke, “Len nametβos p̄isi a Jerusalem, gaiug səboŋ gəsaləboii nəsa tovisi ei len nəboŋ galeg a?”

¹⁹ Eus gəlar ke, “Nəsa gail?” Arusor vari ke, “Natgalenan husur aYesu ta Nasaret, aulum̄an sua tovi hai kelkel ur todaŋ len nagolean mai nasoruan len nəhon aGot mai nəvanuan gail p̄isi.

²⁰ Beti aβiltihai tutumav gail mai alat lotoil a m̄o sidato, loriŋi len navəlan alat a Rom hən ləβeriŋ nəmatan lan, ale lugol itahətah len nəhai balbal.

²¹ Avil a m̄o namtuvatvat viri ke, tovi atenan βilav kuv a Israel dan alat lototəgau gat gidato. Be savi natenan ŋai, daməŋai evi nəmariboŋ totor togam gol natgalenan tovisi tia.

²² Ale sual am, alatpəhaʋut sinamit galevis lugol nam-tosəhoʋut. Daməŋ dudulan soŋilan lovi lan nabur nəmatan

²³ ale nəboŋ ləsəsəβ niben, lotəlmam, luke lotoris na-kəta-risi-an sual ei ke, aŋel artoke aYesu tomaur tia.

²⁴ Beti galit galevis lototah mai ginamito, lovi lan nabur nəmatan ale lusəβi hum alatpəhaʋut lotokele, avil gai, ləsarisi.”

²⁵ AYesu ikel mai gəlar ke, “Nəkadumir iʋonʋon. Idaŋ hən mərəβədəlom p̄is nəsa ahai kelkel ur gail lotokele.

† **24:13:** Nasoruan ta Kris ike naut a Emmaus nəstatia han tovi 60 a tut dan naut a Jerusalem, nəstatia evi nabəlavan tokad 187 mita lan. Namilen ke naut a Emmaus ipat nakilomita tovi 11 a tut dan naut a Jerusalem.

26 Evi naləŋonian siGot ke aKris̄to imasləŋon isa vəsa m̄os natgalenan, beti bis len nəyalalan san.”

27 Beti tubat len aMoses mai ahai kelkel ur gail p̄isi, isor vahvah mai gəlaru, kel natit p̄isi husur gai gabag topat len natosian siGot kavkav.

28 Nəboŋ lotoyar gəm pəpadaŋ hən navile artovan həni, aYesu iyar suŋan bivan am.

29 Be arutaltal hən ke, “Gitoh mai ginaməru husur naut igomgom mai namityal imasur tia.” Ale ebis lohoim hən bitoh mai gəlaru.

30 Nəboŋ topat hən nətarhəgarin hən bihan mai gəlaru len natev, ilav nabəta, esipa hən, ebur̄i ale ilavi mai gəlaru.

31 Vəha-sua ŋai namətalar esəŋav, aroris ləboii. Beti iyav dan gəlaru.

32 Arousus gəlar gabag ke, “Imabe nəlodar imavuhos nəboŋ tosor mai gidaru metp̄isal, tosor vahvah hən natosian siGot mai gidaru?”

33 Ŋa len namityal enan ŋai arule məhat, arotəlmam vi Jerusalem. Arusaḅ Tosəŋavur Pisan Tosua lotobonbon mai alat lototah mai galito,

34 Iotoke tokitin ke Nasuḅ tole məhat mai tovisi hən aSimon.

35 Beti gəlaru arukel ur nəsa tovisi metp̄isal mai na-ris-ləboii-an səlaru nəboŋ aYesu tobur nabəta.

AYesu evisi hən ahai susur gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Jon 20.19-23; Uman 1.6-8)

36 Nəboŋ artohol husur natgalenan sal, aYesu evisi, eil rivuh len galito ale ikel mai galit ke, “Nələmit tikad natəmat.”

37 Be losəhoḅut, ninelit epil, lunau ke lotoris nanunun.

38 Beti ikel mai galit ke, “Mətomətahw hən nəsa? Imabe nələmit euri ke notomaur tətəs?”

39 Məteris navəlagw mai nariegw gəlaru; ginau bogai! Bar ginau hən mətəbeləboi ginau, husur nanunun ideh səkad nabələseh̄w mai navisoh suŋan ginau notokade.”

40 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ eḅusan galit hən navəlan mai narien gəlaru.

41 Len nakemkeman mai nəmaŋmaŋan salito nələlit euri sal ale ike, “Mətukad nəhanian ideh geg a?”

42 Ŋa lulav nahudhuieh lotoləŋasi maii,

43 ale ilavi, ihani len nəholito.

Nasoruan naməkot siYesu husur nauman

44 Beti ikel mai galit ke, “Egai nəsa notokele mai gamit tia nəboŋ nototoh mai gamit sal ke, natit p̄isi lototosi husur ginau len nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail mai nəḅe gail limassarpoh.”

45 Beti esəŋav hən nənauan salit hən ləbeləboi natosian siGot.

⁴⁶ Ikel mai galit ke, “Natosian ekəmaiegai ke: AKristo, aGot totabtabuh lan, timasləŋon tisa vəsa ale le məhat dan nəmatan len nəmariboŋ titor.*

⁴⁷ Ale len nahəsan dereh nəvanuan gail likel ur nəpairan dan nəsaan mōs narubətian dan nəsaan van hən naluvoh hən nametbos gail pisi, tubat a Jerusalem.

⁴⁸ Gamit mətoris natgalenan, mitia kel ur nəsa məttorisi mai nəvanuan gail.

⁴⁹ Məteris, nosəvat nəsa aTəmagw tokel gati van hən gamito, be gamit mititoh len nabiltivile vir aGot bikol nədaŋan hən nəyalyalan len gamito hum nahurabat.”*

AYesu evi məhat

(Mak 16.19-20; Uman 1.9-11)

⁵⁰ Beti esəhar galit vəbar naut a Petani, ale isah hən navəlan vi məhat, eus aGot hən bigol navoian van hən galito.

⁵¹ Nəboŋ tosorsor sal eriŋ galito ale aGot ilavi vi məhat vi lan nəmav.

⁵² Na lulotu həni beti lotəlmam vi Jerusalem, lukemkem masuŋ.

⁵³ Ale lutoh tin len naholəvat todar vis naim siGot, lusor sal suh tabtab hən aGot.

* **24:46:** Isa 53; Hos 6.2 * **24:49:** Uman 1.4-5

Jon

Na-kel-uri-an tovoi aJon totoni

Ase itos nalobulat egai?

Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot lunau ke aJon tovi esua len ahai susur tosənjavur pisan toru siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel uri ke aYesu tovi aNatun ulumən aGot tosua səbon, ale evi tarhət sinəvanuan gail hən ləberinj nəlolit bidaŋ lan, ləbikad nadəlomian lan.

AJon itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi aYesu, alat lotoke linau ləboi nəsa tokele husur gai.

Nəsa evisi len nalobulat egai?

AJon ikel ur namerikel gail aYesu togole, mai naṗusanan gail tokel uri ke tovi aNatun aGot.

Nalobulat ehusur as galito?

Ehusur aYesu, ehusur aTəman, ehusur aNunun. Ehusur aYesu toṽusan aTəman hən nəvanuan gail, ehusur aNunun toviol hən nəmauran len nəsa aYesu togole mai tokele.

Natgalenan evisi ṗais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 26 vəbar A.D. 30.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai ibol husur nəsa tovisi len naut a Jutea.

AJon ike totoni nalobulat egai “hən mətbedəlomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətberinj nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətʔikad nəmauran len nahəsan” (Jon 20.30-31). AJon ekis aYesu hən aSoruan ale ikel uri ke itah mai aGot tia len natuṗatan nəboŋ togol natit ṗisi. Ikel uri ke aSoruan evi Got. Ale len nalobulat egai aYesu ikel vəhasoṑur həni ke “Ginau novi.” Lumaiegai ke: “Ginau novi bəta hən nəmauran” (6.35); “Ginau novi namial hən navile a pan” (8.12); “Ginau novi bopita” (10.7); “Ginau novi vanuan nasipsip tovoi” (10.11); “Ginau novi na-le-məhatan dan nəmatan” (11.25); “Ginau novi ṗisal, novi kitinan, novi mauran” (14.6) mai “Ginau novi bathuhau nakrep tin” (15.1, 5). Nəboŋ tokəmaienan ehum toke tovi Got, ale ikel kot natenan nəboŋ toke, “novi ginau notovi ginau” (8.24) ale nəboŋ toke, “a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau” (8.58). Len naṽide tomaienani ikel

vəhoti ke tovi Got, natuḅatan san eḅuer, nanonjan san eḅuer.

1) AYesu ase? (1.1-18)

2) AJon Baptais eutaut hən nəvanuan gail mōs nagəmaian seKristo (1.19-34)

3) AYesu etuḅat hən nauman san (1.35-51)

4) Nauman siYesu len nəhon nəvanuan gail (2.1-12.50)

5) Nəsa aYesu togole mai toḅusan həni pəpadaŋ hən naut a Jerusalem (13.1-17.26)

6) Lutah gat aYesu, lukot həni (18.1-19.16)

7) Nəmatan siYesu mai nətavunian san (19.17-42)

8) Na-le-məhat-an siYesu, ale evisi hən aḅai susur san gail (20.1-10)

9) AYesu evisi naməkot len naut a Kalili (20.11-21.25)

Nasoruan egəm vi vanuan, aYesu

¹ Len natuḅatan naSoruan itoh tia, ale aSoruan itah mai aGot, aSoruan enan evi Got.

² Atenan itah mai aGot len natuḅatan.

³ Len atenan aGot igol natit p̄isi tovisi. Atenan taḅuer, asike təkad natideh.

⁴ Gai evi nəkadun nəmauran, ale nəmauran enan evi nam̄ial sinəvanuan gail.

⁵ Nam̄ial satom̄ial van sal len nəmargobut be nəmargobut sasəhori.

⁶ Aulum̄an sua egəmai, aGot tosəvati, nahəsan aJon.*

⁷ Atenan egəm hum na-sor-ləboii-an hən b̄ikel vəhot nakitinan husur nam̄ial, hən nəvanuan p̄isi ləḅedəlom napisulan tokele.

⁸ Gai gabag savi m̄ial, be egəm hən b̄ikel vəhot nakitinan husur nam̄ial.

⁹ ASoruan egaii togəm hən navile a pan, gai evi nam̄ial kitin tom̄ias nəvanuan p̄isi.

¹⁰ Len gai aGot igol navile a pan tovisi. ASoruan itoh len navile a pan avil navile a pan ləsakəta ləboii.

¹¹ Egəm hən nəvanuan gail lotovi esan matmat, avil esan gail lomətahuni.

¹² Be galit p̄isi lotohəhaṽur həni, lotoriŋ nəlolit len nahəsan, eviol mai galit maiegai ke: evi len galito hən ləḅegəm vi natun aGot gail.

¹³ Nəvanuan ideh səpas galito, ləsavisi husur na-ləŋon-buni-an sinəvanuan o husur nənauan seulum̄an, avil nəpasian salit egəm len aGot.

¹⁴ ASoruan beti egəm vi vanuan, itoh mai gidato. Datoris nəyalyalan san, nəyalyalan aSoruan tokade, husur tosua ŋai,

* 1:6: Jon 1.19-36; Mat 3.1; Mak 1.4; Luk 3.1-2

togəm len aTata. Epul hən navoian toviol kəmas həni, epul hən nakitinan.

¹⁵ AJon ikel vəhot nakitinan husuri, ikai ke, “Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Gai bəgəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’ ”

¹⁶ Husur napulan hən navoian san, eviol kəmas hən navoian mai gidato. Ale len navoian san, eviol, eviol, eviol tabtab mai gadito.

¹⁷ Bathut len aMoses, aGot eviol hən nalo, avil len aYesu, aGot eviol kəmas hən navoian mai nakitinan mai gidato.

¹⁸ Avan ideh saris aGot boŋ ideh. ANatun səbon ŋai tosua, tovi Got, gai totoh tin mai aTata, gai eris aGot, isor vəsvəsaii.

AJon ike savi aKristo, aGot totabtabuh lan

(Mat 3.1-12; Mak 1.1-8; Luk 3.1-18)

¹⁹ NaJu gail a Jerusalem losəvat ahai tutumav gail mai galevis len nahəmar aLevi mai naFarisi gail hən ləbēus aJon ke, “Gaiug ase?” Ale egai evi na-kel-koti-an siJon.

²⁰ Ikel vəhoti, satətəs gole, ikel vəhoti ke, “Ginau nəsavei aKristo, aGot totabtabuh lan.”

²¹ Na lousi ke, “Ase gaiug? AElijah la?” Ale ike, “Aoa, nəsavei gai.” Luke, “Govi ahai kelkel ur a?” Isor var galit ke, “Ao.”*

²² Beti lousi ke, “Gaiug ase? Gikel koti mai ginamit hən namtbikel mai alat lotosəvat ginamito. Gaiug gikel nəsa husur gaiug?”

²³ AJon isor var galito hum ahai kelkel ur, aIsaiah ta sutuai toke,

“Novi nadoldol tokai len naut masmas tobbəsw ke,

‘Gol naŋisal tinor mōs Nasub!’ ”*

²⁴ Beti naFarisi gail naJu lotosəvat galit gəmai,

²⁵ lousi ke, “Asike gəbēvi aKristo, asike gəbēvi aElijah, asike gəbēvi aHai kelkel ur, imabe gubaptais hən nəvanuan gail?”

²⁶ AJon isor var galit ke, “Ginau nubaptais hən nəwai, be ikad sua toil ben gamito, mətsakəta ləboii.

²⁷ Gai toyar a tahw hən ginau, ginau nəsanor kasi hən nəbisah rubat nəhau hən naributbut san.”†

²⁸ Len nəboŋ enan aJon ibapbaptais hən nəvanuan gail len naut a Petani, tarhəwisel Jortan.

AYesu, natuhsipsip siGot

²⁹ Pelan han, aJon eris aYesu toyaryar gəmai ale ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bilav kuv nəsaan sinavile a pan.‡

* **1:21:** *Elijah:* Mal 4.5, *ahai kelkel ur:* Deu 18.15, 18 * **1:23:** Isa 40.3 † **1:27:** Evi slev gail lotosah rubat nəhau hən naributbut silat lotovi lohoim, ale naslev evi naut kəmas len nəvanuan salit gail. ‡ **1:29:** *Navile a pan* len naut egai namilen nəvanuan ideh.

³⁰ Ategai bogai notosor husuri ke, ‘Dereh avan sua tegəm a tahw len ginau, iyalyal səhor ginau, husur itoh sutuai tia, ginau notobuer sal.’

³¹ Ginau nəsakəta ləboii, avil nogəm, nubaptais hən nəwai hən nəbīgol aIsrael ləbeləboii.”§

³²⁻³³ Beti aJon ikel koti ke, “Nəsakəta ləboi ategai, avil atenan tosəvat ginau hən nəbībaptais hən nəwai, ikel mai ginau ke, ‘Nəboŋ gəberis aNunugw bevi pan, bitoh tin len avan sua, avan enan dereh tibaptais hən nəvanuan gail hən aNunun aGot.’ Beti noris aNunun aGot tovi pan dan nəmav hum nətav** ale itoh tin len ategai.

³⁴ Ale noris natgalen tia, nukel koti ke, ateg bogai aGot totabtabuh lan.”††

Ahai susur metəkav gail siYesu

³⁵ Len nəboŋ tohusuri aJon eil tətəs mai eru len ahai susur san gail.

³⁶ Nəboŋ toris aYesu toʋot van ike, “Məteris! Natuhsipsip siGot bolai.”

³⁷ Nəboŋ ahai susur artosəsəlŋ hən nəsa tokele, arohusur aYesu.

³⁸ Beti aYesu ipair, eris gəlaru artohusuri, ale eus gəlar ke, “Məroləŋon nəsa?” Arusor vari ke, “Rappi (namilen ke Hai pusan), gutohtoh a be?”

³⁹ Isor var gəlar ke, “Gəm, kəta risi.” Nə aruvan, aroris naut totohtoh lan, ale arutah maii len namityal tovat ut mədau, lovurvur nəmariboŋ enan maii.

⁴⁰ Aadru aʋan aSimon Pita, evi gəlar sua tosəsəlŋ hən nəsa aJon tokele, tohusur aYesu.

⁴¹ Natit metəkav Aadru togole, isaḅ aSimon, aʋan gabag, ale ikel maii ke, “Namrusaḅ aMessiah!” (namilen tovi aKristo, aGot totabtabuh lan).

⁴² Beti Aadru esəhar aPita van hən aYesu. AYesu ekəta bunusi ale ike, “Gaiug boh aSimon, anatan aJon, dereh lekis gaiug hən aKefas (namilen tovi aPita).”‡‡

AYesu ekis aFilip mai aNatanael

⁴³ Pelan han aYesu ike tevi lan naut a Kalili. Ebubur mai aFilip ale ikel maii ke, “Gegəm husur ginau.”

⁴⁴ (AFilip evi aulePetsaita tovi navile matmat siAдру mai aPita).

§ 1:31: Israel len naut egai evi nəpasusan siJakop aGot tokisi hən aIsrael am.

** 1:32-33: Nətav ehum navimal topəhapəhw. †† 1:34: Natosian galevis ta sutuai luke evi anatan ulumān siGot ‡‡ 1:42: Len nasoruan ta Aram, Kefas evi vat mot, Pita am evi vat mot len nasoruan ta Kris.

45 AFilip isaḅ aNatanael ale ikel maii ke, “Namtusab̄ ategai aMoses totos husuri len nalo san, ahai kelkel ur gail am lutos husuri! Nahəsan aYesu, anatum aJosef ta Nasaret.”

46 ANatanael eusi ke, “Natideh tovoi n̄au egəm a Nasaret a? Eḅuer!” AFilip ike, “Gegəm risi.”

47 Nəboŋ aYesu toris aNatanael togəm həni ike, “Məteris! AuleIsrael kitin bogai! Səkad nagəgərasan ideh lan.”

48 ANatanael eusi ke, “Goləboi mab hən ginau?” AYesu isor vari ke, “Noris gotobətah pipifik^{SS}, a tahw hən aFilip tokis gaiug.”

49 ANatanael esəhoṽut len natenan, isor vari ke, “Hai p̄usan, kitin, gaiug boh aNatun aGot, gaiug boh aKiŋ seIsrael!”*

50 AYesu ikel maii ke, “Godəlom natenan husur notokel mai gaiug ke notoris gotobətah pipifik a? Dereh geris natit gail gəḅip̄aŋ lan səhor masuṽ hən natenan.”

51 AYesu isor am ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, dereh məteris nəmav ḅesəŋav, aŋel siGot gail ləḅevi məhat ale ləḅevi pan len aNatun Nəvanuan.”*

2

Nəlahan len naut a Kana

1 Hois am ikad nəlahan len naut a Kana a Kalili. Anan aYesu itoh ei,

2 ale lous aYesu mai ahai susur san gail am hən ləḅegəm hən nəlahan.

3 Len nəhanan, nəboŋ nəwain tohav, anan aYesu ikel maii ke, “Lupar wain.”

4 Ale aYesu isor vari ke, “Litegai, savi natideh len gidaru, namityal sagw sagəm sal.”

5 Ale anan ikel mai nəvanuan nauman gail ke, “Nəsa ḅikel mai gamito, mitigole.”

6 Len naut enan nabiltibiliwai nəvat toməlevtes loil ei. Husur nəvide len nalo salito, nəJu gail lugol galit luveveu len nəwai enan. Nəboŋ nabiltibiliwai v̄isusua topul ikad nalita toyi 80 o 120 lan.

7 AYesu ikel mai galit ke, “Bir nəwai len nabiltibiliwai galegai.” Ale ləḅir nəwai van vapul səsəhov.

8 Beti ikel mai galit ke, “Vəvaut kuv ideh, lavi van hən nəmasta hən nəhanan.” Ale lugole.

9 Nəboŋ amasta hən nəhanan todamis nəwai togəm vi wain, ekis naulum̄an tomadhalah gəmai. (Amasta saləboi naut nəwain togəm lan, be nəvanuan nauman gail loləboii).

^{SS} 1:48: *Nafik* evi nəhai sua, nəvite am lokisi hən nafik. * 1:49: Psa 2.7 * 1:51: Gen 28.12

10 Isor sal suh aulumān en tolah ke, “Nəvanuan p̄isi loṗəpahun nəwain tovoi a m̄o, ale nəboŋ galit lototərog, loṗəpahun togon savoi masuṽ. Avil gaiug, gotəgau gat nəwain tovoi vəbar gagai!”

11 Nātenan aYesu togole len navile a Kana a Kalili evi namerikel metəkav tokel kot aYesu, tovəhot nəyalalan san. Ale ahai susur san gail lorin̄ nəlolit todaŋ lan.

12 Nəboŋ nəlahan tonon̄ aYesu evi pan vi Kapernaum, gai mai aṽan gail mai anan mai ahai susur san gail, ale losuh ei hən nəmariboŋ galevis.*

*AYesu ivahvahur naut todar vis naim siGot
(Mat 21.12-13; Mak 11.15-17; Luk 19.45-46)*

13 NəPasova seJu gail egəm pəpadaŋ, ale aYesu evi məhat vi Jerusalem.

14 Len naholəvat todar vis naim siGot eris alat lotoṗur hən nəbuluk mai nasipsip mai nətav gail. Eris alat lotogəgel hən nəvat lotobətah ei.*

15 AYesu ebutan ḃonḃon hən nəhau gail, beti ehut nəvanuan p̄isi dan naholəvat todar vis naim siGot. Ehut nasipsip mai nəbuluk gail, idaŋdaŋ nakoin gail ale ikabsan natev gail.

16 Ikel mai alat lotoṗur hən nətav gail ke, “Tariv natgaleg vi tut. Samtigol naim seTəmagw tehun naim nəmaket!”

17 Ahai susur san gail lunau səhoti ke natosian ike, “Nəlogw ipat tabtab len naim sam̄ totəgau gat tabtab hən ginau.”*

18 Nəlon naJu gail epəŋasi ale lousi ke, “Gukad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an tomabe hən gotoləboi gəḃigol natgalenan? Gigol namerikel ideh hən namtḃekəta ləboi nədaŋan sam̄!”

19 AYesu isor var galit ke, “Mitigol naim siGot egai timasirsir, ale dereh neum həni tile məhat təlmam len nəmariboŋ titor.”*

20 Ale lusor vari ke, “Namtoum hən naim egai len nasihau tovi 46. Gunau ke goləboi gəḃeum həni ḃile məhat təlmam len nəmariboŋ ḃitor mabe?”

21 Ris aYesu tosor husur naim siGot tovi niben.

22 Imagenan, nəboŋ aGot tolavi dan nəmatan, ahai susur san gail lunau gat nategai tokele tia, ale lodəlom natosian siGot mai nasoruan siYesu.

AYesu eləboi tia nənauan sinəvanuan gail

* **2:12:** Mat 4.13 * **2:14:** Nəvanuan naut tiltile gail lovi lan nabiltivile Jerusalem m̄os nəPasova. Logəm len naprovens isoḃur ale lukad nəvat tiltile. Imaienan, len naholəvat todar vis naim siGot a Jerusalem, ikad nəvanuan lotogəgel hən nəvat silat lotogəmai. Husur ahai tutumav gail ludam̄ hən nəvanuan lotoviol len naim siGot leviol hən nəvat nasilva səlani ŋai. * **2:17:** Psa 69.9 * **2:19:** Mat 26.61, 27.40; Mak 14.58, 15.29

²³ Ale nəboŋ aYesu totoh len naut a Jerusalem len nəhanan hən NəPasova, isoḅur lorin̄ nəlolit len nahəsan nəboŋ lotoris namerikel gai togolgole.

²⁴ Avil aYesu səkad nadəlomian len nəlolit lotorin̄j len gai husur eləboi nəḅoruan nəsaan salit gail.

²⁵ Avan ideh asike ḅikel kot nəvanuan gail maii, savi natideh len gai, husur gai eləboi nəḅoruan salit tia.

3

AYesu mai aNikotemus

¹ Ikad avan sua len naFarisi gail, nahəsan aNikotemus toil a mō hən naJu gail.

² Egəm hən aYesu len mariug, ale isor maii ke, “Hai pusan, namtoləboii ke gaiug govi ahai pusan sua aGot tosəvati gəmai, husur səkad avan ideh toləboi ḅigol namerikel gotogolgole, asike aGot ḅitoh maii.”

³ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, avan ideh asike ḅikad nəpasian tətəs,* edədas ḅeris natohan pipihabəlan aGot.”

⁴ ANikotemus eusi ke, “Imab hən nəvanuan tovi haṽut tia ḅikad nəpasian tətəs? Edədas ḅəḅis təlmam len nəhad hən natətai len nabəhaṽun anan hən ḅipas vəha-ru həni!”

⁵ AYesu isor vari ke, “Kitin, nokitin mai gaiug ke, nəvanuan timaskad nəpasian len nəwai mai aNunun aGot†, hən ḅeləboi ḅəḅis len natohan pipihabəlan aGot.

⁶ Niben nəvanuan ipas nəvanuan tokad nəmauran hən niben ŋai, aNunun aGot ipas nanunun nəvanuan, nanunun toveveu, tokad nəmauran toveveu.

⁷ Imaienan, sagipən̄ len nəsa notokele ke, ‘Gimaskad nəpasian tətəs.’

⁸ Nələn eṽuv husur naləŋonian san ale gosəsələn̄ hən nəwalan han, be gəsələboi naut toṽuv gəm lan mai naut toṽuv vi lan. Len naṽide tomaienān, gəsaris aNunun aGot, be goris nau-man san len nəmauran silat aNunun aGot topas nanunulito toveveu.”

⁹ ANikotemus eusi ke, “Natgalenan levisi mabe?”

¹⁰ AYesu isor vari ke, “Imabe? Govi ahai pusan totibau seIsrael, be gəsələboi natgaleg a?

¹¹ Kitin, nokitin mai gaiug ke, namtukel ur nəsa namttoləboii, namtukel kot nəsa namttorisi, avil gamito, mətədəlōm na-kel-koti-an sinamito.

* **3:3:** Len nasoruan ta Kris, *tətəs* ikad namilen sual am tovi *egəm a məhat* gol ke naves egai eləboi ḅikad namilen tovi *avan ideh asike ḅikad nəpasian togəm a məhat*, *edədas ḅeris natohan pipihabəlan aGot.* † **3:5:** Len nasoruan ta Kris, *nunun* ikad namilen eru, sua evi nanunun, sua evi nəlan o nasuŋavŋavan. Len natosian seJu gail nəboŋ lotosor husur aGot, lokəmaienan.

12 Nəboŋ notosor husur nəsa tovisi len navile a pan, mətsadələm ginau. Gol ke nəbisor husur nəsa tovisi len nəmay, asike mətədələm ginau!

13 Səkad avan ideh tovi məhat len nəmay toləboi bikel ur nəsa tovisi lan. ANatun Nəvanuan ŋai egəm len nəmay, naut san matmat, ale gai ŋai eləboi bikel husuri.

14 Len naut toḅəbesw, tomasmas, aMoses esuhun nəlablab hən nəmat len nəhai.* Len nəvide tomaienən, limassuhun aNatun Nəvanuan len nəhai balbal,

15 hən ke, nəvanuan pisi ləberin nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai.

16 “Bathut aGot eləmas bun navile a pan maiegai ke: eviol hən aNatun tosua səbon hən avan ideh berin nəlon bidaŋ lan, asike, asike imasig be dereh tikad nəmauran vi sutuai.

17 Husur aGot sasəvat aNatun vi lan navile a pan hən berin ke lipanis sil nəsaan salito, be hən ke, len aNatun, aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

18 Avan ideh tokad nadələmian lan, aGot sariŋi ke bipanis, avil avan ideh səkad nadələmian lan, aGot erin ti ke tipanis, husur səkad nadələmian len nəhəsən aNatun aGot tovi aNatun tosua səbon.

19 Nəpanismen esil nategai ke: Namial ebis len navile a pan, be nəvanuan loləmas bun nəmargobut səhor Namial, husur nəsa lotogolgole isa batbat.

20 Husur alat lotogolgol nəsaan lomətahun bun Namial, ləsavi lan Namial husur lomətahw len Namial bəmias pərpəpəp hən nəsaan salito len nəhon nəvanuan gail.

21 Be avan ideh totoh len nakitinan, egəm hən Namial hən bəmias nəsa togole len nədaŋan siGot.”

AJon Baptais isor husur aYesu

22 Nəboŋ natgalenan tonon, aYesu mai ahai susur san gail lovi lan naprovens a Jutea. Len naut enən itohtoh mai ahai susur san gail ale ibaptais hən nəvanuan gail.

23 AJon am ibaptais hən nəvanuan gail len naut a Aenon pəpadaŋ hən naut a Salim, husur nəwai isoḅur ei. Ale nəvanuan gail logəm tabtab həni, hən ləbibaptais.

24 (Len nəboŋ enən ləsariŋ aJon len naim bəbaŋis sal).*

25 Beti ahai susur siJon galevis lovitvituh mai naJu sua husur nəvide hən nalilosan hən ləbiveveu mōs nalotuan.

26 Ale logəm hən aJon, luke, “Hai pusan, ategai totoh mai gaiug tarhəwisel Jortan, ategai gotosor husuri, gagai ibaptais hən nəvanuan gail, ale nəvanuan pisi logəm həni.”

* 3:14: Num 21.9 * 3:24: Mat 14.3; Mak 6.17; Luk 3.19-20

²⁷ Ale aJon isor var galit ke, “Nəvanuan eləboi b̄ikad nəsa ɲai aGot len nəmav toviol həni maii.

²⁸ Gamit m̄au mətələboi mət̄bikel kot nəsa notokele ke, ‘Ginau nəsavı aKřisto, aGot totabtabuh lan. Avil aGot esəvat ginau a m̄o tia, beti atenan.’*

²⁹ Nəb̄ikel nasoruan kəta husuri, imaiegai ke, natəbarehreh tolah evi seulum̄an tolah maii. Be naulum̄an tovi tarhət sitenan tolah, toil təban, tosəsəloŋ həni, gai ehəhəvur hən tosəsəloŋ hən nadolon aten tolah. AKřisto esum̄an atenan tolah, ale nəvanuan lotovan həni hən b̄ibaptais hən galito, losum̄an alitenan tolah. Ginau nosum̄an naulum̄an tovi tarhət sitenan. Nopul hən nahəhəvuran nəboŋ notosəsəloŋ hən nəvanuan gail lotovan hən aKřisto.

³⁰ AKřisto timasyalyal səhor ginau; ginau a pan.”

³¹ Atenan togəm len naut a məhat, iyalyal səhor natit p̄isi; avan tovi hən navile a pan, evi sinavile a pan, ale isor husur natit gail sinavile a pan ɲai. Atenan togəm len nəmav iyalyal səhor natit p̄isi.

³² Ikel kot nəsa torisi, nəsa tosəsəloŋ həni be səkad avan ideh todəlom nəsa tokele.

³³ Be avan ideh todəlom na-sor-ləboii-an san, isaḅ səhoti ke aGot ekitin.

³⁴ Husur atenan aGot toşəvati ikel nasoruan siGot husur aGot eviol hən aNunun kavkav maii, nagilen toḅuer.

³⁵ AGot, aTata eləmas bun aNatun, ale eriŋ natit p̄isi len navəlan tia.

³⁶ Avan ideh toriŋ nəlon todaŋ len aNatun aGot ikad nəmauran vi sutuai. Avil avan ideh tomətəhun b̄eriŋ nəlon len aNatun aGot, asike ikad nəmauran enan, be nəlol paŋpaŋ siGot ipat tabtab lan.

4

AYesu mai atob̄taSamaria

¹ Beti naFarisi gail losəsəloŋ həni ke aYesu tobaptais hən nəvanuan lotosəḅur hən ləb̄egəm vi hai susur san gail, lusəḅur səhor siJon.

² (Be savı aYesu tobaptais hən nəvanuan, ahai susur san gail ɲai lugole.)

³ Nəboŋ aYesu toləboi nəsa naFarisi gail lotosəsəloŋ həni, eriŋ naut a Jutea, etəlmam vi Kalili.*

⁴ Len nəvanan san imasyar tur len naut a Samaria.

⁵ Ale ibar navile sua a Samaria, nahəsən a Sikar, topat pəpadaŋ hən nətan aJakop tolavi mai aJosef, anatum.†

* **3:28:** Jon 1.20; Mal 3.1 * **4:3:** Nəboŋ aYesu toləboii ke naFarisi lotosəsəloŋ hən tobaptais hən nəvanuan tosəḅur, emətəhun ləb̄ib̄al maii ale eriŋ naut enan. † **4:5:** Gen 33.19; Jos 24.32. Len naut egai isor husur aJakop ta sutuai, tovi natun aIsak tovi natun aApraham.

⁶ Ikad naburhuwai siJakop ei. Beti aYesu, niben tomatmat husur nøyaran tobəlav, ebətah tarhəburhuwai enan. Natubliial bolai.

⁷ AtobtaSamaria sua egəm hən bəvəvaut. Ale aYesu ikel maii ke, “Lav nəwai. Nemuni.”

⁸ Ebətah səbon husur ahai susur san gail lovi lan navile hən ləbēvur nəhanian ideh.

⁹ Imagenan apəhaʔut isor vari ke, “Be gaiug govi Ju, ginau novi tobtaSamaria. Gous mab hən nəwai hən ginau?” (Husur alat a Jutea ləsəbon mai alat a Samaria boŋ ideh).*

¹⁰ Ale aYesu isor vari ke, “Gətaləboi naviolan siGot, mai ginau notokel mai gaiug, ‘Lav nəwai. Nemuni,’ gətaus ginau həni tia, ale nətəlav nəwai nəmauran mai gaiug.”

¹¹ Alitenan ikel maii ke, “Nasuḅ, gəsəkad nabiliwai, nəhau ebuer, ale naburhuwai eg isareh masuḅ. Goləboi gəbēvəvaut nəwai nəmauran enan a be?”

¹² Gaiug gunau ke gototibau səhor atəmadat ta sutuai, aJakop a? Bathut gai m̄au ilav naburhuwai egai mai gidato, ale gai mai anatun gail mai narivatəvat gail lomun lan.”

¹³ AYesu isor vari, ike, “Nəvanuan p̄isi lotomun len nəwai egai, dereh limaduh tətəs.

¹⁴ Avil avan ideh tomun nəwai nəbilav maii, asike imaduh boŋ ideh. Be nəwai nəbilavi maii ehum nabəko toʔuv vi məhat len nəlon, tolav nəmauran vi sutuai maii.”

¹⁵ Napəhaʔut ikel maii ke, “Nasuḅ, lav nəwai ideh mai ginau bai, hən asike nəbimaduh boŋ ideh, asike nəbēgəm gegai hən nəvəvautan tətəs am.”

¹⁶ Ikel mai alitenan ke, “Givan vakis asoam̄, mərəgəmai.”

¹⁷ Apəhaʔut isor vari ke, “Nəsəkad asoagw ideh.” AYesu ikel maii ke, “Nəboŋ gotoke, ‘Nəsəkad asoagw ideh,’ gokitin;

¹⁸ husur gulah mai asoam̄ erim tia, ale ahaʔut gotokade gagai savi asoam̄, gəsələh maii. Nəsa gotomadhakele ekitin.”

¹⁹ Apəhaʔut ike, “Nasuḅ, gaiug govi ahai kelkel ur.

²⁰ Atəmanamit ta sutuai lulotu len nəvəhuh egai, be gamit məttovi Ju, mətuke naut a Jerusalem ŋai evi naut nalotuan.”

²¹ AYesu isor vari ke, “Litegai, gaiug gedəlom nəsa notokele. Nəboŋ dereh tegəmai hən ke asike evi natideh hən mətʔilotu hən aTata len nəvəhuh egai o len naut a Jerusalem.

²² Gamit a Samaria mətəsaləboi gai mətto lotu həni; ginamito, namtulotu hən gai namttoləboii, bathut nə-lav-kuvi-an dan nəsaan egəm len naJu gail.

²³ Avil namityal dereh tegəmai, egəm tia, hən ke alat lotolotu kitin ləbilotu kitin hən aTata len nəlolit kavkav, len nədaŋan

* 4:9: Luk 9.52-53; Ezr 4.1-5; Neh 4.1-2

seNunun, husur galit lovi nəvanuan nalotuan aTata tokəta don galito.

²⁴ AGot savi nəvanuan tokad niben gotoləboi gəberisi, ao, ehum nanunun sua o nasuᶯavᶯavan gotodədas gəberisi be tovi nəkadhumauran. Ale alat lotolotu həni limaslotu hən aGot hum tovi aGot kitin. Limaslotu kitin hən gai len nəlolit kavkav, len nədaᶯan seNunun.”

²⁵ Apəhaᶯut ikel maii ke, “Noləboii ke aMessiah aGot totabtabuh lan dereh tegəmai, aten lotokisi hən aKristo. Nəboᶯ bəgəmai dereh tikel ur natit pisi mai ginamito.”

²⁶ AYesu ikel maii ke, “Ginau en bogai notosor mai gaiug.”

Ahai susur gail lotəlmam

²⁷ Len namityal enan, ahai susur san gail lotəlmam, losəhoᶯut habat hən aYesu tosor mai apəhaᶯut sua, avil galit ideh saus aliten ke, “Goləᶯon nəsa?” o saus aYesu ke, “Gusor mabe mai alitegai?”

²⁸ Beti napəhaᶯut eriᶯ nabiliwai san, etəlmam vi lan nabiltivile ale ikel mai nəvanuan gail ei ke,

²⁹ “Mətegəm ris avan sua tokel mai ginau hən natit pisi notogole. Mətunau ke aKristo, aGot totabtabuh lan a?”

³⁰ Nə nəvanuan gail loriᶯ nabiltivile, lotuᶯat van həni.

Nəbol pusan husur nəmatuan

³¹ Beti ahai susur gail lukele ke, “Hai pusan, gihan.”

³² Be ikel mai galit ke, “Nukad nəhanian hagw gamit mətsaləboii.”

³³ Imaienan ahai susur gail lukel mai galit gabag ke, “Ase ilav nəhanian maii?”

³⁴ AYesu ikel mai galit ke, “Nəhanian hagw evi hən nəbigol naləᶯonian sitenan tosəvat ginau hən nəbigol vurvur nauman san.

³⁵ Mətukad nasoran sua toke, ‘Nahəbati tivat beti nəmatuan,’ be mətesəᶯav hən namətamito, mətekəta ris nəmarireu hən nawit tomasmas, toutaut hən nəmatuan tia.

³⁶ Nəvanuan tota kokotov nawit enan, tosəgov, gai etuᶯat lav naᶯurᶯuran san, ale esəsəgov hən nawit məs nəmauran vi sutuai.‡ Igole hən gai tota kokotov nawit mai gai tomabule, arᶯehəhaᶯur ᶯonᶯon.

³⁷ Husur nasoran egai ekitin toke, ‘Ikad avan sua tomabul, ikad togon tosəgov tomatu.’

³⁸ Nəsəvat gamit hən mətᶯesəgov ᶯonᶯon hən nəsa mətsaum məsi. Galevis am loum idan məsi. Be gamit mətohusur galito ale mətopul hən nəmatuan.”

‡ 4:36: Len naves egai, *nawit tomatu* evi nəvanuan toutaut hən ᶯesəsəloᶯ hən nasoruan siGot, toutaut hən ᶯikad nadəlomian lan.

39 Alat a Samaria isoður len naðiltivile a Sikar loriņ nəlolit len aYesu husur na-kel-uri-an sepəhaṽut toke, “Ikel mai ginau hən natit þisi notogole.”

40 Beti nəboņ alat a Samaria lotogəm həni, lousi hən bitoh mai galito, ale itoh ei vəbar nəmariboņ eru.

41 Ale husur nasoruan san, isoður am lukad nadəlomian.

42 Beti lukel mai napəhaṽut ke, “Nadəlomian sinamit len aYesu sahusur nəsa gotokele am, bathut ginamit gabag nam-tosəsəloņ həni, ale namtoləboi səhoti ke ategai ilav kuv kitin hən navile a pan dan nəsaan.”

AYesu igol anatun nəvanuan nauman sekiņ imaur

43 Nəboņ nəmariboņ toru togam gole, aYesu eriņ naut enan, evi Kalili.

44 AYesu māu ikel koti ke, “Len naut sihai kelkel ur ideh, ləsaputsan atenan len nənauan salito.”*

45 Imagenan, nəboņ aYesu tobar naut a Kalili, alat naut enan lohəhaṽur həni husur loris natit þisi togole len nəhanan a Jerusalem, husur galit am losuh len nəhanan enan.*

46 Imaienan, aYesu evi Kana a Kalili, naut togol nəwai togəm vi wain lan.* Len naut enan ikad əbiltivanuan sua toum sekiņ, anatun uluṽan toməsah, topat len nəmel len naut a Kapernaum.

47 Nəboņ atenan tosəsəloņ hən aYesu togəm a Jutea vəbar naut a Kalili, ivan həni. Eņiri hən bəgəm vi lan naut a Kaper-naum, gol anatun timaur husur pəpadaņ timat.

48 Na aYesu ikel maii ke, “Asike mətḃeris namerikel gail o natit mətḃimaņmaņ lan, asike mətukad nadəlomian!”

49 Əbiltivanuan toum sekiņ eņiri tətəs ke, “Nasub, asike gəbəgəm gagai, dereh anatugw timat!”

50 AYesu isor vari ke, “Givan, anatumṽ imaur.” Edəlom nəsa aYesu tokel maii, ale ivan.

51 Len nəyaran san vahim, naslev san gail lobubur maii, lukel uri ke, “Anatumṽ imaur tia!”

52 Eus galit ke, “Eləņon ivoi len namityal sa?” Beti lusor vari ke, “Napudan san inoņ nino len namityal tosua ut mədau.”§

53 Beti atata inau səhoti ke, len namityal enan ηai aYesu ike, “Anatumṽ imaur.” Ale gai mai galit þisi lotosuh lohoim san, logəm vi vanuan nadəlomian.

54 AYesu evi Jutea təlmam vi Kalili vəha-ru, ale egai evi namerikel na-vəha-ru-an aYesu togole len naut a Kalili.

* 4:44: Mat 13.57; Mak 6.4; Luk 4.24 * 4:45: Jon 2.23 * 4:46: Jon 2.1-11

§ 4:52: Len nasoruan ta Kris ike *namityal toməlevru* husur len nalennəyal sua ikad nəhaua toməlevtes len nadudulan ale toməlevtes am len naut mədau.

5

aYesu igol avan sua imaur len nəwai a Petsata

¹ Husur nəboŋ enan, aYesu evi məhat vi Jerusalem van hən nəhanan sua seJu gail.

² Ale len naut a Jerusalem, pəpadaŋ hən nametləkau lotokisi hən Nametləkau Nasipsip, ikad nabiltiburhuwai lilos tokad navərada torim todar visi, nahəsan Petsata* len nasoruan seİpru gail.

³⁻⁴ Nəvanuan isoḅur lotoməsah lupat pipivərada galenan, ametḅesw gail, galevis narielit togau mai galevis nahudhubelit tomat.†

⁵ Ikad esua topat ei toməsah len nasihau tovi 38 tia.

⁶ aYesu eris atenan topat ei, eləboii ke toməsah tobəlav tia, ale eusi ke, “Goləŋon ke gimaur a?”

⁷ Aten toməsah isor vari ke, “Nasuḅ, nəsekad avan ideh tovi tarhət sagw hən nəḅevi lan nəwai nəboŋ toŋaluŋalw. Nəboŋ notohisi hən nəḅevi pan lan, avan tile am akis ibar nəwai a mō, beti ginau.”

⁸ aYesu ikel mai ke, “Gile məhat, gebul hən nəbateh sam, pati, ale yar van.”

⁹ Vəha-sua ŋai aten imaur. İpat nəbateh san ale iyaryar van, avil nəboŋ enan evi nəSappat.

¹⁰ İmaienan, alat lotoil a mō hən naJu gail lusor lan aten tomaur. Luke, “Daməŋ nəSappat bogai! Nəboŋ gotopat nəmel sam, goḅur kotov nalo tokai tas nauman!”*

¹¹ İsor var galit ke, “Avan togol notomaur ikel mai ginau ke, ‘Pat nəmel sam, yar van.’ ”

¹² Lousi ke, “Ase ikel mai gaiug hən gəḅigol maien həni?”

¹³ Avil aten tomaur saləboii, husur aYesu ivan vəmasig len naluḅoh len naut enan.

¹⁴ Len namityal tovan, aYesu isaḅ atenan len naholəvat todar vis naim siGot ale ikel maii ke, “Geris, gagai gumaur, be sagigol nəsaan am hən asike natideh tosa səhor ta mō ḅevisi hən gaiug.”

¹⁵ Beti naulumian ia kel mai alat lotoil a mō hən naJu gail ke aYesu boh togole tomaur.

¹⁶ İmaienan lotuḅat mədas bun aYesu sil togol natgalenan len nəSappat.

¹⁷ Be aYesu isor var galit ke, “ATəmagw eumum van vəbar gagai, ale ginau tu noum van.”

* **5:2:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris luke *Betesta*. † **5:3-4:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nategai: *Lupat vir nəwai ḅiŋaluŋalw*,⁴ *husur aŋel siNasuḅ egəm len nəboŋ galevis, ebul hən nəwai, ale nəvanuan tovi lan nəwai metəkav, dereh timaur.* * **5:10:** Neh 13.19; Jer 17.21

18 Imaienan, alat lotoil a m̃o hən naJu gail ludas p̃isal am hən ləb̃igole b̃imat. Savi husur toḅur kotov nə-kai-tasi-an hən nəsappat ŋai, be husur tokel ke aGot tovi aTəman san, imaienan, ike gai gabag toḅitp̃itoḅ mai aGot.

AYesu ikel vəhoti ke tovi aNatun aGot

19 Na aYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, aNatun aGot edədas b̃igol natideh səḅon, eləboi b̃igol ŋa nəsə toris aTəman togole. Husur nəsə aTəman togole, aNatun am igole.

20 Husur aTəman eləmas bun aNatun ale eḅusani hən natit p̃isi gai togole, ale dereh teḅusani hən natit gail lotosəhor natgalenan hən mət̃biman̄man̄ lan.

21 Hum ke aTəman togol nəvanuan lotomat lule məhat, tolav nəmauran mai galito, aNatun am ilav nəmauran mai avan ideh gai toləḅon b̃ilavi maii.

22 Husur aTata səsəḅ səhoti ke avan ideh b̃ipanis, aoa erin̄i len aNatun hən b̃isəḅ səhoti ke nəvanuan gail ləb̃ipanis,

23 hən nəvanuan p̃isi ləḅeputsan aNatun len nənauan salito hum lotoputsan aTata a məhat. Asike gəḅeputsan aNatun len nənauan sam̄, gəsaputsan aTata tosəvati len nənauan sam̄.

24 “Kitin, nokitin mai gamito, avan ideh tosəsələḅ hən nasoruan sagw, tokad nadələmian len aGot tosəvat ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai, asike eḅis len nəpanismen, be imakuv tia dan nəmatan vi lan nəmauran.

25 Kitin nokitin mai gamito, len nəḅon̄ b̃egəmai, hun nəḅon̄ togəḅm̄ tia, dereh alat lotomat lesəsələḅ hən nadoldol siNatun aGot, ale alat lotosəsələḅ həni, dereh likad nəmauran.

26 Husur aTata tovi nəkadun nəmauran, gai erin̄i len aNatun am hən ḅevi nəkadun nəmauran.

27 Ale erin̄i nədaḅan len navəlan hən b̃ikot hən nəvanuan gail, husur evi aNatun Nəvanuan.

28 Samtiḅan̄ len natgalenan, husur ikad nəḅon̄ togəḅmai hən alat lotomat len naḅur nəmatan salito ləḅesəsələḅ hən nadolon aNatun aGot,

29 ale dereh lile məhat dan naḅur nəmatan. Alat lotogol tovoi, dereh lile məhat hən ləḅimaur tətəs. Avil alat lotogol tosa, dereh lile məhat hən ləḅesəsələḅ ləboi nəpanismen salito.*

30 “Ginau nodədas nəb̃igol natideh len ginau səḅogw. Nəpəḅehun navoian dan nəsəan hum aTata tokele. Ale nəpəḅehwan sagw inor husur nəsəgole husur naləḅon̄ian sagw, be nugole husur naləḅon̄ian sitenan tosəvat ginau.”

Na-kel-koti-an husur aYesu

* 5:29: Dan 12.2

31 AYesu isor am mai naJu gail ke, “Ginau sãbogw ñai nãtasor læboi ginau, nasoruan sagw asike takitin.

32 Avil ikad atesual am tosor vi tarhãt sagw, ale nolãboii ke na-sor-lãboii-an san husur ginau ekitin.

33 Mãtosãvat galevis tia van hãn aJon, ale gai ikel ur nakitinan.*

34 Be nãsariñ gat nãlogw len na-sor-vi-tarhãte-an nãvanuan tokele, ao, nuser husuri ñai hãn mãtãimakuv dan nãsaan samito.

35 AJon ehum namial topan, tomial. Ale gamit mãtulekis hãn mãtãitoh kãkereh len namial san, hãn mãtãbehãhãvur.

36 AJon ikel kot ginau, avil ikad na-kel-koti-an tosehãr esan. Husur natit gail aTata tolav mai ginau hãn nãbigol ñis gail, natgalenan notogole, lovusan nakitinan husur ginau, ke aTata tosevat ginau.

37 Ale aTata tosevat ginau, gai isor læboi ginau. Gamit mãtsasãselõñ hãn nadolon, mãtsakãta læboi gai tomabe.

38 Ale nasoruan san sãpat savoi len nãlomito husur mãtsadãlom ginau, ginau boh, aTata tosevat ginau gãmai.

39 Mãtudõñdõñ nãmauran vi sutuai len nãtosian siGot bathut mãtunau ke nãmauran vi sutuai topat lan. Be nãtosian galenan lukel nakitinan husur ginau!

40 Wake mãtsalãñon mãtãbegãm hãn ginau hãn mãtãbikad nãmauran enan.

41 “Nãboñ mãttosal suh ginau, nã-sal-suhi-an samito savi natideh len ginau

42 husur nolãboi mãtsalãmas bun aGot len nãlomito.

43 Ginau nogãm len nahãsan aTãmagw ale mãtomãtahun ginau, mãtsahãhãvur hãn ginau. Be naut kãmas avan ideh am begãm len nahãsan gabag ñai, dereh mitidamñ hãni, mãtehãhãvur hãni.

44 Imabe mãtodãdas mãtãbedãlom ginau? Mãtuke mitisal suh gamit gabag be mãtomãtahun nã-sal-suhi-an togãm len gai tovi aGot sãbon ñai.

45 Samtinau ke evi ginau nãbikel kot nãsaban samito van hãn aTãmagw len nakotan san. Ao, ikad atesua bigole, gai nãlomit today lan, aMoses boh! Dereh gai tikel kot nãsaban samito.‡

46 Avil mãttadãlom aMoses tia, mãttadãlom ginau tia bathut gai mñau itos husur ginau.

47 Be asike mãtãbedãlom nãsa gai totesi husur ginau, mitimabe hãn mãtãbedãlom nãsa notokele?”

* 5:33: Jon 1.19-27, 3.22-30 ‡ 5:45: Nãboñ tosor husur aMoses, isor husur nalõbulat torim aMoses totesi lotovi nalõbulat metãkav torim len nasoruan siGot.

6

AYesu evəŋan alat lotovi 5,000

(Mat 14.13-21; Mak 6.30-44; Luk 9.10-17)

¹ Husur nəboŋ galenan, aYesu evi Kalili, ilav tukot vi tarhət nabiltiwai lotokisi hən Nabiltiwai Kalili mai lotokisi hən a Tiperias am.

² Nabiltiłuṽoh lohushusuri bathut ke lotokətkəta ris namerikel gail gai togolgole len alat lotoməsaḥ.

³ Ale aYesu etəṽehuh vi lan naṽehuh, ebətah mai ahai susur san gail ei.

⁴ Nəboŋ hən nəPasova tovi nəhanan seJu gail, egəm pəpadaŋ.

⁵ Nəboŋ aYesu topair hən namətan, toris naluṽoh lotogəm həni, eus aFilip ke, “Dateṽur nabəta a be hən alateg ləbīhani?”

⁶ AYesu epus kitev nənauan seFilip maienan hən bəbunus ləboi aFilip, husur eləboi tia nəsa biḡole ta bogai.

⁷ Ale aFilip isor vari ke, “Naṽurṽuran hən nahəbati toməlevtor saləboi bəṽur nabəta tonor hən galit ṽisusua bihan kəkereh həni.”*

⁸ Ale ahai susur sua san, aAdru, aṽan aSimon Pita isor mai aYesu ke,

⁹ “Ikad natətai sua gegai tokad natuhhanian tovi nabəta nəpali torim mai naieh toru. Be natuhhanian egai savi natideh len nabiltiłuṽoh tomaiegai.”†

¹⁰ Beti aYesu ikele ke, “Mitigol nəvanuan gail lebətah.” Nə naulumān gail lotovi 5,000 lobətah len naut enan tobaŋ liol.

¹¹ Beti aYesu ilav nabəta, ale nəboŋ tosipa vi təban aGot tonon, epəpəhuni mai alat lotobətah. Igol tomaienən am hən naieh. Galit pisi luhan husur naləŋonian salito vəhanukub.

¹² Nəboŋ lotohanukub tonon, aYesu ikel mai ahai susur san gail ke, “Mətesəŋon nasughanian. Sa-ideh tesuh.”

¹³ Imagenən lusaḥ tuan nasughanian hilat lotohan dani, losəŋon nəhad tovi 12 hən nasugut nabəta nəpali tosuh kəmas!

¹⁴ Nəboŋ nəvanuan gail lotoris namerikel aYesu togole, luke, “Ahai kelkel ur kitin bogai bəgəm vi lan navile a pan!”‡

¹⁵ Bathut aYesu eləboii len galito ke gag ŋai legəm tah gati hən ləbiḡol bəgəm vi kiŋ, gai ivan dan galito vi lan naṽehuh hən biṽoh səbon.

AYesu iyar len nəwai

(Mat 14.22-33; Mak 6.45-52)

* **6:7:** Len nasoruan ta Kris ike *natenarius* tovi 200. Natenarius evi naṽurṽuran hən nauman hən nəmariboŋ tosua, ale natenarius tovi 200 evi naṽurṽuran hən nəmariboŋ tovi 200 o pəpadaŋ hən nahəbati toməlevtor. † **6:9:** *Namisurhut nəpali* ikad nəhəvhəte ale lotuh dədasi hən ləbikad nəflaua hən ləbėum hən nabəta lan. ‡ **6:14:** AMoses epəhav utaut hən ahai kelkel ur surmān gai bəgəm hən alat a Israel boŋ ideh. Deu 18.15-19

16 Nəboŋ namityal tomasur, ahai susur san gail lovi pan vi lan nabiltiwai.

17 Len namityal enan naut evisivis be aYesu satəlmam van hən galit sal, ale lusah len nabot, gam tukot vi Kapernaum.

18 Sədareh nəlan eʋuv habat gol ke nəwai tokudkud van epus.

19 Nəboŋ lotovarus van hum ma tovi nakilomita torim, loris aYesu toyar len naʋonit nəwai, togəm pəpadaŋ hən nabot, ale lomətahw.

20 Be aYesu ikai van hən galito ke, “Ginau bogai, samtemətahw!”

21 Imagenan lohəhaʋur hən bisah len nabot ale isah lan. Vəha-sua ŋai nabot ivahut len naut lotovi lan.

22 Pelan han naluʋoh lotosuh tarhəwai, ludon aYesu, lunau səhoti ke ikad nabot tosua ŋai ei. Loləboii ke aYesu səsah len nabot mai ahai susur san gail, be luvan səbolit ŋai.

23 Beti nabot galevis logəm len naut a Tiperias, luvahut pəpadaŋ hən naut Nasuʃ tosipa hən nabəta lan, naut naluʋoh lotohan bəta lan.

24 Nəboŋ naluʋoh lotoris ləboii ke aYesu satoh ei, ahai susur san gail ləsasuh, naluʋoh lusah len nabot galenan, lovi Kapernaum hən ləbidoŋ aYesu ei.

AYesu evi nabəta hən nəmauran

25 Nəboŋ nəvanuan galenan lotosaʃ aYesu a Kapernaum, tarhəwai, lousi ke, “Hai ʋusan, gubar naut egai ŋais?”

26 AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke mətsadoŋ ginau husur məttoris ləboi namerikel gail, be mətudon ginau ŋai husur mətuhanukub hən nabəta.

27 Samteum mōs nəhanian səpat sabəlav, togəm vi pah-sago. Ao, məteum mōs nəhanian topat vi sutuai, nəhanian hən nəmauran vi sutuai aNatun Nəvanuan dereh bəviol hən mai gamito. Husur aGot aTata itabtabuh len atenan hən bəum san mōs bəviol hən nəmauran enan.”

28 Imaienan lousi ke, “Datigol nəsa gail hən datbigol nagolean aGot toləʋoni?”

29 AYesu isor var galit ke, “AGot eləʋon ke mitigol nategai ke: məteriŋ nəlomit len atenan aGot tosəvati.”

30 Imaienan lukel maii ke, “Gigol namerikel ideh hən namtberisi hən namtbedəlom gaiug. Dereh gigol nəsa?”

31 Atəmadat ta sutuai luhan nəmanna len naut masmas hum aMoses totsi ke, ‘Eviol hən nabəta togəm len nəmav mai galito hən ləbīhani.’ ”*

32 Beti aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, savi aMoses toviol hən nabəta togəm len nəmav mai gamito. Avil evi aTəmagw toviol hən nabəta kitin togəm len nəmav mai gamito.

* 6:31: Exo 16.4, 15; Psa 78.24

33 Bathut nabəta siGot evi atenan togəm vi pan dan nəməv, eviol hən nəmauran mai nəvanuan navile a pan.”

34 Imaienan lukel maii ke, “Nasuḅ, geviol tabtab hən nabəta enan mai ginamito.”

35 AYesu ikel mai galit ke, “Ginau novi bəta hən nəmauran. Avan ideh bəgəm hən ginau, asike imalkəkat. Ale avan ideh bəriṅ nəlon len ginau, asike, asike imaduh boṅ ideh.

36 Nukel mai gamit ke, naut kəmas məttoris ginau, mətsariṅ nəlomit len ginau sal.

37 Avil alat aTəmagw toviol hən galit mai ginau, dereh legəm hən ginau. Ale avan ideh togəm hən ginau asike nomətəhuni.

38 Husur nəsaḡəm len nəməv hən nəbigol nəsa notoləṅoni. Ao, nogəm hən nəbigol husur naləṅonian siGot tosəvat ginau mōsi.

39 Ale naləṅonian san imaiegai ke: galit p̄isi gai toviol hən galito mai ginau hən ləbevi esagw, salimasig, be len Nəboṅ Naməkot hən navile a pan dereh nigol lile məhat.

40 Husur naləṅonian seTəmagw imaiegai ke: galit p̄isi lotoris aNaton, lotoriṅ nəlolit lan, dereh likad nəmauran vi sutuai, ale dereh nigol lile məhat len Nəboṅ Naməkot hən navile a pan.”

41 Nəboṅ lotosəsəloṅ hən natenan, naJu gail lukoblen husuri bathut toke, “Novi nabəta togəm len nəməv,”

42 ale luke, “Ategai savi aYesu, anatun aJosef ṅa? Datoləboi atəman mai anan. Imabe toke togəm len nəməv?”

43 AYesu isor var galit ke, “Samtikoblen mai gamit gabag. Mitinṅ.

44 Ikad nəp̄isal tosua ṅai hən avan ideh bələboi bəgəm hən ginau. Nəboṅ aTəmagw tosəvat ginau bəl̄iv avan enan, eləboi bəgəm hən ginau, ale dereh nigol tile məhat len Nəboṅ Naməkot hən navile a pan.

45 Len natosian sihai kelkel ur gail ike, ‘Ale aGot dereh tevi hai p̄usan salit p̄isi,’ ṅa nəvanuan p̄isi lotosəsəloṅ husur aTata, lotosəsəloṅ ləboi nəsa tokele, galit logəm hən ginau.*

46 (Namilen sake avan ideh saris aTata. Atenan togəm len aGot, atenan ṅai eris aTata.)

47 Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh toriṅ nəlon len ginau, gai ikad nəmauran vi sutuai.

48 Ginau novi nabəta hən nəmauran. §

49 Sutuai atəmamit gail luhan nəmanna len naut toḅəbesw, be naut kəmas natenan, lumat p̄isi.

50 Egai evi nabəta togəm len nəməv hən avan ideh b̄ihani, asike imat.

* 6:45: Isa 54.13 § 6:48: Nəboṅ aYesu toke tovi *nabəta hən nəmauran*, ike ehum nabəta datb̄ihani dereh datikad nəmauran, evi nəkadhumauran.

51 Ginau sãbogw ñai novi nabëta nëmauran togëm len nëmav. Avan ideh bëhan nabëta egai, dereh tikad nëmauran vi sutuai. Husur nabëta nëbeviol hëni evi nibegw; dereh neviol hëni mōs nëmauran silat navile a pan.”

52 Beti naJu gail lovitvituh mai galit gabag, luke, “Ategai teviol mab hën niben mai gidato hën datbëhani?”

53 Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, asike mätbëhan niben aNatun Nëvanuan, asike mätbëmun nëda han, mätukad nëmauran kitin mabe? Mätsëkade len gamit gabag.

54 Avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nëda hagw, atenan ikad nëmauran vi sutuai, ale len Nëböñ Namëkot hën navile a pan dereh nigol tile mëhat dan nëmatan.

55 Husur nibegw evi nëhanian kitin, nëda hagw evi nate namunian kitin.

56 Imaienan, avan ideh tohanhan nibegw, tomunmun nëda hagw, atenan itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len gai.

57 ATëmagw tovi nëkadun nëmauran esëvat ginau, ale bathut aTëmagw, ginau nutoh, nukad nëmauran. Len navide tomaienän, avan ideh tohanhan ginau, bathut ginau, gai dereh titoh, tikad nëmauran.

58 Ginau novi nabëta togëm len nëmav, be nabëta egai sasumñan nëmanna atëmamito ta sutuai lotohani. Luhan nëmanna ale lumat. Avan ideh tohanhan nabëta egai, dereh titoh, tikad nëmauran vi sutuai.”

59 AYesu ikel natgalenan nëböñ toþusan len naim nabönbonan a Kapernaum.

Ahai susur isöbur lugam dan aYesu

60 Nëböñ ahai susur san gail lotosësölöñ hën natgalenan, luke, “Naþusanan enan idañ habat. Ase elëboi bësësölöñ sëhoti?”

61 AYesu elëboii len gai gabag ke ahai susur san gail lukoblen husur natanan, ale ikel mai galit ke, “Nateg emëdas nadëlomian samito a?

62 Bimagenan, imabe len gamito mätberis aNatun Nëvanuan bëtëlmam vi mëhat? Mätedëlomi bëti a?

63 ANunun aGot ñai elëboi bëviol hën nëmauran kitin mai nëvanuan. Nëdañan sinëvanuan edëdas bëgol natideh. Nasoruan notokele mai gamito, evi soruan seNunun aGot toviol hën nëmauran mai nëvanuan.

64 Avil gamit galevis mätsëkad nadëlomian len ginau.” (AYesu ekëmaienän husur len natubatan elëboi alat lotokad nadëlomian lan, ale elëboi nëvanuan sua bëriñi len navëlan aenemi san gail.)

65 Beti aYesu ike, “Husur natenan nukel mai gamit ke, nəvanuan saləboi b̄egəm hən ginau len gai səb̄on. ATata ηai eləboi b̄igol nəvanuan b̄ikad nadəlomian hən b̄egəmai.”

66 Husur tokəmaienan, ahai susur san isoḅur lupair dani, ləsahusuri am.

67 N̄a aYesu ipair van hən lotovi 12 ike, “Be gamit am mətuke mitivan a?”

68 ASimon Pita isor vari ke, “Nasub̄, namtivan hən ase? Gaiug səb̄on̄ ηai gukad nasoruan toviol hən nəmauran vi sutuai.

69 Namtorij̄ nəlonamito len gaiug, namtoləboii tia ke gaiug govi siGot səb̄on̄ gotogəm m̄osi.”*

70 Beti aYesu ike, “Ganan! Ginau nulekis hən gamito məttovi 12, be gamit sua evi natəmat.”

71 Nəboḅ tokəmaienan, isor husur aJutas, anatun aSimon Iskariot, husur aJutas, esua len lotovi 12, dereh teriḅi len navəlan aenemi san gail.

7

Nəhanan hən Nəpasvaləval gail

1 Husur nəboḅ enan, aYesu iyaryar len naut a Kalili. Emətahun nəyaran len naut a Jutea husur alat lotoil a m̄o hən naJu gail ludoḅdoḅi hən ləb̄igol b̄imat.

2 Ale nəboḅ hən Nəhanan hən Nəpasvaləval gail, egəm pəpadaḅ. Evi nəhanan sua seJu gail.*

3 Beti aḅan aYesu matmat gail lusor maii ke, “Gerij̄ naut enan vi Jutea hən ahai susur sam̄ gail ləḅeris natit gotogol gail.

4 Avan ideh toke b̄etibau len nəhon nəvanuan gail sasusuan gai! Gəb̄igol namerikel gail, gigol gail len nəhon nəvanuan p̄isi len navile a pan hən ləḅeləboi gaiug!”

5 Lokəmaienan husur aḅan gail am ləsəkad nadəlomian lan.

6 Imaienan aYesu ikel mai galit ke, “Namityal tonor hən ginau sagəm sal. Be samito, namityal p̄isi inor ηai.

7 Nəvanuan sinavile a pan gail lodədas ləḅemətahun bun gamito. Be ginau, lomətahun bun ginau husur nukel koti ke natit gail lotogole lusa vəsa.

8 Mətəvi lan nəhanan ea. Ginau asike novi lan Nəhanan enan, husur namityal tonor hən ginau sagəm sal.”

9 Nəboḅ tokəmaienan tonon̄, itoh a Kalili ηai.

AYesu len Nəhanan hən Nəpasvaləval

* 6:69: Mat 16.16; Mak 8.29; Luk 9.20 * 7:2: Lev 23.34-36; Deu 16.13. *Nəhanan hən Nəpasvaləval* evi nəhanan seJu gail, Lunau təlmam hən atəmalit ta sutuai nəboḅ lotoyaryar len naut masmas. Len nasihau tovi 40 lutoh len nəpasvaləval gail.

10 Be nəboŋ aŷan aYesu gail lotovi məhat vi lan Nəhanan tonon, gai am evi məhat vi lan. Səyar len nəhon nəvanuan gail be esusuah.

11 Beti len Nəhanan, alat lotoil a m̃o hən naJu gail, ludonđonji, lous kitevi ke, “Atenan itoh a be? Gai be?”

12 Len naluŵoh nəvanuan isobur lusor lahlah husuri. Galevis luke, “Evi naulum̃an sua tovoi masuŵ.” Galevis am luke, “Ao, egəras nəvanuan gail.”

13 Be səkad avan ideh tosor husuri len nəhon nəvanuan gail, husur lomətahw len naJu gail lotoil a m̃o.

14 Be nəboŋ sua rivuh len nawik hən Nəhanan, aYesu evi məhat vi lan naim siGot, ale etuŷat p̃usan.

15 Beti naJu gail lotoil a m̃o, lotosəsəlon həni, luŷan, luke, “Ategai eləboi bun natosian siGot, be səkad avan ideh tokad namitisau toŷusan həni maii. Imabe?”

16 Imaienan aYesu isor var galit ke, “Naŷusanan sagw savi esagw. Ao, atenan tosəvat ginaw evi nəkadhut naŷusanan sagw.”

17 Avan ideh toke b̃igol naləŋonian siGot, dereh teləboii ke naŷusanan sagw egəm len aGot o evi esagw səbogw.

18 Nəvanuan tosor len naləboian san səbon, eləŋon ke tipat-pat gai məhat. Avil gai toləŋon ke teputsan nahəsan atenan tosəvati, gai ekitin, ale səkad nagəgərasan lan.

19 Savi aMoses tolav nalo mai gamito a? Be gamit ideh sahusuri. Mətudas p̃isal hən mət̃bigol nəb̃imat sil nəsa?”

20 Naluŵoh lusor vari ke, “Gaiug gukad natəmat! Ase idas p̃isal hən b̃igol gəb̃imat?”

21 AYesu ikel mai galit ke, “Nugol nauman sua len nəSappat, nugol naulum̃an imaur, ale nəvanuan p̃isi losəhoŵut sil notogole len nəSappat.*

22 Be gamit am mətoum len nəSappat nəboŋ mət̃totiv dalus natətai ulum̃an husur nalo siMoses. (Be naŵide hən na-tiv-dalusi-an savi siMoses, evi setəmamit ta sutuai, aApraham.)*

23 Mət̃otiv dalus natətai ulum̃an len nəboŋ han, naut kəmas tovi nəSappat.† Mətuɡole hən asike mət̃bebur kotov nalo siMoses, be evi nauman. Mət̃bimaganan, imabe mətutaŷulol bulos ginaw nəboŋ notogol naulum̃an kavkav tomaur len nəSappat?*

24 Sagenənoŵ hən nəsa notogole mai na-kəta-suluŵi-an mai nə-nau-suluŵi-an samit ŋai. Mitimasnənoŵ həni mai natit tonor, tokitin ŋai.”

AYesu evi aKristo a?

* 7:21: Jon 5.1-18 * 7:22: Gen 17.10-13; Lev 12.3 † 7:23: Nalo siMoses ike limastiv dalus natətai len nəmariboŋ toməlvor husur nəpəasian san. * 7:23: Jon 5.8-9

25 Beti galit galevis lototoh len naut a Jerusalem lous galit gabag ke, “Savi atenan lotoke læbigole ðimat a?

26 Be mæteris! Gai boh tosorsor len næhon nævanuan gail. Læsakel natideh maii. Hum ma nævanuan na-il-a-mo-an gail lotolæboi koti ke atenan evi aKристо, aGot totabtabuh lan a?

27 Avil datolæboi naut atenan togæm lan. Be næboŋ aKристо bægæmai, asike ikad avan ideh bæləboi naut togæm lan.”

28 Na aYesu, toþusan len naholævat todar vis naim siGot, ikai ke, “Mætunau ke mætolæboi ginau a? Mætunau ke mætolæboi naut notogæm lan a? Savi len ginau gabag ŋai notogæmai. Be atenan tosævat ginau, ekitin. Gamit mætsalæboii,

29 be ginau nolæboii, husur nogæm tæban, gai esævat ginau.”

30 Næboŋ lotosæsəlŋ hæn natenan, alat lotoil a mo lohisi sœbuer hæn læbitah gati. Be avan ideh sæbari husur namityal san sagæm sal.

31 Avil isœbur len naluvoŋ loriŋ nælolit lan. Luke, “Næboŋ aKристо bægæmai, asike igol namerikel gail lotosæhor natgalenan ategaii togole.”

32 Næboŋ naFarisi gail lotosæsəlŋ hæn natgalenan naluvoŋ lotosor lahlah hæni husur aYesu, galit mai abiltihai tutumav gail losævat alat lotokætkæta kækol hæn naim siGot, hæn læbitah gati.

33 Na aYesu ike, “Dereh nitoh kækereh mai gamit balai, beti netælmam van hæn atenan tosævat ginau.

34 Dereh mitidoŋ ginau, be asike mætusaþ ginau, ale mætsalæboi mætbægæm vi lan naut næbevi lan.”

35 Beti alat lotoil a mo hæn naJu gail, lukel mai galit gabag ke, “Ategai tiyar vi be hæn asike datbisabi? Hum ma þivan hæn naJu gail lototoh len naut tiltile seuleKris hæn bæþusan mai alat a Kris a?

36 Næboŋ toke, ‘Dereh mitidoŋ ginau be asike mætusaþ ginau,’ ale ‘Mætsalæboi mætbægæm hæn naut næbevi lan,’ namilen evi næsa?”

Naþusanan husur aNunun aGot

37 Len næboŋ namækot len nawik hæn Næhanan, len næmariboŋ totibau han, aYesu eil vi mæhat, ikai ke, “Avan ideh þimaduh, tegæm hæn ginau!”*

38 Avan ideh toriŋ nælon len ginau, tegæm, temun! Hum natosian siGot tokele ke, ‘Næwai næmauran dereh tisel dan nælon hum nawisel gail.’ ”*

39 (Næboŋ tokæmaienan, isor husur aNunun aGot, alat lotoriŋ nælolit len aYesu dereh likade, be aGot saviol hæni sal husur aGot saputsan aYesu sal hæn næyalyalan san þiparþar.)

* 7:37: Lev 23.36 * 7:38: Eze 47.1; Zec 14.8

Nənauan tiltile husur aYesu

⁴⁰ Galevis len naluṽoh lotosəsəlon hən nasoruan san, lusor təvah ke, “Ategai bogai ahai kelkel ur kitin.”

⁴¹ Galevis luke, “AKristo bogai, aGot totabtabuh lan.” Ris galevis am lotoke, “Eniṽan? AKristo asike egəm a Kalili a?”

⁴² Be natosian siGot ike aKristo dereh tegəm len nəpasusan siTevit ale lipasi len naut a Petlehem, navile matmat siTevit aKiṽ. Imaienan o səmaienan a?”*

⁴³ Nə naluṽoh loṽitṽituh, lopəpəhw husur aYesu.

⁴⁴ Ale galevis luke litah gati, wake avan ideh sətah lan.

⁴⁵ Alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotəlmam van hən abiltihai tutumav mai naFarisi gail. Ale lous alatenan ke, “Imabe mətsətah gati gəmai?”

⁴⁶ Alatenan lusor var galit ke, “Aoa, namtsasəsəlon hən avan ideh sator suman atenan boṽ ideh.”

⁴⁷ Nə naFarisi gail lusor viles alatenan ke, “Imabe? Gai egəras gamit am a?”

⁴⁸ Mitinau nategai ke: len ginamit namttoil a mō mai ginamit namttovi Farisi, ikad ginamit ideh toriṽ nəlon lan mōu a? Eḅuer kaskasi!

⁴⁹ Naluṽoh loriṽ nəlolit lan, be ləsaləboi natideh, lotətan hən nalo. Nasemalean tipat len galito!”

⁵⁰ Ikad naFarisi sua, nahəsan aNikotemus, togəm hol mai aYesu a mō, ale ike,*

⁵¹ “Asike datḅikot hən avan ideh hən datḅisaḅ nəsa gai togole, sanor len nalo sidato hən datḅeriṽi hən ḅipanis.”

⁵² NaFarisi gail lusor vilesi ke, “Govi nauleut ta Kalili gototah mai atenan a? Gia ṽuruṽ kitevi len natosian siGot. Dereh gisaḅi ke ahai kelkel ur ideh sagəm len naut a Kalili boṽ ideh!”

[*Naloḅulat ta sutuai len nasoruan ta Kris ləsəkad naves 7.53-8.11.*]

⁵³ Ale lopəpəhw, luvahim gail.

8

Napəhaṽut togol naitian toḅur kotov nəlahan

¹ Be aYesu evi lan Naṽehuh Oliv.

² Ale nəboṽ naut tolan evi lan naholəvat todar vis naim siGot tətəs. Sədareh nəvanuan gail logəm həni, ale ebətah, eḅusan.

³ Ahai ḅusan hən nalo mai naFarisi gail losəhar apəhaṽut sua lotosaḅi len naitian toḅur kotov nəlahan. Lugol eil len nəhon naluṽoh.

⁴ Lukel mai aYesu ke, “Hai ḅusan, alitegai, namtusabi len naitian toḅur kotov nəlahan.

* 7:42: 2Sam 7.12; Mic 5.2 * 7:50: Jon 3.1-2

⁵ Ale len nalo, aMoses ikel buni hən datbetubun alatpəhaṽut lotosumñan alitegai. Be gaiug, gukel nəsa?)*

⁶ (Lokəmaienan hən ləbigol aYesu bəkəkos len nasoruan san hən ləbikot həni.) Be aYesu ebətah, iβetβet, itos len tan hən nənarhuvəlan.

⁷ Lous taltal hən bisor var galito, ale eil vi məhat, ike, “Gamit ideh topar saan, tilav nəvat, tuṽi a mō.”

⁸ Beti ebətah tətəs, iβetβet, tos len tan.

⁹ Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, lotuβat van, alat lotovi haṽut loil a mō. Ale aYesu itoh səbon mai alitenan.

¹⁰ Beti aYesu eil vi məhat, eusi ke, “Bareab, galito, lutoh a be? Səkad avan ideh toke gəbipanis a?”

¹¹ Ike, “Naut ido hən galito Nasuβ.” Ale aYesu ike, “Ginau am nəsake gəbipanis. Givan ale gagai van sagigol nəsaan am.”

AYesu, namial hən navile a pan

¹² AYesu isor mai nəvanuan gail tətəs am, ike, “Ginau novi namial hən navile a pan; avan ideh tohusur ginau, asike, asike iyar len nəmargobut, avil dereh tikad namial hən nəmauran.”*

¹³ Na naFarisi gail lusor tas nasoruan siYesu luke, “Gaiug gukel na-kel-koti-an husur gaiug gabag, be husur gaiug səbonñ ŋai gotokele, na-kel-koti-an samñ savi natideh len nakotan, ehum sakitin.”

¹⁴ AYesu isor var galit ke, “Naut kəmas notokel na-kel-koti-an husur ginau gabag, na-kel-koti-an sagw ekitin, husur noləboi naut notogəm lan mai naut notovi lan gagai. Be gamito, mətsaləboi naut notogəm lan, mətsaləboi naut notovi lan.

¹⁵ Mətonənoṽ husur naləboian sinəvanuan ŋai, ginau nəsanənoṽ hən avan ideh mai nəsa nəvanuan gail lotoləboii.

¹⁶ Nəbenənoṽ, na-nənoṽ-həni-an sagw inor, husur savi ginau səbogw notogole, be nugole mai atenan tosəvat ginau, noŋənoṽ husur nəsa aTata tokele.

¹⁷ Nalo samito ike, na-kel-koti-an sinəvanuan eru arβepitoṽ, nakotan isaβi ke evi kitinan.

¹⁸ Ale ikad eru artokel na-kel-koti-an husur ginau: esua, ginau notokel husur ginau gabag, togon, aTata tosəvat ginau.”

¹⁹ Imaienan lotuβat usi ke, “ATəmañ gai be?” Isor var galit ke, “Husur ke mətsaləboi ginau, mətsaləboi aTəmagw. Məttaləboi ginau, məttaləboi aTəmagw am.”

²⁰ AYesu ekəmaienan pəpadaŋ hən nabokis hən nəvat nəboŋ topusan len naholəvat todar vis naim siGot. Avan ideh sətah gati husur namityal san sagəm sal.

* **8:5:** Lev 20.10; Deu 22.22-24 * **8:12:** Isa 49.6; Mat 5.14; Jon 9.5

AYesu sagəm len navile eg a pan

²¹ Len namityal tile am, aYesu isor mai galito tətəs, ike, “Gagai noriŋ gamito, nuvan, ale dereh mətəkəta kitev ginau van, ale mitimat len nəsaan samito. Naut notovi lan, mətodədas mətəbegəm həni boŋ ideh.”

²² Imaienan naJu gail lotoil a mō lusor mai galit gabag ke, “Nəboŋ ategai toke, ‘Naut notovi lan, mətodədas mətəbegəm həni boŋ ideh,’ namilen imabe? Dereh tia gol gai gabag timat a?”

²³ Ris aYesu toke, “Gamito, mətovi alat a pan, ginau novi auleməhat. Gamit hən navile eg a pan; ginau savi hən navile eg a pan.

²⁴ Imaienan nuke dereh mitimat len nəsaan samito. Husur asike mətəbedəlomi ke novi ginau notovi ginau, dereh mitimat len nəsaan samito.”*

²⁵ Na lous taltal həni ke, “Be gaiug ase?” Ale aYesu isor var galit ke, “Sumān notokele a mō tia.

²⁶ Nukad natit isoḅur hən nəbikele husur gamito, hən nəbisəḅ səhoti hən mətḅipanis, be nəboŋ notosor mai alat hən navile a pan, nosəsəlōŋ hən atenan tosəvat ginau husur gai ekitin, ale nukel ur nəsa ŋai atenan tokele.”

²⁷ Be ləsaləboi sal ke aYesu tosor husur aTəman.

²⁸ Na aYesu isor mai galit tətəs am ke, “Nəboŋ mətḅevus aNatun Nəvanuan vi məhat, dereh mətələboii ke novi ginau notovi ginau. Ale len ginau səḅogw nəsagol natideh, avil nukel nəsa ŋai aTəmagw toḅusan həni mai ginau.

²⁹ Ale atenan tosəvat ginau itoh mai ginau; sariŋ gaḅulan ginau. Bathut nugol tabtab hən nəsa gai tohəhaḅur həni.”

³⁰ Nəboŋ lotosəsəlōŋ hən tokəmaienan, nəvanuan isoḅur loriŋ nəlolit lan.

Anatun aAraham gail mai anatun aSetan gail

³¹ Beti aYesu isor mai naJu gail lotoriŋ nəlolit lan ke, “Mətḅigol husur naḅusanan sagw, mətovi ahai susur sagw kitin,

³² ale dereh mətələboi nakitinan. Ale nakitinan dereh tigol mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am.”

³³ Lusor vari ke, “Namtovi nəpasusan siAraham, namtsavi slev sivan ideh boŋ ideh. Imabe gotoke, ‘dereh mitikad nəmakuvan, asike mətovi slev am?’ ”*

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol nəsaan evi slev sisaan.

* **8:24:** Exo 3.14-15, naut aGot tokel ur nahəsən ke, aNovi ginau notovi ginau o aNovi ginau nəḅevi ginau. * **8:33:** Mat 3.9; Luk 3.8

³⁵ Nāslev savi nēbathudud ideh simasta hēn naim, naut kēmas totoh mai galito. Avil anatan uluñan amasta evi bathudud sua vi sutuai.

³⁶ Imaienan, aNatun aGot bigol asike mētbevi slev am, dereh mitikad nēmakuvan tokitin.

³⁷ Nōlēboii ke mētovi nēpasusan siApraham gail, be mētoum kitev nāpīsal hēn mētbigol nēbimat husur nasoruan sagw sagol natideh len nēlomitō.

³⁸ Ginau nusor husur natit notoris aTata sagw togol gail. Be gamito mētugol nēsa mēttosēsəlōñ hēn atēmamit māu tokele.”

³⁹ Lusor tēvah ke, “Atēmanamito aApraham!” AYesu ikel mai galit ke, “Mētavi anatan aApraham gail, mēttagol husur nēsa aApraham togole.

⁴⁰ Nukel nakitinan tia notosēsəlōñ hēn aGot tokele, be gagai mētudas pīsal hēn mētbigol nēbimat. Apraham sagol natideh tomaienan.

⁴¹ Gamit mētugol natit atēmamito togol gail.”

Beti lusor vari ke, “Namtsavi natətai nāpīsal. Namtukad aTēmanamit esua ŋai, aGot.”

⁴² AYesu ikel mai galit ke, “AGot tavi aTēmamito, mēttalēmas bun ginau husur nogēm tēban aGot, nogēm gegai. Savi len ginau ŋai notogēmai, be gai esəvat ginau.

⁴³ Imabe mētsalēboi sēhot nasoran sagw? Husur mētsalēboi mētbēsēsəlōñ husur nasoruan sagw.

⁴⁴ Husur mētovi anatan atēmamit tovi tēmat. Mētuke mitigol husur nēsa gai tolēñoni. Atenan igolgol nēvanuan lumat len natubatan hēn navile a pan van van sal. Gai emətahun nakitinan husur nakitinan ēbuer lan. Nēboñ tosor libliboñ evi nasoruan san matmat husur gai evi vanuan nalibliboñan mai nēkadun nalibliboñan.

⁴⁵ Imagenan, nēboñ notokel nakitinan, mētsadēlom nēsa notokele.

⁴⁶ Gamit ta be elēboi bikel vēhoti ke notokad nēsaan? Ale nēbikel nakitinan, imabe mētsadēlom nēsa notokele?

⁴⁷ Avan tovi siGot esēsəlōñ sēhot nasoruan san. Be gamito, mētsavi siGot. Husur enan mētsasēsəlōñ sēhot nasoruan san.”

⁴⁸ NaJu gail lotosēsəlōñ hēni lusor vari ke, “Namtukel sēhot gaiug nēboñ namttoke gotovi auleSamaria gotovi ut kēmas! Gaiug gukad natēmat sua!”

⁴⁹ Ris aYesu toke, “Ao, nēsəkad natēmat ideh. Avil noputsan nahēsan aTēmagw, noputsani len nēnauan sagw. Be gamito, mētōmēdas nahēsagw hum notovi ut kēmas.

⁵⁰ Ginau nēsadoñ nēyalyalan mōs ginau gabag, be ikad atesua tolēñon ke nahēsagw tiyalyal. Gai dereh tepēpēhun navoian dan nēsaan.

⁵¹ Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh togol husur nesa notokele, asike imat vi sutuai.”

⁵² Nəboŋ lotosəsəloŋ hən natenan, naJu gail lusor təvah ke, “Gagai namtoləboi buni ke gukad natəmat sua. AApraham imat. Ahai kelkel ur gail tu lumat. Be naut kəmas natenan, gaiug gukele ke, ‘Avan ideh togol husur nesa notokele, asike esəsəloŋ hən nabus nəmatan vi sutuai.’

⁵³ Gunau ke gotoyalyal səhor aApraham atəmanamit tomat a? Mai ahai kelkel ur lotomat gail a? Gunau ke gotovi ase?”

⁵⁴ AYesu isor var galit ke, “Nətaputsan nahəsagw gabag, nəyalyalan enan asike tavi natideh. Be atenan toputsan ginau evi aTəmagw, məttosor husuri ke, ‘Atenan evi aGot sinamit bolai.’

⁵⁵ Avil mətsaləboii, be ginau noləboii. Nətakele ke nəsaləboii, nətavi nəvanuan nalibliboŋan sumŋan gamito. Wake noləboi gai ale nugol husur nesa tokele.

⁵⁶ Atəmamit aApraham ehəhaʋur hən bəkəta vi nŋo hən nəboŋ sagw, erisi, ale ikemkem.”

⁵⁷ Beti naJu gail luke, “Nədəm̄ ham̄ səbar 50 sal. Goris mab hən aApraham?”

⁵⁸ AYesu isor var galit ke, “Kitin, nokitin mai gamit ke, a tahw hən aApraham tovisi, novi ginau notovi ginau.”*

⁵⁹ Nəboŋ tokəmaienan, lotətariv vat gail hən ləbetubuni, be aYesu esusuan gai dan galito, evivile dan naut enan todar vis naim siGot.

9

AYesu igol ametbesw imaur

¹ Nəboŋ aYesu toyar van eris naulunŋan sua namətan tobesw nəboŋ lotopasi.

² Ahai susur siYesu lousi ke, “Hai pusan, nəsaan sise igol namətan ategai artobesw nəboŋ lotopasi? Esil nəsaan setəman mai sinan o esil esan səboŋ?”*

³ AYesu isor var galit ke, “Savi sil nəsaan san o setəman mai anan, avil evi metbesw hən nəvanuan gail ləberis nədaŋan siGot bevisi len nəmauran san.

⁴ Nəboŋ tovi nalennəyal sal datimasgol nagolean siGot tosavat ginau. Dereh nalenmariug tegəmai, gol ke avan ideh asike eum.

⁵ Nəboŋ nototoh len navile a pan sal, novi namial hən navile a pan.”*

⁶ Beti aYesu epulai len tan, igol nətan evi bal hən nabusun, ale ikas namətan atenan artobesw hən nəbal enan.

* 8:58: Jon 1.1-3; Exo 3.14 * 9:2: Exo 20.5 * 9:5: Jon 8.12

⁷ Ale ikel maii ke, “Gia kəkas nəhoñ len nabiltiburhuwai lotokisi hən Siloam.” (Nəhes enan namilen “Səvati”). Nə aulumian ivan, ekəkas nəhon, totəlmam, ekəta.

⁸ Alat lototoh pəpadaŋ həni, mai alat lotoris toŋirŋir nəvanuan hən nəvat a mō, luke, “Savi ategaii tobətah, usus nəvat tabtab a?”

⁹ Galevis luke, “Gai bogai.” Galevis am luke, “Ao, be esumian atenan.” Ale aulumian enan ikel ur gai səbon ke, “Ginau ŋa bogai.”

¹⁰ Imaienan lousi ke, “Imabe? Nəsa igol gokəta?”

¹¹ Aulumian isor var galit ke, “Atenan lotokisi hən aYesu igol nəbal, ale ikas namətagw həni. Ikel mai ginau ke, ‘Gevi Siloam, kəkas nəhoñ.’ Imaienan, nəboŋ notovan, notokəkasi, nokəta.”

¹² Beti lousi ke, “Atenan be?” Isor var galit ke, “Eniŋan.”

Lous kitev nakətaan simetbesw

¹³⁻¹⁴ Nəboŋ aYesu togol nəbal ale togol aulumian tokəta, nəmariboŋ enan evi nəSappat. Beti nəvanuan gail losəhar aulumian enan, tovi metbesw a mō, van hən naFarisi gail.

¹⁵ Nə naFarisi gail am lous tətəs həni, nəsa tovisi həni hən tokəta. Ikel mai galit ke, “Eriŋ nəbal len namətagw ale nokəkasi kivi, ale nokəta.”

¹⁶ NaFarisi galevis luke, “Ategaii, aYesu, sagəm len aGot husur eum len nəSappat.” Be galevis am luke, “Bevi nəvanuan nəsaan, igol namerikel galenan mabe?” Na-sor-balbal-an enan len nətarhət gəlaru, igol galit lukad napəpehwan.

¹⁷ Imagenan, tətəs am lous aten tovi metbesw a mō ke, “Ategaii togol namətəñ tokəta, gusor husur mab həni?” Aulumian enan isor var galit ke, “Ahai kelkel ur sua bolai.”

¹⁸ Nabiltiju gail ləsadəlomi ke tovi metbesw a mō, ŋa lokis atəman mai anan gəmai.

¹⁹ Ale lous gəlaru ke, “Ategai evi anatuməru a? Evi metbesw nəboŋ mətətopasi a? Bimaienan, ekəta mabe gagai?”

²⁰ Atəman mai anan arusor var galit ke, “Namroləboi ategai, anatunamər bogai, ale nəboŋ namrtətopasi evi metbesw.

²¹ Namrsaləboi nəsa tovisi həni tokəta gagai, namrsaləboi ase toseŋav hən namətan. Be etibau tia, savi tətai am, eləboi hisor husur gai gabag, mətəusi həni bai.”

²² Arokəmaienan husur aromətəhw len nabiltiju gail husur galit ludam mai galit gabag ke, avan ideh tokel uri ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, dereh lehut avan enan dan naim nəbonbonan salito.

²³ Husur enan aruke, “Etibau tia, mətəus gai.”

²⁴ Imaienan, lokis vəha-ru hən atenan tovi metbesw a mō. Ale lukel maii ke, “Len nahəsən aGot, namtukele hən gaiug,

gikel nakitinan! Husur namtoləboii ke aYesu evi nəvanuan nəsaan.”

²⁵ Isor var galit ke, “Bevi nəvanuan nəsaan, ginau nəsaləboii. Noləboi natesua ŋai. A m̄o namətagw iḃesw, be gagai nokəta.”

²⁶ Ŋa lousi ke, “Igol nəsa hən gaiug? Igol namətañ arosəŋav mabe?”

²⁷ Isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia be mətsasəsəloŋ. Mətuke nikel tətəs hən mab həni am? Gamit am mətoləŋon ke mətevi ahai susur san gail m̄au a?”

²⁸ Beti losəvar buni ale luke, “Evi gaiug gotovi ahai susur sitenan, be ginamito, namtovi ahai susur siMoses gail.

²⁹ Namtoləboii ke aGot isor mai aMoses, be atenan, aYesu, namtsaləboi naut togəm lan.”

³⁰ Ris aulum̄an enan tosor var galito, ike “Mətsaləboi naut togəm lan, be esəŋav hən namətagw. Mətumabe? Nosəhoṽut len gamito!

³¹ Datoləboii ke aGot sasəsəloŋ hən nəvanuan nəsaan gail, be esəsəloŋ hən alat lotolotu van həni, alat lotogol nəsa toləŋoni.

³² Sutuai tia van vəbar daməŋai, avan ideh sasəŋav hən namətan nəvanuan ideh tovi metḃesw len nəpasian san.

³³ Atenan asike ḃegəm len aGot, mətunau ke eləboi ḃigol natideh a? Ao, edədasi.”

³⁴ Lusor vari, luke, “Nəboŋ lotopas gaiug, gopul hən nəsaan tia, gaiug ase hən gəḃeṽusan ginamito?” Ale lubar həni dan naim nəḃonḃonan, lukai həni.

Namətan nəlon iḃesw

³⁵ Nəboŋ aYesu tosəsəloŋ hən lotobar həni vivile, isaḃ aulum̄an enan, ale eusi ke, “Goriŋ nəloñ len aNatun Nəvanuan m̄au a?”

³⁶ Aulum̄an isor vari, ike, “Nasub̄, ase ganan hən nəḃeriŋ nəlogw lan?”

³⁷ AYesu ikel maii ke, “Gorisi tia. Atenan bogai tosor mai gaiug gagai, ganan.”

³⁸ Ŋa ike, “Norin̄ nəlogw len gaiug, Nasub̄,” ale ilotu həni.

³⁹ Beti aYesu ike, “Nogəm len navile a pan̄ m̄os napəpəhwan hən navoian dan nəsaan, hən ametḃesw gail ləḃikad nakətaan, ale hən alat lotokəta, ləḃegəm vi metḃesw len nəlolito.”

⁴⁰ NaFarisi galevis lototah maii losəsəloŋ hən tokəmaienan, ale lousi ke, “Gokəmabe? Guke ginamit am namtovi metḃesw a?”

⁴¹ AYesu ikel mai galit ke, “Məttavi metḃesw gail, asike məttanor hən nəpanismen sil nəsaan samito, be husur mətuके ke mətokəta, mətunor hən nəpanismen sil nəsaan samit sal.”

10

AYesu evi nəvanuan tovoi tokətkəta təban nasipsip

¹ AYesu isor am, ike, “Kitin, nokitin mai gamit ke, avan ideh sabis len nabopita, be topəlau səhor nəhol nasipsip, evi nəvanuan vənvnənah, evi nəvanuan toparparu vanuan mōs navənohian!

²⁻³ Be nəvanuan tokətkəta kəkol hən nabopita, esəḡav hən nabopita mōs nəvanuan tokətkəta təban nasipsip hən bəbis lan. Nasipsip gail losəsəloḡ ləboi nadolon atenan tokətkəta təban galito. Ale ekis nasipsip san səbōn, ekis nahəsəlit vīsusua ale esəhar galit vivile.

⁴ Nəboḡ tosəhar galit p̄isi vivile tonon, iyar a mō ale nasipsip gail lohusuri bathut losəsəloḡ ləboi nadolon.

⁵ Asike lohusur avan ideh tile, be dereh ligam dani, husur ləsəsəloḡ ləboi nadolon atenan.”

⁶ AYesu ikel nasoruan kəta enan be nəvanuan gail ləsaləboi nəsa tokel mai galito.

⁷ Imaienan aYesu ikel tətəs həni mai galit ke, “Kitin nokitin mai gamit ke, ginau novi bopita, hən nasipsip ləb̄iyar tur lan.

⁸ Alat lotogəm a mō len ginau lovi vanuan vənvnənah, lovi vanuan lotoparparu vanuan mōs navənohian; be nasipsip ləsəsəloḡ hən galito.

⁹ Ginau novi bopita. Avan ideh bəbis tur len ginau, dereh tikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan san. Len ginau dereh tegəmai, tivan, tisəb nəhanian tovoi marireu.

¹⁰ Nəvanuan vənvnənah egəm ḡai hən bəvənah, b̄igol nasipsip ləb̄imat, sah pəpas gail. Ginau nogəm hən nasipsip sagw ləb̄ikad nəmauran vi sutuai, nogəm hən ləb̄epul səsəhov həni.

¹¹ “Ginau səbōgw novi nəvanuan nasipsip tovoi. Nəvanuan nasipsip tovoi eutaut hən b̄imat mōs nasipsip gail.

¹² Nəvanuan nauman tokətkəta təban nasipsip mōs naḡurḡuran, savi nəvanuan nasipsip tovi amahean nasipsip gail. Imaienan, nəboḡ toris nalipah katkat togəmai, eriḡ nasipsip, igam dan galito.* B̄eti nalipah katkat ikat gat nasipsip sua, ale navəshəsipsip lugam pəpəhw.

¹³ Nəvanuan nauman igam dan nasipsip gail husur eum mōs naḡurḡuran ḡai, savəhvəh nasipsip, len gai ləsavi natideh.

¹⁴⁻¹⁵ “Ginau səbōgw novi vanuan nasipsip tovoi. Suḡan notoləboi aTəmagw mai aTata toləboi ginau, noləboi nasipsip sagw gail, ale galito loləboi ginau.* Ale noutaut hən nəb̄imat mōs galito.

* **10:12:** Len nasoruan ta Kris ike wolf. *Nawolf* ehum nabiltipah katkat towael.

* **10:14-15:** Mat 11.27; Luk 10.22

¹⁶ Ginau nukad nasipsip galevis tile ləsavi len navəshəipsip egai. Nimassəhar galito hən ləbevi lan navəshəipsip sagw. Ale galit am dereh lesəsəlon səhot nadologw, ale libon hən ləbegəm vi vəshəipsip bəsua ηai tokad nəvanuan nasipsip to-sua.

¹⁷ “ATata eləmas bun ginau husur notoutaat hən nəbimat, hən nəbikad təlmam hən nəmauran sagw.

¹⁸ Səkad avan ideh toləboi bilav kuv nəmauran sagw dan ginau, be ginau səbögw noviol həni husur naləjonian sagw ηai. Ginau nukad nədaηan hən na-il-a-mō-an. Ipat len navəlagw hən nəbeviol hən nəmauran sagw, ipat len navəlagw hən nəbilav təlmam həni. Natenan evi nəsa aTəmagw tokel buni hən nəbigole.”

¹⁹ Nəboη tokəmaienan tonon, ikad napəpehwan tətəs am len naJu gail husur nasoruan san.

²⁰ Isoḅur len galito luke, “Gai ikad natəmat sua, evinvinu, imab mətosəsəlon həni?”

²¹ Galevis am luke, “Avan ideh tokad natəmat saləboi bisor maienan. Natəmat saləboi bəsəηav hən namətan ametbəs-w. Edədasi!”

AYesu len Nəhanan hən Na-səηav-həni-an

²² Len nabiltivile Jerusalem, lukad Nəhanan hən Na-səηav-həni-an len nahəbati naut susus.†

²³ Ale aYesu itoh len naholəvat todar vis naim siGot, iyar husur navərada siSolomon ei.

²⁴ NabiltiJu gail ludar visi, lousi ke, “Gugol namtodədarηabu maiegai vir ηais? Gəbevi aKristo, aGot totabtabuh lan, gikel koti mai ginamito.”

²⁵ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamito tia wake mətsadələm ginau. Nəsa notogole len nahəsan aTəmagw, nat-galenan lukel kot ginau.

²⁶ Be mətsadələm gail am, husur mətsavi ideh len nasipsip sagw.

²⁷ Nasipsip sagw gail losəsəlon səhot nadologw, ginau noləboi galito ale lohusur ginau.

²⁸ Noviol hən nəmauran vi sutuai mai galito ale asike lumasig boη ideh. Avan ideh asike eliv kuv galit dan navəlagw.

²⁹ ATəmagw toviol hən alaten mai ginau, aTəmagw egaii iyalyal səhor natit pisi, ale avan ideh asike eliv kuv galito dan navəlan.

³⁰ Ale ginau mai aTata namrosua ηai.”

† **10:22:** *Nəhanan hən Na-səηav-həni-an* evi nəhanan seJu gail hən na-səηav-həni-an hən naim siGot ta sutuai len nasihau 164 B.C. Lunau təlmam hən nəboη naJu gail lotokad tətəs hən naim siGot dan navəlan alat ləsavi Ju. Len nəboη enan len natutumavan gail lugol naim siGot iveveu tətəs am.

³¹ NābiltiJu gail lototariv vat tētas hēn lēbetubuni.

³² AYesu ikel mai galit ke, “Len nēhomito nugol natit isōbur tovoi lotogēm len aTata. Len natgalen notogole, mētuke mētetuŷ ginau sil ta be?”

³³ NaJu gail lusor vari ke, “Asike namtotuŷ gaiug sil natideh tovoi gotogole, be sil gotosor mēdas nahēsan aGot. Husur gaiug gotovi vanuan ŋai, gugolgol gaiug ke gotovi Got.”*

³⁴ AYesu isor var galit ke, “Len natosian hēn nalo samito, aGot isor. Ike, ‘Nukele ke mētovi “got” gail.’‡

³⁵ Gamit mētolēboii ke natosian siGot edēdas bēbuer boŋ ideh. Mētolēboii ke aGot tokis nēvanuan galenan, napisulan san togēm hēn galito, ‘got gail.’

³⁶ Ginau, aTata itabtabuh len ginau ale esēvat ginau vi lan navile a pan. Imaienan, nēboŋ notoke, ‘Novi aNaturan aGot,’ imabe mēttoke notosor mēdas nahēsan aGot?

³⁷ Asike nēbigol nēsa aTata togole, samtedēlom nēsa notokele.

³⁸ Wake nēbigol nēsa togole, naut kēmas mētsadēlom nēsa notokele, mitikad nadēlomian len nēsa notogole hēn mētbēlēboi sēhoti, hēn mētbēlēboi tabtab hēni ke, aTata itoh tin len ginau ale ginau nutoh tin len aTata.”

³⁹ Husur tokēmaienan, alat lotosēsəlōŋ hēni ludas pīsal hēn lēbitah gati, be ivan dan galito.

⁴⁰ Nēboŋ tovan, ilōŋ tukot len Nawisel Jortan van hēn naut aJon tobapbaptais lan a mō tia, ale itoh ei.*

⁴¹ Beti nēvanuan isōbur logēm hēni, luke, “AJon sagol namerikel ideh, be nēboŋ tosor husur ategai, natit pīsi tokele ekitin.”

⁴² Ale tarhēwisel Jortan ei, isōbur lorinŋ nēlolit len aYesu.

11

Nēmatan siLasarus

¹ Ikad atesua tomēsah, nahēsan a Lasarus. Itoh a Petani mai aŷavinen gēlaru, aMeri mai aMarta.*

² (Evi aMeri enan boh toβir naoil pēhas len Nasuβ, len narien gēlaru, ale togargari hēn navurun.)* Aŋīnen aMeri, aLasarus, emēsah.

³ Ŋa napēhaŷut eru enan aropisul van hēn aYesu ke, “Nasuβ, ategai gotolēmas buni, emēsah.”

⁴ Nēboŋ aYesu tosēsəlōŋ hēn napisulan enan ike, “Namēsahan enan savi hēn nēmatan, aō evi mōs nēvanuan

* **10:33:** Lev 24.16 ‡ **10:34:** Len Psa 82.6, aGot ekis alat lotoil a mō hēn nēvanuan san gail hēn *got gail*. Ekēmaienan husur ilekis hēn galito hēn lēbeil gel gai len nēhon nēvanuan gail, ale hēn lēbēnēnoŷ hēn nēvanuan san gail mai nalo san. * **10:40:**

gail læ̃bisal suh nøyalyalan siGot, hæn ke aNatun aGot bikad nøy-sal-suhi-an lan."

⁵ Naut kæmas aYesu tolømas bun aMarta, aMeri mai aLasarus,

⁶ nøyonj tosəsəlonj hæn na-kel-uri-an enan, itoh len naut totohtoh lan hæn nəmaribonj eru am.

⁷ Beti husur nøyonj toru enan, ikel mai ahai susur san gail ke, "Datevi Jutea tətəs."

⁸ Ahai susur gail lusor vari ke, "Hai þusan, naJu gail lumad-hadas þisal hæn læ̃betubun gaiug, be golønon gæ̃betəlmam tətəs am a?"

⁹ AYesu isor var galit ke, "Akis ikad nəhaua tovi 12 len nalennøyal. Avan ideh toyaryar len nalennøyal sapes hæbetw, husur ekəta len namñial hæn navile eg a pan.

¹⁰ Avan ideh þiyaryar len mariug, dereh tipəs hæbetw husur səkad namñial lan."

¹¹ Beti ikel mai galit ke, "Abubur sidato, aLasarus, ipatmari; be nia vøyoni."

¹² Imaienan, ahai susur gail lukel mai ke, "Nasub, gai þipatmari len naməsahan, dereh timaur dani."

¹³ Lunau ke aYesu tosor ŋai husur nəpatmarian, ris aYesu tosor husur nəmatan siLasarus.

¹⁴ Imaienan beti, aYesu ikel þarþar hænı mai galit ke, "ALasarus imat tia!

¹⁵ Ŋa nunau gamito, ale nukemkem ke nəsatoh ei, husur len natenan dereh mitikad nadəlomian am len ginau. Ale datia ris aten beti."

¹⁶ Imagenan, aTomas, namilen ke aMəlav, ikel mai ahai susur galenan ke, "Gidato datitah mai aYesu, læ̃betubuni, letubun gidat maii."

AYesu isor və̃hə̃və̃h aMarta mai aMeri

¹⁷ Nøyonj aYesu togəm pəpadan hæn naut a Petani, lukel maii ke aLasarus topat ei len nəburhes hæn nəmaribonj tovat tia.

¹⁸ (Ale navile a Petani ipat dan naut a Jerusalem len nakilomita totor ŋai,*

¹⁹ ŋa naJu tosəbur logəm hæn aMarta mai aMeri hæn læ̃bigol nəlolar þelənon þivoi am husur nəmatan səmñinaru.)

²⁰ Beti nøyonj aMarta tosəsəlonj hænı ke aYesu togəm pəpadan, evivile hæn þerisi, be aMeri saləboii, ebətah lohoim.

²¹ Ŋa aMarta ikel mai aYesu ke, "Nasub, gətətəh geg tia, amñinegw asike təmat.

²² Be naut kæmas, noləboii ke aGot dereh teviol hæn natideh gə̃beusi hænı mai gaiug."

²³ AYesu ikel maii ke, "Amñineñ dereh tile məhat tətəs."

* **11:18:** Len nasoruan ta Kris sakel *nakilomita totor*; be ike *nəstatia tovi 15*.

24 AMarta isor vari ke, “Noləboii ke dereh tile məhat len nale-məhat-an len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan.”

25 AYesu ikel maii ke, “Ginau novi nale-məhat-an dan nəmatan mai novi nəmauran. Ginau nugol nəvanuan lule məhat dan nəmatan, ginau noviol hən nəmauran mai galito. Avan ideh toriŋ nəlon len ginau, dereh timaur, naut kəmas bimat.

26 Ale avan ideh totoh tin len ginau, toriŋ nəlon len ginau, asike, asike imat vi sutuai. Godəlomi a?”

27 Isor vari ke, “Evoi Nasuḅ, nodəlomi ke gotovi aKristo, aNatun aGot, gai tokel gati ke tegəm vi lan navile a pan.”

28 Nəboŋ tokəmaienan tonoŋ aMarta erinŋ, etəlmam vahim. Ekis kuv aMeri, aṽan, isor səbon maii ike, “AHai pusan egəmai, eus gaiug.”

29 Nəboŋ aMeri tosəsəloŋ hən natenan, vəha-sua ŋai ivan həni.

30 AYesu səbar navile a Petani sal, be itoh len naut tobubur mai aMarta lan.

31 Alat a Jerusalem lototoh mai aMeri lohoim hən ləbigol nəlon bələŋon bivoi am, loris tole məhat, tovan tutut. Lunau ke tovi lan nəburhes siLasarus hən bitaŋ ei, ale lohusuri.

32 Nəboŋ aMeri togəm ris aYesu, iteh bathurien, ikel maii ke, “Nasuḅ, gətatoh gegai, aŋinegw asike təmat.”

33 Nəboŋ aYesu toris aMeri totaŋ, eris naJu gail lototaŋ maii, ale nəlon ipaŋpaŋ, nəlon isa habat.

34 Eus galit ke, “Mətoriŋi a be?” Lusor vari ke, “Nasuḅ, gəm risi.”

35 Namətarur siYesu isel.

36 Beti naJu lotoil pəpadaŋ luke, “Məteris! Gai eləmas bun aLasarus vəsa.”

37 Be galit galevis luke, “Ategai igol ametbəsəw tomaur. Imab satəgau gat aLasarus dan nəmatan?”

AYesu igol aLasarus ile məhat dan nəmatan

38 Nəboŋ aYesu tobar nəburhes, nəlon isa habat tətəs am. Nəburhes enan evi nəburhuvat sua tokad nəbilitivat lotokəkol gole həni.

39 AYesu ikel mai galit ke, “Rusan nəvat vi tarhəte.” AMarta, aṽavinen aten tomat, ikel maii ke, “Nasuḅ, gai iḅo tia. Daməŋai, nəmariboŋ han ivat.”

40 AYesu isor vari ke, “Nukel mai gaiug tia ke, gəberinŋ nəloḿ len ginau, dereh geris nəyalyalan siGot.”

41 Imaienan lorusan nəvat vi tarhəte. Beti aYesu ekəta vi məhat, ike, “Tata, sipa hən gotosəsəloŋ hən ginau.

42 Noləboii ke gotosəsəloŋ hən ginau akis, be nokəmaienan mōs alategai lotoil pəpadaŋ, hən ləḅedəlomi ke gotosəvat ginau.”

43 Beti aYesu ikai habat ke, “Lasarus, gevivile!”

44 Ale gai tomat evivile. Nækaliko iban̄is narien mai navəlan sal, nækaliko tile iban̄is nəhon. AYesu ikel mai galit ke, “Sah rubati hən bivan!”

*NaJu gail lusor utaut hən ləb̄igol aYesu bimat
(Mat 26.1-5; Mak 14.1-2; Luk 22.1-2)*

45 Len alat lototah mai aMeri, isobur lorin̄ nəlolit len aYesu husur loris nəsa togole.

46 Be galevis luvan hən naFarisi gail, lukel ur nəsa aYesu togole.

47 Beti abiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lokis naʔonʔonan hən nəSanhitrin.† Lousus galit gabag ke, “Datigol nəsa? Ategai boh igol namerikel tosobur.

48 Datb̄idam̄ hən b̄igol tomagenan van, nəvanuan p̄isi dereh lerin̄ nəlolit lan, lehusuri hum akin̄. Beti nasoltia ta Rom dereh legəm mədas naut sidato mai lav nəvanuan gail dan gidato.”‡

49 Beti galit sua, aKaiafas, tovi biltihai tutumav len nasihau enan, ike, “Gamit mətsaləboi natideh!

50 Mətsənau səhoti ke, ivoi am hən gidat p̄isi ke, naulum̄an sua b̄imat m̄os nəvanuan gail, səhor alat a Rom ləb̄emədas gidat p̄isi dattovi Ju hən datb̄imasig.”

51 (Nəboŋ aKaiafas tokəmaiean, sakel səb̄on həni, be aGot erin̄ nənauan sua len nənauan siKaiafas. Ale len namilen hum abiltihai tutumav, epəhav utaut həni ke, aYesu dereh timat m̄os alat lotovi Ju.

52 Be savi m̄os naJu gail ŋai, timat m̄os aGot b̄episan b̄onb̄on hən anatun gail p̄isi lotogam pəpəhw, siriv len naut gail len navile a pan.)

53 Imagenan, len nəboŋ enan van, lusor utaut hən ləb̄igol aYesu b̄imat.

54 Husur enan, aYesu səyaryar am len nəhon alat a Jerusalem, be erin̄ naut enan, evi lan navile a Efraim topat pəpadaŋ hən naut masmas toʔəbesw, beti itoh ei mai ahai susur san gail.

55 Nəboŋ nəPasova seJu gail togəm pəpadaŋ, nəvanuan isobur len naut p̄isi lotosuh dar vis naut a Jerusalem, lovi məhat vi Jerusalem vagol səb̄olit hən galito liveveu hum nalo tokele, utaut vir nəhanan enan.

56 Lokətkəta doŋ aYesu. Ale nəboŋ lotoil len naut todar vis naim siGot lousus galit gabag ke, “Gunau ke nəsa? Tegəm hən nəPasova o tebuer?”

† 11:47: NəSanhitrin evi nəkaunsel seJu gail lotobətah hən nakotan. ‡ 11:48: Len naut egai, nəvanuan namitisau lunau namilen ke, alat a Rom dereh ligol naim siGot timasirsir mai lemədas naJu gail p̄isi. Ale dereh lilav kuv nədaŋan hən na-il-a-mo-an dan abiltihai tutumav gail mai nəSanhitrin.

⁵⁷ Len nəboŋ enan, əbiltihai tutumav gail mai naFarisi gail lukele həni ke avan ideh bələboi naut aYesu totoh lan, timaskel vəhoti hən ləbitah gati.

12

*AMeri evəhas aYesu
(Mat 26.6-13; Mak 14.3-9)*

¹ Len nəmariboŋ toməlvtes səbar nəPasova sal, aYesu ibar naut a Petani. Evi naut siLasarus, aten aYesu togol tole məhat dan nəmatan.

² Loutaut hən nəbiltihanian mōsi. ALasarus mai galevis am lutah maii len natev, ale aMarta ipat nəhanian mai galito.

³ Beti aMeri ilav nahudhulita hən nəhai pəhas naoil, nəvat han totibau.* Evəhas narien aYesu həni ale igar kuvi dan narien gəlaru hən navurun. Ale naim epul hən nəbon naoil enan tosusau.

⁴ Ikad ahai susur san sua, nahəsən aJutas Iskariot, bəriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail. AJutas ike,

⁵ “Nəvat hən nəhai pəhas egai etibau hun naṗurṗuran hən nasi hau tosu! Imabe datsaṗur həni, lav nəvat han mai naməsal gail?”

⁶ Ekəmaienan, be sənau naməsal gail, husur evi vanuan vənvnəh. Gai ekətkəta təban nabokis nəvat salito, be ilavlav kuvi mōs gai gabag.

⁷ AYesu isor vari ke, “Sagemədasi! Alitegai etəgau gat nəhai pəhas egai vir nəboŋ ləbitavun ginau.

⁸ Akis naməsal gail lutohtoh mai gamito, be ginau, asike nutoh mai gamit ebəlav.”*

⁹ Nəboŋ naJu gail lotosəsəloŋ həni ke aYesu totoh a Petani, nəbiltiluṽoh logəm hən ləberisi, be savi aYesu ηai, luke leris aLasarus am, atenan aYesu togol tole məhat dan nəmatan.

¹⁰ Imaienan, əbiltihai tutumav gail lusor utaut hən ləbigol aLasarus am bimat,

¹¹ husur nəvanuan isoḅur lugam dan əbiltihai tutumav gail hən ləberin nəlolit len aYesu sil nəsa tovisi hən aLasarus.

*AYesu evi lan naut a Jerusalem hum nakin
(Mat 21.1-11; Mak 11.1-11; Luk 19.28-40)*

¹² Pelan han na-kel-uri-an ibar naut a Jerusalem ke aYesu satogəmgəmai. Nəboŋ nəbiltiluṽoh lotogəm hən Nəhanan nəPasova lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan,

* **12:3:** Luk 7.37-38. Nasoruan ta Kris ike namələsan han ibar 325 gram. **12:8:** Deu 15.11

13 lutariv nēpashət nadet,† luvan hən lēbēbubur maii. Lukai habat ke,

“Hosanna! Datisal suh aGot!

Got tigol na-voi-buni-an van hən gai togəm len nahəsan Nasuḅ aGot.

Got tigol na-voi-buni-an van hən nakiŋ naut a Israel.”*

14 Nəboŋ aYesu tosaḅ natuhtonki, ebətah lan hum natosian siGot tokele ke,

15 “Nəvanuan naut a Israel gail, samtemətahw!

Məteris! Nakiŋ samit satogəmai!

Ebətah len natuhtonki!”‡

16 (Len nəboŋ enan ahai susur san gail ləsaləboi natgalen len natosian siGot. Be nəboŋ aYesu tovi məhat vi lan namənas san, lunau təlmam hən nəsa tovisi, ale lunau səhoti ke tovi nəsarpoŋan hən nəsa ahai kelkel ur sua totos gati.)

17-18 Nəvanuan galenan loluḅluḅoh husur galit galevis lutoh mai aYesu nəboŋ tokis aLasarus dan naḅurhes hən ḅimaaur dan nəmatan. Ale galito, lukel ur nəsa lotorisi mai alat ləsarisi. Imaienan, isoḅur lovivile hən lēbēbubur mai aYesu, bathut losəsəlonḅ husur namerikel enan todaŋ gai togole.

19 Imagenan, naFarisi gail lusor təvah mai galit gabag ke, “Datsəkad naḅisal ideh am. Məteris atenan, gai esəhor gidat tia, navile a pan ḅisi lohusuri.”

AuleKris galevis ludon aYesu

20 Len alat lotovi Jerusalem hən ləḅbilotu len Nəhanan nəPasova, ikad auleKris galevis lotogəmai.

21 Luvan hən aFilip ta Petsaita a Kalili, lousi ke, “Nasuḅ, namtuke namteris aYesu bai.”

22 AFilip ikel mai aAdru, ale aruvan vakel mai aYesu.

23 Beti aYesu isor var gəlaru, ike, “Namityal hən aGot ḅevəhot nəyalalan siNatun Nəvanuan egəm tia.

24 Kitin, nokitin mai gamit ke, asike namisurhuwit ḅiteh hən ḅimat len tan, ipat səbon maien ḅai. Wake ḅiteh hən ḅimat len tan māu, dereh titov vi məhat, tiḅan masuḅ. §

25 Alat lotoləmas bun nəmauran salito len navile eg a pan, dereh limasig vi sutuai. Avil alat lotoləmas bun ginau səhor

† **12:13:** *Nadet* ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad naḅite lotohanhani. Len naut a Israel ləḅbilbil həni hən ləḅḅusani ke lotoḅal səhor aenemi salit gail len nəḅalan. Len naut egai hum ma lotoḅilbil həni husur lunau ke aYesu togəm hum nakiŋ hən ḅegəgel hən alat a Rom lotoil a mō len naut a Jutea. * **12:13:** Psa 118.25-26 ‡ **12:15:** Zec 9.9. Nəboŋ toke *natuhtonki* namilen ke anatan natonki totibau be avan ideh səsah lan sal. § **12:24:** Len naut egai aYesu ike saləboi ḅevi tarhət silat a Kris van vəbar tomat hum namisurhuwit. Be a tahw len nəmatan san dereh tile məhat hum nawit totov vi məhat. Nəboŋ tole məhat eləboi ḅevi tarhət sinəvanuan ḅisi len navile a pan, ale hum nawit dereh tikad naḅit tisəbur.

habat hən nəmauran salito len navile eg a pan, dereh likad nəmauran vi sutuai.*

²⁶ Avan ideh bike bevi tarhət sagw hum nəvanuan na-vi-tarhəte-an, timashusur ginau, husur nəvanuan na-vi-tarhəte-an sagw timastoh mai ginau. Ale avan ideh bevi tarhət sagw, aTata dereh teputsani, tisal suhi.

AYesu isor husur nəmatan san

²⁷ “Gagai nəlogw etuhathuh masuŵ. Nekəmabe beti? Dereh nike, ‘Tata gilav kuv ginau dan namityal egai, saneləŋon tisa vəsa?’ Ao asike nokəmaienan husur nogəm mōsi. Nogəmai hən nəbələŋon bisa vəsa!

²⁸ Tata gigol nahəsəm tiyalyal!”

Beti nadoldol egəm len nəmav, ike, “Nugol iyalyal tia, ale dereh nigol tiyalyal tətəs am.”

²⁹ Nəboŋ naluŵoh lotosəsəloŋ həni, galevis luke nəbiliurur tokurut, galevis am luke aŋel tosor maii.

³⁰ Beti aYesu ike, “Nadoldol enan isor mōs gamito, sator mōs ginau.

³¹ Gagai evi namityal hən aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan len navile a pan. Gagai evi namityal hən aGot bəhut atenan toil a mō len navile eg a pan, tovi təmat.

³² Ale ginau, nəboŋ mətbiŋpat ginau vi məhat dan nətan, dereh neliv nəvanuan pisi gəm hən ginau.”*

³³ (Ekəmaienan hən biŋol nəvide hən nəmatan san bimasil ke dereh timat len nəhai balbal.)

³⁴ Naluŵoh lous aYesu ke, “Imabe gotoke aNatun Nəvanuan dereh timat magenan? Namtunau ke natosian siGot toke aKristo, aGot totabtabuh lan dereh titoh vi sutuai. Imagenan, aNatun Nəvanuan egai gotosor husuri, ase ganan?”*

³⁵ AYesu isor var galit ke, “Namial dereh temial len gamito tebəlav kəkereh am. Nəboŋ namial bəmial sal, mitiyar lan hən asike nəmargobut bikabut gol gamito. Mətbiyar len nəmargobut, asike mətoləboi naut mətbevi lan.

³⁶ Nəboŋ məttokad namial sal, məteriŋ nəlomit lan, hən mətbeŋəm vi anatun namial.”

Nadəlomian ebuer len nəvanuan gail

Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonəŋ, evi tut, esusuan gai dan galito.

³⁷ Naut kəmas togol namerikel tosobur len nəhon nəvanuan gail, ləsariŋ nəlolit lan.

³⁸ Imaienan, nasoruan sihai kelkel ur aIsaiah isarpoh toke,

* **12:25:** Mat 10.39, 16.25; Mak 8.35; Luk 9.24, 17.33 * **12:32:** Jon 3.14, 6.44, 8.28

* **12:34:** Psa 110.4; Isa 9.7; Dan 7.14

“Nasuḅ aGot, ase edəlom na-kel-uri-an sinamito?

Nədaŋan saṃ, gaiug goṽusani van hən ase hən ɓeris ləboii?”*

³⁹ Husur natenan ləsaləboi ləḅikad nadəlomian suṃan nəsa aGot tokele len nabuŋon aIsaiah totos tətəs həni ke,

⁴⁰ “Nugol namətalit iḅesw
nugol nəkadulit iṽonṽon,

imagenan, namətalit lodədas ləḅekəta ləboi nəsa notogole

nələlit lodədas ləḅeləboi səhot nəsa notokele

ale lodədas ləḅipair van hən ginau

hən nəḅigol ləḅimaur.”**

⁴¹ Isaiah ekəmaienan husur toris nəyalyalan seKristo a ṃo tia, ale isor husuri.

⁴²⁻⁴³ Avil len alat lotoil a ṃo, isoḅur lorin nələlit len aYesu. Be husur lotoləmas nə-sal-suhi-an sinəvanuan gail səhor nə-sal-suhi-an siGot, ləsakel uri ke lotokad nadəlomian lan bathut lomətahw ke naFarisi gail ləḅikai tas galito hən asike ləḅilotu len naim naḅonḅonan salito.

Nasoran məkot siYesu len nəhon naluvoh

⁴⁴ Beti aYesu ikai habat van hən naluvoh ke, “Avan ideh ɓerinj nəlon len ginau, gai erinj nəlon kitin len aGot tosəvat ginau gəmai.

⁴⁵ Ale avan ideh tokəta ris ginau, ekəta ris atenan tosəvat ginau.

⁴⁶ Nogəm len navile a pan suṃan namial hən ke avan ideh ɓerinj nəlon len ginau asike itoh len nəmargobut am.

⁴⁷ Avan ideh ɓesəsəlonj hən nasoruan sagw be sagol husuri, ginau nəsesaḅ səhoti ke timaspanis, husur nəsagəm hən nəḅisaḅ səhoti ke navile a pan timaspanis, ao, nogəm hən nəḅilav kuv navile a pan dan nəpanismen sil nəsaan salito.

⁴⁸ Avan ideh topair dan ginau mai nasoruan sagw, len Nəboŋ Naməkot hən navile a pan, len nəhon aGot nasoruan sagw dereh tisaḅ səhoti ke avan enan timaspanis.

⁴⁹ Bathut ginau nəsasor len nədaŋan hən na-il-a-ṃo-an sagw. Avil nusor sitenan tosəvat ginau, aTata. Gai ikele hən ginau hən nəsa nəḅimaskəle nəboŋ nəḅisor.

⁵⁰ Ale noləboii ke nəsa aTata tokel buni, evi nəkadun nəmauran vi sutuui; imaienan, nukel nəsa aTata tokel mai ginau hən nəḅikele.”

* **12:38:** Isa 53.1 ** **12:40:** Isa 6.9-10. AGot eləŋon ke nəvanuan gail pisi lerinj nələlit len aYesu, ipat len galit hən ləḅilekis hən naḅisal enan. Be asike ləḅilekis həni, aGot igol nələlit sasəŋav, lodədas ləḅeləboi səhot natideh togole o tokele. Evi nəpanismen aGot torinj len galito husur lomətahun ləḅerinj nələlit len aYesu.

13

Ahai susur gail, aYesu ekakas narielito

¹ NəPasoṽa tipat pelan, ale aYesu eləboii ke namityal togəm hən ɓeriŋ navile a pan, hən ɓivan hən aTata. Eləmas bun alat lotohusuri len navile a pan, ale gagai eṽusan ɓarɓar hən naləmas-buni-an san kavkav təban galito.

² Nəboŋ lotohanhan ut mədau, natəmat esəhar aJutas anatun aSimon Iskariot tia, hən aJutas ɓeriŋ aYesu len navəlan aenemi san gail.

³ AYesu eləboii ke aTata toriŋ natit ɓisi len navəlan, ale eləboii am ke togəm len aGot, mai dereh tetəlmam van həni.

⁴ Na ile məhat dan nəhanan, ikol nahurabat san dani, ale ilav nətaol, epitavisi.

⁵ Beti eɓir nəwai len nabesin, etuɓat kəkas narien ahai susur gail, ale igar gail hən nətaol topitavisi.

⁶ Nəboŋ tobar aSimon Pita, aPita ike, “Nasuɓ, gekəkas nariegw a? Imabe?”

⁷ AYesu isor vari ke, “Gagai gəsələboi səhot nəsa notogole, be boŋ ideh dereh geləboii.”

⁸ APita ikel maii ke, “Asike gokəkas nariegw boŋ ideh.” AYesu isor vari ke, “Asike nəɓekəkas nariem, darepəpəhw. Gəsavi ahai susur sagw am.”

⁹ ASimon Pita isor təvah ke, “Bimaienan, Nasuɓ, sagekəkas nariegw ŋai be gekəkas navəlagw mai nəkadugw am.”

¹⁰ AYesu ikel maii ke, “Avan tolilos tia iveveu, inor hən ɓekəkas narien ŋai hən ɓiveveu kavkav. Gamit mətuveveu, avil savi gamit ɓisi.”

¹¹ AYesu ekəmaienan husur eləboi ase ɓeriŋi len navəlan aenemi san gail. Husur enan ike, “Savi gamit ɓisi məttoveveu.”

¹² Nəboŋ tokəkas narielit tonon, esun təlmam hən nahurabat san, ale ipat tarhəgarin tətas. Ikel mai galit ke, “Mətələboi nəsa notomadhagole mōs gamito?”

¹³ Mətokis ginau hən ‘Hai ɓusan’ mai ‘Nasuɓ’ ale inor hən mətɓigole husur ginau boh numaienan.

¹⁴ Imagenan, ginau notovi ahai ɓusan mai Nasuɓ no-toil a mō hən gamito, bathut notokəkas nariemito sunan naslev, gamit gabag mitimassunan naslev hən mətɓevi tarhət samito, kəkas nariemito.

¹⁵ Ginau noṽusan naṽide tonor hən mətɓigol tətəv həni. Natgalen notogole hən gamito, mitimasgol husuri.

¹⁶ Kitin nokitin mai gamit ke, naslev satibau səhor amasta san, mai ahai pispisul satibau səhor gai tosəvati.*

* **13:16:** Hən naves 12-16, Luk 22.24-27. Namilen ke natideh aYesu tovi masta sidato tohəhaṽur hən ɓigole, gidat dattovi nəvanuan san gail, datimashəhaṽur hən datɓigol tətəv həni.

17 Mætöləboi natgalen tia, ale mitigole! Mətb̃igol natgalenan, aGot tivoi hən gamito.

18 “Nəsasor husur gamit p̃isi. Noləboi bun gamit ṽisusua notolekis hən gamito. Avil natosian siGot timassarpoh. Ike, ‘Nəvanuan namrtohan katəp̃ol hən nabəta, ipair dan ginau, evi enemi sagw.*”

19 Gagai nukel nategai mai gamit hən ke nəboŋ b̃evisi, dereh mətədəlomi ke ginau bogai notovi ginau hum notokele tia.*

20 Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tohəhəṽur hən nəvanuan notosəvati, ehəhəṽur hən ginau, ale avan ideh tohəhəṽur hən ginau ehəhəṽur hən gai tosəvat ginau.”

AYesu ikel ur nəsa b̃evisi həni balai
(Mat 26.20-25; Mak 14.17-21; Luk 22.21-23)

21 Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonon̄, eləŋon isa vəsa həni, nəlon etuhatuh masuṽ ale isor təvah, ike, “Kitin, notokitin mai gamit ke gamit sua dereh teriŋ ginau len navəlan aenemi sagw gail.”

22 Ahai susur gail ləsənau ləboi ase tosor husuri, gol ke lobunbunus galit gabag ŋai.

23 Galit sua, aYesu toləmas buni, ipat tarhəgarin təban aYesu.

24 Imaienan, aSimon Pita eŋit nəhon van hən aten topat təban aYesu hən b̃eus aYesu ke, tosor husur ase.

25 Beti atenan esiŋasiŋ len nəmabun aYesu, eusi ke, “Nasuḅ, ase ganan?”

26 AYesu isor vari ke, “Ateg boh nəb̃etutur hən natuhb̃eta len nasiloh hən nasuḅ hən nəbilavi maii, gai bogai.” Ale nəboŋ aYesu totutur hən nabəta, ilavi mai aJutas anatun aSimon Iskariot.

27 Nəboŋ aJutas tolav natuhb̃eta enan tonon̄, vəha-sua ŋai aSetan eḅis lan. Imaienan aYesu ikel maii ke, “Saṽsaṽut hən gəb̃igol nəsa gəb̃igole.”

28 Galit lotopat hən nətarhəgarilito təban natev ləsələboi nəsa aYesu tosor maii aJutas m̃osi.

29 Bathut aJutas tokətkəta təban nəvat salito, galit galevis lunau ke aYesu tokel maii ke teṽur natit gail m̃os nəPasova pelan o tilav natideh mai naməsəl gail.†

30 Ale nəboŋ aJutas tohan natuhb̃eta tonon̄, vəha-sua ŋai ivan. Evi nalenmariug.

Na-kel-buni-an veveu

* 13:18: Psa 41.9 * 13:19: Jon 8.24 † 13:29: Nəhanan hən nəPasova ipat husur nəmaribon̄ toməlevtor ale hum ma aJutas tovan hən b̃eṽur nəhanian ideh am. Len nalenmariug hən nəPasova, naJu gail lukad navide sua hən ləbilav nəvat mai naməsəl gail.

³¹ Nəboŋ aJutas tovan, aYesu ike, “Gagai aNatun Nəvanuan etuḅat ḅis len nəyalyalan san, ale dereh aGot tikad nəyalyalan len nəsa ḅevisi hən ginau, aNatun Nəvanuan.

³² AGot ḅikad nəyalyalan len aNatun Nəvanuan, dereh len gai gabag, aGot tilav nəyalyalan mai aNatun Nəvanuan, ale tilav tutut həni maii.

³³ Anatugw gail, dereh nitoh kəkereh mai gamit sal a tahw hən nəḅivan. Beti, naut kəmas mətḅidoŋ ginau, be len naut nəḅevi lan, asike gogəmai, hum notokele tia mai alat lotoil a mō hən naJu gail.*

³⁴ Nuke nikel nakelean veveu todaŋ mai gamit ke: Məteləmləmas bun gamit gabag! Suñan ηai notoləmas bun gamito, məteləmləmas bun gamit gabag.

³⁵ Mətḅeləmləmas bun gamit gabag, len naḅide tomaiənan, nəvanuan pisi dereh leləboi səhoti ke, məttovi ahai susur sagw gail.”

Na-kel-gati-an sePita

(Mat 26.31-35; Mak 14.27-31; Luk 22.31-34)

³⁶ ASimon Pita eusi ke, “Nasuḅ, gevi be?” Ale aYesu isor vari ke, “Naut nəḅevi lan, gaiug godədas gəḅehusur ginau vi lan. Be dereh gehusur ginau balai.”

³⁷ Beti aPita eusi ke, “Nasuḅ, huḅur nəsa nəsaləboi nəḅehusur gaiug gagai ηai? Noutaut hən nəḅimat mōs gaiug.”

³⁸ AYesu isor vari ke, “Goutaut hən gəḅimat mōs ginau a? Ao! Kitin, nokitin mai gaiug, pelan dudulan dereh gikel vəḅator həni ke gəsaləboi ginau, beti natoulumian tekəkəraiko.”

14

AYesu, naḅisal van hən aTata

¹ AYesu isor am ke, “Sa-nələomit tetuhatuh. Mətorin ələomit len aGot tia, məterin ələomit len ginau am.

² Lohoim seTəmagw ikad narum̃ tosoḅur, ale nuvan hən nəḅeutaut hən naut samit ei. Asike təmaiənan, nətakel koti mai gamito.

³ Nəboŋ nəḅeutaut hən naut samito ḅinoŋ, dereh netəlmam, səhar gamit hən mətḅegəm toh mai ginau, hən mətḅitoh tin mai ginau len naut nototohtoh lan.

⁴ Ale mətoləboi naḅisal van hən naut nəḅevi lan.”

⁵ ATomas ikel maii ke, “Nasuḅ, namtsaləboi naut gəḅevi lan, namteləboi mab hən naḅisal?”

* 13:33: Jon 7.34

⁶ AYesu isor vari ke, “Ginau novi p̄isal, novi kitinan, novi mauran. Avan ideh saləboi b̄egəm hən aTata len nāp̄isal ideh am, ginau səb̄ogw ɲai nāp̄isal.

⁷ Məttaləboi kitin hən ginau, məttaləboi aTəmagw am. Ale gag van mətoləboi gai, mətorisi tia.”

⁸ AFilip ike, “Nasub̄, v̄usan aTata hən ginamito. Enan ɲai namttoləɲoni.”

⁹ AYesu isor vari ke, “Ginau nutah mai gamit ebəlav, be Filip, gəsələboi ginau sal a? Avan ideh toris ginau eris aTata. Imab gotoke, ‘V̄usan aTata hən ginamito?’

¹⁰ Ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ɲai. Gəsadəlomi a? Nasoruan notokel mai gamito, nəsaकेले len ginau səb̄ogw. Ao! Evi aTata totoh tin len ginau togol nauman san.

¹¹ Mətedəlom nəsa notokele nəboɲ notoke ginau mai aTata namrosua, ale aTata mai ginau namrosua ɲai. Be asike mət̄bedəlomi, mətedəlom nəsa notokele bathut namerikel gail məttoris notogole.

¹² Kitin notokitin mai gamit ke, avan ideh tokad nadəlomian len ginau dereh tigol nəsa tōp̄itōv̄ hən nəsa notogole. Evoi, dereh tigol natit ləb̄esəhor nəsa notogole husur nuvan hən aTata.

¹³ Ale natideh mət̄beusi len nahəsagw, dereh nigole hən nəb̄ev̄usan nəyalyalan siTata. Ale len aNatun, nəvanuan gail dereh lisal suh nəyalyalan san.

¹⁴ Evoi, mət̄beus natideh len nahəsagw, dereh nigole!”

Nāpusanan husur aNunun aGot

¹⁵ AYesu isor am ke, “Mət̄beləmas bun ginau dereh mitigol husur nəsa notokele.

¹⁶ Ale dereh neus aTata, ale teviol hən a-Vi-tarhəte-an ideh am mai gamito hən bitoh mai gamito van vi sutuai.

¹⁷ Evi aNunun nakitinan, navile a pan ləsələboi ləb̄ikade bathut ləsakəta risi, ləsakəta ləboii. Be gamit mətoləboii tia husur gagai itah mai gamito, ale dereh titoh tin len gamito.

¹⁸ “Nəboɲ nəb̄ivan asike noriɲ gaɓulan gamit hən mət̄bitoh səb̄omito sun̄ian məttovi milesw, dereh netəlmam gəm hən gamito.

¹⁹ Asike idareh nəvanuan navile a pan asike loris ginau am. Be nəboɲ nəb̄imaur təlmam, dereh gamit məteris ginau tətəs. Bathut nəb̄ikad nəmauran tətəs, gamit am dereh mitikad nəmauran.

²⁰ Len nəboɲ enan dereh məteləboii ke nototoh len aTəmagw ale məttotoh len ginau ale nototoh len gamito.

²¹ Avan ideh togol husur nakelean sagw todaŋ gail, gai eləmas bun ginau. Ale gai toləmas bun ginau, aTəmagw dereh teləmas buni, ale ginau dereh neləmas bun gai, nevəhot ginau maii hən bələboi bun ginau.”

²² Ale aJutas, savi aJutas Iskariot be aJutas togon, ike, “Nasub, husur nəsa gəbēvəhot gaiug mai ginamit ŋai hən namtbələboi bun gaiug, be savi hən navile a pan kavkav a?”

²³ AYesu isor vari, ike, “Avan ideh bələmas bun ginau, dereh tigol nəsa notokele, ale aTəmagw teləmas buni. Beti ginaməru dereh namregəm, gol naim sinamər maii.

²⁴ Avan ideh na-ləmas-buni-an hən ginau toḅuer lan, gai asike igol nəsa notokele. (Be natsua, nasoruan məttoəsəloŋ hən notokele, savi esagw səbogw, be evi seTəmagw tosəvat ginau.)

²⁵ “Nukel natgalenan gagai, ale gagai nutohtoh mai gamit sal.

²⁶ Be a-Vi-tarhəte-an tovi aNunun aGot, gai aTəmagw bəsəvati len nahəsagw, gai dereh tevusan gamit hən natit pisi, ale tigol mitinau təlmam hən natit pisi notokel mai gamito.

²⁷ “Natəmat, noriŋi len nəlomito, natəmat sagw, nulavi mai gamito. Natəmat notoviol həni sasumən natəmat navile a pan toviol həni. Imaienan, sa-nəlomit tetuhatu, samtemətahw.

²⁸ Mitinau təlmam hən nəsa notokele nəboŋ notoke nivan bai, ale dereh netəlmam gəm hən gamit tətəs. Məttaləmas bun ginau, məttaḥəḥaṽur husur nuvan hən aTata, husur aTata etibau səhor ginau.

²⁹ Gagai nukel natgalen mai gamito, a tahw hən ləbēvisi, hən ke nəboŋ ləbēvisi, dereh mitikad nadələomian am len ginau.

³⁰ Asike nusor masuṽ am mai gamito, husur ategai toil a nio hən navile a pan satogəmai. Gai səkad nədaŋan hən biŋol natideh hən ginau, namityal sagw egəm tia.

³¹ Be alat navile a pan limasləboi səhoti ke notoləmas bun aTata, ale notogol nəsa aTata tokele ŋai.

“Ale, mitile məhat, dativan.”

15

AYesu, nəhau nakrep tin

¹ AYesu iḅol pusan, ike, “Ginau novi nəbathuhau nakrep tin. ATəmagw evi nəvanuan tokətkəta təban nəhol nakrep.

² Ita kukuv nəpashəhau pisi len ginau ləsəvan, ale evisvis nəpashəhau pisi lotovan, hən ləbiṽan masuṽ am.

³ Gamit mətuveveu tia bathut nasoruan notokel mai gamito.

⁴ Mititoh tin len ginau, ale dereh nitoh tin len gamito. Nəpashəhau saləboi biṽan len gai səbon. Nəpashəhau eləboi

biṽan ḡai len nēbathuhau. Gamit mētumaienan. Mētsalēboi mēṽbiṽan len gamit sēbōmito, mētolēboi mēṽbiṽan ḡai len ginau.

⁵ “Ginau novi nēbathuhau nakrep tin, gamit mēttovi nēpashēhau. Avan ideh totoh tin len ginau ale ginau nototoh tin lan, gai iṽan masuṽ. Husur ginau nēḡēḡbuer, mētsalēboi mēṽbigol natideh.

⁶ Avil avan ideh satoh tin len ginau ehūm nēpashēhau sēṽan, nēvanuan nēhol tota kuvi, bulani hēn ḡimasmās. Beti nēvanuan nauman gail lusaḡ tuan nēpashēhau lotomagenan, bar hēn gail len nēhab hēn lēḡiparḡ.

⁷ Mēṽbitoh tin len ginau, ale nasoruan sagw gail lēḡipat tin len gamito, natideh mēttoḡōḡoni, mēteusi ale aGot dereh tigole mōs gamito.

⁸ Nēbōḡ mēttoṽan masuṽ, mētovi hai susur sagw kitin. Len natenan mētusal suh nēyalyalan seTēmagw len nēhon nēvanuan gail.

⁹ Suṽan aTēmagw tolēmas buni ginau, ginau am, len naṽide tomaienan, nolēmas bun gamito. Mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw.

¹⁰ Mēṽbigol nēsa notokele hēn gamito, dereh mititoh tin len na-lēmas-buni-an sagw, suṽan ḡai notogol nēsa aTēmagw tokel buni, ale nototoh tin len na-lēmas-buni-an san.

¹¹ “Nukel natgalenan mai gamito hēn nakemkeman sagw ḡipat len gamito, ale hēn nakemkeman samito ḡepul sēsēhov.

¹² Nakelean sagw todaḡ imaiegai ke: mētelēmlēmas bun gamit gabag suṽan ḡai notolēmas bun gamito!

¹³ Sēkad na-lēmas-buni-an ideh toṽḡhor na-lēmas-buni-an sinēvanuan tomat mōs abubur san gail.*

¹⁴ Abubur sagw gail lumaiegai: gamit mēṽbigol nēsa notokele todaḡ, mētovi abubur sagw gail.

¹⁵ Nēsakis gamit hēn naslev gail am, husur naslev gail lēsalēboi nēsa amasta salit togole. Avil nokis gamit hēn abubur sagw gail, husur nugol mētolēboi tia natit ḡisi aTata tokel mai ginau.

¹⁶ Gamit mētsalekis hēn ginau, avil ginau nulekis hēn gamito. Nutabtabuh len gamit hēn mēṽbiṽan, ṽan hēn naṽit lotopat tin; hēn ke natideh mēṽḡeusi hēn aTata len nahēsagw, dereh teviol hēni mai gamito.

¹⁷ Nategai evi nakelean sagw todaḡ: mētelēmlēmas bun gamit gabag!”

* **15:13:** Len naut egai *abubur* savi natēbarehreh o nauluṽan gotolēḡoni o gēḡike gēḡilah maii. Ao, abubur evi nēvanuan ideh gotolēboi, gotolēmasi mai gotoriḡ nēlōm lan.

Na-mətahun-buni-an silat navile a pan

¹⁸ AYesu isor am mai ahai susur san gail ke, “Alat navile a pan ləbēmətahun bun gamito, mitinau ginau, galit lomətahun bun ginau a mō.

¹⁹ Məttavi sinavile a pan, alat navile a pan lətələmas bun gamit hum salit gabag. Avil gamit mətsavi sinavile a pan. Ginau nulekis hən gamito dan navile a pan; husur enan lomətahun bun gamito.

²⁰ Mitinau təlmam hən nasoruan notokel mai gamit tia ke, ‘Naslev satibau səhor amasta san.’ Imaienan, ləbēmədas bun ginau notovi masta samito, dereh lemədas gamit am. Ləbigol husur nəsa notokele, dereh ligol husur nasoruan samit am.*

²¹ Be dereh ligol natgalen pisi hən gamito sil nahəsagw, husur ləsaləboi aTəmagw tosəvat ginau.

²² Asike nətagəm sor mai galito, lətəmabe? Təmaienan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Wake nogəm sor mai galito, gol ləsəkad na-tətas-gole-an ideh hən nəsaan salito.

²³ Avan ideh tomətahun bun ginau, emətahun bun aTəmagw am.

²⁴ Ginau nugol namerikel avan ideh am saləboi bigol gail. Asike nətagol namerikel gail len nəholito, lətəmabe? Təmaienan, asike lətanor hən nəpanismen hən nəsaan salito. Be naut kəmas lotoris namerikel galenan, lomətahun bun ginau mai aTəmagw am.

²⁵ Be natgalenan lovisi hən na-tos-gati-an sua len nalo salito bisarpoh. Ike, ‘Lomətahun bun ginau sil naut kəmas ηai.’*

²⁶ “Dereh nesəvat a-Vi-tarhəte-an, tovi aNunun nakitinan, van hən gamito. Dereh tegəm len aTata van hən gamito, ale tikel nakitinan husur ginau.

²⁷ Ale gamit am mitikel nakitinan husur ginau, husur mətutah mai ginau len natuʔatan hən naʔusanan sagw.

16

¹ “Nukel natgalen mai gamito, hən asike mətbiteh len nəsaan.

² Dereh lehut gamit dan galito len naim naʔonʔonan. Ale ikad nəboŋ ʔegəmai hən alat ləʔiʔabun gamito linau ke, len nəsa lotogole loum mōs aGot.

³ Dereh ligol natgalen maienan bathut ləsaləboi aTata, ləsaləboi ginau boŋ ideh.

⁴ Nokəmaienan gagai hən ke, nəboŋ natgalenan ləʔbevisi, dereh mitinau səhoti ke notokel nalələgauan mai gamito.

Nauman seNunun aGot

* 15:20: Mat 10.24; Luk 6.40; Jon 13.16 * 15:25: Psa 35.19, 69.4

“Nəsakel natgalenan mai gamit a n̄o husur nutoh sal mai gamito, ale luke lemədas ginau savi gamito.

⁵ Avil gagai nuvan hən atenan tosəvat ginau, be gamit ideh saus ginau, ‘Gevi be?’

⁶ Ale husur nəsə notokele, nəlomit gail loṗul hən nalolosaan.

⁷ Be nukel nakitinan mai gamito. Ivoi am hən gamito ke nivan. Nəb̄itoh, a-Vi-tarhəte-an asike egəm hən gamito. Be nəb̄ivan, dereh nesəvati gəm hən gamito.

⁸ Ale nəboṅ a-Vi-tarhəte-an b̄egəmai dereh tikel vəhot nə-nau-suluṽi-an silat navile a pan husur nəsaaan, nanoran mai nəpanismen b̄egəmai. Dereh tigole hən nahurulit b̄isa.*

⁹ Lunau suluṽ nəsaaan salito ke tovoi, husur ləsariṅ nəlolit len ginau.*

¹⁰ Lunau suluṽ nanoran ke sanor, husur ginau nuvan hən aTata, ale asike mətoləboi mət̄beris ginau am.

¹¹ Lunau suluṽ nəpanismen ke asike egəmai, be aGot erinṅi tia ke atenan toil a n̄o hən navile eg a pan tovi aSetan, timaspanis.*

¹² “Nukad isoḅur sal hən notoke nəb̄ikel mai gamito, be gagai esəhor natideh mət̄toləboi mət̄bidanṅ b̄uri.

¹³ Be nəboṅ aNunun nakitinan b̄egəmai, dereh tigol naṗisal hən nəlomit b̄eləboi nakitinan ṗisi. Asike isor len gai səbon be nəsə tosəsəloṅ hən notokel maii, dereh tikele. Dereh tikel ur natit gail ləb̄egəmai.

¹⁴ Atenan dereh tisal suh nəyalyalan sagw husur tilav nəsə notolav maii ale tikel uri mai gamito.

¹⁵ Natit ṗisi aTata tokade lovi esagw. Husur enan nuke, ‘ANunun nakitinan dereh tilav nəsə notolav maii ale tikel uri mai gamito.’”

Nəlomit totaṅ dereh tehəhaṽur

¹⁶ Ale aYesu ike, “Husur namityal b̄ekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal b̄ekəkereh am, dereh məteris tas ginau.”

¹⁷ Beti ahai susur san gail lousus galito gabag ke, “Namilen nəsə nəboṅ toke, ‘Husur namityal b̄ekəkereh, asike mətoris ginau am; ale husur namityal b̄ekəkereh am, dereh məteris tas ginau?’ Ale nəboṅ toke, ‘Nuvan hən aTata,’ namilen imabe?’”

¹⁸ Lukel tasi ke, “Ikel nəsə nəboṅ toke, ‘Namityal b̄ekəkereh?’ Datsaləboi nəsə tokele!”

¹⁹ AYesu eləboi nəsə lotoke ləḅeusi həni. Ale ikel mai galit ke, “Nuke, ‘Husur namityal b̄ekəkereh, asike mətoris ginau am;

* 16:8: Uman 24.25 * 16:9: Jon 8.21-24, 9.41, 15.22-24 * 16:11: Jon 12.31

ale husur namityal bekəkereh am, dereh mäteris tas ginau.' Mətousus gamit gabag hən namilen māu a?

²⁰ Kitin, notokitin mai gamit ke, dereh namətarur samit tisel, mititaŋ be navile a pan tehəhaʋur. Dereh nəlomit itaŋ, be nalolosaan samito tegəm vi həhaʋuran.

²¹ Nəboŋ apəhaʋut toləŋon nabəhaʋun, eləŋon epəŋas vəsa masuʋ, husur namityal hən nəpasusan egəmai. Be nəboŋ anatun tovisi, alitenan sənau gat na-ləŋon-isa-vəsa-an am husur ikemkem masuʋ len anatun toviveu, tovisi len navile a pan.

²² Imaienan, gagai nəlomit itaŋ be dereh neris gamit tətəs, ale nəlomit tehəhaʋur. Beti nahəhaʋuran samito, avan ideh saləboi bilav kuvi.

²³ "Len nəboŋ enan asike mətous natideh hən ginau. Kitin notokitin mai gamit ke, natideh mətəbeus aTata həni len nahəsagw, dereh teviol həni mai gamito.

²⁴ Vəbar gagai mətəsaus natideh len nahəsagw. Usi, dereh mitikade, ale nahəhaʋuran samit tepul səsəhov.

²⁵ "Natgalenan, nukel gail mai gamit len nasoruan kəta, be namityal dereh tegəmai ke asike nəbisor mai gamit am len nasoruan kəta. Be dereh nisor husur aTata tiŋarŋar mai gamito.

²⁶ Len nəboŋ enan dereh mətəus aTata hən natit gail len nahəsagw. Nəsakel mai gamit ke dereh neusi nōs gamito.

²⁷ Husur aTata, gai eləmas masuʋ hən gamito, bathut məttolemas bun ginau, ale məttolelomi ke notogəm len aGot.

²⁸ Evoi, nogəm len aTata, nogəm vi lan navile a pan, ale gagai noriŋ navile a pan, notəlmam van hən aTata."

²⁹ Beti ahai susur san gail luke, "Ganan! Gagai nasoruan samī iŋarŋar, gəsasor am len nasoruan kəta.

³⁰ Gagai namtoləboi səhoti ke gotoləboi natit p̄isi, goləboi nənauan sinəvanuan gol ke savi hən avan ideh beus nausian ideh hən gaiug am.* Husur enan namtodəlomi ke gotogəm len aGot."

³¹ AYesu isor var galit ke, "Gag beti mətukad nadəlomian a?

³² Namityal egəmai, ao egəm tia, hən mətbigam pəpehw husur naŋisal samit v̄isusua vahim. Dereh mətəriŋ ginau hən nəbitoh səbɔgw. Be nəsatoh səbɔgw husur aTata itoh mai ginau.

³³ Nukel natgalenan mai gamit hən ke, len ginau, nəlomit bikad natəmat. Len navile eg a pan dereh mitikad na-ləŋon-isa-vəsa-an, nəmauran samit tidaŋ. Be mətəil bur namətahwan

* **16:30:** Imaienan husur aYesu eləboi nausian salito naut kəmas ləsaus nausian gail sal.

samito, ginau nosəhor navile a pan tia, nugol nədaŋan san imasig.”

17

Na-sor-tuŷ-an siYesu

¹ Nəboŋ aYesu tokəmaienan tonoŋ, ekəta vi məhat vi lan nəmav ike, “Tata, namityal egəm tia. Geputsan aNaturm̄ hən aNaturm̄ bisal suh nəyalyalan sam̄.

² Husur gulav nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an maii, hən beil a m̄o hən nəvanuan gail p̄isi, hən ke beviol hən nəmauran vi sutuai mai nəvanuan p̄isi gotolav galit maii.

³ Ale nəmauran vi sutuai imaiegai ke, hən ləbələboii ke gaiug gotovi Got kitin gotosəvat ginau, aYesu Kristo.

⁴ Nusal suh nəyalyalan sam̄ len navile a pan: nauman gotolavi mai ginau hən nəbigole, noum vurvuri.

⁵ Beti, Tata, geputsan ginau ben gaiug. Nəyalyalan notokade mai gaiug nəboŋ navile a pan satuβat sal, geputsan ginau həni, hən gidar p̄isi darβikade.

⁶ “Nukel vəhot gaiug van hən alat navile eg a pan gotoviol hən galit mai ginau dan navile a pan. Lovi esam̄ tia. Ale goviol hən galit mai ginau, ale lugol husur nasoruan sam̄.

⁷ Gagai loləboii ke natit p̄isi gotolavi mai ginau logəm len gaiug.

⁸ Husur nasoruan gail gotolavi mai ginau, nulav gail mai galit tia. Lodəlomi. Ale loləboi koti ke notogəm len gaiug, ale lodəlomi ke gotosəvat ginau.

⁹ “Nəsasor tuŷ m̄os navile a pan. Nusor tuŷ m̄os alat gotolav galit mai ginau, husur lovi esam̄.

¹⁰ Galit p̄isi lotovi esagw lovi esam̄, ale galit p̄isi lotovi esam̄ lovi esagw. Ale len galito, len nəmauran salito nukad nəyalyalan.

¹¹ Gagai ginau noriŋ navile a pan gəm hən gaiug. Be galit lutoh sal len navile a pan. Tata, gaiug gotosua səbom̄, gulav nahəsam̄ mai ginau tia. Ale len nədaŋan hən nahəsam̄, havhav gol galito hən ləbesua sum̄an gidaru dartosua.

¹² Husur nəboŋ nototoh gegai nuhavhav gol galito len nədaŋan hən nahəsam̄ gotolavi mai ginau. Nokətkəta təban galito, hən galit ideh asike βimasig, avil galit sua ehuser naβisal van hən βekəkös gabag, imasig. Imaienan hən natosian sam̄ bisarpoh.*

¹³ “Gagai ginau nogəm hən gaiug. Nukel natgalen p̄isi len navile a pan hən alategai ləβikad nakemkeman sagw bepul səsehov len galito.

* 17:12: Psa 41.9; Jon 13.18

14 Nulav nasoruan sam̃ mai galit tia. Ale navile a pan emõtahun bun galito tia, husur ləsavi vanuan navile a pan, sum̃an ŋai ginou nəsavi vanuan navile a pan.

15 Nəsaus gaiug hən gəbilav kuv galit dan navile a pan, be nous gaiug ŋai hən gəbihavhav gol galito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.

16 Hum ginou nəsavi sinavile a pan, galit am ləsavi sinavile a pan.

17 Gigol levi esam̃ səbom̃ len nakitinan; nasoruan sam̃ evi kitinan.

18 Sum̃an gotosəvat ginou vi lan navile a pan, ginou am, nosəvat galit vi lan navile a pan.

19 Noriŋ ginou len navəlam̃ m̃os galito hən nəbevi esam̃ səbom̃, hən ke galit am ləberin galit len navəlam̃ hən ləbevi esam̃ səbom̃ len nakitinan.

20 “Ginou nəsasor tuṽ m̃os alategai ŋai, avil nusor tuṽ m̃os avan ideh berin̄ nəlon len ginou boŋ ideh husur nasoruan silategai.

21 Tata, nusor tuṽ ke galit p̃isi lesua. Nousi ke lith tin len gidaru, hum gototoh tin len ginou mai nototoh tin len gaiug, hən ke navile a pan ləbedəlomi ke gotosəvat ginou.

22 Nəyalyalan gotolavi mai ginou, nulavi mai galito, hən ləbesua sum̃an dertosua:

23 ginou len galito ale gaiug len ginou. Nousi ke legəm sua buni, hən navile a pan ləbeləboii ke gaiug gotosəvat ginou, ale gotoləmas bun galito sum̃an ŋai gotoləmas bun ginou.

24 “Tata, noləŋoni ke alat gotolav galit mai ginou, nuke galit am lith mai ginou len naut nototohtoh lan, hən ləberis nəyalyalan gotolavi mai ginou, husur gotoləmas masuṽ hən ginou nəboŋ navile a pan satubat sal.

25 Tata gaiug gunor buni. Naut kəmas navile a pan ləsaləboi gaiug, ginou noləboi gaiug, ale alategai loləboii ke gotosəvat ginou.

26 Ale nugol galit loləboi gaiug tia, ale dereh nigol tabtab həni, hən na-ləmas-buni-an gotoləmas bun ginou həni, b̃ipat len galito, ale ginou nəbitoh len galito.”

18

Lutah gat aYesu

(Mat 26.47-56; Mak 14.43-50; Luk 22.47-53)

1 Nəboŋ aYesu tosor tuṽ tonon̄, iyar van mai ahai susur san gail. Luyar kotov nabur madin̄din̄ Kitron ale lubar nəhol naoliv ei. Ale gai mai ahai susur san gail lobis lan.

² Be natsua. AJutas tolavlav aYesu vi lan navəlan aenemi san gail, gai am eləboi naut enan, husur aYesu iḃonḃon tabtab ei mai ahai susur san gail.*

³ Beti aJutas egəmai. Abiltihai tutumav mai naFarisi gail losəvat naluṽoh hən nasoltia mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot hən ləbitah maii, ale aJutas esəhar galito. Lupat namial mai nəhai tuṽtuṽ mai natit hən nəḃalan gail, ale logəmai.

⁴ Husur aYesu toləboi natit p̄isi ḃevisi həni, ivan hən galito, eus galit ke, “Mətudoṽ ase?”

⁵ Lusor vari ke, “AYesu ta Nasaret.” Ikel mai galit ke, “Ginau bogai.” (AJutas toriṽi len navəlalito, eil mai galit).

⁶ Nəboṽ aYesu toke, “Ginau bogai,” lorus təlmam, luteh len tan.

⁷ Imaienan, eus tas galit ke, “Mətudoṽ ase?” Luke, “AYesu ta Nasaret.”

⁸ AYesu isor var galit ke, “Nukel mai gamit tia, ginau bogai. Məḃidoṽ ginau, riṽ alateg livan.”

⁹ Ikel nasoruan enan, hən nasoruan san ḃisarpoh nəboṽ tosor tuṽ ke, “Alat gotoviol hən galit mai ginau, nəsatəgau suluṽ ideh səmasig.”*

¹⁰ Beti ASimon Pita tokad naḃu nəḃalan, eliv kuvi, ale ita kotov nədariṽan nəmatu sinaslev səbiltihai tutumav. (Nahəsən naslev enan aMalhus.)

¹¹ Avil aYesu isor len aPita, ike, “Gerṽ təlmam hən naḃu len nəpaus han. Gunau ke asike nomun len nabiliwai hən naləṽon-isa-vəsa-an aTata tolavi mai ginau a?”*

AYesu len nəḃon aAnnas

¹² Beti nasoltia gail mai nakomada salito mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, lutah gat aYesu, lubaṽisi.

¹³ A mə losəhari van hən aAnnas tovi avuṽon aKaiafas tovi abiltihai tutumav len nasihau enan.*

¹⁴ (Be natsua; evi aKaiafas tokele a mə tia mai alat lotoil a mə hən naḃu gail ke, “Ivoi am ke nauluṽan sua ḃimat məs nəvanuan gail.”)*

APita ike saləboi aYesu

(*Mat 26.69-70; Mak 14.66-68; Luk 22.55-57*)

¹⁵ Nəboṽ lotosəhar aYesu van, aSimon Pita mai ahai susur siYesu sual am arohusur aYesu. Ahai susur togon eləboi abiltihai tutumav. Imaienan, eḃis len naholəvat todar vis naim səbiltihai tutumav mai aYesu.

* **18:2:** Luk 21.37, 22.39 * **18:9:** Jon 6.39, 17.12 * **18:11:** Mat 26.39; Mak 14.36;

Luk 22.42 * **18:13:** Luk 3.2 * **18:14:** Jon 11.49-50

16 Avil aPita eil vivile dan nabopita. Imaienan, togon abiltihai tutumav toləboi, etəlmam, isor mai natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita, esəhar aPita, aroβisutur van.

17 Natəbarehreh tokətkəta kəkol hən nabopita eus aPita ke, “Be gaiug am gəsavi ahai susur ideh sitenan a?” APita ike, “Ao, savi ginau.”

18 Naut esusus, ale naslev mai nəvanuan nauman gail loṗənas naṽidurhab, lotitileh. APita eil mai galito, etitileh.

Nausian sebiltihai tutumav gail van hən aYesu

(Mat 26.59-66; Mak 14.55-64; Luk 22.66-71)

19 Len nalohoim enan, abiltihai tutumav etuβat us aYesu husur ahai susur san gail mai naṗusanan san.*

20 AYesu isor vari ke, “Akis nusor len nəhən nəvanuan gail ṗisi; noṗusan len naim nabonβonan gail mai naim siGot, naJu gail losuh bonβon len naut galenan akis. Nəsakel susuan natideh.

21 Gous ginau hən nausian galenan hən nəsa? Us galit lotosəsəloṗ hən ginau. Loləboi nəsa notokele.”

22 Nəboṗ tokel natenan, avan sua tokətkəta kəkol hən naim siGot iṽos aYesu, isor lan, ike, “Imab gusor var abiltihai tutumav maienan?”

23 AYesu isor vari ke, “Nəβikel natideh tosa, kel kot nəsaan han. Be nəβikel nakitinan, guṽos ginau hən nəsa?”

24 Beti aAnnas ikel mai alat lotokətkəta kəkol ei ke, lesəhar aYesu lotobaṗisi, van hən aKaiafas, abiltihai tutumav hən bikot həni.

APita ike saləboi aYesu tətəs

(Mat 26.71-75; Mak 14.69-72; Luk 22.58-62)

25 Len namityal enan aSimon Pita eil, etitileh. Lousi ke, “Be gaiug enan, gəsavi ahai susur ideh san a?” Beti aPita ike, “Ao savi ginau.”

26 Ale naslev sua sebiltihai tutumav, amahean atenan aPita tota kotov nədarinjan ike, “Eninjan, be noris gaiug maii len nəhol naoliv.”

27 APita isor tətəs ke sakin. Vəha-sua ṗai natoulunjan ekəkəraiko.

Nakotan siYesu len nəhən aPilate

(Mat 27.1-2, 11-14; Mak 15.1-5; Luk 23.1-5)

28 Nəboṗ aKaiafas tokot hən aYesu tononṗ dudulan somilan, losəhar aYesu van hən aPilate ta Rom tovi gavna len naprovens Jutea.† Gai itoh len nabiltiim sisoltia gail. NaJu gail ləsəbis lohoim, hən asike ləḃeβinβinjal len nabunusian

* **18:19:** Len naut egai, lokis aAnnas hən abiltihai tutumav naut kəmas aKaiafas tovi biltihai tutumav len nasihau enan. Be husur aAnnas tovi biltihai tutumav a mo, iṽat nəhes hum abiltihai tutumav sal. † **18:28:** Agavna evi auleRom toil a mo hən naprovens sua.

husur nalo. Ləbimagenan, asike loləboi ləbihan len nəhanan hən nəPasova.‡

29 Imaienan aPilate evivile van hən galito, ike, “Gamit mətuke ategai togol nəsa tosa hən tobur kotov nalo?”

30 Lusor vari, luke, “Ategai asike tagol natit tosa, gunau ke namttasəhari gəmai a? Aoa!”

31 APilate ike, “Bimagenan, səhari van, kot həni, nənoṽ həni mai nalo samit ɲai!” Alat lotoil a mō hən naJu gail lusor vari ke, “Nalo samito sədaṁ hən namtb̄igol avan ideh b̄imat.”

32 (Natenan igol natit aYesu tokele a mō husur naṽide hən nəmatan san, isarpoh.)§

33 Beti aPilate etəlmam vi lohoim, ekis aYesu gəmai, ale eusi ke, “Gaiug nakiṅ seJu gail a?”

34 AYesu eusi ke, “Nasoruan saṁ, evi nənauan saṁ səbōṁ o nəvanuan tile am isor mai gaiug husur ginau?”

35 APilate isor vari ke, “Gunau ke notovi Ju soal a? Ao, nəvanuan saṁ gail mai abiltihai tutumav gail losəhar gaiug gəṁ hən nakotan sagw. Imabe? Gugol nəsa?”

36 AYesu ike, “Natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan. Tavi sinavile a pan, alat lotohusur ginau lətəbal hən avan ideh asike tariṅ ginau len navəlan alat lotoil a mō hən naJu gail. Be natohan pipihabəlagw savi hən navile eg a pan.”

37 ɲa aPilate eusi ke, “Beti gaiug govi nakiṅ m̄au a?” AYesu isor vari ke, “Gaiug gukele ke notovi akiṅ. Lupas ginau m̄osi. Ale nogəṁ hən navile a pan m̄os nategai ke hən nəb̄ikel kot nakitinan. Alat lotovi sinakitinan losəsəloṅ hən ginau.”

38 APilate eusi ke, “Nakitinan evi sa?”

APilate eriṅi ke aYesu b̄imat

(Mat 27.15-31; Mak 15.6-20; Luk 23.13-25)

Nəboṅ tous naten tonon aPilate evivile van hən naJu gail, ikel uri ke, “Nəsəsəb̄ natideh lan tonor hən b̄ipanis.

39 Be ikad naṽide sua len nəPasova p̄isi hən məttous nəvanuan sua dan alat namttobaṅis galito, hən b̄evivile m̄os gamito. Mətoləṅon ke nigol aKiṅ egai seJu gail tevivile van hən gamito a?”

40 Be lukai vari ke, “Aoa! Savi atenan, namtoləṅon aParappas.” (Be natsua: aParappas evi naulum̄an tobal mai alat a Rom, ale lubaṅisi sile.)*

‡ 18:28: Len nənauan seJu gail, alat ləsavi Ju mai nalohoim salito loḅiṅbiṅal bathut ləsagol husur nalo siMoses. Imaienan, naJu ideh b̄ebis lohoim silat ləsavi Ju, nalohoim eduasi, ale gai egəṁ biṅbiṅal gol ikon hən bihan nəhanan hən nəPasova, be timasgol gai tivevu len natutumavan gail husur nalo siMoses. § 18:32: Jon 3.14, 12.32. A mō aYesu isor husur naṽide hən nəmatan san. Ikele ke dereh timat len nəhai balbal. Namilen ke naJu ləsagole husur alat a Rom ɲai luḅos gat nəvanuan len nəhai balbal. * 18:40: Uman 3.14

19

¹ Beti aPilate igol nasoltia gail lobilas habat hən aYesu hən nəhau tokad natuhmetelai tosiriv lan.

² Ale nasoltia gail lulav nəhau tokad nasunite, lopir garu hənı hum nəkraun sekiŋ, loriŋi len nəkadun ale lukol nahurabat toboŋboŋ len aYesu.

³ Logəm hənı, lusor vilesi ke, “Ivoi! Kiŋ seJu gail!” ale luṽosi.

⁴ APilate evivile tətəs, ikel mai naluṽoh ke, “Məteris! Gagai nosəhari vivile van hən gamito, hən mətəbeləboii ke, nəəsəsb natideh lan hən ḅipanis sile.”

⁵ Imaienan, esəhar aYesu vivile. Ikad nəkraun hən nəhau tokad nasunite len nəkadun mai nahurabat toboŋboŋ len niben. Pilate ikel mai galit ke, “Məteris, ategaii bogai!”

⁶ Nəboŋ abiltihai tutumav gail mai alat lotokətkəta kəkol hən naim siGot lotorisi, lukai, ke “Pos gati len nəhai balbal! Pos gati len nəhai balbal!”

APilate ikel mai galit ke, “Ipat len gamito, gamit mitiṽos gati, husur ginau nəəsəsb natideh tosa lan hən ḅipanis sile.”

⁷ NabiltiJu gail lusor vari ke, “Namtukad nalo sua toke timasmat, husur ekiskis gai gabag hən aNatun aGot.”*

⁸ Nəboŋ aPilate tosəsəlōŋ hən natenan emətəhw am.

⁹ Esəhar aYesu təlmam tətəs vi lohoim sisoltia gail. Eusi ke, “Govi nəvanuan naut a be?” Ris aYesu sator vari.

¹⁰ Imagenan aPilate eusi ke, “Imabe gəsator mai ginau? Gəsələboii ke ginau nukad nədaŋan hən nəḅidaŋ hən gəḅivan, mai nədaŋan hən nəḅigol gəḅitahətah len nəhai balbal a?”

¹¹ Beti aYesu isor vari ke, “Gaiug, nutoh len navələm husur ŋai aGot a məhat tolav nədaŋan mai gaiug. Imaienan, nəvanuan toriŋ ginau len navələm ikad nəsaan totibau səhor gaiug.”

¹² Nəboŋ aPilate tosəsəlōŋ hən natenan idas ṽisal hən ḅeriŋ aYesu ḅivan, be nabiltiJu gail lukai habat ke, “Gəḅeriŋi ḅivan asike govi bubur seSisa! Avan ideh tokis gai gabag hən nakiŋ hum aYesu egaii togole, avan enan evi enemi seSisa!”

¹³ Nəboŋ aPilate tosəsəlōŋ hən nasoran enan, esəhar aYesu vivile tətəs. Ale aPilate ebətah len nəhai bətbətah simatsistret hən ḅeriŋ nəsabian san. Nəhai bətbətah enan ipat len naut lotokisi hən Naut nəvat papav be len nasoruan seIpru gail evi Kappata.

¹⁴ Len namityal enan evi tubliial len nəmariboŋ hən nautautan hən nəPasova. Ale aPilate ikel mai naJu gail ke, “Məteris, akiŋ samit bogai!”

¹⁵ Lukai vari ke, “Tevi tut! Tevi tut! Pos gati len nəhai balbal!” Ale aPilate eus galit ke, “Mətəlōŋon ke niṽos gat akiŋ

* 19:7: Lev 24.16

samit len nəhai balbal a?" Abiltihai tutumav gail lukai van ke, "Namtsəkad nakiŋ ideh, be aSisa ŋai."

¹⁶ Imaienan aPilate eriŋ aYesu len navəlalito hən bitahətah len nəhai balbal. Ŋa nasoltia gail losəhar aYesu van.

*Nətahətahan len nəhai balbal
(Mat 27.32-44; Mak 15.21-32; Luk 23.26-43)*

¹⁷ AYesu səbōn ipat nəhai balbal, iyar van vəbar naut lotokisi hən Naut hən Nabəlashukadhutəmat (lotokisi hən Kolkota len nasoruan seIpru gail).

¹⁸ Len naut enan luṑos gati len nəhai balbal. Luṑos gat naulumān eru am hən arbitahətah, sua len nətarhət nəmatu, sua len nəmair ale aYesu rivuh.

¹⁹ Ale aPilate itos nəhes sua ale loriŋi len nəhai balbal. Ike, "Yesu ta Nasaret, aKiŋ seJu gail."

²⁰ NaJu isoḅur loṽuruŋ nəhes enan, husur naut aYesu to-tahətah lan ipat pəpadarŋ hən nabiltivile, ale aPilate itos nəhes enan len nasoruan seIpru gail mai nasoruan ta Rom mai ta Kris.

²¹ Beti abiltihai tutumav gail lukel mai aPilate ke, "Sagitos 'aKiŋ seJu gail,' be gitosi ŋai ke, 'Gai səbōn ikele ke tovi Kiŋ seJu gail.'"

²² APilate isor var galit ke, "Nəsa nototosi tipat, nutosi tia."

²³ Nəbōŋ nasoltia gail lotoṑos gat aYesu len nəhai balbal tonon, lopəpəhun nahurabat san gail mai galit lotovat. Lulav nəhai susun san napəpaian tokat udud mai səkad nasodean lan.

²⁴ Nasoltia gail lukel mai galit gabag ke, "Sadatitari. Datibar hən nəvat hən datḅisabi ke as tikade."

Natenan evisi hən natosian siGot ḅisarpoh toke, "Lopəpəhun nahurabat sagw len galito,

lubar hən nəvat hən ləḅisabi ke
ase tikad nahurabat sagw."*

Ŋa natgalenan, nasoltia gail beti lugole.

²⁵ Anan aYesu eil pəpadarŋ hən nəhai balbal mai napəhaṽut totor am. Ikad aṽan anan aYesu, mai aMeri asoan aKlopa, mai aMeri ta Maktala.

²⁶ Nəbōŋ aYesu toris anan toil ei ben ahai susur san toləmas buni, ikel mai anan ke, "Bareab, geris, anaturm bolai."

²⁷ Ale ikel mai ahai susur enan ke, "Anam sam bolai." Ale tuḅat len namityal enan, ahai susur enan esəhar alitenan vahim, ekətkəta təban hum tovi anan matmat.

*Nəmatan siYesu
(Mat 27.45-56; Mak 15.33-41; Luk 23.44-49)*

²⁸ Husur namityal enan aYesu eləboii ke natit ṑisi ihav tia. Ale hən natosian siGot ḅisarpoh, ike, "Numaduh."*

* 19:24: Psa 22.18 * 19:28: Psa 69.21, 22.15

29 Nābiliwai topul hən navinika* ipat ei. Loduŋ nasponents lan, riŋi len nēpashēt nahisop,† ale losuhuni vi mēhat van hən nabuŋon.*

30 Nəboŋ aYesu todalus navinika, ike, “Ihav!” Beti isar batut, ilav nanunun mai aGot, imat.

31 Evi nēmariboŋ hən nautautan hən Nəsappat ale naJu lomətahun nibelit ləbītahətah len nəhai balbal gail len nəsappat (ale evi nābilitiSappat sua husur evi nəPasova). Imagenan, nābilitiJu gail lous aPilate ke tidam̄ hən ləbīvābubur narielito hən ləbimat, ale sah sur nābirimat gail.‡

32 Nja nasoltia gail logəm, vābubur narien alaruenan artotahətah len nəhai balbal mai aYesu.

33 Be nəboŋ lotogəm hən aYesu, lusabi ke tomat tia, gol ləsəvābubur narien gəlaru.

34 Be nasoltia sua isar nəgarin aYesu hən nāvīsusua,§ ale vəha-sua ŋai nəda mai nəwai arusel vi pan.

35 (Nəvanuan toris natenan ikel kot nəsa torisi, ale na-kelkoti-an san ekitin. Eləboii ke tokitin, ale ikel kot nakitinan hən mət̄bīkad nadəlomian.)

36 Natgalenan lovisi hən natosian siGot bīsarpoh toke, “Nabəlasun ideh asike imabur.”*

37 Ale natosian siGot tile am toke, “Dereh lebunus atenan lotosari.”*

Nətavunan siYesu

(*Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56*)

38 Nəboŋ natgalenan tonon, ikad auleArimatea sua, nahəsan aJosef. AJosef enan evi ahai susur siYesu tosusuan nadəlomian san husur tomətahw len nābilitiJu gail. Gai ivan hən aPilate hən beusi ke tidam̄ hən bilav kuv niben aYesu. APilate idam̄ həni mai, ale aJosef ilav kuv niben aYesu van.

39 Ikad avan soal am totah mai aJosef, nahəsan aNikotemus togəm hən aYesu len mariug sutuai tia. Ale ilav nakilo tovi 34

* **19:29:** *Navinika* evi nəwain tomatu vakon. † **19:29:** *Nahisop* evi nəhai sua nabəlavān hən tobar namita sua ŋai. Napusit nahisop iyanŋan ale nalohisop ikad nəboŋ tosusau. * **19:29:** Psa 69.21 ‡ **19:31:** Nəboŋ nasoltia ta Rom lotoŋos gat nəvanuan len nəhai balbal, luŋos gat navəlan gəlaru len nəhai tobalbal ale luŋos gat narien gəlaru bonbon len nəhai toil. Asike idareh nəvanuan totahətah ei isabi ke nasuŋavŋavan idan, be beil hən narien, eləboi beusuŋavŋav tətās. Ale nəvanuan totahətah imaienan van vəbar narien arodədas arbiŋgol toil am, beti husur todədas beusuŋavŋav imat. Nasoltia ləbələŋon ke nəvanuan bimat tutut, luvābubur narien nəvanuan totahətah, gol ke todədas beil, gol ke todədas beusuŋavŋav, ale imat tutut.

§ **19:34:** *Nāvisusua* evi namətās tokad namətan tosua ŋai. * **19:36:** Exo 12.46; Num 9.12; Psa 34.20

* **19:37:** Zec 12.10

*hən namər toḅon mai nəalos.***

⁴⁰ Husur naḅide seJu gail hən natətavunan, lupat niben aYesu van, lorunḅ gole len nəkaliko nalinen mai natit tosusau.

⁴¹ Pəpadaḅ hən naut aYesu totahətah lan, ikad nəhol sua. Len nəhol enan ikad naḅurhuvat nəmatan toveveu ləsətavun niben avan ideh lan sal.

⁴² Ale husur evi Nəḅoḅ Nautautan hən nəPasova seJu gail, ale husur naḅurhuvat nəmatan enan ipat pəpadaḅ ei, lorinḅ aYesu lan.††

20

Na-le-məhat-an dan nəmatan
(*Mat 28.1-8; Mak 16.1-8; Luk 24.1-12*)

¹ Dudulan somilan len nəmariboḅ metəkav hən nawik,* naut tovisivis sal, aMeri ta Maktala evi lan naḅurhuvat nəmatan, ale eris nabiltivat torib dan nabopita hən naḅurhuvat.

² Na igam van varis aSimon Pita mai ahai susur togon aYesu toləmas buni. Ikel mai gəlar ke, “Lupat kuv niben Nasuḅ dan naḅurhuvat nəmatan, ale namtsaləboi naut lotoriḅi lan!”

³ Imaienan aPita mai ahai susur togon aruvan varis naḅurhuvat.

⁴ Len nəgamngaman səlaru van, ahai susur togon igam tutut səhor aPita, ale ibar naḅurhuvat a mō.

⁵ Iḅetḅet, ekəta ris nəkaliko nalinen lotopat ei, be gai saḅis vi lohoim.

⁶ Beti aSimon Pita tohusuri, ibar naut enan, ale eḅis vi lan naḅurhuvat. Gai am eris nəkaliko nalinen lotosuh ei.

⁷ Be natuhtaol hən nəhon ipat len naut tile, hum avan sua toḅuruḅi, riḅ səḅon həni.

⁸ Beti ahai susur togon tobari a mō eḅis lohoim, gai am erisi ale edəlomi ke aYesu tole məhat.

⁹ (Be mitinau, natosian siGot ike aYesu timasle məhat dan nəmatan. Be arsaləboi səhoti sal.*

¹⁰ Beti alaruenan aruvahim səlaru.)

AYesu evisi hən aMeri ta Maktala
(*Mat 28.9-10; Mak 16.9-11*)

¹¹ Nəḅoḅ artovan tononḅ, aMeri enan eil tanḅanḅ sal vivile hən naḅurhuvat. Iḅetḅet vakəta vi lohoim.

** **19:39:** Jon 3.1-2. Len naut egai ike *nakilo tovi 34*, be len nasoruan ta Kris ike nalitra tovi 100. *Namər* evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. *Nəalos* ehun naluvera ale evi naḅide seJu gail hən ləḅevəhas niben nəvanuan tomat hən nəhai pəhas eruenan. †† **19:42:** Jon 19.31. NəSappat etuḅat nəḅoḅ namityal tomasur len naFraite. Nəḅoḅ artopat kuv aYesu dan nəhai balbal, Nəḅoḅ hən nautautan hən nəPasova pəpadaḅ hən ḅinoḅ, ale nəPasova (tovi Sappat sua) pəpadaḅ hən ḅetuḅat. * **20:1:** Len nasoruan ta Kris ike *len nəmariboḅ metəkav hən nawik*, gidato datokis nəmariboḅ enan hən nəSade. * **20:9:** Psa 16.10

¹² Eris aņel eru artosun nahurabat topəhw gail. Arobətah len naut niben aYesu topat lan. Sual ebətah len naut toturun lan, ale togon len naut tosəsaruh vi lan.

¹³ Alaruenan arukel maii ke, “Bareab, gutaņ hən nəsa?” Isor var gəlar ke, “Lupat kuv aMasta sagw, nəsaləboi naut lotoriņi lan.”

¹⁴ Nəboņ tokel natgalenan tonoņ, ipair, eris aYesu toil ei, be sakəta səhoti.

¹⁵ AYesu ikel maii ke, “Bareab, gutaņ hən nəsa? Gudon ase?” AMeri, tonau ke tovi nəvanuan tokətkəta təban nəhol enan, ikel maii ke, “Nasub, gaiug gəbipati van, kel mai ginau hən naut gotoriņi lan, ale dereh nivan hən nəbipati.”

¹⁶ AYesu ike, “Meri!” AMeri ipair kəta van həni, ikai ke, “Rapponi!” (tovi “Hai pusan” len nasoruan selpru gail).

¹⁷ AYesu ikel maii ke, “Sagibar ginau am, husur nəsavı məhat van hən aTata sal. Avil givan hən na-ke-ṽan-an sagw gail. Kel mai galit ke, ‘Gagai novi məhat van hən aTata sagw mai aTata samito, van hən aGot sagw mai aGot samito.’ ”

¹⁸ Na aMeri ta Maktala ivan, ikel uri mai ahai susur gail ke, “Noris Nasub!” Ale ikel mai galito hən natit pisi aYesu tokel maii.

AYesu evisi hən ahai susur san gail

(Mat 28.16-20; Mak 16.14-18; Luk 24.36-49)

¹⁹ Len nəSade ut mədau naut togomgom, ahai susur luḃonḃon lohoim. Lokəkol gat nabopita husur lomətahw len nabiltiJu gail. AYesu egəm il rivuh len galito. Ikel mai galit ke, “Nəlomit tikad natəmat!”

²⁰ Nəboņ tokəmaienan eṽusan navəlan gəlaru mai nəgarin hən galito. Ahai susur gail lukemkem masuṽ hən lotoris Nasub.

²¹ Imaienan aYesu isor tətəs mai galit, ike, “Nəlomit tikad natəmat! Hum aTata tosəvat ginau, ginau am nosəvat gamito.”

²² Beti esuņavņav ale ike, “Mitikad aNunun aGot.

²³ Mətberuḃat nəsaan sivan ideh gail, aGot eruḃat gail tia. Asike mətberuḃat nəsaan sivan ideh gail, aGot saruḃat gail.”*

AYesu evisi hən aTomas

²⁴ Len ahai susur lotovi 12, ikad aTomas, namilen ke aMəlav. Be nəboņ aYesu tovisi hən galit am, gai satoh.

²⁵ Imaienan, ahai susur gail lukel maii ke, “Ginamit namtoris Nasub!” Ris aTomas tosor var galit ke, “Asike nodəlom nəsa məttokele van vəbar nəberis nəburhunil len navəlan gəlaru, mai nəbesiriv hən nəņarhuvəlagw len gəlaru ale siriv hən navəlagw len nəburhugarin.”

²⁶ Len nəmariboņ toməlevtor tohusur nəboņ enan, ahai susur siYesu gail lutoh lohoim, ale aTomas evi galit sual ei. Nabopita

* 20:23: Mat 16.19, 18.18

gail lokəkol haihai be aYesu egəmai, eil rivuh len galito. Ike, “Nəlomit tikad natəmat.”

²⁷ Beti ikel mai aTomas ke, “Siriv hən nənarhuvəlañ gegai. Geris navəlagw gəlaru. Siriv hən navəlañ len nəburhugarigw. Nə-lon-uri-an sam̃ tinoñ! Geriñ nəlom̃ len ginau!”

²⁸ ATomas isor vari, ike, “Gaiug aMasta sagw, govi aGot sagw!”

²⁹ Beti aYesu ikel maii ke, “Gaiug gukad nadəlomian husur gotoris ginau. Alat ləsaris ginau be lotoriñ nəlolit len ginau, navoian siGot igol lukab həni.”*

AJon itos nalobulat egai m̃os nəsa?

³⁰ Len nəhon ahai susur san gail, aYesu igol namerikel isoḅur am səhor nototos gat gail len nalobulat egai.

³¹ Be nutos natgalegai hən mətḅedəlomi ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, tovi aNatun aGot. Nutosi maienan hən mətḅeriñ nəlomit lan, ale len nadəlomian samit mətḅikad nəmauran len nahəsan.

21

AYesu evisi hən ahai susur lotoməlevru

¹ Len nəboñ sual am aYesu evisi hən ahai susur san gail len Nabiltiwai Tiperias.* Nəsa tovisi imaiegai:

² Ikad aSimon Pita, aTomas namilen ke aMəlav, aNatanael ta Kana a Kalili, alarmiḅan artovi anaton aSepeti gəlaru, mai ahai susur eru am lototoh ei.

³ ASimon Pita ikel mai galit ke, “Nəsəshieh beti.” Lukel maii ke, “Gidato.” Ale luvan, sah len nəḅot. Nəmarginobut egəmai. Ləsəshieh len mariug kavkav, ləsəsh hən ideh.

⁴ Nəboñ naut tolan, aYesu eil bitas be ahai susur gail ləsaləboii ke tovi gai.

⁵ Beti ikai van hən galit ke, “Gamito! Mətusah hən naieh ideh a?” Ale lusor vari ke, “Eḅuer!”

⁶ Ikel mai galit ke, “Bar hən nalevlev len nəmatu tarhəḅot, ale dereh mitisaḅ ideh.” Nə lubar həni, be lodədas ləḅelivi gəm hən nəḅot, husur naieh tosoḅur igol toməlas.*

⁷ Beti ahai susur aYesu toləmas buni ikel mai aPita ke, “Nasub̃ bolai!” Nəboñ aSimon Pita tosəseloñ həni ke tovi Nasub̃, epitavis nahurabat san tokole, eməlah vi lan nəwai.

⁸ Galit am losuh len nəḅot, loliv nalevlev vahut husur bitas savi a tut, namita tovi 100 ŋai.

⁹ Nəboñ lotomariñ vahut, loris nəhab tominen, naieh toləḅas lan, mai nabəta.

* **20:29:** 1Pit 1.8 * **21:1:** Lokis Nabiltiwai Tiperias hən Nabiltiwai Kalili am, be len nasoruan ta Kris ike Tiperias len naut egai. * **21:6:** Luk 5.4-7

10 Beti aYesu ike, “Tariv naieh ideh mættomadhasah hæn gail gəmai.”

11 Na aSimon Pita ilev gargar nalevlev topul hæn nabiltiieh gail vi len tan. Naut kəmas naieh tovi 153, nalevlev səmarmarikot.

12 AYesu ike, “Mətegəm han.” Be ahai susur ideh sausi ke, “Gaiug ase?” husur loləboii ke tovi Nasuḅ.

13 Beti aYesu egəm, lav nabəta mai galito. Igol maien hæn naieh am.

14 Enan evi navisian na-vəha-tor-an siYesu təban ahai susur gail tohusur na-le-məhat-an san dan nəmatan.*

AYesu itabtabuh tətəs len aPita

15 Nəboŋ lotohan tononŋ, aYesu ikel mai aSimon Pita ke, “Simon, anaton aJon, goləmas masuṽ hæn ginau səhor alateg a?” Isor vari ke, “Evoi Nasuḅ, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan natuhsipsip sagw gail.”*

16 AYesu eus tasi ke, “Simon, anaton aJon, goləmas masuṽ hæn ginau a?” Ikel maii ke, “Evoi Nasuḅ, goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gekətkəta təban nasipsip sagw gail.”

17 AYesu eus tətəs həni am ke, “Simon, anaton aJon, goləmas ginau a?” Nausian na-vəha-tor-an etunus aPita, ike titanŋ. Ikel maii ke, “Nasuḅ, goləboi natit pisi. Goləboii ke notoləmas gaiug.” AYesu ike, “Gevəŋan nasipsip sagw gail.”

18 Nukel nakitinan, nəboŋ gotovi mantuhmar, gosun nahurabat samŋ, govi lan naut pisi gotoləŋoni. Be nəboŋ gəḅevi haṽut, dereh gisar hæn navələmŋ gəlaru ale avan ideh am tikol nahurabat len gaiug, tesəhar gaiug len naut gəḅemətahun gəḅevi lan.”

19 AYesu ekəmaienan, hæn bikel pəpəp hæn nəmatan sePita bimat həni hæn bəputsan nahəsən aGot. Nəboŋ tokəmaienan tononŋ, ikel mai aPita ke, “Gehusur ginau.”

Ahai susur aYesu toləmas buni, aJon

20 APita ipair, ekəta ris ahai susur aYesu toləmas buni toyar husur gəlaru. Atenan evi ahai susur tosiŋasiŋ len nəmabun aYesu len nəhanan, tousi ke, “Nasuḅ, ase bəriŋ gaiug len navələn aenemi samŋ gail?”*

21 Nəboŋ aPita tokəta risi, eus aYesu həni ke, “Be Nasuḅ, atenan timabe?”

22 AYesu isor vari ke, “Nəḅeləŋoni ke gai bitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug! Gaiug m̄au gehusur ginau.”

23 Bathut natenan, nasoruan pəpat iperŋan alat lotokad nadələmian ke, ahai susur enan asike imat. Be enan savi nəsa

* 21:14: Jon 20.19, 26

* 21:15: Uman 20.28; 1Pit 5.2

* 21:20: Jon 13.25

aYesu tokele. Ike, “Nəbeləḡoni ke gai ḡitoh vəbar nagəmaian sagw, savi natideh len gaiug!”

²⁴Ahai susur siYesu egai tokel kot natgalenan, evi gai totos gat natgalegai len nalobulat egai. Ale namtoləboii ke na-kel-koti-an san ekitin.*

Nə-maris-kotovi-an

²⁵Ikad natit isobur am aYesu togole. Ale nəvanuan lətatos gat v̄isusua hən natgalenan, nunau ke navile a pan kavkav asike tənav hən nalobulat galen p̄isi lətəpat lan.*

* 21:24: Jon 19.35 * 21:25: Jon 20.30

Nauman gail

Nəsa ahai pispisul gail lotogole

Ase itos nalobulat egai?

ALuk tovi nəvanuan rererer totah mai aPol len nəyaran san, gai itosi.

ALuk itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən bikel ur nařisal nadəlomian len aYesu tohusuri van vəbar nəboŋ tobar naut řisi len navile a pan.

ALuk itosi mōs ase?

Itosi mōs alat lotoke leləboi nəsa tovisi husur nəboŋ aYesu tovi məhat len nəmav.

Nalobulat egai ehusur as galito?

Ehusur aPita mai aPol be iřol husur galevis am.

Natgalenan evisi řais?

Nalobulat egai ikel ur nəsa tovisi len nasihau A.D. 30 vəbar 61.

Natgalenan evisi a be?

Nalobulat egai iřol husur nəsa tovisi len nabiltivile isořur len naut a Rom.

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jerusalem (1.1-8.3)

- 1) Nəboŋ aYesu tořusan len alat lotohusuri tonoŋ, evi məhat vi lan nəmav (1.1-11)
- 2) Nəvanuan nadəlomian logəgel hən aJutas hən aMattias (1.12-26)
- 3) ANunun aGot egəm, igol nəvanuan gail lotohusur aYesu ludaŋ am (2.1-13)
- 4) Natuřatan hən nauman sihai pispisul gail mai alat siYesu len naut a Jerusalem (2.14-8.3)

Na-kel-uri-an tovoi len naut a Jutea mai a Samaria (8.4-12.25)

Nəbol husur nəsa aPol togole nəboŋ tokel ur na-kel-uri-an tovoi len naut isořur van vəbar nabiltivile Rom (13.1-28.31)

- 1) Nəyaran nametəkav siPol (13.1-14.28)
- 2) Nařonřonan totibau len naut a Jerusalem (15.1-35)
- 3) Nəyaran na-vəha-ru-an siPol (15.36-18.22)
- 4) Nəyaran na-vəha-tor-an siPol (18.23-21.16)
- 5) Lutah gat aPol len naut a Jerusalem (21.17-23.22)
- 6) Losəhar aPol vi Sisarea, ale itoh ei (23.23-26.32)
- 7) Losəhar aPol vi Rom (27.1-28.31)

¹ Teofilus,* len nalobulat ta m̄o sagw* nuhol husur natit p̄isi aYesu totubat gole mai p̄usan h̄eni v̄ebar n̄eboŋ aGot tolavi vi m̄ehat vi lan n̄emav.

² Len n̄eboŋ savi m̄ehat sal, len n̄edaŋan seNunun aGot, aYesu ikel naŋisal h̄en nauman mai ahai pispisul gail totabtabuh len galit tia.

³ Husur na-l̄eŋon-isa-an mai n̄ematan san, aYesu evisi h̄en galito, be imaur. Ale eŋusan n̄emauran san h̄en galito h̄en l̄eŋeris l̄eboii ke imaur kitin. Gai evisi h̄en galito v̄eha-soŋur len n̄emariboŋ tovi 40 ale isor husur natoŋan pipihab̄elan aGot.

⁴ Boŋ sua ihanhan mai galito, ale ikel n̄e-kai-tasi-an sua, ike, “Samterin̄ naut a Jerusalem, be mititoh vir naviolan aT̄emagw tokel gati tia.* Egai n̄esa notokel mai gamito, m̄ettos̄es̄eloŋ h̄eni;

⁵ husur aJon ibaptais h̄en n̄evanuan gail h̄en n̄ewai be asike idareh aGot tibaptais h̄en gamito h̄en aNunun.”*

AYesu evi m̄ehat vi lan n̄emav

⁶ Ŋa n̄eboŋ lotobonbon, lousi ke, “Nasuŋ, imabe? Gagai gilav t̄elmam h̄en naut a Israel titoh pipihab̄elan nakiŋ salit gabag t̄etas am a?”

⁷ Be ikel mai galito ke, “Savi samito h̄en m̄et̄bel̄eboi namityal o n̄emariboŋ aT̄emagw torin̄i len n̄edaŋan h̄en na-il-a-m̄o-an san.

⁸ Dereh mitikad n̄edaŋan n̄eboŋ aNunun aGot ðeḡem len gamito. Dereh mitikel ur ginau len naut a Jerusalem, len naprovens Jutea mai naut a Samaria van v̄ebar tarh̄et navile a pan.”*

⁹ N̄eboŋ aYesu tok̄emaienan tonon̄, aGot ilavi vi m̄ehat vi lan n̄emav.* Lok̄eta husuri van n̄emayukasw esusuani.

¹⁰ N̄eboŋ tovi m̄ehat lok̄et̄k̄eta vi m̄ehat, v̄eha-sua ŋai n̄evanuan eru arovisi, il mai galito. Arosun nahurabat top̄ehap̄ehw.

¹¹ Aruke, “UleKalili gail, imabe m̄etok̄eta vi m̄ehat maienan? AYesu egaii aGot tolavi vi m̄ehat dan gamito, dereh tet̄elmam suŋian tovi m̄ehat.”

Loḡagel h̄en aJutas

¹² Beti luyar t̄elmam dan Naŋehuh Oliv enan, vi Jerusalem. Evi n̄eyaran h̄en n̄eSappat, nakilomita esua ŋai.

¹³ N̄eboŋ lotobar naut enan, lop̄elau vi lohoim len naim a m̄ehat lototohtoh lan. Ikad aPita, aJon, aJemes, aAdru, aFilip, aTomas, aPartolomiu, aMattiu, aJemes anatun aAlfeus, aSimon tovi Selot sua, mai aJutas anatun aJemes.*

* 1:1: Len nasoruan ta Kris namilen aTeofilus evi nabubur siGot. * 1:1: Luk 1.1-4 * 1:4: Luk 24.49 * 1:5: Mat 3.11; Mak 1.8; Luk 3.16; Jon 1.33 * 1:8: Mat 28.19; Mak 16.15; Luk 24.47-48 * 1:9: Mak 16.19; Luk 24.50-51 * 1:13: Mat 10.2-4; Mak 3.16-19; Luk 6.14-16

14 Len nənauan sua luḅonḅon tabtab hən ləḅisor tuṽ, galit mai alatpəhaṽut mai aMeri anan aYesu, mai aṽan aYesu gail.

15 Len nəḅoŋ galen sua, APita eil rivuh len ahai susur gail. Galito lovi 120.

16 Ike, “Bathudud sagw, sutuai aNunun aGot isor len nabuŋon aTevit husur aJutas. Nəsa aGot tokele len natosian san isarpoh hum nasoruan san tosarpoh akis. AJutas eil a mō hən alat lototah gat aYesu,*

17 naut kəmas gai tovi ginamit sua. Gai ikad nahudhuuman egai siGot sumān gidato.”

18 (AJutas eṽur nətan hən nəvat tokade sil naṽide san tosa. Ale iteh, sueh nətan, nabəhaṽun imaṽul, ale ninen elul vivile.

19 Nəḅoŋ alat a Jerusalem pisi lotosəsəloŋ ləḅoi natenan, lorin nəhes len nətan enan. Len nasoruan salito evi Akeltama, Marireu hən Nəda bolai.)†

20 APita isor am ike, “Len naləḅulat hən Nəḅe gail aTevit itosi ke,

“ ‘Naim san timasḅəḅesw, nəvanuan ideh satitoh lan,’* mai,

“ ‘Ivoi ke avan sua tigel namilen.’* ”

21-22 “Imaienan, ivoi ke alateg ideh tegəm vi vanuan sua len gidat dattosəŋavur pisan esua. Avan enan tevi vanuan sua toyar mai gidat akis nəḅoŋ aYesu totah mai gidato, tuḅat len nəḅoŋ aJon tobaptais hən aYesu* van vəbar aGot tolav kuvi dan gidato. Hum gidato, avan enan eris aYesu tomaur tətəs ale timasḅon mai gidato hən datḅikel ur na-le-məhat-an enan san dan nəmatan.”

23 Nə nəḅoŋ aPita tokel naten tonon, lulekis hən naulumān eru. Esua nahəsən aJosef lotokisi hən aParsappas (lokisi hən aJustus am), togon nahəsən aMattias.

24 Beti lusor mai aGot ke, “Nasuḅ, gaiug māu goləḅoi nəlon nəvanuan pisi. Gigol pəpəp hən tesua len gəlar len gəlar egai gototabtabuh lan tia

25 hən bilav namilen aJutas hən nauman san mai nauman sihai pispisul. AJutas ipair dani vəsab.”

26 Ale lubar hən nəvat hən ləḅisaḅ ase len gəlaru. Lusəḅ aMattias ale iḅon mai ahai pispisul səŋavur pisan esua.

2

ANunun aGot egəm len naPentikost

1 Len nəḅoŋ hən naPentikost* togəmai luḅon len naut esua.

* 1:16: Psa 41.9 † 1:19: Hən naves 18-19, Mat 27.3-8 * 1:20: Psa 69.25

* 1:20: Psa 109.8 * 1:21-22: Mat 3.16; Mak 1.9; Luk 3.21 * 2:1: Lev 23.15-21; Deu 16.9-11

² Vøha-sua ñai ikad nēwalan dan nēmav tosumñan nēlan paru, ale naim lotobətah lan epul hēni.

³ Loris natit tohun natuhuhab lotowunwun lotopəpəhw ale lupat len galit v̄isusua.

⁴ Galit p̄isi lopul hēn aNunun aGot ale lotuβat sor len nasoruan tiltile gail tonor hēn nēsa aNunun aGot tolavi mai galito.

⁵ Len nəbōŋ enan len naut a Jerusalem ikad naJu lotolotu hēn aGot, nəvanuan naut p̄isi lotohusur kitin hēn na-lotu-hēn-aGot-an.

⁶ Nəbōŋ lotosəsəloŋ hēn nēwalan enan, naluṽoh logəm ðonðon nənauan salit ebutbutut husur lotosəsəloŋ læboi nasoruan salit v̄isusua.

⁷ Lumaŋmaŋ, luṽaŋ, luke, “Galit lotosor, lovi alat a Kalili m̄au?”

⁸ Imabe datosəsəloŋ hēn nasoruan lotopas gidat v̄isusua maii?

⁹ Alat a Partia, a Mitia mai a Elam. Alat lotosuh a Mesopotamia, a Jutea mai a Kappatosia, a Pontus mai a Asia,

¹⁰ alat a Frijia mai a Pamfilia, a Ijip mai tarhət a Lipia pəpadaŋ hēn naut a Sairin, mai galevis lovi metβos hēn naut a Rom.

¹¹ Gidat galevis datovi uleJutea a m̄o ale galevis datohusur nadəlomian salito. Alat a Krit, alat a Arapia, gadit p̄isi datosəsəloŋ læboi galit lotosor len nasoruan sadit gabag. Lukel ur nəyalyalan siGot len natit gai togol gail len nədaŋan san!”

¹² Galit p̄isi luṽaŋ mai lodədarŋabu. Lous galit gabag ke, “Namilen nategai imabe?”

¹³ Wake galit galevis lusor viles ahai susur gail ke, “Lomun nəwain toveveu ale lotərog.”

APita isor mai naluṽoh

¹⁴ Be aPita eil mai esəŋavur pisan esua, ale isor habat am hēn tokel mai naluṽoh ke, “Gamit a Jutea mai gamit məttoth a Jerusalem, ivoi ke gamit mətələboi naten tovisi; mətəsəsəloŋ hēn nasoruan sagw.

¹⁵ Naut kəmas nəsa məttonau maienan, alategai læsatərog husur namityal evi mələpat dudulan ñai.

¹⁶ Natenan tomadhavisi, ahai kelkel ur siGot, aJoel ikele tia:

¹⁷ “AGot ikele ke, ‘Len nəbōŋ hēn nanōŋan hēn navile a pan, ginau dereh nevr san aNunugw hēn nəb̄ilavi mai nəvanuan p̄isi.

Natətai gail mai anatvavimito dereh likel ur napisulan sagw mantuhmar samit gail dereh leris narisian gail, ale haṽut samit gail dereh lipat ris nabəḃer gail.

¹⁸ Dereh nevr san aNunugw hēn nəb̄eviol hēni mai naslev sagw gail, alalumñan mai alatpəhaṽut,

Ale galit dereh likel ur nāpisulan sagw.

- 19 Dereh nigol namerikel gail len nēmav
mai natit len navile a pan mēttomaŋmaŋ lan,
nēda, nēhab mai nēmaroŵ.
20 Namityal tegəgel vamotmot mai nahəbati tehum nēda
beti nēmariboŋ namēnas toyalyal
siNasuḅ dereh tegəmai.
21 Beti nēvanuan p̄isi lotokai vi tēban nahəsān Nasuḅ hən ḅevi
tarhət salito,
gai dereh tilav kuv galit dan nēpanismen sil nēsāan salito.’*

22 “UleIsrael gail, mētesəsəloŋ hən nēsa nēḅikele: aYesu ta
Nasaret, aGot itabtabuh lan. Ale aGot igol naten tomasil len
nēhomito, husur len aYesu egaii, aGot igol namerikel lotodaŋ,
namerikel mēttomaŋmaŋ len gail, mai namerikel lotokel kot
aYesu. Gamit p̄isi mētoləboi natgalenan tia.

23 Nēsa tovisi hən aYesu inor hən na-sor-utaut-an siGot
sutuai tia. AGot erinji ke ləḅilav aYesu mai gamito ale gamit
mātuḗpos gati len nēhai balbal. Alat ləsavi Ju losusupah mai
gamit hən mēttogol tomat len nēhai balbal.*

24 Wake aGot ilavi dan nēmatan. Igol imakuv dan na-pəŋas-
masuḗ-an hən nēmatan, husur nēmatan edədas ḅetəgau gati.*

25 Imagenan aTevit isor husuri ke,
“ ‘Noris Nasuḅ akis a m̄o len ginau.
Bathut totoh len nēmatu sagw, asike nomətahw.

26 Husur enan nəlogw ivoi,
nasoruan sagw epul hən nahəhaḗuran,
ale len natohan sagw, nē-vatvat-viri-an sagw ipat len aGot.
27 Husur gaiug, Nasuḅ aGot, asike gerin gəḅulan ginau len
naut nēmatan,
asike gerin niben Nēvanuan Sam̄ tibos nētan.

28 Goḗusan ginau hən nāḗisal gail hən nēmauran;
dereh gigol ginau nepul hən nahəhaḗuran hən natohan
sam̄.†

29 “Bathudud gail, noləboi nakitinan ale nukel mai gamit ke
atəmadato, aTevit imat tia. Lutavuni tia, ale nəḅurhes han ipat
sal van vəbar nəboŋ daməŋai.

30 Be evi ahai kelkel ur. Eləboii ke aGot tota gat na-kel-gati-
an sua todaŋ toke, avan sua len nēpasusan siTevit dereh tegəm
vi kiŋ surmān aTevit.*

31 ATevit eləboi nēsa ḅevisi balai, ale isor husur na-le-məhat-
an seKristo dan nēmatan. Ike,
“ ‘Asike ipat len naut nēmatan,

* 2:21: Hən naves 17-21, Jol 2.28-32 * 2:23: Mat 27.35; Mak 15.24; Luk 23.33;
Jon 19.18 * 2:24: Mat 28.5-6; Mak 16.6; Luk 24.5 † 2:28: Hən naves 25-28, Psa
16.8-11 * 2:30: Psa 132.11; 2Sam 7.12-13

asike niben iβos nētan.*

32 “Imagenan, aYesu egaii, aGot igol tole mēhat dan nēmatan tia, ginamit p̄isi namtoris lēboi natenan.

33 Itoh tia a mēhat len nētarhēt nēmatu siGot. Ale aTēman eviol hēn aNunun maii hum tokel gati tia. Ale aYesu evur san nēsa mēttomadhārisi mai sēsēlōj hēni vi lan ginamito.

34 Husur aTevit savi mēhat vi lan nēmav, be gai sēbōn ike,
“ ‘Nasuβ aGot ikel mai aMasta sagw ke,
‘Gebētah tēban gināu, len navēlagw nēmatu,

35 vir nēberīj aenemi samī gail pipit nariemī gēlaru
hēn lēbēvi ut kēmas.”,*

36 “Imagenan, ivoi ke alat a Israel p̄isi lelēboi koti ke aYesu egaii, mēttorīj len nēhai balbal, aGot igol etibau tia len na-il-a-mō-an, tovi Masta mai Kristo, aGot totabtabuh lan.”

37 Nēbōj nēvanuan gail lotosēsēlōj hēn nasoran enan, ibar nēlolito ale lous aPita mai ahai pispisul gail ke, “Bathudud gail, namtimabe?”

38 APita isor var galit ke, “Mitipair dan nēsaan samito ale gamit p̄isi mitibaptais len nahēsan aYesu Kristo hēn aGot bērubat nēsaan samito, beti aGot dereh teviol hēn aNunun mai gamito.

39 Husur ke na-kel-gati-an enan evi samito mai sinaur p̄isi lēbēhusur gamito, mai silat p̄isi lotosuh a tut, alatenan, Nasuβ aGot sidato bēkis galit balai.”

40 Beti aPita isor ebēlav, ikel nalēlōgāuan mai galito, ikel taltal hēni ke, “Mēteus aGot hēn bīlav kuv gamit dan nēpanismen bībar naur egai lotosa, lotomētahun aYesu.”

41 Alat lotodēlom nēsa tokele, ahai pispisul lubaptais hēn galito, ale 3,000 am lohusur aYesu len nēbōj enan ŋai.

42 Akis losēsēlōj bun nēsa ahai pispisul gail lotopusan hēni, luβōn len nēmauran salito; loβur nabēta hēn lotohan bōnβōn, ale lusor tuv.

Nēmauran silat lotokad nadēlomian

43 Nēvanuan p̄isi lomētahw len nēyalyalan siGot, husur len nēdaŋan siGot ahai pispisul gail lugol namerikel isōbur tovusani ke galit siGot.

44 Alat lotokad nadēlomian losuh bōnβōn, natit p̄isi lotokade evi salit p̄isi.*

45 Nēbōj lotopar tete sua, loβur hēn nētan o natit salit gail ale lopēpēhun nēvat han mai galito lotonīdol.

46 Len nēbōj p̄isi luβōn tabtab len naholēvat todar vis naim siGot ale nēnāuan salit esua. Lohusur naim vīsusua salit gail loβur nabēta hēn lotohan bōnβōn husur ke nēlolit ehēhāvur, nēlolit inor,

* 2:31: Psa 16.10

* 2:35: Psa 110.1

* 2:44: Uman 4.32-35

⁴⁷ lusal suh aGot ale luvoi, lunor len nēnauan sinēvanuan p̄isi. Len nēboŋ p̄isi Nasuḅ ilav kuv galevis dan nēsaan salito, gol ke alat lotokad nadəlomian lusobsoḅur am.

3

APita mai aJon mai naməsal togau

¹ Boŋ sua aPita mai aJon arovi məhat len naim siGot len namityal hən na-sor-tuḅ-an, namityal totor ut mədau.

² Len nēboŋ enan nēvanuan galevis lupat avan sua togau tia len nēpasian. Lupati hən ləḅeriŋi ben nabopita len naholəvat todar vis naim siGot, nahəsən Nabopita Tokab. Lorin akis hēni ei hən ḅeusuŋ alat lotovi lohoim hən nəvat.

³ Nēboŋ atenan toris aPita mai aJon pəpadaŋ hən arḅebis len naim siGot, eus gəlaru hən nəvat.

⁴ APita mai aJon arokəta haihai lan, ale aPita ike, “Gekəta bunus ginaməru!”

⁵ Na ebətah mədau vir gəlaru ke arḅilav natideh maii.

⁶ Be aPita ike, “Nəsəkad nəvat nasilva o nagol ideh, avil nēsa notokade dereh nilavi mai gaiug. Len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, gile məhat, giyar!”

⁷ Beti etəgau gat navəlan nəmātu, elivi vi məhat. Vəha-sua ŋai narien arudaŋ.

⁸ Emələh vi məhat, eil, iyaryar. Beti ebis len naholəvat todar vis naim siGot mai gəlaru, iyar, emələh, eputsan nahəsən aGot van.

⁹ Nēvanuan p̄isi loris toyar, toputsan aGot van,

¹⁰ ale lokəta ləboii ke tovi ulumān enan tobətḅətah usus nəvat len Nabopita Tokab hən naim siGot. Losəhoḅut, lumaŋmaŋ len nēsa tovisi hēni.

APita isor mai naluyoh len naut siGot

¹¹ Len navərada siSolomon, aulumān enan etəgau gat aPita mai aJon. Nēvanuan p̄isi lugam van hən galito husur luḅaŋ lan.

¹² Nēboŋ aPita toris lotogəm pəpadaŋ, isor mai galit ke, “UleIsrael gail, imabe məttomaŋmaŋ len nateg tovisi? Husur nēsa məttokəta haihai len ginaməru? Mətunau ke namrtogol toyar len nədaŋan sinamər ŋa o len naboruan siGot namrtokade a?”

¹³ Ao! AGot siApraham, seIsak, siJakop, setəmadato ta su-tuai, aGot egai eputsan nēvanuan nauman san, aYesu.* Be gamito mətorinji len navəlan alat aRom, mətomətahuni. Nēboŋ aPilate toke terinji tivan, gamit mətukai tasi.

¹⁴ Mətomətahun atenan tonor, atenan tovi siGot, ale mətəus aPilate ke tidam hən avan toḅabun nēvanuan, timakuv.*

* 3:13: Exo 3.6, 15

* 3:14: Mat 27.15-23; Mak 15.6-14; Luk 23.13-23; Jon 18.38-40, 19.12-15

15 Be nəvanuan tovi nəkadun nəmauran, mətugol imat, be aGot igol ile məhat, imaur dan nəmatan. Ale namtoris ləboi natgalenan.

16 Len nadəlomian san len nahəsan aYesu, ategai məttorisi mai məttoleboi, egəm dan am. Ale mətoris ke nadəlomian len aYesu ilav nəmauran kavkav maii tia.

17 “Bathudud gail, imaiegai: Noləboi ke nəsa məttolebia tia ipar ləboian lan, nəvanuan toil a mo samito am ləsaləboi.

18 Be len nəsa məttolebia, aGot igol nəsa tokele tia len nabuḡon ahai kelkel ur gail pisi isarpoh, ke aKriso san, gai totabtabuh lan, teləḡon tisa habat.

19 Husur enan, mitipair dan nəsaan, ale mitipair van hən aGot hən aGot bəpipitas nəsaan samito,

20 hən Nasuḡ aGot bilav nəboḡ nəḡavḡavan mai gamito, ale hən bəsəvat aKriso, gai totabtabuh lan mo gamito, tovi aYesu.

21 Gai timastoh len nəmav vir aGot bigol natit pisi binor hum tokel gati sutuai tia len nabuḡon ahai kelkel ur san gail.

22 AMoses ike, ‘Nasuḡ aGot samito dereh tigol ahai kelkel ur sua samit bəsəman ginau tile məhat dan gamit balai. Mitimassəsəloḡ hən natit pisi bikel mai gamito.

23 Avan ideh asike bəsəsəloḡ hən ahai kelkel ur enan, aGot dereh tidakuvi dan nəvanuan san gail timasig.’*

24 Imaienan, ahai kelkel ur gail pisi, tubat len aSamuel van vəbar daməḡai, galit pisi lotosor, lukel ur nəsa tovisi len nəboḡ ta daməḡai.

25 Gamit mau mətovi natun ahai kelkel ur gail, ale nəsa aGot tokel uri len nabuḡolito, eriḡi tipat mo gamit am. Ale na-kel-gati-an aGot tokel mai atəmamito ta sutuai, ikele mo gamito. Ikel mai aApraham ke, ‘Len nəpasusan tohusur gaiug navoian dereh tivan hən nəvanuan naut tiltile gail len nəbathuyah pisi len navile a pan.’*

26 Nəboḡ aGot toputsan nəvanuan nauman san, tovi aYesu, esəvati van hən gamito a mo hən bivoi hən gamito len nəpairan samit visusua dan navide tosa samit gail.”

4

NəSanhitrin ikot hən aPita mai aJon

1 Nəboḡ aPita mai aJon artosor mai nəvanuan gail, ahai tutumav gail, nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim siGot, mai naSattiusi gail,

2 nəlolit ipanḡan husur gəlaru aroḡusan nəvanuan gail mai arukel uri ke aYesu imaur dan nəmatan san. Namilen ke nəvanuan gail am loləboi ləbimaur dan nəmatan surman aYesu.

* 3:23: Deu 18.15, 18-19 * 3:25: Gen 22.18, 26.4

³ N̄a lutah gat gəlaru, be husur naut igomgom, lorin̄ gəlar len naim bəban̄jis salit vir nəbōn̄ pelan.

⁴ Nəvanuan isobur lotosəsəlon̄ hən nasoruan, lodəlomi; lalum̄an̄ p̄isi lotokad nadələmian, pəpadān̄ hən lotobar 5,000.

⁵ Pelan han, alat lotoil a m̄o hən ahai tutumav gail, ahai p̄usan gail hən nalo, mai alat lotoil a m̄o len naut a Jutea, galit luḅonḅon len naut a Jerusalem.

⁶ Annas evi abiltihai tutumav, aKaiafas mai aJon mai aAlek-sada, mai galevis am lotovi amahean aAnnas, lutoh ei.

⁷ Nəbōn̄ lotogol aPita mai aJon artoil rivuh, lous gəlaru ke, “Mərugol nategai len nədānan sa o len nahəsən ase?”

⁸ Beti aPita topul hən aNunun aGot ikel mai galit ke, “Gamit məttoil a m̄o hən ahai tutumav gail mai gamit məttoil a m̄o hən nəvanuan gail,

⁹ damə̄nai mətousus ginaməru husur navoian namrtogole hən nəvanuan narien toša. Imaur mabe?

¹⁰ Ginau nuke gamit mai nəvanuan naut a Israel p̄isi mətələboi nategai ke, len nahəsən aYesu Kristo ta Nasaret, məttoḅos gati tia len nəhai balbal avil aGot togol tomaur dan nəmatan, len nahəsənan, ategai eil gegai, imaur.

¹¹ Evi aYesu egaii natosian siGot tosor husuri nəbōn̄ toke tovi,

“nəvat gamit məttovi vanuan na-um-im-an məttoḅətahuni; gai egəm vi vat sua n̄ai ḅələboi ḅigol naim ḅihav mai ḅinor.*

¹² AYesu n̄ai ikad nədānan hən ḅilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito. Husur səkad nəhes ideh am len navile a pan, səkad nəhes ideh am aGot tolav mai nəvanuan gail toləboi ḅilav kuv gadito dan nəpanismen hən nəsaan sadito.”

¹³ Nəbōn̄ lotokəta ləboii ke aPita mai aJon arsamətahw len galito, lumadhaləboii ke arsasəkul mai arovi vanuan hum nəvanuan ləsəkad namitisau. Luḅan̄, lunau ləboii ke alaruenan arutah mai aYesu a m̄o.

¹⁴ Be husur lotoris aulum̄an̄ tomaur toil təban gəlaru, ləsələboi ləḅikel n̄atideh.

¹⁵ N̄a lukel mai gəlaru ke arevivile, bathut luke lihol husur gəlaru.

¹⁶ Luke, “Datimab hən gəlaru? Imasil len nəvanuan gail p̄isi len naut a Jerusalem ke arugol namerikel len nədānan savi səlaru. Datsələboi datḅike savisi.

¹⁷ Be hən ḅigol ke satevivile len nəvanuan gail p̄isi, ivoi ke datikai tas gəlaru ke saarisor mai saareḅusan am len nahəsən aYesu.”

¹⁸ Nəbōn̄ lotokis gəlaru gəmai, lukai tas gəlaru ke saarisor mai saareḅusan tətəs am len nahəsən aYesu.

* 4:11: Psa 118.22

19 Avil aPita mai aJon arusor var galit ke, “Inor len nabunusian siGot ke namrigol nesa aGot tokele o gamito? Mitinau risi!

20 Ginamaru, asike namresib, namrodadasi. Namrimaskel husur nesa namrtorisi mai seseloh hani.”

21 Beti lukel mai gularu tetas ke arbisor len nahesan aYesu am dereh aripanis, ale lugol aruvan. Lasesab napisal ideh han lebipanssem gularu bathut nivanuan gail pisi loputsan nahesan aGot husur nesa tovisi.

22 Husur atenan, narien tosa a mo be tomaur husur namerikel, nedañ han tosəhor 40.

Nəvanuan nadəlomian gail lusor tuv

23 Nəboñ aPita mai aJon artokad navivilean, arotəlmam van han nəvanuan selar gail. Ale arukel ur nesa abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo len naut a Jutea, lotokele.

24 Nəboñ nəvanuan nadəlomian lotosəseloh hani, len nənauan sua luḃon han lebikai van han aGot. Luke, “O Got gotovi Masta han natit pisi, gaiug mau gugol nəmav mai navile a pan, netas mai natit pisi lotopat.*

25 Gaiug mau gusor, len aNunun gusor len nabuñon atəmanamit ta sutuai aTevit, nəvanuan nauman samñ, ke, “Imab naluḃoh han nəvanuan naut tiltile gail nəlolit ipaḃpaḃ? Imab nəvanuan gail lusor utaut hum lotovi enemi siNasub aGot?

Lusor utaut soḃuer.

26 Nakiñ gail len navile a pan loutaut han nəbalan, alat lotoil a mo han nəvanuan gail luḃon

han lebibal mai Nasub aGot mai aKristo san, gai totabtabuh lan.*

27 Len nabiltivile egai aHerot Antipas mai aPontius Pilate aruḃonḃon mai alat ləsavi Ju mai alat a Israel han lebemətahun nəvanuan nauman samñ gotosəvati, aYesu, gototabtabuh lan.*

28 Bathut gaiug Got, gudañ habat, galit lugol husur nesa ñai gotonau utaut hani, nesa gotonau koti sutuai tia.

29 Nasub aGot, bunus nasoran salit ke lipanssem ginamito beti, ale gilav na-il-ḃuri-an mai ginamit namtovi slev samñ gail, han namtbikel ur nasoruan samñ.

30 Nəboñ namtbikel uri, gigol nəvanuan gail lebimaur mai gigol namerikel lebemañmañ len gail. Natgalenan lebėvisi, dereh levisi len nahesan nəvanuan nauman samñ gotosəvati, aYesu.”

31 Nəboñ lotosor tuv tonoh, naut lotobonḃon lan ekurkur; ale galit pisi lopul han aNunun aGot mai lukel ur nasoruan siGot len na-il-ḃuri-an.

* 4:24: Exo 20.11; Psa 146.6

* 4:26: Psa 2.1-2

* 4:27: Mat 27.1-2; Luk 23.1,

7-12; Mak 15.1; Jon 18.28-29

Nəvanuan nadəlomian gail lubon len nəsa lotokade

³² Nəvanuan nadəlomian gail p̄isi lubon, len nənauan mai nəlolito losua ale səkad avan ideh toke natideh san, evi esan ŋai, be natit p̄isi losuñan salito.*

³³ Len nabiltidaŋan seNunun aGot, ahai pispisul gail lukel uri ke, aGot igol aYesu Kristo ile məhat dan nəmatan. Ale aGot ivoi habat hən galito.

³⁴ Husur səkad ideh len galito toṁidol hən natideh. Husur alat lotokad nətan o naim, loṗur hən gail ale lulav nəvat

³⁵ hən ləberin̄i bathurien ahai pispisul gail. Ale loṗəpəhun nəvat hən b̄evi tarhət sinəvanuan ideh topar.

³⁶ Ikad avan sua, nahəsan aJosef len nahəmar aLevi tovi auleSaiprus. Atenan, ahai pispisul gail lokisi hən aParnapas, (namilen ke, “Nəvanuan togol nəvanuan gail loləŋon ivoi am len nəlolito”).

³⁷ AParnapas eṗur hən nəmarireu sua san ale ilav nəvat han hən torin̄i bathurien ahai pispisul gail.

5*AAnanias mai aSafira*

¹ Nauluñan sual am, nahəsan aAnanias mai asoan nahəsan aSafira aroṗur hən nahudhutan.

² Ananias etəgau gat nahudhuvat hən nətan enan mai asoan. Gəlar p̄isi arudaṁ. Beti atenan ilav nahudhuvat topat hən b̄erin̄i bathurien ahai pispisul gail, be səlav p̄isi.

³ Ale aPita ike, “Ananias, imabe nəloṁ topul hən aSetan gol ke gotogəras aNunun aGot ale gototəgau gat nahudhuvat hən nətan?”

⁴ Nətan gotoṗur həni evi nətan esaṁ ṁau? Ale nəboŋ gotoṗur həni tonon̄ nəvat ipat len navəlaṁ ṁau? Nəloṁ imabe hən gotogol natenan? Gaiug gəsagəras nəvanuan gail ŋai, gogəras aGot!”

⁵ Nəboŋ aAnanias tosəsəlon̄ hən nasoruan enan, iteh, imat. Ale galit p̄isi lotosəsəlon̄ hən nəsa tovisi lomətahw habat.

⁶ Beti nəmantuhmar gail logəm, ruŋ gol niben, pati vivile ale tavuni.

⁷ Nəhaua itor ivan husur nəmatan enan ale asoan eḃis, avil saləboi nəsa tovisi.

⁸ APita eus aliten ke, “Gikele, nəvat hən nətan mərtəṗur həni imagegai a?” Ale ike, “Evoi, imagenan.”

⁹ Ŋa aPita ikel maii ke, “Imabe mərtotaltal kitev nədaŋan seNunun aGot ke timabe? Geris, alat lototavun asoṁ saltoil bopita. Galit dereh lipat gaiug tu vivile.”

* 4:32: Uman 2.44-45

¹⁰ Vəha-sua ŋai iteh bathurien aPita, imat. Amantuhmar gail lovi lohoim, sabi ke tomat tia, ale lupati vivile, lutavuni mai asoan.

¹¹ Alat siYesu pisi lomətahw, galit mai alat lotosəsəloŋ hən naholan husur nəsa tovisi.

Ahai pispisul gail lugol isoḅur lumaur

¹² Len navəlan ahai pispisul gail, aGot igol namerikel gail ben nəvanuan gail, ale galit pisi lotokad nadəlomian luḅonḅon akis len navərada siSolomon.

¹³ Bathut namətahwan, avan ideh am sətah mai galito. Be nəvanuan gail loputsan galit len nənauan salito.

¹⁴ Be akis alat lotokad nadəlomian len Nasuḅ lusəḅsoḅur am, Lalunian isoḅur mai latpəhaṽut isoḅur.

¹⁵ Imaienan, nəvanuan gail lupat alat lotoməsah vi lan nametpisal, loriŋ galito lupat len nəmel o nəbateh hən ke nəmōl hePita tibar galevis nəboŋ toṽot van.

¹⁶ Nəvanuan lusəḅur logəm dan navile gail pəpadaŋ hən naut a Jerusalem, lutariv alat lotoməsah, mai alat nanunun lotosa lotomədəs tabtab hən galito. Ale galit pisi lumaur.

Aŋel esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋjis

¹⁷ Imaienan, aḅiltihai tutumav mai alat lototah maii, (lovi naSattiusi gail) lutaḅulol bulos ahai pispisul gail.

¹⁸ Lutah gat galito ale loriŋ galito len naim bəbaŋjis.

¹⁹ Avil len nalenmariug enan aŋel siNasuḅ esəŋav hən nabopita hən naim bəbaŋjis ale esəhar galit vivile. Ike,

²⁰ “Mitivan, məteit len naholəvat todar vis naim siGot ale kel ur pīs nasoruan husur nəmauran veveu egai mai galit ei, nəmauran məttokade len aYesu.”

²¹ Dudulan somīlan lobis len naholəvat todar vis naim siGot sumian aŋel tokel mai galito, ale lotuḅat ṽusan nəvanuan gail.

Nəboŋ aḅiltihai tutumav mai alat lototah maii lotogəmai, lokis nəSanhitrin hən ləḅiḅonḅon, galit pisi lotobətah len naḅonḅonan silat lotoḷl a mō len naut a Israel. Ale losəvat nəvanuan galevis hən ləḅesəhar kuv ahai pispisul gail dan naim bəbaŋjis gəmai.

²² Be nəvanuan nauman galenan ləsəsəḅ galit len naim bəbaŋjis ŋa lotəlmam, lukel uri ke,

²³ “Namtusabi ke naim bəbaŋjis ekəkol sal, mai alat lotokətkəta kəkol həni, loil vivile len nabopita gail, be nəboŋ namttosəŋav hən gail, naut eḅəḅesw.”

²⁴ Nəboŋ nakomada silat lotokətkəta kəkol hən naim bəbaŋjis mai aḅiltihai tutumav gail lotosəsəloŋ hən na-kel-uri-an enan, nənauan salit ebutbutut. Lunau masuṽ hən ke timabe.

25 Beti avan sua egəm, ike, “Mæteris! alategaii mættorin galit len naim bæbanis, galito saltoil len naim siGot, loʋusan nəvanuan gail!”

26 Ale nakomada ivan mai alat lotokəkəta kəkol hən naim siGot hən læbesəhar ahai pispisul gail. Losəhar mədau hən galito husur lomətahw ke nəvanuan gail saletubun galito.

27 Nəboŋ lotosəhar galit tonon, lugol loil len nəhon nəSanhitrin ale əbilitihai tutumav eus galit

28 ke, “Namtukai tas gamito ke samtepusan len nahəsenan. Be mæteris! Mətugol alat a Jerusalem lopul hən naʋusanan samito, mai mətukel ke namtugol nəmatan sitenan.”*

29 APita mai ahai pispisul gail lusor vari ke, “Ginamit namtimasgol husur nəsa aGot tokele səhor nəsa nəvanuan gail lotokele.

30 AGot setəmadat ta sutuai igol aYesu ile məhat dan nəmatan, aYesu məttoʋabuni, tahətah həni len nəhai.*

31 Atenan, aGot eputsani vi lan navəlan nəmatu, gol ke eil a mō hən nəvanuan pisi mai eləboi bilav kuv galit dan nəsaan salito. AGot igol nategai hən aYesu bigol gidat a Israel datbipair dan nəsaan sidato ale hən bəruʋat nəsaan galen dan gidato.

32 Ginamit namtoris natgalen tovisi ale namtukel uri, ginamit mai aNunun aGot, aGot toviol həni mai alat lotogol husur nəsa tokele.”

33 Nəboŋ lotosəsəlon hən, nəlolit ipanpaŋ masuʋ, luke letubun aPita galito.

34 Be naFarisi sua, nahəsan aKamaliel, ahai pusan hən nalo, nəvanuan pisi lotoputsani len nənauan salito, ile məhat, isor idaŋ ke ahai pispisul gail litho vivile kəkereh bai.

35 Nəboŋ lotovivile tonon ikel puli mai nəSanhitrin ke, “UleIsrael, mətəbunus tivoi nəsa məttoke mətbigole hən alatenan.

36 Mitinau! Nasihau galevis tovan tia, nəvanuan sua tosa, aTeutas, evisi, isor patpat gai məhat, ale alaluŋan lovi 400 lutha maii. Be alat a Rom luʋabuni ale alat lotohusuri lopəpehw ŋa ləsagol natideh.

37 Husuri, sual am, aJutas, auleKalili evisi len nəboŋ hən naʋuruŋan hən nəvanuan, ale egəras nəvanuan gail hən læbəhusuri, bal mai alat a Rom. Gai am luʋabuni, ale ahai susur san gail, lopəpehw.

38 Imagenan, nukele hən gamito ke, mititoh a tut dan galito, rin galit livan, husur nə-nau-utaut-an salit mai nəsa læbigole bevi sinəvanuan, dereh lehisi soʋuer suŋan alaruenan.

39 Be bevi siGot, mətədədas mətbeədəs galito; dereh mitisabi ke məttoʋal mai aGot.”

* 5:28: Mat 27.25 * 5:30: Deu 21.23

40 Ale lohusur nakelean san. Lokis galito vi lohoim. Lugol alat lotokætkæta kækol hæn naim siGot lobilas galito, beti lukele hæn galito ke salisor len nahæsan aYesu, ale loriŋ galit luvan.

41 Næboŋ ahai pispisul lotoriŋ næSanhitrin, lukemkem husur aGot idam̄ hæn ke lotolæŋon tosa m̄os næhes enan.

42 Ale len næboŋ p̄isi len naholævat todar vis naim siGot loŋusan, ale loŋusan husur naim gail, mai lukel uri ke aKristo, aGot totabtabuh lan evi Yesu. Læsanon̄ hæn nakelean enan.

6

Loriŋ nævanuan emælevru hæn læbækætkæta tæban næbatunau pæhaŋut gail

1 Len næboŋ galenan ahai susur gail, alat lotokad nadælomian, lusob̄soŋur am. Ale naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris lukoblen ke, alat lotosor len nasoruan Ipru læsapæpehun næhanian sanor len næbatunau pæhaŋut lotosor len nasoruan ta Kris.

2 Imagenan, ahai pispisul toseŋavur pisan toru lokis nævanuan nadælomian p̄isi logæm ðonðon beti luke, “Sanor hæn ginamit namtberin̄ gaŋulan na-kel-uri-an hæn nasoruan siGot hæn namtberæpehun næhanian.

3 Bathudud gail mitilekis hæn temælevru len gamit lotopul hæn aNunun aGot mai nam̄itisau hæn næmauran tonor. Ale dereh namteriŋ galit hæn læb̄igol nauman egai.

4 Ale ginamit dereh namtbidan̄ len na-sor-tuŋ-an mai na-kel-uri-an hæn nasoruan siGot.”

5 Galit p̄isi lohæhaŋur hæn nænauan sihai pispisul gail. Lulekis hæn aSteven, aulum̄an sua topul hæn nadælomian mai aNunun aGot. Beti lulekis hæn aFilip, aProkorus, aNikanor, aTimon, aParmenas mai aNikolas ta Antiok togæm vi Ju.

6 Naluŋoh losæhar galit gæm hæn ahai pispisul gail, ale ahai pispisul lusor tuŋ m̄os galit lotomælevru, loriŋ navælalito len nækadulito hæn læb̄igol nauman enan.

7 Na nasoruan siGot husur aYesu iperperŋan naut. Ahai susur len naut a Jerusalem nasoburan halito evi mæhat tutut, ale ahai tutumav isobur lugol husur næsa naŋusanan siYesu tokele.

Nakotan siSteven

8 AGot eviol masuŋ hæn navoian mai nædan̄an mai aSteven. Ale aSteven igol namerikel tæban nævanuan gail. Luman̄man len namerikel galenan ale nædan̄an siGot imasil len gail.

9 Be nævanuan galevis lusor tas aSteven. Galito lovi Ju hæn naluŋoh sua lokisi hæn Naim Næðonðonan seFriman.* Lovi Ju

* 6:9: Friman lovi alat lotovi slev a m̄o be læsavi slev am.

ta Sairin, ta Aleksadria, ta Silisia, ta Asia, ale loil, lusor ðalðal mai aSteven.

¹⁰ Be nəboŋ tosor, aNunun aGot eviol hən namitisau hən nəmauran tonor maii, gol ke lodədas ləbisor vari.

¹¹ Ale galito lusor utaut mai nəvanuan galevis hən ləbisor tas aSteven ke, “Namtosəsəloŋ hən atenan tosor mēdas aMoses mai aGot!”

¹² Imagenan lugol nəvanuan gail nəlolit ipaŋpaŋ, galit mai alat lotoil a mō hən galito mai ahai þusan gail hən nalo. Beti lutah gat aSteven, lugol eil len nəhon nəSanhitrin.

¹³ Ale losəhar nəvanuan galevis vi rivuh hən ləbelibliboŋ. Luke, “Akis ategai isor tas naim egai tolo mai nalo siMoses.

¹⁴ Husur namtosəsəloŋ hənı toke aYesu ta Nasaret egaii dereh tigol naut egai timasirsir ale tegəgel hən nəvide aMoses tolav mai gidato ta sutuai.”

¹⁵ Alat lotobətah len nəSanhitrin lokəta bunus aSteven, loris ke nəhon egəm sumān nəhon aŋel.

7

Na-kel-uri-an siSteven

¹ Beti abiltihai tutumav eusi ke, “Natgalenan imagenan a?”

² Ale aSteven isor vari ke:

“Wawa gail mai tata gail, mətesəsədariŋ! AGot, tovi nəkadun namənas evisi hən atəmadit ta sutuai aAraham nəboŋ totoh a Mesopotamia, be savi Haran sal.

³ Ale aGot ikel maii ke, ‘Gerin naut egai, naut matmat saŋ, mai nəbathudud saŋ, ale gevi lan naut nəbesəhar gaiug vi lan.’*

⁴ Imagenan aAraham eriŋ naut san, naut silat a Kaltea, ale iyar vi Haran, itoh ei. Nəboŋ atəman tomat, aGot esəvati vi lan naut egai məttotohtoh lan.*

⁵ Len nəboŋ enan aGot səlav nətan ideh gegai mai aAraham hən ðevi naut matmat san; səlav nəmaþirhətan ideh maii. Be aGot ikel gati maii ke tilav naut egai mai aAraham mai nəpasusan san lotohusuri, naut kəmas ke len nəboŋ enan aAraham səkad anatun.

⁶ Beti aGot ekəmaiegai ke, ‘Nəpasusan saŋ gail lotohusur gaiug dereh levi metþos gail len naut tile, naut savi salito. Dereh legəm vi slev silat ei. Ale alat ei dereh lemədas galito hən nasihau ðevi 400.’

⁷ Ale aGot ike, ‘Avil ginau dereh nipanssem alat naut enan lotogol nəpasusan saŋ lotoumum kəmas salito. Beti nəpasusan saŋ dereh limakuv dan naut ei, gəm lotu hən ginau gegai.’*

⁸ “Beti aGot ikel na-kel-gati-an mai aAraham ke aAraham mai esan gail lovi siGot. Ale aGot ikel maii ke tetiv dalus

* 7:3: Gen 12.1 * 7:4: Gen 11.31, 12.4-5 * 7:7: Gen 15.13-14; Exo 3.12

gai mai naulumān san gail hən beŭusani ke lovi siGot. Ale aApraham etiv dalus alsak, anatum len nəboŋ san toməlevtor, ale alsak egəm vi təman aJakop togəm vi təman atəmadit ta sutuai lotovi 12.*

⁹“Anatum aJakop galenan lutaḅulol bulos aŭalito, aJosef, ŋa loŕur həni vi lan naut a Ijip.* Be aGot itah maii,*

¹⁰ale aGot ilav kuvi dan na-ləŋon-isa-masuŭ-an san. Ilav namitisau hən nəmauran tonor mai aJosef gol ke aFero, tovi kiŋ len naut a Ijip, inau ke tovoi. Imagenan aFero igol ke a Ijip mai naut san gail lupat pipihəbələn aJosef.*

¹¹Sədareh nəhanian imat p̄isi len naut a Ijip mai naut a Kenaan. Nibelit evi pan husur lupar hanian; atəmadit gail ta sutuai, galit am lupar hanian.*

¹²Nəboŋ aJakop tosəsəlōŋ həni ke tokad nəhanian len naut a Ijip, esəvat atəmadit gail len nəyaran nametəkav salito.

¹³Len nəyaran na-vəha-ru-an salito vi Ijip, aJosef ikel mai aŭan gail ke gai tovi aŭalito, husur ləsakəta ləboii. Len nəboŋ enan aFero esəsəlōŋ hən naholan husur nəbathudud siJosef.*

¹⁴Beti aJosef episul hən atata san, aJakop, mai nəbathudud san kavkav hən ləbēgəmai; lovi 75 p̄isi.*

¹⁵Ale aJakop ibar naut a Ijip. Itoh tin ei, ale len naut enan imat, atəmadit lotovi anatum gail, galit am, lumat.*

¹⁶Nəpasusan gail lupat təlmam hən nibelit vi Sekem ale lutavun galito len nəḅur aApraham toŕur kuvi dan anatum aHamor gail.”*

¹⁷Ale aSteven isor tətəs am ke, “Avil len nəboŋ togəm pəpadar hən aGot ḅigol nəsa tokel gati mai aApraham, nəsoḅuran hən atəmadit a Ijip evivi məhat.

¹⁸Nakiŋ sua tile saləboi natideh husur aJosef, eil a m̄o len naut a Ijip.†

¹⁹Gai emədəs bun nəvanuan sidato gail. Igol atəmadit ta sutuai nələlit isa habat bathut italtal hən galit ke leriŋ gaḅulan amas salito hən ləḅimat.*

²⁰Len nəboŋ enan lupas aMoses, ale gai ikab buni, aGot ehəhaŭur həni. Anan mai atəman arokətkəta təban len naim səlaru van vəbar nahəbati totor han.*

²¹Beti nəboŋ artoriŋi vivile, anatvavin aFero isaḅi, ipati van vahisi suŋan tovi anatum.*

* 7:8: Gen 17.10-14, 21.4 * 7:9: Lutaḅulol bulos aJosef sil aJakop toləmas masuŭ hən aJosef səhor galito. * 7:9: Gen 37.11, 28, 39.2, 21 * 7:10: Gen 41.39-41

* 7:11: Gen 41.57, 42.1-2 * 7:13: Gen 45.1, 16 * 7:14: Gen 45.9-10, 17-18

* 7:15: Gen 46.1-7, 49.33 * 7:16: Gen 23.3-16, 33.19, 50.7-13; Jos 24.32 † 7:18:

Hən naves 17-18, ris Exo 1.7-8 * 7:19: Exo 1.10-11, 22 * 7:20: Exo 2.2 * 7:21:

Exo 2.3-10

22 Ahai þusan gail lotovi uleljip loʋusan aMoses hæn nalæboian þisi hæn naut a Ijip, ale ikad namitisau hæn næsa tokele mai næsa togole.

23 “Næboŋ nædaŋ hiMoses tovi 40, ike tivan hæn þeris næbathudud san, auleIsrael gail, ke, lumabe.

24 Næboŋ tovan, eris auleljip tobilas auleIsrael, ŋa evi tarhæt san, ale esisil hæn auleljip enan, etuh buni.

25 AMoses inau ke auleIsrael gail lætalæboii ke aGot tosævati hæn þilav kuv galito dan navælan alat a Ijip, be læsalæboii.

26 Pelan han ŋai aMoses eris auleIsrael eru artobal. Ike tigol arikad navoivoian mai gælar gabag ale ikel mai gælaru ke, ‘Gamæru mærovi larmiʋan; imabe mærubal maiegai?’

27 Be atenan togol tosa hæn togon, ikabsan aMoses, ike, ‘Ase igol gaiug gotoil a mŋo, hæn gæþikel ke namtunor o namtsanor?’

28 Guke getuh bun ginau hum gototuh bun auleljip nino a?’

29 Næboŋ aMoses tosæsæloŋ hæn nasoran enan, igam yav vi Mitian. Itoh ei hum nametþos, ilah, ikad anatun ulumŋan eru.

30 “Husur nasihau tovi 40 tovan, aŋel sua evisi hæn aMoses len næhai sua topaŋ wunwun len naut masmas tobæbesw, pæpadaŋ hæn næþiltiʋehuh Sinai.

31 Næboŋ aMoses torisi, imanŋmaŋ lan, ivan pæpadaŋ hæni hæn þekæta bunusi, ale esæsæloŋ hæn nadolon Nasuþ aGot toke:

32 ‘Ginau novi Got setæmaŋ gail ta sutuai, aGot siApraham, seIsak mai siJakop.’ Ninen aMoses epil habat ale emætahun þekæta husur emætahw masuʋ.

33 “Beti Nasuþ aGot ikel maii ke, ‘Dakuv naributbut samŋ gælaru; næt看 gotoil lan ilo.

34 Nokæta ris kitin hæni ke alat a Ijip lomædas nævanuan sagw gail. Nosæsæloŋ hæn nakiloban salito ŋa nogæm hæn næþilav kuv galito. Ale gegæmai! Nesævati gaiug vi Ijip.’”‡

35 ASteven isor van am ke, “Imaienan, lomætahun atenan, aMoses, næboŋ lotoke, ‘Ase igol gaiug gotoil a mŋo, gotokel ke namtunor o namtsanor?’ Be aGot mæu esævati atenan hæn þeil a mŋo hæn galito ale hæn þilav kuv galito. Len nabuŋon aŋel tovisi hæn aMoses len næhai topaŋ, aGot esævati.*

36 AMoses enan esæhar galit dan naut a Ijip ale len naut a Ijip, len Næt看 Bisibis, mai len naut masmas tobæbesw len nasihau tovi 40 am, igol namerikel lotomanŋmaŋ lan gail, namerikel galen lugol nædaŋan siGot iþarþar.*

37 “Evi aMoses boh tokel mai alat a Israel ke, ‘AGot dereh tigol ahai kelkel ur sua samito sumŋan ginau tile mæhat dan gamit balai.’*’

‡ 7:34: Hæn naves 30-34, Exo 3.1-10 * 7:35: Exo 2.14 * 7:36: Exo 12.41, 14.21;

Num 14.33 * 7:37: Deu 18.15, 18

38 AMoses enan itoh mai galito nəboŋ lotoðon len naut masmas toðəbesw, itoh mai aŋel tosor maii len nabiltiŋehuh Sinai, ale itoh mai atəmadit gail; ale aGot ilav nasoruan tomaur maii hən b̄ilavi mai gidato.*

39 “Avil atəmadit ta sutuai ləsagol nəsa aMoses tokele. Lomətahun ləb̄ehusuri am, luke letəlmam vi Ijip.*

40 Lukel mai aAron ke, ‘Geum hən nagot gail m̄os gidato hən ləb̄eil a m̄o hən gidato. Be aMoses enan tosəhar gidato dan naut a Ijip, datsaləboi nəsa tovisi həni!’*

41 Ale len nəboŋ enan lugol nəlablab sua hun natuhb̄uluk. Lotutumav hən naviolan salit van həni, ale lohəhəvur təban nəlablab lotogole hən navələlito.*

42 Be aGot ipair dan galito ale eriŋ gaḅulan galit hən ləb̄ilotu hən nəyal, nahəbati mai nan̄eso gail len nəmav. Ehum ahai kelkel ur gail lotokele len naləbulat salito ke,

“ ‘Alat a Israel, mətotibun narivatvat gail hən natutumavan len nasihau tovi 40 len naut masmas be mətəsatutumav hən naviolan galenan van hən ginau!

43 Ao, mətəburuŋ naim nətaḅolen sinagot Molek, mətupati mai nəlablab hən nan̄eso siRefan, nagot samito;

mətugol nəlablab eru enan hən mət̄bilotu hən gəlaru.

Imagenan dereh nigol gamit mətəməsev vi tut sua səhor naut a Pabilon.’ ”*

44 ASteven isor am ke, “Len naut masmas toðəbesw atəmadit gail ta sutuai lukad naim nətaḅolen siGot togol natohan siGot mai galito toḅarḅar. Loum həni sum̄an aGot tokele mai aMoses, ale eḅitoŋ hən nəplan aMoses torisi tia len nabiltiŋehuh Sinai.*

45 Beti galito lupati gəmai nəboŋ aJosua toil a m̄o hən galito. Lupati nəboŋ lotolav nətan simetḅos gail aGot tohut galit dani m̄os atəmadit gail. Ale ipat magenan van vəbar nəboŋ siTevit.*

46 AGot ehəhəvur həni, ale aTevit eus aGot hən ḅeum hən naim natohtohan m̄os aGot siJakop.*

47 Be aSolomon boh eum hən naim enan.*

48 “Wake aGot toyalyal buni satohtoh len naim nəvanuan gail lotoum həni. Esuḅan Nasuḅ aGot tokele len nabuŋon ahai kelkel ur toke:

49 “ ‘Novi kiŋ, nəmav ehun nabiltihai bətbətah sagw

ale navile a pan ehun nakes kəmas notoriŋ nariegw lan.

* 7:38: Exo 19.1-20.17; Deu 5.1-33 * 7:39: Num 14.3 * 7:40: Exo 32.1, 23

* 7:41: Exo 32.2-6 * 7:43: Amo 5.25-27 * 7:44: Exo 25.9, 40 * 7:45: Jos

3.14-17 * 7:46: 2Sam 7.1-16; 1Chr 17.1-14 * 7:47: 1Ki 6.1-38; 2Chr 3.1-17

Mətoləboi mətbeum hən naim tomabe sagw?

O naut tomabe hən nəbīnəvəv lan?

50 Aoa! mətodədas mətbigole husur ke ginau səbōgw ηai nugol natgalen pisi.' **

51 Ale aSteven imaris kotov nasoran san ke, “Gamit nəkadumit ihaihai masuṽ. Nəlomit imabe? Nədarīnamit ebulbulol! Mətoṽitoṽ hən atəmamit gail ta sutuai. § Mətomətahun aNunun aGot akis!

52 Mətunau təlmam hən ahai kelkel ur ideh atəmamit gail ləsamədasi a? Ao, lomədasi galit van van van vagol nəmatan hən alat lotopəhav utaut hən nəgəmaian siVanuan Nanoran. Atenan, mətumadharīn len navəlan aenemi san gail gol ke lutahətah həni imat! **

53 Gamito mətukad nalo siGot aηel gail lotolav mai gamito, be mətəsol husur nəsa tokele.”

Galit lotubun aSteven

54 Nəboη nəSanhitrin lotosəsəloη hən aSteven, nəlolit ipanpan masuṽ van lukat bubur nariṽolit van həni.

55 Be aSteven topul hən aNunun aGot, ekəta haihai vi lan nəmav ale eris nəmənas siGot mai aYesu toil len nətarhət nəmatu siGot.

56 Ike, “Məteris! Nokəta ris nəmav toseηav ale aNatun Nəvanuan toil len nətarhət nəmatu siGot.”

57 Lukai masuṽ, pōn gol nədarīnalito, mūr van həni,

58 liv gargari vi tut dan nəbilitivile, ale tuḅat hən ləbetuṽi. Ale alat lotosəsəloη həni lorīn nahurabat salit gail len narīen aSol, nəmantuhmar sua.

59 Nəboη lototuṽtuṽi, aSteven isor tuṽ ke, “Nasuḅ aYesu, gilav nanunugw.”

60 Beti etəηedur ale ikai habat ke, “Nasuḅ, sagipansem galit sil nəsaan egai salito.” Nəboη tokəmaianan tonōη, imat.

8

1 Ale aSol itoh ei, idamā mai galit lototubun aSteven.

Lupīpīahir nəvanuan nadələmian gail

Tuḅat len nəboη enan nəvanuan gail lomədasi tabtab hən alat siYesu len naut a Jerusalem. Na galit pisi lorīn naut enan, lugam pəpəhw vi lan naut pisi len naprovens Jutea mai a Samaria. Be ahai pispisul gail losuh.

2 Alatevis lotohusur kitin hən aGot lutavun aSteven mai lutanis habat həni.

* 7:50: Isa 66.1-2 § 7:51: Len nasoran ta Kris ike nəlomit mai nədarīnamit səkad na-tiv-dalusi-an namilen ke nəlomit ehum nəlon alat ləsekad nadələmian len a Got husur ləsasəsəloη husuri, ləsgol husur nəsa tokele. ** 7:52: Hən naves 51-52, ris Isa 63.10; 2Chr 36.16; Mat 23.31

³ Len nəboŋ enan aSol emədas bun alat siYesu. Ehusur naim gail v̄isusua, ale eliv gargar alaluñan mai alatpəhaṽut hən bəriŋ galit len naim bəbaŋis.*

aFilip evi Samaria

⁴ Alat lotopəpəhw lukel ur nasoruan husur aYesu len naut p̄isi lotobari.

⁵ Galit sua, aFilip evi pan vi lan naḅiltivile a Samaria, ale ikel uri ei ke, aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

⁶ Nəboŋ naluṽoh gail lotosəsəloŋ hən aFilip, kəta ris namerikel togol gail, galit p̄isi losəsəloŋ vahvahur nəsa tokele.

⁷ Husur ehut nanunun tosa gail lotois habat nəboŋ lotomakuv dan nəvanuan tosoḅur. Ale nəvanuan isoḅur lotodədas ləḅerus mai lotodədas ləḅiyar, lumaur.

⁸ Imagenan, len naḅiltivile enan alat a Samaria lohəhaṽur habat.

⁹ Len naut enan ikad avan sua, nahəsan aSimon, totoh ei ebəlav. Egəgol behi gol ke nəvanuan p̄isi len naut a Samaria luḷaŋ lan. Akis isor patpat gai məhat hum toyalyal,

¹⁰ ale nəvanuan naməsəl gail mai alat lototibau, galit p̄isi losəsəloŋ vahvahuri. Ale luke, “Atenan evi Daŋan siGot lotokisi hən aYalyal.”

¹¹ Lohushusuri ebəlav bathut togol galit lotoḷaŋ len na-gol-nabehi-an san gai togolgole.

¹² Avil nəboŋ aFilip tokel na-kel-uri-an tovoi husur natohan pipihəlan aGot mai aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan, lodəlomi. Ale lubaptais, lalumuñan mai latpəhaṽut.

¹³ ASimon m̄au, gai am edəlom aFilip ale ibaptais. Beti ehushusur aFilip vi lan naut gail p̄isi, ale iḷaŋḷaŋ len namerikel gail torisi.

¹⁴ Nəboŋ ahai pispisul gail len naut a Jerusalem lotosəsəloŋ həni ke alat a Samaria lotodəlom nasoruan siGot tia, losəvat aPita mai aJon van hən galito.

¹⁵ Nəboŋ artobar naut a Samaria, arusor tuṽ m̄os galit lotokad nadəlomian ke aNunun aGot tegəm hən galito.

¹⁶ Husur aNunun aGot sabis len galit ideh sal; lubaptais len nahəsan aYesu ŋai.

¹⁷ Beti aPita mai aJon aroriŋ navəlar len galit v̄isusua, ale aNunun aGot eḅis len galito.

¹⁸ Nəboŋ aSimon toris ke aGot toviol hən aNunun nəboŋ artoriŋ navəlar len galito, ilav ris nəvat mai gəlaru hən ḅəṽur nədaŋan enan.

¹⁹ Ike, “Mirilav nədaŋan enan mai ginau hən ke nəboŋ nəḅəriŋ navəlagw len avan ideh aNunun aGot teḅis lan.”

* 8:3: Uman 22.4-5, 26.9-11

²⁰ APita isor vari ke, “Nəvat sam̃ tibos nətan mai gaiug, husur gunau ke gotoləboi gəbēvur naviolan siGot hən nəvat!

²¹ Gaiug godədas gəbitah mai ginamito len nauman egai husur nəloñ sanor len nəhon aGot.

²² Gipair dan nəsaan egai, kel nalolosaan sam̃ mai aGot. Gəbigole, hum ma aGot bərubat nənauan enan topat len nəloñ dan gaiug.

²³ Bathut noris ke nəloñ topul hən nə-təbulol-bulosi-an ale nəsaan ibañis gat gaiug tia.”

²⁴ Na aSimon ike, “Iii! Mirisor tuv van hən Nasub̃ m̃os ginau hən nəsa mərtokele asike bəvisi hən ginau.”

²⁵ Nəboŋ artokel nəsa lotoləboi husur aYesu mai lotokel ur nasoruan siNasub̃, aPita mai aJon arotəlmam vi Jerusalem. Len naṣisal səlaru arukel ur na-kel-uri-an tovoi len navile isoḅur a Samaria.

AFilip mai auleItiopia

²⁶ Boŋ sua aŋel sua siNasub̃ ikel mai aFilip ke, “Gile məhat! Gehusur naṣisal toriŋ naut a Jerusalem vi Kasa, naṣisal toḅəbesw.”

²⁷ Imagenan aFilip iyar husur naṣisal enan, be esəhoṽut, eris auleItiopia sua tovi sogsog*. Gai evi nabiltivanuan siKadake tovi kwin silat a Itiopia. Ekətkəta təban nəvat ṗisi sekwin. Atenan ivan hən naut a Jerusalem hən tolotu,

²⁸ ale len natəlmaman san ebətah len nəkat san, eṽurun natosian sihai kelkel ur, aIsaiah.

²⁹ Beti aNunun aGot ikel mai aFilip ke, “Givan pəpadaŋ hən nəkat enan ale gitaḅ maii.”

³⁰ Nəboŋ aFilip togam van pəpadaŋ hən nəkat, esəsəloŋ hən toṽurun natosian seIsaiah, ale eusi ke, “Goṽurun ləboi nasoruan enan a?”

³¹ Isor vari ke, “Neləboi mab həni, asike b̃ikad avan ideh hən b̃isor vəsvəsaii mai ginau.” Imagenan eus aFilip hən b̃isah, bətah təban.

³² Atenan tovi sogsog eṽurun natosian egai siGot toke: “Losəhari hun nasipsip van hən natibunian, suñan natuhsipsip sais nəboŋ lotogut navurun, gai am sator.

³³ Lugol isa həni hum tovi vanuan naut kəmas, len nakotan san lugol sanor həni.

Ase eləboi b̃isor husur anatun san gail o naur ta tahw han gail?

Eḅuer, bathut lulav kuv nəmauran san dan navile a pan.”*

* **8:27:** *Sogsog:* naulum̃an o nabuai o nabuluk səkad nədavurhut naloson, avan sua etiv kotovi. * **8:33:** Isa 53.7-8

³⁴ Beti eus aFilip ke, “Nous gaiug, ahai kelkel ur egai isor husur ase? Gai o avan sua tile?”

³⁵ Ale aFilip etuḅat len natosian enan ḡai, ikel na-kel-uri-an tovoi husur aYesu.

³⁶⁻³⁷ Len nəyaran salit husur naḡisal lubar naut tokad nəwai lan, ale atenan tovi sogsoḡ ike, “Geris, nəwai! Ikad natideh hən ḡipat kəkol hən nəbaptaisan sagw a?”†

³⁸ Ale ikel mai ahai wolwol ke tigol nəkat teil. Beti ḡəlaru arumariḡ vi pan len nəwai ale aFilip ibaptais hənı.

³⁹ Nəboḡ artovahut, vəha-sua ḡai aNunun Nasuḅ iyav hən aFilip vi tut. Ale nabiltivanuan sarisi am, be nəboḡ tohusur naḡisal san van, ikemkem habat.

⁴⁰ Be aFilip evisi tətəs a Asotus, ale iyar tur nabiltivile gail ḡisi. Ikel ur na-kel-uri-an tovoi van vəbar naut a Sisarea.

9

ASol ipair; ehusur aYesu (Uman 22.6-16, 26.12-18)

¹ Len nəboḡ enan aSol emətahun bun ahai susur gail siNasuḅ. Ikel ke temədas galit hən ḡigol galit ləḡimat. Italtal hənı van vaus aḡiltihai tutumav

² hən ḡitos nalobulat van hən naim nəbonḡonan gail seJu len naut a Tamaskus. Ike tisaḅ alalunḡan mai alatpəhaḡut ideh lotohusur naḡisal siYesu ei hən ḡibanḡis gat galito, ale səhar galit vi Jerusalem.

³ Len nəyaran san, nəboḡ togəm pəpadaḡ hən naut a Tamaskus, vəha-sua ḡai namḡial sua togəm len nəmav ebilasi.

⁴ Iteh len tan ale esəsəloḡ hən nadoldol toke, “Sol, Sol, gomədas tabtab hən ḡinau hən nəsa?”

⁵ Ale ike, “Gaiug ase Nasuḅ?” Isor vari ke, “ḡinau aYesu gotomədas bun ḡinau.

⁶ Be gile məhat, ḡəḡis len nabiltivile, ale avan sual ei dereh tikel mai gaiug nəsa ḡəḡimasgole.”

⁷ Alat lotoyar maii loil ḡutḡut, losəsəloḡ hən nadoldol be ləsarıs avan ideh.

⁸ ASol ile məhat, naut kəmas namətan tosəḡav saris natideh. Ale lotəḡau navəlan, səhari vi lan naut a Tamaskus.

⁹ Ale sakəta len nəmariboḡ totor, səhan, samun.

¹⁰ Ikad ahai susur sua len naut a Tamaskus, nahəsən aAnanias. Nasuḅ isor maii len narisian ke, “Ananias!” Ale aAnanias ike, “ḡinau bogai.”

† **8:36-37:** Natosian galevis ta situai losuhud hən nasoruan egai: ³⁷ *aFilip ike, “ḡəḡedəloḡi ke aYesu tovi aNatun aGot, nibaptais hən gaiug.” Isor vari ke, “Nodəloḡi ke aYesu tovi anatum aGot.”*

11 Beti Nasuð ikel maii ke, “Gile mēhat, gevi lan nametp̄isal lotokisi hən Tonor, gevi lan naim seJutas, ale geus kitev auleTarsus ei, nahəsan aSol, husur ke, gagai isor tuṽ.

12 Ale len na-kəta-risi-an eris avan sua, nahəsan aAnanias togəm, toriṽ navəlan lan hən nakətaan san bətəlmam.”

13 AAnanias isor vari ke, “Nasuð, nosəsəlonṽ hən nəvanuan isoḅur lotosor husur atenan. Luke togol natit lotosa, tomədas nəvanuan sam̄ gail a Jerusalem.

14 Ale abiltihai tutumav gail lulav nədaṽan hən na-il-a-mō-an maii hən bəgəm gegai hən b̄iban̄is gat alat lotokis gaiug Nasuð.”

15 Nasuð ikel mai aAnanias ke, “Naut kəmas natenan, givan! Nutabtabuh len atenan hən b̄isor husur ginau mai alat ləsavi Ju mai nakiṽ salit gail mai alat a Israel.

16 Ginau dereh nəvusan̄i hən natit p̄isi b̄igol na-ləṽon-isa-an san m̄os ginau.”

17 Imagenan aAnanias evi lan naim enan ale eḅis lan. Eriṽ navəlan gəlar len aSol ale ike, “Wawa Sol, Nasuð aYesu tovisi hən gaiug len naṽisal nəboṽ gogəm gegai, gai esəvat ginau hən gəḅikad nakətaan tətəs ale hən gəḅepul hən aNunun aGot.”

18 Vəha-sua ṽjai natgalevis hun nəgavhuieh luteh dan namətan aSol gəlaru, ale ikad nakətaan tətəs. Ile mēhat ale ibaptais.

19 Nəboṽ tohan, idan̄ tətəs.

aSol len naut a Tamaskus mai a Jerusalem

Len nəmariboṽ galevis aSol itoh mai ahai susur gail len naut a Tamaskus.

20 Vəha-sua ṽjai len naim nəbonḅonan gail seJu, etuḅat kel uri ke aYesu tovi aNatun aGot.

21 Galit p̄isi lotosəsəlonṽ həni, luṽan̄, lousus galit gabag ke, “Be atenan evi nəvanuan tomətahun alat lotokad nadəlomian len nahəsenan len naut a Jerusalem. Be egəm gegai hən b̄iban̄is gat galito hən b̄esəhar galit van hən abiltihai tutumav gail. Imabe?”

22 Be naləboian siSol hən na-kel-uri-an evivi mēhat ale igol alat lotosuh a Tamaskus lotovi Ju, nənauan salit ebutbutut, husur eṽusan koti ke aYesu tovi aKristo, aGot totabtabuh lan.

23 Husur nəmariboṽ tosoḅur, alat lotovi Ju lusor utaut hən ləḅigol aSol b̄imat,

24 be avan sua epəhpəhalu maii. Len nalennəyal mai nalenmariug p̄isi lokəta bunus nabopita gail hən nabiltivile hən ləḅigol aSol b̄imat.

25 Imaianan alat lotohusur aSol losəhari len mariug, ale len nəhad loriṽ aSol vi pan tur len naholəvat todar vis nabiltivile. Ale igam yav vi Jerusalem.*

* 9:25: Hən naves 23-25, ris 2Kor 11.32-33

²⁶ Nəboŋ tobar naut a Jerusalem ike titah mai ahai susur gail avil lomətahw lan. Ləsadəlomi ke tovi ahai susur kitin.

²⁷ Be aParnapas esəhari van hən ahai pispisul gail. Ikel mai galit ke len nəyaran siSol, eris Nasuḅ tia ale Nasuḅ isor maii. Isor husuri am ke, len naut a Tamaskus aSol ikel ur na-keluri-an tovoi len nahəsan aYesu, namətahwan eḅuer.

²⁸ Imagenan, aSol itah mai galito, ale ivan təlmam, van təlmam len naut a Jerusalem. Len na-il-ḅuri-an, isor tabtab len nahəsan Nasuḅ.

²⁹ Ihol mai naJu gail lotosor len nasoruan ta Kris, ale isor levlev hən natosian siGot mai galito, avil lugol risi hən ḅimat.

³⁰ Nəboŋ nəbathudud nadələmian lotosəsəloŋ ləboi natenan, losəhari vi pan vi Sisarea ale losəvati vi Tarsus.

³¹ Beti alat siYesu lukad natəmat len naut pisi a Jutea, a Kalili mai a Samaria, nəmauran salito ivoi ŋai. ANunun aGot igol galit ludan am mai loləŋon ivoi am len nəlolito, galit logəm lusoḅur am ale lutoh len namətahwan hən nəyalyalan siGot.

APita igol aAeneas imaur tətəs len naut a Litta

³² Nəboŋ aPita toyar tur len naut pisi, ia mədoŋ ben alat siGot lototohtoḥ a Litta.

³³ Len naut ei eris avan sua, nahəsan aAeneas, topat len nəmel san ŋai, husur nətarhəben imat len nasihau toməlevtor.

³⁴ APita ikel maii ke, “AAeneas, aYesu Kristo igol gumaur gagai. Gile məhat ale volsan namilem̄.” Vəha-sua ŋai aAeneas ile məhat.

³⁵ Galit pisi lototoḥ len navile Litta mai len nabəməv Saron loris tomaur ale lupair van hən Nasuḅ.

APita igol nəmauran siTorkas etəlmam

³⁶ Len navile Joppa ikad ahai susur sua, nahəsan alitea aTapita, lotokisi am hən aTorkas len nasoruan ta Kris. Gai igol ivoi akis hən nəvanuan gail mai evi tarhət silat lotopar tite.

³⁷ Len nəboŋ enan eməsah van, imat. Lokəkas niben ale lorinji len narum̄ a məhat.

³⁸ Husur naut a Litta ipat pəpadan hən naut a Joppa, nəboŋ ahai susur gail lotosəsəloŋ həni ke aPita totoḥ a Litta, losəvat alaruevis van həni, artonjiri ke, “Gegəm mai ginaməru bai; sagevəlo!”

³⁹ Na aPita ile məhat, iyar mai gəlaru, ale nəboŋ tobar naut a Joppa losəhari vi lohoim, vi lan narum̄ a məhat. Nəbatunau pəhəvut pisi loil garu, lutan ale loḅusan aPita hən nəhai susun gail mai nahurabat tiltile gail aTorkas tosode nəboŋ tomaur sal mai galito.

⁴⁰ APita esəvat galit vivile; beti etənedur, isor tuḅ. Ale ipair van hən niben, ike, “Tapita, gile məhat!” Alitenan esəŋav hən namətan, eris aPita ale ebətah vi məhat.

⁴¹ APita etəgau navəlan ale elivi hən beil. Beti ekis nəbatunau gail mai alat siGot ale esəhar alitenan tomaur van hən galito.

⁴² Len naim pisi a Joppa nəvanuan gail losəsəloŋ hən natenan tovisi gol ke isoḅur lukad nəvanuan nadəlomian len Nasuḅ.

⁴³ APita itoh len naut a Joppa len nəmariboŋ isoḅur len naim seSimon. Simon igol natit gail hən nahurhurivatvat.

10

APita mai aKornelius

¹ Len naut a Sisarea ikad avan sua, nahəsan aKornelius, nasenturion sua toil a mō hən nasoltia tovi 100 len Navəshəsoltia ta Itali.*

² Gai mai nəbathudud san lohusur kitin hən naḅisal siGot mai lomətahw len nəyalyalan san; gai ilavlav nəvat mai alat lotopar tite ale isor mai aGot akis.

³ Len nəboŋ sua len namityal totor ut mədau, eris narisian sua. Ekəta masil hən aŋel sua siGot togəm həni tokel maii ke, “Kornelius!”

⁴ AKornelius ekəta mətaltal həni, ninen epil, eusi ke, “Goləŋon nəsa Nasuḅ?” Aŋel isor vari ke, “Na-sor-tuṽ-an sam̄ mai naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite, arohun naviolan hən natutumavan van hən aGot. Ehəhəṽur həni.

⁵ Imaienan, gesəvat alalum̄an vi Joppa hən ləbesəhar təlmam hən avan sua nahəsan aSimon lotokisi hən aPita.

⁶ Gai itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.”

⁷ Aŋel enan isor maii ale ivan. Nəboŋ tovan tonoŋ, aKornelius ekis nəvanuan nauman san eru mai nasoltia sua tokətkəta təban, tohusur kitin hən naḅisal siGot.

⁸ Ikel natit pisi tovisi mai galito, ale esəvat galit vi Joppa.

⁹ Pelan han tubliial, len nəyaran salito, logəm pəpadaŋ hən nabiltivile. Len nəboŋ enan aPita epəlau vi məhat len navurun naim topapav hən ḅisor tuṽ.

¹⁰ Imalkəkət, ike tihan, ale nəboŋ lotoutaut hən nəhanian sal, ekəta bərber.

¹¹ Eris nəmav tosəŋav, natit hun nabiltikaliko, nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat, evi pan vi lan nətan.

¹² Epul hən narivatvat tiltile gail, nəmat mai naməhob gail lotokəlah len tan, mai nəman naməsav gail.

¹³ Beti nadoldol sua ikel maii ke, “Pita, gile məhat, paru bun naməŋod, hani!”

¹⁴ Be aPita isor vari ke, “Ao Nasuḅ, sanigole! Nəsəhanhan natideh tosa o tokolkol.”*

¹⁵ Nadoldol isor tətəs maii ke, “Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.”

* **10:1:** *Navəshəsoltia* enan ikad nasoltia lotovi 600 lan. * **10:14:** Lev 11.1-47; Eze 4.14

16 Tomagenan vəha-tor tononj, vəha-sua ŋai nəkaliko enan evi məhat vi lan nəmav.

17 Nəboŋ aPita tonau masuŵ hən namilen nəsa torisi, alalumān aKornelius tosəvat galito, lusaḅ naim seSimon ale loil len nametləkau.

18 Lukai, lous ke, “Avan sua nahəsən aSimon Pita itoh ei a?”

19 Nəboŋ aPita tonau nəsa torisi sal, aNunun aGot isor maii ke, “Simon, alalumān itor lous kitev gaiug.

20 Gile məhat, gimariŋ vi pan. Saginau ke asike guvan, givan mai galito husur ginau nosəvat galito.”

21 Imagenan aPita evi pan, ikel mai galit ke, “Ginau boh nəvanuan məttous kitevi. Imabe? Mətogəm mōs nəsa?”

22 Galit lusor vari ke, “AKornelius, nasenturion sua toil a mō hən nasoltia tovi 100, esəvat ginamito. Gai evi naulumān sua tonor, tomətahw len nəyalyalan siGot. Alat lotovi Ju p̄isi luke ivoi. Aŋel sua siGot ikele hən ke teus gaiug hən gəḅevi lan naim san hən ḅesəsəlonj hən nəsa gaiug gəḅikele.”

23 Beti aPita eus galit ke levi lohoim hən ləḅitoh maii.

Pelan han aPita galito loriŋ naut enan ale ahai susur galevis ta Joppa luyar maii. Lupat len mariug ale

24 len nəboŋ tohusuri aPita ibar naut a Sisarea. AKornelius itoh vir galito. Eus nəbathudud san mai nabubur san gail hən ləḅegəm ḅonḅon.

25 Nəboŋ aPita toḅis lohoim, aKornelius ebubur maii ale etəŋedur bathurien aPita, ilotu hən.

26 Avil aPita elivi vi məhat ike, “Gile məhat, ginau bogai, novi vanuan ŋai.”

27 Nəboŋ tohol maii, aPita evi lohoim ale eris nəvanuan lotosəḅur lotoḅonḅon ei.

28 Ikel mai galit ke: “Gamit mətoləḅoii tia ke sanor hən nə-kai-tasi-an sinamit namttovi Ju hən namtḅitah mai o hən namtḅemḅədonj təban avan ideh savi Ju. Be aGot eḅusan ginau ke sanisor husur avan ideh ke tosa o ke aGot tōmətahuni.

29 Imaienan nəboŋ gotosəvat galit hən ləḅesəhar ginau, nogəmai, nəsake nodədas nəḅegəmai. Nuke neus gamito, imabe məttous ginau ke nəḅegəmai?”

30 Ale aKornelius isor vari ke, “Evi nəmariboŋ tovat tovan, len namityal egai totor ut mədəu, nusor tuŵ. Vəha-sua ŋai avan sua tosun nahurabat tobilbil eil a mō hən ginau

31 ike, ‘Kornelius, aGot esəsəlonj hən na-sor-tuŵ-an sam̄ tia mai inau gat naviolan sam̄ van hən alat lotopar tite.

32 Imaienan, gesəvat alalumān vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən avan sua nahəsən aSimon lotokisi hən aPita. Ate-nan itoh mai aSimon togol natit gail hən nahurhurivatvat, naim san ipat bitas.’

33 Husur enan, vøha-sua ŋai nosøvat galit hæn læbesøhar gaiug. Sipa len nagømaian sam. Gagai namtutoh gegai len nøhon aGot hæn namtbesəsəløŋ hæn natit þisi Nasuþ tokele tia ke gaiug gøbikele mai ginamito.”

34 Beti aPita etuþat hæn þisor ike, “Gagai noløboii ke tokitin ke navide siGot eþitov van hæn nævanuan þisi, ideh satile.*

35 Imagenan, nævanuan naut þisi lototøjedur van hæn aGot mai lotogol næsa tonor, ehøhaŧur hæn læbegøm høni.

36 Møtoløboi napisulan aGot topisul høni van hæn alat a Israel tia, napisulan tokel na-kel-uri-an tovoi toke, nævanuan eløboi þikad navoioian mai aGot len aYesu Kristo tovi Masta hæn nævanuan tiltile gail þisi.

37 Møtoløboi næsa tovisi len naut a Jutea totuþat a Kalili husur næbaptaisan aJon tokel uri.

38 Møtoløboii am ke aGot tovøhas aYesu ta Nasaret hæn aNunun mai næðaŋan, gol ke, gai iyar tur len naut þisi ale igol navoian mai igol alat natømat tobaŋis gat galito, lumaur, bathut aGot totah maii.

39 Ale ginamit namtoris læboi natit þisi aYesu togole len naut a Jutea mai a Jerusalem. Galit lutahøtah høni tomat len næhai sua,

40 be aGot ilav kuvi dan næmatan len næmariboŋ totor, ale igol ke evisi hæn nævanuan læbeløboi læberisi.

41 Nævanuan þisi læsarisi, be ginamit aGot totabtabuh len ginamit tia, namtorisi hæn namtþikel uri. Nøboŋ aYesu tole møhat dan næmatan, ginamit namtuhann maii, namtomun maii.

42 Isor idaŋ mai ginamito ke namtikel uri mai nævanuan gail ale kel koti ke aGot totabtabuh lan hæn þepøpehun navoian dan næsaan hæn alat lotomaur sal mai alat lotomat tia.

43 Ahai kelkel ur gail þisi lutos husur aYesu, lukel uri ke, len nahøsan aYesu, nævanuan gail þisi lotoriŋ nælolit lan, aGot dereh teruþat næsaan salit dan galito.”*

44 Nøboŋ aPita tokømaianan sal, aNunun aGot eþis len galit þisi lotosəsəløŋ hæn nasoruan.

45 Nævanuan nadølomian lotovi Ju, lototah mai aPita, losøhoŧut husur aGot tovrur san aNunun len alat læsavi Ju am. Loløboii ke toviol hæn aNunun mai galito

46 husur losəsəløŋ hæn galit lotosor len nasoruan tiltile gail, mai lotosor sal suh næyalyalan siGot. Beti aPita ike,

47 “Avan ideh satikai tas galit hæn læþibaptais hæn næwai, husur aGot eviol hæn aNunun mai galito sunnan gidato.”

48 Na ikel buni ke libaptais len nahøsan aYesu Kristo. Beti lous aPita hæn þitoh mai galito hæn næmariboŋ galevis am.

* 10:34: Deu 10.17 * 10:43: Isa 53.11

11

APita isor vāsvāsai nāsa tovisi hən gəlaru, gai mai aKornelius

¹ Ahai pispisul gail mai nəvanuan nadəlomian gail len naut a Jutea ləsəseloŋ hən ke alat ləsavi Ju am lodəlom nasoruan siGot tia.

² Na nəboŋ aPita tobar naut a Jerusalem, alat siYesu lotonau masuŵ hən na-tiv-dalusi-an, lusor tasi ke,

³ “Gaiug gobis len naim silat ləsəkad na-tiv-dalusi-an* ale guhan mai galito!”

⁴ Beti aPita ikel mai galito hən natit p̄isi tovisi tuḅat len natuḅatan van vəbar nagilen. Ike:

⁵ “Ginau nusor tuŵ səbōgw len navile Joppa, ale nokəta ḅerḅer, noris natit hun nabiltikaliko nəhau tovat lotobaŋis nagilen tovat han, ale evi pan dan nəmav, egəm hən ginau.

⁶ Nəboŋ notokəta vi lan, noris narivatvat tiltile gail, galevis lotovi rivatəvat katkat, ale nəm̄at mai naməhob gail mai nəman naməsav gail.

⁷ Nosəseloŋ hən nadoldol tokel mai ginau ke, ‘Gile məhat Pita, paru bun naməŋod. Hani!’

⁸ Be nusor vari ke, ‘Aoa Nasuḅ, sanigole! Nəsariŋ natideh tosa o tokolkol len nabuŋogw boŋ ideh.’

⁹ Nadoldol len nəmav isor var ginau tətəs ke, ‘Sagekis natideh ke tosa aGot togol toveveu.’

¹⁰ Imagenan vəha-tor, ale natit p̄isi evi məhat vi lan nəmav.

¹¹ Be məteris! Alalum̄an itor, aKornelius tosəvat galito a Sisarea gəm hən ginau, logəm pəpadaŋ hən naim nototoh lan.

¹² ANunun aGot ikel mai ginau ke nivan mai galito, saninau masuŵ husur natilean salit ləsavi Ju. Ale nuvan, alategai, lotoməlevtes lotokad nadəlomian, galit am lutah mai ginau, ale namtuvan, namtobis lohoim naim sitea a Sisarea.

¹³ Ihol mai ginamito husur gai toris aŋel sua toil lohoim san toke, ‘Gesəvat galevis vi Joppa hən ləḅesəhar təlmam hən aSimon lotokisi hən aPita.

¹⁴ Gai tikel ur napisulan sua. Len napisulan enan, aGot dereh tilav kuv gaiug mai nəbathudud sam̄ dan nəsaan samito.’

¹⁵ Nəboŋ notosor kəkereh ŋai, aNunun aGot eḅis len galit suŋan tobis len gidato len nəboŋ ta m̄o.

¹⁶ Len nəboŋ enan nunau gat nəsa Nasuḅ tokele ke, ‘AJon ibaptais hən nəvanuan gail hən nəwai be aGot dereh tibaptais hən gamito hən aNunun.’*

* **11:3:** Len nasoruan ta m̄o, naju gail lukad na-tiv-dalusi-an be alat ləsavi Ju ləsəkade. Ale avan ideh tohan mai nəvanuan savi Ju eḅur kotov nalo seju gail.

* **11:16:** Uman 1.5

17 Imaienan, aGot ðeviol mai galit naviolan toþitoŵ hæn nesa toviol hæni mai gidato næboŋ dattokad nadælomian len Nasuð aYesu Kristo, ginau ase hæn ke næbeil kækol hæn aGot?"

18 Næboŋ lotosæsæloŋ hæn aPita tonon, læsasor am be lusor sal suh aGot, luke, "Imagenan beti, aGot eviol hæn naþisal mai alat læsavi Ju tu hæn læþipair dan nesaan, hæn læþikad næmauran."

Alat siYesu len naut a Antiok

19 Alat lotogam pæpehw dan na-læŋon-isa-an husur næmatan siSteven, luvan vëbar naut a Fonisia, a Saiprus mai a Antiok.* Lukel ur nasoruan husur aYesu, be lukele mai naJu gail ŋai.

20 Avil galit galevis, auleSaiprus mai auleSairin gail, lovi Antiok ale lotuþat sor mai alat a Kris am. Lukel mai galit hæn na-kel-uri-an tovoi husur Nasuð aYesu.

21 Nædanjan siNasuð ipat len galito, ŋa nævanuan isoþur lodælom napisulan salito ale lupair van hæn Nasuð.

22 Na-kel-uri-an hæn natgalenan ibar alat siYesu len naut a Jerusalem ale losævat aParnapas vi Antiok.

23 Næboŋ tobar naut enan eris læboii ke aGot toviol kæmas hæn navoian mai galito. Ale aParnapas ikemkem hæni, igol lolæŋon ivoi am len nælolito, ikel mai galit ke lidan len Nasuð, leriŋ kot nælolit len Nasuð, il gægat lan.

24 AParnapas evi naluŋan tovoi, topul hæn aNunun aGot mai nadælomian. Nævanuan isoþur losæsæloŋ hæni ale loriŋ nælolit len Nasuð.

25 Beti aParnapas evi Tarsus hæn þidon aSol.

26 Næboŋ tosaþi, esæhari van vëbar naut a Antiok. Len nasihau enan kavkav gælaru aruþonþon mai alat siYesu, mai aroŵusan galit isoþur. Len naut a Antiok evi metækav lotokis ahai susur gail hæn naKristen.

27 Len næboŋ enan, ahai kelkel ur galevis loriŋ naut a Jerusalem lovi pan vi Antiok.

28 Galit sua, nahæsan aAkapus, ile mæhat hæn þikel ur nesa aGot tokel maii ke, dereh navile a pan kavkav tipar hanian buni. Natenan evisi næboŋ aKlautius tovi Sisa len naut a Rom.*

29 Ŋa ahai susur gail lunau koti ke, læþikad nævat, leviol hæn galevis mai næbathudud nadælomian lototohtoh len naprovens Jutea hæn ðevi tarhæt salit ei.

30 Imaienan losævat aParnapas mai aSol hæn læþilav naviolan en salito mai alat lotoil a mō len naut a Jerusalem.

12

Åŋel sua ilav kuv aPita dan naim bæbaŋis

* 11:19: Uman 8.1-4 * 11:28: Uman 21.10

¹ Len nəboŋ galenan aHerot Akrippa* tovi kiŋ itah gat alat siYesu galevis husur ike temədas bun galito.

² Gai igol nasoltia ita bun aJemes, aŋan aJon hən naŋu nəbalaŋ.

³ Nəboŋ aHerot toris ke alat lotoil a mō hən naJu gail lotohəhaŋur hən natenan, esəvat nasoltia gail hən ləbitah gat aPita am. Igole len nəboŋ gail hən Nəhanan hən nabəta səkad nayis lan tovi nəhanan sua ta sutuai seJu gail.

⁴ Nəboŋ lototah gat aPita tonon, aHerot eriŋi len naim bəbaŋis, natuhluvoh tovat hən nasoltia tovatvat lan lokətkəta kəkol həni. AHerot ike tikot hən aPita len nəhon nəvanuan pisi, nəboŋ Nəhanan hən nəPasova binon.†

⁵ Na lokətkəta kəkol hən aPita len naim bəbaŋis, be alat siYesu luŋor tuŋ tabtab vaŋ hən aGot mōsi.

⁶ Len nalenmariug enan a tahw hən nəboŋ aHerot biktot həni, aPita ipat buŋbuŋol rivuh hən nasoltia eru, natsen‡ eru artobaŋis gati, ale nasoltia gail am lokəta kəkol hən nabopita hən naim bəbaŋis.

⁷ Vəha-sua ŋai aŋel sua siNasuŋ evisi, ale namial emial lohoim. Aŋel iŋas aPita tarhəben ike, “Gile məhat tutut!” ale natsen aruteh dan navəlan gəlaru.

⁸ Beti aŋel ikel maii ke, “Gepitavis nəhau tutuŋ san, vəlas naributbut gəlaru.” Ale aPita igole. Aŋel ike, “Geruŋ gol gaiug hən nahurabat naut susus san ale gəhusur ginau!”

⁹ Na aPita evivile husur aŋel be etətan hən ke nəsa aŋel togole ekitin o sakitin. Inau ke toris na-kəta-risi-an ŋai.

¹⁰ Gəlaru aruŋot pəpadaŋ hən naut eru nasoltia lotokətkəta kəkol hən naut toru enan len naim bəbaŋis, ale arubar nabopita tovi metəlai tovan hən nabiltivile. Esəjav səbən mōs gəlaru ale aruyar tur lan. Nəboŋ artobar nagilen naŋisal tomagugun sua, vəha-sua ŋai aŋel eriŋ aPita.

¹¹ Beti aPita tomadhaləboii ke tovivile kitin ike, “Gagai noləboi koti ke Nasuŋ esəvat aŋel san hən bilav kuv ginau dan navəlan aHerot mai dan natit pisi naJu gail lotonau ke tevisi.”

¹² Nəboŋ aPita tonau ləboii, evi lan naim siMeri, anan aJon nahəsan togon aMak. Nəvanuan tosoŋur luŋon ei hən ləbisor tuŋ.

¹³ APita ideldel len nabopita ta vivile, ale navensus tovi slev, nahəsan aRota egəm hən nabopita hən bəsəsəlon.

¹⁴ Nəboŋ tosəsəlon ləboi nadolon aPita, ikemkem masuŋ ŋa igam təlmam, sasəjav həni, ikai ke, “APita eil bopita!”

* **12:1:** AHerot egai evi aHerot Akrippa, aməhaibən aHerot toyalyal. † **12:4:** Nəhanan hən NəPasova evi nəhanan seJu gail husur lohəhaŋur hən nəboŋ aGot togol ahai a mō gail pisi silat a Ijip lumat be səbar alat a Israel. ‡ **12:6:** Natsen evi nəhau metəlai tokad naŋur gail tomarmarikot.

15 Lukel maii ke, “Gaiug govinu!” Nəboŋ tokelkel tətəs həni ke ekitin, luke, “Hum ma tovi aŋel san.”

16 Be aPita ideldel sal. Beti nəboŋ lotosəŋav həni, loriŋ, lumaŋmaŋ habat.

17 APita ebił hən navəlan ke lemədaυ, ale isor husur naŋisal Nasuḅ togole tolav kuvi dan naim bəbaŋis. Ale ikel mai galit ke, “Mitikel natgalenan mai aJemes mai alat sidat gail,” beti eriŋ naut enan, evi lan naut tile.

18 Len nadudulan nasoltia gail lunau soḅuer hən nəsa tovisi hən aPita, loləŋon isa masuḅ.

19 Nəboŋ aHerot togol nadoŋian hən aPita soḅuer, eus taltal hən alat lotokəta kəkol hən aPita husur nə-gam-yav-an san ale aHerot ikele hən nasoltia tile gail ke ligol galit limat. Nəboŋ aHerot togole tonon, eriŋ naut a Jutea evi Sisarea, ale itoh ei.

Aŋel sua siNasuḅ igol aHerot imat

20 Len nəboŋ enan nəlon aHerot epəŋas alat a Tair mai a Siton, eḅitvıtuh mai galito. Beti galito luḅon len nənaυan sua hən ləḅisor maii. Nabiltivanuan nauman siHerot, nahəsən aPlastus, idamı mai galit ke tevi tarhət salito, ale lous ke likad natəmat mai aHerot, asike luḅal am. Lousi maienan husur loḅur piŋis nəhanian halito len naut siHerot.

21 Len nəboŋ hən nəḅonan, aHerot tosun nahurabat tobiłbil, ebətah len nabiltihai bətbətah san ale ikel nasoran san mai galito ei.

22 Alat lotobonḅon ei lukaikai ke, “Nagot sua sator, savi vanuan.”

23 Vəha-sua ŋai, aŋel siNasuḅ iḅas aHerot husur gai sator gol galit, saputsan nahəsən aGot, ŋa natugulas gail luhani, imat.

24 Be nasoruan siGot iperperŋan naut gail am, nəvanuan isoḅur am losəsəlon həni, loriŋ nəlolit len aYesu.

25 Nəboŋ aParnapas mai aSol artolav nəvat mai alat siYesu len naut a Jerusalem tonon, arotəlmam vi Antiok, ale aJon Mak itah mai gəlaru.

13

ANunun aGot itabtabuh len aParnapas mai aSol

1 Len alat siYesu len naut a Antiok, ikad ahai kelkel ur gail mai ahai piŋusan gail: aParnapas, aSimeon lotokisi hən aNiker*, Lusius a Sairin, aManaen (lotohisi mai aHerot Antipas†) mai naməkot aSol.

2 Nəboŋ lotolotu hən Nasuḅ mai ləsəhan, aNunun aGot ike, “Mititabtabuh len aParnapas mai aSol mōs ginau hən arḅigol nauman notokis gəlar həni tia.”

* 13:1: Niker namilen mermer len nasoruan ta Kris. † 13:1: AHerot egai evi aHerot Antipas anatun aHerot toyalal.

³ N̄a n̄əbōŋ l̄əsəhan, lotosor tuṽ tonōŋ, lorin̄ navəlalit len gəlaru mai losəvat gəlaru van.

AParnapas mai aSol len naut a Saiprus

⁴ Imagenan aNunun aGot esəvat gəlaru van ale arovi Se-leusia bitas. Arusah len nabiltibot, aruwol vi lan naholoul Saiprus.

⁵ N̄əbōŋ artobar naut a Salamis, navile sual a Saiprus, arukel ur nasoruan siGot len naim n̄əbōn̄bōnan gail seJu. Arukad aJon Mak am hən toum mai gəlaru.

⁶ N̄əbōŋ lotolavutur len naholoul kavkav van v̄əbar naut a Pafos, lusab̄ naJu sua, n̄əvanuan nabehi tovi ahai kelkel ur gəgəras, nahəsən aParyesu.

⁷ Gai itah mai aSerkius Paulus tovi gavna len naut a Saiprus. Agavna enan evi n̄əvanuan toləboi natite ale episul hən aParnapas mai aSol gəmai hən b̄esəsəlōŋ hən nasoruan siGot.

⁸ Be n̄əvanuan nabehi enan, nahəsən aElimas len nasoruan ta Kris, isor tas gəlaru ale igol risi ke agavna asike edəlom n̄əsə artokel uri.

⁹ Beti aSol, nahəsən togon aPol, topul hən aNunun aGot, ekəta mətaltal van hən aElimas ike,

¹⁰ “Gaiug gopul hən naliblibōŋan mai nagəgərasan, govi anatun natəmat, govi enemi hən natit p̄isi tonor. Gugol naṽisal tonor siNasub̄ ihab̄ tabtab, gesib h̄əni ṽais?

¹¹ Gagai Nasub̄ tipansəm gaiug. Dereh gevi metb̄esw. Len n̄əmaribōŋ galevis dereh gedədas gəb̄ekəta ris n̄əyal!” V̄əha-sua ṽai namətan arumotmot ale itan̄tan̄ kitev avan ideh hən b̄etəgau navəlan hən b̄esəhari.

¹² N̄əbōŋ agavna enan toris n̄əsə tovisi, ikad nadəlomian husur ip̄an̄ len naṽusanan husur Nasub̄.

APol mai aParnapas len naut a Antiok a Pisitia

¹³ APol mai alat lototah maii lorin̄ naut a Pafos, luwol vi Perka len naut a Pamfilia. Be aJon Mak erin̄ galito, etəlmam vi Jerusalem.

¹⁴ Lorin̄ naut a Perka luvahut van v̄əbar naut a Antiok, navile sual a Pisitia. Len n̄əSappat lobis lohoim len naim n̄əbōn̄bōnan seJu ale lobətah.

¹⁵ N̄əbōŋ naṽuruŋian hən nalo siMoses mai natosian sihai kelkel ur gail tonōŋ, alat lotoil a n̄o len naim n̄əbōn̄bōnan seJu lopisul van hən galit ke, “Bathudud, mət̄bikad nasoruan bigol namt̄beləŋon b̄ivoi am len n̄əlonamito, mitikele bai.”

¹⁶ N̄a aPol eil, eb̄il hən navəlan ke lemədau ale ike, “UleIsrael gail mai gamit m̄ətsavi Ju be m̄əttomətahw len n̄əyalalan siGot, m̄ətesəsəlōŋ hən ginau!

17 AGot silat a Israel ilekis hən atəmadat ta sutuai; igol galit lusobur masuṽ nəboṅ lototohtoh hum nametḅos gail len naut a Ijip. Len nədaṅan san totibau esəhar galit dan naut enan.*

18 Naut kəmas lotohaihai, gai itah mai galit van vəbar nasi-hau tovi 40 len naut masmas.*

19 Beti iḅal səhor p̄is naluṽoh lotoməlvru hən nametḅos len naut a Kanaan, ale epəpehun nətan salit mai nəvanuan san gail*

20 Natgalenan evisi len nasihau tovi 450. Ale aGot itabtabuh len nəmatsistret lotoil a m̄o hən galito vəbar aSamuel tovi ahai kelkel ur.*

21 Beti nəvanuan gail lousi hən nakiṅ, ṅa aGot itabtabuh len aSol, anatun aKis, nahəmar san tovi Penjamin, tovi kiṅ nasihau tovi 40.*

22 Be aGot idakuv aSol, igol aTevit evi kiṅ salito. Isor ivoi husuri ke, ‘ATevit, anatun aJesse, evi naulum̄an notoləmas buni; gai dereh tigol natit p̄isi notoləṅoni.’*

23 Len nəpasusan siTevit, aGot itabtabuh len avan sua, hum tokel gati a m̄o, hən tolav kuv alat a Israel dan nəsaan salito, nahəsan aYesu.

24 A tahw hən nagəmaian siYesu, aJon ikel uri tia mai alat a Israel p̄isi ke limaspair dan nəsaan salito, limasbaptais.*

25 Nəboṅ nauman siJon pəpadaṅ hən tononṅ aJon ike, ‘Gunau ke ginau ase? Aoa, nəsavı atenan. Be atenan egəm a tahw len ginau, ginau novi ut kəmas ṅai, nəsanor kasi hən nəḅisah ruḅat nəhau hən naributbut san.*

26 “Bathudud siApraham mai gamit mətsavi Ju məttomətahw len nəyalyalan siGot, aGot episul gəm hən gidato, episul hən napisulan egai hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

27 Alat a Jerusalem mai alat lotoil a m̄o salito ləsakəta ləboi aYesu enan, ke aGot totabtabuh lan, lotətan hən nasoruan sihai kelkel ur gail lotoṽuruṅi len nəSappat p̄isi. ṅa lugol nəsa ahai kelkel ur gail lotokele, isarpoh: len nənauan salit, timasmat.

28 Ləsəsab̄ natideh tonor hən ḅimat sile, be naut kəmas natenan, lous aPilate hən ḅigole ḅimat.*

29 Nəboṅ lotogol natit p̄isi ahai kelkel ur gail lototos husuri tononṅ, lupat kuvi vi pan dan nəhai, lorinṅi ipat len nəḅurhuvat tovi ḅurhes.*

30 Avil aGot igol ile məhat dan nəmatan,

* 13:17: Exo 1.7, 12.51 * 13:18: Num 14.34; Deu 1.31 * 13:19: Deu 7.1; Jos 14.1 * 13:20: Jdg 2.16; 1Sam 3.20 * 13:21: 1Sam 8.5, 19, 10.21 * 13:22: 1Sam 13.14, 16.12; Psa 89.20 * 13:24: Mak 1.4; Luk 3.3 * 13:25: Mat 3.11; Mak 1.7; Luk 3.16; Jon 1.20, 27 * 13:28: Mat 27.22-23; Mak 15.13-14; Luk 23.21-23; Jon 19.15 * 13:29: Mat 27.57-61; Mak 15.42-47; Luk 23.50-56; Jon 19.38-42

³¹ ale alat lotoyar maii gəm a Kalili vi Jerusalem, loris len nəmariboŋ tosoḅur.* Gagai galit lusor husuri mai nəvanuan sidato, lukel ur nəsa lotoris togole mai nəsa lotosəsəloŋ hən tokele.

³² “Ginaməru, namrukel mai gamito na-kel-uri-an tovoi egai ke: Nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai,

³³ igol isarpoh mōs gidato, anatulito. Igole nəboŋ tolav kuv aYesu dan nəmatan. Sumān aTevit totoŋ len nəḅe na-vəha-ru-an ke,

“ ‘Gaiug govi aNatugw ulumān,

daməŋai ginau nogəm vi Təmañ.’* ”

³⁴ AGot igol ile məhat dan nəmatan hən asike ḅibos nətan. Imaienan aGot ekəmaiegai ke,

“ ‘Neviol mai gamito hən nəsa notokel gati

mai atəmamit ta sutuai aTevit.’* ”

³⁵ Na len nəḅe sual am aTevit ike,

“ ‘Gəsədañ hən Nəvanuan Sañ ḅibos nətan.’* ”

³⁶ Husur nəboŋ aTevit tomaur sal, igol p̄is nəsa aGot toləŋoni, ale ipat len nəmatan, lotavuni mai atəman gail ta sutuai, ale niben iḅos nətan.

³⁷ Avil atenan aGot togol tole məhat dan nəmatan, atenan sabos nətan.

³⁸ Bathudud, husur natgalenan, namtukel uri mai gamito hən məḅeləboii ke, len aYesu, aGot eləboi ḅerubət nəsaan samito.

³⁹ AGot erinji ke nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian len aYesu, lunor len nəhōn, len nəsa aYesu togole. Be nalo siMoses edədas ḅerinji ke avan ideh tonor len nəhōn aGot.

⁴⁰ Məteləlgau hən ke nəsa aḅai kelkel ur gail lotokele satevisi hən gamito. Lokəmaiegai ke,

⁴¹ “ ‘Məteris, gamit məttosor viles ginau, mitiḅaŋ ale mitimat!

Dereh nigol natsua len nəboŋ samito,

ale asike mətodəlo mi ke tokitin,

naut kəmas avan ideh ḅikel husuri mai gamito.’ ”*

⁴² Nəboŋ aPol mai aParnapas artovivile, nəvanuan gail lous gəlaru hən arḅisor husur natgalenan tətəs len nəSappat togon.

⁴³ Nəboŋ nəḅonan tonōŋ mai lotopəpəhw, naJu tosoḅur mai alat ləsavi Ju lotohusur kitin hən aGot, lohusur aPol mai aParnapas. Arusor mai galito ale arukel mai galit ke lerin nəlolit len aGot toviol kəmas hən navoian mai galito.

⁴⁴ Len nəSappat togon pəpadaŋ galit p̄isi len nəḅiltivile enan luḅonḅon hən ləḅesəsəloŋ hən nasoruan siNasub̄.

* **13:31:** Uman 1.3 * **13:33:** Psa 2.7 * **13:34:** Isa 55.3 * **13:35:** Psa 16.10

* **13:41:** Hab 1.5

⁴⁵ Nəboŋ alat lotoil a m̄o hən naJu gail lotoris naluṽoh, lutaḅulol bulos gəlaru ale lusor tastas nəsa aPol tokele, lusor mēdas nahəsan.

⁴⁶ Beti namətahwan eḅuer, aPol mai aParnapas arusor idan var galit ke, “Inor hən namrtokel ur nasoruan siGot mai gamit metəkav. Be bathut məttomətahuni, gamit mətugol imasil ke mətsanor hən mətḅikad nəmauran vi sutuai. Husur enan gagai namroriŋ gamito, namrulav nasoruan siGot mai alat ləsavi Ju.

⁴⁷ Husur Nasuḅ aGot ikele hən ginamit tia ke,
“ ‘Ginau nugol gaiug govi nam̄ial m̄os alat ləsavi Ju,

hən gəḅikel ur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan
mai nəvanuan p̄isi len navile a pan kavkav.’ ”*

⁴⁸ Nəboŋ alat ləsavi Ju lotosəsəloŋ hən natgalenan, lohəhaṽur ale lusal suh nasoruan siNasuḅ. Galit p̄isi aGot totabtabuh len galit hən ləḅimaaur vi sutuai, lodələm nasoruan enan.

⁴⁹ Nasoruan siNasuḅ iperŋan naut p̄isi lotodar vis naut enan.

⁵⁰ Avil alatpəhaṽut lotoṽat nəhes lotolotu hən aGot, mai alalum̄an lotoil a m̄o len nabiltivile enan, naJu gail lugol ke lotomətahun aPol mai aParnapas. Ale lomēdas tabtab hən aPol mai aParnapas beti lohut gəlaru dan naut en salito.

⁵¹ Na gəlaru arudardar hən narielaru hən nəmasiav naut enan ḅimakuv hən ḅimasil ke aGot tomətahun galito, dereh tipansem galito.‡ Beti arovi Ikonium.

⁵² Ale ahai susur gail lopul tabtab hən nakemkeman mai aNunun aGot.

14

aPol mai aParnapas len nabiltivile Ikonium

¹ Len naut a Ikonium aPol mai aParnapas arovi lan naim nabonḅonan seJu hum naṽide səlaru. Nasoruan səlaru igol isoḅur lukad nadələmian, naJu gail mai alat a Kris.

² Be naJu galevis lotohaihai, lugol alat ləsavi Ju nəlolit epəŋas nəvanuan nadələmian gail.

³ Imaienan aPol mai aParnapas arutoh eḅəlav ei. Arsamətahw, arusor m̄os Nasuḅ. Ale Nasuḅ igol p̄arḅar həni ke, napisulan artokele husur navoian toviol kəmas həni ekitin, bathut len nədaŋan san aroləḅoi arḅigol namerikel gail.

⁴ Alat lototoh len navile enan lopəpəhw. Galevis lohusur nənauan seJu gail, galevis lohusur naḅusanan sihai pispisul eru enan.

⁵ Alat ləsavi Ju, naJu gail mai alat lotoil a m̄o hən galito, lusor utaut həni ke, lemēdas gəlaru ale letubun gəlaru.

* 13:47: Isa 42.6, 49.6 ‡ 13:51: aGot igol imagenan husur galit lomətahun nasoruan husur aYesu.

6 Nəboŋ artoləboii ke ħimaienan, arugam yav vi lan nabiltivile eru, a Listra mai a Terpe len naut a Likaonia.

7 Len nəyaran səlaru pəpadaŋ hən nabiltivile eru enan, arukelkel na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail.

APol mai aParnapas len naut a Listra

8 Len naut a Listra ikad avan sua tobətah, narien gəlar p̄isi arugau. Nəboŋ lotopasi, imaienan tia. Gai səyar boŋ ideh.

9 Atenan esəsəloŋ hən aPol nəboŋ tosor. APol ekəta van həni ale eris ləboii ke tokad nadəlomian hən ħimaur.

10 APol ikai habat van həni ke, “Gile məhat len narieŋ! Geil!” Ale aten emələh vi məhat, etuʒat yar.

11 Nəboŋ naluʒoh lotoris nəsa aPol togole, lukai len nasoruan ta Likaonia ke, “Nagot gail logəm vi pan hən gidato, logəm vi vanuan.”

12 Lokis aParnapas hən aSeus mai aPol hən aHermes husur aPol tokel ur nasoruan.*

13 Ikad naim nalotuan siSeus vivile hən nabiltivile. Ahai tumav siSeus esəhar nabuluk ulum̄ian gail lotowan nahorasal van hən nametləkau hən nabiltivile, husur gai mai naluʒoh luke letutumav van hən gəlaru.

14 Avil nəboŋ ahai pispisul eru, aParnapas mai aPol artosəsəloŋ hən natenan, arutar nahurabat səlaru, arom̄ur van hən naluʒoh, arukai ke,

15 “Lalum̄ian, imabe mətugol nategai? Namrovi vanuan ŋai sum̄ian gamito. Namrogəm hən namrb̄ikel na-kel-uri-an tovoi mai gamit hən mət̄bipair dan natgaleg lotodədas ləb̄evi tarhət samito, van hən aGot tovi nəkadun nəmauran. Gai igol nəmav mai nətan mai nətas mai natit p̄isi lotosuh len gail.*

16 Sutuai tia idam̄ həni ke naluʒoh hən nəvanuan tiltile gail lotohusur naʒisal salit visusua.

17 Naut kəmas natenan, igol nəvanuan p̄isi loləboi ləberis ləboi gai len navoian togole. Eviol hən naus togəm len nəmav, eviol hən nəhanian toʒan len nəboŋ han; igol ke məttopul hən nəhanian mai nələmit topul hən nakemkeman.”

18 Be naut kəmas artokəmaienan, arusabi ke idaŋ hən ar̄bigol ke ləbesib hən natutumavan salito.

19 Beti len nəboŋ tile naʒu galevis logəm len naut a Antiok mai a Ikonium, ale lupair hən nənauan sinaluʒoh van hən galito. Lotuʒ aPol ke timat ale loliv gargari vivile len nabiltivile husur lunau ke tomat.

20 Be nəboŋ ahai susur gail lotoʒon il garu hən aPol, ile məhat, iyar təlmam van hən nabiltivile. Pelan han aPol mai aParnapas aroriŋ naut a Listra, arovi Terpe.

* 14:12: ASeus eil a m̄o hən nagot p̄isi silat a Kris, aHermes evi nagot sua tovi ahai pispisul sinagot salit gail. * 14:15: Exo 20.11; Psa 146.6

APol mai aParnapas arotəlmam vi Antiok a Siria

²¹ Arukel na-kel-uri-an tovoi len naut a Terpe ale lusobur logəm vi hai susur siYesu gail. Beti arotəlmam vi Listra, Ikonium mai Antiok.

²² Arugol ahai susur gail ludan am, arugol loləjon ivoi am len nəlölito hən ləbeil gəgat len nadəlomian. Aruke, “Datimasdan bur na-ləjon-isa-an tosobur hən datbebis len natohan pipihabəlan aGot.”

²³ APol mai aParnapas arutabtabuh len ahaʋut galevis hən ləbeil a mō hən alat siYesu len naut visusua. Arusor tuʋ, arsəhan, ale arorin galit len navəlan Nasub, gai lotorin nəlölit lan.

²⁴ Nəboŋ artoyar tur len naut gail a Pisitia, arubar naut a Pamfilia.

²⁵ Ale len naut enan, nəboŋ artokel ur nasoruan len nabiltivile Perka tonon, arovi pan vi Attalia bitas.

²⁶ Arorin nabiltivile Attalia, aruwol təlmam vi Antiok. Evi alat siYesu len naut a Antiok lotorin gəlaru len navəlan aGot mōs nauman artomadhaum vurvuri.

²⁷ Nəboŋ artobar naut a Antiok, arous alat siYesu ei hən ləbībōn, ale arukel ur mai galit natit pisi aGot togole len nabonan səlaru maii. Arukel husur naʋisal aGot togole hən besəŋav hən nabopita hən nadəlomian mōs alat ləsavi Ju.

²⁸ Beti arutoh mai ahai susur gail ei ebəlav.

15*Na-tiv-dalusi-an mai nə-lav-kuvi-an dan nəsaan*

¹ Alatevis lotovi Ju logəm a Jutea vi Antiok. Loʋusan nəvanuan nadəlomian gail ei maiegai ke, “Asike ləbetiv dalus gamito məttovi lalunian, hum navide siMoses, aGot asike ilav kuv gamit dan nəsaan samito.”*

² APol mai aParnapas arusor tas naʋusanan salito ale arusor balbal mai galito. Na alat siYesu lutabtabuh len aPol mai aParnapas mai galevis am hən ləbevi Jerusalem hən ləbisor mai ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō hən alat siYesu husur naʋusanan enan.

³ Ale alat siYesu losəvat galit vi Jerusalem. Luyar tur len naut gail a Fonisia mai a Samaria, ale len nəyaran salito lusor husur nəpairan van hən aGot silat ləsavi Ju. Na-kel-uri-an enan igol nəvanuan nadəlomian gail lukemkem masuʋ.

⁴ Nəboŋ lotobar naut a Jerusalem, alat siYesu, ahai pispisul gail mai alat lotoil a mō luke, “Ivoi,” mai galito. Beti lukel mai alat a Jerusalem natit pisi aGot togole len nabonan salit maii.

* 15:1: Lev 12.3

⁵ Nəvanuan nadəlomian galevis lotovi Farisi gail, lule məhat, luke, “Alat ləsavi Ju limaskad na-tiv-dalusi-an mai namtimasor tidan̄ mai galito ke, limasgol husur nalo siMoses.”

⁶ Ahai pispisul gail mai alat lotoil a m̄o luḅonḅon hən ləḅisor husur natenan.

⁷ Nəḅon̄ lotosor ḅalḅal sil naten tobəlav, aPita ile məhat, isor mai galit ke, “Bathudud, mətoləboii ke len nəḅon̄ ta m̄o aGot itabtabuh len ginau, hum gidat sua, hən nəḅikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, hən ləḅesəsəlon̄ həni ale dəlomi.*

⁸ AGot toləboi nəlon nəvanuan p̄isi, igol imasil ke tolekis hən galito, husur ke toviol hən aNunun mai galito sun̄an toviol həni mai gidat dattovi Ju.*

⁹ AGot igol ke ləsatile len gidato. Len nadəlomian salito igol nəlolit iveveu.

¹⁰ Imabe mətsədəm̄ hən nəsa aGot togole tia? Mətuke nəlon aGot tipaḅpaḅ a? Imabe mətorin̄ na-gol-husur-nalo-an toməlas habat len alat ləsavi Ju, be gidato mai atəmadat gail ta sutuai datodədas datḅevusi?

¹¹ Satimaienan! Datoləboii ke len navoian aYesu toviol kəmas həni mai gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəsaan sidato. Ep̄itoḅ hən alatenan ləsavi Ju.”

¹² Galit p̄isi len nəḅonḅonan ləsasor, losəsəlon̄ nəḅon̄ aParnapas mai aPol artosor husur namerikel gail aGot togol ke arugole len alat ləsavi Ju.

¹³ Nəḅon̄ artosor tonon̄, aJemes isor ike, “Mətesəsəlon̄ hən ginau.

¹⁴ Mitinau gat nəḅon̄ aSimon* tosor vəsvəsai mai gidato, naḅisal nametəkav aGot togole nəḅon̄ togəm təban alat ləsavi Ju, hən ḅilav dan galito naluḅoh sua hən ləḅevi esan səḅon̄.*

¹⁵ Nasoruan sihai kelkel ur gail inor hən nəsa aSimon Pita tokele, hum lototos nasoruan siGot ke,

¹⁶ “Len nəḅon̄ enan dereh netəlmam ale neum təlmam hən naim nətaḅolen siTevit tomaruḅruḅ,

nəsa tomətartar dereh neum təlmam həni ale nigole tehun ta m̄o,

nəpasusan siTevit dereh tegəm vi kin̄ tətəs.

¹⁷⁻¹⁸ Imaienan galit p̄isi am,

nəvanuan naut tiltile gail nahəsagw topat len galito,

dereh leusus kitev ginau hən ləḅeləboi ginau.

Nasuḅ aGot togol ke,

nəvanuan gail loləboi natgalenan sutuai tia,

* **15:7:** Uman 10.1-43 * **15:8:** Uman 2.4, 10.44 * **15:14:** Len nasoruan ta Kris ike Simeon, sake aSimon, be evi naulur̄m̄an sua ḅai, aYesu tokisi hən aPita.

* **15:14:** Uman 11.1-18

gai ekəmaienan.’ ”*

19 AJemes isor am ke, “Norinji timaiegai ke: sadatigol tidan hən alat ləsavi Ju lotopair van hən aGot.

20 Avil gidat datitos nalobulat van hən galit bike, salihan naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, saligol naitian tosa,† salihan naməḡod lotobaḡis bun navədolon mai salihan o mun nəda.*

21 Husur ta sutuai lukel ur nəsa aMoses totesi len navile pisi mai loʋurunji len naim nabonbonan seju gail len nəSappat pisi.”

Nalobulat napisulan van hən alat ləsavi Ju

22 Beti ahai pispisul gail, alat lotoil a mō mai alat siYesu pisi, lusor sabi ke litabtabuh len galit galevis hən ləbesəvat galito vi Antiok mai aPol mai aParnapas. Losəvat galit eru artoil a mō hən alat siYesu ei. Nahəsalaru aJutas (lokisi hən aParsappas) mai aSilas.

23 Arulav nalobulat egai:

Ginamit, ahai pispisul gail, alat lotoil a mō mai alat siYesu, namtutos nalobulat egai van hən gamit məttovi nəbathudud siYesu mətšavi Ju len naut a Antiok, a Siria mai naprovens Silisia; namtuke “Ivoi!” mai gamito.

24 Namtosəsəloḡ həni ke ginamit galevis luvan hən gamito, be nə-dam-həni-an sinamit ebuer. Lugol gamit nəlomit isa mai nənauan samit ebutbutut husur nəsa lotokele.

25 Imaienan ginamit pisi namtusor sabi ke namtitabtabuh len naulumān galevis hən namtbesəvat galito van hən gamito. Lutah mai aParnapas mai aPol, namttoləmas bun gəlaru,

26 artodaḡ hən nəmauran səlaru mōs nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo.

27 Imagenan namtosəvat aJutas mai aSilas hən gəlar arbikel natgalegai mai gamito toḡitoʋ hən namttotosi.

28 ANunun aGot mai ginamito namtukad nənauan esua ke, ivoi ke asike mətovus na-gol-husur-nalo-an toməlas habat, avil nalo galegai tovis ḡai ke:

29 Samtihan naməḡod lototutumav həni van hən nəlablab ideh, samtihan nəda. Samtihan naməḡod lotobaḡis bun navədolon mai samtigol naitian tosa. Mətbehusur nə-kai-tasi-an galenan, mitigol nəsa tovoi. Enan ḡai, pelan.

30 Alat siYesu a Jerusalem losəvat ahai pispisul gail vi Antiok. Nəboḡ lotobar naut enan, lugol alat siYesu luḡonbon ale lulav nalobulat mai galito.

* **15:17-18:** Amo 9.11-12 † **15:20:** AGot idamḡ hən naitian mai asoaḡ gotolah

kitin mai ḡai. Lev 18.6-23.

* **15:20:** Exo 34.15-17; Lev 17.10-16, 18.6-23

31 Nəboŋ nəvanuan gail lotoŋuruŋ nalobulat enan, lukemkem masuŋ husur igol loləŋon ivoi am len nəlolito.

32 AJutas mai aSilas, gəlaru artovi hai kelkel ur, arusor habat hən arbiŋol alat lotokad nadəlomian ləbeləŋon biŋvoi am len nəlolito mai ləbiđan am.

33-34 Nəboŋ artotoh len nəmariboŋ galevis, nəvanuan nadəlomian gail losəvat gəlar təlmam vi Jerusalem len navoian hən arbetəlmam van hən alat lotosəvat gəlar vi Antiok.‡

35 Be aPol mai aParnapas arutoh len naut a Antiok. Gəlaru mai isoŋur am loŋusan, lukel ur nasoruan siNasuŋ.

APol mai aParnapas aropəpəhw

36 Husur nəmariboŋ galevis, aPol isor mai aParnapas ke, “Daretəlmam vi lan nabiltivile piŋi dartokel ur nasoruan siNasuŋ lan hən darberis alat lotokad nadəlomian ke lumabe.”

37 AParnapas ike tesəhar aJon lotokisi hən aMak mai gəlaru.

38 Avil aPol idaŋ ke, husur atenan togam dan gəlaru len naut a Pamfilia ale sətah mai gəlar len nauman, saaresəhari.*

39 Arusor balbal habat ŋa aropəpəhw, ale aParnapas esəhar aMak, aruwol vi Saiprus.

40 Be aPol ilekis len aSilas, ale nəboŋ ahai susur gail lotoriŋi len navəlan aGot, eriŋ naut enan.

41 APol mai aSilas aruyar tur len naut gail a Siria mai naprovens Silisia, arugol alat siYesu gail ludaŋ am.

16

ATimoti itah mai aPol mai aSilas

1 APol iyar van vəbar naut a Terpe mai a Listra. Len naut a Listra ikad ahai susur sua nahəsan aTimoti, anan evi Ju tokad nadəlomian, be atəman evi uleKris.

2 Alat lotokad nadəlomian len naut a Listra mai a Ikonium luke gai evi vanuan tovoi.

3 APol ike aTimoti titah maii len nəyaran san, ale esəhari hən betiv dalusi bathut naJu gail lotosuh len naut galenan, husur galit piŋi loləboii ke atəman evi uleKris.

4 Len nə-yar-tur-an salito len nabiltivile gail, lukel mai alatenan nə-kai-tasi-an hən ləbiŋol husuri, nə-kai-tasi-an ahai pispisul gail mai alat lotoil a mo len naut a Jerusalem lotodam həni.

5 Imagenan alat siYesu len naut gail ludaŋ am len nadəlomian salito mai logəm lusəŋur am len nəmariboŋ viŋisua.

Len naut a Troas aPol eris na-kəta-risi-an sua

‡ 15:33-34: Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoruan egai: 34 Be aSilas ike titoh ei. * 15:38: Uman 13.13

6 Pol galito luyar tur len naut gail a Frijia mai a Kalatia husur aNunun aGot ekəkol hən naṗisal hən ləbikel ur na-soruan len naprovens Asia.

7 Nəboṅ lotobar naut a Misia, lugol risi ke levi lan naprovens Pitinia be aNunun aYesu iṗon gol galito.

8 Na luyar tur naut gail a Misia, lovi pan vi Troas bitas.

9 Len mariug aPol eris na-kəta-risi-an togəm len nəmav. Ikad auleMasetonia toil ṅiri ke, “Gegəm vi Masetonia hən gəḃevi tarhət sinamito.”

10 Nəboṅ toris na-kəta-risi-an tonon, vəha-sua ṅai eutaut hən namtḃevi Masetonia husur inau səhoti ke aGot ike namtikel ur na-kel-uri-an tovoi mai galit ei.

Nəpairan van hən aGot seLitia

11 Nəboṅ namttoriṅ naut a Troas, namtuwol inor vi lan naholoul Samotras. Pelan han namtuvahut len naut a Neaṗolis.

12 Namtoriṅ naut enan, namtuyar vi Filippi, alat a Rom lotoum həni vatoh lan. Evi nabiltivile sua toil a mō len naprovens Masetonia. Namtutoh ei len nəmariboṅ galevis.

13 Len nəSappat namtovivile metləkau hən navile tarhət hən nawisel. Namtunau ke ikad naut hən na-sor-tuḃ-an ei, ale namtobətah, namtusor mai alatṗəhaḃut lotobonḃon ei.

14 Ikad aṗəhaḃut sua, nahəsən aLitia, tolotu hən aGot, tosəsəlonṅ hən ginamito. Evi tobṭaTiatira toṗur hən nəkaliko tobonḃonṅ. Nasuḃ eḃur nəlon hən ḃəsəsəlonṅ husur nəsa aPol tokele.

15 Nəboṅ gai mai alat lototoh maii lotobaptais tonon, eus ginamit ke, “Məḃisəḃ səhoti ke notodəlom kitin len Nasuḃ, mətegəm hən məḃitoh len naim sagw.” Ale igol ke namtudamḃ həni.

APol mai aSilas len naim bəbaṅis

16 Len nəboṅ sua namtovi lan naut na-sor-tuḃ-an enan ale natəbarehreh sua tovi slev, ebubur mai ginamito. Gai ikad natəmat togol ke, ikel ur nəsa ḃevisi. Imagenan alat lotokad naslev enan lulav nəvat isobur lan.

17 Alitenan ehuser aPol mai ginamito, ikaikai ke, “Lalumḃan galegai lovi slev siGot toyalyal buni. Lukel uri mai gamito naṗisal hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan samito.”

18 Ehisi imagenan len nəboṅ tosobur. Be igol nəlon aPol ipaṅpaṅ, ipair van həni, ikel mai natəmat ke, “Nukele idanṅ mai gaiug len nahəsən aYesu Kristo, gimakuv dani.” Vəha-sua ṅai imakuv.

19 Be nəboṅ alat lotokad naslev enan lotoləboii ke alitenan edədas ḃilav nəvat ideh am mōs galito, lutah gat aPol mai aSilas, liv gargar gəlaru vi lan nəmaket hən ləḃeriṅ gəlaru len nəhon alat lotoil a mō len nabiltivile.

20 Nəboŋ lotosəhar gəlaru van hən nabiltimatsistret gail, luke, “Alaruegai arugol nə-ǂal-taŋtaŋvor-an len nabiltivile sidato. Arovi uleJutea,

21 ale arukel ur naŋide gail nalo sidat toke sanor hən datǂidamǂ hənǂi mai datǂehusuri, husur datovi uleRom gail.”

22 Naluŋvoh am lomətahun gəlaru ale nabiltimatsistret gail lukel mai nasoltia ke, litar sil nahurabat səlaru ale ŋas gəlaru.

23 Nəboŋ lotoŋas gəlaru vəha-sobur, lubar hən gəlar len naim bəbaŋis. Ale lukele hən naulumǂan hən naim bəbaŋis ke tekətkəta kəkol gat gəlaru.

24 Igol nəsa lotokele, eriŋ gəlaru len narumǂ lohoim buni ale ibəŋis gat narielaru len nəhai.*

25 Tubloh len mariug aPol mai aSilas arusor tuŋ mai arokəkai hən nəbe gail van hən aGot, ale alat lotosuh len naim bəbaŋis losəsəloŋ hən gəlaru.

26 Losəhoŋut, nadu todaŋ ekur hən nəpaudesen hən naim bəbaŋis. Vəha-sua ŋai nabopita gail losəŋav ale natsen salit pisi lumarub.

27 Nəboŋ naulumǂan hən naim bəbaŋis tolele, toris nabopita lotosəŋav, eliv kuv nabiltibu san hən bisar bun gai gabag, husur inau ke alat lotosuh ei lugam yav tia.

28 Be aPol ikai habat ke, “Sagisar gaiug! Gidat pisi datosuh gegai.”

29 Naulumǂan enan eus namǂial, igam lohoim, ale ipab, etəŋedur bathurien aPol mai aSilas.

30 Beti esəhar gəlaru vivile, eus gəlar ke, “Nasub gəlaru, nigol nəsa hən asike nəbipanis sil nəsaan sagw?”

31 Arusor vari ke, “Gikad nadəlomian len Nasub aYesu ale dereh tilav kuv gaiug dan nəsaan samǂ. Imagenan hən alat lotosuh len naim samǂ am.”

32 Ale arukel nasoruan siNasub mai atenan, mai alat lotosuh len naim san.

33 Len namityal enan len mariug, ekəkas nahurhubelaru tomaŋpulŋpul, beti gai mai nəbathudud san lubaptais.

34 Esəhar gəlaru vi lohoim ale eriŋ nəhanian a mǂo hən gəlaru ale gai mai galit pisi lotosuh maii lukemkem masuŋ bathut nadəlomian lotomadhakade len aGot.

35 Len naut tolan nəmatsistret gail losəvat alipah gail hən ləbǂike, “Sah ruǂat alaruenan arivan.”

36 Ale naulumǂan hən naim bəbaŋis ikel mai aPol ke, “Nəmatsistret gail lopisul ke nəberuǂat gaməru. Imagenan mərələboi mərəberin naut egai. Mirivan mədau.”

* **16:24:** Nəhai enan ikad nahudhut eru tokad naintses tarhəte, nalok tarhəte, mai ikad nabur gail lan, narien nəvanuan tosiriv len gail.

³⁷ Avil aPol ikel mai alipah gail ke, “Lobilas ginaməru len nəhon nəvanuan gail be ləsakot hən ginaməru. Naut kəmas namrovi uleRom, lubar hən ginaməru len naim bəbaŋis. Galit lunau ke lesəvat ginaməru vi tut hən ke nəvanuan gail asike ləbələboii a? Aoa! Ivoi ke galit səbōlit m̃au legəm səhar kuv ginaməru.”*

³⁸ Alipah gail lukel ur nasoruan enan mai nəmatsistret gail. Lomətahw nəboŋ lotosəsəloŋ hən ke gəlaru artovi uleRom.

³⁹ Ŋa luvan vaus gəlaru ke saarinau gat nəsa lotogol tosa hən gəlaru. Beti losəhar gəlaru vivile ale lous gəlaru hən arberin nabiltivile enan.

⁴⁰ Nəboŋ artorin naim bəbaŋis, arovi lan naim seLitia, ale nəboŋ artoris nəvanuan nadəlomian gail, arugol loləŋon ivoi am len nəlolito, beti aruvan.

17

APol mai aSilas len naut a Tessalonika

¹ Nəboŋ aPol galit lotoyar tur len naut a Amfiŋpolis mai a Aŋpollonia, lubar naut a Tessalonika, naut enan tokad naim nəbonbonan seJu gail.

² Suman naŋvide san, aPol ebis lan ale len nəSappat itor ikel ur mai galito nəsa natosian siGot tokele.

³ Isor vahvah mai galito hən beŋusan len natosian siGot ke, aKристо, aGot totabtabuh lan imasləŋon isa vəmat mai imasle məhat dan nəmatan. Ale aPol ike, “AYesu egaii notokel uri mai gamito, evi aKристо boh.”

⁴ Galit galevis lodəlom nəsa aPol tokele ale luβon mai aPol mai aSilas. Isoβur am lutah mai gəlaru: alat a Kris lotolotu hən aGot, mai alatpəhaŋut lotoil a m̃o len nabiltivile enan.

⁵ Be naJu ləsədəlom nasoruan siPol lutabulol bulos gəlaru, ale losəhar naulum̃an galevis lotosa dan nəmaket, lugol nəvanuan gail loluŋoh hən ləbībəl taŋtaŋor, mədas natit gail len nabiltivile enan. Lom̃ur van hən naim siJason hən ləbidoŋ aPol mai aSilas hən ləbipat kuv gəlaru vivile van hən naluŋoh.

⁶ Nəboŋ ləsəsab̃ gəlaru, loliv gargar aJason mai nəvanuan nadəlomian gail tile van hən alat lotoil a m̃o len nabiltivile enan. Lukai habat ke, “Nəvanuan galegai lotomədas naut p̃isi, gagai logəm gegai.

⁷ Ale Jason egai ehəhaŋur hən lototoh lohoim san. Galit p̃isi loβur kotov nalo seSisa a Rom, luke ikad nakiŋ tile, nahəsan aYesu!”

⁸ Nəboŋ naluŋoh mai alat lotoil a m̃o lotosəsəloŋ hən natgalenan, lodədarŋabu masuŋ.

* 16:37: Uman 22.25-29, 23.27

⁹ Imagenan lugol ke aJason mai nēvanuan nadəlomian gail lulav nēvat mai galito hum na-kel-gati-an ke asike lomədas naut tətəs am, ale lorin galito luvan.

aPol mai aSilas len naut a Perea

¹⁰ Len mariug enan ηai nēvanuan nadəlomian gail losəvat aPol mai aSilas vi Perea. Nəbən artobar naut enan aroβis len naim nəbənβonan seJu gail.

¹¹ Len nəboruan salito, alat a Perea lohəhaṽur hən ləβesəsədarin səhor alat a Tessalonika. Loləjon masuṽ hən ləβesəsələn hən nasoruan. Len nəbən pisi lobunus tas natosian siGot hən ləβisabi ke aPol tokitin o sakitin.

¹² Imagenan galit lusobur lodəlom nasoruan siGot; galevis lotovi tobtaKris lotoṽat nəhes mai auleKris isobur.

¹³ Be nəbən nəJu gail len naut a Tessalonika lotosəsələn ləboii ke aPol tokel ur nasoruan siGot mai alat a Perea, luvan ei ale lusor tas aPol len naluṽoh, gol nəlol paŋpaŋ mai nabiltidədarŋabuan len navile enan.

¹⁴ Beti vəha-sua ηai nēvanuan nadəlomian gail losəvat aPol vi tut, vi lau len nabitas, be aSilas mai aTimoti arutoh.

¹⁵ Alat lotosəhar aPol luyar maii vəbar naut a Atens ale nəbən lototəlmam, lulav napisulan siPol ke, aSilas mai aTimoti aregəm tah mai aPol tutut.

Len naut a Atens

¹⁶ Nəbən aPol totoh vir gəlaru len naut a Atens, nəlon isa bathut eris ke nabiltivile epul hən nəlablab tiltile lotolotu həni.

¹⁷ Ŋa isor vahvah len naim nəbənβonan mai nəJu gail mai alat ləsavi Ju lotolotlotu hən aGot. Ale len nəbən pisi len nəmaket ihol mai alat lototoh ei.

¹⁸ Ahai pusan gail, lotokis galit hən Epikurian* mai Stoik†, lusor levlev mai aPol. Galevis luke, “Ategai tosor tavtav, gai ike tikel nəsa?” Galevis am luke, “Esumān tovi ulumān na-kel-uri-an hən nagot dattotətan hən gail.” (Lokəmaienan husur ikel ur aYesu mai na-le-məhat-an dan nəmatan.)

¹⁹ Ŋa losəhar aPol van hən nəkaunsel hən nəAreopakus.‡ Nəmətsistret gail lotobətah lan lousi ke, “Namtuke namteləboi naṽusanan veveu gotokel uri.

²⁰ Namtosəsələn hən natgalevis lototile masuṽ ale namtuke namteləboi namilelito.”

²¹ Alat a Atens mai nametβos gail lototoh ei, lusorsor husur mai losəsələn tabtab hən nənauan ideh toveveu.

* **17:18:** *Epikurian* gail lodəlomi ke, nəmauran ipat mōs nahəhaṽuran, ale bikad nagot ideh, nəvanuan lovi ut kəmas hən galito. † **17:18:** *Stoik* gail lodəlomi ke, nəvanuan ηai ikad nənauan tonor hən bəkəta təban gai səβon. Lunau ke, got evi natit pisi len navile a pan ale nəvanuan pisi mai natit pisi loṽpitṽitoṽ. ‡ **17:19:** *NəAreopakus* evi naṽehuh sua tokad nahəsən nagot hən nəbalan salito mai lokis nəmətsistret gail lotobətah len nəkaunsel nəAreopakus am.

²² Beti aPol eil rivuh hæn nēAreopakus ike, “Alat aAtens, noris ke, mættonau masuŵ hæn nalotuan van hæn nagot samit gail.

²³ Husur nēboŋ notoyar tur len naut egai, nokēta bunus natit mættolotu hæn gail. Ale nusab̄ nēmel tutumavan sua tokad natosian lan. Ike, ‘Van hæn Nagot Datsalēboii.’ Nēsa mættolotu hēni be mætsalēboii, ategai nikel uri mai gamito.

²⁴ AGot togol navile a pan mai natit p̄isi lan, atenan tovi Nasub̄ hæn nēmav mai navile a pan, gai satoh len naim nalotuan nēvanuan lotoum hæn gail.

²⁵ Mai nēvanuan gail lēsālēboi lēbēvi tarhēt san husur gai sēpar titideh bathut gai sēbōn eviol mai nēvanuan p̄isi hæn nēmauran, nasuŋavŋavan mai natit p̄isi am. §

²⁶ Len nēvanuan esua ŋai igol naluŵoh p̄isi hæn nēvanuan tiltile gail, hæn lēb̄itoh len navile a pan kavkav. Ale eriŋ gat nēboŋ hæn natohan salito mai naut a im salito.

²⁷ Igol natgalenan hæn lēb̄iyar kitev aGot, mai hum ma lēb̄itanŋaŋ kitevi ale sabi, naut kēmas ke satoh a tut dan gidat ŵisusua.

²⁸ Bathut

“ ‘Len gai datukad nēmauran,
datugol natideh dattogole mai datukad natohan.’

Hum galevis silat lototos nēbe samito luke,

“ ‘Gidat am datovi natun gail.’

²⁹ Imagenan, husur ke dattovi anatum aGot gail, sadatinau ke esuŋan nēlablab hæn nagol, nasilva o nēvat mot, nēlablab nēvanuan toum hēni len namitisau mai nēnauan san.

³⁰ A nō aGot sēpansem alat lototētan hæn nakitinan husuri. Ehum tokēta sēhor natētanen enan. Be len nēboŋ ta damēŋai van, isor idan mai nēvanuan p̄isi len naut p̄isi ke, lipair dan nēsaan salito.

³¹ Bathut aGot ilekis hæn nēboŋ tia hæn ke, len nanoran gai dereh tikot hæn nēvanuan p̄isi len navile a pan. AGot gatotabtabuh len avan sua hæn bikot hæn galito. Ale igol avan enan iparpar nēboŋ togol tole mēhat dan nēmatan.”

³² Nēboŋ lotosēsēloŋ hæn aPol tosor husur na-le-mēhat-an dan nēmatan, galevis lusor vilesi, luman sili, be galevis am luke, “Namtuke namtesēsēloŋ hæn gaiug tētas husur natenan.”

³³ Imagenan aPol eriŋ galito.

³⁴ Be galit galevis lutah maii, ale lukad nadēlomian len aYesu: ikad aTionisius, tobētah len nēAreopakus; apēhaŵut sua, nahēsan aTamaris, mai nēvanuan galevis am.

18

APol len naut a Korint

¹ Husur nəboŋ enan aPol erin naut a Atens, evi Korint.

² Len naut enan ebubur mai naJu sua, nahəsan aAkwiła tovi ulePontus. Gai imadhagəm a Itali mai asoan, aPrisilla, husur Klautius Sisa ikai hən naJu gail ke lerin naut a Rom. APol ia ris gəlaru,

³ ale bathut nauman san inor hən səlaru, itoh mai gəlaru ale loum bənbəŋ. Galit p̄isi losəsod im nətaṗolen.

⁴ Len nəSappat p̄isi isor vahvah len naim nəbənḅonan seJu hən ḅigol naJu gail mai alat a Kris leləboi səhot nakitinan husur aYesu.

⁵ Nəboŋ aSilas mai aTimoti artogəm len naprovens Mase-tonia tah mai aPol a Korint, aPol igol tabtab hən na-kel-uri-an ḡai, ikel uri mai naJu gail ke, aYesu evi aKris to, aGot totabtabuh lan.

⁶ Nəboŋ lotomətahun aPol, sor mēdas nahəsan, aPol ekur hən nahurabat san hən ḅimasil ke, aGot sahəhaṗur hən galito, ike, “Nəsa ḅevisi hən gamito tipat len gamito! Asike ipat len ginau am. Gagai van nivan hən alat ləsavi Ju.”*

⁷ Beti erin naim nəbənḅonan enan vi lan naim seTitius Justus, tolotu hən aGot; naim san ipat tarhət naim nəbənḅonan seJu.*

⁸ AKrispus, toil a mō hən naim nəbənḅonan, ikad nadəlomian len Nasuḅ aYesu, gai mai alat lototoh maii. Isoḅur len naut a Korint lotosəsəloŋ hən nasoruan siPol, lodəlom na-kel-uri-an tovoi ale lubaptais.

⁹ Len nalenmariug sua Nasuḅ isor mai aPol len na-kəta-risian sua ke, “Sagemətahw, be gisor, sagipat ḅutḅut;

¹⁰ bathut nutoh mai gaiug. Ale səkad avan ideh hən ḅemēdas gaiug hən ḅigol gəḅikad nasənahan, husur nəvanuan isoḅur len nəḅiltivile egai lovi esagw.”

¹¹ Ale itoh ei nasihau esua mai nahəbati eməlevtes, eṽusan galito hən nasoruan siGot.

¹² Nəboŋ aKallio tovi gavna len naprovens Akaia, naJu gail luḅon, lutah gat aPol, ale lukot həni.

¹³ Luke, “Ategai italtal hən nəvanuan gail hən ləḅilotu hən aGot len naṽide sanor hən nalo.”†

¹⁴ APol esəḡav hən nabuḡon hən ḅisor be aKallio isor kəkol həni, ikel mai naJu gail ke, “Gamit mətṽasor husur nəsabən ideh o natit tosa togole, tanor hən nəḅesəsəloŋ hən na-sor-tasi-an samit mətṽovi Ju.

* 18:6: Uman 13.51 * 18:7: Titius Justus: natosian galevis ta situai luke Titus.

† 18:13: Nalo silat a Rom idam hən nalotuan silat lotovi Ju, be luke aPol toṗusan hən nalotuan tile, nalo silat a Rom sēdam həni.

15 Avil husur ke nēbathut na-sor-ḅalḅal-an evi nasoruan gail mai nēhes gail mai nalo samito, gamit m̄au mitigole tinor, husur ginau nomētahun nēḅevi nēmatsistret hən natgalenan.”

16 Ale igol ke nēvanuan nakotan lohut galit dan nakotan.

17 Beti galit p̄isi lutah gat aSostenes toil a m̄o hən naim nabonḅonan seJu ale luḅasi a m̄o hən nakotan, be aKallio sēnau masuḅ hən natgalenan.

APol etalmam vi Antiok

18 APol itoh ebēlav kēkerekh a Korint. Beti esudēlam̄ nēvanuan nadēlomian gail ei, ale iwol vi Siria mai alarmisoan, aPrisilla mai aAkwila. Len naut a Kenkrea esir p̄is navurun husur nakel-gati-an sua san tokele mai aGot.

19 Nēḅoḅ lotobar naut a Efesus, aPol erinḅ gēlar ei be gai sēḅon ebis len naim nabonḅonan seJu hən ḅisor levlev mai naJu gail.

20 Nēḅoḅ lotousi hən ḅitoh kēkerekh am, sēdam̄.

21 Be nēḅoḅ tosudēlam̄ galito tononḅ ike, “AGot ḅelēḅoni dereh netēlmam van hən gamito.” Beti iwol dan naut a Efesus.

22 Ale nēḅoḅ tomarinḅ len naut a Sisarea, evi mēhat vi Jerusalem, ike, “Ivoi,” mai alat siYesu ei, ale evi pan vi Antiok.

23 Nēḅoḅ totoh ei ebēlav kēkerekh, ivan tētas, iyar tur len naut gail a Kalatia mai a Frijia hən ḅigol ahai susur p̄isi, ludanḅ am.

AAp̄ollos ikel ur nasoruan siGot

24 NaJu sua tovi auleAleksadria egēm vi lan naut a Efesus, nahēsan aAp̄ollos. Evi naulum̄an tokad namitisau hən ḅigol nasoran ḅihol, ale elēḅoi bun natosian siGot.

25 Atenan esēsēlonḅ lēḅoi naḅisal siNasuḅ tia, ale nēlon idanḅ hən tosor mai p̄usan tonor husur aYesu, be elēḅoi nēbaptaisan siJon ḅai.

26 Etuḅat hən nasoran len naim nabonḅonan seJu, namētahwan eḅuer. Be nēḅoḅ aPrisilla mai aAkwila artosēsēlonḅ hēni, arusor mai gai sēḅon, arusor vahvah hən naḅisal siGot tonor am maii.

27 Nēḅoḅ toke tevi lan naprovens Akaia, nēvanuan nadēlomian gail lugol elēḅon ivoi am len nēlon, ale lutos nalōḅulat van hən ahai susur gail ei ke, lehēhaḅur hən nagēmaian san. Nēḅoḅ tobar naut a Akaia evi tarhēt habat silat lotokad nadēlomian bathut navoian aGot toviol kēmas hēni.

28 Len nēhon nēvanuan p̄isi, len natosian siGot, isor idanḅ, ḅusani ke naJu gail lusab, be aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan.

¹ Nəboŋ aApollos totoh len naut a Korint, aPol iyar tur len naut gail a ut vəbar naut a Efesus. Isab̄ ahai susur galevis ei,

² ale eus galit ke, “Mətukad aNunun aGot nəboŋ məttoġəm vi vanuan nadəlomian a?” Lusor vari ke, “Ao, bikad aNunun aGot, namtsasəsəloŋ hən natideh husuri.”

³ Beti aPol eus ke, “Mətukad nəbaptaisan tomabe?” Lusor vari ke, “Nəbaptaisan siJon.”

⁴ Ale aPol ike, “Nəbaptaisan siJon evi nəbaptaisan hən nəpairan dan nəsaan. AJon ikel mai nəvanuan gail ke, lerij nəlolit len ategaii bəhusuri. AJon isor husur aYesu.”*

⁵ Nəboŋ lotosəsəloŋ hən nasoruan enan, lubaptais len nahəsən Nasub̄ aYesu.

⁶ Ale nəboŋ aPol torij navəlan gəlar len galit v̄isusua tonon, aNunun aGot eḅis len galito, ale lusor len nasoruan tiltile mai lukel ur nəsa aGot tokel mai galito.

⁷ Galit p̄isi lovi 12.

⁸ APol eḅis len naim nəbonḅonan seJu ale len nahəbati itor isor ei namətahwan eḅuer. Isor levlev mai isor vahvah husur natohan pipihəbələn aGot.

⁹ Be nəboŋ galevis lotohaihai, ləsədəloḡi, lotosor isa hən naḅisal siNasub̄ van hən nəbonḅonan, aPol erij galito. Esəhar ahai susur gail maii, ale isor levlev akis len naim namitisau seTirannus.

¹⁰ Imagenan tabtab len nasihau eru hən ke, galit p̄isi lototoh len naprovens Asia, naJu gail mai alat a Kris p̄isi, losəsəloŋ hən nasoruan siNasub̄.

Anatun aSkeva gail

¹¹ Len navəlan aPol aGot igol namerikel gail sahun togolġole akis.

¹² Natuhtaol o nahurabat gail lotobar aPol, nəboŋ lotolav gail mai alat lotoməsah, lumaur, mai nanunun nəmargobut gail lumakuv.

¹³ Beti naJu galevis lotoyar titau hən ləḅehut nanunun tosa gail, lukel ris nahəsən Nasub̄ aYesu van hən alat lotokad nanunun nəmargobut gail ke, “Len nahəsən aYesu, aPol tokel uri, gimakuv!”

¹⁴ Ikad abiltihai tutumav tovi Ju, nahəsən aSkeva, tokad anatun ulum̄an toməlevru togol magenan həni.

¹⁵ Avil nəboŋ lotogole, nanunun nəmargobut isor var galit ke, “Noləboi aYesu! Nəsətətan hən aPol, avil gamit ase?”

¹⁶ Beti naulum̄an tokad nanunun nəmargobut eməlah van hən galito, idan̄ masuḅ, esəhor galito gol ke lugam dan naim enan ḅurmalmal mai nəda halit isel.

* 19:4: Mat 3.11; Mak 1.4, 7-8; Luk 3.4, 16; Jon 1.26-27

17 Nəboŋ alat lototoh a Efesus, naJu gail mai alat a Kris p̄isi, lotosəsəloŋ ləboi natenan, galit p̄isi lumaŋmaŋ lan ale ləputsan nahəsən Nasuḅ aYesu.

18 Galit lusobur lotogəm vi vanuan nadəlomian, lusor təvah, lukel vəhot nəsa tosa lotogole.

19 Galit galevis lotogolgol nabehi a mo, lusah tuan nalobulat na-golgol-behi-an salit gail, ale ləpəŋas p̄isi len nəhon nəvanuan gail. Lətəke lətaḅur hən nalobulat gail, nəvat halit tavi nakoin nasilva tavi 50,000.

20 Len nəvide tomagenan aGot eḅusan nədaŋan san, ŋa nəvanuan lusobur am losəsəloŋ hən nasoruan siNasuḅ tobar nəlolit am.

Naluḅoh ibal taḅtaḅor; mədas natit gail

21 Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, len nanunun aPol inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia mai a Akaia vi Jerusalem. Ike, “Nəboŋ nəḅivan ei ḅinoŋ nimasvi Rom am.”

22 Na esəvat nəvanuan na-vi-tarhəte-an san eru, aTimoti mai aErastus vi Masetonia, be gai səbon itoh ebəlav kəkereh am len naprovens Asia.

23 Len nəboŋ enan, len nabiltivile Efesus ikad nabiltibalan tomədas alat lotohusur nap̄isal siNasuḅ.

24 Ikad naulumian sual ei, nahəsən aTemetrius toum hən natuhlablab hən naim nalotuan siArtemis hən nasilva. Eliv nəvat isobur moŋ alat lotoum len nasilva.

25 Igol esan gail luḅonḅon mai alat lotoum len nasilva am, ale ike, “Lalumian, mətoləboii ke dattolav nəvat tosoḅur len nabisnis egai.

26 Mətoris ləboii, mətosəsəloŋ ləboii ke, savi geg a Efesus səbon ŋai, be len pəpadaŋ hən naprovens Asia kavkav, atenan, aPol, esəhar nəvanuan isobur. Egəras galit ke nagot gail, nəvanuan lotoum həni, ləsavi got kitin.

27 Ehum nəhes hən nauman sidato ḅegəm ḅisa, mai len nənauan salit p̄isi ehun naim nalotuan siArtemis, nagot tovi pəhaḅut toyalyal, ḅegəm vi ut kəmas. Alitenan, nəyalyalan san dereh timasig len nənauan silat a Asia mai navile a pan lotolotu həni!”

28 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni, nəlolit ipaŋpaŋ masuḅ, lukai habat ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!”

29 Sədareh nabiltivile enan epul hən nadədarŋaḅuan mai nəlol paŋpaŋ. Naluḅoh lomur vi lan naut hən nabiltibonḅonan, loliv gargar aKaius mai aAristarkus, auleMasetonia gəlaru artoyar mai aPol.

30 Be nəboŋ aPol toke tivan hən ḅisor mai naluḅoh, ahai susur gail lomətahusi.

³¹ Beti galevis am, lotoil a m̃o len naprovens Asia, lotolomas aPol, lopolisul van h̃eni ke, satevi lan nabiltiḃonḃonan.

³² Len naut enan galevis lukai h̃en natsua, galevis am lukai h̃en natsua tile am husur naḃonḃonan edadarḃabu, ale isobur l̃asal̃aboi ke naḃonḃonan salit m̃os ñesa.

³³ Najū gail lorusan aAleksada vi m̃o ale galevis len naluḃoh lukel maii h̃en ñesa ḃikele. Beti eḃil h̃en naṽelan h̃en l̃ebem̃edau h̃en ḃisor gol gai gabag.

³⁴ Ñeḃoḃ naluḃoh lotok̃eta l̃aboi ke aAleksada tovi Ju, lom̃etahuni, luḃon h̃en lotokai ke, “Artemis ta Efesus iyalyal buni!” Imaienan h̃en ñehaua toru.

³⁵ Ñeḃoḃ aklak h̃en nabiltivile tosor ḃehḃeh naluḃoh h̃en l̃ebem̃edau ike, “Laluñan a Efesus, ñevanuan ḃisi lol̃aboi ke nabiltivile Efesus ek̃et̃k̃eta t̃eban naim nalotuan siArtemis toyalyal mai ñevat mot san toteh dan ñemav.

³⁶ Husur ke s̃ekad avan ideh h̃en ḃike natgalenan l̃esakitin, m̃etem̃edau, samtigol natit tomelmel.

³⁷ M̃etos̃ehar alaruenan g̃em gegai be arsavi vanuan naṽeñṽenahan g̃elaru h̃en naim nalotuan mai arsas̃avar nagot p̃ehaṽut sidato.

³⁸ ATe metrius mai alat lotoum len nasilva maii l̃ebisor m̃etahun avan ideh, nakotan gail los̃eḃav, ikad ñematsistret gail; ivoi ke leriñ nakoblenan salito len nakotan galen ideh.

³⁹ M̃et̃bel̃eḃon natideh am, dat̃iḃonḃon tivoi hum nalo tokele, h̃en dat̃igole tinor.

⁴⁰ Husur ñesa tovisi dam̃eḃai, hum ma alat a Rom l̃ebisor tas gidato husur na-ḃonḃon-ḃunoh-an sidato toḃerh̃ado, bathut savi m̃os natideh.”

⁴¹ Ñeḃoḃ tok̃emaienan tonoñ, es̃evat galit ke livan.

20

APol evi Masetonia beti evi Kris

¹ Ñeḃoḃ ñewalan h̃en nad̃edarḃabuan enan tonoñ, aPol ekis ahai susur gail g̃emai. Ñeḃoḃ togol lotol̃eḃon tovoi am len ñelolito, esud̃elaḃ galito ale evi Masetonia.

² Iyar tur len naut gail a Masetonia, isor habat mai ñevanuan nad̃elomian gail ei gol lol̃eḃon ivoi am len ñelolito. Beti ibar naut a Kris.

³ Itoh ei h̃en nah̃ebati itor. APol eutaut h̃en ḃiwol vi Siria ñeḃoḃ tos̃es̃el̃oñ h̃eni ke tokad na-sor-utaut-an seJu lotovi enemi san gail h̃en l̃ebem̃edasi. Imagenan eg̃egel h̃en ñenauan san, inau ke tiyar tur len naprovens Masetonia vi Siria.

⁴ Ñevanuan galevis lutah mai aPol, ikad aSopata tovi anatun aPirrh̃us ta Perea, aAristarkus mai aSekudus ta Tessalonika, aKaius ta Terpe, aTimoti mai alaruevis ta Asia, aTikikus mai aTrofimus.

⁵ Alatenan lotovan a m̄o lutoh vir ginamito len naut a Troas.

⁶ Husur n̄əboŋ h̄ən N̄əhanan h̄ən nab̄əta s̄əkad nayis lan, namtorij naut a Filippi, namtuwol vi Troas len n̄əmariboŋ erim. Namtuḅon t̄ətəs mai galito ale namtutoh ei nawik esua.

Naməkot siPol a Troas

⁷ Len n̄əmariboŋ nametəkav h̄ən nawik, namtuḅon mai n̄əvanuan nad̄əlomian gail h̄ən namt̄bihan ḅonḅon. APol isor van h̄ən galito v̄əbar tuḅloh len mariug husur pelan han dereh tivan.

⁸ Len narum̄ a m̄əhat namt̄toḅonḅon lan, ikad nam̄ial isoḅur.

⁹ Amantuhmar sua, nah̄əsan aEutikus, eb̄ətah len natuhbo-pita tos̄əŋav. Ale n̄əboŋ aPol tosorsor van, nam̄ətan atenan inoḅ van v̄əbar ipat buŋbuŋol, iteh dan naim nastori totor vi pan. N̄əboŋ lotopat risi lusabi ke tomat.

¹⁰ Be aPol evi pan, ipat husuri, erij nav̄əlan garu lan, ale ike, “Samtinau masuḅ h̄əni, imaur tia!”

¹¹ Beti galit p̄isi lot̄əlmam vi m̄əhat, aPol ilav nab̄əta, eḅuri ale luhan ḅonḅon h̄əni. N̄əboŋ lotohani tonoj, aPol isor t̄ətəs v̄əbar n̄əməv topitau, ale ivan.

¹² Beti galit los̄əhar n̄əmantuhmar tomaur vahim. Lol̄əŋon ivoi habat am len n̄əlolito.

N̄əyaran a Troas vi Miletus

¹³ Namtovi m̄o vi lan n̄əwag wol ale namtuwol vi Assos h̄ən namt̄əusan aPol ei husur isor utaut maienan h̄ən ḅiyar vi Assos len tan s̄əḅon.

¹⁴ N̄əboŋ tobubur mai ginamito len naut a Assos, namtousani ale namtuwol vi Mitilin.

¹⁵ Pelan han namtorij naut enan, namtuwol van salsal a tut h̄ən naholoul Kios. Pelan han am namtubar naholoul Sam̄os ale pelan t̄ətəs am namtubar navile a Miletus.

¹⁶ APol ike tiwol tukot a Efesus h̄ən asike ḅitoh ḅeb̄əlav len naprovens Asia, husur etutut h̄ən ke hum ma ḅibar naut a Jerusalem a tahw h̄ən n̄əboŋ h̄ən naPentikost.

APol esud̄əlaḿ alat lotoil a m̄o siYesu a Efesus

¹⁷ Len naut a Miletus episul vi Efesus, eus ke alat lotoil a m̄o silat siYesu ei leḡəm risi.

¹⁸ N̄əboŋ lotoḡəm h̄əni ikel mai galit ke, “M̄ətol̄əboi nav̄ide h̄ən n̄əmauran sagw len n̄əboŋ metəkav notobar naprovens Asia, ale nototah mai gamit len natohan sagw ei kavkav.

¹⁹ Noum siNasub̄. Len na-l̄əŋon-isa-an sagw, n̄əlogw em̄ədau, n̄əsənau ginau, nam̄ətarur sagw isel, be nudan ḅuri naut k̄emas natit p̄isi tosa naJu gail lotogole n̄əboŋ lotosor utaut h̄ən l̄əḅem̄ədas ginau.

20 Nəsətəgau gat natideh bevi tarhət samito, nusor vəhot nək-el-uri-an tovoi, noʋusan gamito len nəhon nəvanuan p̄isi mai len naim ʋisusua.

21 Nukel p̄uli mai naJu gail mai alat a Kris ke lipair m̄au dan nəsaan van hən aGot, ale lerin̄ nəlolit m̄au len aYesu, aMasta sidato.

22 “Gagai aNunun aGot italtal hən ke, ginau nəbevi Jerusalem naut kəmas ke nəsaləboi nəsa bevisi hən ginau ei.

23 Nələboii ɳai ke, len navile p̄isi notovi lan aNunun aGot ikel nalələgauan mai ginau ke, nəvanuan gail dereh lerin̄ ginau len naim bəbaɳis mai ligol ginau neləɳon tisa masuʋ.*

24 Avil nunau ke nəmauran sagw evi ut kəmas hən ginau. Nələɳon ɳai ke nibar nəgilen nəgaman sagw, ale um vurvur nauman Nasuʋ aYesu tolavi mai ginau, ke, nikel kot nək-el-uri-an tovoi hən navoian aGot toviol kəmas həni.*

25 “Len nəyaran sagw, nukel ur natohan pipihəbələn aGot mai gamito, be gagai noləboii ke asike mətoris nəhogw am.

26 Imaienan nukel koti mai gamit ke, len nəboɳ daməɳai nəsa bevisi hən gamit tipat len gamito! Asike ipat len ginau am,

27 bathut nəsatəgau gat natideh hən nəbesusuani dan gamito. Nukel naləɳonian kavkav siGot mai gamito.

28 Mətelələgau hən gamito, mətekətkəta təban navəshəsipip samito lotovi alat siYesu. ANunun aGot igol ke məttoil a m̄o hən alat siGot, aGot toʋur galit hən nəda hiNatun san.*

29 Ginau noləboii ke, nəboɳ nəbivan tia dereh galevis legəm len gamito sum̄an nalipah katkat gail. Dereh lemədas navəshəsipip siYesu.

30 Gamit galevis, dereh lile məhat, pair hən nakitinan hən ləbēgəras ahai susur gail, hən ahai susur gail ləbehusur galito.

31 Imagenan mətehulahul! Mitinau gati ke, len nasihau totor nəseɳavɳav be nukel nalələgauan tabtab mai gamit ʋisusua len nalennəyal mai nalenmariug. Vəha-səbsəbur nutaɳis gamit p̄isi.

32 “Gagai nerin̄ gamit len navələn aGot. Mitinau gat nasoruan husur navoian san toləboi biɳol mət̄bidan̄ am mai beviol mai gamit hən nəsa bevi samit balai, gamit məttovi siGot.

33 Nəsələɳon nagol, nasilva o nahurabat sivan ideh.

34 Gamit, mətoləboii ke, noum hən navələgw hən ke ginau mai alat lototah mai ginau, namtsəpar titideh.*

* 20:23: Uman 21.4, 11 * 20:24: 2Tim 4.7 * 20:28: 1Pit 5.2 * 20:34: Uman 18.3

³⁵ Len natit þisi notogole, noʋusani ke datimasum tidan ma-
genan hən datþevi tarhət silat ləsədan. Mitinau gat nasoruan
siNasub aYesu toke, ‘AGot tigor navoian van hən alat lotoviol
səhor alat lotolav naviolan.’ ”

³⁶ Nəboŋ aPol tosor tonon, etəjedur, gai mai galit þisi ale isor
tuṽ.

³⁷ Galit þisi lutan habat; lolugunŋ gat aPol, losunŋ nətarhon.

³⁸ Lulolosa masuṽ bathut nəsa tokele ke, asike lorisi am.
Beti losəhari vi lan nəwag wol.

21

Nəyaran siPol vi Jerusalem

¹ Nəboŋ namttoriŋ galit tia, namtuwol inor van vəbar naut
a Kos, ale pelan han namtubar naholoul Rotes, beti namtovi
Patara.

² Nəboŋ namttosaḅ nəwag wolwol þevi Fonisia, namtusah
lan, namtuwol.

³ Namtoris naholoul Saiprus, ale nəboŋ namttowol dani len
nəmair sinamito namtuwol vi Siria. Namtubar naut a Tair
husur nəwag wol tedədan tite ei.

⁴ Namtusah ahai susur galevis, ale namtutoh ei nəmariboŋ
eməlevru. Len aNunun aGot galit lukel mai aPol ke satevi
məhat vi Jerusalem.

⁵ Nəboŋ namttotoh ei tonon, namtoriŋ naut enan len
nəyaran sinamito. Galit þisi mai asoalit mai anatulit luyar
mai ginamito vi lan nətarhəvile. Len nabitasi ei ginamit þisi
namtotəjadur, namtusor tuṽ,

⁶ ale namtosudəlaŋ ginamit gabag. Namtusah len nəwag
wol, be galito luvahim.

⁷ Namtuwol a Tair van vəbar naut a Ptolemis. Len naut
enan namtuke, “Ivoi,” mai nəvanuan nadəlomian gail ale nam-
tutoh mai galito hən nəmariboŋ esua.

⁸ Pelan han namtovi Sisarea ale namtutoh mai a Filip
tokelkel ur na-kel-uri-an tovoi, tovi vanuan sua len natikon
lotoməlevru.*

⁹ Gai ikad anatvavin ivat lotovi vensus lotokel ur nəsa aGot
tokel mai galito.

¹⁰ Nəboŋ namttotoh ei len nəmariboŋ galevis, ahai kelkel ur
sua, nahəsan aAkapus egəm len naut a Jutea gəm vi pan.*

¹¹ Egəm hən ginamito, ilav nəhau tutuṽ siPol ale ibanji
gat gabag narien mai navəlan þisi həni. Ike, “ANunun aGot
ekəmaiegai ke, ‘Naulunŋan nəhau tutuṽ egai tovi esan, alat a
Jutea len naut a Jerusalem dereh libanji gati hən ləberinji len
navəlan alat ləsavi Ju.’ ”

* 21:8: Uman 6.5, 8.5 * 21:10: Uman 11.28

12 Nəboŋ namttosəsəloŋ hən natgalenan, ginamit mai alat lotosuh ei namtoŋiri ke, aPol satevi Jerusalem.

13 Beti aPol isor var ginamit ke, “Mətumabe? Mətutaŋ, ale nəlogw itaŋis habat hən gamito. Be savi nə-baŋis-gati-an ŋai notoutaut həni, noutaut hən nəbimat len naut a Jerusalem sil nahəsən Nasuḅ aYesu.”

14 Husur namttohisī soḅuer, namtsasor am be namtuke, “Nəsə Nasuḅ toləŋoni m̄au tevisi.”

15 Husur nəboŋ galenan namtoutaut ale namtovi məhat vi Jerusalem.

16 Ahai susur galevis a Sisarea lutah mai ginamito, ale losəhar ginamit vi lan naim siMnason, auleSaiprus sua tovi ahai susur a m̄o tia, ale namtutoh maii.

APol eris aJemes

17 Nəboŋ namttobar naut a Jerusalem, nəvanuan nadəlomian gail lohəhaṽur hən namttogəmai.

18 Pelan han namtutah mai aPol hən namtḅeris aJemes, ale alat lotoil a m̄o silat siYesu logəmai.

19 APol ikel na-ke-ivoi-an mai galito, ale isor husur natit p̄isi v̄isusua aGot togole len alat ləsavi Ju nəboŋ aPol toum m̄os galito.

20 Alat lotosəsəloŋ hən natgalenan lusor sal suh aGot ale lukel mai aPol ke, “Wawa, goris ləboii ke naJu gail lusəḅur masuṽ logəm vi vanuan nadəlomian gail. Galit p̄isi loləŋon buni ke lehusur nalo.

21 Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gaiug ke, gotoṽusan naJu gail lotosuh mai alat ləsavi Ju ke lipair dan aMoses, saletiv dalus anatulit gail ale salehusur naṽide seJu gail.

22 Dereh lesəsəloŋ hən gotogəmai, ale namtigol nəsa?

23 Gigol nəsa namttokel mai gaiug bai. Ikad ivat len ginamito lotogol na-kel-gati-an van hən aGot.

24 Gitah mai galito, gigol giveveu len nəhon aGot mai galito, ale lav nəvat mai galit hən ləḅesir nəkadulito. Imagenan nəvanuan p̄isi dereh leləboii ke, nəsa lotosəsəloŋ həni husur gaiug sakitin, avil ke gaiug gugol husur nalo siMoses.*

25 Be tarhət alat ləsavi Ju, namtutosi tia ke salihan naməŋod tovi violan len natutumavan van hən nəlablab, salihan nəda o naməŋod nəhau tobaŋis bun navədolon mai saligol naitian tosa.”*

26 Pelan han aPol esəhar alalum̄an ale lugol luveveu. Beti eḅis len naholəvat todar vis naim siGot hən ḅikel ur nəboŋ hən nanoŋan hən naveveuan salito, nəboŋ ahai tutumav ḅetutumav hən naviolan m̄os galit v̄isusua.*

* 21:24: Uman 18.18

* 21:25: Uman 15.23-29

* 21:26: 1Kor 9.20

Lutah gat aPol

27 Nəboŋ nəmariboŋ toməlevru pəpadaŋ hən tonon, naJu galevis ta Asia loris aPol len naholəvat todar vis naim siGot. Nasoran salito igol naluṽoh kavkav nəlolit ipaŋpaŋ van lutah gat aPol,

28 lukai ke, “UleIsrael gail, mətevi tarhət sinamito! Ategai evi naulumian toṽusan nəvanuan p̄isi len naut p̄isi. Len naṽusanan san isor tas nəvanuan sidat gail, nalo sidato mai naut egai. A məhat hən natgalenan, esəhar auleKris gail vi lan naut siGot, gol ke naut tolo egai eḅiŋḅiŋal len nəhon aGot.”*

29 (Lokəmaienan husur lotoris aTrofimus ta Efesus* tia totah mai aPol len nabiltivile. Ale lunau ke aPol tosəhari vi lan naholəvat todar vis naim siGot.)†

30 Beti nəvanuan len nabiltivile kavkav, nəlolit ipaŋpaŋ, lom̄ur ḅonḅon, tah gat aPol, liv gargari dan naholəvat todar vis naim siGot, ale vəha-sua ŋai nabopita gail lokəkol.

31 Nəboŋ lotohisi hən ləḅiṽabuni, na-kel-uri-an ibar nakomada toil a m̄o hən nasoltia gail p̄isi siRom ei,‡ ke len naut a Jerusalem kavkav ikad nə-bal-taṽtaṽor-an tomədas natit gail.

32 Vəha-sua ŋai esəhar nasoltia mai nasenturion§ gail, lugam vi pan van hən naluṽoh. Nəboŋ naluṽoh lotoris nasoltia gail mai nakomada toil a m̄o, ləsəṽas aPol am.

33 Beti nakomada egəm hən aPol, itah gati, ale ikel mai nasoltia gail ke, libaŋis gati hən natsen teru. Ale eus naluṽoh ke nahəsən ase mai igol nəsa.

34 Galevis len naluṽoh lukai hən natsua, galevis am lukai hən natsual am. Ale husur edədas ḅeləboi nəsa tovisi bathut nəwalan, ike nasoltia gail lesəhar aPol vi lan naim sisoltia gail.

35 Nəboŋ aPol tobar na-mel-pəlpəlau-an hən naim sisoltia gail, lupati husur nabiltilol paŋpaŋ sinaluṽoh.

36 Naluṽoh lotohusur galito lukaikai ke, “ṽabuni! ṽabuni!”

aPol isor kitin husur gai gabag

37 Nəboŋ lotosəhsəhar aPol vi lohoim sisoltia gail, aPol eus nakomada ke, “Noləboi nəḅisor mai gaiug?” Atenan isor vari ke, “Goləboi nasoruan ta Kris a?”

38 Be gaiug gəsavi uleIjip togol nəḅalan mai a Rom a m̄o, ale tosəhar alalumian lotogolgol nəmatan lotovi 4,000 vi lan naut masmas a?”

* **21:28:** NaJu gail lunau ke alat ləsavi Ju lovi naut kəmas, ləsənor hən ləḅebis len naholəvat todar vis naim siGot. Limastoh vivile ŋai len Naut silat ləsavi Ju. Alat a Israel loləboi ləḅebis vi lan naut gail pəpadaŋ hən naim siGot: Naut silatpəhaṽut mai Naut silat a Israel. Avān ideh sahusur natgalenan, lugol imat. * **21:29:** Uman 20.4 † **21:29:** Hən naves 28-29, ris Eze 44.7 ‡ **21:31:** Nahəsən aKlautius Lisias, ris Uman 23.26. § **21:32:** Nasenturion evi nasoltia toil a m̄o hən nasoltia lotovi 100.

39 APol ike, “Ao, ginau novi naJu, auleTarsus a Silisia, naulumān hən nabiltivile enan. Nous gaiug ke, noləboi nəbisor mai nəvanuan galeg bai a?”

40 Nəboŋ todam̄ həni aPol eil len na-mel-pəlpəlau-an ale eḃil hən navəlan van hən naluvoh. Nəboŋ naut toḃut, isor mai galit len nasoruan seIpru gail ke,**

22

1 “Lalumān, aḃagw gail mai atəmagw gail, mətesəsəloŋ hən na-sor-gole-an sagw tokitin.”

2 Nəboŋ lotosəsəloŋ həni ke tosor len nasoruan seIpru gail, naut eḃut habat ale ike,

3 “Ginau novi Ju sua, anagw ipas ginau len naut a Tarsus a Silisia. Notibau len nabiltivile egai. Nəboŋ notosəkul, ahai pusan sagw aKamaliel. Len naḃusanan san nosəkul ləboi bun nalo setəmadit ta sutuai. Noləŋon masuḃ hən notohusur aGot surmān gamit p̄isi daməŋai.

4 Ginau nomədas tabtab hən alat lotohusur naḃisal siNasuḃ, nugol isa hən galito van vəbar nəmatan salito. Nuban̄is gat alalumān mai alatpəhaḃut, bar hən galit len naim bəbaŋis.

5 Abiltihai tutumav mai alat lotoila a m̄o seJu gail loləboi ləḃikel koti m̄os ginau ke notokitin. Galit lulav naləḃulat napisulan gail mai ginau van hən naJu gail a Tamaskus. Ale nuvan hən nəbibaŋis gat alat lototoh ei, səhar təlmam hən galit vi Jerusalem hən ləḃipan̄is.*

*APol ikel husur nəp̄airan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 26.12-18)*

6 “Nəboŋ notoyar van, pəpadaŋ hən naut a Tamaskus tublial, vəha-sua ŋai nam̄ial toḃəm len nəmav tom̄ial habat eḃilas ginau.

7 Ale nuteh len tan, nosəsəloŋ hən nadoldol tous ginau ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa?’

8 Nusor vari ke, ‘Gaiug ase Nasuḃ?’ Beti ikel mai ginau ke, ‘Ginau aYesu ta Nasaret gotomədas bun ginau.’

9 Alat lototah mai ginau loris nam̄ial tom̄ial habat be ləsasəsəloŋ hən nadoldol tosor mai ginau.

10 Nousi ke, ‘Nasuḃ, nigol nəsa bai?’ Nasuḃ ikel mai ginau ke, ‘Gile məhat, geḃis len nabiltivile a Tamaskus. Avan sual ei dereh tikel mai gaiug natit p̄isi notoriŋi len gaiug hən gəḃigole.’

** 21:40: Nəvanuan galevis lotokad nam̄itisau len nasoruan siGot lunau ke aPol tosor len nasoruan ta Aram. * 22:5: Hən naves 4-5, Uman 8.3, 9.1-2

11 Nodēdas nēbekēta sil namīal enan tobilas ginau. Nā alat lototah mai ginau lotēgau navēlagw, losēhar ginau vi lan naut a Tamaskus.

12 “Naulumān sua, nahēsan aAnanias egēm hēn ginau. Evi vanuan tohusur kitin hēn naḡisal siGot mai tohusur nalo, ale naJu gail ei luke tovoi.

13 Eil tēban ginau ale ike, ‘Wawa Sol, gekēta vi mēhat, nakētaan samī etēlmam!’ Vēha-sua ḡai nokēta vi mēhat, norisi.

14 Beti ike, ‘AGot setēmadit ta sutuai itabtabuh len gaiug hēn gēbēlēboi nalēḡonian san, hēn gēberis Nēvanuan Nanoran mai hēn gēbesēsēlon hēn nadolon.

15 Husur dereh gevi vanuan san hēn gēbikel kot nēsa gotorisi mai gotosēsēlon hēni mai nēvanuan ḡisi.

16 Ale govēlo hēn nēsa? Gile mēhat, gibaptais, ale gisor mai Nasuḡ hēn ḡekēkas kuv nēsaan samī gail.’

AGot esəvat aPol van hēn alat ləsavi Ju

17 “Notēlmam vi Jerusalem ale nēboḡ notosor tuḡ len naholəvat todar vis naim siGot, noris na-kēta-risi-an sua togēm len nēmav ei.

18 Noris aYēsu tokel mai ginau ke, ‘Getutut, gam dan naut a Jerusalem husur asike lodēlom na-kel-koti-an samī husur ginau.’

19 Ale nuke, ‘Nasuḡ, galit lolēboi ke, len naim naḡonḡonan ḡisi seJu nubāḡis gat alat lotoriḡ nēlolit len gaiug ale nuḡas galito.

20 Ale nēboḡ nēda hiSteven tosel, gai tosor vi tarhēt samī, ginau noil pēpadāḡ, nudamī mai alat lototubuni. Nokēta tēban nahurabat salito.’*

21 Beti ikel mai ginau ke, ‘Givan, nesəvat gaiug vi tut van hēn naluḡoh hēn nēvanuan naut tiltile gail.’ ”

22 Naluḡoh losēsēlon hēn aPol vēbar tokēmaianan. Be nēboḡ toke aGot tosəvati van hēn alat ləsavi Ju, lukai habat ke, “Lav kuvi dan navile a pan! Sanor ke ḡimaaur am.”

23 Lukai van ale lubarbar hēn nahurabat salit gail mai nēmasiav vi mēhat.

24 Nakomada ikel mai nasoltia gail ke, lesēhar aPol vi lohaim salito ale bilasi, usi hēn lēbisāḡi ke, husur nēsa naluḡoh lotokai van hēni maienan.

25 Avil nēboḡ lotoliv gat navēlan mai narien aPol, baḡis gat gail hēn lēbēbilasi, eus nasenturion toil tēban ke, “Inor ke mētebilas auleRom sua nakotan sēsāḡi ke tosab?”*

26 Nēboḡ nasenturion tosēsēlon hēn natenan, ivan hēn nakomada ale ikel mai ke, “Guke gigol nēsa? Atenan evi auleRom.”

* 22:20: Uman 7.58, 8.1 * 22:25: Uman 16.37

27 Nakomada egəm hən aPol, eusi ke, “Kel mai ginau, govi auleRom m̄au?” Ale ike, “Evoi.”

28 Beti nakomada ike, “Nulav nəvat tosoḅur mai alat a Rom hən notogəm vi uleRom.” Ris aPol toke, “Be ginau boh, nəboḅ lotopas ginau novi uleRom.”

29 Vəha-sua ḅai alalum̄an pəpadaḅ hən ləḅebilas aPol mai ləḅeusi hən nausian gail, lovi tut dani. Nakomada am emətahw husur inau ləboii ke, tobaḅis gat aPol tovi uleRom kitin hən natsen.†

APol eil rivuh len nəSanhitrin

30 Pelan han nakomada ike teləboii ke alat lotoil a m̄o seJu gail lukot hən aPol hən nəsa. Ale isah ruḅat aPol, ale ikele idaḅ ke abiltihai tutumav mai nəSanhitrin kavkav leḅətah. Beti esəhar aPol vi pan, gol ke eil a m̄o len nəholito.

23

1 Nəboḅ aPol tokəta mətaltal van hən nəSanhitrin ike, “Lalum̄an, aḅagw gail, len nəmauran kavkav sagw len nəhon aGot nəlogw imasil vəbar daməḅai.”

2 Beti abiltihai tutumav, aAnanias ikel mai alat lotoil təban aPol ke liḅos nabuḅon.

3 APol ipair van həni ike, “AGot tiḅas gaiug, gohum napisbile toḅiḅiḅiḅal gotopiti topəhapəhw!* Gobətah ei, gusaḅ səhoti ke nəsagol husur nalo siGot, avil gaiug goḅur kotov nalo nəboḅ gotokel mai alatenan ke liḅos ginau.”

4 Alat lotoil təban luke, “Imabe gotosor tosa hən abiltihai tutumav siGot?”

5 Ale aPol ike, “Aḅagw gail, nəsaləboii ke tovi biltihai tutumav, husur len natosian siGot ike, ‘Sagisor tisa hən avan ideh toil a m̄o hən nəvanuan sam̄ gail.’ ”*

6 Nəboḅ aPol tokəta ləboii ke galevis lovi Sattiusi, galevis am lovi Farisi, ikai van hən nəSanhitrin ke, “Aḅagw gail, novi Farisi sua, notovi anatun siFarisi gail. Lukot hən ginau husur nəvatvat-viri-an mai na-le-məhat-an dan nəmatan!”*

7 Nəboḅ tokəmaienan, naFarisi gail mai naSattiusi gail lotuḅat sor ḅalḅal ale nəḅonḅonan egəm nətarhət eru.

8 (NaSattiusi gail luke səkad na-le-məhat-an dan nəmatan, səkad aḅel ideh o nanunun ideh, be naFarisi gail lodəlomi ke ikad galen ḅisi.)*

9 Na-sor-ḅalḅal-an iwal habat. Galevis lotovi hai ḅusan hən nalo siMoses lotovi Farisi am, lule məhat, lusor ḅal habat ke,

† 22:29: Sanor ke avan ideh ḅibaḅis gat auleRom hən natsen. * 23:3: Mat 23.27-28; Eze 13.10-11. Len naut egai aPol isor isa hən abiltihai tutumav * 23:5: Exo 22.28 * 23:6: Uman 26.5; Flp 3.5 * 23:8: Mat 22.23; Mak 12.18; Luk 20.27

“Namtsəsəb natideh tosab len ategai. Hum ma nanunun ideh o aŋel ideh māu tosor maii.”

¹⁰ Nəboŋ lotosor bālbal van, nakomada emətahw ke, dereh lisah pəpas aPol, ale ikel mai nasoltia gail ke, levi pan, ale len nədaŋan salito lesəhar kuvi dan nəSanhitrin vi lan naim sisoltia gail.

¹¹ Len mariug enan Nasuḅ eil təban aPol ike, “Gitah gat nəloḿ! Gukel kot natit gail husur ginau len naut a Jerusalem, imagenan gimaskel koti len naut a Rom am.”

Na-sor-utaut-an hən nəmatan siPol

¹² Len nadudulan naju gail luḅonḅon, luta gat na-kel-gati-an ke lukolkol hən nəhanan mai namunan van vəbar nəboŋ ləḅigol aPol ḅimat.

¹³ Nəvanuan lotoḅonḅon len na-sor-utaut-an enan lusobur səhor 40.

¹⁴ Luvan hən abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a mo seju gail ale luke, “Namtukel gati ke sanamtihan ris natideh vir namṭbigol aPol ḅimat.

¹⁵ Imaienan, gamito mai nəSanhitrin, mitikel mai nakomada ke, tesəhar aPol van hən gamito sunān ke mətḅike mətḅisab nakitinan am husuri. Namtutaut hən namṭbigole ḅimat a tahw hən ḅibar gamito.”

¹⁶ Nəboŋ ailoan uluḿān matmat siPol tosəsəloŋ hən na-sor-utaut-an enan, evi lan naim sisoltia gail, eḅis lan ale ikel uri mai aPol.

¹⁷ APol ekis nasenturion sua gəmai ale ike, “Gesəhar nəmantuhmar egai van hən nakomada samito hən ḅikel ur natsua mai atenan.”

¹⁸ Na esəhari van hən nakomada. Nasenturion ikel maii ke, “APol, dattotah gati len naim sidato, ekis ginau, ale eus ginau ke nesəhar nəmantuhmar egai gəm hən gaiug. Ikad natsua hən ḅikele mai gaiug.”

¹⁹ Nakomada etəgau navəlan ailoan aPol, elivi hən arḅisor səḅolaru. Eusi ke, “Guke gikel ur nəsa mai ginau?”

²⁰ Isor vari ke, “Naju gail ludamā mai galit gabag ke, pelan dereh leus gaiug hən gəḅesəhar aPol vi pan van hən nəSanhitrin hən ləḅisab nakitinan am husuri, be logəgəras.

²¹ Sagedəlom galito. Laluḿān lotosobur səhor 40 losusuah, toh vir nagəmaian siPol. Lukel gati ke salihan, salemun vəbar ləḅigol aPol ḅimat. Gagai loutaut vir gaiug ke gəḅidaḿ hən nəsa lotousi.”

²² Imagenan, nakomada enan ike nəmantuhmar tivan, ale ikel maii ke, “Sagikel mai avan ideh ke gotokel ur nategai mai ginau.”

APol ivan hən aFeliks a Sisarea

²³ Beti ekis nasenturion eru gəmai, ike, “Məreutaut hən nasoltia lotovi 200, nasoltia nahos lotovi 70 mai nasoltia nəsarən lotovi 200 hən ləbēvi Sisarea len namityal toməlapat daməŋ len mariug.

²⁴ Məreutaut hən nahos vir aPol, ale səhar aPol van hən aFeliks tovi gavna ei.”

²⁵ Itos nalobulat maiegai ke:

²⁶ Ginau notovi Klautius Lisias nutos nategai van hən aGavna tovoi, aFeliks: Ivoi.

²⁷ NaJu gail lutah gat ategai hən ləbīvabuni. Nəboŋ noto-sabi ke tovi uleRom, ginau mai nasoltia gail namtuvan hən ale nulav kuvi dan galito.

²⁸ Husur ke notoke neləboi nəsaan lotoke togole, nosəhari van hən nəSanhitrin salito.

²⁹ Nusabi ke lotokot hən husur na-sor-balbəl-an hən nalo salito, be nəmatan o naim bəbaŋis sanor hən nəsa lotoke togole.

³⁰ Nəboŋ notosəsəloŋ hən ke tokad na-sor-utaut-an hən ləbēmədas ategai, vəha-sua ŋai nosəvati van hən gaiug. Nukel mai alat lotosor tas ategai ke likel mai gaiug nəsaan lotonau ke togole. Sipa.

³¹ Imagenan nasoltia gail lugol husur nakelean sinakomada salito. Len mariug losəhar aPol vi Antipatris.

³² Pelan han nasoltia gail lotoyar, lotəlmam vi lan naim sisoltia gail, be nasoltia nahos gail luvan mai aPol sal.

³³ Nəboŋ lotobar naut a Sisarea lulav nalobulat napisulan mai aFeliks tovi gavna ei, ale lorin aPol len navəlan.

³⁴ Nəboŋ aFeliks tovrurŋ nalobulat, eus a Pol ke naut san matmat a be. Ale nəboŋ tosəsəloŋ hən ke tovi uleSilisia,

³⁵ ike, “Dereh nikot hən gaiug nəboŋ alat lotosor tas gaiug ləbībar naut egai.” Beti ikel mai nasoltia galevis ke lekətkəta kəkol hən aPol len nabiltiim siHerot, gai toum hən tia sutuai.†

24

aPol len nakotan siFeliks

¹ Len nəboŋ torim tohusur enən, abiltihai tutumav, aAnanias, egəm mai galevis lotoil a mō seJu mai avan sua, nahəsən aTertullus tovi ulumən tokad namitisau hən nalo. Ale lukel uri mai agavna nəsa lotoke likot hən a Pol sile.

² Nəboŋ lotokis aPol vi lohoim, aTertullus etuəbat sor tas aPol, ike, “aFeliks gotovi gavna, bathut namitisau sam hən nautautan namtohəhaʋur hən natəmat topat tobəlav mai nat-galevis gotogəgel hən tovoi len nəkantri egai.

³ Akis len naut pisi namtosipa hən nəsa gotogole, aFeliks gotoyalyal.

† 23:35: Naim enən, aHerot toyalalyal eum hən.

⁴ Nōmōtahun nēbigol gēbivekan. Imagenan, nous ke, gaiug gesəsəlōŋ kəkereh hən ginamito len navoian gotokade tabtab.

⁵ “Ategai, namtusabi ke tovi ulumnan namədasian togol nēbal-mōtahuni-an len naJu pisi len navile a pan kavkav. Eil a mō hən naluvoŋ lotosab,* lotohusur ahai pusan ta Nasaret.*

⁶⁻⁸ Ategai igol risi hən tomēdas naim siGot hən tobijbīŋal len nēhon aGot, imagenan namtutah gati. Nēboŋ gēbeusi, dereh gisabi ke, natit pisi namttokel mai gaiug ke aPol tosa lan, ekitin.”†

⁹ NaJu gail ei luŋon mai aTertulus, luke nēsa tokele ekitin.

aPol ikel nakitinan husur gai gabag mai aFeliks

¹⁰ Nēboŋ agavna totinuh van hən aPol hən bisor, aPol ikel maii ke, “aFeliks aGavna, noləboii ke, len nasihau tosoŋur gotopəpəhun nanoran dan nəsaban len nəkantri egai tia. Imaienan nohəhəvur hən nēbisor husur natgalenan lotokel ke notogol tosa be sakitin.

¹¹ Sədaŋ hən gēbisabi ke, səbar nēmariboŋ tovi 12 tovan, novi mēhat vi Jerusalem hən nēbilotu.

¹² Naut kəmas nēsa lotokele, ləsəsabi ke notosor bālbāl mai avan ideh, ləsəsabi ke notogol nadədarnəbuan len naluvoŋ len naholəvat todar vis naim siGot, len naim naŋonŋonan seju ideh o len naut ideh len nabiltivile.

¹³ Lukel mai gaiug ke notogol tosa, be lodēdas ləbēvusan nakitinan hən nēsa lotokele.

¹⁴ Nukel ləboi nategai mai gaiug ke, nulotu hən aGot setəmanamit ta sutuai hən Naŋisal siNasub alategai lotoke tosab. Nodəlom natit pisi len nalo siMoses mai len natosian sihai kelkel ur gail.

¹⁵ Sumnan nēsa alategai ma lotodəlomi, ginau nuvatvat vir nēboŋ aGot bīgol na-le-mēhat-an dan nēmatan hən alat lotonor mai ləsanor.*

¹⁶ Imaienan nohisi ke nəlogw imasil len nēhon aGot mai nəvanuan pisi tabtab.

¹⁷ “Husur nasihau tosoŋur notəlmam hən nēbeviol hən nəvat mai nəvanuan sagw gail lotomīdol ale hən nēbetutumav.

* **24:5:** Nalo siRom idam hən nalotuan galevis ŋai. Tertulus ike naŋisal siYesu Nasub sanor len nalo enan. Len 14-16 aPol ike alat lotohusur naŋisal siNasub aYesu lohusur nalotuan sua, nalo siRom todam hən husur epitpitoŋ hən nalotuan seju gail. * **24:5:** Mat 2.23 † **24:6-8:** Natosian galevis ta sutuai losuhud hən nasoran egai: *Namtuke namtikot hən len nalo sinamito*⁷ *be nakomada, aLisia, egəm lav kivi dan ginamito len nədaŋan san.*⁸ *Beti ikel mai ginamito hən namtbegəm hən gaiug.* * **24:15:** Dan 12.2

18 Nəboŋ notogol natenan mai notogol ginau notoveveu tia, lusab ginau len naholəvat todar vis naim siGot, be səkad naluŋoh, səkad nadədarŋabuan ideh.‡

19 Avil ikad naJu galevis a Asia ei. Galit, ləbeləboi natideh notogol tosa, ivoi hən ləbitoh gegai len nəhoŋ.

20 Galit gabag māu, likel mai gaiug natideh sanor lotosaŋi len ginau nəboŋ notoil len nəhon nəSanhitrin salito!

21 Sumān ma tovi nategai notokai habat həni nəboŋ notoil len nəbonbonan salit ke, ‘Lukot hən ginau daməŋjai husur nuvatvat vir na-le-məhat-an dan nəmatan!’ ”*

22 Beti aFeliks toləboi masuŋ hən Napisal siNasub, igol nakotan evəlo, ike, “Nəboŋ aLisias, nakomada bəgəmai, nerin na-sor-saŋi-an sagw husur gaiug.”

23 Ale ikel mai nasenturion ke, tekətkəta kəkol hən aPol be terinji hən biyaryar kəkereh, ale tidam hən nəvanuan siPol gail lekətkəta təban.

APol isor mai alarmisoan aFeliks mai aTrusilla

24 Nəmariboŋ galevis tohusuri aFeliks egəm mai asoan, nahəsan aTrusilla, tovi Ju sua. Episul hən aPol bəgəm həni ale esəsəloŋ hən tosor husur nadəlomian len aYesu Kristo.

25 APol ihol husur nanoran, mai nədaŋan hən avan ideh bīke, “Aoa,” hən nəsaan, mai nəboŋ aGot bīkot hən nəvanuan pīsi. Nəboŋ tokəmaienan, aFeliks emətəhw, ike, “Givan bai, nəbisab nəboŋ ideh am, dereh nepisul hən gaiug hən gəbəgəmai.”

26 Bathut aFeliks tonau ke hum ma aPol bilav nəvat maii hən bimakuv, episul vəha-sobsobur həni hən bəgəm hol maii.

27 Nəboŋ nasihau toru togam gole tonon aPorsius Festus ilav namilen aFeliks. Ale husur aFeliks toləŋon ke naJu gail lehəhəvur həni, erin aPol totoh tin len naim bəbaŋis.

25

APol eusi ke aSisa tikot həni

1 Len nəmariboŋ itor husur nagəmaian san len naut a Jutea, aFestus erin naut a Sisarea vi məhat vi Jerusalem.

2 Len naut enan abiltihai tutumav gail mai alat lotoil a nio seJu gail, lukel uri mai aFestus nəsa lotoke aPol togol tosa. Ale loŋiri ke,

3 bīke ləbēhəhəvur həni, tilav aPol gəm vi Jerusalem. (Lusor utaut həni tia ke ligol aPol timat len napisal.)

4 AFestus isor var galit ke, “Namtotəgau gat aPol a Sisarea, ale asike idareh ginau nivan ei.

‡ 24:18: Hən naves 17-18, Uman 21.17-28 * 24:21: Uman 23.6

⁵ Imaienan, alat lotoil a m̄o hən gamito, litah mai ginau. Bikad natideh tosa len atenan, likel ur nəsə togol tosa len nakotan sagw ei.”

⁶ AFestus itoh mai galit len naut enan len nəmariboŋ sasəhor toməlvor o tosəjavur ale evi pan vi Sisarea. Pelan han ebətah len nakotan ale ike lesəhar aPol gəmai.

⁷ Nəboŋ aPol togəmai tonon, naJu gail lotogəm a Jerusalem loil dar vis aPol, lukel ur nəsə lotoke aPol togol tosa avil lodədas ləbēvusan səhoti ke tovi kitinan.

⁸ APol isor vi tarhət san gabag ke, “Nəsagol natideh tobur kotov nalo seJu gail, tomədas naim siGot o tomədas aSisa.”

⁹ Be husur aFestus toke tigol naJu gail lehəhaʋur, eus aPol ke, “Guke gevi Jerusalem hən nəbikot hən gaiug ei sil natgalegai a?”

¹⁰ Ale aPol isor vari ke, “Gagai noil a m̄o len nəhai bətbətah nakotan tovi nakotan seSisa; ale egai nakotan tonor hən nəbikot lan. Gaiug goləboi buni tia ke nəsagol natideh tosab van hən naJu gail.

¹¹ Nəbigol natideh tosa, tonor hən nəbimat sile, asike nugam dan nəmatan enan, avil nəsə naJu galegai lotokel ke notogol tosa asike bəkitin, səkad avan ideh toləboi bəriŋ ginau len navəlalito. Nous ke aSisa tebətah len nakotan sagw.”

¹² Beti nəboŋ aFestus tosor husur natenan mai esan gail lotokad namitisau, isor var aPol ke, “Gous ke aSisa tebətah len nakotan sam̄, ale dereh givan hən aSisa.”

AFestus isor husur aPol mai aAkrippa aKin

¹³ Nəboŋ nəmariboŋ galevis tovan, aAkrippa aKin* mai aPernis tovi aʋavinen arogəm hən naut a Sisarea hən arbike, “Ivoi,” ale arbələlav mai aFestus.

¹⁴ Arutoh ei nəmariboŋ isoʋur ale len natohan səlaru aFestus isor husur nakotan siPol mai aKin, ike, “Ikad avan sua aFeliks toriŋi len naim bəbaŋis gegai.

¹⁵ Ale nəboŋ nototoh len naut a Jerusalem, abiltihai tutu-mav mai alat lotoil a m̄o seJu gail, lukel mai ginau nəsə lotoke aten togol tosa ale lous ke ginau nisaʋ səhoti ke timaspanis.

¹⁶ Nukel mai galit ke, savi naʋide silat aRom hən ləbəriŋ avan ideh len navəlan alat lotoke tipanis. Be len nakotan atenan timaskad nəbonbonan mai alat lotosor tasi hən bisor vi tarhət san gabag.

¹⁷ Imaienan nəboŋ lotogəm ʋon gegai, nəsavəlo be pelan han ŋai nobətah len nakotan, ale nukele ke lesəhar aPol gəmai.

* 25:13: AHerot Akrippa egai evi anatan aHerot Akrippa togol aJames aʋan aJon imat ale totag gat ahai pispisul gail. Ris Uman 12.1-24.

18 Nəboŋ alat lotosor tasi lotoil, ləsakel ur natideh gai togol tosa hum notovatvat viri.

19 Be lusor tastasi husur nəbathut nalotuan galevis salito, mai avan sua tomat, nahəsən aYesu, aPol toke tomaur.

20 Husur nəsaləboii ke timabe hən nəbēpuspus kitev nakitinan husur natgalenan, nous aPol ke bēhəhəvur māu ke tevi Jerusalem hən bīkot ei sil na-sor-tastasi-an galenan.

21 Avil nəboŋ aPol tous ke titoh vir nakotan seSisa, nukele ke letəgau gati vir nəbesəvati van hən aSisa.”

22 AAKrippa ikel mai aFestus ke, “Ginau am nuke nesəsəloŋ hən atenan.” AFestus ike, “Pelan beti gesəsəloŋ həni.”

APol len nəhon aAKrippa

23 Nə pelan han aAKrippa mai aPernis arogəm len nəvivan totibau hən arbipat gəlar məhat, arobis len narum hən nəbonbonan. Nakomada gail mai nəvanuan totibau gail len navile, lutah mai gəlaru. Beti aFestus ikele ke lesəhar aPol gəmai.

24 Ale aFestus ike, “AKrippa aKiŋ mai galit lototoh mai ginamito, mətoris ategai. Nəju gail pisi lous taltal hən ginau len naut a Jerusalem mai gegai həni, lukai ke sanor hən bimaur am.

25 Nəsəsabi ke togol natideh hən bimat sile. Ale nəboŋ toke tivan hən aSisa, noriŋi ke nesəvati van.

26 Avil nəsaləboii ke nitos nəsa husur ategai van hən aSisa. Imaienan nosəhari gəm a mō len nəhomit pisi, mai gaiug māu AKrippa aKiŋ. Nəboŋ namtbeus nausian gail van həni hum ma nəbisəb natideh hən nəbitos gati.

27 Husur len nənauan sagw sanor savoi hən nəbesəvat avan ideh notobanjs gati van, be na-tos-gati-an hən nəsa togol tosa ebuer.”

26

APol isor mai aAKrippa

1 AAKrippa ikel mai aPol ke, “Gisor mōs gaiug gabag bai.” Ale aPol ibar hən navəlan, etuəbat sor vi tarhət san gabag ke,

2 “Len nəhom daməŋai, nohəhəvur hən nəbisor vi tarhət sagw gabag. Nisor tas nəsa nəju gail lotokel ke notogol tosa.

3 Nohəhəvur husur gaiug, aAKrippa aKiŋ, goləboi nəvide pisi mai na-sor-bəlbəlan-an seju gail. Imagenan noŋir gaiug ke, gesəsəloŋ mədau vir ginau.

4 Nəju pisi loləboi nəvide hən nəmauran sagw nəboŋ notokəkereh vəbar daməŋai, len natuəbatan len nəmauran sagw nəboŋ nototoh mai nəvanuan sagw gail, ale len naut a Jerusalem.

⁵ Galit læbīke læbīkel uri, lolæboi ebəlav tia ke notovi Farisi sua ale naFarisi gail ludan̄ hən læbēhusur þis naʋide hən nalotuan seJu gail.*

⁶ Daməŋjai noil len nakotan husur nə-vatvat-viri-an sagw len nəsa aGot tokel gati mai atəmadat ta sutuai.

⁷ Na-kel-gati-an enan, nahəmar tovi 12 sidato luvatvat viri ke tisarpoḥ, ale ludan̄ len nalotuan van hən aGot tabtab m̄osi. Bathut nə-vatvat-viri-an enan, naJu gail lukot hən ginau, aKiŋ.

⁸ Imab mətsaləboi mətbedəlomi ke aGot togol alat lotomat lule məhat dan nəmatan?

⁹ A m̄o ginau am nunau ke nimasgol natit tisoḅur hən nəbēmədas nahəsən aYesu ta Nasaret.

¹⁰ Ale len naut a Jerusalem nugole imaienan. Abiltihai tutumav gail lulav nə-dam-həni-an mai ginau ale nokəkol gat alat siGot len naim bəbaŋis, ale len nakotan nudaḿ hən nəmatan hum nəpanismen salito.

¹¹ Len naim naḅonḅonan þisi seJu nupansəm galito vəha-səḅsoḅur, nohisi ke galit ideh læbisor mədas nahəsən aYesu. Nəlogw epəŋas galit hum notovinvinu ale nomədas tabtab hən galito van vəbar nabiltivile gail a tut.*

*APol isor husur nəpairan san dan nəsaan
(Uman 9.1-19, 22.6-16)*

¹² “Len nəyaran galen sual a tut, novi Tamaskus len nədan̄an sebiltihai tutumav gail ale nukad naləbulat hən nə-dam-həni-an salito.

¹³ AKiŋ, len natubliial, nəboŋ notohusur naþisal, noris nan̄ial togəm len nəmav tom̄ial səhor namityal, tom̄ias ginau mai alat lotoyar mai ginau.

¹⁴ Ginamit þisi namtuteh len tan, beti nosəsələŋ hən nadoldol tosor mai ginau len nasoruan seIpru gail ke, ‘Sol, Sol, gomədas tabtab hən ginau hən nəsa? Nəboŋ gotomətahun ginau, gaiug səḅom̄ gosənah hun naḅuluk tosəvat nəhai tokan, amahean toturi həni hən ḅiyar ḅinor.’

¹⁵ Nousi ke, ‘Gaiug ase Nasuḅ?’ Ale Nasuḅ ike, ‘Ginau aYesu gotomədas bun ginau!’

¹⁶ Be gile məhat, geil len narieḿ gəlaru. Novisi hən gaiug hən nəḅitabtabuh len gaiug hən gəḅevi vanuan nauman sagw, ale hən gəḅikel kot natit gail gotorisi husur ginau mai natit gail nəḅevisi hən gaiug lan.

¹⁷ Dereh netəgau gat gaiug, nilav kuv gaiug dan alat lotomətahun gaiug, nəvanuan sam̄ gail mai alat ləsavi Ju notosəvat gaiug van hən galit gagai.

* 26:5: Uman 23.6; Flp 3.5 * 26:11: Uman 8.3, 9.1-2, 22.4-5

18 Nosəvat gaiug van hən galit hən gəbesəjav hən namətalito ale hən gəbipair hən galit dan nəmarginobut van hən namial, dan nədanjan siSetan van hən aGot. Timagenan hən ləbikad narubatian dan nəsaan, ale hən ləbikad namilelit len alat lotoveveu husur nadəlomian salit len ginau.’

APol isor husur nauman san

19 “Imaienan, aAkrrippa aKiŋ, nosəsəloŋ husur atenan togəm len nəmav, ale nugol nəsa tokele.

20 Nukel ur mai nəvanuan p̄isi ke, lipair dan nəsaan salit van hən aGot, ale nəsa ləbigole timasnor hən nəpairan dan nəsaan. Nukel ur naten len naut a Tamaskus metəkav, beti len naut a Jerusalem, ale len naut a Jutea kavkav. Ale nuvan hən alat ləsavi Ju, nukel uri mai galit am.*

21 Husur natenan, naJu gail lutah gat ginau len naholəvat todar vis naim siGot, ale lugol risi ke, ligol nimat.

22 Vəbar daməjai aGot evi tarhət sagw. Ale noil gegai, nukel ur nəsa notorisi mai nəvanuan kəmas gail mai nəvanuan gail lotoyalyal. Nəsa notokele epitoŋ jai hən nəsa ahai kelkel ur gail mai aMoses lotokele ke tevisi.

23 Luke aKristo, aGot totabtabuh lan, teləŋon tisa, ale husur ke tevi nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan, tikel ur namial mai nəvanuan sidat gail mai alat ləsavi Ju!”*

APol eus aAkrrippa hən bikad nadəlomian

24 Nəboŋ aPol tosor vi tarhət san gabag sal aFestus isor habat kəkol həni ke, “Pol govinu! Na-biltiləboi-səhoti-an sam igol ke gotovinvinu!”

25 Be aPol ike, “Nəsavinvinu, aFestus gotoyalyal, avil nukel kot nasoruan tokitin, tokad nənauan tovoi.

26 AKiŋ eləboi natgalenan tia, husur enan noləboi nəbekəmaienan maii. Nunau ləboii ke natideh gail sasusuah lan, husur natgalenan ləsavisi hum lotosusuah be lovisi p̄arp̄ar.

27 Akrrippa aKiŋ, godəlom nəsa ahai kelkel ur gail lototos gati a? Noləboii ke gotodəlomi.”

28 AAkrrippa ikel mai aPol ke, “Len namityal tom̄idol maie-gai, gunau ke gotoləboi gəbigol ke nəbegəm vi Kristen a?”

29 APol isor vari ke, “Nous aGot ke len namityal tom̄idol o tobəlav, savi gaiug jai be galit p̄isi am lotosəsəloŋ hən ginau daməjai, legəm sum̄an ginau! Avil natsen galegai ebuer.”

30 Beti aKiŋ, aGavna mai aPernis, mai alat lotobətah mai galito, galit p̄isi lule məhat.

* 26:20: Uman 9.20, 28-29; Mat 3.8; Luk 3.8

* 26:23: 1Kor 15.20; Isa 42.6, 49.6

³¹ Nəboŋ lotoriŋ narum̃ enan lukel mai galit gabag ke, “Ate-
nan sagol natideh tonor hən ħimat o ħitoh len naim bəbaŋis.”

³² AAkrippa ikel mai aFestus ke, “Atenan, asike tausi ke tavi
lan nakotan seSisa, taləboi tavivile.”

27

APol iwol vi Rom

¹ Nəboŋ aFestus toriŋi ke namtbiwol vi Itali, loriŋ aPol mai
galevis lotobəbaŋis am len navəlan nasenturion sua, nahəsan
aJulius, tovi gai sua len Nabiltiuvoh Nasoltia SeSisa.

² Namtusah len nəwag wol ta Atramittium toke ħiwol vi
lan navile gail bitas len naprovens Asia, ale namtotuġat
wol. AAristarkus, auleMasetonia sua ta Tessalonika, itah mai
ginamito.

³ Pelan han namtubar naut a Siton, ale aJulius, tovoi hən
aPol, idam̃ hən ke aPol ħivahut van hən nabubur san gail hən
ləġekətkəta təban.

⁴ Namtovi lau dan naut enan ale namtuwol susuah tarħəbab
a Saiprus husur nəlan eŋuv gol ginamito.

⁵ Nəboŋ namttowol tukot husur naut a Silisia mai a Pamfilia
tonoŋ, namtubar naut a Mira a Lisia.

⁶ Len naut enan nasenturion isaġ nəwag wolwol sua ta
Aleksadria toke tevi Itali ale eusan ginamit lan.

⁷ Len nəmariboŋ isoġur namtuwol manmaneh. Namto-
husur nabitas a Knitus be nawolan idaŋ masuġ. Pəpadaŋ hən
naut a Knitus nəlan eŋuv gol nəgaman sinamito ale namtuwol
tarħəholoul a Krit səħor nabuŋon a Salmione.

⁸ Nawolan sinamit husur nabitas enan idaŋ vəbar naut sua
nahəsan tovi Naut Susuahan Tokab, pəpadaŋ hən nabiltivile a
Lasea.

⁹ Nəmariboŋ isoġur ivan tia, ale nətas isa hən nawolan
husur Nəboŋ hən Nabəbaŋan* tu ivan tia. Imaienan aPol ikel
nalələgauan mai galit

¹⁰ ke, “Lalum̃an, noris ke dereh nawolan egai tidaŋ ha-
bat ale natit tisoġur timasig, savi nəkako mai nəwag ŋai, be
nəmauran tisoġur am.”

¹¹ Avil nasenturion sadəlom masuġ hən nəsa aPol tokele,
esəsəloŋ hən ahai wolwol mai amahean nəwag wol ŋai.

¹² Husur ke naut hən nasusuahan enan sanor hən
namtbiġoh lan len nahəbati naut susus, isoġur len galit piŋi
luke namtiwol dani hən hum ma namtbiġar naut a Finiks
hən namtbiġoh ei len nahəbati naut susus. Naut enan evi naut
susuahan tokəta vi nəsautes mai nanotwes.

* **27:9:** *Nəboŋ hən Nabəbaŋan* evi nəboŋ totiġbau seJu gail. Len nəboŋ enan ləsəhan,
lobəbaŋ mai aGot. ABiltiġhai tutumav etutumav hən Bəbəbaŋ hən nəsaban mai
nəsaan seJu gail. Nəboŋ enan ipat len nahəbati Septeba o Oktoba ŋa nətas isa masuġ
hən nawolan.

Nəlan paru

13 Nəboŋ nəlan toŋuv kəkereh len nasaut, lunau ke ləb̃ibar naut a Finiks ŋa loliv naga, lotuʔat wol tukot pəpadaŋ hən naholoul a Krit.

14 Avil sədareh nəlan paru, nahəsan aNotis, eŋuv idaŋ tukot len naholoul a Krit gəmai.

15 Husur nəlan iŋas nəwag wol gol ke edədas biwol len nəlan topat gol nəhən maienan, namtupair, sarmar mai nəlan.

16 Nəboŋ namttogam tarhəbab len natuhholoul, nahəsan a Kauta, namtoləboi namtbəliv natuhb̃ot vi məhat len nəwag wol, naut kəmas ke todaŋ, ale namtubañis gati.

17 Nəboŋ tovi məhat tonəŋ, lopis garu hən nəwag wol hən nəbiltihau hən asike b̃imaʔul. Beti husur lomətahw ke likos len nasəhau a Sirtis, lubar hən nəlai tovi aga, ale nətas isar hən galito, nəwag wol igam mədau.

18 Nətas ekur habat hən ginamito gol ke pelan han lotuʔat bubulan nəkako len tas.

19 Ale len nəmariboŋ totor han lubar hən nahudhutit hən nəwag len tas hən navələlit ŋai hən ləb̃imaur.

20 Len nəmariboŋ isoʔur namityal mai naməso gail ləsavisi. Nəlan paru iŋas habat hən ginamito van gol ke namtsadəlomi am ke namtb̃imaur.

21 Nəboŋ ebəlav ləsəhan, beti aPol ile məhat, ikel mai galit ke, “Lalum̃an, ivoi məttasəsəloŋ hən nalələgauan sagw. Asike məttawol dan naut a Krit, natit gail hən nəwag asike lətəmaʔulʔul, asike lətəmasig.

22 Be nukel mai gamit ke, ivoi mətetəgau gat nəlomito husur nəmauran samito asike imasig, nəwag wol ŋai dereh timasig.

23 AGot tovi esagw notoum san, nino len mariug aŋel san eil təban ginau

24 ike, ‘Sagemətahw Pol. Dereh gimaur, geil ñau len nakotan seSisa, ale aGot eviol həni mai gaiug tia hən nəmauran salit ʔisi lotosah len nəwag wol mai gaiug.’

25 Imagenan, lalum̃an, məteləŋon tivoi am len nəlomito husur nukad nadələmian len aGot ke dereh tesum̃an nəsa tokele mai ginau.

26 Be datimaskos len naholoul ideh bai.”

27 Nəboŋ nawik eru togam gole, len mariug, nəboŋ nətas tosar hən ginamit tukot len Nətas Atria, tubloh len mariug alat lotoum len nəwag wol lunau ke lusal gəm pəpadaŋ hən naut ideh.

28 Lugol ris nəsarehan hən nətas, sabi ke namita† han tovi 37. Sədareh lugol ris nəsarehan tətas, sabi ke namita han tovi 27.

† 27:28: Len nəboŋ enan ləsəkad namita, lukad nəfatom tovi pəpadaŋ hən namita eru.

29 Lomətahw ke hum ma namtbikos len nəvat, ale lubar hən naga ivat bathuwag beti lusor tuv vir nalennəyal bəgəmai.

30 Galevis lotoum len nəwag wol lohisi ke ligam dan nəwag, ale loriŋ natuhbot vi pan gəras ke libar hən naga gail dan nəmashuwag.

31 Be aPol ikel mai nasenturion mai nasoltia gail ke, “Alatenan asike ləbitoh len nəwag wol, asike mətoləboi mətbimakuv dan nəmatan.”

32 Beti nasoltia gail luta kotov nəhau totah gat natuhbot, gol ke isal.

33 Pəpadaŋ hən naut bəlan aPol eŋir galit pisi ke lihan, ike, “Daməŋ nəmariboŋ evi 14 məttotoh van mətsəhan, ale nəhanan samit ebuer.

34 Imaienan, ivoi ke mitihan natideh hən bəvi tarhət samito. Mitimasgole hən mətbimaur. Husur nasivur ideh len nəkadumit asike imasig.”

35 Nəboŋ tokəmaienan tonon, len nəholit pisi ilav nabəta, esipa len aGot, ebuer nabəta ale etubat hani.

36 Galit pisi loləŋon ivoi am len nəlolito ale luhan.

37 (Ginamit pisi len nəwag wol enan namtovi 276.)

38 Nəboŋ lotohanukub tonon, lobubulan nawit len tas hən bigol nəwag wol bəməlala.

Nəwag wol ikos, imaṗulṗul

39 Nəboŋ naut tolan, ləsaris ləboi naut be lokəta bunus nəburhuut sua tokad nabion lotoke ligol nəwag wol tikos lan, be ləsaləboii ke timaienan o ledədasi.

40 Na luta kokotov nəhau hən naga gail hən ləbipat butitas. Nəboŋ lotogol nauman en sal, lusah rubat nəhau gail lotopis gat nəvos wolwol gəlaru həni. Beti loliv nəlai mashuwag vi məhat hən nəlan bəvuvi, ale luwol vahut bitas.

41 Lubar naut nawilel tolev ale lukos. Nəmashuwag edədas bərus be nəbilitas ivas nəbathuwag van van vəmaṗulṗul.

42 Nasoltia gail lusor utaut hən ləbigol alat lotobaŋis gat galito limat hən asike ləbəgəgar yav.

43 Avil nasenturion ike aPol timaur, ale ikai tas na-sor-utaut-an enan. Ikele ke, alat lotoləboi nagəgəran leməlah len tas a mo, gəgar vahut.

44 Ale ikel mai alat lotosuh ke, ideh litah gat nətarhai, ideh litah gat nahudhuwag. Imagenan galit pisi lubar nabitas, lumaur.

28

Len naholoul a Malta

¹ Nəboŋ namttovahut namtusabi ke nahəsan naholoul enan evi Malta.

² Husur naus eus mai naut esusus, alat lotosuh ei luvoī habat hēn ginamito. Lotuŋ nēhab, ale lukel nahēhāvuran salito mai ginamito.

³ APol itariv nēhab galevis, be nēboŋ toriŋi len nēhab, nēmat sua, nēvaipa*, imakuv dan naut topud, hat navēlan.

⁴ Nēboŋ alat a Malta lotoris nēmat totahētah len navēlan, lusorsor mai galit gabag ke, “Ategai evi naulumān togol nēmatan. Naut kēmas gai sēmat len tas, nagot pēhāvut sidato, aNoran†, asike idam̄ ke timaur am.”

⁵ Be aPol ekur kuv nēmat vi lan nēhab ale aPol imaur sal.

⁶ Luvatvat viri ke dereh aPol titob o titeh tutut timat. Avil lutoh viri ebēlav sobuer. Natideh savisi hēni. Ale logēgel hēn nēnauan salito, lotuŋbat kele ke evi nagot sua.*

⁷ Pēpadan hēn naut enan ikad nētan sinēvanuan totibau hēn naholoul, nahēsan aPuplius. Gai ike, “Ivoi,” mai ginamito ale ekētkēta tēban ginamit len nēmariboŋ itor.

⁸ Len nēboŋ enan atēman aPuplius emēsah. Ipat len nēmel, epud mai epirpīr. APol ivan hēni, isor tuv̄. Nēboŋ tonon erin navēlan gēlar lan ale imaur.

⁹ Husur natenan, galit p̄isi len naholoul lotomēsah, logēm hēn aPol ale lumaur.

¹⁰ Loputsan ginamit hum namttovi vanuan toyalyal gail. Ale nēboŋ namttoutaut hēn namtb̄iwol vi lau, lousan natit p̄isi bēvi tarhēt sinamit len nawolan sinamito.

A Malta vi Rom

¹¹ Husur nahēbati itor namtovi lau len nēwag wolwol ta Aleksadria tokir len naholoul enan len nahēbati naut susus. Ikad Namēlav Larmiṽan‡ tovi namēlauah han.

¹² Namtubar naut a Sirakus, ale namtutoh ei nēmariboŋ itor.

¹³ Beti namtoriŋ naut enan namtubar naut a Rekiūm. Pelan han nēlan len nēsautwes etēvah, namtoriŋ naut enan, ale hois han namtubar naut a Puteoli.

¹⁴ Len naut enan namtusab̄ nēvanuan nadēlomian lotous ginamit hēn namtb̄itoh mai galito len nawik esua. Imagenan namtogēm vēbar naut a Rom.

¹⁵ Nēboŋ nēvanuan nadēlomian gail ei lotosēsēlon hēni ke namttogēmai, logēm van vēbar Nēmaket siAppius mai Naim Nāvŋjav Itor§ hēn lēbēbubur mai ginamito. Nēboŋ aPol toris galito, elēŋon ivoi am len nēlon, ale esipa vi tēban aGot.

* **28:3:** Nēvaipa evi nēmat tosa, nēboŋ b̄ihat avan ideh, nabehi han igol ke timat.

† **28:4:** ANoran evi nahēsan nagot tovi pēhāvut sua silat a Kris. * **28:6:** Uman 14.11 ‡ **28:11:** Alat a Kris luke nagot toil a m̄to salito ikad anatum eru artovi

namēlav gēlaru. Nahēsalaru aKastor mai aPoluks § **28:15:** Nēmaket siAppius evi navile topat nakilomita tovi 69 a tut hēn naut a Rom. Naim Nāvŋjav Itor evi navile topat nakilomita tovi 53 a tut hēn naut a Rom.

16 Nəboŋ namttobar naut a Rom, ludan̄ hən aPol bitoh səbōn len naim sua mai nasoltia tokətkəta kəkōl hən̄i.

APol len naut a Rom

17 Len nəmaribōŋ totor tohusuri, aPol ekis naJu gail lotoil a n̄io gəmai. Nəboŋ lotobōnōn ikel mai galit ke, “Laluman̄, aṽagw gail, naut kəmas nəsagol natideh tomədas nəvanuan sidat gail mai naṽide setəmadat ta sutuai, naJu gail lutah gat ginau len naut a Jerusalem ale lorin̄ ginau len navəlan alat a Rom.

18 Nəboŋ lotous nausian gail mai ginau, luke lerin̄ ginau niyan husur ləsəsəb̄ natideh tonor hən nəb̄imat.

19 Avil nəboŋ naJu gail lotosor mətahuni, igol ke nous ke nikot len nakotan seSisa, naut kəmas nəsəkad natideh hən nab̄ikot hən nəvanuan sagw gail sile.*

20 Bathut natgalenan, nokis gamit gəmai hən nəberis gamit mai sor mai gamito. Nukad natsen galegai sil nə-vatvat-viri-an seIsrael, tovi aKristo.”

21 Ale lusor vari ke, “Namtsəlav nalob̄ulat ideh a Jutea tosor husur gaiug, mai avan ideh tobar naut egai sakel uri o sakel natideh tosa husur gaiug.

22 Be namtuke namtesəsəloŋ hən nənauan sam̄ gail, husur namtoləboii ke, nəvanuan gail len naut p̄isi lusor tas naluṽoh egaii hən nalotuan totile.”

23 Lorin̄ gat nəboŋ sua vir aPol ale galit isoḅur logəm vi lan naim totoh lan. Tuḅat dudulan vəbar nalenmariug aPol isor vahvah mai galito, ikel ur natohan pipihabəlan aGot ale len nalo siMoses, mai natosian sihai kelkel ur gail, ikel natgalenan hən ləb̄egəgel hən nənauan salit husur aYesu.

24 Galevis lunau ke aPol ekitin, galevis am ləsadəlomi.

25 Husur nənauan salit sasua, lotuḅat rin̄ naut enan. Ale aPol isor tətəs am ke, “ANunun aGot ekitin nəboŋ tokel mai atəmadat ta sutuai len ahai kelkel ur, aIsaiah,

26 ke,

“Givan hən nəvanuan galegai, gike,

“Len nasəsəloŋan samito, dereh mətesəsəloŋ
be asike mətosəsəloŋ ləboi nəsa notokele,
ale len nakətaan samito, dereh mətekəta
be asike mətokəta ləboi nəsa notogole.”

27 Husur nəkadun alategai egəm ṽonṽon,
pəpadaŋ nədariŋalit eḅulḅulol,
ale namətalit iḅer.

Asike lətəmagenan,
namətalit takəta ris nəsa notogole,
nədariŋalit tasəsəloŋ hən nəsa notokele,

* 28:19: Uman 25.11

nəlolit taləboi natgalenan,
ale lətəpair van hən ginau,
ale nətagol galit lətəmaur.*

28-29 “Ale ginau nuke mətələboii ke, nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan, aGot esəvati tia van hən alat ləsavi Ju, ale galit dereh lesəsəlonj balai!”* **

30 Len nasihau eru aPol itoh ei len naim gai torentem, ale ehəhəvur hən nəvanuan pisi lotogəm həni.

31 Ikel ur natohan pipihəbələn aGot, eḡusan husur Nasub aYesu Kristo len na-il-ḡuri-an, ale səkad avan ideh tomədasi.

* **28:27:** Isa 6.9-10; Luk 8.10 * **28:28-29:** Psa 67.3; Luk 3.6 ** **28:28-29:**
Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁹ *Nəboj tokel nasoruan enan tonoj, naJu gail luvan, lusor balbal habat mai galit gabag.*

Rom

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Rom

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Rom.

APol itosi hən nəsə?

Itosi hən beʋusan galit ke, nəmatan siYesu igol dattoləboi datbinor len nəhon aGot, ale aYesu dereh tevi tarhət sidato hən datbikad nəmauran tovoi.

APol itos nalobulat napisulan egai ʋais mai len naut a be?

Itosi pəpadan hən nasihau A.D. 57 nəboŋ totoh len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai hən beutaut hən naʋisal san vi lan naut a Rom. Ike tevi tarhət silat siYesu ei, beti dereh tivan hən naut a Spen. Ale aPol isor vəsvəsai nadəlomian silat siYesu mai naʋide hən nadəlomian enan beğəgel hən nəmauran silat siYesu. (1.1-16.27)

1) Na-ke-ivoi-an mai naləŋonian siPol (1.1-17)

2) Nəvanuan gail piŋi loləboi ləbimaur len aYesu ʋai (1.18-3.20)

3) Naʋisal siGot hən bilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito (3.21-4.25)

4) Nəmauran toveveu len aKristo (5.1-8.39)

5) Nə-nau-utaut-an siGot mōs alat seIsrael (9.1-11.36)

6) Naʋide silat siYesu (12.1-15.13)

7) Nə-maris-kotovi-an mai na-ke-ivoi-an gail (15.14-16.27)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai. Novi naslev sua seKristo, aYesu, aGot totabtabuh len ginau hən nəbevi hai piŋpisul mōs na-kel-uri-an san tovoi.

² Sutuai, nəboŋ aYesu savisi sal, aGot ikel gati ke dereh tikel vəhot na-kel-uri-an san tovoi. Ale ikel vəhoti len nəsa ahai kelkel ur gail lototosi len natosian siGot.*

³⁻⁴ Na-kel-uri-an tovoi ehusur aNatun aGot, aYesu. Len nəmauran san len navile a pan, ikad nəpasian len nəbathuyah siTevit tovi Kiŋ.* Ale aNunun aGot ikel uri ke tovi aNatun aGot len nədan nəboŋ togol tole məhat dan nəmatan.* Gai evi aYesu Kristo, aMasta sidato.

* **1:2:** Isa 52.7, 61.1 * **1:3-4:** Mat 1.1 * **1:3-4:** Psa 2.7

⁵ Len gai, aGot eviol kēmas hən navoian mai ginau,* hən nəbēvi ahai pispisul mōs nahəsən aKris̄to, hən nəbēkis nəvanuan dan naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi, hən ləb̄igol husur nəsa tokele bathut nadələmian lotokade lan.

⁶ Gamit a Rom, mətovi galit galevis. AGot ekis gamit am hən mət̄bēvi seKris̄to.

⁷ Ginau aPol, nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit p̄isi a Rom, aGot tolēmas bun gamito, gai tokis gamit hən mət̄bēvi esan səbōn.

AGot atəmadato mai Nasuḅ aYesu Kris̄to areviol kēmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Naləḅonian siPol hən bēvi Rom

⁸ Nuke nikele bai ke, len aYesu Kris̄to, nosipa vi təban aGot hən gamit p̄isi, husur nəvanuan gail lukel ur nadələmian samito len navile a pan kavkav.

⁹ AGot notoum san len nəlogw kavkav nəbōḅ notokel ur na-kel-uri-an tovoi husur aNatun ulum̄an, aGot eləbōii ke notokitin nəbōḅ notokel ke notosor tuṽ mōs gamit tabtab.

¹⁰ Akis vəbar daməḅai len na-sor-tuṽ-an sagw, nous aGot ke, bələḅoni, dereh tigol naḅisal ideh hən nəbēmədōḅ təban gamito.

¹¹ Husur noləḅon masuṽ hən nəbēris gamito, hən ke, len nagəmaian sagw, mət̄bikad naviolan ideh seNunun aGot hən b̄igol mət̄bidan am.

¹² Noləḅon masuṽ hən nəbēris gamito hən dat̄b̄igol dat̄bələḅon b̄ivoi am len nəlodat gabag, nuke nevi tarhət samit len nadələmian samito mai gamit am mətēvi tarhət sagw len nadələmian sagw.

¹³ Bathudud nadələmian gail, nuke mətēləbōii ke notonau utaut hən nəbēmədōḅ təban gamito. Nugol vəha-səbur həni be natgalevis lupatpat gol ginau vəbar daməḅai. Nuke neum samito ale nauman sagw len gamito tikad navite hum notokade len alat ləsavi Ju len naut tiltile gail am.*

¹⁴ Noləbōii ke aGot eriḅ nauman len ginau ale nimasgole mōs nəvanuan gail p̄isi, nəvanuan nabiltivile gail mai auleut gail, alat lotokad naləbōian mai alat lototətan həni.

¹⁵ Husur natenan, noutaut, noləḅon nəb̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamit a Rom am.

¹⁶ Nahurugw səsa hən na-kel-uri-an tovoi. Evi nədaḅan siGot mōs nə-lav-kuvi-an dan nəsaan silat lotokad nadələmian: mōs naju gail a mō, beti alat ləsavi Ju.

* **1:5:** Len nasoruan ta Kris len naut egai ike *ginamito*, be alat lotokad namitisau len nasoruan siGot lunau ke tosor husur gai səbōn. * **1:13:** Uman 19.21

17 Husur na-kel-uri-an tovoi ikel vəhot naʔisal hən aGot biḡol datbinor len nəhon. Naʔisal enan etubat len nadəlomian van van, inoŋ len nadəlomian. Hum natosian siGot toke, “Len nadəlomian nəvanuan nanoran ikad nəmauran.”*

Nəlol paŋpaŋ siGot van hən nəsaan

18 AGot len nəmav evəhot nəlol paŋpaŋ san. Nəlon epəŋas nəsaan silat lotomətahun aGot, lotopul hən nəsaan. Galit, len nəsaan salito, losusuan nakitinan.

19 Galit loləboi nakitinan husur aGot, bathut igol iʔarʔar hən galito.

20 Naut kəmas lotodədas ləberis nədaŋan san topat vi sutuai mai nəboruan san hum aGot; be nədaŋan mai nəboruan san aruʔarʔar len natit ʔisi togole. Husur len natubatan nəboŋ aGot togol navile a pan, van vəbar daməŋai, nəvanuan gail loris natit aGot togol gail. Imaienan ləsaləboi ləbetətas gol galito.

21 Husur ke, naut kəmas lotoləboi aGot maienan, ləsəsal suh nəyalyalan san suŋian tovi Got, ləsasipa vi təban. Be nənauan salito egəm vi ut kəmas, nənauan salit səkad nə-nau-ləboii-an lan, lolul hən nəmargobut ŋai.

22 Lukel ke lotokad namitisau hən nəmauran tonor, be logəm vi hoʋon gail.

23 Lugel nəyalyalan siGot totoh vi sutuai hən nəlablab gail lotokad nənahənah hən nəvanuan ləbimat, nəman naməsav gail, narivatvat gail mai natit lotokəlkəlah.*

24 Imagenan, aGot eriŋ gaʔulan galito hən ləbiḡol natideh lotoləŋoni len nəlolito, gol ke, len nəbiŋbiŋalan salito, lomədas nibelit gabag len naitian tosa lotogolge.

25 Lugel nakitinan husur aGot hən nalibliboŋan. Ale lulotu hən natit aGot togol gail, lugol lotovi slev salit gail. Ləsalotu hən aGot togol natgalenan, be gai inor hən nə-sal-suhi-an van vi sutuai. Ganan!

26 Husur lotogol natgalenan aGot eriŋ gaʔulan galito hən ləbiḡol naʔide tobiŋbiŋal ideh lotoləŋoni. Alatpəhaʔut salit tu lupair dan naʔisal hən naitian mai asoalit gail hən ləbiḡol naitian mai galit gabag.

27 Len naʔide tomaienən alalumən lupair dan naitian mai alatpəhaʔut, nəlolit isahsah len galit gabag. Alalumən loʔur kotov naʔide tonor, lugol tobiŋbiŋal mai galit gabag. Ale sil nəsaan lotogol gail, nəpanismen tonor hən nəsa galit səbolit lotogole ibar galito.

* 1:17: Hab 2.4 * 1:23: Deu 4.16-18

²⁸ Bathut lotonau ke na-ləboi-aGot-an savi natideh, aGot erin gabulan galit hən ləbītoḥ len nə-nau-sabsab-an salito. Imaienan lugol nəsa sanor hən ləbīgole.

²⁹ Logəm pul hən nəsaan tiltile gail: nəboruan sasa, nə-ləḥon-masuḥ-hən-natite-an hən natite, nəsasaan, lutabulol bulos avan ideh husur nəsa tokade. Lugolgol nəmatan, lopul hən nəvitvituhan mai nagəgərasan. Lohəhəvur hən ləbīgol nə-ləḥon-isa-an len nəvanuan gail, lukel nəmadun nəvanuan gail,

³⁰ lusor mədas nahəsalo. Lomətahun bun aGot, len nəvivan salit ləsənu avan ideh am. Nəholit ileleah ale lusor patpat galit məhat. Lukad namitisau hən ləbīnau tabtab hən nəpīsal toveveu hən ləbīgol nəsaan. Ləsagol nəsa atata mai anana artokele.

³¹ Len nəvide hən nəmauran salito ehum lotomelmel, loḥur kotov na-kel-gati-an salit gail, na-ləmas-buni-an eḥuer len galito, nəlolit sətəḥis avan ideh, ehum ləsəkad nalolosaan ideh.

³² Loləboii ke, bathut aGot tonor, ikele ke, nəvanuan gail lotogol nəvide lotomaienan limasmat. Avil lohusur nəvide galen sal. Savi natenan ḥai, be lohəhəvur hən ləbēris nəvanuan gail am ləbēhusur nəvide salito.

2

AGot inor len nə-sab-səhoti-an san gail

¹ Gaiug gotosaḥ səhoti ke nəvanuan tile am timaspanis, gəsələboi gəbetətas gol gaiug, husur gaiug am gusa sumān galito. Nəboḥ gotosaḥ səhoti ke avan ideh timaspanis husur nəsaan san, be gaiug gusaḥ səhoti ke gaiug am gimaspanis, husur gaiug gugol nəsaan toḥitḥitoḥ.*

² Datoləboii ke, nəboḥ aGot tosaḥ səhoti ke nəvanuan limaspanis sil lotogol natenan, nə-sab-səhoti-an san inor hən nakitinan.

³ Imagenan, gaiug, nəboḥ gotosaḥ səhoti ke galit limaspanis be gaiug gohusur nəvide toḥitoḥ hum galito, gunau ke gotoləboi gəbigam yav dan nəpanismen siGot a? Ao!

⁴ Gəsələboii ke aGot tovoi masuḥ hən gaiug a? Gai satutut hən ḥemətahun gaiug; len nasusumaran, itoh mədau mai gaiug. Gəsələboii a? Hum ma natgalenan ləsavi natideh len gaiug. AGot ivoi hən gaiug hən ḥesəhar gaiug van hən nəpairan dan nəsaan, gəsənu səhoti a?

⁵ Be gaiug guhaihai, nəkaduḥ iḥonḥon, gomətahun gəḥipair dan nəsaan sam. Bathut gotomaienan gugol ke nəpanismen sam gabag evivi məhat am, husur nəboḥ hən nəlol paḥpaḥ

* **2:1:** Mat 7.1; Luk 6.37. Len naut egai aPol esivoh len naJu gail husur lupatpat galit məhat səhor alat ləsavi Ju.

dereh tegəmai. Evi nəboŋ aGot bikel vəhot nə-sab̄-səhoti-an san tonor, mai nəpanismen.*

6 AGot dereh tilav naṣurṣuran mai nəvanuan ṗisi tinor hən nəsa lotogole.*

7 Dereh tilav nəmauran vi sutuai mai alat lotosusumar hən ləbigol navoian, lotodaŋ len aGot hən həviol hən nəyalyalan, nə-sal-suh-galito-an mai nəmauran topat vi sutuai.

8 Be len nəbilitol paŋpaŋ san, dereh nəlon aGot teṗəŋas alat lotonau galit səbolito ŋai, ləsagol nəsa nakitinan tokele, be lotopul hən nəsaan len nəmauran salito.

9 Na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nəmauran todaŋ dereh aribar nəvanuan ṗisi lotogolgol nəsaan: naJu gail a mō, beti alat ləsavi Ju.

10 Be alat lotogolgol navoian, dereh aGot tisal suh galito, teputsan nahəsalito, teriŋ natəmat len nəlolito: naJu gail a mō, beti alat ləsavi Ju.

11 Husur naṗide siGot eṗitoṽ van hən nəvanuan ṗisi, ideh satile.*

12 Alat ləsəkad nalo siGot be lotogol nəsaan, dereh limasig naut kəmas ləsəkad nalo. Avil alat lotokad nalo be lotogol nəsaan, nalo dereh tisaḅ səhoti ke limaspanis.

13 Husur savi alat lotosəsəloŋ hən nalo aGot togol lotonor len nəhon; be alat lotogol nəsa nalo tokele, dereh aGot teiriŋi ke galit linor len nəhon.

14 Husur, alat ləsavi Ju ləsəkad nalo siGot, ləbəhusur nəboruan salito ale gol nəsa nalo tokele, ehum lotokad nalo len nəlolito, naut kəmas ləsəsəsəloŋ həni boŋ ideh.

15 Len naṗide salito imasil ke aGot toṭos gat nalo len nəlolito, husur nəlolit gail mai nənauan salit səbolit arukel vəhot nəsaan mai galito o arukel mai galit ke lotonor.

16 Dereh aGot tigol natgalenan len nəboŋ həpəpəhun navoian dan nəsaan len natit gail nəvanuan ṗisi lotosusuani. Naṗəpəhunian enan, dereh teiriŋi len nəvəlan aKristo aYesu, hum na-kel-uri-an sagw tovoi tokele.

NaJu gail mai nalo

17 Be gaiug gotovi Ju, gumabe? Gaiug gudaŋ len nalo siGot, gusor patpat gaiug məhat hum aGot tovi amaheanī.

18 Gaiug goləboi nəsa Nasuḅ toləŋoni, goləboi nəsa tonor mai nəsa tosa husur nalo san eṽusan gaiug.

19 Len nənauan samī gunau suluṽi ke gotoləboi gəḅesəhar nəvanuan gail, lotovi metḅesw len nənauan salito. Gunau

* 2:5: Zep 1.14-18, 2.2-3

* 2:6: Psa 62.12; Pro 24.12

* 2:11: Deu 10.17

suluvi ke gotohum namial toləboi bēnias naṣisal mōs alat lototoh len nəmərgobut.

²⁰ Gunau suluvi ke gotovi hai pusan mōs alat lotovi hoṽon mai alat ləsəmatmatu len nadəlomian salito. Gaiug gotovi Ju gunau maien həni husur gukad nalo siGot tovi nəkadun naləboian mai nakitinan.

²¹ Imaienan, gəbēvusan avan ideh gail, imabe gəsəvusan gaiug gabag? Gukel uri ke, “Samtevənvənah!” be gaiug, govənvənah a?

²² Gukele ke, “Samtigol naitian toḅur kotov nəlahan!” be gaiug, gugol naitian toḅur kotov nəlahan a? Gaiug gomətahun bun nəlablab gail, be naim nalotuan hən nəlablab gail, govənah lan a?[†]

²³ Gaiug gusor patpat nalo siGot məhat, be goḅur kokotov nalo enan mədas nahəsən aGot a?

²⁴ Husur natosian siGot ike, “Gamit məttovi Ju, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile lusor mədas nahəsən aGot sil gamito.”[‡]

²⁵ Gəḅigol husur nəsa nalo siGot tokele, na-tiv-dalusi-an seJu evi natit tovoi husur ipat len nalo. Be gəḅeḅur kokotov nalo, na-tiv-dalusi-an sam savi natideh. Ehum gəsavi Ju. Ehum gəsəkad na-tiv-dalusi-an len gaiug boṽ ideh.

²⁶ Imagenan, alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit ləḅigol husur nəsa nalo tokele, len nabunusian siGot esumian lotokad na-tiv-dalusi-an tia, esumian lotovi Ju gail.

²⁷ Ale alat lotogol husur nəsa nalo tokele be ləsəkad na-tiv-dalusi-an, galit dereh lisaḅ səhoti ke, gaiug gotovi Ju gotokad na-tiv-dalusi-an, gimaspanis husur gukad nalo be goḅur kokotovi.

²⁸ Savi nəpasian o na-tiv-dalusi-an nəvanuan tokade len niben togol tovi Ju kitin.

²⁹ Ao. NaJu kitin evi Ju māu len nəlon. Ale na-tiv-dalusi-an kitin evi na-tiv-dalusi-an hən nəlon. Na-gol-husur-nalo-an edədas ḅigol na-tiv-dalusi-an kitin len nəlon, ao, aNunun aGot igole. Ale dereh aGot tisal suh nəvanuan tomaienən. Nəvanuan gail asike ləḅisal suhi, be aGot māu dereh tisal suhi.[§]

3

¹ Bimagenan, ivoi mabe hən avan ideh bevi Ju? Ivoi mabe hən ḅikad na-tiv-dalusi-an?

² Ivoi habat len natit pisi! Metəkav ikad natsua: aGot eriṽ nasoruan san len navəlan naJu gail.*

[†] 2:22: Deu 7.25. NaJu gail lomətahun nəlablab husur nalo siGot tokai tasi, be lovənoh natit topat len naim nalotuan silablab gail, ale lohəhəvur hən nəvat lotokade len nəboṽ lotoḅur həni. [‡] 2:24: Isa 52.5. [§] 2:29: Deu 30.6. Len nasoruan Ipru namilen Ju o Jutah evi nə-sal-suhi-an. Gen 29.35. * 3:2: Len naut egai aPol ike metəkav, be sakel natideh tovi na-vəha-ru-an tohusuri.

³ Be galit galevis asike læbidaŋ len aGot, gunau ke nə-par-dəlo-mi-an salito igol aGot sədaŋ len na-kel-gati-an san gail a?

⁴ Ao! Satimaienan! AGot ekitin, akis igol nəsa tokele, naut kəmas nəvanuan p̄isi lovi vanuan nalibliboŋan gail. Hum aTevit aKiŋ tokele sutuai ke,

“Nasuḅ aGot, natit p̄isi gotokele māu, ekitin.

Avan ideh b̄ike b̄isor tas gaiug len nakotan,
dereh tisaḅ səhoti ke gotonor, gokitin,
ale dereh gewin len nakotan enan.”*

⁵ Be nəsaan sidat beḅusan p̄arḅar hən nanoran siGot, datekəma-be? Datoləboi datb̄ike aGot sanor nəboŋ topansem gidato a? Ao! Ikad nəvanuan lotonau tomaienan,

⁶ be nənauan salit sakitin. AGot asike tanor, asike taləboi tapəpehun navoian dan nəsaan hən navile a pan.

⁷ Ikad nəvanuan lotoke, “Be nalibliboŋan sagw b̄igol p̄arḅar hən nakitinan siGot gol nəvanuan gail læb̄isal suh nəyalyalan san, b̄imaienan, imabe aGot ipansem ginau sal sil nalibliboŋan sagw hum tovi saan?”

⁸ Ale nəvanuan galevis lusor mədas ginamito. Lukel ke, namtuke, “Namtigol nəsaan hən nəsaan b̄igol navoian!” Alat lotokəmai-enan, dereh lipanis, ale ivoi hən læb̄ipanis!†

Səkad nəvanuan nanoran ideh

⁹ Ale datekəma-be? Mətunau ke ginamit namttovi Ju, len nəhon aGot namtuvoi səhor nəvanuan tile gail am a? Ao, namtsəmai-enan. Noil hirhir len nəsa notokele tia ke, nəvanuan p̄isi, naJu gail mai alat ləsavi Ju, galit p̄isi lugolgol nəsaan. Nəsaan iwol hən nəmauran salito.

¹⁰ Hum natosian siGot toke,
“Səkad nəvanuan nanoran ideh,
sasua kasi.

¹¹ Səkad avan ideh tokad naləboian kitin,
səkad avan ideh toləŋon ke teləboi aGot

¹² Galit p̄isi lupair dani,
naḅide salit p̄isi isa batbat.

Səkad avan ideh togol navoian,
sasua kasi.”‡

¹³ “Nasoruan salit isa hum nəb̄on nabirimat toḅos nətan.
Namealito igol nagəgərasan.

Nəsa lotokele igol nasənanahan,
hum nabehi hən nəmat togole nəboŋ tohat
nəvanuan.”*

* **3:4:** Psa 51.4 † **3:8:** Len naves 5-8, aPol isor var naJu gail nəlolit topeŋas aPol husur lotonau ke aPol tokel ke nalo tovi ut kəmas. ‡ **3:12:** Hən naves 10-12, ris

Psa 14.1-3, 53.1-3 * **3:13:** Psa 5.9, 140.3

14 “Nabuŋolit epul hən nasoruan namədasian mai namətahun-buni-an.”*

15 “Lusaŋsaŋut hən ləbīgol nəmatan.

16 Lugol namədasian mai na-ləŋon-isa-an len naut p̄isi lotovi lan.

17 Ləsaləboi ləbitoh mai nəvanuan tile ideh len natəmat.”§

18 “Ləsamətahw len nəyalyalan siGot. Ləsə nau.”*

19 Gidat datoləboi ke natideh nalo tokele, ikele van hən alat lototoh len navəlan nalo, hən nəvanuan gail asike ləbələboi ləbetətətas gol galit am, ale hən bimasil ke nəvanuan p̄isi len navile a pan dereh likot len nakotan siGot.

20 Imaienan, avan ideh saləboi b̄inor len nəhon aGot husur togol husur nalo. Nalo ipat ŋai hən datb̄ebunus ləboi nəsaan sidato lan.*

Datunor mabe len nəhon aGot?

21 Be gagai, aGot evəhot naṗisal hən datb̄inor len nəhon, ale na-gol-husur-nalo-an savi natideh həni. Naṗisal enan, nalo siMoses mai ahai kelkel ur gail lopəhav utaut həni sutuai tia.**

22 AGot erinji ke dattonor len nəhon nəboŋ dattoriŋ nəlodat len aYesu Kristo. Imaienan hən nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian. Nəvanuan p̄isi loṗitp̄itoŋ,

23 husur nəvanuan p̄isi lugol nəsaan, ŋa lutoh a tut, a tut masuŋ dan aGot, ləsanor kasi hən ləb̄ibar nəyalyalan san.

24 Avil, len naviolan hən navoian aGot toviol kəmas həni, len aKristo aYesu toŋur nəmakuvan sidato, aGot erinji ke dattonor len nəhon.

25 AGot eviol hən aYesu hum naviolan hən natutumavan, hən nəmatan san b̄idakuv nəlol paŋpaŋ siGot, nəlon topəŋas nəvanuan gail sil nəsaan salito. Len nadəlomian lotokade len nəmatan siYesu m̄os galito, aGot erub̄at nəsaan salit dan galito. Natutumavan hən aYesu igol nanoran siGot ip̄arṗar, bathut ke, satutut hən tomətahun galito, ekəta səhor nəsaan silat ta m̄o, ta sutuai, səpansem galito.

26 AGot igol natgalenan hən nanoran san b̄imasil len nəboŋ ta daməŋai. Igol tomaienən hən gai gabag b̄inor, ale hən b̄igol nəvanuan ləb̄inor len nəhon, ləb̄ikad navoivoian maii nəboŋ lotokad nadəlomian len aYesu topanis salito.

27 Imagenan, datoləboi datb̄isor patpat gidat məhat hən natideh a? Aoa! Datoləboi datb̄ikad navoivoian mai aGot len nalo dattogol husuri a? Ao! Datukad navoivoian mai aGot husur datukad nadəlomian len aYesu.

* 3:14: Psa 10.7 § 3:17: Hən naves 15-17, ris Isa 59.7-8 * 3:18: Psa 36.1

* 3:20: Psa 143.2; Kal 2.16 ** 3:21: Rom 1.17. Len naut egai nasoruan ta Kris sake siMoses, be nalo aPol tosor husuri evi nalobulat torim aMoses totos gail.

28 Nəbathusoruan sagw imaiegai ke: len nadəlomian datokade, aGot erinji ke dattonor len nəhon, savi len nalo dattogol husuri.

29 AGot evi Got seJu gail ŋa? Be alat ləsavi Ju, gai savi aGot salito a? Evoi! Evi aGot salito am!

30 Husur Got esua ŋai. Len nadəlomian erinji ke nəvanuan gail lunor len nəhon, naut kəmas lotokad na-tiv-dalusi-an o ləsəkade.††

31 Namilen ke nadəlomian igol nalo evi ut kəmas a? Ao Səmaienan! Nəboŋ dattorin nəlodata len aGot, datugol husur nalo len nakitinan.

4

Nadəlomian siAraham

1 Ginamit namttovi Ju, ivoi hən namtbinau aAraham tovi atəmanamit ta sutuai. Datbisor husur naŋisal hən nəvanuan begəm binor len nəhon aGot, aAraham isabi ke imabe?

2 AGot təsab aAraham tanor len nəhon husur natit aAraham togol gail, aAraham təkad natesua hən tasor patpat gai məhat lan. Be səmaienan. Avan ideh saləboi bisor patpat gai məhat len nəhon aGot.

3 Husur natosian siGot ike, “AAraham edəlom na-kelgati-an siGot, ale husur natenan aGot erinji ke tovi vanuan nanoran.”*

4 Nəvanuan toum, naŋurŋuran san savi naviolan, be evi ŋurŋuran hən nauman san.*

5 Be datsəmaienan mai aGot. AGot evi aGot torinji ke nəvanuan nəsaan lunor len nəhon. AGot sariŋi ke galit lunor len nəhon hum tovi naŋurŋuran hən nauman salito, be erinji ke lunor len nəhon hum tovi naviolan husur nadəlomian lotokade lan.

6 Mitinau aTevit tokəmaienan, nəboŋ tosor husur nahəhaŋuran silat aGot torinji ke galit lotonor len nəhon, naut kəmas nauman salit gail. ATevit ike,

7 “Alat aGot toruŋat na-ŋur-kotov-nalo-an salit gail dan galito, navoian siGot igol lukab həni.

Alat aGot tokas kuv nəkabut salit hən nəsaan salit gail, navoian siGot igol lukab həni.

8 Evoi, lukab həni, lohəhaŋur həni, husur aGot asike itos gat nəsaan salito gail am hum nəkabut salito.”*

9 Be nahəhaŋuran enan, ipat mōs alat lotokad na-tiv-dalusi-an ŋa? Ao! Ipat mōs galito mai alat ləsəkade sal. Husur datuke,

†† 3:30: Deu 6.4; Kal 3.20. * 4:3: Gen 15.6; Kal 3.6 * 4:4: Gəbeum sivan ideh am, nauman gotogole evi nəkabut gai tokade len gaiug, nauman san igol gai ikabut san. Natenan igol naŋurŋuran san savi naviolan, be gai isar gel nəkabut san. * 4:8: Psa 32.1-2

“AAbraham edəlom na-kel-gati-an siGot, ale husur natenan aGot eriŋi ke tovi vanuan nanoran.”*

10 Be natenan evisi ŋais? Evisi a mō len na-tiv-dalusi-an siAbraham o a tahw lan? Imasil ke aGot eriŋi ke tovi nəvanuan nanoran nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal.

11 Na-tiv-dalusi-an aAbraham tokade a tahw, evi nə-ta-gati-an togol toparpar ke, aGot toriŋi ke, inor len nəhon. Imaienan, imasil ke aAbraham ikad navoivoian mai aGot bathut nadəlomian tokade tia ale na-tiv-dalusi-an san egəm a tahw.* Imaienan aAbraham evi atəmalit pisi lotokad nadəlomian be ləsəkad na-tiv-dalusi-an. AGot eriŋi ke lunor len nəhon bathut nadəlomian salito.

12 Ale alat lotokad na-tiv-dalusi-an, ləbikad nadəlomian topi-toṽ hum nadəlomian aAbraham atəmadat tokade nəboŋ səkad na-tiv-dalusi-an sal, aAbraham evi atəman alatenan am.

Len nadəlomian datukad na-kel-gati-an siGot

13 Sutuai aGot ikel gati ke tilav navile a pan mai aAbraham mai nəpasusan san gail. Nəboŋ aGot tokel na-kel-gati-an enan, savi husur aAbraham togol husur nalo, be husur, len nadəlomian aAbraham tokade lan, aGot eriŋi ke inor len nəhon.*

14 Husur na-kel-gati-an siGot təpat mōs alat lotogol husur nalo ŋai, nadəlomian asike tavi natideh, ale na-kel-gati-an enan san asike təsarpoh.

15 Be nalo igol nəpanismen siGot egəm hən alat lotobur kotovi. Be nalo tabuer, na-ḅur-kotov-nalo-an am tabuer.†

16 Imaienan, len nadəlomian ŋai aGot eriŋi ke gidat datunor len nəhon, hən datbikad na-viol-kəmas-an san, hən nəpasusan siAbraham pisi ləbikad nəsa aGot tokel gati. Ale datbikad nadəlomian len aGot surman aAbraham, dereh datikad nəsa aGot tokel gati, naut kəmas dattovi Ju dattokad nalo o datsəmaienan. Husur aAbraham evi tata sidat pisi dattokad nadəlomian.

17 Hum aGot tokel maii len natosian san ke, “Nugol gaiug govi tata sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail.”* Len nəhon aGot, aAbraham evi atəmadato husur ikad nadəlomian len aGot tolav nəmauran mai alat lotomat, ikad nadəlomian len aGot tokis nəsa toḅuer, ale natit evisi.

18 Naut kəmas nə-lon-uri-an, len nə-vatvat-viri-an, aAbraham ikad nadəlomian hən ḅegəm vi tata sinaluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, hum aGot tokel maii ke, “Nalilinṽeso gotorisi, nəpasusan sam dereh lisobur maienan.”*

* 4:9: Gen 15.6 * 4:11: Gen 17.9-14 * 4:13: Gen 12.2-3, 17.4-6, 22.15-18; Kal 3.29 † 4:15: Nalo eṽusan nəsaan sidato, be saləboi bilav kuv nəpanismen sile dan gidato. * 4:17: Gen 17.5 * 4:18: Gen 15.5

¹⁹ Ale nadəlomian siApraham sateh naut kəmas nədañ han pəpadañ tovi 100; naut kəmas tonau ke niben pəpadañ hən tomat mai aSarah tobutoh.*

²⁰ Gai sariñ gabulan na-kel-gati-an siGot. Eriñ nəlon len aGot gol ke nadəlomian san idañ am, ale isal suh nəyalyalan siGot.

²¹ AApraham inau ləboii ke aGot eləboi biğol natideh tokel gati.

²² Ale husur nadəlomian san, aGot eriñ ke tovi vanuan nanoran.*

²³ Natosian enan toke “aGot eriñ ke tovi vanuan nanoran” səpat mōs aApraham ŋai.

²⁴ Natosian enan ipat mōs gidato am. Ikel gati ke aGot togol aYesu, aMasta sidato, tole məhat dan nəmatan, datberin nəlodato lan, dereh teriñ ke dattonor len nəhon.

²⁵ AGot idañ hən nəmatan siYesu sil nəsaan sidato, ale igol aYesu ile məhat dan nəmatan hən datbinor len nəhon aGot.*

5

Navit nadəlomian

¹ Len nadəlomian sidato, aGot eriñ ke datunor len nəhon. Imagenan, len aMasta sidato, aYesu Kristo, datukad natəmat təban aGot.

² Bathut nəsa aYesu togole, len nadəlomian sidato, datobis len navoian aGot toviol kəmas həni, dattoil gəgat lan. Imagenan datikemkem habat husur datuvatvat viri ke dereh datikad nəyalyalan siGot.

³ Savi natenan ŋai. Datikemkem habat len na-ləñon-isa-vəsa-an sidat am. Husur datoləboii ke na-ləñon-isa-vəsa-an iñan hən nə-dañ-ḅuri-an.

⁴ Nə-dañ-ḅuri-an igol aGot ehəhaṽur hən naṽide sidato. Ale datbeləboi aGot tohəhaṽur hən naṽide sidato, nə-vatvat-viri-an dattokade lan idañ am.

⁵ Ale datoləboi buni ke nə-vatvat-viri-an sidato dereh tisar-poh. Husur aGot, len aNunun toviol həni mai gidato, aGot evur san na-ləmas-buni-an san topul len nəlodato.

⁶ Husur aKristo, nəboñ datsaləboi datbiğol navoian sal, len nəboñ tonor həni, aKristo imat mōs gidat datsənau aGot.

⁷ Nəvanuan evis ŋai ludam hən ləbimat mōs nəvanuan tile, be ludam hən ləbimat mōs nəvanuan nanoran ŋai. Ale hum ma tokad avan ideh tokad na-il-ḅuri-an hən bimət mōs nəvanuan tovoi.

* 4:19: Gen 17.1, 15-22 * 4:22: Gen 15.6 * 4:25: Isa 53.4-5

⁸ Be len nəsə togole, aGot igol iḡarḡar ke toləmas masuṽ hən gidato maiegai ke: nəboḡ dattovi vanuan nəsəan sal, aKrišto imat mōs gidato.

⁹ Len nəda hiYesu, aGot eriḡi ke datunor len nəhon. A məhat hən natenan, len nəmatan san, aYesu dereh tilav kuv gidato dan nəlol paḡpaḡ siGot.

¹⁰ A mō, nəboḡ dattovi enemi siGot sal, esəvat aNatun ulumān hən ḡimat gel gidato. Nəboḡ togol tomaienān, aGot igol datukad natəmat mai navoivoian maii. Ale datḡikad navoivoian mai aGot, dattoləboi buni ke, len nəmauran san len gidato, dereh aYesu tilav kuv gidato dan nəlol paḡpaḡ siGot.

¹¹ Savi natenan ḡai, be datukemkem husur datsəkad nəsəsaan am mai aGot. Len aMasta sidato, aYesu Krišto, datukad natəmat mai aGot, gol datohəhaṽur masuṽ.

Atam mai aKrišto

¹² Imagenan, nəboḡ aAtam togol nəsəan, nəsəan eḡis len navile a pan, ale naṽit nəsəan evi nəmatan. Imaienan len nəsəan siAtam, nəpasusan san ḡisi logəm vi vanuan nəsəan, lugol nəsəan, ale nəmatan ibar nəvanuan ḡisi.*

¹³ Sutuai, nəboḡ nalo siMoses toḡuer sal, nəvanuan navile a pan lugol nəsəan. Be husur ləsəkad nalo sal, aGot satos gat nəsəan galenan ke tovi nəkabut salito.

¹⁴ Be len nəboḡ siAtam vəbar aMoses, nəmatan iwol hən nəvanuan ḡisi. Naut kəmas ləsəbur kotov nakelean todaḡ siGot hum a Atam toḡur kotovi, naut kəmas natenan, lumat sumān aAtam.

Datoləboi datḡenənoṽ hən aAtam mai atesua tohusuri, aKrišto.

¹⁵ Be gəlaru arotile, na-viol-kəmas-an siGot etile masuṽ len nəsəan siAtam. Husur len nəsəan siAtam nəvanuan isoḡur lumat. Be a məhat hən natenan, len naviolan togəm len aYesu Krišto, aGot eviol kəmas hən narubātian dan nəsəan mai nəvanuan isoḡur.

¹⁶ Ale naṽit na-viol-kəmas-an etile masuṽ hən naṽit nəsəan siAtam. Nəsəan siAtam iṽan hən nəpanismen. Be na-viol-kəmas-an siGot iṽan hən nanoran aGot togol dattokade len nəhon, naut kəmas dattogol nəsəan tosoḡur.

¹⁷ Len nəsəan sitenan, aAtam, nəmatan iwol hən nəvanuan ḡisi, lumat. Be navoian aGot toviol kəmas həni esəhor masuṽ hən natenan. Husur len ategaii tovi aYesu Krišto, aGot eriḡi ke nəvanuan lunor len nəhon. Ale ləḡinor len nəhon maienan, dereh likad nədaḡan mai nəmauran vi sutuai.

¹⁸ Imasil ke naṽit nəsəan sua siAtam evi nəpanismen togəm hən nəvanuan ḡisi. Len naṽide tomagenan, naṽit nategaii

* 5:12: Gen 2.17, 3.6, 17-19

tonor aYesu togole, igol nəvanuan p̄isi loləboi ləb̄inor len nəhon aGot mai ləb̄ikad nəmauran kitin.

¹⁹ Nəboŋ aAtam togol nəsa aGot tokai tasi, nəvanuan isobur logəm vi vanuan nəsaan. Ale nəboŋ aYesu togol nəsa aGot tokele, aGot dereh tigol nəvanuan tisobur linor len nəhon.

²⁰ Mitinau nalo siMoses. Nalo egəm hən nəsaan b̄egəm tibau len na-ləboi-səhoti-an sinəvanuan. Be nəboŋ nəsaan togəm tibau, navoian aGot toviol kəmas həni egəm tibau masuŵ am səhori,

²¹ hən navoian b̄esəhor nəsaan. A m̄o, nəsaan mai nəmatan aruwol hən nəvanuan p̄isi. Be gagai, navoian aGot toviol kəmas həni, iwol hən gidato. Imaienan, len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot igol datunor len nəhon, ale datukad nəmauran vi sutuai.

6

Nəsaan sawol, be aNunun aGot iwol hən gidato

¹ Ale datekəməbe? Ivoi hən datb̄igol nəsaan tabtab hən navoian aGot toviol kəmas həni b̄etibau am a?*

² Aoa! Satimagenan! Nəmauran hən nəsaan dattokade a m̄o imat ebun. Imabe datutoh lan sal?

³ Gidat p̄isi dattobaptais hən dattotoh len aKristo aYesu, nəboŋ dattobaptais, datumat b̄onb̄on maii len nəmatan san. Mətsaləboi natenan a?

⁴ Nəboŋ dattobaptais, datumat maii, datupat maii len nəbur nəmatan hən datb̄ikad nəmauran veveu hən datb̄itohtoh lan. Imaienan hən datb̄esuman aKristo tole məhat dan nəmatan len nədaŋan seTəman toyalyal.*

⁵ Husur, datb̄ibon mai aKristo maienan len nəmatan san, dereh datibon maii len na-le-məhat-an dan nəmatan san.

⁶ Datoləboii ke, nəmauran sidato ta m̄o itahətah maii len nəhai balbal. Ehum nəlodato itahətah ei, imat maii. Imagenan, nədaŋan nəsaan tokade hən towol hən nəmauran sidato imasig. Datsavi slev am hən nəsaan.

⁷ Husur nəboŋ dattomat mai aKristo, datumakuv dan nədaŋan hən nəsaan.

⁸ Ale husur dattomat mai aKristo, datodəlomi ke len nato-han dattokade maii, dereh datitoh tabtab.

⁹ Datoləboi buni ke husur aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, edədas b̄imat tətəs am. Nəmatan asike iwol həni boŋ ideh am.

¹⁰ Nəboŋ aKristo tomat, imat vəha-vis? Imat vəha-sua ŋai hən tobur kotov nədaŋan hən nəmatan. Be ile məhat, imaur. Ale gagai len nəmauran enan, itoh m̄os nəyalyalan siGot.

¹¹ Imagenan, gamit am, mitimasnau ləboii ke, nəmauran hən nəsaan samit ta m̄o, imat ebun. Ale gagai van, len aYesu

* 6:1: Rom 3.8 * 6:4: Kol 2.12

Kristo, mitimastoh m̄os n̄yalyalan siGot len n̄mauran veveu m̄ttokade.

¹² Imagenan, n̄saan s̄atiwol h̄en nibemito. Samtigol husur nal̄əjonian h̄en nibemito lotosa.

¹³ Samtidaṁ kas nahudhubemit ideh hum natesua tosa h̄en b̄igol n̄saan. Aoa! M̄teviol h̄en gamito mai aGot hum alat lotomat be lotomaur dan n̄matan. M̄teviol h̄en nahudhubemit gail p̄isi mai aGot h̄en l̄əb̄igol naṁvide lotonor len nabunusian san.

¹⁴ Husur n̄saan asike iwol h̄en gamit am, husur m̄ətsatoh len nav̄əlan nalo be m̄ətutoh len navoian aGot toviol k̄əmas h̄eni.

Datovi slev h̄en nanoran siGot

¹⁵ Datsatoh len nalo be datutoh len navoian aGot toviol k̄əmas h̄eni. Imabe? Namilen ke inor h̄en datb̄igol n̄saan a? Satimagenan!

¹⁶ N̄əb̄əj m̄əttodaṁ h̄en m̄ətb̄igol natit p̄isi avan ideh tokele, m̄ətoḡəm vi slev san. M̄ətsal̄əboii a? M̄ətb̄ilekis h̄en m̄ətb̄igol n̄saan, eḡəm vi masta samito, ilav gamit vi lan n̄matan. M̄ətb̄ilekis h̄en m̄ətb̄igol n̄sa aGot tokele, ilav gamit vi lan n̄mauran h̄en nanoran.*

¹⁷ Be sipa vi t̄əban aGot! A m̄o m̄əttovi slev sin̄əsaan, be gagai, len n̄əlomit kavkav, m̄ətugol husur nakitinan h̄en naṁpusanan m̄ttokade.

¹⁸ AGot eṁur kuv gamito dan n̄saan tia. M̄ətsavi slev sin̄əsaan am. M̄ətoḡəm vi slev sinanoran.

¹⁹ Nok̄əmaianan len nasoruan k̄əta h̄en m̄ətb̄əl̄əboi s̄əhot naṁpusanan sagw. A m̄o m̄ətudaṁ h̄en gamit kavkav h̄en m̄ətb̄evi slev h̄en naṁvide tosa totaṁtaṁvor mai n̄saan m̄os m̄ətb̄igol n̄saan van am. Gagai mitimasdaṁ h̄en gamit kavkav h̄en m̄ətb̄evi slev sinanoran m̄os m̄ətb̄ikad naṁboruan siGot.

²⁰ A m̄o, n̄əb̄əj m̄əttovi slev sin̄əsaan, m̄ətsatoh len nanoran, nanoran sawol h̄en gamito.

²¹ Be naṁit n̄mauran enan, imabe? Gagai nahurumit isa len natgalenan m̄əttogol gail. Naṁit natgalenan evi n̄matan!

²² Be gagai aGot eṁur kuv gamito dan n̄saan, h̄en asike n̄saan b̄iwol h̄en gamit am. M̄ətovi slev siGot beti. Husur natenan, m̄ətulav naṁboruan siGot, ale naṁit naṁboruan siGot len gamito evi n̄mauran vi sutuai.

²³ Husur naṁṁurṁuran h̄en n̄saan evi n̄matan, avil len aKristo aYesu, aMasta sidato, na-viol-k̄əmas-an siGot evi n̄mauran vi sutuai.

7

Nasoruan k̄əta toḡəm len n̄əlahan

* 6:16: Jon 8.34

¹ Bathudud nadəlomian, gamit mətoləboi nalo. Mətoləboii ke nalo ikad nədaŋan hən na-il-a-ńo-an nəboŋ nəvanuan tokad nəmauran ŋai.

² Len nalo, napəhaʋut tolah itoh len navəlan nəhaʋut san nəboŋ atenan tokad nəmauran sal. Be atenan bimat, alitenan asike itoh len navəlan am, imakuv dan nalo hən nəlahan.

³ Imaienan, nəboŋ ahaʋut san tomaur sal, alitenan bilih mai togon, dereh lekis alitenan hən napəhaʋut togol naitian tosa tobur kotov nəlahan. Be ahaʋut san bimat, aliten imakuv dan nalo enan. Ale naut kəmas bilih tətəs mai nəhaʋut tile, aliten sagol naitian tosa tobur kotov nəlahan.

⁴ Imagenan bathudud sagw, nokəmaiegai ke: nəboŋ məttoʋon mai niben aKřisto len nəmatan san, mətumakuv dan nalo.* Ale gagai mətubon mai atenan tole məhat dan nəmatan hən gidato datbivān hən naʋit siGot.

⁵ Nəboruan dattokade a ńo evi nəboruan hən nəsaan. Nəboŋ nəboruan enan towol hən gidato, natideh nalo tokai tasi, enan datoləŋon masuʋ hən datbigole. Naləŋonian galen lotosa loum len nibedato ale natit pisi dattogole luʋan hən nəmatan.

⁶ Be gagai, gidat dattoʋon mai aKřisto len nəmatan san, datumakuv dan nalo tobaŋis gat gidato. Imaienan datsahusur naʋisal ta ńo, datsagol husur na-tos-gati-an hən nalo am. Gagai, len aNunun aGot, datohusur naʋisal veveu, datugol husur naləŋonian siGot.

Nalo mai nəsaan

⁷ Datekəməbe beti? Nalo isa a? Sadatekəmaienan! Nalo tabuer, asike nətaləboi səhot nəsaan sagw gail. Nəsaləboii ke naləŋonian len nəlogw tovi nəsaan vəbar nalo toke, “Sa-nələm tevənoh natideh.”*

⁸ Be ehum nəsaan tolav nalo enan, ale igol nəlogw epul hən naləŋonian tiltile gail. Husur nalo tabuer, nəsaan asike təkad nədaŋan tomaienan.

⁹ A ńo, len nəmauran sagw, nalo savi natideh len ginau. Be nəboŋ notosəsələŋ hən nakelean todaŋ toke, “Sa-nələm tevənoh natideh,” numadhaləboii ke nugol nəsaan, nəsaan imaur len ginau.

¹⁰ Ale len nəsaan nukad nəmatan husur nəsaan epəpəhun ginau dan aGot. Imaienan, nunau səhoti ke nakelean enan todaŋ topat hən bilih nəmauran mai ginau, ilav nəmatan mai ginau!*

¹¹ Bathut len nakelean enan todaŋ nəsaan isab naʋisal hən togəras ginau. Ale len nakelean enan todaŋ, igol numat.*

* **7:4:** Len naut egai ehum dattovi pəhaʋut ale nəhaʋut sidat imat gol ke datumakuv dan nalo. * **7:7:** Exo 20.17; Deu 5.21 * **7:10:** Lev 18.5; Deu 4.1, 5.33; Eze 20.11

* **7:11:** Gen 3.13

¹² Mitinau nategai ke: Nalo evi siGot. Ale nakelean todan len nalo evi siGot, inor, ivoi.

¹³ Bimaienan, namilen ke nalo tovoi igol numat a? Aoa! Səmaienan! Evi nəsaan togole. Len nalo tovoi nəsaan ilav nəmatan gəm hən ginau, epərehun ginau dan aGot. Husur natenan nalo ivoi, be igol nəsaan len nəlogw iparpar, ale noləboii ke nəsaan isa batbat.

Nəbalan len nalo

¹⁴ Datoləboii ke nalo egəm len aNunun aGot, ale ivoi. Be ginau novi vanuan notokad nəboruan nəsaan hən navile eg a pan. Ehum notovi slev hən nəsaan.

¹⁵ Nəsaləboi səhot nəsa notogolgole, husur nəsa notoləjon nəbigole, nəsagole. Be nugol nəsa notomətahun bun nəbigole.

¹⁶ Be nəsa notogole bevi nəsa notomətahun nəbigole, nudam ke nalo ivoi.†

¹⁷ Imagenan, savi ginau notogol naten tosa; evi nəsaan togol naut a im san len ginau togole.

¹⁸ Ale noləboii ke səkad natideh tovoi totoh len ginau, namilen ke səkad natideh tovoi totoh len nəboruan sagw hən nəsaan. Husur nuke nigol navoian, be nodədasi.

¹⁹ Nuke nigol navoian be nəsagole. Nomətahun nəbigol nəsaan, be enan evi nəsa notogol tabtab həni.

²⁰ Avil nəbigol nəsa notomətahun nəbigole, namilen ke savi ginau am togole, be evi nəsaan totoh tin len ginau togole.

²¹ Imagenan nusab natesua tomaiegai tabtab ke: nəbor notoləjon nəbigol navoian, nəsaan itah tabtab mai ginau.

²² Husur len nəlon nəlogw noləmas bun nalo siGot,

²³ be nobunus nədanan‡ tile am len ginau tobal mai nalo nənauan sagw toləjoni. Ale nədanan enan igol nəsaan topat len ginau, ibanis gat ginau.

²⁴ O nəmauran sagw isa! Nahəhaʔuran ebuer! Ase tilav kuv ginau dan nawolan hən nibegw egai tosəhar ginau van hən nəmatan? Ase?

²⁵ AGot səbon! Len aYesu Kristo, aMasta sidato, aGot dereh tigole. Sipa vi təban!

Imaienan, len nənauan sagw novi slev hən nalo siGot, be len nəboruan sagw hən nəsaan novi slev hən nəsaan.

8

Nəmauran len aNunun aGot

¹ Imagenan beti, gagai səkad nəpanismen ideh mōs alat lotovi seKristo, aYesu.

† 7:16: Len naut egai aPol ike nalo ivoi husur emətahun bebur kotovi, namilen ke eləjon bigol husuri. ‡ 7:23: Len nasoruan ta Kris ike nalo, sake nədanan.

² Bathut nēdaŋan seNunun Nēmauran len aKристо aYesu igol gumakuv dan nēdaŋan hēn nēsaan mai nēmatan.*

³ Nalo edēdas bīlav kuv gidato dan nēsaan, husur len nēdaŋan sidat sēbōdato, datsalēboi datbīgol husur nalo. Avil nēsa nalo todēdasi, aGot igole. AGot esēvat aNatun ulumān matmat san hēn bēgēm vi vanuan. Ikad niben mai naḃoruan sunān gidat dattovi vanuan nēsaan gail. Ale aGot erin nēpanismen sadit lan, hum tovi naviolan hēn natutumavan mōs nēsaan sadit gail. Igol nēdaŋan hēn nēsaan inoŋ.

⁴ AGot igol imaienan, hēn natit gail na-tos-gati-an hēn nalo tokel ke lotonor lēbisarpoh len gidato māu, hēn datbēlēboi datbīgol pīs naḃide tonor nalo tokele. Gidat datsahusur nalēŋonian sidat gail lotosa am, gagai datohusur nalēŋonian seNunun aGot.

⁵ Alat lotogol husur naḃoruan nēsaan salito, lunau tabtab hēn nēsa naḃoruan nēsaan tolēŋoni. Avil alat lotogol husur aNunun aGot, lunau tabtab hēn nēsa aNunun aGot tolēŋoni.

⁶ Husur nēboŋ naḃoruan nēsaan towol hēn nēnauan, naḃite evi nēmatan. Be nēboŋ aNunun aGot towol hēn nēnauan, naḃite evi nēmauran mai natēmat.

⁷ Bathut nēboŋ naḃoruan nēsaan towol hēn nēnauan, nēnauan enan evi enemi siGot tabtab. Sagol husur nalo siGot boŋ ideh, savi enan ŋai, be edēdas bīgol husuri.

⁸ Husur enan, alat lotogol husur naḃoruan nēsaan salito lēsālēboi lēbīgol aGot bēhēhāvur.

⁹ Be gamito, mētsagol husur naḃoruan nēsaan, mētugol husur aNunun aGot husur aNunun aGot itoh tin len gamito. Be natsua, avan ideh asike bīkad aNunun aKристо lan, gai savi seKристо.

¹⁰ Be aKристо bītoh len gamito, naut kēmas nibemito dereh limat sil nēsaan, aNunun aGot evi nēmauran veveu mōs gamito husur nanoran, navoivoian mēttokade mai aGot.†

¹¹ Ale aNunun aGot togol aYesu tole mēhat dan nēmatan bītoh len gamito, namilen ke, naut kēmas nibemito dereh limat, len aNunun totoh len nēlōmito, atenan togol aKристо tole mēhat dan nēmatan dereh tilav nēmauran mai nibemito.

¹² Imagenan bathudud nadēlōmian, datimasgol nēsa aGot tolēŋoni. Sadatehusur nalēŋonian hēn naḃoruan nēsaan sidato.

¹³ Husur mētbēhusur nalēŋonian hēn naḃoruan nēsaan, dereh mitimat. Be len aNunun aGot mētbīgol naḃide samit tosa gail lēbīmat ebun, dereh mitikad nēmauran.

* **8:2:** Natosian galevis ta sutuai luke, aYesu igol numakuv dan nēdaŋan hēn nēsaan mai nēmatan. † **8:10:** Len naut egai namilen sēmasil len nasoruan ta Kris. Hum ma tohum nēsa topat tubat len aNunun aGot, o hum ma tovi: nanunumito lukad nēmauran husur aGot erinji ke mētunor len nēhon.

14 Bathut alat aNunun aGot towol hən galito, galit lovi natun aGot.

15 Husur aGot səlav aNunun mai gamito hən mət̃bevi slev hən namətahwan hən namətahwan biwol hən gamit tət̃as am. Aoa! Ilavi hən mət̃begəm vi natun san gail. Ale gagai datukai van həni ke, “Appa, Tata.”‡

16 Naḃonan hən aNunun aGot mai nanunudato ikel koti ke dattovi natun aGot gail.

17 Ale dat̃bevi anatun san gail, ekitin ke dereh datikad naviolan aGot toutaut həni n̄os anatun gail suñan aKристо tokade. Imaienan, dat̃bihan katə̄pol mai aKристо len na-lə̄ḡon-isa-vəsa-an san, dereh datikatə̄pol maii len nəyalyalan san.*

Nəyalyalan ta tahw

18 Len nabunusian sagw, dat̃benənōv hən na-lə̄ḡon-isa-vəsa-an dattokade gagai mai namənas hən nəyalyalan aGot b̄evəhoti mai gidato balai, na-lə̄ḡon-isa-vəsa-an savi natideh.

19 Len nasigariran, natit p̄isi aGot togole, nəmav, nətan mai nətas mai natit p̄isi lotosuh lan, natgalen p̄isi losuh vir aGot b̄evəhot anatun gail lə̄bīp̄ar̄p̄ar.

20 Husur natgalen losuh kəmas, lə̄salekis hən lotomaienan be aGot igol lumaienan. § Igole len nə-vatvat-viri-an

21 ke, gail p̄isi limakuv dan nəbañisian hən nəmatan mai namōman mai naḃoan, hən lə̄bikad nəmakuvan toyalyal anatun aGot gail lotokade.

22 Husur datolə̄boii ke natit p̄isi aGot togole lokilob vəbar daməñai, lois ḃonḃon len napəñasan, hum napəhāvut topasus.

23 Savi natenan ḡai, be gidat am datokilob naut kəmas dattokad aNunun aGot hum nāvit nametəkav hən natit p̄isi aGot b̄eviol həni mai gidat balai. Datosigarir, datutoh vir nəboḡ aGot ḃigol dat̃bevi anatun san gail, nəboḡ ḃigol nibedat lə̄bimakuv dan natit p̄isi tosa hən lə̄begəm vi nibedat veveu vi sutuai.*

24 Husur datukad nə-vatvat-viri-an enan nəboḡ aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Be dat̃bikad nəsa dat̃bivatvat viri, savi nə-vatvat-viri-an am. Husur ase len gidato ivatvat vir nəsa tokade tia?

25 Be dat̃bivatvat vir nəsa datsəkade sal, len nə-daḡ-ḃuri-an datutoh mədau viri.

26 Len nāvide tomaienan, aNunun aGot evi tarhət sidato husur datsədaḡ. Husur datsalə̄boi nəsa tonor hən dat̃bisor

‡ 8:15: Mak 14.36; Kal 4.5-7. Len nasoruan ta Aram, aAppa evi aTata. * 8:17:

2Kor 4.17; 1Pit 4.13 § 8:20: Nəboḡ aGot togol navile a pan, igol natit p̄isi hən lə̄bigol nəsa tolə̄ḡoni, hən lə̄bikad nāvite. Be nəboḡ aAtam togol nəsaan, aGot igol natgalenan asike lūvan am hum ta n̄o, ale losuh kəmas maienan. * 8:23: 2Kor 5.2-4

tuŵ mōsi. Be len nakiloban nasoruan todēdas bikel namilen, aNunun aGot isor tuŵ sidato.

²⁷ Ale aGot tokēta kitev nēsa topat len nēlodato, gai elēboi nēnauan seNunun, bathut aNunun isor sinēvanuan siGot gail mai aGot, tonor hēn nalējonian siGot.

²⁸ Ale datolēboii ke len natit pīsi tovisi hēn galito, aGot eum mōs navoian silat gai tolēmas bun galito, gai tokis galito tonor hēn nē-nau-utaut-an san.**

²⁹ Husur sutuai tia aGot elēboi alat lēbēvi esan gail. Len nēnauan san erinji ke legēm sunian aNatun, hēn ke aYesu bēvi haj a mō tokad aŵan mai aŵavinen tosōbur.

³⁰ Ale alat aGot torinji ke legēm sunian aNatun, ekis galito. Ale alat gai tokis galito, erinji ke lunor len nēhon. Ale alat gai torinji ke lotonor len nēhon, eputsan galito hēn lēbiyalyal maii.

Na-lēmas-masū-hēni-an siGot

³¹ Natgalenan lēbimaienan, datekēmabe am? AGot bitah mai gidato, bēvi sidato, avan ideh salēboi bēwin sēhor gidato!

³² AGot salekol gol aNatun. Aoa, eviol hēni hēn bimat mōs gadit pīsi. Imagenan, husur toviol hēn aNatun mai gidato tia, dereh teviol kēmas hēn natit pīsi am mai gidato.

³³ Len nakotan siGot ase elēboi bēil hirhir ke alat aGot tolekis hēn galito, lotogol tosa? Husur evi aGot torinji ke lotonor len nēhon!

³⁴ Ase elēboi bikel ke limaspanis? Husur evi aKristo aYesu tosor mai aGot mōs gidato. Evi aKristo tomat mōs gidato, evi aKristo aGot togol tole mēhat dan nēmatan ale evi aKristo tobētah len nētarhēt nēmatu siGot.

³⁵ Imagenan, ase elēboi bēpēpēhun gidato dan na-lēmas-buni-an seKristo enan? Naut kēmas avan ideh bigol nasēnahan len gidato, naut kēmas nēmauran sidat bīdan, naut kēmas nēvanuan gail lēbēmēdas tabtab hēn gidato, naut kēmas nēhanian bēbuer, naut kēmas datbimalmal, naut kēmas nēmauran sidat pēpadaŵ hēn bīpat len nēmatan, naut kēmas nabu nēbalan bigol datbimat, sēkad natideh tolēboi bēpēpēhun gidato dan na-lēmas-buni-an seKristo!

³⁶ Hum nēbe sua len natosian siGot tokele ke,
 “Nēmauran sinamito
 pēpadaŵ tipat len nēmatan tabtab
 mōs gaiug;

Len nabunusian sinēvanuan gail

namtohum nasipsip hēn na-ti-buni-an.”*

³⁷ Be naut kēmas nēsa tovisi hēn gidato maienan, len aKristo tolēmas bun gidato, datowin sēhor natgalen pīsi.

** **8:28:** Natosian galevis ta sutuai luke, *Ale datolēboii ke natit pīsi loum bonbon hēn navoian mōs alat lotolēmas bun aGot.* * **8:36:** Psa 44.22

³⁸ Husur noləboi səhoti ke, səkad natideh toləboi bəpəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot. Nəmatan mai nəmauran arodədasi, aŋel mai natəmat arodədasi, nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ bəgəmai arodədasi, nədaŋan ideh edədasi,

³⁹ nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an arodədasi. Səkad natideh len natit pisi tosu h toləboi bəpəpəhun gidato dan na-ləmas-buni-an siGot topat len aKristo aYesu, aMasta sidato.

9

Nəvanuan aGot tolekis hən galito

¹ Nokitin. Len aKristo nukel nakitinan, nəsaliboŋ. Nəlogw, aNunun aGot totoh lan, mai aNunun aGot, arukel koti ke

² nukad nalolosaan totibau len nəlogw. Noləŋon isa masuŋ be sasib. Nəlogw itaŋis nəbathudud sagw, naJu lotomətəhun aKristo.

³ Nohəhəvur hən aKristo tasemale hən ginəu hən asike nətəvi esan am, mōs nəbathudud sagw gail, hən lətarin nəlilit len aKristo.

⁴ Nəbathudud sagw gail lovi alat seIsrael. AGot ipat kuv galito hən ləbevi anatun san gail ale evisi hən galito len namənas hən nəyalyalan san. Ikel na-kel-gati-an mai galito ale ita gat gail len nahəsən. Ilav nalo mai galito. Idam hən lotolotu hən. Ale lopul hən na-kel-gati-an san gail.*

⁵ Lovi nəpasusan siAraham, seIsak mai siJakop. Ale aYesu evisi len nəpasusan enan len nəmauran san len navile a pan. Gai evi Got, nədaŋan san tosəhor natit pisi, nə-sal-suhi-an tivan hən vi sutuai! Ganan!

⁶ Sadatike, “Na-kel-gati-an siGot iteh, gai sagol nəsa tokel mai alat a Israel.” Sadatekəmaienan! Husur len nəpasusan seIsrael pisi, isoŋur ləsavi alat a Israel kitin. Ləsavi vanuan siGot.

⁷ Naut kəmas lotovi len nəpasusan siAraham, ləsavi anatun kitin gail. Husur aGot ikel mai aAraham ke, “Len aIsak dereh gikad nəpasusan notokel gati mai gaiug.”*

⁸ Namilen ke, nəpasusan lotovisi len niben aAraham ləsavi anatun aGot, be len nabunusian siGot, nəpasusan lotovisi husur na-kel-gati-an san ŋai, galit lovi anatun aAraham kitin.*

⁹ Husur aGot ikel gati maiegi ke, “Len nəboŋ han, dereh netəlmam, ale aSarah tikad anatun ulumən.”*

¹⁰ Savi natenan ŋai. Anatun aRepekah gəlaru artovi mələv arukad atəmaləru esua ŋai, tovi aIsak, atəmanamit ta sutuai.

* **9:4:** Exo 4.22; Deu 7.6; Hos 11.1 * **9:7:** Gen 21.12 * **9:8:** Kal 4.22-23 * **9:9:** Gen 18.10, 14. Len nalobulat Natubatan, nəboŋ aGot tokele, ikel ke tetəlmam len nəboŋ enan len nasihau toğəmai.

11-12 Be nəboŋ naməlav arsavisi sal, arsaŋol natideh tovoi o tosa, aGot ikel mai aRepekah ke, “Ahai a mō dereh tevi vanuan nauman sihai a tahw.” AGot ekəmaienan hən bimasil ke nəboŋ tolekis hən nəvanuan, salekis həni bathut nəsa tovoi o tosa togole. Ilekis hən nəvanuan husur nənauan san ŋai mōs nəsa toləŋoni.*

13 Hum natosian siGot toke,
“Noləmas bun aJakop

be nomətahun aEsau.”*

14 Datekəməbe beti? AGot sanor a? Aoa, sadatekəmaienan!

15 Husur aGot ikel mai aMoses ke,

“Dereh nilolosa hən avan ideh nəbilolosa həni.

Dereh ginau nəlogw titaŋis avan ideh nəlogw biŋaŋisi.”*

16 Imagenan, aGot ilekis hən nəvanuan, savi husur lotoləŋoni, savi husur lotoum todaŋ mōsi, ipat len nalolosaan siGot.

17 Husur len natosian siGot ikel mai aFero ke, “Nutabtabuh len gaiug hən gəbevi kiŋ hən nədaŋan sagw biŋarŋar, naut kəmas nəkaduŋm tohaihai, hən nəvanuan ləbikel ur nahəsagw len navile a pan kavkav.”*

18 Imaienan aGot ilolosa hən avan ideh aGot toləŋon bilolosa həni. Ale nəkadun avan ideh aGot toləŋon bihaihai, aGot igol ihaihai.

19 Hum ma gəbeus ginau ke, “AGot biŋol nəkadun nəvanuan bihaihai, limasmagenan. Ŋa imabe aGot toke lugol nəsaan?”

20 Be gaiug ase? Savi hən gaiug hən gəbisor tas aGot! Nau nategai. Nəblikoro saus nəvanuan toum həni hən nətan bułau ke, “Imab gotoum hən ginau hən nəbiŋagegai?”*

21 Nəvanuan toum hən nəblikoro len nətan bułau, nəboŋ tolav nakobhutan bułau sua, eləboi beum hən nəblikoro sua həni topəhas mai nəbiliwai sual am hən beŋiŋ nəpahsago lan. Ipat len gai.*

22 Ale aGot eləboi biŋol biŋmaienan hən nəvanuan. Naut kəmas inor hən aGot biŋol nəlol paŋpaŋ mai nədaŋan san biŋarŋar, len nə-daŋ-buri-an itoh mədau mai galit lotogol nəlon topaŋpaŋ, alat gai toutaut hən galit mōs ləbiŋasig, nəpanismen ipat vir galito.

23 Igol tomaienan hən natibauan hən nəyalyalan san biŋarŋar hən alat gai tololosa hən galito, alat gai toutaut hən galit tia mōs ləbiŋon maii len nəyalyalan san.

24 Ale alatenan gai tolekis hən galito, gidato datovi galit galevis. Ilekis hən gidato dan naJu gail mai alat ləsavi Ju.

25 Ekəmaiegai len natosian siHosea, ike,

* 9:11-12: Gen 25.23 * 9:13: Mal 1.2-3 * 9:15: Exo 33.19 * 9:17: Exo 9.16

* 9:20: Isa 29.16, 45.9 * 9:21: Jer 18.6

- “Alat ləsavi vanuan sagw
dereh nekis galit hən nəvanuan sagw gail.
Ale alat ləsaləboi na-ləmas-buni-an sagw,
dereh nekis galit hən nəvanuan notoləmas bun galito.”*
- 26 “Ale len naut aGot tokel mai galit ke,
‘Mətsavi nəvanuan sagw,’
len naut enan nəvanuan dereh lekis galit hən
‘anatun aGot gail, aGot tovi nəkadun nəmauran.’”*
- 27 Avil aIsaiah ikai mōs alat a Israel ke,
“Naut kəmas alat a Israel lusəbur
hum nabion bitas,
evis ŋai dereh likad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen.
28 Bathut, husur nə-səb-səhoti-an san len nakotan,
Nasub aGot dereh tetutut hən bīpansem pīs alat navile a
pan.”*
- 29 Ehum aIsaiah tokele a mō tia ke,
“AMasta hən nəvəshəsoltia hən nəmav
asike tariŋ nəpasusan sidat galevis tasuh,
dattasumān naut a Sotom,
dattasumān naut a Komorrh
artomasig pīsi.”*
- Israel ipar dəlomian*
- 30 Beti datekəməbe? Nəkəmaiegai ke, alat ləsavi Ju ləsaum
sədaŋ hən ləbikad nanoran, navoivoian mai aGot, be len
nadəlomian lukade.
- 31 Avil alat a Israel lotoum todaŋ hən ləbīgol husur nalo hən
ləbīnor, ləbikad navoivoian mai aGot, lodədasi.
- 32 Lodədasi husur nəsa? Husur ləsariŋ nəlolit len aGot, loriŋ
gat nəlolito len nəsa lotogole. Lupes hābetw len “nəvat hən nəp-
hābetw-an.”
- 33 Hum natosian siGot toke,
“Məteris! Len naut a Sion noriŋ nəvat
togol nəvanuan lotopes hābetw,
nābilitivat enan togol nəvanuan lototeh,
ale alat lotoriŋ nəlon lan
asike loləŋon isa sil lotoriŋ nəlolit lan.”†

10

1 Bathudud nadəlomian, len nəlogw noləŋon masuŋ hən aGot
bilav kuv alat seIsrael dan nəsaan salito, ale nusor tuŋ mōs
natenan vi təban aGot.

2 Ginau noləboi nəbikel koti ke, ludan len na-lotu-hən-aGot-
an, be nəpīsal lotohusuri savi len naləboian kitin.

* 9:25: Hos 2.23 * 9:26: Hos 1.10 * 9:28: Isa 10.22-23 * 9:29: Isa 1.9; Gen
19.23-28 † 9:33: Isa 8.14, 28.16. Len naut egai, nəvat Isaiah tokel uri evi aKristo.

³ Lotətan hən naṣisal aGot togole hən ləbīkad navoivoian maii, ale ludas ṣisal salito. Bathut natenan lomətahun naṣisal siGot, lotəgau gat naṣisal hən na-gol-husur-nalo-an.

⁴ Be aKристо igol nalo inoṅ.* Imaienan nəvanuan ṣisi lotoriṅ nəlolit len aKристо, lukad navoivoian maii aGot.

Nəmauran aGot toviol həni evi sinəvanuan ṣisi

⁵ AMoses itos husur naṣisal hən na-gol-husur-nalo-an hən nəvanuan ḅinor len nəhon aGot, ike, “Nəvanuan togol ṣis nəsa nalo tokele, dereh tikad nəmauran.”*

⁶ Be naṣisal hən nadəlomian hən nəvanuan ḅinor len nəhon aGot imasil. Natosian siGot ekəmaiegai, ike, “Sagikele len nəloṃ ke, ‘ase tevi məhat vi lan nəmav?’ ”† (hən ḅesəhar aKристо vi pan hən ḅevi tarhət saṃ).

⁷ Ikele am ke, “Sagikele len nəloṃ ke, ‘ase tevi pan vi lan naut nəmatan?’ ” (hən ḅigol aKристо ḅile məhat dan nəmatan).

⁸ Be savi hən gəḅimasgol natgalenan. Natosian siGot ikele am ke, “Nasoruan siGot ipat pəpadaṅ ṅai, ipat len nabuṅoṃ, ipat len nəloṃ.” Enan boh nasoruan hən nadəlomian namt-tokel uri.

⁹ Nasoruan imaiegai ke: Gəḅikel koti len nabuṅoṃ ke, aYesu evi Masta, mai gəḅedəloṃi len nəloṃ ke, aGot igol aYesu ile məhat dan nəmatan, dereh aGot tilav kuv gaiug dan nəsaan saṃ.

¹⁰ Husur len nadəlomian enan dattokade len nəlodato, aGot eriṅi ke datunor len nəhon. Ale len na-kel-koti-an enan dat-tokele len nabuṅodato, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidato.

¹¹ Hum natosian siGot tokele ke, “Avan ideh toriṅ nəlon lan asike eləṅon isa sil toriṅ nəlon lan.”*

¹² Nasoruan enan ipat ṃos nəvanuan ṣisi, naut kəmas lotovi Ju o ləsavı Ju. AGot evi Masta salit ṣisi, ale ivoi masuṽ hən galit ṣisi lotousi hən ḅevi tarhət salito.

¹³ Husur natosian siGot ike, “Nəvanuan ṣisi lotous Na-sub aGot hən ḅevi tarhət salito, dereh tilav kuv galito dan nəpanismen hən nəsaan salito.”*

¹⁴ Be asike ləbīkad nadəlomian len aGot, leus mab hən ḅilav kuv galit dan nəpanismen? Ale asike ləḅesəsəloṅ hən na-kel-uri-an husur aGot, likad nadəlomian lan mabe? Ale asike avan ideh ḅikel ur aGot, ləsəsəloṅ hən na-kel-uri-an mabe?

¹⁵ Ale asike aGot ḅesəvati, avan ideh tikel uri mabe? Hum natosian siGot toke, “Evi natsua tovoı masuṽ nəboṅ nəvanuan togəṃ hən ḅikel na-kel-uri-an tovoı!”*

* 10:4: Namilen ke aKристо evurvur nəsa nalo topat ṃosi.

* 10:5: Lev 18.5

† 10:6: Hən naves 6-8, Deu 30.12-14

* 10:11: Isa 28.16

* 10:13: Jol 2.32

* 10:15: Isa 52.7

16 Be savi nəvanuan p̄isi lotogol husur na-kel-uri-an tovoi. Husur Isaiah ike, “Nasub̄ aGot, nəvanuan evis ηai lodəlom na-kel-uri-an sinamito!”*

17 Imagenan, nasəsəlon̄an evi nəkadun nədəlomian, ale nəvanuan gail loləboi ləbesəsəlon̄ ηai nəbōη avan ideh b̄ikel na-kel-uri-an husur aKristo.

18 Be nous nategai, losəsəlon̄ m̄au a? Evoi! Losəsəlon̄ boh! Hum natosian siGot toke,

“Nadololito ibar
naut p̄isi len navile a pan,

nasoruan salito ibar
navile a pan kavkav.”*

19 Be nous tasi ke, alat a Israel, ləsələboi səhoti a? Evoi! Loləboii! Husur a m̄o len nabūjon̄ aMoses aGot ikel mai galit ke,

“Len navoian sagw
van hən nalūvoh naut tiltile gail,
dereh nigol mititabulol bulos galito;

len navoian sagw
van hən nalūvoh hən nəvanuan lototətan
dereh nigol nəlomit tipān̄pāη.”*

20 Ale aIsaiah ikad na-il-ḅuri-an, isor siGot, ike,

“Alat ləsadōη ginau lusab̄ ginau,
novisi hən alat ləsaus kitev ginau.”*

21 Be isor husur alat a Israel ke,

“Len na-ləmas-buni-an sagw husur nəmaribōη kavkav
nosəsah hən navəlagw gəlaru
van hən nəvanuan ləsagol husur nəsa notokele,
nəkadulit tohaihai.”*

11

AGot samətahun alat a Israel

1 Ale nous nateg beti, aGot emətahun nəvanuan san gail a? Ao, səmagenan! Husur ginau novi auleIsrael sua. Ginau sua len nahəmar aPenjamin len nəpasusan siApraham.*

2 Aoa. AGot samətahun nəvanuan san gail gai toləboi galit sutuai tia.* Mitinau nəsa natosian siGot tokele husur aElijah nəbōη tokoblen mai aGot sil alat a Israel.

3 Ike, “Nasub̄ aGot, lugol ahai kelkel ur sam̄ gail lumat. Lu-lap̄up̄ul nəmel tutumavan sam̄ gail lumasirsir. Ginau səb̄ogw ηai nutoh, ale gagai ludon̄ ginau hən ləb̄igol nəb̄imat.”*

* 10:16: Isa 53.1 * 10:18: Psa 19.4 * 10:19: Deu 32.21 * 10:20: Isa 65.1

* 10:21: Isa 65.2 * 11:1: Flp 3.5 * 11:2: Psa 94.14 * 11:3: 1Ki 19.10, 14

⁴ Be na-sor-vari-an siGot imabe? Ike, “Ginau notəgau gat alalumān sagw lotovi 7,000 ləsalotu hən aPaal tovi got gəgəras, boŋ ideh.”*

⁵ Imaienan len nəboŋ ta daməŋai. Len navoian aGot toviol kəmas həni, ikad alat a Israel galevis aGot tolekis hən galito.

⁶ Ale aGot bilekis hən galito len navoian gai toviol kəmas həni, namilen ke salekis hən galito husur natideh lotogole. Be aGot talekis hən galit husur nəsa lotogole, navoian gai toviol kəmas həni asike tavi na-viol-kəmas-an, be tavi naŋurŋuran hən nəsa lotogole.

⁷ Ale imabe? Alat a Israel ləsəsəb̃ nəsa lotodoŋi, ləsəkad nəsa lotoləŋoni. Galit galevis aGot tolekis hən galito, lukade. Be galit ƣisi am nəkadulit iŋonŋon.

⁸ Hum natosian siGot toke,
 “AGot igol nənauan salit ipat buŋbuŋol,
 igol namətalit ləsəkəta,
 nədariŋalit ləsəsəseloŋ,
 van vəbar nəboŋ daməŋai.”*

⁹ Ale aTevit tovi kiŋ ike,
 “Nəhanian halit len natev tegəm vi hai tata,
 nalevlev ləb̃ibat lan,
 nəvat hən na-pes-həbetw-an
 mai nəpanismen salito.

¹⁰ Namətalit timotmot
 hən asike ləb̃əkəta,
 letəmadehw tabtab
 len namələsan hən nəsaan lotovusi.”*

¹¹ Beti neus maieg həni ke, alat a Israel, lupes həbetw hən ləb̃iteh vəmasig m̃au a? Aoa! Be bathut nəsaan salito, aGot igol naŋisal hən tolav kuv alat ləsavi Ju dan nəsaan salito, hən alat seIsrael ləb̃itaŋulol bulos galito husur lotoləŋon nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaan.

¹² Len nəsaan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat navile a pan. Bathut natehan silat seIsrael, aGot ivoi masuŋ hən alat ləsavi Ju. Bimaienan, alat seIsrael aGot tolekis hən galito, nəboŋ galit ƣisi ləberin̄ nəlolit len aKristo, navoian siGot dereh tepul səsəhov!*

¹³ Gagai nuke nisor mai gamit mətəsvi Ju. Bathut novi ahai piŋpisul silat ləsavi Ju, nusal suh nauman sagw notogole m̃os gamito.

* 11:4: 1Ki 19.18 * 11:8: Deu 29.4; Isa 6.10, 29.10 * 11:10: Psa 69.22-23

* 11:12: Alat seIsrael lomətahun aGot ale len namətahunian enan aGot igol natsua tovoi, ale ləberin̄ nəlolit len aKristo, len natenan aGot dereh tigol natsua b̃ivoi masuŋ səhori am.

14 Nuke nigol nəbathudud sagw gail a Israel nəlolit tevənoh nəsa məttofade, hən aGot bilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

15 Nəboŋ aGot topair dan alat a Israel, igol alat navile a pan loləboi ləbikad navoivoian maii. Be nəboŋ bilav təlmam hən alat a Israel, timabe? Dereh lehum ləbikad nəmauran dan nəmatan!

16 Datinau nabəta. Nəvanuan gail ləberin nahudhubəta hum nəhanian metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta kavkav evi siGot.† Ale datbinau nəhai, nəharhəte bevi siGot, namilen ke nəpashəte gail am lovi siGot.

17 Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol, tolaḅur nəpashəte galevis dani, lohum alat seIsrael. Ale gamit mətsavi Ju, mətohum nəhai oliv lototov lilihai. AGot esəhud hən gamit mai nəhai tomabule hən mətbigel nəpashət lotoməḅur. Ale gagai mətumaḅur len nəbathuhai oliv enan. Ehum mətukad nəmauran kitin aGot tokel gati mai aApraham mai nəpasusan san gail.

18 Imagenan, samtapatpat gamit məhat husur məttofel nəpashəhai len naut lotoməḅur lan. Mətovi nəpashəhai ŋai. Nəkadhuhai səmaur len gamito, gamit mətumaḅur len nəkaduhai.

19 Hum ma gəbikə, “Nəpashəhai gail, aGot ilaḅuḅur gail hən nəbige galito.”

20 Ekitin. Be aGot ilaḅuḅur galit husur ləsəkad nadəlomian lan, ale gumaḅur husur gotokad nadəlomian lan. Sagipapat gaiug məhat, be gemətahw.

21 Husur aGot biləḅuḅur nəpashət gail lototov len nəhai husur ləsəkad nadəlomian lan, asike gəbikad nadəlomian lan, dereh tiləḅur gaiug am.

22 Mitinau navoian mai nədaŋan aGot togole hən nəvanuan. Igol idaŋ hən alat lototeh, be gəberin nəloŋ tabtab len nagol-na-voi-an san, dereh tigol navoian hən gaiug. Asike gəbimaienan, dereh tita kuv gaiug.

23 Ale alat seIsrael ləbipair dan nə-par-dəlomi-an salito, dereh aGot tesuhud hən galit len nəhai. Husur aGot eləboi bəsəhud təlmam hən galito len nəhai.

24 Namilen imaiegai. Gaiug gohum nəpashət nəhai oliv totov lilihai, aGot tota kuvi, ale tosuhud həni len nəhai gai tomabule len nəhol san. Savi naḅide kitin hən nəhai hən nəpashəhai sua bitov len nəhai tile am. Be nəhai oliv aGot tomabule len nəhol san, alat seIsrael lohum nəpashəte gail. Ale emədmədaḅur ŋai

† 11:16: Num 15.19-21. Len naut egai nəboŋ tosor husur nabəta, isor husur naḅide aGot tokel mai alat seIsrael ke, nəboŋ lotoməḅur nəhol, len nəmatuan, nəhanian metəkav evi siGot, mai nabəta metəkav lotopani evi siGot. Ale nabəta metəkav bevi siGot, namilen ke nabəta piḅi evi siGot. Namilen ke, aApraham mai anatun mai aməhaibən ləbevi siGot, ale nəpasusan salit gail, galit tu lovi siGot.

hæn aGot ðesuhud tælmam hæn næpashæt gail len nêhai lototov matmat lan.

Nælon aGot itaŋis nævanuan þisi

²⁵ Bathudud nadølomian, nomætahun mætþætøtan hæn nakitinan sua tosusuah, be nuke mætæløboii hæn asike mætþipatpat gamit mæhat len namitisau samito. Alat seIsrael, nækadulit ihaihai, ale dereh tihaihai van vøbar galit þisi aGot tolekis hæn galit læsavi Ju, læberin nælolit lan.

²⁶ Len nævide tomaien an aGot dereh tilav kuv aIsrael þisi dan næsaan salito. Hum natosian siGot toke,

“Atesua þilav kuv nævanuan san gail,

dereh tegam len naut aSion,

dereh tipair hæn næpasusan siJakop,

nælolit toþov hæn ginau, aGot,

dan næsaan salito.

²⁷ Ale egai evi na-kel-gati-an sagw van hæn galito

notota gati len nahæsagw, ke,

dereh nitariv kukuv næsaan salit gail.”*

²⁸ Tarhæt na-kel-uri-an tovoi alat seIsrael lotomætahuni, lovi enemi siGot. Be gamit mætsavi Ju, mætukab hæn natenan, mætukad navoian aGot toviol kæmas hæni. Avil aGot elømas bun galit sal, husur tolekis hæn galit lotovi næpasusan siApraham, aIsak mai aJakop.

²⁹ Husur næboŋ aGot tolekis hæn nævanuan toviol maii, nænauan san sagøgel boŋ ideh.

³⁰ A nŋo gamit mætsavi Ju, mætomætahun næsa aGot toløŋoni. Be gagai ilolosa hæn gamito, ivoi hæn gamito husur alat seIsrael lotomætahun næsa toløŋoni.

³¹ Len nævide tomaien an, gagai alat seIsrael lomætahun næsa aGot toløŋoni, gol ke, len nævide aGot tololosa hæn gamito, dereh tilolosa hæn galit tøtas am.

³² Husur nævanuan þisi læsagol husur næsa aGot tokele, ale iþaŋis gat galit len nævide enan, hæn þilolosa hæn galit þisi.

Næ-sal-suh-aGot-an

³³ O numanman len namitisau mai naløboian siGot artotibau masuŧ, artoyalal habat! Datodødas datþæløboi næ-sab-søhoti-an mai naþisal san gail.*

³⁴ Hum natosian siGot toke,

“Ase eløboi nænauan siNasuþ aGot?

Nasoran siŧe eløboi þevi tarhæt san?*

³⁵ Ase ilav natideh mai aGot

tonor hæn aGot þisar gele?!”*

* **11:27:** Isa 59.20-21, 27.9 * **11:33:** Isa 55.8; Psa 92.5, 139.6 * **11:34:** Isa 40.13

* **11:35:** Job 41.11

³⁶ Husur aGot igol natit p̄isi, ale len nēdaŋan san natit p̄isi losuh hən ləbēvi esan. Mitisal suh nəyalyalan san vi sutuai! Ganan.

12

Naviolan hən natutumavan tomaur

¹ Imagenan, bathudud nadəlomian, husur nəlōn aGot totaŋis gidato, nonjir gamito ke: Viol hən nibemito mai aGot hum naviolan hən natutumavan tomaur, hən bēvi esan səbōn, hən gai bēhəhaṽur masuṽ həni. Enan evi naṽisal kitin hən mət̄bilotu hən aGot.

² Samtigol tətōṽ hən navide gail hən navile eg a pan. Be aGot tegəgel hən gamito; tegəgel hən naṽisal hən nənauan samito hən biveveu. Bimaienan, dereh mitinau kitev nəsə aGot toləŋoni, mətələboi səhoti, hən mət̄bigol nəsə tovoi, nəsə tonor, nəsə togol aGot tohəhaṽur həni.*

³ Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau, nukele hən gamit ṽisusua ke, saginau gaiug gabag tesəhor nakitinan husur gaiug. Be len natibauan o nakəkerehan hən nadəlomian aGot tolav mai gamit ṽisusua, mitinau kot nakitinan hən gamit səbōmito.

⁴ Niben nəvanuan ikad nahudhute isobur, ale nahudhut ṽisusua ikad nauman san totile.

⁵ Imaienan hən alat lotoriŋ nəlolit len aYesu. Gidat datosobur datovi niben tosua len aKristo. Ale gidat ṽisusua datovi sidat gabag.

⁶ Datukad naviolan tiltile gail lotonor hən navoian aGot toviol kəmas həni mai gidato. Gəbikad naviolan hən gəbikel ur nəsə aGot tokel mai gaiug, gikel ur napisulan siGot tinor hən nadəlomian sam̄.

⁷ Gəbikad naviolan hən gəbēvi tarhət sinəvanuan gail, gevi tarhət salito. Gəbikad naviolan hən gəbēpusan, geṽusan.

⁸ Gəbikad naviolan hən gəbīgol nəvanuan gail ləbeləŋon bivoi am len nəlolito, gigol leləŋon tivoi am len nəlolito. Gəbikad naviolan hən gəbēviol, geviol habat. Gəbikad naviolan hən na-il-a-m̄o-an, len na-il-a-m̄o-an sam̄ geum tivoi. Ale gəbikad naviolan hən nəlōm̄ bītaŋis nəvanuan gail, gigole len nahəhaṽuran.*

⁹ Na-ləmas-buni-an satevi nagəgərasan, timaskitin. Mətahun bun natideh tosa len nabunusian siGot. Təgau gat nəsə tovoi len nabunusian siGot.

¹⁰ Ləmas masuṽ hən gamit gabag hum mət̄tovi alatmiṽan. Putsan gamit gabag len nənauan samito səhor gamit səbōmito.

* 12:2: 1Pit 1.14 * 12:8: Hən naves 4-8, ris 1Kor 12.4-11

11 Sagipetēmas len nauman siGot be timaur mētañ hum aNunun aGot toŭuv vivi mēhat len nēloñ.

12 Bathut nē-vatvat-viri-an gotokade len aGot, gehēhaŭur. Nēboŋ na-lēŋon-isa-vēsa-an ħibar gaiug, gidan ħuri len na-toh-mēdaŭ-an sam̃. Gidan len na-sor-tuŭ-an.

13 Nēboŋ nēvanuan siGot lēbēmidol, gevi tarhēt salito. Gehēhaŭur hēn nametĥos gail lēbēbis lohoim sam̃.

14 Geus aGot hēn ħivoi hēn alat lotomēdas gaiug gol gotolēŋon tosa vēsa. Geusi hēn ħivoi hēn galito, sageusi hēn ĥemēdas galito.*

15 Gehēhaŭur mai alat lotohēhaŭur. Gelēŋon tisa, gitan mai alat lotolēŋon tosa, lototaŋ.

16 Mitinau gamit gabag hum mēttoĥitoŭ ħai. Sagipatpat gaiug mēhat len nēnauan sam̃, be gehēhaŭur hēn gēĥitah mai alat lotovi ut kēmas. Len nēnauan sam̃ sēĥom̃ saginau ke gotokad namitisau hēn nēmauran tonor.*

17 Sagivar tēlmam hēn nēsaan van hēn avan ideh togol tosa hēn gaiug. Len natideh gēĥigole, gol husur naĥisal nēvanuan ĥisi lotolēboi lēbēkēta sēhoti ke tovoi.

18 Len natideh topat len gaiug, gēĥelēboi gēĥigole, gikad natēmat mai nēvanuan ĥisi.

19 Gamit notolēmas bun gamit ĥisi, samtigol nasisilan. Riŋi hēn nēlol paŋpaŋ tonor siGot ĥigole. Bathut len natosian, Nasuĥ aGot ike, “Nasisilan ipat len ginau. Ginau dereh nipansēm alat lotogol tosa hēn gamito, ipat len ginau.”*

20 Be hum natosian siGot tokele am ke, “Naenemi sam̃ ĥimalkēkat, gevēħani. Bimaduh, lav natideh maii hēn ĥemuni. Nēboŋ gēĥigol natenan, nahurun dereh tisa masuŭ.”*

21 Nēsaan satesēhor gaiug; be gesēhor nēsaan hēn navoian.

13

Riŋ gamito len navēlan nēgavmen

1 Nēvanuan ĥisi lerin galit sēĥolito len navēlan nēgavmen lotoil a mō. Husur nēdaŋan hēn na-il-a-mō-an ideh topat, aGot idam̃ hēni. Ale alat lotoil a mō, aGot itabtabuh len galito.

2 Imagenan, avan ideh tomētahun alat lotoil a mō, emētahun nēsa aGot totabtabuh lan, ale ilav nēpanismen gēm hēn gai gabag.

3 Husur alat lotoil a mō lēsagol namētahwan len alat lotogol tonor be len alat lēsagol sanor. Gēĥelēŋon ke asike gēĥemētahw

* 12:14: Mat 5.44; Luk 6.28

* 12:16: Isa 5.21; Pro 3.7

* 12:19: Deu 32.35

* 12:20: Pro 25.21-22

len nabiltivanuan hən nəgavmen, gigol nəsa tonor ale dereh tisor sal suh gaiug.

⁴ Husur gai evi nəvanuan nauman siGot n̄os navoian bivan hən gaiug. Be gəbigol b̄isa, gemətahw! Husur ikad nədaŋan hən b̄ipanssem gaiug. Evi nəvanuan nauman siGot toum san hən b̄ipanssem alat lotogol tosa.

⁵ Imagenan, gerin̄ gaiug gabag len navəlan nəgavmen hən asike gəb̄ipanis. Ale natsual am, gole hən nəloŋ b̄imasil len nabunusian siGot.

⁶ Husur natenan, geŋur nətaks sam̄. Husur alat lotoil a n̄o, loum siGot nəboŋ lotogol tabtab hən nauman salito len nəgavmen.

⁷ Gilav mai nəvanuan gail nəsa tonor hən gəb̄ilavi. Bevi nətaks o nəlaisens, ŋur nətaks, ŋur nəlaisens. Binor hən gəb̄erin̄ avan ideh a məhat len nənauan sam̄, riŋi a məhat. Binor hən gəb̄eputsani len nənauan sam̄, putsani.*

Məteləmas bun gamit gabag

⁸ Samtikabut sivan ideh. Be nə-ləmas-buni-an tevi nəkabut samito len gamit gabag. Husur gəbeləmas bun nəvanuan, gugol p̄is nəsa nalo siMoses tokele.

⁹ Husur nalo ike, “Sagol naitian tobur kotov nəlahan, sagigol avan ideh timat,* sagevənah, sa-nəloŋ tevənvənah.” Galenan mai nakelean ideh am todaŋ, nasoruan sua ikel ur p̄is gail. Ekəmaiegai ke: “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.”*

¹⁰ Nə-ləmas-buni-an sagol səsa hən avan ideh. Imagenan, nə-ləmas-buni-an igol p̄is nalo siMoses.

¹¹ Mitimasgol natenan husur mətoləboi namityal ipair p̄isi tia. Evi namityal hən mət̄bilele dan nəpatan samito. Husur gagai namityal hən aKris̄to b̄ilav kuv gidato dan navile eg a pan tosa egəm pəpadaŋ səhor ta n̄o, nəboŋ dattomadhakad nadəlomian lan.

¹² Nalenmariug inoŋ ta bogai, nalennəyal pəpadaŋ b̄evisi. Imagenan datinoŋ dan natit gail hən nəmargobut. Datikol len gidato nahurabat nəbalan hən nam̄ial.

¹³ Len nəmauran sidato datitoh len nəvide tonor hum dattotoh len nalennəyal. Sadatigol naitian totaŋtaŋor len nabiltihan̄an mai natərogan, sadatetərog, sadatigol naitian tosa, sadatigol nəvide tosa totaŋtaŋor hum nalipah, sadateŋit̄vituh, sadatitaŋbulol bulos gidat gabag husur nəlodat tovənvənah.

* **13:7:** Mat 22.21; Mak 12.17; Luk 20.25 * **13:9:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai.

* **13:9:** Exo 20.13-17; Deu 5.17-21; Lev 19.18

¹⁴ Mitalav kot naḅoruan siMasta sidato, aYesu Kristo sumñan tovi nahurabat dattosuni, hən gai ḅiwol hən nəmauran sidato. Samtinau naḅisal ideh hən mətḅigol nəsə naḅoruan nəsəan samito ḅeləḅoni.

14

Alat, nadəlomian salit sədaŋ

¹ Nəvanuan gail nadəlomian salit sədaŋ, mətəhəhaṽur hən ləḅitah mai gamito. Samteṽitṽituh mai galit husur nənanuan salit səḅolito.*

² Nəvanuan, len nadəlomian san, eləḅoi ḅihan natideh, be togon nadəlomian san sədaŋ, ihan nəhanian totov len tan ḅai.

³ Nəvanuan tohan natit ḅisi, satinau ke gəlar togon tovi ut kəmas. Ale nəvanuan səhan natit ḅisi gai satisaḅ səhoti ke togon tohan natit ḅisi timaspanis, husur aGot ehəhaṽur hən atenan totah maii.

⁴ Gaiug ase hən gəḅisaḅ səhoti ke nəvanuan nauman sinəvanuan togon timaspanis? Eum simasta san ḅai, ale ipat len amasta ḅai hən ḅikele ke togol tovoi o tosa. Ale dereh tigol nəsə tonor, husur Nasuḅ eləḅoi ḅevi tarhət san hən ḅigole.

⁵ Ale natsual am: Nəvanuan inau ke nəmariboŋ sua ivoi səhor nəmariboŋ gail am, ale nəvanuan togon inau ke loḅitḅitov ḅai. Ipat len gamit ṽisusua hən mətḅinau səhoti len nənanuan samito.*

⁶ Gai tonau ke nəmariboŋ sua tovoi buni, igole hən ḅeputsan Nasuḅ. Ale gai tohan naməḅod, ihani mōs Nasuḅ, husur esipa vi təban aGot hən, beti ihani. Ale gai səhan naməḅod, igole hən ḅeputsan Nasuḅ, ale esipa vi təban aGot.

⁷ Husur gidat ideh satoh mōs gai səḅon ḅai, gidat ideh səmat mōs gai səḅon ḅai.

⁸ Datḅitoh, datḅikad nəmauran, datukade hən datḅeputsan Nasuḅ. Datḅimat, datumat hən datḅeputsan Nasuḅ. Image-nan, datḅitoh o datḅimat, datovi siNasuḅ.

⁹ Husur aKristo imat mai imaur təlmam hən ḅevi Masta silat lotomat mai silat lotomaur.

¹⁰ Ale gaiug gəsəhan naməḅod, imabe gotosaḅ səhoti ke awawa sam len nadəlomian timaspanis? Ale gaiug gotohan naməḅod, imabe gotonau ke awawa len nadəlomian evi ut kəmas? Husur gidat ḅisi dereh dateil len nəhon aGot hən ḅepəpəhun navoian dan nəsəan dattogol gail.

¹¹ Husur len natosian siGot, Nasuḅ aGot ike, “Egai ekitin hum nakitinan ke nototoh:
nəvanuan ḅisi dereh letəḅedur bathuriegw;

* **14:1:** 1Kor 8.7-13, 10.23-33 * **14:5:** Kal 4.10; Kol 2.16

nabunjon nəvanuan p̄isi likel uri ke ginau, ginau novi Got.”*

12 Imaienan gidat p̄isi dereh dateil len nəhon aGot hən datbikel ur nakitinan husur natit p̄isi gidat səbodot dattogole.

13 Imagenan sadatisab̄ səhoti am ke gidat gabag datipanis. Avil datinau koti ke asike datugol natideh hən b̄igol awawa len nadəlomian b̄ipes habetw hən b̄iteh len nəsaan.

14 Len nabonan notokade mai aYesu Kristo, noləboii, noləboi səhoti ke nəhanian p̄isi ivoi. Avan ideh b̄ihani asike igol ebiñb̄iñal len nabunusian siGot. Be avan ideh b̄inau ke nəhanian sua tob̄iñb̄iñal len nabunusian siGot, len atenan, nəhanian enan ebiñb̄iñal.

15 Awawa len nadəlomian b̄eləjon b̄isa husur nəsa gotohani, len nəmauran sam̄ gəsahusur naḫisal hən na-ləmas-buni-an am. Len nəsa gəb̄ihani sagemədas awawa sam̄, aYesu tomat m̄osi.

16 Natsua b̄ivoi len nabunusian sam̄, be b̄emədas nadəlomian siwawa sam̄, sagigole. Gəb̄imaienan avan ideh edədas b̄isor b̄isa hən naḫide sidato.

17 Husur natohan pipihabəlan aGot səpat len nəsa datb̄ihani o datb̄emuni. Ao, ipat len nanoran aGot togol dattokade len nəhon, mai natəmat, mai nakemkeman dattokade len aNunun aGot.

18 Husur gəbeum seKristo magenan, dereh aGot tehəhaḫur hən gaiug, mai len nabunusian sinəvanuan gail, gunor.

19 Imagenan, dateum kitev natit gail lotogol natəmat mai natit gail lotogol gidat gabag datb̄idaŋ am len aNunun aGot.

20 Sadatemədas nauman siGot sil nəhanian ŋai. Nəhanian p̄isi iveveu, be gəb̄ihan natideh b̄igol awawa len nadəlomian b̄ipes habetw, teh len nəsaan, gaiug gugol nəsaan.

21 Ivoi hən asike gəb̄ihan naməḫod o gəb̄emun nəwain o gəb̄igol natideh b̄igol awawa sam̄ len nadəlomian b̄iteh len nəsaan.

22 Ale nəsa gotodəlo mi husur natgalenan, təgau gati len gaiug mai aGot səboməru. AGot ehəhaḫur hən alat lotogol nəsa lotoləboi tonor len nəlolit tomasil.

23 Gəb̄ikad nə-lon-uri-an, be gəb̄ihan natsua gəsə nau ləboii ke tovoi, gugol nəsaan. Husur nəsa gotogole sahusur nəsa gotodəlo mi. Gəb̄igol natideh gotodəlo mi ke sanor, gugol nəsaan.

15

Nau nəvanuan tile

1 Gidat dattodaŋ len nadəlomian, len nə-daŋ-b̄uri-an datimasbulatut dan natideh b̄igol galit ləsədaŋ len nadəlomian

* 14:11: Isa 45.23

lǽbigol nǽsaan. Sadatehusur naŵide togol gidat sǽbodot ƚai datohǽhaŵur.

² Gidat ŵisusua datimashusur naŵide togol nǽuanan tile ƚǽhǽhaŵur lan, hǽn ƚeui tarhǽt san, hǽn nadǽlomian san ƚidan am.

³ Husur aKristol sahusur naŵide gai sǽbon tohǽhaŵur lan, igol nǽsa aGot tolǽƚoni ƚai. Hum natosian siGot toke, “Nasor-mǽdasi-an silat lotokele hǽn lǽbemǽdas gaiug, aGot, ibar ginau.”*

⁴ Natit ƚisi len natosian siGot, lutosi sutuai hum naƚusanan mǽos gidato hǽn datƚikad nǽ-vatvat-viri-an. Len nǽ-dan-ƚuri-an mai nasoruan siGot togol dattolǽƚon tovoi am len nǽlodato, datuvatvat vir natit ƚisi aGot tokel gati.

⁵ AGot tovi nǽkadun nǽ-dan-ƚuri-an togol dattolǽƚon tovoi am len nǽlodato, gai tigel mitikad naƚonan mai gamit gabag, tinor hǽn nalǽƚonian seKristol, aYesu.

⁶ Timaienan hǽn mǽtǽsua len nǽnauan mai nakelean, hǽn mǽtǽsal suh nǽyalyalan siGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

⁷ Imagenan, hum aKristol tohǽhaŵur hǽn totah mai gamito, mǽtehǽhaŵur hǽn mǽtǽtah mai gamit gabag, hǽn nǽuanan gail lǽbisal suh nǽyalyalan siGot.

⁸ Husur nukel mai gamit ke, aKristol egǽm vi vanuan nau-man seJu gail hǽn ƚimasil ke aGot ekitin. Na-kel-gati-an gail aGot tokel mai atǽmalit ta sutuai, aKristol egǽm hǽn ƚigol nǽkel-gati-an galenan lǽbisarpoh.

⁹ Be egǽm mǽos natsual am. Egǽm hǽn alat lǽsavi Ju lǽbisal suh nǽyalyalan siGot husur nalolosaan san, hum natosian siGot toke,

“Imaienan dereh nisal suh gaiug

len naluŵoh hǽn nǽuanan naut tiltile gail.

Dereh nekǽkai hǽn nǽbe gail

hǽn nǽbeputsan nahǽsaŵ.”*

¹⁰ Ikele am ke,

“Gamit mǽttovi naluŵoh

hǽn nǽuanan naut tiltile gail,

mǽtehǽhaŵur ƚonƚon mai nǽuanan san gail!”*

¹¹ Ikel tasi am ke,

“Gamit mǽttovi naluŵoh

hǽn nǽuanan naut tiltile gail,

mitisal suh Nasuƚ aGot.

Nǽuanan gail ƚisi, lisal suhi.”*

¹² Ale aIsaiah am ikele ke,

* 15:3: Psa 69.9 * 15:9: 2Sam 22.50; Psa 18.49 * 15:10: Deu 32.43 * 15:11: Psa 117.1

“Sua len nəpasusan siJesse dereh tevisi,
 dereh tile məhat
 hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail
 ləbitoh pipihəlan.

Dereh livatvat viri ke tigoł nəsa tokel gati.”*

¹³ AGot tovi nəkadun nə-vatvat-viri-an tigoł nəlomit tepul hən nakemkeman p̄isi mai natəmat husur məttoriŋ nəlomit lan. Hən ke, len nədaŋan seNunun aGot, dereh mətepul səsəhov hən nə-vatvat-viri-an.

APol, ahai pispisul m̄os alat ləsavi Ju

¹⁴ Bathudud sagw len nadəlomian, ginau gabag noləboi səhoti ke, gamit mətopul hən navoian m̄os nəvanuan, mətopul hən naləboian p̄isi ale mətoləboi mətbeṽusan gamit gabag.

¹⁵ Ginau nəsaməmau hən nototos husur natgalevis van hən gamito hən nəbeliv nənauan samit təlmam hən galenan. Nokəmaiegai husur len navoian aGot toviol kəmas həni,

¹⁶ novi nəvanuan nauman seKris̄to, aYesu m̄os alat ləsavi Ju. Nosum̄an ahai tutumav notokel na-kel-uri-an tovoi siGot, hən alat ləsavi Ju ləbegəm vi naviolan hən natutumavan aGot bəhəhaṽur həni, aNunun aGot togol ke naviolan enan evi siGot səḃon ɲai.

¹⁷ Imaienan, len nauman p̄isi sagw m̄os aGot, noṽiv husur evi aKris̄to aYesu ɲai togole.

¹⁸ Asike nusor husur natideh am, be nukel nəsa ɲai aKris̄to togole nəboŋ notoum san. Len nəsa notokele mai nəsa notogole, aKris̄to esəhar alat ləsavi Ju hən ləbigol husur nəsa aGot tokele.

¹⁹ Loriŋ nəlolit lan bathut namerikel gail lotomaŋmaŋ lan, namerikel gail notogole len nədaŋan seNunun aGot. Imaienan, ginau nukel p̄is na-kel-uri-an tovoi seKris̄to, tuḃat len naut a Jerusalem van van van vəbar naut a Ilirikum.

²⁰ Nəboŋ nototuḃat len nauman egai van vəbar daməɲai, noləŋon masuṽ hən nəḃikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut ləsələboi aKris̄to lan boŋ ideh. Nəsələŋon nəḃikel uri len naut ideh nəvanuan tile tokel uri lan tia.*

²¹ Be hum natosian siGot tokele husur aKris̄to, ike, “Alat, avan ideh sakel ur atenan mai galito, dereh lerisi, ale alat ləsəsəḃon, dereh leləboii.”*

²² Nauman sagw len naut tiltile gail ipatpat gol ginau hən asike nəbegəm ris gamito.*

* 15:12: Isa 11.10 * 15:20: Len nasoruan ta Kris̄ ike, nəsaləŋon nəḃeum hən naim len nəpaudesen sinəvanuan tile. * 15:21: Isa 52.15 * 15:22: Rom 1.13

APol ike tevi Rom

²³ Be gagai nunon len nauman sagw len naut galegai, ale naut kemas nasihau tosobur lotovan, nolonon masuv hani sal ke negam ris gamito.

²⁴ Nunau utaut han nabevi Spen, ale len nayaran sagw vana, nuke neris gamit a Rom. Nabon nabitoh kakereh binon len nahahaauran samito, nuke matevi tarhat sagw len napisal van.

²⁵ Be nevi Jerusalem bai han nabevi tarhat silat lotovi siGot ei.

²⁶ Husur alat siYesu a Masetonia mai a Akaia lohahaaur han lotobubulah vat mos alat lotovi mesal len navanuan siGot gail a Jerusalem.

²⁷ Lohahaaur han lotomaienan husur lunau ke lotokabut seJu gail. Husur alat lasavi Ju, labihan katapol mai naJu siGot gail len nauran aNunun aGot toviol hani, inor han labevi tarhat salito len natit lotokade.†

²⁸ Na nabon nabitariv nevatevagai mai galito, nabon nabigol nauman eg binon, dereh niyar tur len naut a Rom vi Spen.

²⁹ Noloboi ke nabon nabibar naut samito, aKristo dereh teviol han navoian kavkav mai gidato.

³⁰ Bathudud nadalomian, husur dattorin nelodat len aMasta sidato, aYesu Kristo, mai husur aNunun aGot togol datolomas bun gidat gabag, nous idan ke, mitibon mai ginou len naban sagw len na-sor-tuv-an samito mos ginou van han aGot.

³¹ Mitoris tuv han aGot bilav kuv ginou dan navelan alat a Jutea lotomatahun labigol husur nasa aGot tokele. Sor tuv han alat siGot len naut a Jerusalem labehahaaur han nevatevabilar mai galito.

³² Beti, aGot belononi, dereh negam han gamito len nakemkeman, han navanuan sagw bimaaur telmam len natohan sagw mai gamito.

³³ Ale aGot tovi nakadun natemat, titah tin mai gamito! Ganan.

16*Na-ke-ivoi-an siPol gail*

¹ Nuke nisor husur napahaaur sua tovoi begam han gamito, asike idareh. Alitenan evi avavinenamito len nadalomian, nahasan aFipe tovi atikon taban alat siYesu len naut a Kenkrea.*

² Nabon begam han gamito, len nahasan Nasub, len navide tonor han alat siGot, matedehahaaur hani hum tovi pahaaur

† **15:27:** Han naves 25-27, ris 1Kor 9.11, 16.1-4 * **16:1:** Uman 18.18. Kenkrea evi navile sua bitas papadan han nabiltivile a Korint.

siNasub. Bemidol len natideh, nuke mætevi tarhæt san husur gai evi tarhæt sinəvanuan isobur, ale ginau am, evi tarhæt sagw.

³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aPriska[†] mai aAkwila alarmisoan artoum mai ginau len nauman seKristo, aYesu.*

⁴ Arorinj gəlar gabag pəpadaŋ hən nəmatan mōs nəmauran sagw. Savi ginau ŋai, be alat siYesu ləsavi Ju len naut tiltile losipa vi təban gəlaru.

⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu lotobonbon lohoim səlaru.

Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aEpinetus notoləmas buni. Gai nəvanuan metəkav len naprovens Asia torinj nəlon len aKristo.

⁶ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aMeri toum habat samito.

⁷ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAdronikus mai aJunias, naJu gəlaru sumān ginau, artotoh len naim bəbaŋis mai ginau.[‡] Arovi biltivanuan len ahai pispisul gail ale arorinj nəlolaru len aKristo a mō, ginau a tahw.

⁸ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aAmpliatu notoləmas buni len Nasub.

⁹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aUrpanus toum seKristo mai ginamito. Ale kel na-ke-ivoi-an sagw mai aStakis notoləmas buni.

¹⁰ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aApelles tovi nəvanuan tin seKristo. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh len naim siAristopulus.

¹¹ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aHerotion tovi Ju sumān ginau. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai alat lototoh lohoim siNarsissus lotovi siYesu.

¹² Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aTrifaena mai aTrifosa napəhaʔut eru artoum todaŋ siNasub. Kel na-ke-ivoi-an sagw mai aPersis notoləmas buni. Alitenan eum idaŋ siNasub.

¹³ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aRufus, Nasub tolekis həni hən ʔevi esan səbōn. Kel na-ke-ivoi-an mai anan tosumān tovi anana sagw.*

¹⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aSinkritus, aFlekon, aHermes, aPatropas, aHermas mai nəbathudud nadəlomian lotobonbon mai galito.

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai aFilolokus, aJulia, aNereus mai aʔavinen. Kele am mai aOlimpas mai nəvanuan pisi siGot lotobonbon mai galito.

¹⁶ Len na-ləmas-buni-an siGot mætəsum nətərhomit gabag hən mətʔikel na-ke-ivoi-an mai gamito. Alat siYesu len naut pisi luke “Ivoi,” mai gamito.

[†] **16:3:** *Priska:* Len naut tile am gail lokis aliten aPrisilla am. * **16:3:** Uman 18.2

[‡] **16:7:** Nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan ta Kris luke *aJunias* evi pəhaʔut sua, hum ma tovi asoan *aAdronikus*. * **16:13:** Mak 15.21

17 Bathudud nadəlomian, nous idañ ke, nəvanuan lotogol nəvanuan lotopəpəhw, naḡusanan salit togol nəvanuan b̄iteh dan nadəlomian, naḡusanan salit gail ləsanor hən naḡusanan məttofade a m̄o; mətələləgau hən asike ləbēmədas gamito. Mətebulatut dan galito.

18 Nəvanuan lotomaienan ləsagol nauman seKristo, be loum m̄os nabəhaṽulit ḡai. Len na-sor-malum̄lum̄-an mai na-sor-hehe-an salito, logəras nəlon nəvanuan ləsənau nagəgərasan.*

19 Nəvanuan p̄isi losəsəlōḡ tia hən na-kel-uri-an ke məttoḡol husur nəsa aKristo tokele. Imagenan nohəhaṽur masuṽ. Be nuke mitikad namitisau hən na-gol-na-voi-an ale nuke mitikad natətanan hən nəsa tosa.

20 Beti asike idareh aGot tovi nəkadun natəmat, dereh teil dasdas aSetan pipiriemit gail.

AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

21 ATimoti toum mai ginau ike, “Ivoi,” mai gamito. ALusius, aJason mai aSosipata lotovi Ju sum̄an ginau, galit am luke, “Ivoi,” mai gamito.*

22 Ginau, aTertius nototos nalobulat napisulan egai siPol, ginau notovi nəvanuan siNasub, nuke, “Ivoi,” mai gamito.

23-24 AKaius, ginau aPol nototoh lohoim san, gai ike, “Ivoi,” mai gamito. Alat siYesu len naut egai luḡonḡon len naim san. AErastus totəgau nəvat hən nabiltivile egai, ike, “Ivoi,” mai gamito. AKwartus, awawa sinamit len nadəlomian, gai am ike, “Ivoi,” mai gamito. §

25 Datisal suh aGot! Hum notokele len na-kel-uri-an sagw tovoi tokel kot aYesu Kristo, aGot eləboi b̄igol mət̄bidaḡ am len nadəlomian samito. Na-kel-uri-an tovoi notokel uri evi na-sor-utaut-an siGot tosusuah sutuai sutuai vəbar nəboḡ ta daməḡai.

26 Be gagai aGot ikel vəhoti. AGot itoh vi sutuai, ale husur nakelean san todaḡ, len nasoruan san ahai kelkel ur gail lototosi, ikel vəhoti. Ikele mai naluṽoh p̄isi hən nəvanuan naut tiltile gail hən ləberinḡ nəlolit lan, ale gol husur nəsa tokele.

27 Len aYesu Kristo datisal suh aGot tovi aGot səḡon tokad namitisau hən nəmauran tonor. Datisal suh nəyalalan san vi sutuai! Ganan!

* 16:18: Flp 3.19 * 16:21: Uman 16.1-3 § 16:23-24: Uman 19.29; 1Kor 1.14; 2Tim 4.20. Natosian galevis ta sutuai losuhud hən naves egai: ²⁴ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamit p̄isi. Ganan.

1 Korint

Naloʻbulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi mōs nəsa?

APol itosi hən bevi tarhət silat siYesu len naut a Korint len nəsaban lotokad gail.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos naloʻbulat napisulan egai ʔais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 57 nəboŋ totoh len navile Efesus.

Len nəyaran siPol gail, evi lan navile sua ale itoh ei, ikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu. Nəboŋ nəvanuan galevis lukad nadəlomian, itabtabuh len naelta gail ale evi lan navile tile am. Len naut a Korint aPol itoh len nasihau esua hudhute. Len nalennəyal isod naim nətaʔolen gail mōs nəvat, ale len nalenmariug mai len nəSappat eʔusan husur aYesu. Nəboŋ aPol toriŋ naut ideh, isor tuʋ mōs alat siYesu ei, ale itos naloʻbulat napisulan van hən galito hən ləbinau gat naʔusanan san ale hən aPol biŋol ləbikad nədaŋan hən ləbeil gəgat len nadəlomian salito mai len nəbonan lotokade sumian alat siYesu. Naloʻbulat egai imaienan.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan (1.1-9)

2) Alat siYesu loʻvitvituh husur nəvanuan na-il-a-mō-an gail (1.10-4.21)

3) Alat siYesu ləsagol natideh, naut kəmas galit sua igol naitian tosa habat (5.1-13)

4) Galevis len alat siYesu lukot hən galevis am len nakotan silat ləsəkad nadəlomian (6.1-11)

5) Alat siYesu galevis ləsənau ke limashusur nəvide aGot toləmasi len nəvide salit hən naitian (6.12-20)

6) APol isor var nausian gail alat a Korint lotousi. Nəsa inor len nəvide hən naitian mai nəmauran naitian toʻbuer lan? (7.1-40)

7) APol isor var nausian husur naməŋod nəvanuan gail lotoviol həni mai nələblab gail len natutumavan (8.1-11.1)

8) Nəvide tonor len nalotuan van hən aGot imabe? (11.2-14.40)

9) Alat lotokad nadəlomian lotomat, dereh limaur len nəboŋ ta tahw balai o teʻbuer? Bimagenan, dereh tevisi mabe? (15.1-58)

- 10) Alat siYesu lepipisah vat mabe mōs alat lotokad nadəlomian len naprovens Jutea? Ale ase titarive van hən ðeviol həni mai galito? (16.1-4)
- 11) Na-sor-utaut-an siPol mai galevis am lotoke levi Korint hən ləberis alat siYesu ei (16.5-12)
- 12) Nə-maris-kotovi-an mai nasudəlañian (16.13-24)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos naləbulat napisulan egai. Len naləjonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aʋadato len nadəlomian, aSostenes, namrutosi.*

² Nutos naləbulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, aGot tokis gamit hən mətʃevi esan səʃon.* Len aKristo aYesu mətovi vanuan siGot səʃon, gamit mai nəvanuan ʃisi len naut ʃisi lotoriŋ nəlolit len aMasta sidato, aYesu Kristo, aMasta salito mai aMasta sidato.

³ AGot aTəmadato mai Nasuʃ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan

⁴ Akis nosipa vi təban aGot hən gamito. Nosipa vi təban hən navoian san gai toviol kəmas həni mai gamito len aKristo aYesu.

⁵ Len aKristo, len naʃisal ʃisi, aGot igol mətəpul hən naviolan san gail, nasoruan ʃisi mai naləboian ʃisi.

⁶ Natenan igol nakitinan hən na-kel-uri-an husur aYesu Kristo namttokel mai gamito, iʃarʃar.

⁷ Imaienan, nəboŋ məttoth vir natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo (nəboŋ məttołəjon masuʃ hən natəlmaman san), mətəmidol len naviolan ideh seNunun aGot.

⁸ Dereh tigol mitidaŋ van vəbar nagilen, hən asike mətʃikad natideh tosa len gamito tonor hən mətʃipanis sile len nəboŋ siMasta sidato, aYesu Kristo.

⁹ Ale dereh aGot tigol natenan mōs gamito, husur akis igol nəsa tokele. Ale aGot ekis gamit hən mətʃiʃon mai aNatun tovi aYesu Kristo, aMasta sidato.*

Napəphwan len alat siYesu

¹⁰ Bathudud nadəlomian, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, nous gamito, noŋir gamit ke, mətəsua len nəsa mətʃikele, hən asike ʃikad napəphwan len gamito, be hən mətʃesua len nənauan samito mai nabunusian samito.

* 1:1: Uman 18.17 * 1:2: Uman 18.1 * 1:9: Deu 7.9

24 Avil aKristo evi nēdaŋan mai namitisau siGot hən nēmauran tonor mōs alat aGot tokis galito, naut kēmas lotovi Ju o lotovi lat a Kris.

25 Husur na-sor-melmel-an siGot evi mitisau hən nēmauran tonor tosəhor namitisau sinəvanuan, ale nakulan siGot idan səhor nēdaŋan sinəvanuan.

26 Bathudud nadəlomian, mitinau gamito nēboŋ aGot tokis gamito. Len nabunusian silat navile a pan, evis ŋai len gamito lukad namitisau, evis ŋai lovi vanuan totibau, nēboŋ lotopas gamito, evis ŋai luŋat nəhes.

27 Avil aGot ilekis hən nəsə tovi ut kēmas len nabunusian silat navile a pan, hən biŋol alat lotokad namitisau, nahurulit bisa. Ilekis hən alat ləsədaŋ len nabunusian silat navile a pan hən biŋol alat lotokad nēdaŋan, nahurulit bisa.

28 AGot ilekis hən alat len navile a pan ləsəŋat nəhes len nēbathuyah salito, mai alat navile a pan lotomətahun galito; ilekis hən alaten lotovi ut kēmas hən biŋol nəsə toməlas len nabunusian silat navile a pan, bəgəm vi ut kēmas.

29 Imagenan, avan ideh edədas bisor patpat gai məhat len nəhon aGot.

30 Be aGot igol mətukad nəbonan mai aKristo aYesu, togəm vi mitisau siGot hən nēmauran tonor mōs gidato. Namilen ke, len aKristo, aGot erinŋi ke datunor len nəhon, igol datovi esan səbon ŋai, ale igol datukad nəmakuvan dan nəsəan tobaŋis gat gidato.

31 Imagenan, hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bisor patpat natideh məhat, tisor patpat Nasuḅ aGot məhat.”*

2

1 Bathudud nadəlomian, nēboŋ notogəm hən gamito hən notokel ur na-kel-koti-an husur aGot, nəsasor len nəivan, nəsasor len namitisau.

2 Husur ke, nēboŋ nototoh mai gamito, nunau koti ke, asike nəbikel ur natideh am, be nikel ur aYesu Kristo ŋai, mai nəmatan san len nəhai balbal.

3 Nēboŋ nototoh mai gamito, nəsədaŋ, nomətahw, ninegw epil habat.*

4 Ale len nasoruan sagw mai na-kel-uri-an sagw nəsasor len namitisau sinəvanuan hən notoliv gamito. Be norinŋ gat nəlogw len aNunun aGot mai nēdaŋan san,

5 hən mətbikad nadəlomian len nēdaŋan siGot, savi len namitisau sinəvanuan.

Namitisau siGot hən nēmauran tovoi

6 Avil nēboŋ namttotoh mai alat lotomatmatu len nadəlomian salito, namtusor len namitisau hən nēmauran

* 1:31: Jer 9.24 * 2:3: Uman 18.9

tonor. Savi namitisau ta daməŋai mai silat lotoil a m̄o len navile a pan gagai læbēbuer.

⁷ Avil nusor len namitisau siGot hən nəmauran tonor, namitisau ta m̄o tosusuah, dattotətan həni, namitisau aGot toutaut həni sutuai tia m̄os nəyalyalan datb̄ikade maii, namitisau aGot togol toparpar len aYesu.

⁸ Alaten lotoil a m̄o len navile eg a pan lotətan hən namitisau enan siGot hən nəmauran tonor. Lətaləboii, asike lətaṗos gat Nasuḅ toyalyal len nəhai balbal.

⁹ Avil natosian siGot ike,
 “Namətan nəvanuan ideh sakəta læboii,
 nədarinjan nəvanuan ideh sasəsəlonj læboii,
 nənauan sinəvanuan ideh sənau səhot
 nəsa aGot toutaut həni m̄os alat lotoləmas buni.”*

¹⁰ Be len aNunun, aGot ikel vəhot natgalenan mai gidato. Ale aNunun aGot eləboi natit p̄isi, eləboi natit gail siGot am, nəvanuan todədas b̄eləboi səhoti.

¹¹ Husur, səkad avan ideh toləboi nənauan sinəvanuan, be nanunun nəvanuan enan səb̄on ŋai eləboii. Imagenan, səkad avan ideh toləboi nənauan siGot, be aNunun aGot səb̄on ŋai eləboii.

¹² Ale gidat, datsəkad nanunun navile a pan, aGot saviol həni mai gidato, be datukad aNunun aGot. AGot eviol həni mai gidato hən datb̄eləboi natit p̄isi aGot toviol kəmas həni mai gidato.

¹³ Nəboŋ namtb̄ikel natgalen mai gamito, namtsasor len namitisau tovi p̄usanan sinəvanuan. Ao, namtukel nasoruan tovi p̄usanan seNunun aGot. Len nasoruan seNunun aGot, namtusor vəsvəsai nakitinan san gail.

¹⁴ Be nəvanuan aNunun aGot satoh lan, emətahun natit gail lotogəm len aNunun aGot, husur len nabunusian sivan enan, lovi melmelan ŋai. Ale edədas b̄eləboi səhot natgalenan, husur na-ləboi-səhoti-an enan egəm len aNunun aGot ŋai.

¹⁵ Be gidat, aNunun aGot totoh len gidato, datoləboi datb̄ebunus læboi natit p̄isi hən datb̄ike tovoi o tosa. Be savi hən nəvanuan, aNunun aGot satoh lan, hən b̄ebunus læboi nəlodato hən b̄ike tovoi o tosa.

¹⁶ Husur, hum natosian siGot toke,
 “Ase eləboi nənauan siGot
 hən b̄eləboi b̄ikel na-sor-p̄usṗusan-an maii?”*
 Be gidato, datukad nənauan seKristo.

3

Napəpəhwan len alat siYesu

* 2:9: Isa 52.15, 64.4 * 2:16: Isa 40.13

1 Bathudud nadəlomian, nəboŋ nototoh mai gamito, nəsaləboi nəbisor mai gamit hum məttomatmatu, hum aNunun aGot totoh tobəlav len gamito. Ao, nusor mai gamito sunġan məttovi vanuan, naləŋonian hən nibemit towol hən nəmauran samit ŋai, sunġan məttovi tuhtətai len nəmauran məttokade len aKristo.

2 Nəboŋ notoŋusan, ehum notovəhasys hən gamit ŋai, nəsavəŋan gamit hən nəhanian tin, husur məttodədas mətbihani. Kitin, mətodədas mətbihani sal,*

3 husur naləŋonian hən nibemito iwol hən nəmauran samit ŋai. Mətutaġbulol bulos gamit gabag, mətoġitġituh sal. Mətunau ke naləŋonian hən nibemito sawol hən gamit a? Mətunau ke mətsasumġan alat navile a pan a?

4 Husur nəboŋ gamit ideh toke, “Novi siPol,” ale togon toke, “Novi siAġollos,” mətohusur naġide silat navile a pan ŋai!*

5 Be aAġollos evi sa? APol evi sa? Ginaməru namrovi vanuan nauman ŋai namrtovi tarhət samito hən mətbikad nadəlomian. Namrugol ŋai nauman aGot toriŋi len navəlanamər ŋisusua hən namrġigole.

6 Ehum ginau notomabul namisurhut na-kel-uri-an tovoi len nəlomito, ale aAġollos epusi, be aGot igol itov, evivi məhat.

7 Imagenan, gai tomabule mai gai topusi arovi ut kəmas, husur evi aGot mġau togol totov, tosvivi məhat.

8 Ale gai tomabule mai gai topusi aroum mġos natsua ŋai, ale dereh aGot teviol mai gəlar hən nakonġurġuran tonor hən nauman səlaru ŋisusua.

9 Ginaməru namroum ġonġon siGot, gamit mətohum nəhol siGot, mətohum naim aGot toum həni.

10 Len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau hum notokad namitisau hən na-um-im-an, ginau noriŋ nəpaudesen, ale togon eum len nəpaudesen enan. Be avan ideh toum lan, telələgau hən naġide toum həni lan!

11 Husur avan ideh edədas ġeriŋ nəpaudesen ideh tile am be nəpaudesen en topat tia. Ale aYesu Kristo evi nəpaudesen enan.

12 Avan ideh ġeum hən naim len nəpaudesen enan tovi aYesu, eləboi ġeum həni hən nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan, nəhai, naliol o nəbathuwit.

13 Nəvanuan ġeum hən naim maienan, nauman san dereh tiġarġar. Husur Nəboŋ siNasuġ dereh tigol nauman timasil. Dereh nəhab tevəhot nauman ke tomabe. Nəhab dereh tihan kitev nauman sinəvanuan piŋi, sabi ke tovoi o tosa.

14 Nəsa nəvanuan toum həni asike ġipanġ len nəhab, gai dereh tikad nakonġurġuran san.

* 3:2: Ipru 5.12-13 * 3:4: 1Kor 1.12 * 3:5: Uman 18.24-28

15 Be nəhab b̄ihan p̄is nəsa nəvanuan toum həni, dereh asike ikad natideh. Gai ηai dereh tilavutur; aGot tilav kuvi, be tehun tilav kuvi tur len nəhab towunwun.

16 Gamit m̄au m̄etovi naim siGot, ale aNunun aGot itoh len gamito. M̄ets̄ənu s̄əhoti a?

17 Avān ideh b̄em̄edas bun naim siGot, aGot dereh tem̄edas bun nəvanuan enan. Husur naim siGot evi esan s̄əb̄on ηai, ale gamit m̄etovi naim enan siGot.

18 Samteḡeras gamit s̄əb̄omito. Gamit ideh b̄inau ke tovi vanuan namitisau len nabunusian sinavile a pan, ivoi ke “timelmel” h̄en b̄ikad namitisau h̄en nəmauran tonor.

19 Husur namitisau sinavile eg a pan evi melmellan ηai len nabunusian siGot. Hum natosian siGot toke, “AGot igol nəvanuan namitisau lubat len nəhai tata h̄en namitisau salito.”*

20 Ale len naut tile am ike, “Nasub̄ aGot el̄əboii ke nənauan sinəvanuan namitisau lovi ut k̄emas ηai.”*

21 Samtikele am ke m̄əttovi sitegai o sitea h̄en m̄ətb̄ipatpat gamit m̄əhat lan; husur natit p̄isi evi samito.

22 APol, aAḗollos, mai aPita, navile eg a pan, nəmauran mai nəmatan, natit gail ta dam̄əηai mai natit gail lotoḡəm sal, natit p̄isi lovi samito.

23 Ale m̄etovi seKristo, ale aKristo evi siGot.

4

Ahai pispisul gail seKristo

1 Imaienan, ivoi h̄en nəvanuan gail l̄əb̄inau ke namttovi vanuan nauman seKristo, aGot toriη nakitinan san tokel v̄əhot gail len nav̄əlanamito.

2 Nəvanuan nauman tok̄ətk̄əta t̄əban natit siMasta san gail, timasum tivoi h̄en aMasta san b̄isabi ke todaη len gai.

3 Gamit m̄ətb̄isabi ke notovoi o notosa, o nakotan ideh h̄en nəvanuan b̄isabi ke notovoi o notosa, savi natideh len ginau. Ginau am, s̄əpat len ginau h̄en nəb̄isabi ke notovoi o notosa.

4 N̄əlogw imasil, be natenan tu sagol ke notonor. Evi Nasub̄ s̄əb̄on ηai b̄isabi ke notovoi o notosa.

5 Imagenan, samtesigarir h̄en m̄ətb̄isab̄ s̄əhoti ke natideh tovoi o tosa. Mititoh vir naḡəman siNasub̄. Len nəb̄oη enan natit gail lotosusuah len nəmargobut, dereh gai teriη natgalen len nam̄ial h̄en l̄əb̄iparḗar; ale dereh tev̄əhot nal̄əjonian gail len nəlon nəvanuan gail. Beti na-sor-sal-suhi-an vi t̄əban nəvanuan v̄isusua, dereh teḡəm len aGot.

* 3:19: Job 5.13 * 3:20: Psa 94.11

6 Bathudud nadəlomian, nusor husur ginau mai aAḗollos hən mətbeləboi namilen nasoruan egai toke, “Sagigol səhor nəsa natosian tokele.” Beti asike mətupatpat avan ideh məhat səhor avan togon.

7 Hum ma məttonau suluṽi ke məttovi vanuan totibau len aKристо. Hum ma məttonau suluṽi ke məttoke kad natideh aGot saviol həni mai gamito. Be aGot beviol hən natit pisi mai gamito, imabe mətupatpat gamit məhat len nəsa məttoke kad?

8 Hum ma məttonau suluṽi ke məttoke kad natit pisi tia məttoleḗḗoni. Hum ma məttonau suluṽi ke məttopul hən natite tia. Hum ma məttonau suluṽi ke məttovi kiḗ gail tia len natohan pipihəlan aGot ginamit namttobuer. Ooo noləḗḗon masuṽ ke mətavi kiḗ gail, hən ginamit tu namttavi kiḗ gail mai gamito!

9 Namtovi hai pispisul, be nunau ke aGot toriḗ ginamit naməkot len nəhon nəvanuan gail hum namttovi vanuan nabəbaḗisan lotoyar vi lan nəmatan. Esuḗan toriḗ ginamit len nadrama sua, hən navile a pan ləberis nəmatan sinamito, aḗel gail mai nəvanuan gail am.

10 Len nabunusian sinəvanuan gail namtumelmel. Evoi, namtumelmel ḗos aKристо. Be gamit ḗau, mətunau suluṽi ke məttoke kad namitisau len aKристо. Luke namttokul, be gamit ḗau mətunau suluṽi ke məttoke kad. Mətunau suluṽi ke məttoṽat nəhes be luke namttovi ut kəmas.

11 Nokitin ke, vəbar gagai namtumalkəkət, namtumaduh, nahurabat sinamit emətartar. Nəvanuan gail lotuh mədəs ginamito, namtsəkad naut ideh tovi ut a im.

12 Namtoun idan hən navəlanamit səḗonamito. Nəboḗ nəvanuan gail lotosəvar ginamito, namtous aGot hən ḗivoi hən galito. Nəboḗ lotomədəs bun ginamit hən namttoləḗḗon tosa vəsa, namtudəḗ ḗuri.*

13 Nəboḗ lotosor mədəs nahəsanamito, namtoḗir galit hən ləḗehusur aKристо. Ehum namttogəm vi pəhasoḗ hən navile a pan, nəpahsago sinəvanuan pisi vəbar gagai.

14 Nəsatos natgalenan hən nahurumit ḗisa lan, be nutosi hən nəḗikel nalələgauan mai gamit məttoḗsuḗan anatugw gail notoləmas bun gamito, hən asike mətḗimagenan am.

15 Naut kəmas məttoke kad nəvanuan lotovi 10,000 lotokətkəta təban gamito len aKристо, mətukad atəmamit evis ḗai. Husur len aKристо aYesu, len na-kel-uri-an tovoi notokel mai gamito, nogəm vi atəmamit len nadəlomian.

16 Ale husur notovi atəmamito, noḗir gamit ke mitigol tətəṽ hən ginau.*

* 4:12: Uman 18.3 * 4:16: 1Kor 11.1; Flp 3.17

17 Nosəvat aTimoti van hən gamito m̄os natenan. Len nadəlomian evi anatugw notoləmas buni, todaŋ len Nasuḅ.* Dereh teliv nənauan samit təlman van hən naṽide notokade len nəmauran sagw len aKristo aYesu. Naṽide enan notokade, inor hən naṽusanan notokel mai alat siYesu len naut p̄isi.

18 Gamit galevis lunau ke asike nəḅegəm hən gamito ale lupatpat galit məhat.

19 Avil asike idareh negəm hən gamito, Nasuḅ ḅidarṁ həni. Ale dereh nəbunus kitevi ke, alat lotopatpat galit məhat, lusor patpat galit məhat ŋai, o lukad nədaŋan siGot.

20 Husur nəkadun natohan pipihəḅəlan aGot savi len nasoruan ŋai be evi len nabiltidaŋan san.

21 Mətoləŋon nəsa? Nəḅoŋ nəḅegəm hən gamito, mətuke nipat nəhai hən nəḅiṽas gamit həni, o mətuke negəm len na-ləmas-buni-an mai len naṽide ḅemədau?

5

Mitikai hən naulumian togol naitian tosa hən ḅevivile

1 Noləŋon isa masuṽ husur na-kel-uri-an sua notosəsələŋ həni. Na-kel-uri-an ikele ke ikad naitian tosa len gamito. Evi naitian tosa vəsa batbat. Isa səhor naṽide silat ləsəkad nadəlomian: aulumian sual ei igol naitian mai asoan atəman.*

2 Imabe mətupatpat gamit məhat hum naten savi natideh? Mitimaslolosa! Mitimaskai hən atenan togol natenan dan gamito!

3 Len nibegw nəsatoh mai gamito, be naut kəmas nibegw satoh ei, len nanunugw nutoh mai gamito. Ale suṁan nototoh ei, nusaḅ səhoti tia ke len nədaŋan siMasta sidato, aYesu, atenan togol natenan timaspanis.

4 Imagenan, len naḅonḅonan samito mai nanunugw mai nədaŋan siMasta sidato, aYesu,

5 məteriŋ atenan len navəlan aSetan, m̄os naḅoruan san topul hən nəsaan ḅəḅuer buni, hən aYesu ḅilav kuv nanunun atenan dan nəpanismen len Nəḅoŋ siNasuḅ.†

6 Na-sor-patpat-gamit-məhat-an samito savoi! Mətsaləboii ke tohum nayis a? Nayis tokəkereh igol nəflaua p̄isi len nabesin itob.‡

7 Mitimasbar hən nayis tomatu, tohun nəsaan, dan gamito, hən mətḅegəm vi flaua veveu səkad nayis lan. Ekitin, mətohum

* 4:17: Uman 16.1-3; 1Tim 1.2 * 5:1: Lev 18.8; Deu 22.30. Len nasoruan ta Kris ike: *aulumian sual ikad asoan atəman*. Ale alitenan savi anana san matmat be evi asoan atəman. † 5:5: 1Tim 1.20. Len naut egai alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot lukad nabunusian eru. Eusual ike: *mos naboruan san topul hən nəsaan ḅəḅuer buni*, togon ike: *mos na-mədas-niben-an*. ‡ 5:6: Len naṽide tomaianan, avan sua togol nəsaan emədas nəvanuan gail hən galit am leḅigol nəsaan enan.

nabəta səkad nayis lan. Husur aKристо imat tia hən b̄ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Ehum natuhsipsip lototutumav hənı len nəPasova. §

⁸ Imaienan, datihan len nəhanan nəPasova sidato, nayis tomatu tobuer, nayis hən nəsaan mai naləyonian hən nəsaan. Be datihan nabəta səkad nayis lan, nabəta hən naveveuan mai nakitinan.*

⁹ Len nalobulat napisulan nototosi van hən gamit a m̄o, nuke, samtitah mai alat lotogolgol naitian tosa.

¹⁰ Nəboŋ notosor husur alat lotogolgol naitian tosa, nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotogolgol naitian tosa. Nəsasor husur nəvanuan navile a pan lotoləyon masuŋ hən natite, o lotovənvənah o lotolotu hən nəlablab gail. Nətake mətəbulatut dan galito, gamit p̄isi mətəmasgam dan navile eg a pan.

¹¹ Be gagai nukel p̄arp̄ar hən namilen natosian sagw a m̄o. Imaiegai ke: samtitah mai avan ideh tokel ke tovi awawa samit len nadəlomian be togolgol nəsaan sal. Bigolgol naitian tosa, b̄eləyon masuŋ hən natite, b̄ilotu hən nəlablab gail, b̄isor mēdas nahəsən nəvanuan gail, b̄etərog akis, o b̄evənvənah, samtitah maii. Nəvanuan tomagenan, samtihan maii boŋ ideh.

¹²⁻¹³ Husur səpat len ginau hən nəb̄isab̄ səhoti ke avan ideh səkad nadəlomian tipanis. AGot dereh tike tipanis o asike ipanis. Avil gamit məttohad nadəlomian, ipat len gamito hən mət̄bisab̄ səhoti ke gamit ideh tosa tipanis. Husur natosian siGot ike, “Mitikai hən nəvanuan tosa dan gamito.”*

6

Nakotan len gamit məttohad nadəlomian

¹ Ideh len gamit siYesu b̄ike b̄ikot hən gamit togon, imabe arous nəmatsistret səkad nadəlomian len aGot hən b̄ebətah len nakotan səlaru? Imabe arsaus nəvanuan siGot hən ləb̄ikot hən gəlaru?

² Mətsaləboii ke nəvanuan gail siGot dereh lebətah len nakotan hən ləb̄epəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan a? Ale mət̄b̄ebətah hən mət̄b̄epəpəhun navoian dan nəsaan silat navile a pan, imabe mətsaləboi mət̄bisab̄ səhot nakitinan len nakotan lotopat sil natit gail lotovi ut kəmas?

³ Dereh datebətah hən dat̄b̄epəpəhun navoian dan nəsaan siaŋel gail mai len natit gail hən nəmauran egai. Mətsaləboii a?

§ 5:7: Exo 12.3, 5, 21. Nau təlmam hən nəPasova naməkot. AGot ikel mai alat seIsrael ke lipan natuhsipsip ale hani mai nabəta səkad nayis lan. Ale ike libar hən nayis p̄isi dan naim salit gail, han nabəta səkad nayis lan len nəmariboŋ toməlvru.

* 5:8: Exo 13.7 * 5:12-13: Deu 13.5, 17.7

⁴ Imagenan, mət̃bīke mət̃bīkad nakotan husur natideh hən nəmauran egai, savoi hən mət̃beus amatsistret savi siYesu hən bebətah len nakotan enan.

⁵ Nahurumit tisa! Timaskad avan ideh len gamito tokad namitisau hən nəmauran tonor, hən bebətah sum̃an nəmatsistret len nakotan ideh samito.

⁶ Be len gamito, nəvanuan nadəlomian sua ikot hən nəvanuan nadəlomian togon—be igole len nəhon nəmatsistret gail ləsəkad nadəlomian len aGot!

⁷ Bathut ke mət̃tokad nakotan gail len gamit gabag, gamit p̃isi mət̃sawin kasi, mət̃sasəhor natideh! Nəvanuan togon bigol nəsa sanor hən gamito, riŋi ŋai, samtikot hənī. Ivoi am hən mət̃bidam̃ hən gai togol nəsa sanor hən gamito. Ivoi am hən mət̃bidam̃ hən gai tovənoh natit p̃isi samito!

⁸ Be gamit gabag m̃au, mət̃ugol nəsa sanor hən gamito. Mətogəras gabag hən gamito hən mət̃bevənoh natit samit gail. Ale mət̃ugol natgalenan van hən awawa samit len nadəlomian!

⁹ Nəvanuan ləsanor asike asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot. Mət̃sənau səhoti a? Mitimasnau hən asike mət̃bisab. Husur alat lotogol naitian tosa, alat lotolotu hən nəlablab gail, alat lotogol naitian tobur kotov nəlahan, alalum̃an lotoɸur hən nibelit hən naititian, alalum̃an lotogol naitian mai alalum̃an,

¹⁰ alat lotovənvənah, alat lotoləŋon masuṽ hən natite, alat lototərog akis, alat lotosor mēdas nahəsən nəvanuan mai alat lotogol nasənahən hən ləbevənoh natit gail, asike lutoh len natohan pipihabəlan aGot togəm balai.

¹¹ Ale a m̃o gamit galevis lovi vanuan lotomaienan. Be aGot igol mət̃toveveu dan naṽide galen lotosa, igol mət̃tokad naḅoruan san, mət̃tovi esan səḅon, ale eriŋi ke mət̃tonor len nəhon len nahəsən Nasuḅ aYesu Kristo mai len aNunun aGot sidato.

Mitigam dan naitian tosa

¹² Hum ma avan ideh bīke, “Len nəmakuvan sagw dan nalo, noləboi nəbigol natideh.” Be ginau nuke, naṽide galevis ləsavoi hən ginau. Hum ma avan ideh bīke, “Len nəmakuvan sagw dan nalo noləboi nəbigol natideh.” Be ginau nuke, asike nudam̃ hən natideh biwol hən ginau hum notovi slev san.

¹³ Hum ma avan ideh bīke, “Nəhanian ipat m̃os natəbaŋ, ale natəbaŋ ipat m̃os nəhanian.” Be nukel mai gamit ke, dereh aGot tigol natəbaŋ mai nəhanian areḅuer. Avil nibedato ləsatoh m̃os naitian tosa, lutoh m̃os Nasuḅ ale Nasuḅ evi Masta hən nibedato.

¹⁴ Ekitin ke, len nədaŋan san, aGot igol niben Nasuḅ ile məhat dan nəmatan, ale dereh aGot tigol nibedat am lile məhat dan nəmatan.

15 Nibemit lovi nahudhuben aKристо. Mætsalæboii a? Datbelæboii ke nibedat lotovi nahudhuben aKристо, inor ke nævanuan tovi hudhuben aKристо, bībon mai napæhaʋut toþurþur hæn niben a? Satimaienan!

16 Nævanuan toþon mai apæhaʋut toþurþur hæn niben, nibelaru arosua. Mætsalæboii a? Husur natosian siGot ikele len natubatan ke, “gælaru dereh aregæm sua sumæn niben tosua ŋai.”*

17 Avil nævanuan toþon mai Nasuþ, nanunun mai aNunun aYesu arosua.

18 Mitimasgam dan naitian tosa! Næsaan gail þisi am nævanuan togole, igole vivile dan niben. Avil nævanuan togol naitian tosa, igol næsaan van hæn niben gabag. Emædas niben gabag.

19 Nibemit lovi naim seNunun aGot, aGot toviol hæni mai gamito. Mætsalæboii a? Gamit mætsavi samit sæbomito,*

20 husur næsa aGot toʋur gamit hæni, etibau masuʋ.* Ima-genan, len nibemito, len natit þisi mætþigole, mitimasputsan næyalyalan siGot.

7

Nælahan

1 Ale gagai nuke nisor husur nasoruan samit gail len naløbulat napisulan mættotosi van hæn ginau. Mætuke, “Ivoi hæn naulumæn ideh hæn asike bībar niben napæhaʋut.”

2 Avil bathut nævanuan isoþur lotogol naitian tosa, nukel mai gamit ke, naulumæn tolah tikad naitian mai asoan sæþon, ale napæhaʋut tolah tikad naitian mai asoan sæþon.

3 Asoan aulumæn þelæþon naitian, aulumæn tigole maii. Asoan apæhaʋut þelæþon naitian, apæhaʋut tidam hæn maii.

4 Niben apæhaʋut savi esan sæþon ŋai, be evi sisoan. Ale len naʋide tomaienana, niben aulumæn savi esan sæþon ŋai, be evi sisoan.

5 Samretægau gat nibemær sæþomæru dan gamær gabag. Be mærbike mærbisor tuʋ husur næmariboŋ galevis, ale mærbidam mai gamær gabag, inor hæn mærbetægau gat nibemær sæþomæru dan gamær gabag. Næboŋ næmariboŋ galenan læbinon, miriboŋ tætas. Asike mærbigole, dereh aSetan tidas þisal hæn þeliv gamæru hæn mærbiteh husur mærsædan.

6 Næsakel nakelean todan ke mirimastægau gat nibemær sæþomæru dan gamær gabag mōs na-sor-tuʋ-an; ao nudam hæn bīmaiēnan ŋai.

* 6:16: Gen 2.24

* 6:19: 1Kor 3.16; 2Kor 6.16

* 6:20: Næsa aGot toʋur gidat

hæni evi næmatan siYesu tovi aNatun tosua sæþon.

7 Beti noləjon ke nəvanuan p̄isi lətasuṃan ginau. Be len nakitinan, gidat p̄isi datukad naviolan aGot toviol hən v̄isusua mai gidato. Nəvanuan sua ikad naviolan tomaiegai, nəvanuan sual am ikad naviolan tomaienana.

8 Ale nukel mai alaluṃan asoalit lotomat mai nəbatunau pəhaṽut gail ke, asike ləbilah be ləbitoh maienan ṽai, suṃan ginau, ivoi.

9 Be asike ləbetəgau gat nəlolito dan naitian tosa, lilah. Husur savoi hən ləbeləjon masuṽ hən naitian; ivoi səhori am ke lilah.

10 Nukad nakelean todaṅ ṃos nəvanuan nadələmian lotolah. Savi nakelean sagw be evi siYesu. Imaiegai ke: napəhaṽut sateriṅ asoan.

11 Be alitenan b̄eriṅ asoan, satilah mai naluṃan ideh am. Alitenan titoh maienan ṽai o tigol nəsasaan tokade mai asoan tinoṅ ale tiḃon təlmam maii. Ale naluṃan sateriṅ asoan.*

12 Ale nukad nakelean ṃos nəvanuan gail am. Evi ginau notokele, savi Nasuḃ. Nekəmaiegai ke: naluṃan ideh siYesu b̄ikad asoan səkad nadələmian, ale alitenan b̄ehəhaṽur hən b̄itoh maii, auluṃan satetiṽos həni.

13 Ale napəhaṽut ideh siYesu b̄ikad asoan səkad nadələmian, ale atenan b̄ehəhaṽur hən b̄itoh maii, apəhaṽut satetiṽos həni.

14 Husur nəlahan apəhaṽut siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadələmian selitenan. Ale nəlahan auluṃan siYesu tokade mai asoan inor len nəhon aGot bathut nadələmian sitenan. Asike təmagenan, natətai samit gail lətatoh len nəbathudud toḃiṅḃiṅal len nəhon aGot. Be gagai lutoh len nəbathudud tonor len nəhon.

15 Be gai səkad nadələmian b̄eləjon natiṽosan, tehusur naləjonian san. Nəboṅ tomaienana, nəlahan enan səban̄is gat asoan tokad nadələmian. Be b̄eləboi b̄igole, nəvanuan tokad nadələmian tetəgau gat nəlahan səlaru bathut aGot ekis gidato ṃos natəṃat.

16 Latpəhaṽut məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləb̄eriṅ nəlolit len aYesu. Ale laluṃan məttovi siYesu, len gamito hum ma asoamit ləb̄eriṅ nəlolit len aYesu.

17 Be gamit v̄isusua, asoam̄ b̄imat o asoam̄ b̄ikad nadələmian o asoam̄ asike b̄ikade, len natohan ideh gototoh lan nəboṅ aGot tokis gaiug, gitoh maienan lan. Nukel nakelean enan todaṅ mai alat siYesu len naut p̄isi.

18 Avan ideh b̄ikad na-tiv-dalusi-an nəboṅ aGot tokisi, sate-suasan nabuṅon hum səkad na-tiv-dalusi-an. Ale asike b̄ikad na-tiv-dalusi-an nəboṅ aGot tokisi, satikade.

* 7:11: Hən naves 10-11, ris Mat 5.32, 19.9; Mak 10.11-12; Luk 16.18

19 Datbikad na-tiv-dalusi-an o datbipar tiv-dalusi-an savi natideh. Be datbigol husur nakelean todaŋ aGot tokele, enan nabilitite!

20 Len natideh avan ideh totoh lan nəboŋ aGot tokisi, titoh maienan lan.

21 Govi slev nəboŋ aGot tokis gaiug a? Bimagenan, sa-nəloŋ tetuhatuh həni. Avil gəbələboi gəbikad nəmakuvan hən asike gəbevi slev am, gigole.

22 Husur nəvanuan tovi slev nəboŋ aGot tokisi, savi slev am be evi siNasuḅ. Len naṽide tomaienən, nəvanuan savi slev nəboŋ aGot tokisi, evi slev seKristo.

23 Nəsa aGot toṽur gamit həni, etibau masuṽ. Samtehusur nəvanuan gail suŋan məttovi slev salito. Mətehusur Nasuḅ.

24 Bathudud nadəlomian, len natideh məttotoh lan nəboŋ aGot tokis gamito, mititoh mai aGot lan.

Alat ləsəlah

25 Ale gagai nuke nisor var nausian samit husur navensus gail. Nəsəkad na-kel-buni-an ideh siNasuḅ, be nukel nə-nau-səhoti-an sagw, bathut len nalolosaan san, Nasuḅ igol notodaŋ len gai.

26 Imaienən, bathut nəmauran todaŋ məttotoh lan, nunau maiegai ke: ivoi hən nauluŋan bitoh hum totoh gagai.

27 Gəbilih mai napəhaṽut tia, sagidas p̄isal hən gəbimakuv dan nəlahan saməru. Asike gəbilih, sagidas pəhaṽut hən gəbilih maii.

28 Be gəbilih, savi nəsaan; ale navensus bilah, savi nəsaan. Be alat lotolah dereh lisəḅ nəmauran egai tidaŋ len nəboŋ gail, ale nomətahun mətbələŋon bisa maienan.

29 Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: namityal em̄idol. Gagai van, nauluŋan tokad asoan, nəlahan səlaru satiwol hən nəmauran san.

30 Nəvanuan totaŋ, nətaŋan san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan tohəhaṽur, nahəhaṽuran san satiwol hən nəmauran san. Nəvanuan toṽurṽur tite, natit gail gai topul həni saliwol hən nəmauran san.

31 Ale nəvanuan toumum mai natit gail hən navile a pan, navile a pan satiwol hən nəmauran san. Husur navile eg a pan hum topat gagai, satovan vəmasig.

32 Noləŋon ke mitimakuv dan natit gail len nəmauran egai nəlomit totuhatuh həni. Nauluŋan səlah eləboi binau masuṽ hən Nasuḅ mai naṽide bigol Nasuḅ behəhaṽur lan.

33 Be nauluŋan tolah inau masuṽ hən navile a pan mai naṽide bigol asoan behəhaṽur.

34 Ale sədaŋ kavkav len gəlar p̄isi, Nasuḅ mai asoan. Napəhaṽut səlah, navensus, inau masuṽ hən Nasuḅ hən gai

bevi siNasuḅ sēḅon len niben mai nanunun. Be napəhaṽut tolah inau masuṽ hən navile a pan mai naṽide ḅigol asoan behəhaṽur.

³⁵ Nokəmaienan n̄os nēbevi tarhət samito, savi hən nēḅiwol hən nəmauran samito. Nokəmaienan hən naṽide samit ḅinor, hən mətḅigol tabtab hən nəsə Nasuḅ toləḅoni, hən asike natideh ḅeliv nənauan samit dani.

³⁶ Be nauluṽan ideh ḅinau ke sagol sanor hən navensus tokel gati ke ḅilah maii, ale nələn atenan ḅesursuru həni (hum ḅimasmagenan), tilah maii hum toləḅoni. Savi nəsaaṽ.†

³⁷ Be nauluṽan ḅeil gəgat len nəsə tonau, ale natideh asike ḅetəgau gati, be nəsə ḅigole ḅipat len gai sēḅon, ale ḅinau səhoti len nələn ke asike ilah mai navensus, enan tu ivoi.

³⁸ Imagenan, nauluṽan tolah mai navensus san igol natit tovoi, ale nauluṽan səlah maii igol natit tovoi am səhori.‡

³⁹ Napəhaṽut tolah, nəlahan tokade mai asoan ipat vəbar asoan ḅimat. Be asoan aliten ḅimat, imakuv dan nəlahan enan, ale eləboi ḅilah mai avan ideh ḅeləḅoni. Be natsua, nauluṽan ḅilah maii timasvi siYesu.

⁴⁰ Len nabunusian sagw, napəhaṽut asoan tomat ḅitoh sēḅon maierenan ḅai, dereh tehəhaṽur am. Ale nunau ke aNunun aGot evi tarhət sagw hən notokəmaienan!

8

Nəhanian lototutumav həni van hən nəlablab gail

¹ Gagai nuke nisor husur naməḅod nəvanuan gail lototutumav həni van hən nəlablab gail. Evoi, datoləboii ke, “gidat ḅisi datukad naləboian.” Naləboian igol nəvanuan epul am hən naṽivan. Be na-ləmas-buni-an igol nəmauran sinəvanuan idan am.

² Avan ideh ḅinau suluṽi ke toləboi natit tosoḅur; gai saləboi natit lotokitin aGot toke ḅikel vəhot gail maii sal.

³ Be avan ideh ḅeləmas bun aGot, aGot eləboi avan enan.*

⁴ Ale, nəhanan hən naməḅod lototutumav həni van hən nəlablab beti: Gidat ḅisi datoləboii ke nəlablab savi natideh len navile a pan, ale səkad nagot ideh be aGot tosua ḅai.

† **7:36:** Len naut a Korint alat siYesu galevis lunau ke lotolo, ale nəlahan mai nəmauran hən nəlahan arsavi natideh. Imagenan, hum ma lotosor len nauluṽan egaii toke tilah, gol ke atenan inau ke sagol sanor hən navensus ḅike ḅilah maii. Ale evəlo. Nəḅon naves egai toke nələn atenan esursuru hən navensus, nasoruan ta Kris ikad namilen tile am toke navensus egəm vi bareab. Be naut kəmas namilen toru enan, aPol ike inor hən arḅilah. ‡ **7:38:** Len naut egai aPol ike, nauluṽan tolah mai navensus san igol ivoi ale husur nəmauran egai idan len nəḅon gail (geris 7.26), nauluṽan səlah mai navensus san igol ivoi am səhori. * **8:3:** Natosian galevis ta situai luke, *Avan ideh ḅinau suluṽi ke tokad naləboian, gai səkad naləboian kitin. 3 Be nəvanuan ḅikad na-ləmas-buni-an, gai ikad naləboian kitin.*

⁵ Ikad nagot gægəras tosoḅur nəvanuan gail lotolotu hən gail. Luke nagot galenan lutoh len nəmav o len navile eg a pan, ale lorij gail hum lotovi got mai masta salit gail.*

⁶ Avil naut kəmas natenan, gidat datoləboii ke ikad aGot tosua ŋai, aTata tovi nəkadun natit p̄isi. Ale gidat datutoh m̄osi. Ale ikad aMasta tosua ŋai, aYesu Kristo. Len aKristo, aGot igol natit p̄isi toum həni; ale len aKristo, datukad nəmauran.

⁷ Be savi nəvanuan p̄isi lotoləboi natenan. Ikad nəvanuan nadəlomian galevis ləsənu səhoti sal ke nəlablab ləsəkad nədaŋan ideh. Ale nəboŋ lotohan naməŋod tovi naviolan van hən nəlablab, lunau suluvi ke lotolotu van hən nəlablab enan. Ale husur ləsail sədaŋ len aGot sal, nəsa lotogole igol nəlolit eḅiŋḅiŋal.

⁸ Be nəhanian edədas ḅigol datḅikad navoivoian mai aGot. Husur datḅihani o asike datḅihani, gəlar p̄isi arsavi natideh len aGot.*

⁹ Be mətələləgau hən gamit gabag. Nədaŋan məttofade len nəmakuvan samit dan nəsaan satigol alat ləsədaŋ len nadəlomian liteh.

¹⁰ Husur, gaiug gotokad “naləboian,” avan ideh nənauan sail gəgat ḅeris gotohan len naim nalotuan silablab, nəsa bai? Hum ma nədaŋan sam̄ ḅeliv nənauan san gol ḅihan naməŋod lototutumav həni tia van hən nəlablab. Bigol ḅimaienan, igol nəsaan.†

¹¹ Imagenan, len naləboian sam̄, gomədas awawa sədaŋ len nadəlomian, gomədas awawa len nadəlomian, aKristo tomat m̄osi.

¹² Mətḅigol nəsaan maienan van hən nəbathudud ideh sədaŋ len nadəlomian, mətugol nasənahān len nəlon, ale mətugol nəsaan van hən aKristo.

¹³ Bathut natenan, nəsa nəḅihani ḅigol awawa len nadəlomian ḅiteh, sanihan naməŋod boŋ ideh am. Husur nomətahun nəḅigol awawa ideh len nadəlomian ḅiteh.

9

APol isor var alat a Korint lotosor tasi

¹ Mətunau ke nəsa nəḅigole səpat len navələgw a? Mətunau ke nəsavī ahai pispisul a? Mətunau ke nəsarīs aYesu, aMasta sidato a? Mətunau ke gamit mət̄savī naḅit nauman sagw len Nasuḅ a? Ginau m̄au novi ahai pispisul notoris aYesu, ale gamit, naḅit nauman sagw.*

* **8:5:** 1Kor 10.20-21 * **8:8:** Rom 14.17 † **8:10:** Nəboŋ toke *igol nəsaan*, igol nəsaan husur toḅur kotov nənauan san toke nəhanan hən naməŋod lototutumav həni van hən nəlablab sanor. Ale nəlon səmasil am. * **9:1:** Uman 22.17-18, 26.16

² Naut kēmas nēvanuan galevis am lotonau ke nēsavi ahai pispisul ideh, kitin, gamit a Korint mētsalēboi mētbekēmaienan. Husur nēmauran samit len Nasuḅ eḅusan sēhoti ke notovi ahai pispisul tēban gamito.

³ Na-sor-vari-an sagw van hēn alat lotokele ke nēsavi ahai pispisul imaiegai ke:

⁴ Sanor hēn mētbēvēḅan ginamēr hēn nēhanian mai nēwai a? Ao, inor! Mētolēboii ke tonor!

⁵ Len nēyaran sinamito, sanor hēn asoanamit lotokad nadēlomian lēbitah mai ginamit suḅan ahai pispisul tile am mai aPita mai aḅan Nasuḅ gail lotogole a? * Ao inor!

⁶ Ginau mai aParnapas, mētunau ke ginamēr ḅai inor hēn namrtoum mōs nēvat hēn namrēbimaur a? Be inor hēn mēttakētkēta tēban ginamēru suḅan ahai pispisul tile gail am. Mētsalēboii a? *

⁷ Mētunau ke nasoltia ideh naḅurḅuran san tēbuer, eḅur natit san gail hēn nēvat san sēḅon a? Ao, sēmaienan ḅoḅ ideh! Nēvanuan tomabul nēhol nakrep ihan naḅit nakrep han. Ale nēvanuan tokētkēta tēban navēshēsipsip, emun nasus halito. Mētsalēboi natgalen a?

⁸ Nasoruan kēta gail notomadhakele, lovi bunusian sinēvanuan ḅa? Ao. Nalo am ikel natgalenan.

⁹ Husur natosian len nalo siMoses ike, “Sagibaḅis gol nabuḅon nabuluk topalpal kuv namisurhuwit.” Nēboḅ aGot tokēmaienan, mētunau ke tonau nabuluk ḅa? *

¹⁰ Ao. Len naut enan isor mōs ginamit am, husur nēvanuan totivtiv tan, mai nēvanuan toruḅruḅ kuv namisurhuwit gēlar ḅisi aroum mōs nēhanian artovatvat viri.

¹¹ Namtumabul natit gail seNunun aGot len nēlomito. Beti imabe? Sanor hēn mētbekētkēta tēban ginamit hēn nēhanian hēn navile a pan a? *

¹² Nēvanuan galevis lēbīkad nēdaḅan hēn na-il-a-mō-an hēn mēttakētkēta tēban galit maierenan, inor hēn mētbekētkēta tēban ginamit sēhor galito!

Namtukad nēdaḅan enan hēn gamit boh mēttakētkēta tēban ginamito, be namtsaus gamit hēn mētbīgole. Ao namtudaḅ ḅur natit ḅisi hēn asike namtbīḅon gol na-kel-uri-an tovoi husur aKristo.

¹³ Mētolēboii ke alat lotoum len naim siGot luhan nēhanian topat ei. Ale alat lototutumav len nēmel tutumavan luhan katēḅol hēn nēsa lototutumav hēni. *

* 9:5: Len naut egai aPol ekis aPita hēn aKefas tovi nahēsan len nasoruan Ipru.

* 9:6: Uman 9.27, 11.22-25, 30 * 9:9: Deu 25.4; 1Tim 5.18 * 9:11: Rom 15.27

* 9:13: Lev 6.16, 26; Deu 18.1-3

14 Len naŵide tomaianan, Nasuḅ isor idan̄ ke, alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi limaskad natit hən ləbɪmaur lan, təban nəvanuan gail lotokel uri mai galito.*

15 Avil nəsaus natgalenan boŋ ideh. Ale nəsatos natgalegai hən bɪmagenan hən ginau. Noŵiv ke nəsaus natgalenan, nəsaŋon gol na-kel-uri-an tovoi. Ale nomətahun nəbɛhusur naŋisal ideh tile am. Nəmatan ivoi səhor naŋisal tile am.

16 Husur, nəbɪkel ur na-kel-uri-an tovoi, savi natesua notoləboi nəbɪsor sal suh ginau hənɪ. Ao, len naləŋonian siGot, aGot eriŋi len navəlagw hən nəbɪmasgole. Asike nətakel ur na-kel-uri-an tovoi, nabiltipanismen təbar ginau balai!

17 Nətagole husur notoləŋoni, tanor hən nətəkad nakonp̄urp̄uran hənɪ. Be aGot b̄eriŋi len navəlagw hən nəbɪgole, nɪmasgole!

18 Ale nakonp̄urp̄uran sagw nəsa beti? Imagegai ke: nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi, noləboi nəbɛviol kəmas hənɪ. Bathut natenan, naut kəmas nədaŋan notokade hum ahai piŋisul, nəsaus natideh ben nəvanuan gail hən notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai galito.

19 Naut kəmas nəsavi slev sivan ideh, nugol gabag hən ginau notovi slev sinəvanuan p̄isi hən nəbɛliv nəvanuan isob̄ur am gəm hən aKristo.

20 Nəboŋ nototah mai naJu gail nosum̄an naJu gail hən nəbɛliv galit gəm hən aKristo. Naut kəmas nəsatoh len navəlan nalo, nəboŋ nototah mai alat len navəlan nalo seJu gail, nosum̄an alat len navəlan nalo hən nəbɛliv galit gəm hən aKristo.

21 Nəboŋ nototah mai alat ləsəkad nalo, nosum̄an alat ləsəkad nalo hən nəbɛliv galit gəm hən aKristo. Be nəsəmakuv dan nalo siGot, nalo seKristo iwol hən ginau.

22 Nəboŋ nototah mai alat ləsədaŋ, nogəm sum̄an nəsədaŋ, numaienan hən nəbɛliv galit gəm hən aKristo. Nogəm sum̄an nəvanuan gail p̄isi hən, len naŋisal ideh nəbɛliv galit gəm hən aKristo hən b̄ilav kuv galit galevis dan nəsaan salito.

23 Nugol natgalen p̄isi hən na-kel-uri-an tovoi b̄ibar nəvanuan b̄isob̄ur am, hən nəbɪkatəp̄ol mai galito len nakontit na-kel-uri-an tovoi tokel gati.

24 Mətoləboii tia ke len nəgamgaman, galit p̄isi lotogam lan lugam, be galit sua ŋai igam səhor galit am hən b̄ilav nəprais. Mitigam magenan hən mət̄bewin, hən mət̄bikad nəprais!

25 Nəvanuan gail p̄isi lotoke ligam len nəraḿraḿean, loutaut idan̄ tabtab len natit p̄isi. Galit ludan̄ b̄ur nautautan enan,

* 9:14: Mat 10.10; Luk 10.7

hən ləbīkad naprais tovi ut kəmas asike idareh. Avil gidato datugole mōs naprais topat vi sutuai.

²⁶ Imagenan, hum nəgamgaman, nəsəgam taṽtaṽor. Hum natuhtuhan, nəsatuhtuh taṽtaṽor hum nototuh naməsav ŋai.

²⁷ Ao! Notuhtuh nibegw, nugol utaut həni, nugole evi slev sagw. Nugol tomagenan hən ke, nəbōŋ nəbīkel ur na-kel-uri-an tovoi mai nəvanuan gail bīnoŋ, nəprais asike imasig dan ginau.

10

Nalələgauan: alat a Israel ta mō lumabe?

¹ Nokəmaienan bathudud nadəlomian, husur nomətahun mətβətətan hən nategai. Atəmadat ta sutuai p̄isi lotogam dan naut a Ijip, lutoh pipit nəmavukasw, galit p̄isi luyar tukot len tas.*

² Len nəmavukasw mai nətas, ehum galit p̄isi lotobaptais hən ləbēvi ahai susur siMoses.

³ Ale galit p̄isi luhan nəhanian tosua ŋai togəm len aGot.*

⁴ Ale galit p̄isi lomun nəwai tosua ŋai togəm len aGot, husur lomun nəwai hən nəvat siGot totah mai galito, ale nəvat enan evi aKristo.*

⁵ Avil aGot sahəhaṽur hən galit lotosōbur, ale lumat, nəbirimat halit gail losuh taṽtaṽor len naut masmas.*

⁶ Natgalenan lovisi hum nalələgauan hən asike datβeləŋon masuṽ hən natit tosa gail suṽnan galito.*

⁷ Samtilotu hən nəlablab gail suṽnan galit galevis lotogole, hum natosian siGot toke, “Nəvanuan gail lobətah hən ləbīhan, ləbēmun. Ale lule məhat hən ləbīsav, ramramē taṽtaṽor.”*

⁸ Sadatigol naitian tosa suṽnan galit galevis, togol nəvanuan tovi 23,000 len galito lumat len nəmaribōŋ tosua ŋai.*

⁹ Sadatitaltal kitev nədaŋan siNasuḅ aGot ke timabe. Galit galevis lugole, gol nəmāt gail lukat bubun galito.*

¹⁰ Sadatikoblen suṽnan galit galevis lotokoblen, gol aŋel hən nəmatan igol lumat.*

¹¹ Natgalenan lovisi hən galito hən datβeləboi səhoti, ale ipat len na-tos-gati-an hum na-sor-p̄usan-an mōs gidat dattotoh len nəbōŋ hən nanoŋan hən navile a pan.

¹² Avan ideh bīnau ke toil gəgat, telələgau hən asike bīteh!

* **10:1:** Exo 13.21-22, 14.22-29. Nəbōŋ toke *lotoyar tukot len tas*, luyar tukot len naut butitas nətas torus dani gol ke tokad naṽisal tommas rivuh be nətas ipat tarhəte tarhəte. * **10:3:** Exo 16.35 * **10:4:** Exo 17.6; Num 20.8-11 * **10:5:** Num 14.16, 29-30 * **10:6:** Num 11.4 * **10:7:** Exo 32.6 * **10:8:** Num 25.1-18

* **10:9:** Num 21.5-6 * **10:10:** Num 16.41-49

¹³ Natideh totaltal ke mitigol n̄asaan, eṗitoṽ h̄en n̄asa toḡəm h̄en n̄evanuan gail ṗisi. Be aGot igol tabtab h̄en n̄asa tokele ke tigole. Natideh totaltal ke mitigol n̄asaan, aGot asike idam̄ h̄en ideh s̄əhor n̄asa m̄əttoləboi m̄ətb̄idaŋ ḅuri. Nəboŋ natideh ḅitaltal ke m̄ətb̄igol n̄asaan, dereh aGot tigol naṗisal dan nate- nan h̄en m̄ətb̄idaŋ ḅuri.

¹⁴ Imagenan gamit notoləmas bun gamit ṗisi, mitigam dan nalotuan van h̄en n̄əlablab gail.

¹⁵ Nusor mai gamit hum m̄əttokad n̄ənanuan; n̄əḅekitin o asike n̄əḅekitin, mitinau h̄en m̄ətb̄inau s̄əhoti.

¹⁶ Len n̄əhanian len natev siNasuḅ, nəboŋ dattosipa vi t̄əban aGot h̄en nabiliwai, datomun katəṗol h̄en n̄əda heKristo. Ale nəboŋ dattoḅur nab̄əta, datuhan katəṗol h̄en niben aKristo. M̄ətsaləboii a?*

¹⁷ Naut k̄əmas dattosəḅur, gidat ṗisi datovi niben tosua ŋai, husur datuhan katəṗol h̄en nab̄əta tosua ŋai.

¹⁸ Mitinau naṽide silat a Israel. Galit ṽisusua lotohan nahudhuviolan lototutumav h̄əni van h̄en aGot, len n̄əmel tutumavan, luhan katəṗol, ale luḅon len nalotuan van h̄en aGot.*

¹⁹ Namilen ke n̄əlablab evi natideh a? Ao. Namilen ke n̄əhanian lototutumav h̄əni van h̄əni evi natideh a?

²⁰ Ao. Arsavi natideh. Nukele ke, natideh n̄əvanuan l̄əsəkad nadələmian lototutumav h̄əni, lototutumav h̄əni van h̄en natəmat gail, savi aGot. Nomətahun m̄ətb̄ikatəṗol mai natəmat gail.*

²¹ M̄ətsaləboi m̄ətb̄əmun len nabiliwai hiNasuḅ ale mun len nabiliwai hetəmat gail am. M̄ətsaləboi m̄ətb̄ihan len natev siNasuḅ ale han len natev setəmat gail am.

²² Datḅigol ḅimagenan, dereh datigol Nasuḅ aGot titaḅulul bulos gidato. Datunau ke datudaŋ s̄əhori a? Aoa!*

²³ Gamit m̄ətb̄ike, “Len n̄əmakuvan sinamit dan nalo nam- toləboi namtḅigol natideh,” ginau nuke, naṽide galevis l̄əsavoi h̄en n̄əvanuan tile gail. Gamit m̄ətb̄ike, “Len n̄əmakuvan sinamit dan nalo namtoləboi namtḅigol natideh,” ginau nuke, naṽide galevis l̄əsagol n̄əvanuan togon s̄ədaŋ am len nadələmian san.*

²⁴ Samteləŋon n̄əsa tovoi h̄en gamit s̄əḅomit ŋai, be m̄əteləŋon n̄əsa tovoi h̄en n̄əvanuan tile gail.

²⁵ M̄ətoləboi m̄ətb̄ihan natideh lotoṗur h̄əni len n̄əmaket h̄en naməŋod. L̄əbetutumav h̄əni van h̄en n̄əlablab gail o asike l̄əḅigole, samteus nausian ideh husuri. Samtinau masuṽ h̄əni.

* **10:16:** Mat 26.26-28; Mak 14.22-24; Luk 22.19-20 * **10:18:** Lev 7.6, 14-15

* **10:20:** Deu 32.17 * **10:22:** Deu 32.21 * **10:23:** 1Kor 6.12

26 Nañide enan inor husur nasoruan siGot ikele ke, “Navile a pan mai natit p̄isi topul lan lovi siNasub̄ aGot.”*

27 Nəvanuan səkad nadəlomian beus gaiug hən gəb̄ihan maii, ale gəb̄eləḡon gəb̄ivan, gihan nəhanian ideh gai bilavi mai gaiug. Ləbetutumav həni van hən nəlablab o asike ləb̄igole, sageus nausian ideh husuri. Saginau masuṽ həni.

28 Be avan ideh b̄ikel mai gaiug ke, “Naməḡod egai, lotutumav həni van hən nəlablab gail,” sagihani be nənauan sam̄ tinau nəlon avan enan tokel vəhot natenan mai gaiug. Gəb̄ihani, hum ma gəbetunus nəlon.

29 Hum ma savi natideh len gaiug, be evi natit tosa len nənauan sinəvanuan togon. Husur, imabe nənauan len nəlon nəvanuan togon isabi ke nəsa notogole len nəmakuvan sagw dan nalo isa?†

30 Ginau nəbesipa vi təban aGot hən nəhanian ale nəb̄ihani, imabe avan ideh isor mēdas ginau bathut nəsa notosipa həni tia?

31 Imaienan, mət̄b̄ihan o mət̄bemun o natideh mət̄b̄igole, gol natit p̄isi hən nəvanuan gail ləb̄isal suh nəyalyalan siGot lan.

32 Samtigol natideh hən mət̄b̄ip̄on gol na-kel-uri-an tovoi hən naJu gail o alat ləsavi Ju asike ləb̄ikad nadəlomian. Samtigol natideh hən mət̄bemēdas nadəlomian silat siYesu.

33 Mət̄ehusur nañide sagw. Len natit p̄isi notogole, nohisi hən nəb̄igol nəvanuan p̄isi ləb̄ehəhaṽur lan. Nəsēdas p̄isal hən nəb̄ikad na-vi-tarhəte-an m̄os ginau səb̄ogw ḡai, nudas p̄isal hən nəvanuan b̄isob̄ur ləb̄ikad na-vi-tarhəte-an, hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salito.

11

1 Mitigol tətōṽ hən ginau suḡan notogol tətōṽ hən aKристо.*

Len nalotuan

2 Nusor sal suh gamit bathut mət̄tonau gat ginau len natit p̄isi. Ale mət̄otəgau gat nañide hən nalotuan, suḡan ḡai notolav gail mai gamito.

3 Be noləḡon ke mət̄eləboii ke aKристо evi kadun nəmauran sinəvanuan p̄isi, naulum̄an evi kadun nəmauran sinapəhaṽut, ale aGot evi nəkadun aKристо.

4 Naulum̄an ideh tokabut gol nəkadun nəboḡ tosor tuṽ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi aKристо.

* **10:26:** Psa 24.1 † **10:29:** Len naves 28 nəboḡ tosor husur *avan ideh* mai *avan enan*, ale len naves 29 nəboḡ tosor husur *nəvanuan togon*, len naut galenan, isor husur nəvanuan səkad nadəlomian. * **11:1:** 1Kor 4.16; Flp 3.17

⁵ Be napəhaʋut ideh səkabut gol nəkadun nəboŋ tosor tuʋ o tokel ur nəsa aGot tokel maii, igol nahur sasa len nəkadun tovi asoan. Esumān apəhaʋut tosir nəkadun toʋarʋar.

⁶ Napəhaʋut bəmətahun bīkabut gol nəkadun, epitoʋ ŋai hum togut kotov ʋis navurun. Be bathut tovi hur sasa hən begut navurun o hən nəkadun bīʋar, tikabut gol nəkadun māu!

⁷ Naulumān satikabut gol nəkadun husur nəboŋ aGot togol naulumān, igol ilav kot nənahənah han mai nəyalyalan san hən nahəsən aGot bīyalyal. Be napəhaʋut igol nahəsən naulumān iyalyal.*

⁸ Husur naulumān metəkav sagəm len napəhaʋut, be napəhaʋut metəkav egəm len naulumān.

⁹ Husur aGot sagol naulumān mōs napəhaʋut, be igol napəhaʋut mōs naulumān.*

¹⁰ Husur natenan, bathut aŋel gail, napəhaʋut tikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an len nəkadun.*

¹¹ Avil len Nasuḅ, napəhaʋut satoh səbōn hum asoan toʋuer, mai naulumān satoh səbōn hum asoan toʋuer. Naulumān ikad asoan hən bevi tarhət san ale napəhaʋut ikad asoan hən bevi tarhət san.

¹² Husur naut kəmas napəhaʋut metəkav togəm len naulumān, alalumān lukad nəpasian salito len napəhaʋut. Avil natit ʋisi logəm len aGot.

¹³ Len nabunusian samit gabag imabe? Inor hən napəhaʋut bisor tuʋ van hən aGot be səkabut gol nəkadun a?

¹⁴ Len naʋide ta daməŋai, navurun naulumān bebəlav, nəvanuan ʋisi loləboii ke sanor kasi. Navurun emədəs gai.

¹⁵ Be navurun napəhaʋut bebəlav, igol napəhaʋut ikab masuʋ. Husur navurun tobəlav, aGot eviol həni mai napəhaʋut hən bīkabut gole.

¹⁶ Be avan ideh bīke beʋitʋituh husur natenan, namtohusur naʋide enan, namtsahusur ideh am. Ale alat siGot len naut ʋisi, galit am lohusur naʋide enan.

Natev siNasuḅ

(Mat 26.26-29; Mak 14.22-25; Luk 22.15-20)

¹⁷ Len nəsa nəbikel mai gamit gagai, nəsasor sal suh gamito, husur nabonḅonan samit gail ləsavi tarhət samito be lomədəs gamito.

* **11:7:** Gen 1.26-27 * **11:9:** Gen 2.18-23 * **11:10:** Galevis lotokad namitisau hən nasoruan siGot lokəmaiegai ke: Napəhaʋut ikad nədaŋan hən bīgol nəsa bələŋoni hən nəkadun, be datbēhusur napusanan siPol len 6.12 mai 8.9, napəhaʋut timasnau asoan hən asike bəmədasi. Namilen ke ivoi hən napəhaʋut tikabut gol nəkadun, husur asike bīgole, dereh temədəs asoan. Len naves egai, alat lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsaləboi namilen nasoruan gegai toke bathut aŋel gail.

18 Nuke nisor husur natsua. Nosəsəlonj hən nasoruan sua toke, nəboŋ məttokad nəbonbōnan hum alat siYesu, mətopəpəhw gail. Ale nodəlom kəkereh hən nasoruan enan,

19 husur napəpəpəhwan gail limasvisi len gamito hən alat aGot tohəhəvur hən galito ləbiṣarṣar.

20 Nəboŋ məttobōnōn len naut sua hən mətḃihan len natev siNasub, savi nəhanan siNasub məttohan lan.

21 Husur nəboŋ məttogəm hən nəhanan, gamit galevis mətotubāt vəlaut səbomito. Namilen ke galevis lumalkəkat, galevis lotərog.

22 Mətsəkad naim samit hən mətḃihan mai mətḃemun lan a? Mətomətahun alat siYesu a? Mətuکه mitigol naməsəl gail nahurulit tisa a? Nəkəmabe hən gamito? Nisor sal suh gamit a? Aoa! Sanisor sal suh gamit hən nəvide enan.

23 Husur nəsa Nasub tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Imaiegai ke: Nasub aYesu, len nalenmariug aJutas toriŋi len nəvəlan aenemi san gail, aYesu ilav nəbəta,

24 esipa vi təban aGot həni, ale eḃuri. Ike, “Egai nibegw notoviol həni mōs gamito. Mitigol nategai hən mətḃinaunau gat ginau.”

25 Len nəvide tomaienən, nəboŋ lotohan tonon, aYesu ilav nəbiliwai topul hən nəwain. Ike, “Nəbiliwai egai evi na-kel-gati-an veveu aGot tota gati len nəda hagw; mitigol nategai hən mətḃinaunau gat ginau len nəboŋ ṣisi mətḃemuni.”*

26 Husur len nəboŋ ṣisi mətḃihan nəbəta egai mai mun len nəbiliwai hən nəwain; mətokel ur nəmatan siNasub van vəbar nəboŋ ḃegəmai.

27 Imagenan, avan ideh tohan nəbəta o tomun len nəbiliwai hiNasub len nəvide tomədas nəhəsən Nasub, inor hən ḃipanis sil niben Nasub mai nəda han; ehum avan enan togol nəmatan siNasub.

28 Imagenan, nəvanuan timasbunus vahvahur nəmauran san a tahw hən ḃihan nəbəta mai mun len nəbiliwai.

29 Husur avan ideh tohan mai tomun be sənau səhot niben aYesu tovi alat siYesu, len nəhanan mai namunian gai togole, ilav nəpanismen vi lan gai gabag.

30 Husur natenan, gamit isobur ləsədaŋ savoi, loməsah, ale galevis lupat len nəmatan.

31 Imagenan, dattabunus vahvahur nəmauran sidat səbodato len alat siYesu lotovi niben, asike dattəlav nəpanismen galenan siGot vi lan gidato.

32 Be nəboŋ Nasub tobunus vahvahur nəmauran sidato; igol nəpanismen ta daməŋai hən ḃigol datḃinor, hən asike ḃisab səhoti ke datimaspanis mai navile a pan len nəmatan vi sutuai.

* 11:25: Exo 24.6-8; Jer 31.31-34

³³ Imaienan, bathudud sagw len nadəlomian, nəboŋ mət̃b̃oñb̃oñ hən mət̃bihan len natev siNasuḅ, mititoh vir gamit gabag.

³⁴ Avan ideh ħimalkəkət, tihan a im bai, hən asike nəb̃oñb̃onan samit magenan bilav nəp̃añismen vi lan gamit gabag.

Nukad natgalevis am hən nəb̃ikel mai gamito, be lipat vir nagəman sagw boŋ ideh.

12

Natit gail lotogəm len aNunun aGot

¹ Bathudud nadəlomian, nuke nisor husur natit gail lotogəm len aNunun aGot. Nuke mitikad naləboian lan.

² Mət̃oləboii ke a m̃o, nəboŋ mətsəkad nadəlomian, natit lototiltile gail loliv gamit vi tut, losəhar sabsab hən gamito van hən nəlablab lotoḅut.

³ Imagenan nuke mət̃oləboii ke, len aNunun aGot avan ideh saləboi ħisemale hən aYesu, be len aNunun aGot ŋai nəvanuan eləboi ħike, “AYesu evi Masta.”

⁴ Ikad naviolan tiltile aNunun aGot toviol hən gail, be aNunun aGot tosua ŋai.

⁵ Ikad na-vi-tarhəte-an tiltile gail hən dat̃bigole m̃os aMasta, be aMasta tosua ŋai.

⁶ Ikad naḅit totiltile gail, be aGot tosua ŋai, igol nəvanuan p̃isi san luḅan hən naḅit galen p̃isi.

⁷ AGot eviol mai galit ṽisusua hən aNunun, hən nəsa aNunun ħigole len galito ħevi tarhət salit gabag.

⁸ Len aNunun aGot, aGot eviol mai galit sua hən nasoruan hən namitisau hən nəmauran tonor. Len aNunun aGot ŋai, eviol mai galit sual am hən nasoruan hən naləboian.

⁹ Len aNunun, aGot eviol hən nab̃iltidəlomian mai galit sua tile. Len aNunun aGot ŋai, eviol hən naviolan gail mai galit sua tile am, hən ħigol alat lotoməsah ləb̃imaur.

¹⁰ Ale eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan gail hən ħigol namerikel gail. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən ħikel napisulan siGot. Eviol mai galit sua tile am hən nədaŋan hən ħeləboi səhot nəsa togəm len aNunun aGot mai nəsa togəm len natəmat gail. Eviol mai galit sua tile am hən ħisor len nasoruan tiltile gail, ale mai togon am eviol hən nədaŋan hən ħeləboi ħikel ur namilen nasoruan tiltile galenan.

¹¹ Evi aNunun aGot tosua ŋai togol natgalen p̃isi. Epəpəhun natgalenan mai nəvanuan ṽisusua husur naləŋonian san.*

Niben aKristo ikad nahudhut isobur

* 12:11: Hən naves 4-11, ris Rom 12.6-8

12 Niben nəvanuan ikad nahudhuben isoður, be nahudhuben galen lotosoður lovi niben tosua ηai. Niben aKристо imagenan.*

13 Gidat p̄isi datubaptais len aNunun aGot tosua ηai hən datbegəm vi niben aKристо tosua ηai. Naut kəmas datovi Ju o datovi vanuan ta Kris, naut kəmas datovi slev o datsavi slev am, aGot eviol hən aNunun tosua ηai mai gidat p̄isi hən datbepul həni, hum nəwai dattomuni.†

14 Niben nəvanuan səkad nahudhuben sasua ηai, ikad nahudhuben isoður lan.

15 Narien nəvanuan bike, “Husur ke nəsavi vəlan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, narien evi hudhuben sua len niben sal.

16 Nədarıjan nəvanuan bike, “Husur ke nəsavi mətan, nəsavi hudhuben ideh,” naut kəmas nəsa tokele, nədarıjan evi hudhuben sua len niben sal.

17 Niben kavkav tavi mətan səlani, nasəsəlojan han gai be? Niben kavkav tavi darıjan səlani, nam̄unusian han gai be?

18 Be aGot itabtabuh len nahudhuben p̄isi, etuan p̄is gail husur niben, len naut v̄isusua toləjon ləbipat lan.

19 Nahudhuben galen p̄isi lətavi hudhut sua səlani ηai, asike lətabon len niben tosua, niben tabuer.

20 Ekitin, ikad nahudhuben isoður, be niben tosua ηai.

21 Namətan saləboi bikel mai navəlan ke, “Naut kəmas gaiug, ginau səbögw noləboi nəbigol natit p̄isi.” Ale nəkadun saləboi bikel mai narien ke, “Naut kəmas gaməru, ginau səbögw noləboi nəbigol natit p̄isi.”

22 Ao! Səmagenan. Nahudhut nibedat galevis len nibedat dattonau suluvi ke ləsədaη, datumaskad gail hən nibedat bimaur.

23 Ale nahudhubedat gail dattonau ke lotovi ut kəmas, datokətkəta təban gail ivoi. Ale nahudhubedat gail nahurudat tosa hən nəvanuan ləberis gail, datususuan galenan,

24 be nahudhubedat gail, nahurudat səsa hən nəvanuan ləberis gail, losuh p̄arp̄ar maien ηai.

Be aGot esuhud p̄is nahudhubedat gail, hən nahudhut dattonau ke ləsavi natideh, lovi natite.

25 Igol maien həni hən asike bikad napəpəhwan len nibedato, hən nahudhubedat p̄isi ləbekətkəta təban galit gabag bəp̄itp̄itoṽ.

26 Nahudhubedat ideh bələjon bisa masuṽ, nahudhubedat p̄isi loləjon isa masuṽ maii. Bikad na-sor-sal-suhi-an vi təban nahudhubedat ideh, nahudhubedat p̄isi lohəhaṽur maii.

* 12:12: Rom 12.4-5 † 12:13: Namilen ke datukatəpol len aNunun aGot tosua ηai

²⁷ Gamit n̄au m̄etovi niben aKristo, m̄etovi hudhut gail len niben kavkav.

²⁸ Ale len alat siYesu, aGot itabtabuh len ahai pispisul gail a m̄o; na-v̄əha-ru-an, ahai kelkel ur gail; na-v̄əha-tor-an, ahai p̄usan gail; beti alat lotogol namerikel gail, alat lotokad naviolan gail h̄ən l̄əb̄igol alat lotom̄əsaḥ l̄əb̄imaur, alat lotovi tarh̄əte sin̄əvanuan gail, alat lotowol h̄ən alat siYesu h̄ən l̄əb̄ehusur naḥisal tonor, mai alat lotosor len nasoruan tiltile gail.*

²⁹ M̄əṭunau ke gidat p̄isi dattovi ahai pispisul a? M̄əṭunau ke gidat p̄isi dattovi ahai kelkel ur a? M̄əṭunau ke gidat p̄isi dattovi ahai p̄usan a? M̄əṭunau ke gidat p̄isi dattogol namerikel a?

³⁰ M̄əṭunau ke gidat p̄isi dattokad naviolan gail h̄ən datb̄igol alat lotom̄əsaḥ l̄əb̄imaur a? M̄əṭunau ke gidat p̄isi dattol̄əboi datb̄isor len nasoruan tiltile gail a? M̄əṭunau ke gidat p̄isi dattol̄əboi datb̄ikel ur namilen nasoruan tiltile galenan a? Aoa!

³¹ Be gamit n̄au, m̄əteləḡon masuṽ h̄ən naviolan seNunun aGot lotovoi am.

Avil naḥisal notoke n̄əb̄isor husuri, ivoi habat səhor naḥisal ideh datol̄əboi datb̄ənənoṽ h̄əni maii.

13

Naḥisal h̄ən na-l̄əmas-buni-an

¹ Ginau n̄ətasor len nasoruan tiltile n̄əvanuan lotosorsor len gail, mai nasoruan tiltile aḡel lotosorsor len gail, be asike n̄əṭəkad na-l̄əmas-buni-an, n̄əṭəwal k̄əmas ḡai hum n̄əb̄e o nabel lototuhtuhi.

² N̄əṭəkad n̄ədaḡan h̄ən n̄əb̄ikel n̄əpisulan siGot, mai n̄əṭal̄əboi səhot natit p̄isi aGot tosusuan gail mai nal̄əboian p̄isi, ale n̄əṭəkad n̄əb̄iltid̄əlomian h̄ən n̄əb̄igol naṽehuh l̄əb̄erus, be asike n̄əṭəkad na-l̄əmas-buni-an, n̄əṭavi ut k̄əmas ḡai.*

³ N̄əṭaviol h̄ən natit p̄isi notokade mai nam̄əsal gail, ale n̄əṭaviol h̄ən nibegw h̄ən n̄əb̄isor sal suh ginau len N̄əboḡ siNasuḅ,* be asike n̄əṭəkad na-l̄əmas-buni-an, asike n̄əṭəkad natideh tovoi.

⁴ Naṽide h̄ən na-l̄əmas-buni-an imaiegai: Ḡəb̄əl̄əmas bun avan ideh, len n̄ə-daḡ-b̄uri-an gutoh m̄əḡau maii, gugol

* **12:28:** Efe 4.11 * **13:2:** Mat 17.20, 21.21; Mak 11.23 * **13:3:** Len natosian galevis ta sutuai ike, *n̄əṭaviol h̄ən nibegw h̄ən b̄ipaḡ len n̄əhab towunwun, be asike n̄əṭəkad na-l̄əmas-buni-an, asike n̄əṭəkad natideh tovoi.*

navoian bevi tarhæt san, gæsätäbulol bulosi sil natit san gotolønjon. Gæbeləmas bun avan enan gəsasor sal suh masuŵ hən gaiug, gəsapul hən naŵivan,

⁵ gəsagol natideh bigol nahurun avan en bisa, gəsənaug gaiug gabag mōs naləŵjonian samŵ űai, nələmŵ səpaŵpaŵ tutut, len nələmŵ gəsätəgau gat nəsaan avan enan togole hən gaiug.

⁶ Gəbikad na-ləmas-buni-an gəsahəhaŵur hən nəsaan, be guḅon mai alat lotohəhaŵur hən nakitinan.

⁷ Gəbikad na-ləmas-buni-an goil gəgat tabtab, gotəgau gat nadəlomian tabtab, nə-vatvat-viri-an samŵ səmasig boŵ ideh, gukad nə-daŵ-ḅuri-an tabtab.

⁸ Na-ləmas-buni-an asike inoŵ boŵ ideh, ipat vi sutuai. Avil nakelean hən napisulan siGot dereh təbuer. Nasoran len nasoruan tiltile gail dereh tinon. Naləboian hən nəsa aGot tosusuan gail, dereh təbuer.

⁹ Husur gagai datoləboi kəkereh həni ale gagai datukel kəkereh hən napisulan siGot.

¹⁰ Be nəboŵ aYesu bəgəmai hən aGot bigol vurvur natit p̄isi, naviolan aNunun aGot toviol hən gail gagai dereh ləbuer.

¹¹ Nəboŵ notovi tətai, nusor suḅan natətai, nabunusian sagw esuḅan nabunusian setətai, nunau suḅan natətai. Nəboŵ nototibau, notogəm vi haŵut, noriŵ gaḅulan naŵide galenan setətai.

¹² Gagai datokəta suḅan nəvanuan tokəta tur len nakəlas toḅanuḅanw. Be len nəboŵ enan, dereh datekəta ris nəhon aGot timasil buni. Gagai naləboian sagw ekəkereh, be len nəboŵ enan naləboian sagw dereh tikavkav suḅan aGot toləboi kavkav hən ginau.

¹³ Imagenan gagai datimasgol tabtab hən natgalegai lototor: datimasriŵ gat nəlodato len aGot, datimasvatvat vir natit p̄isi aGot tokel gati ke ləḅisarpoh, datimasləmləmas bun gidat gabag. Be len natgalen p̄isi, na-ləmas-buni-an ivoi esəhor eru enan.

14

Nəsa evi tarhæt silat siYesu?

¹ Na-ləmas-buni-an māu tiwol hən nəmauran samito, ale məteləŵon masuŵ hən natit gail lotogəm len aNunun aGot. Be a məhat len natgalen, məteləŵon masuŵ hən mətḅikel napisulan siGot.

² Husur nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail, sasor mai nəvanuan gail, be isor mai aGot űai, husur avan ideh sasəsəloŵ ləboii. Len aNunun aGot, avan enan ikel natetətan gail.

³ Be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, nakelean san igol nəvanuan gail ludan am len nəmauran salito, igol loləyon ivoi am len nəlolito, mai etəyon nəlolit vi pan.

⁴ Nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail evi tarhət san gabag, be nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, gai igol alat siYesu pisi ludan am len nəmauran salito.

⁵ Noləyon ke gamit pisi mətoləboi mətbisor len nasoruan tiltile gail, be noləyon masuṽ səhori am hən mətbikel ur nəsa aGot tokele. Nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, evi tarhət silat siYesu səhor nəvanuan tosor len nasoruan tiltile gail. Be egaii bikel ur namilen nasoruan tiltile galenan hən alat siYesu ləbeləboii səhoti, igol galit ludan am len nəmauran salito.

⁶ Be bathudud nədəlomian, nətagəm hən gamit, nətasor len nasoruan tiltile gail, tavi tarhət samit mabe? Be nəbikel nəkel-vəhoti-an seNunun aGot mai gamito, nəbikel nələboian, nəbikel ur nəsa aGot tokel mai ginau, nəbikel nəpusanan seNunun aGot, natgalen pisi lovi tarhət samito.

⁷ Mitinau nəbuvimal mai navus beltan; arsəmaur be arugol nəwalan. Asike datbiraṁraṁe hən gəlar binor, avan ideh teləboi mab hən nəbe dattoraṁraṁe həni?

⁸ Mitinau nətrampet; ale nəvanuan bəvuv suluvi, nasoltia teləboi mab həni ke timasutaut hən gai məs nəbiltibalən?

⁹ Imaienan hən gamito. Mətbisor len nasoruan nəvanuan lototətan həni, leləboi namilen nasoruan samit mabe? Mətbisor maienan, ehum məttosor kəmas len nəməsav ŋai.

¹⁰ Len navile a pan nəvanuan lusor len nasoruan tiltile isoḅur, ale gail pisi lukad namilelito.

¹¹ Imagenan, avan ideh bisor mai ginau, asike nəbeləboi namilen nasoran san, len nabunusian sagw, gai tosor evi metḅos, ale len nabunusian san, ginau novi metḅos.

¹² Imaienan hən gamito. Husur ke məttoləyon masuṽ hən natit gail seNunun aGot, mitimashisi hən mətbidan am len natit gail seNunun aGot lotogol alat siYesu ləbidan am len nəmauran salito.

¹³ Imagenan, avan ideh tosor len nasoruan tile ideh, teus aGot hən nədanan hən bikel ur namilen natetətan gai tokele.

¹⁴ Husur nəbisor tuṽ len nasoruan tile ideh, len aNunun aGot, nanunugw totoh len nəlogw isor tuṽ, be nənauan sagw ipat kəmas ŋai.

¹⁵ Nigol nəsa beti? Len aNunun aGot dereh nanunugw tisor tuṽ. Ale dereh nisor tuṽ am hən nəvanuan ləbeləboi səhot nə-sor-tuṽ-an sagw. Len aNunun aGot dereh nanunugw tekəkai. Ale dereh nekəkai am hən nəvanuan ləbeləboi səhot nəsa notokəkai həni.

16 Asike b̄imagenan, dereh timaiegai ke: len aNunun aGot, nanunum̄ totoh len n̄ələm̄ b̄isor len nasoruan tile h̄ən ḡəb̄isal suh aGot, n̄əvanuan tot̄ətan h̄əni, saləboi b̄ike “Ganan” h̄ən nasipaan sam̄, husur gai saləboi n̄əsa gotokele.

17 Naut k̄əmas nasipaan sam̄ b̄ivoi, asike igol avan enan idan am len n̄əmauran san.

18 Nosipa vi t̄əban aGot h̄ən notosor len nasoruan tiltile gail səhor gamit p̄isi m̄əttogole.

19 Be len nabonb̄onan silat siYesu, len naləboian sagw, n̄əb̄isor b̄em̄idol ηai len nasoruan lotoləboii, h̄ən l̄əb̄esəsəlōŋ səhot naṽusanan sagw, ivoi masuṽ səhor n̄əb̄isor b̄eb̄əlav len nasoruan tile lotot̄ətan h̄əni.

20 Bathudud nadələmian, samtesum̄an alahutai len n̄ənauan samito. M̄ətesum̄an atuhlahutai l̄əsələboi naṽide h̄ən n̄əsaan sal, be len nabunusian samito, len n̄ənauan samito, m̄ətesum̄an n̄əvanuan tomatmatu.

21 Len nalo lutosi ke, Nasub̄ aGot ekəmaiegai: “Len n̄əvanuan lotosor len nasoruan tiltile gail, len nabuŋon nametb̄os gail, dereh n̄isor mai alategai, be naut k̄əmas notogol tomagenan, asike l̄əsəsəlōŋ h̄ən ginau.”*

22 Imagenan beti, hum ma m̄əttōnau suluṽi ke nasoruan tiltile gail igol p̄arṽar h̄əni ke aGot itoh mai alat lotokad nadələmian lan. Be nasoruan tiltile galenan l̄əsəpat m̄os alat lotokad nadələmian, be h̄ən alat l̄əsəkad nadələmian l̄əb̄ipes hab̄etw lan. Avil na-kel-uri-an h̄ən n̄əsa aGot tokele, igol p̄arṽar h̄əni ke aGot itoh mai alat lotokad nadələmian lan. Ipat m̄os alat lotokad nadələmian, savi m̄os alat l̄əsəkad nadələmian.

23 Imaienan, gamit siYesu p̄isi m̄ətb̄ibonb̄on, gamit p̄isi m̄ətb̄isor len nasoruan tiltile gail, ale n̄əvanuan galevis am lotot̄ətan h̄ən nadələmian o l̄əsəkade, l̄əb̄eb̄is lohoim, dereh like m̄əttovinvinu.

24 Be gamit p̄isi m̄ətb̄ikel ur n̄əsa aGot tokel mai gamito, ale avan ideh tot̄ətan h̄ən nadələmian o s̄əkade b̄eb̄is lohoim, len natgalen p̄isi, dereh n̄əlōn timaṽur, teləboi səhot n̄əsaan san tosōbur,

25 ale natit lotosusuah len n̄əlōn liṽarṽar. Ale dereh tipair dan n̄əsaan san, titeh len tan, k̄əta vi pan h̄ən b̄ilotu h̄ən aGot. Dereh tisor t̄əvah ke, “Ekitin, aGot itoh len gamito.”

Naṽisal h̄ən nabonb̄onan h̄ən nalotuan

26 Bathudud nadələmian, nekəmahe? Nimaris kotov n̄əsa notokele maiegai. Nəboŋ m̄ətb̄ibonb̄on h̄ən m̄ətb̄ilotu, gamit

* **14:21:** Isa 28.11-12. Nəboŋ aIsaiah totos nasoruan siGot toke, *alategai*, aGot isor husur n̄əvanuan san gail a Jutah.

ideh tekəkai, gamit ideh tēpusan, gamit ideh tikel na-kel-vəhoti-an seNunun aGot, gamit ideh tikel nasoruan len nasoruan tile, ideh am tikel namilen. Natit p̄isi mət̄bigole limasgol gamit p̄isi siYesu mət̄bidan̄ am len nəmauran samito.

²⁷ Gamit ideh b̄eləḡon b̄ikel nasoruan len nasoruan tile, teru o titor ḡai lisor, salesəhor totor. Limassor v̄isusua ale avan ideh timaskel namilen nasoruan salito.

²⁸ Asike mət̄bikad avan ideh toləboi b̄ikel namilen, nəvanuan toke tikel nasoruan len nasoruan tile, sator len nabonbonan. Tisor mai gai gabag mai aGot ḡai.

²⁹ Gamit ideh b̄eləḡon b̄ikel ur nəsa aGot tokel maii, teru o titor lisor, ale galit am limassəsəlon, nau vahvahur na-kel-uri-an enan, hən ləbələboi səhoti ke togəm len aNunun aGot o eḡuer.

³⁰ Ale avan ideh am tobətah, na-kel-vəhoti-an seNunun aGot b̄egəm hən̄i, nəvanuan tosor tesib hən tobətah b̄isor.

³¹ Len naḡide tomagenan, galit p̄isi ləb̄ikel ur nəsa aGot tokel mai galito, lisor v̄isusua hən gamit p̄isi mət̄bələboi səhot naḡusanan, ale hən gamit p̄isi mət̄bələḡon b̄ivoi am len nəlomito.

³² Mitinau gat nategai: nəvanuan tokel ur nəsa aGot tokel maii, iwol hən nanunun totoh len nəlon, gol ke toləboi b̄isor o b̄esib len nasoran san hən avan ideh am b̄isor.

³³ Len nalotuan, aGot emətahun gamit p̄isi mət̄bisor taḡtaḡor bonbon len namityal tosua ḡai. AGot savi aGot hən nətaḡtaḡoran, ao, evi aGot hən natəmat. Timagenan len nabonbonan silat siYesu len naut p̄isi.

³⁴ Len nabonbonan gail silat siYesu latpəhaḡut lemədau husur sanor hən ləb̄isor, be lith mədau, səsəlon ḡusur nalotuan, hum nalo tokele.

³⁵ Ləbələḡon ke ləbələboi səhot natideh, leus asoalit a im səbolito. Evi hur sasa hən naḡəhaḡut b̄isor len nabonbonan silat siYesu.†

³⁶ Mətunau ke gamit mət̄ovi nəkadun nasoruan siGot a? Mətunau ke ibar gamit səbomito ḡa?

³⁷ Gamit ideh b̄inau ke tovi ahai kelkel ur o nəvanuan aNunun aGot totoh lan, teləboi səhoti, ke, nəsa nototosi van hən gamit ḡagai evi nakelean todaḡ siNasub̄.

³⁸ Be avan ideh b̄emətahun b̄eləboi natenan, aGot dereh temətahun b̄eləboi avan enan.

† **14:35:** Nəvanuan namitisau galevis hən nasoruan siGot lunau ke naves 34-35 savi natosian kitin siPol. Len natosian galevis ta sutuai, naves 34-35 arupat len naut eḡai, len natosian galevis am arupat a tahw, husur 14.40.

³⁹ Imagenan bathudud sagw len nadəlomian, mətələŋon ma-suŵ hən mət̃bikel napolisulan siGot, ale samtikai tas nasoran len nasoruan tiltile gail.

⁴⁰ Be len naβonβonan, mitigol natit p̃isi len naŵide tovoi, mətəhusur nəyah hən nalotuan notomadhakele, samtilotu bular.

15

Na-le-məhat-an seKристо dan nəmatan

¹ Bathudud nadəlomian, nuke mitinau təlmam hən na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai gamito, na-kel-uri-an tovoi mət̃tokade, na-kel-uri-an tovoi mət̃toil gəgat lan gagai.

² Len na-kel-uri-an enan tovoi notokel mai gamito, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito, mət̃betəgau gat nasoruan notokel uri mai gamito. Asike təmagenan, nadəlomian samit tavi nadəlomian kəmas ŋai.

³ Husur nəsa Nasuβ tokel mai ginau, nukel mai gamit tia. Nabilitit səhor natit p̃isi am imaiegai ke: aKристо imat m̃os gidato hən b̃ilav kuv gidat dan nəsaan sidato mai nəpanismen han, hum lototosi len natosian siGot.*

⁴ Lutavun aKристо, ale aGot igol tole məhat dan nəmatan len nəmaribon̄ na-vəha-tor-an. Enan tu lutosi sutuai len natosian siGot.*

⁵ Ale aKристо evisi hən aPita torisi, beti evisi hən alat lotosəjavur pisan toru lotorisi.*

⁶ Husur natenan, evisi hən nəbathudud nadəlomian lotovi 500 lotorisi len namityal tosua ŋai. Galit galevis lupat len nəmatan, be isəbur lumaaur sal vəbar daməŋai.

⁷ Ale evisi hən aJemes torisi, beti evisi hən ahai pispisul gail p̃isi lotorisi.

⁸ Naməkot hən galit p̃isi, aKристо evisi hən ginau am notorisi, naut kəmas tohum lotopas ginau len nəbon̄ sanor həni.*

⁹ Husur ginau novi ahai pispisul a pan len ahai pispisul gail am. Nəsənav hən ləb̃ekis ginau hən ahai pispisul, husur notomədas bun alat siYesu lotovi vanuan siGot.*

¹⁰ Avil len navoian aGot toviol kəmas həni, nogəm suŋan ginau gagai notoŵat nəhes enan. Ale navoian san van hən ginau səpat kəmas. Ao, noum habat səhor ahai pispisul gail p̃isi am—be savi ginau notogole, len navoian toviol kəmas həni, len ginau, aGot igole.

¹¹ Imagenan, naut kəmas ginau o galito, ginamit p̃isi nam-tukelkel ur na-kel-uri-an tovoi maienan, ale enan na-kel-uri-an tovoi gamit mət̃todəlomi.

* **15:3:** Isa 53.5-12 * **15:4:** Psa 16.10; Hos 6.2 * **15:5:** Mat 28.16-17; Mak 16.14; Luk 24.34, 36; Jon 20.19 * **15:8:** Uman 9.3-6 * **15:9:** Uman 8.3

Na-le-məhat-an dan nəmatan

¹² Ale ginamit p̄isi namtbikel uri ke, aGot togol aKристо tole məhat dan nəmatan, imabe gamit galevis luke na-le-məhat-an dan nəmatan eḅuer?

¹³ Na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKристо am, aGot asike tagole.

¹⁴ Ale aGot asike tagol na-le-məhat-an seKристо dan nəmatan, namilen ke, na-kel-uri-an sinamit tavi ut kəmas, ale nadəlomian samit am tavi ut kəmas.

¹⁵ A məhat hən natenan, namilen ke, ginamit ahai pispisul, namttalibliboḅ husur aGot, husur namtukel uri ke aGot igol aKристо ile məhat dan nəmatan. Be na-le-məhat-an dan nəmatan tabuer, aGot asike tagol aKристо tale məhat dan nəmatan.

¹⁶ Husur aGot asike tagol alat lotomat lətale məhat dan nəmatan, namilen ke, na-le-məhat-an dan nəmatan seKристо am, aGot asike tagole.

¹⁷ Ale aGot asike tagol aKристо tale məhat dan nəmatan, nəbathudəlomian samit tabuer, məttatoh len nəsaan samit sal.

¹⁸ Təmaienan, alat lotokad nadəlomian len aKристо, lotopatmari len nəmatan, galit am lətəmasig.

¹⁹ Husur dattəkad nə-vatvat-viri-an len aKристо len nəmauran egai ḅai, na-le-məhat-an sidato dan nəmatan tabuer, tanor hən nəvanuan gail lətalolosa masuḅ hən gidato səhor avan ideh am len navile a pan.

²⁰ Be səmaienan, sakitin.

Nakitinan imaiegai ke: aYesu m̄au, nəboḅ aGot togol tole məhat dan nəmatan, igol tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an ke alat lotokad nadəlomian lotopatmari len nəmatan, galit tu dereh lile məhat.*

²¹ Bathut ke nəvanuan sua tovi p̄isal hən nəmatan togəmai, nəvanuan sual am evi p̄isal hən na-le-məhat-an dan nəmatan togəmai.

²² Sum̄an nəvanuan p̄isi lotomat sil lotovi siAtam, nəvanuan p̄isi lotovi siYesu, aGot dereh tigol likad nəmauran dan nəmatan.†

²³ Be dereh lile məhat len namityal salit v̄isusua, nametəkav aKристо; husuri, nəboḅ aKристо ḅegəmai, alat seKристо dereh lile məhat.

²⁴ Beti nanoḅan dereh tegəm balai. Natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaḅan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaḅan p̄isi, aKристо dereh tigol levi ut kəmas p̄isi.‡ Ale nədaḅan san hən na-il-a-m̄o-

* **15:20:** Len naves egai, nəboḅ toke aKристо tovi metəkav hən tole məhat hum na-kel-gati-an... namilen ke aKристо tole məhat metəkav, esum̄an na-kel-gati-an siGot ke, nəvanuan p̄isi lotokad nadəlomian dereh lile məhat dan nəmatan.

† **15:22:** Hən naves 21-22, ris Gen 3.17-19; Rom 5.12-21 ‡ **15:24:** Nəboḅ aPol tosor husur natəmat p̄isi lotoil a m̄o, mai nədaḅan hən na-il-a-m̄o-an p̄isi, mai nədaḅan p̄isi, isor husur natəmat gail mai nədaḅan lotokade hən lotoil a m̄o hən natite.

an hum aKiŋ, dereh tilavi mai aGot aTata.

²⁵ Husur aKристо teil a m̄o m̄au hum aKiŋ van v̄ebar tov̄elas naenemi san gail p̄isi vi pan, hum lotovi ut k̄emas.*

²⁶ Ale n̄amatan evi naenemi nam̄ekot aKристо b̄igol b̄imasig. Dereh n̄amatan teb̄uer.

²⁷ Husur natosian siGot ike, “erij natit p̄isi len nav̄elan aKристо, hum aKристо tov̄elas gail vi pan.” Ale n̄eboŋ natosian toke, erij “natit p̄isi” len nav̄elan aKристо, datol̄eboii ke aGot savi ideh len natgalen p̄isi, husur evi aGot torij natit p̄isi len nav̄elan aKристо.*

²⁸ Be n̄eboŋ aGot b̄erij natit p̄isi len nav̄elan aKристо b̄inoŋ, beti aNatun aGot dereh terij gai gabag len nav̄elan aT̄eman torij natit p̄isi len nav̄elan aNatun, h̄en aGot m̄au b̄iyalyal s̄ehor natit p̄isi, h̄en nal̄eŋonian san s̄eb̄on b̄evisi.

²⁹ Na-le-m̄ehat-an dan n̄amatan tab̄uer, n̄evanuan gail lotobaptais silat lotomat tia, dereh l̄etagal n̄esa? Takitin ke alat lotomat, aGot asike tagol l̄etale m̄ehat dan n̄amatan, n̄evanuan lotobaptais salito, lubaptais m̄os n̄esa?§

³⁰ Ale ginamit, asike namttale m̄ehat dan n̄amatan, ginamit namtutoh tabtab p̄epad̄aŋ h̄en n̄amatan m̄os n̄esa?

³¹ Akis n̄amatan ipat p̄epad̄aŋ h̄en ginau. Natenan ekitin hum tokitin ke notoŋiv masuŋ h̄en gamito len n̄emaوران m̄ettokade len aYesu Kристо, aMasta sidato.

³² ANunun aGot tab̄uer len ginau suŋian n̄evanuan navile a pan ŋai, nuŋal mai alat a Efesus lotohum narivatvat katkat m̄os n̄esa? Savi m̄os natideh! Ale aGot asike tagol alat lotomat l̄etale m̄ehat dan n̄amatan, dattahusur nasoruan toke “datihan, datemun husur pelan dereh datimat.”*

³³ Alat lotok̄emaienan saleḡeras gamito. Nasoruan toke, “N̄etahan mai n̄evanuan tosa, em̄edas nab̄oruan tovoi,” evi kitinan.

³⁴ Samtevinvinu am, t̄elmam van h̄en n̄evanuan tovoi hum tonor h̄en m̄etb̄igole. Mitinoŋ dan n̄esaan. Husur gamit galevis lot̄etan h̄en aGot—nok̄emaienan h̄en nahurumit b̄isa lan.

Len na-le-m̄ehat-an dan n̄amatan niben n̄evanuan imabe?

³⁵ Avil dereh avan ideh tike, “AGot igol mab h̄en alat lotomat lile m̄ehat? Dereh likad nibelit tomabe?”

³⁶ Govi hoŋon! Namisurhut natideh gotodaŋdaŋi imasmat h̄en b̄imaur, h̄en b̄itov vi m̄ehat.

* 15:25: Psa 110.1 * 15:27: Psa 8.6 § 15:29: Len naut a Korint, ikad galevis len alat siYesu lotobaptais silat lotomat tia. Nav̄ide enan savi nav̄ide len alat siYesu len naut ideh am, ale gagai datsal̄eboi nad̄elomian silat lotogole. Imasil ke galevis lotogole, be aPol sakele ke todaŋ h̄en nav̄ide enan, husur aPol isor husur na-le-m̄ehat-an dan n̄amatan, sasor husur n̄ebaptaisan enan. * 15:32: Isa 22.13

37 Nəsa gotodaŋdaŋi səkad niben bəgəmai, savi nəhai bitov vi məhat, be gudaŋ namisurhut kəmas ŋai, hum ma tovi misurhuwit o misurhut natideh am.

38 Be aGot beti eviol mai namisurhute gail nibelit toveveu gai toləŋon ləbikade. Ale v̄isusia len namisurhut lototiltile, aGot igol titov, tikad niben səb̄on ŋai.

39 Len nāvide tomaienən, niben natit p̄isi lotokad nəmauran ləsāpit̄p̄itov̄. Niben nəvanuan etile, niben narivatvat etile, niben nəman naməsav etile, niben naieh etile.

40 Ale ikad natit gail len nəmav lotokad nibelito hum tokad natit gail len navile a pan lotokad nibelito. Nəyalyalan hən niben natit gail len nəmav etile dan nəyalyalan hən natit gail len navile a pan.

41 Namityal ikad nām̄ialan san, nahəbati ikad nām̄ialan san, mai nām̄eso gail lukad nām̄ialan tile am. Ale len nām̄eso gail, nām̄ialan hən nām̄eso sua etile, nām̄ialan hən nām̄eso tile am etile.

42 Imaienən ŋai len na-le-məhat-an dan nəmatan. Gagai niben nəvanuan imat, ībo len tan, be nəboŋ aGot b̄igol b̄ile məhat, dereh niben nəvanuan tikad nəmauran vi sutuai. Asike ībos nətan boŋ ideh.

43 Gagai niben nəvanuan evi ut kəmas, be nəboŋ b̄ile məhat dereh tiyalyal. Gagai sədaŋ, be nəboŋ b̄ile məhat, dereh tidaŋ.

44 Gagai niben nəvanuan evi natit hən navile eg a pan, be nəboŋ b̄ile məhat, dereh tevi natit hən nəmav, niben veveu tonor hən bitoh len nəmav. Husur tokad niben hən navile eg a pan, ale ikad niben hən nəmav am.

45 Imagenən, natosian siGot ike, “Nəvanuan nametəkav, aAtam, egəm vi titsua tokad nəmauran.” Be aAtam naməkot, tovi aKrīsto, egəm vi Nunun Nəmauran toviol hən nəmauran vi sutuai.*

46 Avil nəmauran vi sutuai togəm len aNunun Nəmauran sagəm a m̄io, ao, nəmauran len navile eg a pan egəm a m̄io, ale husuri, nəmauran vi sutuai len nəmav.

47 AAtam, nəvanuan nametəkav, evi vanuan navile a pan aGot togole hən nətan. Ikad nəmauran hən navile a pan. AKrīsto, nəvanuan na-vəha-ru-an, evi vanuan nəmav. Ikad nəmauran hən nəmav.*

48 Alat navile a pan lotokad nəmauran hən navile a pan, losūm̄ian nəvanuan tokad nəmauran hən navile a pan aGot togole hən nətan. Alat lotokad nəmauran hən nəmav, losūm̄ian nəvanuan nəmav tokad nəmauran hən nəmav.

49 Sūm̄ian gidat dattolav kot aAtam, nəvanuan navile a pan aGot togole hən nətan, len nāvide tomaienən, datimaslav kot aKrīsto, nəvanuan nəmav.

* 15:45: Gen 2.7 * 15:47: Gen 2.7, 3.19; Jon 3.13, 31

50 Bathudud nadəlomian, nekəmaiegai ke: nibedat tokad naməḡod mai nəda saləboi bikad nəmauran mai aGot len nathan pipihəlan. Bathut nibedat bibos nətan, saləboi bikad nəmauran vi sutuai lan.

51 Mitinau. Nikel vəhot natsua maiegai ke: savi gidat p̄isi datb̄ipatmari len nəmatan. Be gidat p̄isi, aGot dereh tegəgel hən gidat p̄isi

52 vəha-sua ḡai, len namityal toḡitol ḡai hum nəmet tokavəmat, len nəwalan hən nətrampet hən nanonjan. Husur nətrampet dereh tiwal, ale aGot dereh tigol alat lotomat lile məhat hən ləb̄imaaur vi sutuai. Gidat datsəmat sal, aGot dereh tegəgel hən gidat maieren. **

53 Husur nibedat dattokade gagai b̄iḡo, timasgəm vi bedat togon asike b̄iḡo boḡ ideh. Ale nibedat dattokade gagai b̄imat, timasgəm vi bedat togon b̄imaaur vi sutuai.

54 Nibedat b̄iḡo, nəboḡ ləḡegəm vi bedat tile asike b̄iḡo, ale, nibedat b̄imat, nəboḡ ləḡegəm vi bedat tile b̄imaaur vi sutuai, beti nasoruan lototosi dereh tisarpoh toke,

“Nəmatan imasig, eḡuer, aGot iḡal maii ale esəhor buni.”*

55 “Eee, Matan, nasəhorian sam̄ gai be? Gumasig!

Eee Matan, nədaḡan sam̄ gai be? Godədas gəḡevin ginamit am.”*

56 Nəwei hinəmatan evi saan—nəvanuan timasmat sil nəsaan, ale nədaḡan nəsaan tokade, egəm len nalo—nəvanuan togol nəsaan eḡur kotov nalo, ale timaspanis sile.

57 Be sipa vi təban aGot! Len aMasta sidat, aYesu Kristo, aGot ilav kuv gidat dan nəsaan mai nəmatan, igol datowin səhor gəlar p̄isi.

58 Imaieren bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit p̄isi, məteil gəgat. Samterus dan nadəlomian məttokade len na-kel-uri-an tovoi. Akis nələmit tidaḡ masuḡ len nauman siNasuḡ, husur mətoləboii ke nauman samit len Nasuḡ evi m̄os natite, savi ut kəmas.

16

Na-bubulah-vat-an m̄os alat siYesu a Jerusalem

1 Gagai nuke nisor husur na-bubulah-vat-an m̄os alat siGot. Nuke mitigol husur nəsa notokel mai alat siYesu len naut tiltile gail len naprovens Kalatia.*

2 Len nəmariboḡ metəkav hən nawik, gamit v̄isusua məterin nəvat ideh gail tipat, nahudhuvat hən naḡurḡuran samito.

** 15:52: Hən naves 51-52, ris 1Tes 4.15-17 * 15:54: Isa 25.8 * 15:55: Hos

13.14 * 16:1: Rom 15.25-26

Ale sahsah tuan nəvat enan hən ðeutaut vir nagəman sagw, savi hən nəboŋ en beti mət̃bebubulah vat.

³ Ale nəboŋ nəb̃egəmai, mitilekis hən gamit galevis məttonau ke lotovoi. Dereh nilav nalobulat napisulan mai galito, ale nesəvat galito hən ləb̃itariv naviolan samito vi Jerusalem.

⁴ Ale ðinor hən ginau am nəb̃ivan ei, dereh galit litah mai ginau len nəyaran sagw.

Na-sor-utaut-an

⁵ Dereh niyar tur len naprovens Masetonia. Ale nəboŋ nəb̃iyar tur len naprovens Masetonia ðinoŋ, dereh negəm hən gamito.*

⁶ Hum ma nəb̃itoh mai gamit ðebəlav kəkereh, o vəbar nahəbati naut susus ləb̃inoŋ hən mət̃bevi tarhət sagw len nəyaran van, vi lan naut ideh nəb̃evi lan.

⁷ Husur nomətahun nəb̃iyar tur len naut samit tutut ŋai. AGot ðidan̄i hən̄i, nuvatvat viri ke nitoh tebəlav kəkereh mai gamito.

⁸ Be dereh nitoh a Efesus van vəbar naPentikost, nəhanan hən nəmatuan.*

⁹ Husur aGot esəŋav hən nabiltiþisal hən nəbigol nabiltiومان ðiʋan hən naʋit bisobur, naut kəmas nəvanuan tosobur lotomətahun nauman sagw.†

¹⁰ Nəboŋ aTimoti ðegəmai, samtigol natideh hən ðemətahw lan, len natohan san mai gamito, husur gai igol nauman siNasub̄ sur̄an ŋai ginau notogole.*

¹¹ Gamit ideh sateŋit nəhon van hən̄i, satinau ke tovi ut kəmas. Be mət̃bevi tarhət san len nəyaran san hən ðetəlmam gəm hən ginau, nəlon topul hən natəmat. Nutoh vir gai mai nəbathudud nadəlomian galevis am.

¹² Nuke nisor husur awawa sidat len nadəlomian, aAþollos. Nukel buni ke timastah mai awawa nadəlomian gail am ləb̃ivan hən gamito, be savi naləŋonian san hən ðivan gagai. Nəboŋ ðikad nap̄isal, dereh tivan hən gamito.*

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Mət̃ehulahul. Mət̃eil gəgat len nadəlomian. Mət̃eil ður namətahwan. Mitidan̄.

¹⁴ Nəsa mət̃bigole, mitigol galen þisi len na-ləmas-buni-an.

¹⁵ Bathudud nadəlomian, mət̃oləboi aStefanas mai nəbathudud san. Galit nametəkav lotokad nadəlomian len

* **16:5:** Uman 19.21 * **16:8:** NaPentikost evi nəhanan hən nəmatuan topat len nəmariboŋ tovi 50 husur nəPasova. † **16:9:** Hən naves 8-9, ris Uman 19.8-10

* **16:10:** 1Kor 4.17 * **16:12:** Uman 18.24

naprovens Akaia, ale loviol hən galito hən ləbevi tarhət silat siGot.* Nous gamit, noŋir gamit ke,

¹⁶Len na-ləmas-buni-an mäterin gamit len navəlalito, galit mai nəvanuan p̄isi lotoḅon mai galito len nauman, lotoum habat m̄os na-kel-uri-an tovoi.

¹⁷Nohəhaṽur masuṽ len nagəman siStefanas, aFortunatus mai aAkaikus, husur alalunian galegai lovi tarhət sagw, gel gamit mətsaləboi mət̄bigole.

¹⁸Lugol noləŋon ivoi am len nəlogw, hum lotogole hən gamit tia. Husur enan nuke, mətēputsan nəvanuan lotomaienan len nənauan samito.

¹⁹Alat siYesu len naut tiltile len naprovens Asia lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. AAkwila mai aPrisilla, mai alat siYesu lotoḅonḅon len naim səlaru lohəhaṽur hən lotokel na-ke-ivoi-an mai gamit len Nasuḅ.*

²⁰Gagai nəbathudud p̄isi len nadəlomian lukel na-ke-ivoi-an mai gamito. Len na-ləmas-buni-an siGot len nəlomito, mətesuñ gabag hən nətarhomit gail hən mət̄bikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

²¹Ginau aPol nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səḅogw ŋai.

²²Avan ideh asike ḅeləmas bun Nasuḅ—tipanis sile! Masta sidato, gegəmai!‡

²³Nasuḅ aYesu teviol kəmas hən navoian mai gamito.

²⁴Len aKristo aYesu, na-ləmas-buni-an sagw tipat len gamit p̄isi.

* 16:15: 1Kor 1.16 * 16:19: Uman 18.2 † 16:22: KelV 22.20. Len naut egai, ike *Maranata* tovi nasoruan ta Aram namilen ke *Masta sidato, gegəmai*.

2 Korint

Nalobulat napisulan na-və^{ha-ru-an} aPol totosi van hən alat a Korint

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol itosi husur galevis len alat siYesu a Korint lusor tas aPol, ləpəpehw dani. APol eləŋon isa be eləmas bun galito, eləŋon masuṽ hən bıkad navoivoian mai galito. Ale nəboŋ lototəlmam, us navoivoian maii tətəs, aPol ikel nahəhaṽuran san.

APol itosi van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len naut a Korint.

APol itos nalobulat napisulan egai ŋais mai len naut a be?

Itosi van hən alat a Korint pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 58 nəboŋ totoh len naprovens Masetonia.

1) Na-ke-ivoi-an mai nasipaan vi təban aGot (1.1-11)

2) APol isor husur nəsa togole a mō (1.12-2.4)

3) APol eŋir alat siYesu len naut a Korint ke likad navoivoian tətəs mai nəvanuan togol tosa (2.5-2.17)

4) APol isor husur nauman san togəm len aGot (3.1-6.13)

5) APol ikai tas nəbonan mai alat ləsəkad nadələmian len aYesu (6.14-7.1)

6) APol isor husur nakemkeman san (7.2-7.16)

7) Naviolan mōs alat siYesu len naut a Jerusalem (8.1-9.15)

8) APol isor husur na-il-a-mō-an gai tokade hum ahai pispisul siYesu (10.1-13.10)

9) Nə-maris-kotovi-an (13.11-13)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau aPol nutos nalobulat napisulan egai. Len naləŋonian siGot, ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau mai aṽadato len nadələmian, aTimoti, namrutosi.* Nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Korint, mai alat lotovi siGot səbon len naut pisi len naprovens Akaia.

² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo, areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmat tabtab.

Nasipaan siPol

³ Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. AGot evi aTəmadato nəlon totaŋis gidato, evi nəkadun navoian pisi togol nəlon nəvanuan toləŋon tovoi am.*

* 1:1: Uman 18.1-18 * 1:3: Psa 94.19; Isa 40.1

⁴ Igol nəlōnamit eləŋon ivoi am len na-ləŋon-isa-vəsa-an p̄isi sinamito. Igole hən namtbēləboi namtbīgol alat lotoləŋon tosa vəsa, ləbēləŋon b̄ivoi am len nəlōlito. Ale len nəsa aGot togole hən ginamito, namtīgole hən galito.

⁵ Hum namttoləŋon tosa vəsa sil aKristo, hum namttokatəp̄ol hən na-ləŋon-isa-vəsa-an san, len naṽide tomaienān, len aKristo, aGot igol namtoləŋon ivoi am len nəlōnamito, igol na-ləŋon-ivoi-an len nəlōnamito epul səsəhov.

⁶ Namtbēləŋon b̄isa vəsa, nəmauran sinamit b̄idaŋ, imagenān hən namtbīgol mət̄bēləŋon b̄ivoi am len nəlōmito, imagenān hən mət̄bikad nə-lav-kuv-gamit-an dan nəsaan samito. AGot bīgol namtbēləŋon b̄ivoi am len nəlōnamito, imagenān hən namtbīgol mət̄bēləŋon b̄ivoi am len nəlōmito. Ale naṽit natenān evi nə-dāŋ-b̄uri-an len gamito, hən mət̄bēləboi mət̄bidaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an toṽitoṽ hən namttoləŋon tosa vəsa lan.

⁷ Namtudaŋ len nə-vatvat-viri-an namttokade hən gamito. Namtoləboii ke, hum mət̄tokatəp̄ol hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamito, len naṽide tomaienān dereh aGot tīgol mət̄eləŋon tivoi am len nəlōmito, hum togole len nəlōnamito.

⁸ Bathudud nadəlōmian, namtomətahun mət̄betətan hən na-ləŋon-isa-vəsa-an tovisi hən ginamito len naprovēns Asia. Namtoləŋon isa vəsa batbat səhor masuṽ hən nədaŋan namttokade hən namtbidaŋ b̄uri. Nəlōnamit iḅov hən nəmauran sinamito.*

⁹ Kitin, namtunau ke namtbimat. Naten evisi hən asike namtbēriŋ nəlōnamit len ginamit səbōnamito, be hən namtbēriŋ nəlōnamit len aGot togolgol alat lotomat lile məhat dan nəmatan.

¹⁰ Ilav kuv ginamit dan nəmatan pəpadaŋ hən tobar ginamito. Ale namtoləboii ke dereh tilav kuv ginamito tətās am. Namtorin nəlōnamit lan hən b̄ilav kuv tabtab hən ginamit sal.

¹¹ Ale len na-sor-tuṽ-an samit gail mət̄ovi tarhət sinamito. Na nəvanuan b̄isoḅur ləb̄isor tuṽ m̄os ginamito, dereh aGot tivoi masuṽ hən ginamito, ale nəvanuan tiṽoḅur lesipa vi təban aGot hēni.

APol egəgel hən nənauan san; savi Korint am

¹² Namtoṽiv len nategai ke: nəlōnamito tomasil ikel koti ke: len nəmauran sinamit len navile eg a pan, mai len naṽide namttokade mai gamito, namtsasusuan natideh, namtohusur naləŋonian siGot. Naṽide sinamit sagəm len namitisau sinəvanuan, be egəm len navoian aGot toviol kəmas hēni.

¹³⁻¹⁴ Namtsatos n̄atideh mət̄odədas mət̄bēləboii. Namtutos nəsa mət̄toləboi mət̄bēvuruŋ ləboii, mət̄bēləboi səhoti. Ale naut

* 1:8: 1Kor 15.32

kəmas məttoləboi kəkereh hən ginamit gagai, nuvatvat viri ke dereh məteləboi səhot ginamito. Beti, len nəboŋ siNasuḅ, aYesu, dereh məteṽiv len ginamito len naṽide toṽitoṽ hum namttoṽiv len gamito.

15 Bathut notonau ləboi natgalen tia, a mō nunau utaut hən nəbēgəm ris vəha-ru hən gamito, hən nəbēvi tarhət samit vəha-ru.

16 Nunau ke len nəyaran sagw vi lan naprovens Masetonia, dereh negəm ris gamito. Ale nəboŋ nəbetəlmam dan naut a Masetonia, dereh neris gamit tətəs, hən mətḅevi tarhət sagw len nəyaran vi Jutea.*

17 Hum ma məttosor isa hən ginau husur notogəgel hən nənau-utaut-an sagw. Nəboŋ notonau utaut maienan, mətunau ke nəlogw emələla həni a? Mətunau ke len nənauan sagw nohusur naṽide silat navile a pan lotogəgəras, lotoke, “Evoi,” be namilen ke, “Ao?”

18 Be suṽian aGot togol tabtab hən nəsa tokele, nasoruan sinamit van hən gamito sagəgel, sakel ḅonḅon hən “Evoi” mai “Ao.”

19 Ginamit, aSilas,* aTimoti mai ginau, namtukel ur nakel-uri-an tovoi husur aYesu Kristo, anatan aGot. Ale aYesu sagəgel boŋ ideh, savi “Evoi” mai “Ao” ḅonḅon. Be len gai, akis aGot ekitin, igol nəsa tokele, ike, “Evoi.”*

20 Husur na-kel-gati-an ṽisi siGot, lusarpoh len aKristo. Len aKristo aGot ike, “Evoi,” igol natit ṽisi tokel gati ke tigole. Ale len aKristo datuke, “Ganan! Evoi!” mai aGot hən datḅisal suh nəyalyalan san.

21 Be evi aGot māu togol gidat datudaŋ am, gamit mai ginamito, hən datḅeil gəgat len aKristo. Itabtabuh len gidato hən datḅevi esan səḅon.

22 Evi aGot māu tota gat nahəsən len gidato, ke dattovi esan səḅon, eriŋ aNunun len nəlodato hum toririŋ gol gidato, hən datḅeləboii ke, natit ṽisi tokel gati, dereh timagenan.

23 Nous aGot hən ḅisor vi tarhət sagw ke notokitin. Nəsətəlmam vi Korint husur nomətəhun nəbetunus gamit am.

24 Namtomətəhun namḅipatṽipat ginamit məhat len na-il-a-mō-an hum nadələomian samit topat len navəlanamito. Husur ipat māu len gamito. Ale len nadələomian samito, mətoil gəgat tia. Be namtuke namteum ḅonḅon mai gamito mōs nakemkeman samito.

2

1 Imaienan, len nənauan sagw, nunau səhoti ke, asike nogəm

* 1:16: Uman 19.21 * 1:19: Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi nauluṽian sua ŋai. * 1:19: Uman 18.5

hæn gamito, husur nomətahun nēbigol mēbeləjon bīsa tətās.

² Husur ginau māu nətəgol mēttaləjon təsa tətās, təkad ase am tagol nətəhəhāvur? Gamit ŋai notogol mēttoləjon tosa tia.

³ Husur natenan, nutos nalobulat ta mō van hæn gamito. Nutosi hæn ke, nəboŋ nəbegəmai, asike nəbeləjon bīsa len natit mēttogol tosa gail, husur sanor hæn mēbībigol nəbeləjon bīsa, inor hæn mēbībigol nəbehəhāvur. Nəsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito, noləboii ke nakemkeman sagw evi nakemkeman samito.

⁴ Husur, nəboŋ nototos nalobulat enan van hæn gamito, noləjon isa vəsa masuṽ, nəlogw etuharuh, namətarur sagw isel habat. Be nəsatosi hæn mēbeləjon bīsa, nutosi hæn mēbeləboii səhoti ke notoləmas masuṽ hæn gamito.

Məterubāt nəsaan dan nəvanuan nəsaan

⁵ Mitinau nəvanuan togol tosa, atenan igol noləjon isa, be savi ginau ŋai, nomətahun nəbisor vəhas nakitinan, len nabunusian van van am gai igol gamit pīsi mətoləjon isa.

⁶ Nəpanismen gamit mēttosobur mēttogol atenan topanis lan, inav tia.

⁷ Gagai satipanis am. Məterubāt nəsa togole dani, gol teləjon tivoi am len nəlon, hæn nə-ləjon-isa-an san asike bībigol nəlon bībov hæn nəmauran san.

⁸ Nous taltal hæn gamit ke, mətələmas buni hæn bēləboii len nəlon ke mēttoləmas buni.

⁹ Nutos nalobulat van hæn gamito hæn nəbīsəb nakitinan len gamito, ke mēttogol natit pīsi notokel mai gamito, o mətəsgole.

¹⁰ Gamit mēbberubāt natideh dan avan ideh, ginau am nugole. Ale bīkad natideh hæn nəberubati, nəsa nəberubati dan avan enan, norubati mōs gamito, len nəhon aKristo,

¹¹ hæn aSetan asike bēgəras gidato. Husur datsatətan hæn nənauan gail siSetan.

¹² Nəboŋ notovi lan nəbilitivile Troas hæn nəbīkel ur nəkel-uri-an səKristo, nusabi ke Nasuḅ tosəŋav hæn nəpīsal hæn nəbēum ei.

¹³ Avil nəlogw etuharuh sal husur nodədəs nəbīsəb aTitus, aṽagw len nədələmian ei. Imaienan, nukel nasudələmian sagw mai galit ei, ale noriŋ naut enan, novi Masetonia.*

Nawinan len aKristo

¹⁴ Be sipa vi təban aGot! Husur len aKristo, aGot esəhar ginamit namttovi enemi san a mō, hæn nəvanuan gail pīsi ləberisi ke aGot towin. Ale len ginamito, aGot igol nəvanuan

* 2:13: Uman 20.1

löləboi aKристо, ale naləboian enan ehum nəb̃on susau tobar naut p̃isi.

¹⁵ Husur namtovi nəb̃on aKристо tosusau vi təban aGot. Alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito mai alat lotovan hən nəmasigan, galit p̃isi lom̃unus nəb̃on enan.

¹⁶ Nəboŋ alat lotovan hən nəmasigan lotom̃unus ginamito, namtovi nəb̃on nəmatan togol lotomat. Nəboŋ alat aGot tolav kuv galit dan nəsaan salito lotom̃unus ginamito, namtovi nəb̃on susau hən nəmauran togol lotokad nəmauran. Ale, ase eləboi b̃igol nauman tomaiēnan?

¹⁷ Namtsasum̃an nəvanuan tosobur lotoŋur hən nasoruan siGot m̃os nəvat. Be aGot esəvat ginamito, ale len aKристо, len nəlonamit tomasil, namtukel ur na-kel-uri-an tovoi len nəhon aGot.

3

Nalobulat napisulan tomaur

¹ Mətunau ke namtotub̃at sal suh ginamit gabag a? Mətunau ke namtimaskad nalobulat napisulan tivan hən gamito o togəm len gamito tokel ur navoian sinamit a?

² Gamit m̃au mətovi nalobulat napisulan tokel ur navoian sinamito. Nəmauran samit m̃au lovi nalobulat napisulan aKристо totos gati len nəlonamito, hən nəvanuan p̃isi ləb̃eṽurun ləboii, ləb̃eləboi səhoti.

³ Imasil ke mət̃ovi nalobulat napisulan togəm len aKристо, mət̃ovi na vit̃ nauman sinamit namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito. Nalobulat enan, aKристо satosi hən napan, be itosi hən aNunun aGot nəkadun nəmauran. Satosi len nəvat̃ hum totos nalo siMoses lan, be itosi len nəlon nəvanuan gail.*

⁴ Namtokəmaienan, namtoləboi bun natgalenan, husur, len aKристо, namtorin̄ gat nəlonamit len aGot.

⁵ Namtsənaui ke namttoləboi namtb̃igol natideh len ginamit səbonamito, avil naləboian hən namtb̃igol nəsa namttogole, egəm len aGot.

⁶ AGot igol namttoləboi namtb̃evi tarhət san, hən namtb̃ikel ur na-kel-gati-an veveu aGot tokele. Nəkadun na-kel-gati-an san toveveu savi na-tos-gati-an tovi nalo, be nəkadun evi aNunun aGot. Datb̃inaui ke dattonor len nəhon aGot len na-tos-gati-an tovi nalo dattogol husuri, datusab. Datodədas datb̃igol husur nalo, gol ke na-tos-gati-an tovi nalo igol nəmatan. Be aNunun aGot eviol hən nəmauran vi sutuai.*

⁷ Mitinaui nategai. Nəboŋ aGot totos nalo ta sutuai, nəboŋ tota gati len nəvat ale lavi mai aMoses, nəhon aMoses ikad

* **3:3:** Exo 24.12; Jer 31.33; Eze 11.19, 36.26 * **3:6:** Jer 31.31

namēnas hən nəyalyalan siGot. Nəpasusan gail seIsrael lodēdas ləberis nəhon, husur emial habat, naut kēmas namialan han totubat hən bēbuer. Ale, nalo togol nəmatan bēgəm mai namēnas hən nəyalyalan maienan,*

⁸ na-kel-gati-an veveu siGot, nauman seNunun len nəlodato, dereh tiyalyal habat səhor namēnas enan.

⁹ Ale nalo ta mō biyalyal, nalo tosaḅ səhoti ke nəvanuan toḅur kotovi timaspanis, na-kel-gati-an veveu iyalyal habat səhori, husur gagai na-kel-gati-an siGot igol datunor len nəhon!

¹⁰ Nalo iyalyal a mō, be gagai ehum səyalyal am, husur na-kel-gati-an toveveu iyalyal habat səhor masuḅ hēni.

¹¹ Husur nalo ta mō totubat hən bēbuer, naut kēmas togəm mai nəyalyalan, na-kel-gati-an veveu, topat vi sutuai, iyalyal səhor masuḅ hēni.

¹² Imagenan, husur namtukad nə-vatvat-viri-an len nəsa topat vi sutuai, namtosəman na-kel-uri-an tovoi.

¹³ Namtsasumian aMoses, tokabut gol nəhon hən nəkaliko manivəniv, hən nəpasusan seIsrael asike ləbəkəta mətaltal hən namēnas hən nəyalyalan han, naut kēmas togəm bēbuer balai.*

¹⁴ Be nəkadulit iḅonḅon. Ale van vəbar daməḅai, nəboḅ lotoḅuruḅ na-kel-gati-an tomatu tovi nalo, ehum nəkaliko tokabut gol nənauan salito hən asike ləḅeləboi səhot nakitinan. Ale nəkaliko ipat, husur len aKristo ḅai imakuv.

¹⁵ Ekitin, van vəbar daməḅai, nəboḅ lotoḅuruḅ nalo siMoses, lukad nə-kabut-gole-an len nəlolit sal.

¹⁶ Avil nəboḅ galit ideh topair van hən Nasuḅ, aGot idakuv nə-kabut-gole-an enan.*

¹⁷ Ale Nasuḅ notomadhasor husuri evi Nunun aGot, ale nəvanuan aNunun Nasuḅ totoh len nəlon, nəvanuan enan imakuv dan natit pisi topəpehuni dan aGot.

¹⁸ Imagenan, gidat pisi datsəkad nə-kabut-gole-an len nəhodato, datoris namēnas hən nəyalyalan siNasuḅ, ale nəvanuan gail loris Nasuḅ len gidato. Ale Nasuḅ, aNunun aGot, egəgel tabtab hən gidato hən datḅesumian gai len nəyalyalan san.

4

Nakontit gail len nabiliwai hən nətan ḅulau

¹ Imaienan, namtudaḅ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu, husur aGot, len nəlon totaḅis ginamito, eriḅ nauman enan len navəlanamito.

² Namtomətahun naḅide lotosusuah, lotogol nahur sasa; namtsagəras səsa hən avan ideh, namtsagəgel hən nasoruan siGot hən asike ḅekitin. Aoa! Be len nakitinan namtukel

* 3:7: Exo 34.29 * 3:13: Exo 34.33 * 3:16: Exo 34.34

þarþar həni. Namtukel maien həni len nəhon aGot hən nəvanuan þisi læbeləboi səhoti ke savi liboŋan ideh.

³ Husur na-kel-uri-an tovoi namttokel uri bəsusuah, esusuah dan alat lotohusur naþisal van hən nəmasigan ŋai.

⁴ ASetan, nagot sasa hən navile eg a pan, igol nənauan silat læsəkad nadələomian evisivis hən asike læbedələom na-kel-uri-an tovoi. Namñial han samias nəlolito, imaienan læsaləboi na-kel-uri-an tovoi hən nəyalyalan seKristo, aKristo toþitoŵ hən aGot.*

⁵ Husur namtsakel ur ginamit səbonamito, namtukel ur aYesu Kristo tovi Masta. Ginamit, namtovi slev samit gail mōs aYesu.

⁶ Husur aGot toke, “Namñial teñial len nəmargobut!” igol namñial san eñial len nəlonamito, hən namtbələboi səhot nəyalyalan siGot len nəhon aYesu Kristo.*

⁷ Nakontit enan, naləboian hən nəyalyalan siGot, ipat len ginamit namttohum nəbiliboro tan bulaŵ, hən bimasil ke, nəyalyalan hən nəbilitidaŋan togəm len aGot, savi ginamito.

⁸ Naþisal þisi hən nəmauran sinamit idaŋ, namtoləŋon isa lan, be namtoil gəgat sal. Namtodədarnəbu be nəlonamit səboŵ hən nəmauran sinamito.

⁹ Naenemi sinamit gail lomədas tabtab hən ginamito, be aGot sariŋ gaḅulan ginamito. Luparu buḅur ginamit van namtuteh, be lodədas læbigol namtbimat.

¹⁰ Len naut þisi namttovi lan, akis ehum namttokatəþol hən nəmatan siYesu len nibenamito, hən nəvanuan gail læberis nəmauran siYesu biþarþar len nibenamito.

¹¹ Husur ginamit namttokad nəmauran, akis lubar hən ginamit van hən nəmatan sil nahəsan aYesu. Imaienan hən nəmauran san biþarþar len nibenamit læbimat balai.

¹² Imagenan beti, nəmatan itah tabtab mai ginamito, be naŵit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan sinamito, evi nəmauran vi sutui məttokade.

¹³ Natosian ike, “Norin nəlogw len aGot, imaienan nusor.”* Len aNunun nadələomian enan ŋai, ginamit am, namtusor husur namtorin nəlonamit len aGot.

¹⁴ Namtusor husur namtoləboii ke, aGot togol Nasuḅ aYesu tole məhat dan nəmatan, dereh tigol ginamit am namtile məhat mai aYesu hən bəsəhar gidat þisi, ginamit mai gamito, hən datbeil len nəhon.

¹⁵ Namtudaŋ buŵ natgalen þisi mōs gamito, hən navoian aGot toviol kəmas həni bəliv nəvanuan bisobuŵ van vasobuŵ am gəm hən aKristo. Ale len galito, nasipaŋan dereh tepul səsəhov, hən nəvanuan læþisal suh nəyalyalan siGot.

* 4:4: Jon 12.31 * 4:6: Gen 1.3 * 4:13: Psa 116.10

¹⁶ Imaienan, namtudaŋ tabtab hən namtbikel ur na-kel-gati-an toveveu. Naut kəmas nibenamit tovi pan van hən bimat balai, aGot igol nəlonamito iveveu am husur nəmariboŋ gail p̄isi.

¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-vəsa-an sinamit gagai savi natideh, asike idareh inoŋ. Be naʋit na-ləŋon-isa-vəsa-an enan evi natite, igol nabiltiyalyalan m̄os ginamito topat vi sutuai.

¹⁸ Imagenan namtsənaʋ masuʋ hən nəsa namttoləboi namtberisi gagai, husur asike idareh tinəŋ. Be namtunaʋ masuʋ hən nəsa namttodədas nəmtberisi, husur dereh tipat vi sutuai.

5

¹ Husur namtoləboii ke, nəboŋ naim nətaʋolen egai namtotohtoŋ lan bəmətartar, nəboŋ namtbimat, dereh namtikad naim toveveu len nəmaʋ, aGot toum həni m̄os ginamito, avan ideh saum həni. Dereh namtikad nibenamit bitoh vi sutuai.

² Be nibenamit gagai len navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon masuʋ hən namtbəsun nibenamit hən nəmaʋ hum namttosun nahurabat toveveu.*

³ Husur nəboŋ namtbəsun nibenamit hən nəmaʋ binoŋ, asike namtumalmaal hum nibenamit tobuer.

⁴ Husur nəboŋ namttotoŋ len nibenamit hən navile a pan, namtupetəmas həni, namtoləŋon isa. Savi husur namtuke namtimat, be husur namtuke namtesun nibenamit toveveu hən nəmaʋ, hən nibenamit hən nəmatan bebuer, ale namtbikad nibenamit toveveu hən nəmaʋ.

⁵ AGot boh igol ginamit m̄os natgalenan, ale eviol hən aNunun mai ginamito, hum toririŋ gol ginamito, hən namtbələboii ke natit p̄isi tokel gati, dereh timagenan.

⁶ Imagenan namtoil buer tabtab hən namətahwan sinamito. Namtoləboii ke nəboŋ namttokad nibenamit hən navile eg a pan, namtsatoh a im mai aGot sal.

⁷ Husur, naʋisal hən nəmauran sinamito ipat len nadəlomian, savi len nəsa namttorisi.

⁸ Evoi, namtopul tabtab hən na-il-buri-an, ale namtoləŋon ke, namteriŋ nibenamito, hən namtbivan hən namtbitoŋ a im mai Nasub̄.

⁹ Imagenan, namtbitoŋ len nibenamit hən navile eg a pan o namtbimat, a məhat hən natit p̄isi am, namtuke Nasub̄ tehəhaʋur hən ginamito.

¹⁰ Husur gadit p̄isi dateil m̄au len nəhon aKristo hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan len gadito. Ale gadit p̄isi dereh datikad naʋurp̄uran tonor hən nəsa dattogol tovoi o tosa len nəmauran sadit gail len navile eg a pan.*

* 5:2: Rom 8.23 * 5:10: Rom 14.10

Len aKristo mitikad navoivoian mai aGot

11 Imagenan, husur ke namttoləboi namətahwan len nəyalyalan siNasuḅ, namtohisī hisī hən nəvanuan gail ləḅeləboi səhot nakitinan husur aYesu. AGot eləboi p̄is nəsa topat len nəlonamito, ale nuvatvat viri ke, gamit am mətələboi kitin hən ginamit maienan.

12 Namtsakəmaienan mai gamit hən namtbisor sal suh ginamit tətəs, be hən mətḅeviv len ginamito, hən mətḅeləboi mətḅisor var alat lotoviv len nəsa nəvanuan toləboi ḅerisi, be nəsa topat len nəlon nəvanuan savi natideh len galito.

13 Hum ma nəvanuan galevis lotonau suluvi ke namttovinvinu. Namtḅevinvinu, namtumaienan m̄os nəyalyalan siGot. Ale nənauan sinamit ḅivoi, namtumaienan hən namtḅevi tarhət samito.

14 Husur na-ləmas-buni-an seKristo iwol hən ginamito. Husur namttoləboi səhoti ke: aKristo imat sivanuan p̄isi, imat salit p̄isi; imagenan, ehum gidat p̄isi dattomat.

15 Ale aKristo imat sivanuan p̄isi. Imat salit p̄isi hən ke, nəvanuan lotokad nəmauran lan, asike ləḅehusur naləḅonian salit səḅolito, be hən ləḅehusur naləḅonian siYesu tomat salito, aGot togol tole məhat dan nəmatan.

16 Ale gagai van naləboian sinamit ke nəvanuan tovoi o tosa savi nabunusian silat navile a pan am. A m̄o namtohusur naḅide enan. Namtunau ke aKristo tovi vanuan tin ḅai sum̄an gidato. Be gagai namtsənau səmaienan am.

17 Imaienan, avan ideh tovi seKristo, egəm vi vanuan veveu aGot togole. Nəmauran ta m̄o eḅuer, avan enan egəm veveu!

18 Ale aGot m̄au igol natgalen p̄isi. A m̄o datukad nəsasaan mai aGot, be len aKristo, aGot igol datukad navoivoian maii. Ale evi aGot boh tolav nauman mai ginamito, hən namtḅeliv alat lotokad nəsasaan maii, gəm həni, hən ləḅikad navoivoian maii.

19 Ale len aKristo, aGot eliv nəvanuan navile a pan gəm həni, hən asike nəsaan salit ḅevi nəkabut salit am hən ləḅipanis sile, be hən ləḅikad navoivoian maii. Ale eriḅ napisulan enan len navəlanamito hən namtḅikel uri.

20 Imagenan, namtusor len nahəsən aKristo. Ehum, len ginamito, aGot tosor mai gamito. Len nahəsən aKristo, namtous gamit hən mətḅegəm hən aGot. Mitikad navoivoian maii m̄au!

21 AKristo səkad nəsaan ideh. Avil aGot eriḅ nəsaan sadit p̄isi lan hən ḅipanis sadito. AKristo egəm vi nəsaan, hən ke, len gai, datḅegəm vi nanoran siGot.

6

¹ Ginamit namttoum mai aGot, namtous idañ ke, navoian aGot toviol kəmas həni mai gamito, satipət kəmas.

² Husur len natosian san aGot ike,
 “Len namityal tonor həni,
 nosəsəlonj hən gaiug.

Ale len nəboŋj hən nəbilav kuv gaiug dan nəsaan sam̄,
 novi tarhət sam̄.”*

Mətesəsəlonj! Gagai evi namityal tonor. Daməŋjai evi nəboŋj hən aGot bilav kuv nəvanuan dan nəsaan salito.

³ Len nəmauran sinamito, namtsagol natideh hən avan ideh bipes habət lan, teh dan nadəlomian san. Nəmauran sinamit imaienan hən avan ideh asike bisor mədas na-kel-uri-an tovoi sil ginamit namttokel uri.

⁴ Be len natit p̄isi namttogole, nəvanuan loləboi ləberisi ke, namttovi vanuan nauman siGot. Imasil len nəmauran sinamito. Namtudaŋ b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an nəboŋj nəvanuan lotomədas ginamito. Namtudaŋ b̄ur natit gail lotogol na-ləŋon-isa-an, mai namtudaŋ b̄ur nəmauran todaŋ.

⁵ Nəvanuan gail luṽas habat hən ginamito, lorij ginamit len naim bəbanjis, loluṽoh hən ləbəmədas bun ginamito. Namtoug idañ habat, namtsəpat savoi, nəmal ihət ginamito.*

⁶ Len natgalenan imasil ke, namttovi vanuan nauman siGot. Nəlonamit imasil bathut nəmauran sinamit iveveu. Namtukad na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan, namtutoh mədau naut kəmas nəmauran todaŋ. Namtugol navoian hən namtbəvi tarhət sinəvanuan gail, nəlonamit epul hən aNunun aGot, namtoləmas bun nəvanuan gail len nakitinan.

⁷ Namtukel ur nakitinan len nədaŋan siGot. Nanoran namttokade len nəhon aGot ehum nabu nəbalan len navəlanamit nəmatu hən namtbibal həni, mai nasilt* len navəlanamit nəmair hən namtbəsusuah lan.

⁸ Nəvanuan galevis loputsan nahəsanamito, galevis am lunau ke namttovi ut kəmas ŋjai. Nəvanuan galevis lusor sal suh ginamito, galevis am lusor mədas nahəsanamito. Namtokitin be luke namttovi vanuan gəgəras.

⁹ Naut kəmas lotoləboi ginamito, lokəta səhor ginamit hum lototətan hən ginamito. Akis nəmatan sinamit ipat pəpadaŋ, be məteris, namtumaŋ sal! Lobilas habat hən ginamito be ləsgol namtsəmat sal.

¹⁰ Namtulolosa be namtukemkem tabtab. Namtovi məsal, be namtugol nəvanuan isobur lopul hən natit topat vi sutuai.

* **6:2:** Isa 49.8 * **6:5:** Uman 16.23 * **6:7:** Nasilt evi nahudhut nətarhai o nametəlai topospos gototəgau len navəlam̄ nəmair hən gəbəsusuah lan len nabiltibalan. Asike gəbəsusuah lan, naenemi gail dereh lisar bun gaiug o dereh lita bun gaiug.

Ehum namtsəkad natideh, be ginamit māu namtukad natit p̄isi!

¹¹ Gamit a Korint, namtosəman nakitinan len gamito tia. Namtoləmas masuṽ hən gamito len nəlonamit kavkav.

¹² Namtoviol habat hən na-ləmas-buni-an sinamit mai gamito, be gamit mətoviol kinit na-ləmas-buni-an samit mai ginamito.

¹³ Gagai nusor mai gamit hum məttovi anatugw gail. Miti-var na-ləmas-buni-an sinamito. Məteləmas bun ginamit sun̄an namttoləmas bun gamito.

Samtibon mai alat ləsəkad nadəlomian

¹⁴ Samtibon mai alat ləsəkad nadəlomian sun̄an məttopitp̄itov̄ mai galito. Samteudud mai galito. Naten sanor. Husur nanoran edədas b̄ibon mai nəsaan boṅ ideh, mai nam̄ial edədas b̄ikad naḅonan mai nəmargobut.

¹⁵ Mətunau ke aKris̄to mai aSetan† arosua len natideh a? Aoa! Ale nəvanuan nadəlomian mai nəvanuan səkad nədəlomian aroləboi arḅesua mabe? Arodədasi!

¹⁶ Ale naim siGot, sanor hən nəvanuan b̄ilotu hən nəlablab gail lohoim. Be gidat māu datovi im siGot nəkadun nəmauran.*
Ehum aGot tokele ke,
“Dereh nitoh len galito.

Dereh niyar mai galito.

Ginau dereh nevi Got salito,

ale levi nəvanuan sagw gail.”*

¹⁷ Imaienan, Nasuḅ aGot ikele am ke,

“Mətepəpəhw dan galito. Mititoh a tut dan galito.

Samtibar natideh tob̄iṅb̄iṅal len nabunusian sagw.

Mətb̄igol b̄imagenan,

dereh nehəhaṽur hən mətb̄itoh mai ginau.*

¹⁸ Beti ginau dereh nevi atəmamito,

ale gamit mətevi anatugw gail mai anatvavigw gail.”

Nasuḅ aBiltidaṅan ekəmaienan.*

7

¹ Bathudud nadəlomian notoləmas bun gamit p̄isi, husur ke dattokad na-kel-gati-an galenan, datimasdakuv natit p̄isi tob̄iṅb̄iṅal dan nibedat mai nanunudato hən datḅiveveu buni. Len namətahwan len nəyalyalan siGot, datimashusur aGot len nəlodat kavkav hən naḅoran san b̄ikavkav len gidato.

Nahəhaṽuran siPol

† **6:15:** Len naut egai nasoruan ta Kris ike aPeliar. Ale nəvanuan lokis aSetan hən aPeliar mai aPelial. * **6:16:** 1Kor 3.16 * **6:16:** Lev 26.12; Eze 37.27 * **6:17:**

Isa 52.11 * **6:18:** 2Sam 7.14; Isa 43.6

² Sa-nəlomit temətahun ginamito, be mətələmas bun ginamito. Namtsagol səsə hən avan ideh, namtsamədas avan ideh, namtsagəras avan ideh hən namtbikad nəsa tovi esan.

³ Ginau nəsakəmaianan hum notoke mitipanis. Hum notokele a m̄o, na-ləmas-bun-gamito-an sinamito etibau masuŵ. Naut kəmas namtbikad nəmauran o namtbimat, namtoləmas bun gamito vəsa.

⁴ Nukad na-il-ḅuri-an hən nəbesəman nakitinan len gamito, ale noŵiv masuŵ len gamito. Naut kəmas na-ləḅon-isa-vəsa-an p̄isi namttokade, mətugol noləḅon ivoi habat am len nəlogw van van, nəlogw epul səsəhov hən nakemkeman.

⁵ Nəboḅ namttobar naprovens Masetonia, namtsəkad nəḅavḅavan ideh. Len naŵide p̄isi nəvanuan lugol namtoləḅon isa vəsa. Naŵitvituhan gail ludar vis ginamito, mai namətahwan len nəlonamit igol nəlonamit etuhatih.*

⁶ Be aGot, togol alat lotoləḅon tosa lotoləḅon tovoi am len nəlolito, gai igol namtoləḅon ivoi am len nəlonamito, husur aTitus togəmai.

⁷ Namtoḅəhaḅur hən nagəmaian san, be savi enan ḅai, namtoḅəhaḅur masuŵ am nəboḅ tokel uri ke gamit məttoḅol toləḅon tovoi am len nəlon. Ikele ke məttoḅoləḅon masuŵ hən mətberis ginau, hən mətḅikad navoivoian mai ginau, ikel ur nə-taḅ-lolosa-an samito van hən ginau, mai ikel ke məttoḅoləḅon masuŵ hən mətḅevi tarhət sagw len nauman sagw. Nəboḅ tokəmaianan, nukemkem habat am.

⁸ Naut kəmas nalobulat napisulan sagw ta m̄o togol məttoḅoləḅon tosa, nəsalolosa hən nototosi van hən gamito. A m̄o nulolosa, husur notoləboii ke totonus gamito len namityal tokəkereh.

⁹ Be gagai noḅəhaḅur. Nəsəḅəhaḅur husur nalobulat totonus gamito, be husur natunisian igol məttopair dan naŵide samito. Natunisian samito igol məttoḅololosa hum aGot toləḅoni, hən asike natideh namttogole ḅemədas gamito.

¹⁰ Husur nalolosaan togəm len aGot iḅan hən nəpairan dan nəsaan; beti aGot ilav kuv gidat dan nəsaan sidat mai nəpanismen tonor həni. Sa-nələdat tisa husur nalolosaan tomaianan. Be nalolosaan togəm len nəvanuan navile a pan ḅai, iḅan hən nəmatan.

¹¹ Nalolosaan enan samit togəm len aGot, iḅan masuŵ. Mitinau naŵite len gamito. Mətoləḅon masuŵ hən mətḅigol nəsa tonor. Mətoləḅon masuŵ hən asike mətḅikad natideh hən ḅigol nahurumit ḅisa. Nəlomit epəḅas gamit gabag bathut nəsaan totov len gamito. Mətomətahw len nəyalalan siGot, mətoləḅon masuŵ hən mətberis ginau, hən mətḅikad

* 7:5: 2Kor 2.13

navoivoian mai ginau tētas. Mətoləŋon masuŵ hən mətḃevi tarhət sagw len nauman sagw. Mətoutaut hən mətḃipansəm avan ideh togol tosa, hən ḃehusur naḃide tovoi. Mətugol natit ḃisi hən tomasil ke məttogol tonor len naten tovisi.

¹² Imaianan, naut kəmas nototos naləḃulat napisulan enan, nəsatosi mōs atenan togol tosa, nəsatosi mōs nəvanuan aten togol tosa həni. Nutosi hən ke, len nəhon aGot, nəḃigol ḃarḃar hən gamit ke, məttoləŋon masuŵ hən mətḃevi tarhət sagw len nauman sagw.*

¹³ Imagenan namtoləŋon ivoi habat am len nəlonamito. Be savi enan ŋai. Namtoḃəhaḃur masuŵ len nakemkeman seTitus, husur gamit ḃisi mətugol nənauan san satuhatuh am, mətugol nəlon evi pan, ikad natəḃmat.

¹⁴ Nəḃoŋ notosor mai aTitus a mō husur gamito, nusor sal suh gamito, ale isaḃi ke notokitin, gol nahurugw səsə len gamito. Be hum natit ḃisi namttokel mai gamit tia tokitin, len naḃide tomaienən, na-sor-sal-suh-gamit-an namtukel mai aTitus egəm vi kitinan.

¹⁵ Inau təlmam hən natoḃan san mai gamito. Mətugol husur nəsa tokel buni mai gamito. Ale naut kəmas mətomətahw lan, ninemit epil, mətoḃəhaḃur hən totoḃ mai gamito. Nəḃoŋ tonau təlmam hən natgalenan, eləmas masuŵ am hən gamito.

¹⁶ Husur natgalenan, gagai nukemkem masuŵ. Noləḃoi buni ke, dereh mitigol nəsa tonor.

8

Mətevurvur na-bubulah-vat-an samito

¹ Bathudud nadələmian, namtuke məteləḃoi naḃit navoian, aGot toviol kəmas həni mai alat siYesu gegai, len naprovens Masetonia.

² Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsə-an togol kitev nadələmian salito, nakemkeman epul səsəḃov len galito. Naut kəmas lotopar tite, len nakemkeman salito, loviol habat.

³ Nukel nakitinan, nəsa lotoləḃoi ləḃeviol həni, loviol habat am səhori. Be avan ideh sətaltal hən galito. Lugole len naləŋonian salit səḃolit ŋai.

⁴ Lous taltal hən ginamito hən namtḃidanḃ hən ləḃikatəḃol hən na-bubulah-vat-an mōs alat siGot len naut a Jerusalem.*

⁵ Nəsə ginamit namttonau ke lotoləḃoi ləḃigole, lugol habat həni am səhori. Galit māu, loviol metəkav hən galit səḃolito mai aGot, ale len naləŋonian siGot, lorin galit len navələnamito.

⁶ Ale husur aTitus totuḃat vi tarhət samit a Korint hən mətḃebubulah vat mōs alat a Jutea, namtukel maii ke,

* 7:12: 2Kor 2.5

* 8:4: Hən naves 1-4, ris Rom 15.26; Uman 11.27-29

tetēlmam van hən gamito hən ðevi tarhət samito, hən mət̃bigol nauman enan togəm len navoian samito, ðinoŋ.

⁷ Gamit mət̃opul səsəhov hən natit p̃isi tia. Mət̃opul hən nadəlomian, nasoruan, naləboian, naləŋonian hən mət̃bigol nəsa tonor, mai na-ləmas-buni-an len gamito togəm len gina-mito. Husur mət̃topul hən natgalen maienan, samteviol kinit be mət̃eviol habat.

⁸ Nəsakel natenan hum nakelean todaŋ. Be nuke neləboi nakitinan husur na-ləmas-buni-an samito. Imaienan nonənoŵ hənī mai na-ləmas-buni-an silat siYesu len naut tiltile lotoləŋon masuŵ hən lə̃bigol na-vi-tarhəte-an.

⁹ Husur mət̃oləboi navoian aMasta sidato, aYesu Kristo toviol kəmas hənī. Naut kəmas topul hən natite, gamit m̃au, aYesu egəm vi məsəl m̃os gamito, hən ke, len nə-par-tite-an san, mət̃bepul hən nəmauran kitin.*

¹⁰ Imaienan, nabunusian sagw imaiegai ke: Nəsa mət̃totubət hənī, ivoi ke mitigol tinoŋ. Len nasihau tovan tia, gamit mət̃totubət bubulah vat m̃os alat a Jutea, ale mət̃ohəhaŵur hən mət̃bigole.

¹¹ Gagai ivoi ke mitigol tihav. Imagenan, hum mət̃toləŋon masuŵ hən mət̃totubət hənī, ivoi ke mət̃eləŋon masuŵ hən mət̃beuvurvuri. Ale mət̃eviol len nəsa mət̃tokade.

¹² Husur, mət̃beləŋon masuŵ hən mət̃beviol, aGot ehəhaŵur hən naviolan samito. Husur aGot saus nəsa datsəkade, eus gidat hən dat̃beviol len nəsa dattokade.

¹³ Nəsakel natenan hən nəmauran samit ðidaŋ o hən mət̃bēm̃idol, ale nəmauran sinəvanuan tile gail ðimaluñlum̃. Ao noləŋon ke tikad nãpit̃pitoŵan.

¹⁴ Gagai nəsa mət̃topul hənī eləboi ðevi tarhət silatenan lotom̃idol. Ale nəboŋ mət̃bēm̃idol be lə̃bepul hən natite, dereh leləboi lə̃bevi tarhət samito. Ale ðimaienan, ikad nãpit̃pitoŵan.

¹⁵ Hum natosian siGot toke, “Nəvanuan topisan nəmanna tosəbur, nəhanian han səmasuŵ. Ale nəvanuan topisan nəmanna sasəbur, nəhanian han sam̃idol.”*

APol esəvat aTitus vi Korint tətəs

¹⁶ Nosipa vi təban aGot tolav mai aTitus naləŋonian top̃itoŵ hən naləŋonian notokade—naləŋonian hən ðevi tarhət samito,

¹⁷ husur aTitus ehəhaŵur hən todaŋ hən ðigol nəsa namt-tokel maii. Ale husur toləŋon masuŵ hən ðevi tarhət samito, len naləŋonian san gabag, eriŋ naut egai, ivan hən gamito.

* 8:9: Mat 8.20; Flp 2.6-8 * 8:15: Exo 16.18

¹⁸ Ale namtosəvat avan sual am mai aTitus. Gai awawa len nadəlomian, ale alat siYesu len naut p̄isi lusor sal suhi hən nauman san m̄os na-kel-uri-an tovoi.

¹⁹ Savi enan ŋai. Alat siYesu len naut galenan lutabtabuh lan hən biyar mai ginamito, hən namtb̄ipat naviolan vi Jerusalem. Naviolan enan ipat len navəlanamito hən namtb̄ekətkəta təban, hən nəvanuan gail ləbisal suh nəyalyalan siGot, ale hən b̄imasil ke, namttoləŋon masuṽ hən namtb̄evi tarhət salito.

²⁰ Namtomətahun avan ideh b̄isor b̄isa hən ginamito sil na-kətkəta-təban-an hən nabiltiviolan enan topat len navəlanamito.

²¹ Husur namtuke namtigol nəsa tonor səlani, savi len nəhon aGot ŋai, be len nəhon nəvanuan gail am.*

²² Ale namtosəvat avan sual am hən bitah mai gəlaru. Ate-nan evi awawa nadəlomian sinamito. Len nav̄ide isoḅur nam-tobunusi ke tovoi. Namtusəḅ vəha-səḅsoḅur həni ke toləŋon masuṽ hən b̄igol nəsa tonor. Ale gagai eləŋon masuṽ hən b̄evi tarhət samito, husur səkad nə-lon-uri-an ideh len gamito.

²³ Bikad nausian ideh husur aTitus, nekəmaiegai ke: iḅon mai ginau, namroum b̄onb̄on hən namrb̄evi tarhət samito. Ale awawa nadəlomian eru enan sinamito, gəlar boh, arovi ahai pispisul silat siYesu len naut tiltile gail. Len gəlaru, nahəsan aKristo iyalyal am.

²⁴ Imagenan, nuke mitigol na-ləmas-buni-an samito van hən galito timasil hən galito, hən alat siYesu len naut p̄isi ləḅeləḅoi səhoti ke, nəḅoŋ namttosor sal suh gamito, namtokitin.

9

Naviolan m̄os alat a Jutea

¹ Naloḅulat napisulan egai nototosi husur naviolan m̄os alat siGot a Jutea, asike nətatosi van hən gamit, tavoi ŋai,*

² husur noləḅoii ke məttoləŋon masuṽ hən mətb̄evi tarhət salito. Ale nusor sal suh naləŋonian samito mai alat aMasetonia. Nuke, “Alat a Akaia loutaut hən ləḅeviol len nasihau tovan tia.” Ale na-ləŋon-masuṽ-həni-an samito hən na-vi-tarhəte-an eḅur nəlolito, gəl isoḅur len galit lotuḅat viol.

³ Ale alatmiṽan len nadəlomian totor enan, nosəvat alate-nan van hən gamito, hən ləḅevi tarhət samito, hən naviolan samit b̄eutaut. Ale nomətahun na-sor-sal-suhi-an sagw husur gamito b̄evi libliboŋan. Be nuke məteutaut hum notokele tia ke məttomaienan.

⁴ Husur, gamit asike mətb̄igole, ale nəḅoŋ nəḅegəmai, nəvanuan galevis ta Masetonia ləḅitah mai ginau, ale ləḅisəḅ

* 8:21: Pro 3.4; Rom 12.17 * 9:1: 2Kor 8.1-7

na-utaut-hæni-an samit bæbuer, nahurunamito dereh tisa husur namttoriŋ nelonamit len gamito, be mætsautaut. Ale gamit am, nahurumito dereh tisa.

⁵ Imagenan, nunau ke nimassəvat awawa lototor enan van hæn gamito a tahw hæn næbegəmai, hæn læbigol naviolan mættokel gati beutaut. Noləŋon ke naviolan enan, egəm len nahəhaʋuran, sagəm len næ-tabulol-bulosi-an.

⁶ Mitinau gat nategai ke: nævanuan tomabul kinit namisurhute, len næmatuan dereh tikad kinit nəhanian. Nəvanuan tomabul tosoʋur, len næmatuan dereh tibaŋ hanian.

⁷ Gamit ʋisi mæteviol hæn nəsa gamit ʋisusua mættodaŋ hæni tia len nəlomito. Samteviol len namətəhusian o len næ-taltal-hæni-an ke mitimasgole. Husur aGot eləmas bun nævanuan tohəhaʋur hæn beviol.

⁸ Ale aGot eləboi bæviol habat mai gamito, hæn mætbepul səsəhov, hæn asike mætbemidol hæn natideh boŋ ideh. Ale len nəsa mættopul hæni, mətoləboi mætbəvi tarhət sinəvanuan tile gail.

⁹ Hum natosian siGot toke,
“Len nahəhaʋuran san, akis eviol hæn natit isoʋur mai naməsai gail.

Nanoran san ipat vi sutuai.”*

¹⁰ Evi aGot boh tolav namisurhuwit gail mai nævanuan tobubulani, hæn begəm vi bəta hæn nævanuan bihani. Len naʋide tomaienian, aGot dereh tilav namisurhut gail bisoʋur am hæn mætbəvi tarhət sinəvanuan hæni. Ale dereh titov hæn biʋan masuʋ hæn naʋit nanoran len gamito.*

¹¹ AGot dereh tigol mætepul səsəhov hæn natit ʋisi tovoi, hæn mætbəviol habat akis. Ale nəboŋ namtbilav naviolan samito mai alat lotomidol, dereh lesipa vi təban aGot.

¹² Husur naviolan samit hæn na-vi-tarhəte-an dereh tikad naʋit teru. Alat siGot a Jerusalem lotomidol, asike lomidol am, ale len nahəhaʋuran, dereh lesipa vəha-sobsoʋur vi təban aGot.

¹³ Len naʋit na-vi-tarhəte-an eru enan, dereh lisa suh nəyalyalan siGot bathut mættogol nəsa tokele, ale len nəhon nævanuan gail mættokel ke na-kel-uri-an tovoi husur aKristo ekitin. Ale dereh lisa suh nəyalyalan siGot bathut mættoviol masuʋ hæn nəvat mai galito mai nævanuan ʋisi.

¹⁴ Ale len na-ləmas-bun-gamito-an salito, dereh lisor tuʋ nəs gamito, husur nabiltivoian aGot toviol kəmas hæni mai gamito.

¹⁵ Datesipa vi təban aGot hæn naviolan san dattodədas datbikel vəsvəsaii.

* 9:9: Psa 112.9 * 9:10: Isa 55.10

10

Nədaŋan siPol hən na-il-a-mō-an

¹ Ginau m̄au, aPol, nous gamit hən natsua. Hum ma məttoke nəboŋ nototoh mai gamito nəlogw emədau, nəsavi natideh, be nəboŋ nototoh a tut naŋide sagw idaŋ van hən gamito, nitos nalobulat todaŋ van hən gamito. Be len AKristo, nəlon tomədau, togol tomədau hən nəvanuan gail,

² nous gamit ke, mitigol naŋide samit tinor, hən asike naŋide sagw biidaŋ van hən gamit galevis lotonau ke, namttohusur naŋide silat navile eg a pan.

³ Husur, naut kəmas namttotoh len navile a pan, len nabiltibalan namttoḅal lan, namtsəḅal suŋan alat navile a pan.

⁴ Ao, natit nəḅalan namttoḅal hən gail lukad nədaŋan siGot, hən ləḅitohto naut ideh aSetan toum həni len nəmauran sinəvanuan topat kəkol həni dan aGot. Namtoḅiḅitas nagəgərasan lotosor tas nakitinan len na-sor-levlev-an ideh.

⁵ Ale nə-patpat-nəvanuan-an ideh məhat toil gol nəvanuan dan aGot, hən asike ləḅeləḅoi, namtoḅiḅitasi. Nəvanuan ḅisi, namtubaŋis gat gail hən ləḅigol nəsa aKristo tokele.

⁶ Ale nəboŋ mətḅigol kavkav hən naləŋonian seKristo, dereh namteutaut hən namtḅipansem nəvanuan ḅisi lotomətahun ləḅigol husuri.

⁷ Gamit mətōris nəsa topat vivile ŋai! Be mitinau nategai ke: Avan ideh ḅinau ləḅoi ke tovi seKristo, tinau len gai gabag tətəs am ke, ginamit am namtovi seKristo suŋan gai.

⁸ Hum ma məttonau suluḅi ke, notosor sal suh habat hən na-il-a-mō-an Nasuḅ toriŋi len navəlanamito. Be eriŋi len navəlanamito hən namtḅigol mətḅidaŋ am len nəmauran samito, savi hən namtḅemədas nadələmian samito. Imagenan nahurunamito səsa lan.

⁹ Nomətahun mətḅinau ke, notoləŋon ke, mətḅemətahw len nalobulat napisulan nototos gail.

¹⁰ Husur gamit galevis luke, "Len nalobulat napisulan san gail nasoruan siPol eməlas, idaŋ, be nəboŋ totoh mai gidato, gai sədaŋ, ale nasoruan san savi natideh."

¹¹ Nəvanuan lotomaienan limasnau səhoti ke, nəsa namt-tokele len nalobulat napisulan gail nəboŋ namttotoh a tut, eḅitoḅ hən nəsa namtḅigole nəboŋ namtḅegəmai.

¹² Namtomətahun namtḅeḅitoḅ hum nəvanuan galevis lotosor sal suh galit səḅolito. Namtomətahun namtḅenənoḅ hən ginamit mai galito. Nəboŋ lotonənoḅ hən galit mai galit gabag ŋai, hum lotovi natesua tonor hən ləḅeləḅoi səhot galit gabag lan, lumelmel.

¹³ Be ginamit, namtsasor sal suh ginamito səhor nakitinan. Ao, dereh namtisor sal suh ginamit len nauman aGot toriŋi len navəlanamito ŋai. AGot eriŋ navilah hən nauman enan, nauman enan sinamito, etibau van vəbar gamito.

¹⁴ Len na-sor-sal-suhi-an sinamito, namtsasəhor navilah hən nauman aGot toriŋi. Husur naut samito ipat len navilah enan, ale namtogəm bar gamit a Korint metəkav hən namtokel na-kel-uri-an tovoi husur aKristo.

¹⁵ Ale namtsasor sal suh nauman avan tile am togole hən namtbipatpat ginamit məhat lan. Avil namtuvatvat viri ke, nadəlomian samit dereh tetibtibau am hən namtbigol nauman bətibau habat am len gamito.*

¹⁶ Bimagenan, dereh namteləboi namtbikel ur na-kel-uri-an tovoi len naut gail lotopat a tut dan gamito. Husur namtomətahun namtbisor sal suh nauman namttogole len naut nəvanuan tile am toumum lan tia.

¹⁷ Be hum natosian siGot toke, “Avan ideh toke bisor sal suh natideh, tisor patpat Nasuḅ aGot məhat.”*

¹⁸ Husur nəvanuan tosor sal suh gai, aGot sahəhaṽur həni. Be nəvanuan aGot tosor sal suhi, aGot ehəhaṽur hən avan enan.

11

APol mai ahai pispisul gəgəras gail

¹ Noləŋon ke mitidaŋ hən nəbisor sal suh kəkereh hən ginau bai. Hum ma məttonau ke notomelmel, be nous gamit hən mətbesəsəloŋ husur ginau.

² Nulekol hən gamito len nalekolan siGot. Gamit mətosuŋan navensus toveveu, ale nukel gati ke tilah mai nauluŋan tosua ŋai, aKristo.

³ Be nomətahw ke mətosuŋan aIv, nəmat togərası len naṽide hən na-sor-hehe-an. Ginau nomətahw ke, hum ma avan ideh bəgəras gamit, hən bəmədās nənauan samito, liv gamit dan aKristo, hən asike mətbiđan lan am len nəlomit toveveu.*

⁴ Husur mətəhəhaṽur hən məttodaŋ hən avan ideh togəm hən gamito, naut kəmas tokel ur aYesu totile dan aYesu egaii namttokel uri, naut kəmas məttokad nanunun nagəgərasan ideh totile dan aNunun aGot məttokade a mō, naut kəmas mətədəlom na-kel-uri-an ideh tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi məttokad nadəlomian lan a mō.

⁵ Be alat məttonau suluvi ke lotovi “biltihai pispisul gail,” len nabunusian sagw, ləsəyalyal səhor ginau len natideh.

⁶ Hum ma nəsəkad namitisau hən nasoran, be nukad nələboi-buni-an. Len naṽide piši namtugol natenan imasil buni hən gamito.

* 10:15: Hən naves 13-15, ris Rom 15.17-21
Gen 3.1-5, 13

* 10:17: Jer 9.24; 1Kor 1.31 * 11:3:

⁷ Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an siGot mai gamito, nəsaus nəvat o natideh am hən gamito. Nugol nəlogw emədaυ hən nəbeputsan gamito. Nəboŋ notogol tomaienan, mətunau ke notogol nəsaan a?

⁸ Noum kəmas mōs gamito, be alat siYesu len naut tiltile gail am lobubulah vat mōs ginau. Ehum notovənvənah dan galito hən nəbēvi tarhət samito.

⁹ Nəboŋ nototoh mai gamito, nəboŋ notomīdol, nəsaus natideh ben gamit ideh. Husur nəbathudud nadəlomian lotogəm len naut a Masetonia, loviol pīs nəsa notomīdol həni. Nomətahun na-kətkəta-təban-ginau-an tovi nauman ideh today len gamito. Nəsaus natideh ben gamito, ale asike nigole boŋ ideh.*

¹⁰ Len nakitinan seKristo topat len ginau, səkad avan ideh len naprovens Akaia bīgol na-sor-sal-suhi-an egai sagw bīnoŋ.

¹¹ Mətunau ke notokəmaienan husur nəsaləmas bun gamito a? Aoa! AGot eləboii ke, notoləmas masuŵ hən gamito!

¹² Naŵide enan notohushusuri, dereh nehusur tabtab həni, hən ke, alat lotonau ke lotovi biltihai pispisul seKristo, asike ləbīkad naŵisal ideh hən ləbisor sal suh galito hum lotopitov hən ginamito len natideh.

¹³ Nəvanuan lotomaienan lovi hai pispisul gəgəras. Len nauman salit lolibliboŋ, ale len naŵide salito, logəgəras ke lotovi hai pispisul seKristo, be ləsəmaienan.*

¹⁴ Nəsasəhoŵut len naŵide enan! Husur aSetan nīau egəgəras ke tovi aŋel hən namīal.

¹⁵ Imaienan, sadatesəhoŵut len nəvanuan nauman san gail lotogəgəras ke lotovi vanuan nauman hən nanoran. Len nəboŋ naməkot dereh lipanis sil nəsa lotogole.

Na-ləŋon-isa-an siPol mōs aKristo

¹⁶ Nukel tas nategai am ke, samtinau ke notomelmel. Be mətbīnau ke notomaienan, mətesəsəloŋ husur ginau bai, hum notomelmel, hən nəbisor sal suh ginau.

¹⁷ Len na-sor-sal-suhi-an egai sagw, nəsakel nəsa Nasuŵ toləŋoni, be nusor sumān nahovon.

¹⁸ Ale husur ke nəvanuan gail lotosor patpat galit məhat len naŵide silat navile a pan, ginau am dereh nimaienan.

¹⁹ Gamit mətunau ke mətukad nəkadumito, be mətohəhəvur sal hən məttosəsəloŋ husur nahovon gail!

²⁰ Husur avan ideh bīgol gai beil a mō hən gamito hum məttovi slev san, mətudaŋ həni! Avan ideh bēgəras gamito

* 11:9: Flp 4.15-18 * 11:13: Mat 7.15; 2Pit 2.1; KelV 2.2

hən bīhan pīs nəvat samito, bīpatpat gai məhat hum məttovi ut kəmas, o bīvos nətarhomito, gamit m̄au mətudañ həni!

²¹ Mətunau ke nahurugw timassa husur namtsədaŋ sənəv hən namttohusur nəvīde en salito a? Ao!

Nusor hum notomelmel, be natideh galit ləbīkad na-il-ḥuri-an hən ləbīsal suh galit həni, ginau am nukad na-il-ḥuri-an hən nəbīsal suh ginau həni.

²² Galit lovi Ipru a? Ginau am novi Ipru. Galit lovi seIsrael a? Ginau am novi seIsrael. Galit lovi pasusan siApraham a? Ginau am novi pasusan siApraham.*

²³ Lovi vanuan na-vi-tarhəte-an seKristo a? Nusor hum notovinvinu be noum vi tarhət san habat am səhor galito. Noum idaŋ habat səhor galito, nutoh len naim bəbaŋis vəha-səbūr səhor galito, nosəsəlon hən nabus hən na-bilbilas-masuṽ-an səhor galito, ale nəmatan ipat pəpadaŋ hən ginau vəha-səbūr səhor galito.

²⁴ NaJu gail lobilas habat hən ginau vəha-39 len nəmariboŋ sua. Len nəyaran sagw gail lugol nabilasian enan vəha-rim.*

²⁵ Vəha-tor alat a Rom luṽas habat hən ginau hən nəhai gail. Len nəboŋ sua lotubun ginau. Vəha-tor nəlanis notosah lan iməbūrḥur. Len nalenmariug esua mai nalennəyal esua nusal len nalilivōl mermer len tas.*

²⁶ Nugol nəyaran isəbūr, ale nəmatan ipat pəpadaŋ akis. Ikad nawisel gail lotolev. Ikad nəvanuan vənvenah lotohəhaṽur hən ləbīgol nasənahān. NaJu gail luke nimat, alat ləsavi Ju luke nimat. Pəpadaŋ hən notomat len nabiltivile, len naut masmas toḥəbesw, len tas mai len natohan sagw mai nəvanuan lotogəras ke lotokad nadəlomian.*

²⁷ Noum idaŋ m̄os Nasuḥ, noum habat len nədaŋan sagw p̄isi, nəsəpat savoi vəha-səbəsəbūr. Nupar hanian, numaduh habat, nəmal ihāt ginau vəha-səbūr. Naut esusus habat hən ginau, nomīdol hən nahurabat.

²⁸ Naut kəmas natideh gail am, akis nunau tuhatuh hən alat siYəsu len naut tiltile gail. Nunau səbuer hən nəpīsal hən nəbəkətkəta təban galito.

²⁹ Nəmauran salit ideh asike bīdaŋ, ginau am nəsədaŋ. Nəvanuan həliv galit ideh hən bīpes həbet, teh len nəsaan, ginau nəlogw ipaŋpaŋ.

³⁰ Nəmətahun nəbisor patpat ginau məhat, be nəbimassor sal suh ginau, dereh nisor sal suh natgalenan togol tomasil ke nəsədaŋ.

* 11:22: Flp 3.5
Uman 9.23, 14.5

* 11:24: Deu 25.3

* 11:25: Uman 16.22, 14.19

* 11:26:

³¹ Nokitin, nəsəliboŋ. aGot, aTəman Nasuḅ aYesu Kristo, nəsal-suhi-an tevi təban vi sutuai sutuai. Gai eləboii ke notokitin.

³² A m̄o, nəboŋ nototoh len naut a Tamaskus, nəgavna, aAretas tovi Kiŋ totabtabuh lan, ikel mai nasoltia san gail ke lekətkəta kəkol hən nabiltivile enan hən ləbitah gat ginau.

³³ Be len nəhad, nəvanuan galevis lorin ginau vi pan, tur len natuhbopita topat len nabiltiholəvat hən nabiltivile. Nə nugam yav dan navəlan nəgavna enan.*

12

Nəboŋ aPol sədaŋ, len aKristo, idaŋ

¹ Naut kəmas na-sor-patpat-ginau-məhat-an savi tarhət sagw, nimassor sal suh ginau. Nuke nisor husur na-kəta-risi-an lotogəm len Nasuḅ mai na-kel-vəhoti-an san gail.

² Noləboi naulum̄an sua seKristo.* Len nasihau tovi 14 tia, aGot isaḅul atenan vi məhat vi lan nəmav.† Nəsələboii ke tokad niben sal o niben toḅuer, be aGot ŋai eləboi natenan.

³ Evoi, aGot ŋai eləboii ke totoh len niben o tovivile dan niben. Be noləboii ke,

⁴ aGot isaḅul atenan vi məhat vi lan naut a Paratais.* Len naut ei esəsəloŋ hən nasoruan, nəvanuan səkad nasoruan hən bikele; nasoruan aGot sədaḅ hən avan ideh bikele.

⁵ Dereh nisor sal suh nəvanuan tomaianan. Be asike nusor sal suh ginau. Dereh nisor sal suhi ke nəsədaŋ ŋai.

⁶ Nətake nətasor sal suh ginau, asike nətamelmel husur nətakel nakitinan ŋai. Be asike nusor patpat ginau məhat, husur nomətahun avan ideh ḅipatpat ginau məhat. Be nuke nabunusian sivan enan tipat ŋai len nəsa toris notogole mai nəsa tosəsəloŋ hən notokele.

⁷ aGot emətahun nəḅipatpat ginau məhat len na-kəta-risi-an mai na-kel-vəhoti-an galen sagw lotoyalyal. Imaianan erin natesua todaŋ masuḅ len nəmauran sagw. Natenan ehum nasunit nəhai tosar tabtab hən nibegw, ehum napisulan togəm len aSetan hən ḅemədas ginau.

⁸ Noŋir Nasuḅ vəha-tor, nousi hən ḅilav kuvi dan ginau.

⁹ Be ikel mai ginau ke, “Asike nulav kuvi. Navoian sagw notoviol kəmas həni mai gaiug eləboi ḅetəgau gat gaiug, husur nəboŋ gəsədaŋ, nədaŋan sagw epul masuḅ len gaiug.” Husur tokəmaianan, nohəhaḅur hən nəḅisor sal suh nədaŋan sagw toḅuer, husur nəboŋ nəsədaŋ, nədaŋan seKristo ipat len ginau.

* **11:33:** Hən naves 32-33, ris Uman 9.23-25 * **12:2:** Len naut egai aPol isor husur gai gabag. † **12:2:** Len nasoruan ta Kris ike *nəmav na-vəha-tor-an*, be nəvanuan namitisau galevis lunau ke namilen *nəmav aGot totohtoh lan*. Len nənauan salito datukad nəmav dattoləboi datḅerisi, datukad nəmav naməso gail

lotopat lan, mai datukad nəmav aGot totohtoh lan. * **12:4:** Luk 23.43

¹⁰ Husur natenan, nohəhaʋur hən nəsədaŋ; nəboŋ nəvanuan lotosəvar ginau, nohəhaʋur; nohəhaʋur hən natit lotogol notoləŋon tosa; nəboŋ nəvanuan lotomədas tabtab hən ginau, nohəhaʋur; nəboŋ nototoh len nəmauran todaŋ, nohəhaʋur. Nohəhaʋur hən natgalen pisi mōs aKristo, husur nəboŋ nəsədaŋ, len aKristo, nudaŋ.

APol inau masuʋ hən alat a Korint

¹¹ Nusor maienan hum ahoʋon, be gamit m̄au mətugol notomaienan. Gamit m̄au, inor hən mitisor sal suh ginau; husur naut kəmas notovi ut kəmas, alat məttonau suluʋi ke lotovi “biltihai pispisul gail” ləsəyalyal səhor ginau len natideh.

¹² Len namerikel notogol gail len gamito, imasil ke notovi hai pispisul kitin. Len na-toh-mədaʋ-an nudaŋ ʔur nəmauran sagw todaŋ, nugol namerikel gail lotokel kot aYesu, nugol natit məttonaŋmaŋ len gail, mai natit lotogol nədaŋan siGot tomasil.

¹³ Nəsa notogole len gamito epitoʋ hən nəsa notogole len alat siYesu len naut tiltile gail. Ikad natesua ŋai nəsagole len gamito. Na-kətkəta-təban-ginaʋ-an savi nauman ideh todaŋ len gamito. Hum ma məttonau ke naten tovi nəsaan, mətterubati dan ginau bai!

¹⁴ Gagai noutaut hən nəbėgəm hən gamito. Dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Ale na-kətkəta-təban-ginaʋ-an asike evi nauman ideh todaŋ len gamito, husur nəsaləŋon natit samit gail, be noləŋon gamito. Nokəmaienan husur savi hən natətai ʔeum hən ʔekətkəta təban anan mai atəman ʔivoi, be ipat len anan mai atəman hən arʔekətkəta təban natətai ʔivoi.*

¹⁵ Imaienan, nohəhaʋur hən nəbėviol hən ginau gabag mai natit pisi notokade mōs gamit. Ginau nəbėləmas masuʋ hən gamito, gamit dereh mətələmas kinit ginau a? Naten sanor!

¹⁶ Be naten tipat. Na-kətkəta-təban-ginaʋ-an savi nauman ideh todaŋ len gamito, be gamit galevis luke, len naʋide tosusuah, notogəras gamito hən notovənoh natit samit gail.

¹⁷ Mətʔinaʋ ke tomaienan, kel mai ginau naʋide notogəras gamit həni! Mitikel ur avan ideh notosəvati van hən gamito, togəras gamit hən nəbėkad nəvat samito.

¹⁸ Nous aTitus idaŋ hən ʔivan hən gamito, ale nosəvat awawa nadəlomian sinamit maii. Ale aTitus, egəras gamit mōs nəvat a? Ao! Husur len nəmauran sinaməru namrukad aNunun aGot tosua ŋai, ale naʋide sinaməru epitʔitoʋ ŋai.*

¹⁹ Hum ma məttonau ke, namtotətəs gol ginamito vəbar gagai. Ao! Nəboŋ namttosor, namtusor len nahəsan aKristo

* 12:14: Uman 18; 2Kor 13.2 * 12:18: 2Kor 8.6, 16, 18

len nəhon aGot. Ale gamit namttoləmas bun gamit p̄isi, natit p̄isi namttogole, namtugole hən mət̄bidan̄ am.

²⁰ Husur nomətahw ke nəboŋ nəbēgəmai asike nəbisəb̄ gamit hum notoləŋoni, ale gamit am asike mət̄bisəb̄ ginau hum mət̄toləŋoni. Nomətahw ke mət̄bikad naŋit̄vituhan, nə-tābulolbulosi-an, nəlol paŋpaŋ, nə-nau-gamit-səb̄omito-an, nasoruan tomədas naBORUAN samit gabag, na-kel-nəmadumit-an, nə-patpat-gamit-məhat-an, mai nətəv̄tāv̄oran.

²¹ Nomətahw ke, nəboŋ nəbēgəmai aGot dereh tigol neməmau len nəhomito. Ale nənauan sagw etuhatih ke, dereh nəlogw tisa sil gamit isoB̄ur lotogol nəsaan a m̄o tia, be ləsəpair dan nəbiŋb̄iŋalan salito, naitian tosa, mai naŋide hən naitian tāv̄tāv̄or.

13

Nalələgauan naməkot siPol

¹ Nəboŋ nəbēgəm ris gamito, dereh tevi nagəman na-vəha-tor-an sagw. Hum natosian siGot toke, “Nəboŋ avan ideh b̄ikel uri ke avan tile togol nəsaan, nakitinan hən nəsa tokele teil p̄ar̄p̄ar len na-kel-koti-an sinəvanuan toru o totor am.”*

² Nəboŋ nototoh mai gamito len nagəman na-vəha-ru-an sagw, nukel nalələgauan mai gamito. Ale gagai nəsatoh ei, nutoh a tut, be nukel tətəs həni mai alat lotogol nəsaan a m̄o, mai gamit p̄isi am mət̄togol nəsaan, ke, avan ideh togol nəsaan asike igam yav dan nəpanismen sagw.

³ Husur mət̄toləŋon na-ləboi-buni-an ke len ginau aKристо tosor, ale dereh niŋol tīp̄ar̄p̄ar hən gamito len nəpanismen galenan. AKристо səpar daŋan len nəsa togole van hən gamito, be nədaŋan san etibau len gamito.

⁴ Ekitin ke tokul nəboŋ lototahətah həni len nəhai balbal, be len nədaŋan siGot, gagai ikad nəmauran. Len nəbonan sinamit mai, ginamit am namtsədaŋ, be len nədaŋan siGot, namtukad nəmauran mai aKристо. Ale nəboŋ namtbēgəmai, dereh mət̄eris nədaŋan enan.

⁵ Mət̄ebunus kitev nadələmian len gamit səb̄omito. Mət̄ukad nadələmian kitin o eB̄uer? Mət̄sənaŋ səhoti ke aYesu Kристо totoh len gamito a? Asike b̄imaienan, mət̄səkad nadələmian kitin.

⁶ Be nuke mitisāb̄ ləboii ke namttovi ahai pispisul kitin seKристо.

⁷ Ale gagai namtusor tūv̄ van hən aGot ke, gamit ideh asike igol natideh tosa. Namtsasor tūv̄ maienan hən nəvanuan gail ləb̄eləboii ke namttovi hai pispisul kitin, be hən mət̄bigol

* 13:1: Deu 19.15; Mat 18.16; 1Tim 5.19; Ipru 10.28

navoian, naut kēmas nēvanuan gail lēbēmētahun ginamito hum namtsavi hai pispisul kitin.

⁸ Husur namtsalēboi namtbigol natideh bēmēdas nakitinan, avil natit p̄isi namttogole, namtugole m̄os nakitinan.

⁹ Nēboŋ mēttođaŋ, namtohēhāvur, naut kēmas namtsēđaŋ. Namtusor tuv̄ am ke, mitimatmatu len nēmauran samito.

¹⁰ Husur enan, nutos natgalegai nēboŋ nototoh a tut dan gamito, hēn asike nēbidaŋ taltal hēn gamito nēboŋ nēbēgēmai. Husur, len nēđaŋan hēn na-il-a-m̄o-an Nasuḅ tolavi mai ginau, nuke nigol mitidaŋ am len nēmauran samito, nomētahun nēbēmēdas nadēlomian samito.

¹¹ Bathudud nadēlomian, egai nasoruan namēkot sagw. Mētehēhāvur. Mitimatmatu len aKristo. Mētelēŋon tivoi am len nēlomito. Mitikad nēnauan tesua. Mitikad natēmat len nēmauran samit gail. Beti aGot hēn na-lēmas-buni-an mai natēmat dereh titah mai gamito.

¹² Len na-lēmas-buni-an siGot len nēlomito, mētesuḅ gabag hēn nētarhomit gail hēn mētbikel na-ke-ivoi-an sagw mai gamito.

¹³ Alat siGot p̄isi gegai lukel na-ke-ivoi-an mai gamito.

¹⁴ Nasuḅ aYesu Kristo teviol kēmas hēn navoian mai gamit p̄isi, aGot telēmas bun gamit p̄isi, mai aNunun aGot tigol mētesua maii len nēlomit p̄isi.

Kalatia

Nalobulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kalatia

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən alat siYesu len naut gail a Kalatia ləberin̄ nəlolit bidan̄ len aYesu ŋai, savi nahusurian hən nalo.

Itos nalobulat egai m̄os ase?

Nalobulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut gail a Kalatia.

APol itos nalobulat egai ŋais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 49 nəboŋ totoh len naut a Antiok.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-5)

2) Mətosəsəloŋ hən napusanan tosa (1.6-9)

3) Nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an siPol hum ahai pispisul sua (1.10-2.21)

4) Nalo mai nadəlomian (3.1-25)

5) Nau səhot navoian mai nəmakuvan məttokade nəboŋ məttogəm vi natun aGot gail (3.26-4.7)

6) Təgau gat nəmakuvan samito (4.8-5.1)

7) Mət̄bigol mət̄bikad na-tiv-dalusi-an, mətotəlmam hən mət̄bevi slev hən nalo tətəs (5.2-12)

8) Mətehusur aNunun aGot, samtehusur nəvide tosa samit gail (5.13-6.5)

9) Nakelean todaŋ naməkot: nəvit hən nəsə məttogole dereh tibar gamito. Gol navoian! (6.6-10)

10) Na-tiv-dalusi-an savi natideh, bəbuer tu savi natideh (6.11-16)

11) Nasudəlaŋian (6.17-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol novi ahai pispisul sua. Savi avan ideh totabtabuh len ginau, aoa, aYesu Kristo mai aGot aTəman togol tole məhat dan nəmatan, arutabtabuh len ginau.

² Ginau aPol, mai nəbathudud nadəlomian gegai, namtutos nalobulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat siYesu len navile gail a Kalatia.*

³ Namtous ke aGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito ale arigol nəlomit tikad natəmat.

* 1:2: Uman 16.6

⁴ AKristo erinj gai len nēmatan mōs bīlav kuv gidat dan nēsaan sidato hən bīlav kuv gidato dan nēmauran tosa silat ta daməŋai. Igole husur naləŋonian siGot aTəmadato.

⁵ Nə-sal-suhi-an tivan hən nəyalyalan siGot vi sutuai sutuai! Ganan.

Na-kel-uri-an tovoi esua ŋai

⁶ Evi aGot tokis gamito hən mət̃bimaaur len navoian aKristo toviol kəmas həni, wake mətupair tutut dani van hən naṣusanan totile. Nosəhoʋut len gamito!

⁷ Naṣusanan enan savi na-kel-uri-an tovoi ideh. Ikad nəvanuan galevis lotogol nənauan samito etuhathuh, lotoləŋon ləbēmədas na-kel-uri-an tovoi seKristo.

⁸ Be nukel mai gamit ke, avan ideh, naut kəmas ginamit o aŋel togəm len nəmav, bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan na-kel-uri-an tovoi namttokel mai gamit tia, aGot māu tibar həni len nəhab nēmatan!

⁹ Hum namttokele tia, nukel tasi am ke, avan ideh bikel ur na-kel-uri-an tovoi totile dan enan mət̃todəlomi tia, aGot māu tibar həni len nəhab nēmatan!

¹⁰ Ginau nəsahisi ke nəvanuan gail ləbēhəhəʋur hən ginau. Noləŋoni ŋai ke aGot bēhəhəʋur hən ginau! Nətahishisi ke nəvanuan gail lətahəhəʋur hən ginau, asike nətavi aslev seKristo.

AGot ekis aPol

¹¹ Bathudud nadəlomian sagw, nukel koti mai gamit ke, nəkadun na-kel-uri-an tovoi notokel uri, savi len nəvanuan.

¹² Husur avan ideh səlavi mai ginau, saʋusani hən ginau. Ao, aYesu Kristo səbōn, ikel vəhoti mai ginau.

¹³ Nokəmaienan husur mət̃osəsəlōŋ ləboi tia naʋide hən nēmauran sagw nəbōŋ notohusur naʋide hən nalotuan seJu gail. Ginau aPol, nomədas tabtab hən alat siGot hən ləbimasig.

¹⁴ Len naʋide hən nalotuan seJu gail, ginau nosəhor naJu isoḃur len naur hagw. Nudaŋ habat len naʋide setəmagw gail ta sutuai.*

¹⁵⁻¹⁶ Len navoian toviol kəmas həni, aGot ilekis hən ginau, ekis ginau nəbōŋ notopat len nabəhəʋun anagw sal. Beti aGot ehəhəʋur hən togol ke noləboi p̃ar̃p̃ar hən aNatun san hən nəbikel uri mai alat ləsavi Ju. Nəbōŋ togol tomaienən, nəsəsaʋsaʋut hən nəbisor kitevi mai avan ideh,†

¹⁷ nəsavī məhat vi Jerusalem hən nəberis alat lotovi ahai pispisul gail a mō hən ginau. Aoa, novi tut vi Arapia, beti notəlman vi lan naut a Tamaskus.

* **1:14:** Hən naves 13-14, ris Uman 8.3, 22.3-5, 26.9-11 † **1:15-16:** Hən naves 15-16, ris Uman 9.3-6, 22.6-10, 26.13-18. Isa 49.1; Jer 1.5

18 Husur nasihau totor notəlmam vi Jerusalem hən nəbələboi aPita mai nəbīnau səhot nəsa bikel mai ginau. Ale nutoh maii len nəmariboŋ tovi 15.‡

19 Nəsaris ahai pispisul ideh am, be aJemes aʋan Nasuḅ ŋai.*

20 Nəsa nototosi van hən gamito ekitin. Len nəhon aGot nukele, nəsaliboŋ.

21 Beti husur nəboŋ enan novi lan naut a Siria mai a Silisia.

22 Be alat seKriso len naut a Jutea ləsabubur mai ginau, ləsələboi ginau.

23 Losəsəloŋ hən na-kel-uri-an ŋai toke, “Atenan tomədas tabtab hən ginamit a m̄o, gagai ikel ur nadəlomian egaii tomədasi a m̄o.”

24 Imaienan lusal suh aGot bathut nəsa togole len ginau.

2

Ahai pispisul gail lohəhəʋur hən aPol

1 Husur nasihau tovi 14 novi məhat tətəs vi Jerusalem mai aParnapas. Len nəboŋ enan namrosəhar aTitus am.*

2 Novi Jerusalem husur aGot toʋusan ginau həni ke ni-masvan. Len nəbənḅonan mai nəʋanuan totibau gail səḅolit ŋai, nukel vəsvəsai mai galito na-kel-uri-an tovoi notokel uri mai alat ləsavi Ju. Nugol tomaienan husur nuke lidam̄ hən nauman sagw. Nomətahw ke notoum kəmas ŋai, hum nauman pisi sagw savi natideh. Be ludam̄ həni.

3 Ale natsual am, ləsətaltal hən aTitus, totah mai ginau, hən bikad na-tiv-dalusi-an, naut kəmas tovi uleKris.

4 Ikad na-sor-levlev-an enan husur nəʋanuan galevis len naut tiltile gail logəgəras ke lotokad nadəlomian. Ale loliligis hən galito len ginamito, hən ləḅisaḅ ləboi nəmakuvan dattokade dan nalo, len nəbənən sidato mai aKriso aYesu. Luke lisəḅ ləboii hən ləḅigol gidat datḅevi slev hən nalo enan.*

5 Be namtoil gəgat, namtsəsəsəloŋ hən nahudhusoruan ideh salito. Ao, namtotəgau gat nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi m̄os gamito.

6 Ale nəboŋ notokel nəsa notokel uri tonon, alat lotoil a m̄o ləsasuhud hən nasoruan ideh maii am. (Tarhət hən na-il-a-m̄o-an salito, nəhes totibau lotoʋati savi natideh len ginau, husur len nabunusian siGot nəʋanuan pisi loḅitḅitoʋ. Riŋ naten tipat.)*

7 Alat lotoil a m̄o ləsakel natideh am husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai

‡ 1:18: Uman 9.26-30. Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsən aPita len nasoruan ta Aram. * 1:19: Kal 2.9; Mat 13.55 * 2:1: Uman 11.30, 15.2 * 2:4:

Kal 1.7; Jut 4 * 2:6: Deu 10.17

alat ləsavi Ju suñan gai totabtabuh len aPita hən aPita bikel uri mai naJu gail.

⁸ Bathut, len nauman sePita tovi ahai pispisul van hən naJu gail, aGot eum. Ale len nauman sagw am notovi ahai pispisul van hən alat ləsavi Ju, aGot eum.

⁹ AJemes, aPita, mai aJon, luvat nəhes hum lotoil a mo hən alat siYesu len naut a Jerusalem.* Nəboŋ lotokəta ləboi navoian aGot toviol kəmas həni, topat len nauman sagw, galit lolələv mai ginau mai aParnapas hən ginamit pisi namtbikad nabonan len aYesu. Ludam̄ ke ipat len ginaməru hən namrbikel na-kel-uri-an tovoi mai alat ləsavi Ju, ale ipat len galit hən ləbikel uri sal mai naJu gail.

¹⁰ Lous ginamər ŋai ke namrinau gat alat lotopar tite. Nate-nan boh, noləŋon buni hən nəbigole.*

APol ikel nəsaban sePita maii

¹¹ Avil nəboŋ aPita togəm hən ginamit len naut a Antiok, no-sivoh lan. Len nəhon nusor tasi husur isab len nəsa togolgole.

¹² A mo ihanhan mai alat lotokad nadəlomian ləsavi Ju. Galit ləsəkad na-tiv-dalusi-an. Ale aJemes esəvat galevis gəmai. Nəboŋ lotobar naut a Antiok, aPita ivan dan alat ləsavi Ju, səhan mai galit am, husur emətahw len alat lotoil gəgat len na-tiv-dalusi-an.*

¹³ Beti naJu gail lotokad nadəlomian am luḅon mai aPita len nagəgərasan san gol ke aParnapas am ehusur naḅide nagəgərasan salito.

¹⁴ Be nəboŋ notoris ke ləsahusur nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, nukel mai aPita len nəholito ke, “Gaiug govi Ju, be len nəmauran sam̄ gutoh suñan alat ləsavi Ju, gəsatoh len nalo suñan naJu gail. Imabe gudaŋ len alat ləsavi Ju hən ləbitoh suñan naJu lotohusur nalo? Sagimagenan!

¹⁵ “Gidaru, nəboŋ lotopas gidaru, darovi Ju, darsavi vanuan naut tile lotovi vanuan nəsaan len nabunusian seJu gail.

¹⁶ Avil gidat dattovi Ju nadəlomian, datoləboii ke nəvanuan togol husur nalo, aGot sariŋi ke tonor len nəhon sil na-gol-husuri-an san. Ao, bathut nadəlomian len aYesu Kristo ŋai aGot toriŋi ke nəvanuan inor len nəhon.† Imagenan, gidat am datoriŋ nəlodato len aYesu Kristo, hən aGot bəriŋi ke datbinor len nəhon, len nadəlomian sidato len aYesu Kristo savi len na-gol-husur-nalo-an. Husur səkad avan ideh, len nalo avan en togol husuri, toləboi binor len nəhon aGot.

* **2:9:** Len nasoruan ta Kris ike aKefas, tovi nahəsən aPita len nasoruan ta Aram.

* **2:10:** Uman 11.28-30 * **2:12:** Uman 11.2-3 † **2:16:** Psa 143.2; Rom 1.17, 3.20, 22. Len naut egai nasoruan ta Kris ikad namilen eru. Esua: len nadəlomian nəvanuan tokade len aYesu Kristo. Togon: len aYesu Kristo totəgau gat aGot mai nəsa aGot toriŋi hən bigole.

17 Ale datbeləyon ke len aKristo datinor len nəhon aGot, be datbisabi ke datovi vanuan nəsaan sal husur dattopair dan nalo, namilen ke aKristo esəhar gidat vi lan nəsaan a? Ao, asike maienan!

18 Nəbeum təlmam hən nalo notogol tomasig, noʋusan səhoti ke ginau gabag noʋur kotov nalo.

19 Husur ehum notomat, bathut nalo sawol hən nəmauran sagw am. Len nabunusian hən nalo numat ɲa nupair dan nalo hən nəbitoh hən aGot biwol hən nəmauran sagw. Esuñan notomat len nəhai balbal mai aKristo.

20 Nutoh, be savi ginau am, aKristo m̄au itoh len ginau. Nəmauran notokade len nibegw, nukade len nadəlomian len aNatun aGot, gai toləmas bun ginau, toviol hən nəmauran san hən bimat, m̄os ginau.

21 Len nabunusian sagw, navoian enan aGot toviol kəmas həni, savi ut kəmas. Evi nabilititit sua. Husur, nalo tagol dattanor len nəhon aGot, aKristo təmat m̄os naut kəmas ɲai.”

3

Nanoran ipat len nalo o nadəlomian?

1 Eee gamit alat a Kalatia mətumelmel! Ehūm avan sua todəlañ gamito hən mət̄betətan! Len nəhomito, nusor vəsvəsaii nəmatan siYesu Kristo len nəhai balbal. Ehūm gamit mət̄orisi len namətamito.

2 Nuke neləboi natsua ɲai: imabe? Mətukad aNunun aGot husur mət̄ohusur nalo seJu gail a? Ao mətukade husur mət̄orij nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mət̄tosəsəlon həni.

3 Mətumelmel o mətumabe? Nəboɲ mət̄totub̄at, mət̄ohusur aGot len nədaɲan seNunun, be gagai mətunau ke mət̄evurvur nəmauran toveveu enan len nədaɲan samit ɲai. Mitimabe?

4 Len nadəlomian samito, mət̄oləyon isa vəsa len natit isəbur. Savi m̄os natideh a? Ao! Evi m̄os natite!

5 Nəboɲ aGot tolav aNunun mai gamito, nəboɲ togol namerikel gail len gamito, igole husur mət̄ohusur nalo seJu gail a? Ao! Igole husur mət̄orij nəlomito len na-kel-uri-an tovoi mət̄tosəsəlon həni.

6 Mitinau aAraham ke: “Gai eriɲ nəlon len aGot, ale aGot eriɲ gat aAraham hum tovi nəvanuan nanoran.”*

7 Beti mət̄eləboii ke, alat lotoriɲ nəlolit len aGot, galit lovi anatun aAraham kitin.

8 Sutuai natosian siGot ike, dereh aGot teriɲi ke, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile linor len nəhon balai, ləberij nəlolit lan. Natenan ipat a m̄o nəboɲ aGot tokel na-kel-uri-an tovoi

* 3:6: Gen 15.6; Rom 4.3

mai aApraham ke, “Len gaiug, dereh nigol navoian van hən naluṽoh p̄isi hən nəvanuan naut tiltile.”*

⁹ Imagenan, dereh aGot tigol navoian van hən alat lotoriṅ nəlolit lan, sur̄an aApraham togole.

¹⁰ Be alat lotoil gəgat len nalo, lutoh len nəpanismen sua. Nokəmaienan husur natosian siGot ike, “Nəpanismen tipat len alat ləsagol tabtab hən natit p̄isi topat len nalo.”*

¹¹ Imasil ke len nalo nəvanuan togol husuri, avan ideh sanor len nəhon aGot. Husur natosian siGot ike, “Alat lotonor len nəhon aGot dereh likad nəmauran tokitin bathut lotoriṅ nəlolit len aGot.”*

¹² Naṽisal hən nadəlomian enan etile len naṽisal hən nalo, toke “Avan ideh togol natit p̄isi nalo tokele, natgalenan len nalo liwol hən nəmauran san.”*

¹³ AKristo eṽur nəmakuvan sidato dan nəpanismen nalo toriṅi len gadito. Eṽur nəmakuvan sidato nəboṅ tolav namiledato, topanis sidato. Husur natosian siGot ike, “Avan ideh to-tahətah len nəhai, nəpanismen siGot ipat lan.”*

¹⁴ AYesu Kristo eṽur nəmakuvan sidato hən ke, len gai gabag, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile dereh likad navoian aGot toviol hən̄i tia mai aApraham. AYesu imat maienan hən ke len nadəlomian datḅikade lan, datoləboi datḅikad aNunun aGot, gai tokel gati.

Nalo mai na-kel-gati-an

¹⁵ Nəbathudud nadəlomian, len nəmauran ta daməṅai ima-iegai: Nəboṅ nəvanuan ḅeru arḅike, “Evoi,” hən na-kel-gati-an sua, ale arḅitos gat nahəsalar lan, səkad avan ideh toləboi ḅəbur kotovi o riṅ nasoruan ideh am lan.

¹⁶ Len naṽide tomaienān, aGot ikel na-kel-gati-an san mai aApraham mai nəpasusan san tohusuri. Natosian siGot sake, “nəpasusan san gail,” hum lotosobur, be ike, “nəpasusan san,” husur tosua ṅai tovi aKristo.*

¹⁷ Ale nekəmaiegai ke: na-kel-gati-an aGot tokel gati mai aApraham ipat husuri van nasihau tovi 430 vir nəboṅ aGot tolav nalo mai aMoses. Be nalo enan səkaskas na-kel-gati-an enan hən ḅəḅuer.*

¹⁸ Husur nalo ḅevi nəkadun naviolan siGot, na-kel-gati-an enan savi nəkadun naviolan san am. Avil len na-kel-gati-an san, aGot eviol kəmas hən naviolan enan mai aApraham.

¹⁹ Ale, aGot eriṅ nalo mai aMoses m̄os nəsa? Eriṅi m̄os ḅəṽusan nəvanuan gail p̄isi hən nəsaan salit gail. Eriṅi ipat vir nagəmaian sitenan tovi nəpasusan siApraham, atenan tovi

* **3:8:** Gen 12.3, 18.18 * **3:10:** Deu 27.26 * **3:11:** Hab 2.4; Rom 1.17 * **3:12:**

Lev 18.5; Rom 10.5 * **3:13:** Deu 21.23 * **3:16:** Gen 12.7 * **3:17:** Exo 12.40

aKristo, aGot tokel na-kel-gati-an san maii. Len aņel gail, aGot ilav nalo mai aMoses, toun siGot, ale toun sinəvanuan gail am.*

²⁰ Nəvanuan tohum aMoses eil rivuh len nəvanuan eru hən arbīta gat na-kel-gati-an sua. Be nəvanuan tomāienan saum mōs nətarihət tosua ŋai, ao, eum mōs nətarihət toru. Avil aGot səbōn ita gat na-kel-gati-an san tokel mai aAraham.*

²¹ Imagenan, nalo siGot isor tas na-kel-gati-an san gail a? Ao, ebuer kaskasi! Husur, nalo taviol hən nəmauran kitin, gidat dattanor len nəhon aGot len na-gol-husur-nalo-an.

²² Be natosian siGot ike nəsaan ibarjis gat gadit p̄isi, gol ke ikad naṗisal sua ŋai hən datbikad naviolan aGot tokel gati. Naṗisal imaiegai ke: datberin̄ nəlodato len aYesu Kristo, datukad nəsa aGot tokel gati.

²³ A mō, nəbōŋ nadəlomian len aKristo sagəm sal, nalo ekətkəta kəkōl hən gidato. Iṗon gol gidato vəbar aGot tovəhot naṗisal hən nadəlomian.

²⁴ Imaienan, nalo ehum ahai p̄usan sidato tokətkəta təban gidato, tosəhar gidato van hən aKristo hən datberin̄ nəlodat lan, ale hən aGot berin̄i ke datunor len nəhon.

²⁵ Avil gagai nadəlomian egəm tia, datorin̄ nəlodat len aKristo tia, gol ke nalo sakətkəta təban gidato am.

Anatun aGot gail

²⁶ Imaienan gamit p̄isi, len nadəlomian məttokade len aYesu Kristo, mətovi anatun aGot gail.

²⁷ Husur ke gamit p̄isi məttobaptais hən məttotoh len aKristo, ehum məttokol nahurabat len gamito tovi nəmauran seKristo. Len nəhon aGot mətosuṃan aKristo.

²⁸ Səkad naJu, səkad auleKris o nametbōs am; naslev mai alat ləsavi slev, səkad natilean len galito; səkad napəhaṽut, səkad naulumian. Səkad natideh am togol məttopəpəhw, husur gamit p̄isi mətosua len aKristo aYesu.

²⁹ Mətbevi seKristo, mətovi anatun siAraham kitin. Ale nəsa aGot tokel gati mai aAraham, gamit am mətukade.*

4

¹ Nau maieg həni: avan sua topul hən natite imat. Natit p̄isi san, erin̄i hən anatun. Be naut kəmas natit p̄isi evi sinatun, nəbōŋ tovi tuhtətai sal, esuṃan naslev ŋai van vəbar totibau.

² Nəbōŋ tokəkereh sal, ikad nəvanuan galevis lotokətkəta təban natətai mai natit san gail vəbar nədaṃ han b̄inor hən nəsa atəman torin̄i.

* 3:19: Uman 7.53 * 3:20: Deu 6.4 * 3:29: Rom 4.13

³ Len naŵide tomaienan, gidat am, nəboŋ dattokəkereh, nəboŋ datsaləboi aKristo sal, datovi slev sinədaŋan gail lotowol hən navile a pan, datovi slev sinəkadun nədaŋan galenan.*

⁴ Be len nəboŋ tonor həni, aGot esəvat aNatun ulumān. Apəhaŵut sua ipasi, ale itoh len navəlan nalo siMoses,

⁵ hən beŵur nəmakuvan sidato dattotoh len navəlan nalo, hən ke datbevi anatun aGot kitin gail.

⁶ Husur məttovi anatun gail, aGot esəvat aNunun aYesu aNatun aGot, vi lan nəlodato tokai ke, “Appa! Tata!”*

⁷ Imaienan gəsavi slev am, govi anatun aGot, ale husur govi anatun, dereh gikad natit piŋi aGot tokel gati hən beviol həni mai anatun gail.

APol inau masuŵ hən alat a Kalatia

⁸ Nəboŋ mətsaləboi aGot sal, mətovi slev sinatit ləsavi got kitin gail.*

⁹ Be gagai, nəboŋ məttoləboi səhot aGot, (aoa, ivoi am notoke, gagai nəboŋ aGot toləboi səhot gamito), imabe mətupair təlmam van hən nəkadun nədaŋan gail ləsavi natideh, ləsədaŋ, lotovi ut kəmas? Imabe mətuke mətevi slev salit tətəs am?

¹⁰ Mətudaŋ len nəboŋ gail lototibau, nəhanan gail hən nawik o nahəbati o nasihau. Mətunau ke aGot ehəhaŵur həni natəlmaman samit van hən nalo a?*

¹¹ Nunau tuhatuh hən gamito. Nomətahw mōs gamito. Hum ma notoum sobuer samito.

¹² Bathudud nadəlomian, mətesuŵan ginau, husur ginau numakuv dan nalo hum gamito.

Nəboŋ nototoh mai gamito, mətsamədas ginau boŋ ideh.

¹³ Be husur ke notoməsah, natohan sagw mai gamito igol ke noləboi nəbikel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito.

¹⁴ Naut kəmas naməsahan sagw igol idan len gamito, mətsaŋit nəhomit van hən ginau, mətsamətahun ginau. Wake mətohəhaŵur hən ginau. Mətokətkəta təban ginau suŵan notovi aŋel sua siGot o suŵan notovi aYesu Kristo gabag.

¹⁵ Be nakemkeman samito, nəsa evisi həni? Imabe? Nukel koti ke nəboŋ nototoh ei, mətohəhaŵur hən mətbigol natideh mōs ginau. Nətausi, məttakis kuv namətamito hən məttaviol hən gail mai ginau.

¹⁶ Nəsa evisi togol ke gagai nəboŋ notokel nakitinan mai gamito, mətunau ke notomətahun gamito?

¹⁷ A mō, nusor husur alat lotoŋusan hən naŋusanan totile. Galito ludan hən ləbeliv gamito hən mətbitah mai galito,

* **4:3:** Kal 4.9; Kol 2.8, 20 * **4:6:** Nasoruan enan, *Appa* evi nasoruan sua len nasoruan ta Aram namilen ke Ita o Tata. Ris Mak 14.36; Rom 8.15-17. * **4:8:**

1Kor 8.4-6 * **4:10:** Rom 14.5; Kol 2.16-23

be savi m̄os navoian. Luke leliv gamito dan ginamito hən mət̄bidan̄ len galito.

18 Ivoi hən mət̄bidan̄ len natsua, ðevi m̄os nəs̄a tovoi. Ivoi hən mət̄bimagenan tabtab, naut kəmas nəs̄atoh mai gamito.

19 Anatugw gail, ehum notoləŋon tosa len napəŋasan hən nəpasian sil gamito, vir naboruan seKris̄to ðegəm kavkav len gamito.

20 Noləŋon masūv hən nətatoh mai gamito gagai, hən nətagəgel hən nasoruan sagw todaŋ. Be len na-toh-a-tut-an sagw, nəlogw etuhatuh hən gamito, nənauan sagw ebutbutut.

AHakar mai aSarah

21 Gamit mət̄toləŋon ke mət̄bitoh len navəlan nalo, mət̄osəsələŋ husuri m̄au a?

22 Husur len natosian ike aAraham ikad anatun ulum̄an eru. Napəhāvut tovi slev, nahəs̄an aHakar ipas esua, ale aSarah, asoan aAraham ipas togon.*

23 Naslev ipas anatun aAraham len nāvide sinəvanuan ŋai, be asoan aAraham ipas anatun tovi nəsarpoan hən na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham.*

24 Natenan ehum nasoruan kəta. Napəhāvut eru arohun na-kel-gati-an eru aGot tota gat gəlaru len nahəs̄an. Hakar ehun na-kel-gati-an aGot tota gati len Nāvehuh Sinai, naut nəvanuan gail lotogəm vi slev hən nalo lan. Ale noləboi nə̄bikə aHakar ehum nāvehuh Sinai.

25 Ale naut aJerusalem ta daməŋai ehum Nāvehuh Sinai len naut aArapia. Sum̄an aHakar mai anatun gail lotovi slev, Jerusalem ta daməŋai mai alat lototoh lan lovi slev.†

26 Be aSarah tovi asoan kitin, savi slev, ehum aJerusalem a məhat, ale evi anana sidato.

27 Hum natosian seIsaiah toke,
 “Pəhāvut gotobutoh, gəsəpasus, gikemkem,
 gaiug gəsəkad napəŋasan hən nəpasusan, getūbat kəkai ha-
 bat;

husur napəhāvut tobutoh, dereh tikad anatun isobur
 səhor napəhāvut tokad asoan.”*

28 Be bathudud nadəlomian, mət̄osūm̄an aIsak; mət̄ovi anatun na-kel-gati-an aGot tokel mai aAraham.

29 Sutuai, aIsmael, anatun naslev, eməd̄as tabtab hən aIsak, anatun na-kel-gati-an. Imaien sal daməŋai. Alat lotoke dat̄ðevi slev hən nalo, loməd̄as gidat, datsavi slev, dattokad nəpasian len aNunun aGot. Lugol datoləŋon isa vəs̄a.*

* 4:22: Gen 16.15, 21.2 * 4:23: Gen 17.16; Rom 9.7-9 † 4:25: Mat 23.37; Luk 13.34. Nəboŋ aPol toke *Jerusalem*, namilen ke naJu gail lotohusur nalo siMoses.

* 4:27: Isa 54.1 * 4:29: Gen 21.9

³⁰ Avil natosian siGot ikel nəsə? Ike, “Kai hən naslev pəhañut mai anatun ulumñan dan gaiug hən arβeməsev, husur anatun naslev pəhañut asike ikad nahudhutan setəman, be anatun napəhañut savi slev dereh tikade.”*

³¹ Imaienan, bathudud nadəlomian, mitinau gat nategai ke, gidat datsavi anatun napəhañut tovi slev, datovi anatun napəhañut savi slev.

5

Nəmakuvan dattokade len aKristo

¹ Nəmakuvan, aKristo isah ruβat nəsə tobañis gat gidato hən datβikad nəmakuvan enan. Imagenan, məteil gəgat hən asike mətovi slev tətəs am hən nalo tobañis gat gamito a mō.

² Səsəloñ! Ginau, aPol, nukel nategai mai gamito, ke: mətβikad na-tiv-dalusi-an hən mətβinor len nəhon aGot, nəsə aKristo togole mōs gamito savi natideh.

³ Nukel pūli hən gamit tətəs. Naulumñan ideh todamñ hən βikad na-tiv-dalusi-an hən βinor len nəhon aGot, atenan timasgol husur natit pisi nalo siMoses kavkav tokele.

⁴ Gamit məttoke mətβinor len nəhon aGot ale məttohusur nalo mōsi, mətugol gamit səbomito mətoməsev dan aKristo. Mətuteh dan navoian aGot toviol kəmas həni.

⁵ Nokəmaienan, husur gidato, len aNunun aGot, datuvatvat viri ke dereh aGot tisaβ səhot gidato, sumñan dattonor, bathut dattoriñ nəlodat len aKristo.

⁶ Husur nəboñ dattoriñ nəlodat len aYesu Kristo, datβikad na-tiv-dalusi-an o asike datβikade savi natideh. Avil nəsə tovi natsua māu evi nadəlomian tovi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gai bolai!

⁷ A mō mətugam ivoi len nəgamgaman. Ase eil gol gamito hən asike mətβehusur nakitinan?

⁸ Nagəgelan hən nənauan samito, sagəm len aGot tokis gamito.

⁹ Naḡusanan gəgəras emədəs nəvanuan isəbur, ehum nasoruan kəta toke, “Nayis tokəkereh igol nabəta kavkav len nabesin itob.”*

¹⁰ Bathut nadəlomian dattokade len Nasuβ, nunau ləboii ke asike mətukad nənauan tile len ginau am. Ale atenan togol məttodədarñabu, məttonau tuhatuh hən naḡusanan san, dereh gai tipanis.

¹¹ Bathudud nadəlomian, nətakel uri gagai ke lalumñan li-maskad na-tiv-dalusi-an, naJu gail lomədəs tabtab hən ginau sal hən nəsə? Be lomədəs bun ginau sal husur nukel uri ke nəmatan siYesu len nəhai balbal ḡai ilav kuv nəvanuan gail dan nəsaan salito, be naJu gail lomətahuni.

* 4:30: Gen 21.10 * 5:9: 1Kor 5.6

12 Be galit lotogol mættonau tuhatuh husur na-tiv-dalusi-an, noləŋon ke letiv kotov p̄isi, hən asike ləb̄evi ulum̄an am.*

13 Husur gamito, bathudud nadəlomian, aGot ekis gamit m̄os asike mət̄bevi slev am. Mətesəsəlon! Nəmakuvan samito dan nalo savi hən mət̄behusur naləŋonian samit gail lotosa, be len na-ləmas-buni-an mət̄evi tarhət samito sum̄an mət̄tovi slev samit gabag.

14 Bathut natuhsoruan sua ŋai ikel ur nalo kavkav ke, “Ləmas bun nəvanuan totoh pəpadaŋ hən gaiug sum̄an gotoləmas bun gaiug gabag.”*

15 Be mət̄besum̄an nalipah nalililai tohat gamit gabag, tosa pəpas gamito, mət̄elələgau hən gamito hən asike mət̄bemədas masūv hən gamit gabag hən mət̄bimasig.

Nəmauran len nədaŋan seNunun aGot

16 Be nukele ke, len nəmauran samit gail, aNunun aGot tiwol hən gamito. Bimaienan, asike mət̄ohusur naləŋonian nəsaan gail hən nibemito.

17 Husur naləŋonian nəsaan gail hən nibemito lomətahun naləŋonian seNunun aGot; ale naləŋonian gail seNunun aGot lomətahun naləŋonian nəsaan gail hən nibemito. Husur natgalenan lupat len nətarhət toru artobal, gol ke mət̄odədas mət̄bigol nəsa mət̄beləŋoni.*

18 Avil aNunun aGot biwol hən gamito, mət̄satoh len navəlan nalo.

19 Nəboŋ mət̄tohusur naləŋonian nəsaan gail hən nibemito, lugol natgalegai: naitian tosa, nənauan tob̄iŋb̄iŋal, navide tosa totāvtāvor hum nalipah,

20 nalotuan hən nəlablab, na-gol-nabehi-an, nəb̄albalan, navit̄vituhan, nətabulolan van hən nəvanuan tokad nəsa gotoləŋoni, nəlol paŋpaŋ, naləŋonian hən nə-patpat-gaiug-səb̄om̄-məhat-an, napəpehwan, nalūvoh gail lotopəpehw husur nənauan totiltile,

21 nəlom̄ tovənvənah, natərogan, naitian totāvtāvor len nabiltihanan mai natərogan, mai natit gail am hum natgalenan. Nukel nalələgauan mai gamito hum notokele a m̄o tia ke, avan ideh togol natit hum natgalenan, asike ikad natohan pipihabəlan aGot.

22 Be nəboŋ aNunun aGot towol hən nəmauran sidato, īvan hən navit̄ tomaiegai: ikad na-ləmas-buni-an, nakemkeman, natəmat, nə-daŋ-b̄uri-an hən na-toh-mədau-an len na-ləŋon-isa-vəsa-an, na-gol-na-voi-an m̄os nəvanuan, navoian, nadəlomian,

* 5:12: Deu 23.1 * 5:14: Lev 19.18 * 5:17: Rom 7.15-23

²³ nāboruan tomədaʉ, na-təgau-gati-an hən nəlon gabag. Səkad nalo ideh tokai tas natgalenan.

²⁴ Alat lotovi siYesu Kristo, lūpəs bun nāboruan salito topul hən nəsaan len nəhai balbal san, hən nalə̄ŋonian nəsaan hən nibelito mai na-lə̄ŋon-buni-an tosa gail p̄isi lə̄bimat ei.

²⁵ Bathut aNunun aGot tolav nəmauran veveu mai gidato, datimashusur gat nalə̄ŋonian seNunun aGot tosəhar gidato.

²⁶ Sadatipatpat kəmas hən gidat məhat, sadatigol natideh hən nəlodat bitabulol bulos gidat gabag, sadatitabulol bulos gidat gabag husur nəsa dattolə̄ŋoni be datsəkade.

6

Dereh datilav nāvit nəsa dattomabule

¹ Bathudud nadəlomian, mətbisəb gamit ideh togol nəsaan ideh, gamit məttomatmatu len aNunun aGot, len nāvide tomədaʉ, vi tarhət san hən bətəlmam van hən nāp̄isal tonor. Be mətelələgau hən asike mətbiteh len nəsaan totaltal ke mətehusuri.

² Mətesusupah mai gamit gabag len natideh mətbinau tuhatuh həni o mətbisəbi len nəmauran samito ke todaŋ o toməlas habat hən mətbəvusi. Len nāvide tomaienən, dereh mitigol nəsa aKristo tokel buni.

³ Avan ideh binau ke totibau, egəras gai gabag, sakitin, evi ut kəmas.

⁴ Nəvanuan tebunus kitev nakitinan husur nauman san səbən. Bisəbi ke bivoi, satenənōv hən gai gabag mai avan ideh am, be eləboi bəviv len gai gabag.

⁵ Husur nəvanuan v̄isusua timasgol nauman san səbən ale satipatpat gai məhat husuri.

⁶ Alat lotosəsəloŋ hən nāp̄usanan hən nasoruan siGot, li-maskatəp̄ol hən natit p̄isi tovoi lotokade mai ahai p̄usan salito.

⁷ Samtegəras gamit səbomito. Mətsaləboi mətbegəras aGot, ŋit nəhomit van həni. Dereh nəvanuan tisah tuan nāvit nəhai səlani ŋai, gai tomabule.*

⁸ Nəvanuan tomabul nəsaan niben tolə̄ŋoni, tohusur nalə̄ŋonian tosa san gabag, dereh tisah tuan nāvit nəmatan han. Avil nəvanuan tomabul nəsa aNunun aGot tolə̄ŋoni, dereh tisah tuan nāvit nəmauran vi sutuai lan.

⁹ Sadatipetəmas hən datb̄igol natit tovoi, husur datb̄idan hən datb̄ivan am, len nəboŋ tonor həni, dereh datisah tuan nāvit navoian dattogole.

* 6:7: Job 4.8; Pro 22.8; Hos 8.7

¹⁰ Imaienan, nəboŋ dattoləboi datb̃igole, datigol tivoi van hən nəvanuan p̃isi, be a məhat hən galito, datigol tivoi van hən nəbathudud nadələomian.

Nalələgauan naməkot mai nasudələmian

¹¹ Məteris nəbilitosian nototosi gegai nəboŋ nototos van hən gamito len navələgw səb̃ogw!

¹² Alat lototaltal ke mətb̃ikad na-tiv-dalusi-an, galit luke ligol natit nəvanuan gail loləboi ləberisi ŋai, luke lisor patpat galit məhat husuri, hum tovi nakitinan. Avil lugol natgalenan hən asike nəvanuan gail ləb̃emədas bun galito sil nadələomian lotokade len nəsa aKristo togole len nəhai balbal.

¹³ Husur alat lotokad na-tiv-dalusi-an, galit gabag ləsahusur nalo, be luke mitikad na-tiv-dalusi-an hən ləb̃isor patpat galit məhat hum məttavi ahai susur salito, bathut na-tiv-dalusi-an məttəkade.

¹⁴ Be ginau m̃au, saneṽiv hən natideh be len nəmatan siMasta sidato, aYesu Kristo, len nəhai balbal ŋai. Bathut nəmatan san maienan, natit p̃isi hən navile a pan, ləsavi natideh len ginau, ale ginau nəsaṽi natideh len nabunusian silat navile a pan.

¹⁵ Datb̃ikad na-tiv-dalusi-an o asike datb̃ikade savi natideh, be nəmauran veveu aGot togole, enan m̃au, datimaskade!

¹⁶ Alat lotohusur nakelean egai notomadhakele, aGot tigoł nəlolit tikad natəm̃at, mai nəlon aGot titañis galito. AGot ilekis hən galito hən ləb̃evi esan.*

¹⁷ Gagai van, avan ideh satigol nəlogw tetuhathuh am. Husur namelbol notokad gail len nibegw, loṽusan koti ke novi siYesu, novi slev san.

¹⁸ Bathudud nadələomian, aMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai nanunumito. Ganan.

* **6:16:** Len nasoruan ta Kris ike, *aIsrael siGot*, ale nəvanuan lotokad namitisau hən nasoruan siGot ləsələboii ke *aIsrael siGot* evi naluvoḥ sual am o evi alat lotohusur nakelean aPol tomadhakele.

Efesus

Naloʻbulat napisulan aPol totosi van hən alat a Efesus

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloʻbulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bəvʻusani ke najos savi naim nalotuan ideh be evi nəvanuan gail lotoləmas bun aYesu, lotogol nəsə tokele.

Itos naloʻbulat egai mōs ase?

Naloʻbulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Efesus.

APol itos naloʻbulat egai ʻnais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis aRōm.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) AYesu mai nəvanuan san gail. Nəmauran veveu aGot toum hən len alat siYesu (1.3-3.21)

3) Nəmauran veveu silat siYesu len navile a pan. Imabe? (4.1-6.20)

4) Nə-maris-kotovi-an (6.21-24)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Efesus

¹ Ginau aPol, len naləŋonian siGot, gai ilekis hən ginau hən notovi ahai pispisul seKristo, aYesu. Ginau nutos naloʻbulat napisulan egai van hən gamit məttovi siGot len naut a Efesus, gamit məttokad nadələmian len aKristo aYesu.*

² AGot aTəmadato mai Nasuʻb aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, arigol nəlomit tikad natəmat.

Navoian aGot togole mōs gidato

³ Datisal suh aGot, aTata siMasta sidato, aYesu Kristo! Bathut nəʻbonan dattokade mai aKristo, aGot ivoi masuʻv hən gidato len navoian ʻpisi togəm len aNunun, navoian ʻpisi lotogəm len nəmav.

⁴ Navoian san imaiegai: A mō buni, nəboŋ aGot satuʻbat gol navile a pan sal, ilekis hən gidato tia gol datuʻbon mai aKristo hən datʻbevi esan səʻbon. Ilekis hən gidato hən datʻbinor len nəhon, nəsaan bəbuer len gidato. Sutuai len na-ləmas-buni-an san,

⁵ aGot inau koti tia ke ʻhipat kuv gidato hum dattovi anatun san gail len nəsə aYesu Kristo ʻbigole, ale gagai aYesu igole tia. AGot igol tomaienən husur eləŋon togole, igol gai ehəhaʻvur.

* 1:1: Uman 18.19-21, 19.1-40

⁶ Igol natgalen p̄isi hən datb̄isal suhi hən nəyalyalan hən navoian toviol kəmas həni mai gidato len aNatun gai toləmas buni.

⁷ Len nəda hən nəmatan siNatun, aGot igol datukad nəmakuvan. AGot erub̄at nəsaan sidat gail dan gidato husur topul masuṽ hən navoian.

⁸ Na-viol-kəmas-an san hən navoian mai gidato epul səsəhov. Len namitisau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-səhoti-an san p̄isi,

⁹ aGot ehəhəṽur hən tokel vəhot nə-nau-utaut-an sua san tosusuah. Sutuai tia aGot ikad nə-nau-utaut-an gai toke tigole len nəsa aKristo b̄igole. Ale aGot ikel vəhot nə-nau-utaut-an en san mai gidato.

¹⁰ Nə-nau-utaut-an san imaiegai ke: len nəboṽ b̄inor həni balai, aGot dereh tigol natit p̄isi len nəmav mai natit p̄isi len navile a pan liḃonḃon pipihabəlan aKristo. AKristo dereh tikad nədaṽan hən na-il-a-m̄o-an hən natgalen p̄isi.

¹¹ Len aKristo, aGot ilekis hən dattovi esan gail. Ilekis hən gidato sutuai tia tonor hən nə-nau-utaut-an san. Ale igol natit p̄isi ehusus nə-nau-utaut-an hən naləṽonian san

¹² hən ke, ginamit, namttovi nametəkav hən namttoriṽ nəlonamito len aKristo, namtb̄itoh hən namtb̄isal suh nəyalyalan siGot.*

¹³ Gagai gamit am mətsavi Ju məttosəsəloṽ hən nakitinan, na-kel-uri-an tovoi ke aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito. Ale nəboṽ məttoriṽ nəlomit len aKristo, aGot eviol hən aNunun mai gamito hum tokel gati tia, gai ita gat nahəsan len gamito hən məttovi esan.

¹⁴ ANunun aGot evi nə-ta-gati-an ke natit p̄isi aGot tokel gati ke, teviol həni mai gidato, datikade balai, nəboṽ nəmakuvan silat lotovi esan b̄ihav. Datisal suh nəyalyalan san!

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

¹⁵ Imagenan, nəboṽ notosəsəloṽ həni ke məttokad nədəlomian len Nasuḃ aYesu, mai məttoləmas bun alat siGot p̄isi, len nəboṽ enan vəbar daməṽjai,

¹⁶ nosipa vi təban aGot tabtab hən gamito, nanoṽan eḃuer. Nusor tuṽ n̄os gamit akis

¹⁷ van hən aGot Tata toyalyal, aTəman aMasta sidato, aYesu Kristo. Nousi ke, len aNunun, teviol hən namitisau hən nəmauran tonor, mai tikel vəhot aGot mai gamito, hən na-ləboi-bun-gai-an b̄etibau am len gamito.

¹⁸ Nousi am ke, tigol məteləboi buni len nəlomito hən nəvatvat-viri-an aGot tokis gamit hən mətb̄ikade. Nuke məteləboi

* **1:12:** Gegai aPol isor husur gai mai naJu gail.

səhot na-pul-masuŵ-an hən navoian toyalyal gai tokel gati ke, teviol həni mai nəvanuan san gail.

¹⁹ Nusor tuŵ ke məteləboi nəyalyalan hən nədaŋan san tosəhor bun natideh dattoləboi datbinau səhoti, nədaŋan enan san tovi tarhət sidat dattoriŋ nəlodat len aKristo. Evi nabiltidaŋan gai toum lan

²⁰ nəboŋ togol aKristo tole məhat dan nəmatan, nəboŋ toriŋi tobətah len navəlan nəmatu len nəmav.*

²¹ Len naut enan, aKristo eil a mŋo səhor aŋel o natəmat ideh toil a mŋo tokad nədaŋan hən na-il-a-mŋo-an. Iŵat nəhes tosəhor masuŵ hən nəhes ideh lotoləboi ləbikade, savi gagai ŋai, be evi vi sutuai.*

²² AGot eriŋ natit pisi len navəlan aKristo, ale itabtabuh lan hən beil a mŋo hən natit pisi mŋos nəvanuan san gail.† Esumŋan gai tovi nəkadun towol hən niben

²³ ale niben tovi nəvanuan san gail. Ale aKristo epul len nəvanuan san gail, gai togol natit pisi len naut pisi topul pisi hən natoŋan san.*

2

Nəmauran veveu len aKristo

¹ A mŋo mətumat sil nəsaban samit dan nəsa aGot toləŋoni, mai nəsaan samit gail.

² A mŋo mətovi vanuan navile eg a pan məttohusur naŋisal salito tosa. Mətuŋol nəsa aSetan toləŋoni. Evi aSetan toil a mŋo hən natəmat gail hən naməsav, iwol hən nəlon alat lotomətahun ləbigoŋol nəsa aGot toləŋoni.

³ A mŋo gidat pisi datutoh maienan. Datohusur naləŋonian hən nibedato. Datuŋol natideh nəboruan sasa sidato mai nənauan sidat toləŋoni. Datukad nəboruan sasa enan nəboŋ lotopas gidato ale datosumŋan nəvanuan gail pisi am; datunor hən nəlol paŋpaŋ mai nəpanismen siGot.

⁴ Be aGot epul hən nalolosaan mai na-ləmas-buni-an. Bathut na-biŋtiləmas-buni-an san toləmas masuŵ hən gidat həni,

⁵ naut kəmas dattomat len nəsaan sidato, gai igol datumaur mai aKristo. (Evi navoian aGot toviol kəmas həni ŋai tolav kuv gamito dan nəpanismen hən nəsaan samito.)

⁶ Ale len nəbonan sidat mai aKristo hum niben, aGot igol datule məhat vi lan nəmauran vi sutuai mai aKristo ale eriŋ gidat datobətah maii len nəmav.

⁷ Igole hən beŵusan navoian san len nəboŋ ta tahw vi sutuai, navoian toviol kəmas həni tosəhor bun natideh dattoləboi

* **1:20:** Psa 110.1 * **1:21:** Kol 1.16 † **1:22:** Psa 8.6. Len nasoruan ta Kris ike,

aGot eriŋ natit pisi pipit narien aKristo. * **1:23:** Kol 1.18-19

datbinau səhoti. Igol navoian en san imasil len natit p̄isi togole m̄os gidato len aKристо aYesu.

⁸ Ale igol imasil maiegai: Len navoian aGot toviol kəmas həni, ilav kuv gamito dan nəsaan samito nəboŋ məttoriŋ nəlomit len aYesu. Gamit mətsagol natideh hən mətbimakuy, evi naviolan siGot.

⁹ Datodədas datb̄igol natideh hən datb̄ikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato. Imaienan hən asike datb̄eləboi datb̄ipatpat gidat məhat lan.

¹⁰ Husur evi aGot togol gidato. Len aYesu Kристо aGot igol gidato hən datb̄igol nauman tovoi gail gai toutaut həni sutuai tia hən datb̄igole.

Datosua len aKристо

¹¹ Sa-nəlomit tibon̄bon̄ hən nategai ke, nəboŋ lotopas gamito, mətsavi Ju. Ale naJu gail lotov̄iv hən na-tiv-dalusi-an nəvanuan togole len nibelito, galit lokis gamito hən “alat ləsəkad na-tiv-dalusi-an.” Nau təlmam hən nəboŋ ta m̄o enan.

¹² Len nəboŋ enan mətutoh, aKристо eḅuer len gamito. Mətovi mətb̄os gail, mətsavi nəvanuan siGot, alat a Israel. Ale mətotətan hən na-kel-gati-an gail aGot tokel mai alat a Israel, na-kel-gati-an aGot tota gat gail len nahəsan. Mətsəkad nəvatvat-viri-an ideh. Mətutoh len navile a pan, aGot eḅuer len nəmauran samit gail.

¹³ A m̄o mətutoh a tut dan aGot, be gagai mətosua mai aKристо aYesu. Len nəda hən nəmatan seKристо, aGot ilav gamit mətogəm pəpadaŋ hən gai.

¹⁴ A m̄o ginamit namtovi Ju mai gamit mətsavi Ju datomətahun bun gidat gabag. AYesu igol natəmat len gidato, igol gamit mətsavi Ju mai ginamit namtovi Ju datosua. Namətahun-buni-an tohum napisbile topəpəhun gidato, igol eḅuer.

¹⁵ Len nəmatan hən niben, aYesu igol nalo seJu gail tobaŋ kelean todaŋ, səkad nədaŋan am. Igol tomaienan hən b̄igol naluḅoh toru enan arukad natəmat, arosua, naluḅoh veveu sua len gai.

¹⁶ Len nəmatan san len nəhai balbal, aYesu igol naluḅoh eru enan arosua ale igol arukad navoivoian mai aGot len natəmat. Len nəhai balbal ehum togol na-mətahun-buni-an səlaru imat, naluḅoh eru enan arsamətahun gəlar gabag am.

¹⁷ Egəm kel ur natəmat enan mai gamit mətsavi Ju məttosuh a tut dani, ale ikel uri mai ginamit am namtovi Ju namtosuh pəpadaŋ.*

¹⁸ Len nəsa aKристо togole, gidat p̄isi, naJu mai nametb̄os gail, datoləboi datb̄egəm hən aTata Got len aNunun tosua ŋai.

* 2:17: Isa 57.19

¹⁹ Imaienan, mætsavi metþos am, mætsavi vanuan naut a tut. Be mætovi galevis len alat siGot. Mætovi vanuan gail len nêbathudud siGot.

²⁰ Gidat dattokad nadêlomian, datohum naim nêvat san, gai toum hêni len nêpaudesen tovi ahai pispisul mai ahai kelkel ur gail. Ale aKристо aYesu sêbon evi nêvat togol naim nêvat tohav mai tonor.

²¹ Nasuþ esuhud hên gidato hên datþiþon maii len naim, hên naim enan þevi mæhat hên þegâm vi naim siNasuþ tolo.

²² Len aKристо, gamit am mætsavi Ju, aKристо esuhud hên gamit hên mætþiþon maii len naim toum hêni, hên þegâm vi naim aGot totohtoh lan len aNunun.

3

Nauman siPol mōs alat lēsavi Ju

¹ Bathut natenan, ginau, aPol, nutoh len naim bēþan̄is sil notoum seKристо, aYesu, husur nukel ur na-kel-uri-an san tovoi mai gamit mætsavi Ju.

² Surñan mættosêsolon̄ hêni tia, aGot, len navoian san, itabtabuh len ginau hên nêþeum mōs gamito.

³ Hum nototos kækereh hêni a mō tia, aGot ikel vêhot nê-nau-utaut-an san tosusuah mai ginau.

⁴ Nêþon̄ mætþêvurun̄ nêsa notomadhatosi, dereh mitinau sêhot nalêboian sagw hên nê-nau-utaut-an enan husur aKристо.

⁵ AGot sakel vêhoti mai naur ta sutuai, be gagai, len aNunun, ikel vêhoti mai ahai pispisul mai ahai kelkel ur san gail.

⁶ Nê-nau-utaut-an san tosusuah imaiegai ke: Len na-kel-uri-an tovoi lotodêlomi, alat lēsavi Ju mai naJu gail lōpitþitov̄. Galit þisi lukad natit þisi aGot totêgau gati mōs anatun gail. Naluþoh eru en þisi losua hum niben aKристо, lukad þonþon hên nê-lav-kuvi-an dan nêsaan aGot tokel gati a mō, ale tosar-poh len aKристо aYesu.*

⁷ Len na-voi-buni-an aGot toviol kēmas hêni mai ginau len nêdan̄an san, nogâm vi vanuan nauman san hên nêþikel na-kel-uri-an tovoi mōsi.

⁸ Ginau novi ut kēmas sêhor nêvanuan þisi lotovi siGot. Be naut kēmas natenan, len navoian aGot toviol kēmas hêni, ilekis hên ginau hên nêþikel mai gamit mætsavi Ju, hên na-kel-uri-an tovoi ke, aKристо tovi nêkadun navoian gail topul van van datsalêboi datþelêboi sêhoti.

⁹ Ale aGot togol navile a þan̄ mai natit þisi, ilekis hên ginau hên nêþigol nêvanuan þisi lêþelêboi husur nê-nau-utaut-an egaii san, nê-nau-utaut-an tosusuani sutuai len natuþatan.

* 3:6: Kol 1.26-27

¹⁰ Gagai aGot igol tomaianan hən beṽusan namitisau tiltile san gail hən nəmauran tonor van hən alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an, be savi len navile a pan.* Ale dereh leris ləboi namitisau en san hən nəmauran tonor nəboŋ ləberis alat siYesu.

¹¹ Enan evi nə-nau-utaut-an siGot sutuai tia, ale igol isarpoh len aKristo aYesu, aMasta sidato.

¹² Len aKristo mai nadələmian dattokade lan, datoləboi datbegəm tabtab, il len nəhon aGot, namətahwan ebuer.

¹³ Imaianan, nukel mai gamit ke sa-nələomit tetuhathuh hən na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw mōs gamito. Ao, ivoi hən mətbeṽiv həni husur evi tarhət samito.

Na-sor-tuṽ-an hən na-ləmas-buni-an

¹⁴ Bathut togol natgalen p̄isi, notəŋedur, sor tuṽ vi təban aGot Tata,

¹⁵ nəbathudud kavkav san len nəmav mai len navile a pan lotokad nahəsalit lan.

¹⁶ Nusor tuṽ ke, len nəyalyalan aGot topul həni, mai len aNunun, aGot dereh teviol hən nədaŋan hən mətḃidaŋ habat am len nələomito.

¹⁷ Nusor tuṽ ke, bathut mətḃoriŋ nələomit lan, dereh aKristo titoh tin len nələomito. Nusor tuṽ ke, na-ləmas-buni-an tevi nəkadun nəmauran samito hən mətḃeləmləmas bun gamit gabag.

¹⁸ Nusor tuṽ ke, gamit mai nəvanuan p̄isi siGot, dereh mitikad nədaŋan hən mətḃeləboi səhot naṽosṽosan, nabələvan, nə-sahsah-vi-məhat-an mai nə-sareh-vi-pan-an hən na-ləmas-buni-an seKristo.

¹⁹ Nuke mətələboi na-ləmas-buni-an seKristo toṣəhor bun na-ləmas-buni-an ideh am nəvanuan toləboii, hən mətḃepul səsəhov hən nəḃoruan kavkav siGot.

²⁰ Datisal suh aGot! Len nədaŋan san toum len gidato, aGot eləboi ḃigol natit gail səhor masuṽ hən natideh dattoləboi datḃeusi həni o datḃinau hən ḃigole.

²¹ Gidat dattovi siYesu datisal suh nəyalyalan siGot, naur p̄isi lisal suh nəyalyalan san len aKristo aYesu vi sutuai sutuai! Ganan!

4

Naḃonan len niben aKristo

* **3:10:** Kol 1.16. Nəboŋ toke alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an be savi len navile a pan, len nasoruan ta Kris namilen səmasil. Hum ma tovi aŋel mai aḃiltiŋel lotoil a mō o lotokad nədaŋan len nəmav. Hum ma tovi natəmat gail lotoil a mō o lotokad nədaŋan len naut ideh lotosuh lan. Namilen hum ma tovi gəlar p̄isi. Husur səmasil magenan, naut egai sakel uri ke tovi aŋel o natəmat o gəlar p̄isi.

1 Bathut natgalenan, ginau, aPol, lotobaņis gat ginau sil nauman notogole mōs Nasuḅ, ginau nous gamit ke, naḡisal hən nəmauran samit gail tinor hən nəmauran aGot tolekis hən gamit həni.

2 Nəlomit temədaυ, samtinaυ gamit səḅomit ḡai; len natideh məḅigole hən nəvanuan gail, mətemədaυ lan; len nə-daḡ-ḅuri-an samito, mititoh mədaυ teḅəlav; len na-ləmas-buni-an, miti-daḡ ḅur naḡide tiltile mai naḅoruan tiltile samit gabag.*

3 ANunun aGot igol mətosua. Len nədaḡan samit ḡisi, mətetəḡau gat naḅonan en məttokade len natəmat.

4 Gidat dattovi siYesu datumaiegai: Datovi niben aKристо tosua ḡai, datukad aNunun aGot tosua len gidato. Ikad nəvatvat-viri-an tosua, aGot tokis gidat mōs datḅikade.

5 Ikad aMasta tosua ḡai, nadəlomian tosua lan mai nəḅaptaisan tosua lan.

6 Ikad aGot tosua, aTəmadat toil a mō hən gidat ḡisi, toum len gidat ḡisi, totoh tin len gidat ḡisi.

7 Be aKристо eviol kəmas hən naviolan mai gidat v̄isusua. Epəḡehun naviolan galenan tonor hən naləḡonian san.

8 Bathut enan, natosian siGot ike,
 “Nəḅoḡ tovi məhat vəḅar naut a məhat buni,
 alat gai toḡəhor galit len nabiltiḅalan, eḡəhar galit lovi slev san.

Eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.”*

9 Nəḅoḡ natosian enan toke “evi məhat,” namilen ke, a mō aKристо evi pan vi lan navile a pan.

10 AKристо tovi pan, evi gai tovi məhat, tovi məhat səḡor nəmav hən ḅepul len natit ḡisi.

11 Natosian enan ikele am ke, aKристо “eviol hən naviolan gail mai nəvanuan gail.” Ale eviol hən natgalegai mai nəvanuan san gail ke: galevis aḡai ḡispisul gail, galevis aḡai kelkel ur gail, galevis hən ləḅikel ur na-kel-uri-an tovoi husur aYesu len naut tiltile gail, ale galevis hən ləḅeil a mō, kətkəta təḅan alat siYesu, mai galevis am aḡai ḡusan gail.*

12 Iḡol natenan hən ləḅətaut hən nəvanuan san gail mōs nauman hən na-vi-tarḡəte-an, hən alat lotovi niben aYesu, ləḅidaḡ am len aKристо.

13 Timaienan vəḅar gidat ḡisi datḅikad naḅonan len nadəlomian mai naləḅoian husur aNatun aGot, hən datḅegəm matmatu am vəḅar datḅesumān aKристо len naḅoruan san tonor buni.

14 Imaiēnan asike datosumān atuhlahutai am lotogəḡel hən nənauan salito. Lohum nəwag, nəlan mai nətas toḅarḅar

* 4:2: Kol 3.12-13 * 4:8: Psa 68.18 * 4:11: 1Kor 12.28

həni. Asike datupair husur naʃusanan tiltile. Asike dato-husur nəvanuan gail lotokad namitisau hən nagəgərasan lotoke ləbēgəras gidato len nalibliboŋan hum tokitin, be savi nakitinan.

¹⁵ Avil len na-ləmas-buni-an datekitin mai gidat gabag, datimatmatu am tabtab hən datbesumian aKristo len natit ʃisi datbigole, husur aKristo tovi nəkadhute, nəvanuan san gail lovi niben.

¹⁶ Len na-il-a-mŋo-an san igol nəvanuan san gail luʃon gəm sua, hum nənau ʃisi lotoudud mai nahudhut niben gail ʃisi.* Nəboŋ nahudhut niben lotogol nəsa tonor hən ləbigole, len na-ləmas-buni-an, losusupah hən ləbigol niben kavkav bimaaur, bətibau am.

Nəboruan veveu len aKristo

¹⁷ Imagenan, len nahəsan Nasuʃ nusor idan mai gamito, nokəmaiegai ke: Samtitoh am sumian alat lotokad nadəlomian len nagot gəgəras gail. Lodədarŋabu, nənauan salit evi naut kəmas.

¹⁸ Nəmarginobut ikabut gol naləboian salito, ale lutoh a tut dan nəmauran siGot husur natətanan topat len galito, bathut nəkadulit iʋonʋon.

¹⁹ Natideh lotogolgole nahurulit səsa lan. Ludam̄ hən naʋide naitian taʋtaʋor biwol hən nəmauran salito, lohusur təməhav hən naʋide tiltile lotobinʃinjal.

²⁰ Be enan savi naʃisal seKristo tohum məttoləboi səhoti.

²¹ Nəboŋ gamit məttosəsəloŋ hən nakelean husur aKristo, mətorin nələomit lan, ale loʋusan gamito hən nakitinan topat len aYesu.

²² Naʋide hən nəmauran məttokade ta mŋo, naləŋonian lotosa, lotogəras gamito, lomədas nəmauran enan. Imaienan, mitikol bulani dan gamito.*

²³ Mitidam̄ hən aNunun aGot bigol mətbiveveu len nənauan samito mai nəlomito.

²⁴ Mitimasgəm vi vanuan veveu gail mətbikad nəboruan veveu aGot toum həni hən mətbəsumian gai. Imagenan, mitinor kitin, toh a tut dan nəsaan len naʋide aGot tohəhaʋur həni.*

²⁵ Imaienan, mitinoŋ hən nalibliboŋan, mitikel nakitinan mai gamit gabag, husur gidat ʋisusua nahudhuben aYesu, datosua ŋai.*

²⁶ Len nəlol paŋpaŋ samito, samtigol nəsaan. Sa-nələomit tipaŋpaŋ tebəlav. Namityal satimasur lan,*

* **4:16:** Nənau evi nastriŋ gail len niben nəvanuan. Galevis lorusan niben, len galevis am nəda igam husuri. * **4:22:** Kol 3.9 * **4:24:** Gen 1.26-27; Kol 3.10

* **4:25:** Zec 8.16 * **4:26:** Psa 4.4

²⁷ Hæn natemat asike b̄ikad kas naut ideh len nēmauran samit gail.

²⁸ Nēvanuan vānvānah satevānah am, be ivoi ke teum tidan, teum hæn natit tovoi hæn navēlan gabag, hæn b̄eləboi b̄ikad natit hæn b̄eviol hēni mai alat lotom̄idol.

²⁹ Nasoruan ideh tomēdas nēvanuan, samtikele. Satevivile len nabuḡomito. Mitikel nasoruan tovoi ŋai, hæn b̄esusupah mai nēvanuan, gol nadəlomian salit b̄idan am. Mitikel nasoruan tonor hæn ləb̄eləboi mai tovi tarhəte sivan ideh am b̄esəsəlon hēni.

³⁰ Len navide samito samtigol aNunun aGot nəlōn tisa; husur aGot eriḡ aNunun len gamito, hæn tota gat nahəsān len gamito ke mət̄tovi esan, van vəbar nəboḡ b̄igol p̄is nēmakuvan samito.*

³¹ Mitinon hæn na-mətahun-buni-an, nə-tābulol-bulosi-an, nəlōl paḡpaḡ, nə-kai-walwal-an, na-sor-mədasi-an hæn nahəsān avan ideh, mai nəsaan p̄isi. Mitinon hæn galen p̄isi.

³² Avil mitivoi hæn gamit gabag, nəlomit titan̄is gamit gabag, mət̄erub̄at nəsaan samit gabag hum, len aKristo, aGot torub̄at nəsaan samito.*

5

Mititoh len namial

¹ Imagenan, bathut aGot tolēmas bun gamit mət̄tovi natun gail, mitigol tətōv hæn aGot.*

² Na-lēmas-buni-an tiwol hæn gamito, nēmauran samit tepul hēni. Mətesuḡan aKristo tolēmas bun gidato, toviol hæn nēmauran san m̄os gidato hum naviolan, hum natit gototutu-may hēni nəb̄on tosusau van hæn aGot.*

³ Be naitian tosa, navide tosa totav̄taḡor p̄isi, mai na-ləḡon-masuḡ-an hæn natite tēb̄uer kaskasi len gamito. Nəsaan tomagalenan ləsanor hæn nēvanuan siGot gail.

⁴ Sanor hæn mət̄b̄ikel nasoruan pahsago, na-sor-melmel-an mai nasoruan sohsoh tob̄iḡbiḡal. Be inor hæn mət̄b̄ikel nasipaān vi təban aGot.

⁵ Mitinau ləboi natesua ke, nēvanuan togolgol naitian tosa, nēvanuan togolgol navide tosa totav̄taḡor, mai nēvanuan toləḡon masuḡ hæn natite, alat lotomaienan lodēdas ləb̄ēb̄is len natohan pipihabəlan aKristo mai aGot. Lodēdas ləb̄ikad naviolan tovoi aGot totəḡau gati m̄os nēvanuan san gail. (Nēvanuan lotoləḡon masuḡ hæn natite, lulotu hæn natit lotoləḡon masuḡ hēni. Egəm vi got salito, evi nagot gəḡaras.)

* 4:30: Isa 63.10 * 4:32: Mat 6.14-15 * 5:1: Lev 19.2; Mat 5.48 * 5:2: Exo 29.18

⁶ Alat lotoke nēsaan galenan savi natideh, salegēras gamito hēn nasoruan tomaienān nakitinan tōbuer lan. Husur nēlol paŋpaŋ siGot dereh tibar alat lēsagol nēsa tokele sil natgale-nān.

⁷ Samtitah mai galit len nēsa lotogole.

⁸ A nō mētutoh len nēmarginobut, be gagai mētovi siYesu ale mētutoh len namīal. Mititoh hum nēvanuan hēn namīal.*

⁹ Husur navit namīal topat len gamito evi navoian, nanoran mai nakitinan gail pisi.

¹⁰ Mitisab sēhot nēsa togol Nasub tohēhaṽur.

¹¹ Navide hēn nēmarginobut lēsēvan hēn natideh tovoi, mētebulatut dan gail. Ivoi am hēn mētbikel vēhoti ke lotosa.*

¹² Husur nagolean susuah silatenan evi natit hēn nahur sasa hēn avan ideh bisor husuri.

¹³ Avil nēboŋ namīal tomias natit pisi, nēvanuan gail pisi lolēboi lēberis nakitinan husuri ke tovoi o tosa.

¹⁴ Husur natit pisi namīal tomias gail lumasil len nakētaan sinēvanuan pisi. Bathut enan ikad nasoruan sua toke,

“Gaiug gotopatmari, gilele,
gile mēhat dan nēmatan,
ale aKristo temias gaiug.”

¹⁵ Imaienan, mētelēlagau hēn natohan samito. Samtitoh sumān alat lototētān hēn nēmauran tonor. Avil mititoh sumān alat lotokad namitisau hēn nēmauran tonor.

¹⁶ Mitigol ke natit pisi mētbigole teliv nēvanuan gail van hēn aYesu, husur len nēboŋ ta damēŋai nēvanuan lusa.

¹⁷ Imagenan samtimmel, avil mētelēboi sēhot nēsa Nasub tolēŋoni.

¹⁸ Samtetērog hēn nēwain toliv gamit van hēn navide gail lototaṽtaṽor. Avil mētepul hēn aNunun aGot.

¹⁹ Mētekəkai hususur hēn nēbe gail lotopat len nasoruan siGot mai gamit gabag. Mētekəkai hususur hēn nēbe hēn nalotuan gail mai gamit gabag, mētekəkai maienan hēn nēbe aNunun aGot togol gail. Mētekəkai, gol nēbe len nēlomitō vi tēban Nasub.*

²⁰ Mētesipa tabtab vi tēban aGot aTata hēn natit pisi, len nahēsan aMasta sidato, aYesu Kristo.

Alatmisoan gail

²¹ Mēteriŋ gamito len navēlamit gabag husur namētahwan samito len nēyalyalan seKristo.

²² Latpēhaṽut mēttolah, mēteriŋ gamit len navēlan asoamito hum mēttoriŋ gamit len navēlan Nasub.

* 5:8: Isa 60.1-3 * 5:11: Rom 13.12 * 5:19: Psa 33.1-3; Kol 3.16-17

23 Husur ahaʋut ehum nəkadun asoan, eil a m̄o həni; suṃṃan ɲai aKristo tovi nəkadhute, ale nəvanuan san gail lovi niben, eil a m̄o hən galito. Ilav kuv galit dan nəsaan salito.

24 Hum alat siYesu lotoriŋ galit len navəlan aKristo; len naʋide tomaianan, len natit p̄isi, ivoi hən abareab gail m̄au ləbəriŋ galit len navəlan ahaʋut salit gail.

25 Lalum̄an məttoolah, mətələmləmas bun asoamito suṃṃan ɲai aKristo toləmas bun nəvanuan san gail, toviol hən nəmauran san m̄os galito.

26 Igol natenan hən biŋgol ləb̄evi esan səb̄on ɲai, ləb̄inor buni. Len nasoruan siGot igol luvēveu. Ehum nasoruan siGot tovi wai aKristo toliŋov galit həni hən ləb̄iveveu.*

27 Igol natgalenan hən b̄esəhar nəvanuan san gail hən ləb̄evi esan səb̄on len namənas. Ike linor buni, liyalyal, səkad name-sian o nab̄iŋbiŋalan o natideh tomagenan lan, səkad natideh tosa avan ideh toləboi b̄ikel uri. Nəvanuan san gail lohūm napəhaʋut togomah topəhas hən b̄ilah, ale tokab vəkab vəsa, səkad natideh tosa lan.

28 Imagenan, lalum̄an məttoolah, mitimasləmləmas bun asoamito hum məttoələmas bun nibemit səb̄omito. Naulum̄an ideh toləmas bun asoan, eləmas bun gai səb̄on.

29 Husur səkad avan ideh tomətəhun bun niben gabag. Ao, evəɲani, ekətəkəta təban, suṃṃan aKristo tokətəkəta təban nəvanuan san gail.

30 Ale gidat datovi hudhut gail len niben aKristo.

31 Husur enan, hum natosian siGot toke, “Naulum̄an dereh teriŋ atəman mai anan hən b̄eudud mai asoan, ale aregəm sua suṃṃan niben tosua ɲai.”*

32 Ikad natetətan sua totibau tosusuah len natosian enan notomadhatosi gagai. Be nukel mai gamit ke, evi nasoruan kəta tohusur aKristo mai nəvanuan san gail.

33 Avil gamito, nukel tasi mai gamit ke, naulum̄an timasləmləmas bun asoan hum toləmas bun gai səb̄on, ale napəhaʋut timasputsan ahaʋut san len nənauan san.

6

Gamit məttovi lahutai, gamit məttovi tata gail

1 Lahutai, mitigol husur nəsa atata mai anana artokele len Nasub̄. Inor hən mətbiŋgol b̄imagenan.

2 Len natosian siGot ike, “Geputsan atəmaṃ mai anam̄ len nənauan sam̄.” Len nakelean todaŋ gail, enan evi nametəkav tokad na-kel-gati-an.

* 5:26: Tit 3.5 * 5:31: Gen 2.24

³ Na-kel-gati-an imaiegai ke: gə̀beputsan atəmañ mai anañ len nənauan sañ, “dereh natoohan sañ tivoi, mai gitoh tebəlav len navile a pan.”*

⁴ Tata gail, samtigol nañide tosa tabtab hən anatumit gail nəlolit bisa van vəpaŋpaŋ. Avil mətehis galit hən ləbiyar husur nañisal tonor, vusan galit mōs nañide tonor, nañusanan eruenan arogəm len Nasuḅ.

Gaiug gotovi slev

⁵ Gaiug gotovi slev, gigol husur nəsa amasta sañ len navile a pan bikele. Gemətahw lan, len nələm kitiŋ geputsani len nənauan sañ. Gigol husur nəsa amasta tokele hum gotogol husur nəsa aKristo tokele.

⁶ Gigol tabtab həni, savi hən həbunusi ŋai, həhaṽur hən gaiug, be len nələm todaŋ len aKristo, gigole hum naslev san tohusur naləŋonian siGot.

⁷ Len nəsa gotogole, timaur mətañ hum gotogole mōs Nasuḅ savi hən nəvanuan gail.

⁸ Goləboii ke Nasuḅ dereh teviol hən nakonpurpuran mai gidat v̄isusua hən navoian dattogole, naut kəmas datovi slev o datsavi slev.

⁹ Gaiug gotovi masta, gigol timagenan; gigol tivoi hən naslev sañ gail. Sagesəhob hən naslev sañ ke asike biŋol husur naləŋonian sañ gigol tisa həni. Nau gati ke gaiug mai galito mətukad aMasta tosua ŋai totoh len nəmav, ale nañide san epiṽoṽ van hən nəvanuan piŋi, ideh satile.*

Nahurabat nəḅalan siGot

¹⁰ Ikad nasoruan naməkot. Len Nasuḅ mai len nabiltidaŋan san, gaiug gidaŋ tabtab!

¹¹ Geriŋ piŋ nahurabat nəḅalan siGot len gaiug hən gə̀beil gəgat, naut kəmas nəhai tata setəmat gail mai nagərasian san gail.

¹² Husur datsəḅal mai nəvanuan lotokad nibelito. Avil datuḅal mai alat lotoil a mō, mai alat lotokad nədaŋan hən nail-a-mō-an datsaləboi datḅeris gail. Datuḅal mai abiltidaŋan gail hən nəmargobut hən navile eg a pan mai nanunun nəmargobut gail, natəmat gail len naməsav.

¹³ Imagenan geriŋ nahurabat nəḅalan siGot kavkav len gaiug. Ale len nəboŋ nəsaan, dereh geləboi gə̀bidaŋ ḅur alate-nan lotokad nədaŋan hən nəsaan nəboŋ ləḅiḅal mai gaiug. Ale nəboŋ nəḅalan ḅinoŋ, dereh geil gəgat sal.

* **6:3:** Hən naves 2-3, Exo 20.12; Deu 5.16. Ike: *Putsan atəmañ mai anañ len nənauan sañ hən natoohan sañ bivoi, mai hən gə̀bitoh həḅəlav len navile a pan.* * **6:9:** Deu 10.17

14 Imaienan, geil gəgat. Gepitavis nəhau tutuŵ hən nakitinan. Ale gesun nahurabat nəbālan hən nanoran, hum nasoltia toriŋ nahurabat metəlai len nəmabun hən bīpat gol niben.*

15 Ale len narienī, gevəlas naributbut hən nautautan togəm len na-kel-uri-an tovoi hən natəmat dattokade mai aGot.*

16 Akis gipat nadəlomian hum nasilt tovi nahudhut nətarhai topat gol gaiug hən gəbələboi gəbīgol nəwei setəmat p̄isi lotopaŋ ləbimat.†

17 Goləboii ke aGot ilav kuv gaiug dan nəsaan samī, ale nəlav-kuvi-an enan ehum nabəhad nəbālan gotoriŋi len nəkaduŋ. Lay naβu nəbālan seNunun aGot tovi nasoruan siGot hən gəbiβal həni.*

18 Ale len aNunun aGot, gisor tuŵ tabtab hən na-sor-tuŵ-an mai nanjirian tiltile gail. Gehulahul, ale gisor tuŵ tabtab mōs nəvanuan siGot gail p̄isi.

19 Ale gisor tuŵ mōs ginau am. Geus aGot ke nəboŋ nəbisor, tilav nasoruan mai ginau hən asike nəbēmətahw hən nəbikel natetətan hən na-kel-uri-an tovoi aGot tokel vəhoti.

20 Ginau nusor siYesu Kristo, be nutoh len naim bəbaŋis, lubaŋis ginau hən natsen gail sil na-kel-uri-an tovoi notokel uri. Nimaskel uri, sanēmətahw. Sor tuŵ mōs ginau hən nəbīgole.

Nasudəlaŋian

21 Nuke mətələboi natit p̄isi husur ginau mai nəsa notogole. Ale aTikikus, aŵagw notoləmas buni len nadəlomian, todaŋ len Nasuβ mai nauman san, gai dereh tikel ur natit p̄isi mai gamito.*

22 Husur natenan nosəvati van hən gamito, hən ke mətəbələboi natit gail husur ginamito, ale hən bīgol mətəbələŋon biyoi am len nələmito.

23 Wawa gail len nadəlomian, nələmit tikad natəmat. Ale na-ləmas-buni-an totah mai nadəlomian, aGot aTata mai Nasuβ aYesu Kristo areviol həni mai gamito.

24 AGot teviol kəmas hən navoian mai galit p̄isi lotoləmas bun aMasta sidato, aYesu Kristo, hən na-ləmas-buni-an topat vi sutuai.

* **6:14:** Isa 11.5, 59.17 * **6:15:** Isa 52.7 † **6:16:** Mat 6.13; Jon 17.15. *Nasilt* evi nahudhutarhai topospos lotokabut gole len nahurhuβuluk ale gol tomosmos. Imagenan nəboŋ gotopati eləboi bīpat gol gaiug ale eləboi bīgol nəhab len nəwei ideh topaŋ, bimat. * **6:17:** Isa 49.2, 59.17 * **6:21:** Uman 20.4

Filippi

Naloḅulat napisulan aPol totosi van hən alat a Filippi

Ase itos naloḅulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itos naloḅulat napisulan egai hən nəsa?

Len naloḅulat egai aPol esipa hən alat a Filippi hən naləmas-buni-an mai naviolan salito, ale ikel mai galit napısal hən ləbitoh len nəmauran seKristen tovoi.

APol itos naloḅulat egai van hən ase?

APol itosi van hən alat siYesu len nabiltivile Filippi len naprovens Masetonia. Len nəyaran na-vəha-ru-an san a mō, aPol evi lan naut a Filippi, ale len naut ei lubar hənı len naim bəbaņis husur tohut natəmat dan natəbarehreh sua.

APol itos naloḅulat egai ŋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaņ hən nasihau tovi A.D. 63 nəboņ totoh len naut a Rom len naim bəbaņis.

Len naloḅulat egai aPol idañ hən nakemkeman, na-il-ḅuri-an, nəbonan mai nasusumaran len nəmauran mai nadəlomian seKristen gail. Imasil ke aPol eləmas masuḅ hən alat siYesu len naut a Filippi. (1.1–4.23)

1) APol etuḅat hən naloḅulat san van hən alat siYesu len naut a Filippi, esipa vi təban aGot hən galito, ale isor tuḅ mōs galito (1.1-11)

2) APol ehəhaḅur husur nəvanuan gail lukel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas gai totoh len naim bəbaņis, ivatvat viri ke nəsa tevisi dereh tivan vəbar navoian, naut kəmas nəmauran o nəmatan san (1.12-26)

3) APol ikel mai galit ke len nəmauran salit lehusur kitin hən aKristo, gol nəsa tokele hən naḅide aGot toləņoni bıparpar len galito (1.27–2.18)

4) APol ike tesəvat aTimoti mai aEpafrotitus van hən alat a Filippi (2.19-30)

5) Ivoi ke alat a Filippi lehusur naḅide siPol, likad nadəlomian len aKristo hən aGot ḅeriņi ke linor len nəhon. APol eləņoni ke nəlolit tikad natəmat (3.1–4.9)

6) APol esipa hən naviolan alat a Filippi lotoviol hənı maii (4.10-20)

7) APol imaris kotov naloḅulat san van hən alat a Filippi (4.21-23)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Filippi

¹ Ginau aPol mai aTimoti namrovi slev seKristo, aYesu. Ginau nutos naloḅulat napisulan egai van hən nəvanuan piısi

siGot len aKristo aYesu, len naut a Filippi.* Nutosi van hən naelta mai natikon gail am.

²AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai arigol nəlomit tikad natəḿat.

Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an

³Nosipa vi təban aGot sagw len nəboṽ p̄isi notonau təlmam hən gamito.

⁴Akis len na-sor-tuṽ-an sagw ḿos gamit p̄isi, nusor tuṽ len nakemkeman

⁵bathut ke mətutah mai ginau len na-kel-uri-an tovoi len nametəkav, nəmariboṽ məttorij nəlomit len aYesu Kristo van vəbar daməḽai.*

⁶Husur nunau ləboi nategai ḿau ke, aGot totuḅat hən nauman tovoi sua len gamito, gai dereh tigolgone van van tihav len nəboṽ siYesu Kristo.*

⁷Inor hən notonau gamit p̄isi maienan, bathut notoləmas bun gamit len nəlogw. Husur ke len naim bəbaṽis notohtoḥ lan, mai len nəboṽ notokel nakitinan husur na-kel-uri-an tovoi mai notoṽusan koti ke tokitin, gamit p̄isi mətukatəḗol len navoian aGot toviol kəmas həni mai ginau.*

⁸AGot eləboi ḅikel koti ke notoləḽon masuṽ hən nəḅeris gamito len na-ləmas-buni-an togəḿ len nəlon aYesu Kristo.

⁹Ale nusor tuṽ maiegai ke: na-ləmas-buni-an samit tetibau van am len naləboian mai na-bunus-ləboi-an p̄isi hən nakitinan.

¹⁰Imaienan dereh mətələboi mətḅekuṽol hən naḗisal tovoi buni, hən mətḅiveveu hən asike ḅikad natideh tosa avan ideh toləboi ḅikel husur gamito van vəbar nəboṽ seKristo.

¹¹Mətəpul hən naṽit nanoran len aYesu Kristo hən nəvanuan gail ləḅeputsan mai sal suh nəyalyalan siGot.

Na-kel-uri-an ivan, naut kəmas nə-baṽis-aPol-an

¹²Bathudud nadəlomian, nuke mətələboii ke, nəsa tovisi hən ginau esusupah mai na-kel-uri-an tovoi hən ḅibar nəvanuan p̄isi.

¹³Husur enan nasoltia p̄isi lotokətkəta kəkol hən naim seSisa, mai nəvanuan p̄isi am, loləboi buni ke, nutoh len naim bəbaṽis sil aKristo.*

¹⁴Ale bathut natsen tobaṽis gat ginau, nəbathudud nadəlomian isoḅur loil gəgat len Nasuḅ. Gagai, len na-il-ḅuri-an tosəhor ta ḿo, ləsamətahw hən ləḅikel ur nasoruan siGot.

* 1:1: Uman 16.12 * 1:5: Uman 16.12-40 * 1:6: 1Kor 1.8 * 1:7: 2Kor 7.3;

Flp 1.13 * 1:13: Uman 28.30; Efe 3.1, 4.1

15 Ekitin ke galit galevis lukel ur aKristo sil lototaḅulol bulos ginau mai lotopul hən naṽitvituhan, be galevis am lukel uri len naləḅonjan tovoi.

16 Lukel uri len na-ləmas-buni-an husur loləboii ke aGot itabtabuh len ginau hən nəbeil gəgat, nəbikel kot na-kel-uri-an tovoi.

17 Alat lototaḅulol ləsakel ur kot aKristo, avil lukel uri hən ləḅipatpat galit məhat husur lunau ke lemədas ginau gagai nəḅoḅ natsen tobaḅis gat ginau.

18 Be savi natideh! Ivoi ŋai ke len naḅisal ḅisi, naut kəmas nagəgərasan o nakitinan len nəlolito, lukel ur aKristo. Ale husur enan nukemkem.

Dereh nikemkem tabtab,

19 husur noləboii ke, len na-sor-tuṽ-an samito mai na-vitarhəte-an seNunun aYesu Kristo, nəsa tovisi hən ginau dereh tevi ḅisal hən nəḅimakuv.

20 Len na-ləḅon-buni-an sagw nuvatvat viri ke səkad natideh ḅigol nahurugw ḅisa, avil nuvatvat viri ke nəlogw teil ḅuri gagai suḅan akis, hən ke, len natit ḅisi nəḅigole, nisal suh a Kristo, naut kəmas nəmauran o nəmatan sagw.

21 Husur len nabunusian sagw, nəmauran sagw evi seKristo ale nəḅimat, ivoi masuṽ am.

22 Be nəḅitoh tabtab maiegai len navile eg a pan, dereh nauman sagw tiṽan am. Nilekis hən gəlar ta be? Nəmauran o nəmatan? Nəsənauləboii.

23 Gəlar ḅisi arulevlev hən ginau. Noləḅon masuṽ həni ke nerij nəmauran egai hən nəḅimat hən nəḅitoh mai aKristo, husur natenan ivoi ḅisi am hən ginau.

24 Be ivoi am hən gamito ke nitoh tabtab maiegai len nibegw.

25 Ale husur nunau ləboi natenan, noləboii ke nitoh van, nitah tab mai gamit məs napulan samit len nadəlomian mai nakemkeman.

26 Imagenan, nəḅoḅ nəḅitoh mai gamit tətəs, dereh məteləboi məḅisal suh aYesu Kristo səhor ta mə, bathut nəsa togole hən ginau.

27 Be natsua, naṽide hən nəmauran samit timasnor hən na-kel-uri-an tovoi seKristo, hən ke naut kəmas nəḅegəm ris gamito o nəḅitoh a tut dan gamito, dereh nesəsəloḅ həni ke mətoil gəgat suḅan məttosua ŋai ale len nəlomit tosua mətuḅal tabtab məs nadəlomian hən na-kel-uri-an tovoi.

28 Samtemətahw len aenemi samito gail; tah gat nəlomito. Nəḅoḅ məḅbeil gəgat, aenemi samit dereh leləboi səhoti ke aGot dereh tigol limasig buni be tilav kuv gamit dan nəḅanisman hən nəmasigan enan.

29 Husur aGot eviol kēmas hēn nādəlomian len aKristo mai gamito, wake eviol kēmas hēni am ke mættoləŋon isa vəsa n̄osi,

30 husur gagai mətutoh len nēbalan toŋitoŋ hēn nēbalan mættorisi ke notodaŋ ħuri a n̄o. Evi nēbalan mættosəsəloŋ hēni gagai ke notodaŋ ħuri sal.*

2

Gol tətəŋ hēn aYesu nəlōn tomədau, sənau gai

1 Datoləŋon ivoi am len nəlodatō len nāḅonan mai aYesu, nā-lēmas-buni-an san etəŋov nəlodat vi pan, datukad nāḅonan len aNunun, nəlōn aYesu itaŋis gidato, ilolosa hēn gidato.

2 Husur natgalen p̄isi, mitimaskad nənauan tesua ŋai, mətēlēmas bun gabag hēn gamito, mitikad nəlomit tesua, mitikad naləŋonian tesua ŋai. Mətb̄igol natgalenan, dereh mitigol ginau nepul səsəhov hēn nakemkeman.

3 Samtehusur naləŋonian samit səḅomit ŋai, samtīpatpat gamit səḅomit məhat, avil len nəlomit tomədau hum mættovi ut kēmas, gamit ideh, tinau ideh am hum totibau səhor gai.

4 Gamit v̄isusua satinau nəsə tovoi hēn gai səḅon ŋai be tinau nəsə tovoi hēn nəvanuan tile gail am.

5 Mitimaskad nənauan toŋitoŋ hēn nənauan aKristo aYesu tokade, ke:

6 Naut kēmas tokad nāḅoruan siGot, naut kēmas tovi aGot, sənau ke tonor hēn ħetəgau gat naŋit̄pitoŋan mai aGot.*

7 Be eriŋ gabulan nəhes toŋati mai nəyalyalan san, ilav nāḅoruan sinaslev sua,* egəm vi vanuan sum̄an nəvanuan gail, ikad nənahənah hēn nəvanuan.

8 Igol nəlōn emədau, sənau gai gabag, igol husur p̄is nəsə aGot tokele, naut kēmas togol nəmatan san.

Be savi nəmatan ŋai, imat ebun len nəhai balbal.

9 Imagenan aGot eputsani vi lan namilen toyalyal a məhat p̄isi, eviol maii hēn nəhes toyalyal səhor nəhes p̄isi,

10 hēn ke nahəsən aYesu ħigol natit p̄isi ləḅetəŋedur, len nəmav mai len navile a pan mai len naut nəmatan,

11 mai nabuŋolit p̄isi lisor vəhoti ke, aYesu Kristo evi Masta, hēn ləḅisal suh nəyalyalan siGot Tata.*

* 1:30: Uman 16.19-40 * 2:6: Jon 1.1, 5.18 * 2:7: Isa 52.13-53.12; Mat 20.28

* 2:11: Hēn naves 10-11, ris Isa 45.23

Mitigol nasa tonor hən nəvanuan gail læbetətoṽ hən

¹² Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, natgalen læbimaienan, len nəlomito mitidaŋ len aGot, len namətahwan hən nəyalyalan san, mətəhisi hən mət̄bigol nasa tonor hən nəmauran aGot tolav kuv gamit dan nəsaan samito m̄osi. Mitigol natgalegai suṁnan mət̄togol akis hən nasa notokele, (savi nəboŋ nototoh mai gamit ŋai, be nəboŋ nəsatoh).

¹³ Husur evi aGot toum len gamito. Igol naləŋonian samit inor hən esan mai igol mət̄oləboi mət̄bigol husur naləŋonian enan san.

¹⁴ Len natit p̄isi mət̄bigole, mitigole, samtikoblen, samteṽit̄vituh,

¹⁵ hən asike b̄ikad natideh tosa avan ideh toləboi b̄ikel husur gamito. Len nəmauran samito mitiveveu ŋai, namesian tebuer, suṁnan anatun aGot gail, naut kəmas navile a pan nəmargobut mət̄totoh lan, topul hən nəvanuan nəlolit tokab̄kabur, topul hən nəsaan.* Be gamit mitimasṁial hum nam̄ial lotom̄ial len margobut hən navile a pan,

¹⁶ nəboŋ mət̄totəgau gat nasoruan hən nəmauran. Mət̄bimaienan, len nəboŋ seKristo dereh neləboi nəbisor sal suh ginau ke nəsəgam soḅuer, nəsaum soḅuer.

¹⁷ Avil naut kəmas læbigol nəbimat, naut kəmas nəda hagw b̄isel hum nəwain ahai tutumav toḅiri len naviolan totutumav hən van hən aGot, nohəhaṽur. Gamito, mətukad nadəlomian len aKristo ale mət̄viol kavkav hən gamito mai aGot hən mət̄bigol nasa toləŋoni. Ehum ahai tutumav toviol kavkav hən nabuluk totutumav hən van hən aGot. Husur ke not̄viol kavkav hən ginau mai aGot ale gamit mət̄viol kavkav hən gamito mai aGot, naut kəmas læbigol nəbimat, nukemkem, nuḅon mai gamit p̄isi len nahəhaṽuran.†

¹⁸ Suṁnan ginau, gamit am mitimashəhaṽur, ḅon mai ginau len nakemkeman.

ATimoti mai aEpafrotitus

¹⁹ Bevi naləŋonian siNasub̄, nuvatvat viri ke asike dareh nesəvat aTimoti van hən gamito. Ale nəboŋ b̄etəlmam nəlogw tevi pan len nasa b̄ikel uri husur gamito.

²⁰ Nəsəkad avan ideh suṁnan aTimoti toləmas bun gamito, tonau masuṽ hən gamito hum ginau.

²¹ Husur galit am lumasulsul hən natit salit gail səbolit ŋai, savi natit gail siYesu Kristo.

* **2:15:** Deu 32.5 † **2:17:** 2Tim 4.6. Datoləboi dat̄bikel namilen len nasoruan toḅitol maiegai: Nəboŋ notokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, mət̄odəloṁi, ale mət̄viol hən nəmauran samito mai aGot hən mət̄bigol nasa gai toləŋoni. Imagenan, naut kəmas læbigol nəbimat sil na-kel-uri-an tovoi enan, nukemkem, nuḅon mai gamit p̄isi len nahəhaṽuran.

²² Gamit mətoləboi aTimoti tia, naḅoruan san tovoi, mai nauman san tovoi, husur eum mai ginau len nauman hən nakel-uri-an tovoi hum tovi natətai toum mai atəman.

²³ Imaienan nuvatvat viri ke, nəboŋ nəbeləboi nəsa ḅevisi hən ginau, len nəboŋ en ŋai dereh nesəvat aTimoti van hən gamito.

²⁴ Avil len Nasuḅ nodəlomi ke, ginau gabag māu dereh nivan hən gamito.

²⁵ AEpaŋfrotitus evi ahai pispisul samito məttoṣəvati hən ḅevi tarhət sagw. Evi wawa nadəlomian sagw toḅon mai ginau len nauman, toḅon mai ginau len nəḅalan hum nasoltia. Be len nəboŋ egai ginau māu nunau ke nəḅesəvati van hən gamit bai.*

²⁶ Husur eləŋon masuḅ hən ḅeris gamito ale eləŋon isa husur məttoṣəsəloŋ hən ke toməsah.

²⁷ Nokitin ke eməsah habat, pəpadaŋ imat. Be nəlon aGot itaŋisi, savi gai ŋai be nəlon itaŋis ginau am hən asike nəḅikad nalolosaan vəsa batbat tomaien.

²⁸ Ŋa nənauan sagw idaŋ am hən nəḅesəvati van hən gamito, hən ke, nəboŋ mətḅerisi, mitikemkem ale hən nəlogw asike ḅetuhatu maigai am.

²⁹ Nəboŋ ḅibar gamito, kel nahəhaḅūran samit maii len nakemkeman hum awawa samit len Nasuḅ. Nəvanuan lotosumian gai, mətəputsan galito len nənauan samito,

³⁰ husur pəpadaŋ imat mōs nauman seKristo. Nəmauran san pəpadaŋ imasig hən ḅevi tarhət sagw, gel gamit məttoḅədas mətḅigole.

3

Nanoran tokitin

¹ Bathudud nadəlomian sagw, nuke nisor len natsua tile am. Mitikemkem len naḅonan samit mai Nasuḅ. Savi natideh hən ginau hən nəḅitos nategai tətəs; be nutosi hən ḅihavhav gol gamito.

² Mətələləgau. Mitinaunau nəvanuan lotosumian alat ləsəkad nadəlomian. Nokis galit hən nalipah. Lovi vanuan nəsaan, lotoke mitikad na-tiv-dalusi-an.*

³ Husur gidato boh datukad na-tiv-dalusi-an tokitin. Evi gidat dattolotu len aNunun aGot, dattosor sal suh nəsa aKristo aYesu togole mōs gidato. Be datsəkad nadəlomian len na-tiv-dalusi-an nəvanuan ḅigole hən nibedato mai naḅide hən nalotuan.

* 2:25: Flp 4.18 * 3:2: Len naut egai, aPol isor husur nəvanuan galevis lotoke nəvanuan limaskad na-tiv-dalusi-an hən ləḅimakov dan nəsaan salito, sumian naŋu gail ta mō.

4 Naŵide galenan tagol nəvanuan lətanor, ginau nətanor ma-
genan. Avan ideh binau ke bələboi beil gəgat len nəsa togole,
ginau nosəhori.

5 Husur nukad na-tiv-dalusi-an len nəmariboŋ toməlevtor
sagw,* lupas ginau len nəpasusan seIsrael, len nahəmar aPen-
jamin, novi aIpru len nəbathuyah aIpru gail. Tarhət nalo
siMoses, novi naFarisi.†

6 Tarhət na-il-gəgat-an sagw, nudaŋ len nəsa notonau ke
aGot toləŋoni, ŋa nomədas tabtab hən alat siYesu.* Tarhət
nanoran, nohusur masuŵ hən nakelean todaŋ seJu gail,
nəsabur kotovi boŋ ideh.

7 Avil natgalenan, a m̄o nunau ke lotovi natite, be gagai
nunau səhoti ke, lovi ut kəmas bathut nəsa aKristo togole.

8 A məhat hən natenan, nunau səhot natit p̄isi ke tovi ut
kəmas nəboŋ notonənoŵ həni mai nasəhorian hən na-ləboi-
aYesu-Kristo-an, tovi aMasta sagw. Bathut gai, natit p̄isi imasig
dan ginau. Len nabunusian sagw ehum natit p̄isi tovi pah-
sago hən nəbēvi seKristo,

9 hən nəb̄ibon maii, hən nəbēvi esan kavkav. Nəsəkad
nanoran len ginau səbogw togəm len na-gol-husur-nalo-an.
Be nanoran notokade len nəhon aGot egəm len nadələmian len
aKristo.

10 Nuke neləboi aKristo mai nədaŋan hən na-le-məhat-an san.
Nuke niḃon maii len na-ləŋon-isa-an vəsa san, ale gəm suḃan
gai len nəmatan san

11 hən nəb̄ikad na-le-məhat-an dan nəmatan.

Van vəbari

12 Nəsəmaienan sal, nəsaveveu kavkav sal. Be nohisi hən
nəbēgəm suḃan aKristo aYesu, gai totəgau gat ginau m̄os
natenan.

13 Bathudud nadələmian gail, nəsənau ke notosuḃan aKristo
kavkav sal, avil nunau m̄os natesua ŋai: len nəgamgaman hən
nəmauran sagw, nəlogw iboŋboŋ hən natit gail topat a tahw tia,
nugam tabtab m̄os natit gail ḃipat a m̄o.

14 Nugam tabtab len nəgamgaman m̄os nəb̄ikad nasəhorian
lan, nəb̄ibar nagilen ale nəb̄ilav naviolan, aGot tokis ginau len
aKristo aYesu vi lan nəmav m̄osi.

15 Imaienan, gidat p̄isi dattomatmatu len nəmauran sidat
len aKristo, ivoi ke datigam maierenan. Nənauan samit b̄etile,
nategai am, aGot d̄ereh tigol tiḃarḃar mai gamito.

* 3:5: Gen 17.12 † 3:5: Uman 23.6, 26.5; Rom 11.1. Nəboŋ aPol toke *novi naFarisi*,
namilen ke tohushusur nalo gail. NaFarisi gail lugol husur nalo siMoses mai nalo
seJu gail, ludaŋ len nalo galenan. * 3:6: Uman 8.3, 22.4

16 Avil nēmauran sidat timasnor hēn nakitinan aGot togol toparpar mai gidat tia.

17 Bathudud nadələmian, mitigol tətōv hēn ginau, ale mētebunus vahvahur alat lotohusur nāvide hēn nēmauran namttogole mōs gamito.

18 Husur ikad isoḅur lototoh surmān lotovi enemi hēn nākel-uri-an tovoī hēn nēmatan seKristo len nēhai balbal. Ginau nusor vāha-sobsoḅur husur galit mai gamit tia, ale gagai nutan nēboḅ notokel tasi.

19 Nēmauran salit ivan vēmāsig vi sutuai, nagot salit evi naləḅonian hēn nibelit ḅai, loḅiv hēn nēsa nahurulit tēsa sile, ale lunau nēmauran egai ḅai len navile a pan.

20 Avil gidat, datovi uleMav gail. Ale datutoh vir avan sua ḅegām len nēmav hēn ḅilav kuv gidat dan nēpanismen topat vir alat lēsariḅ nələlit len aGot. Atenan evi Nasuḅ aYesu Kristo.

21 Husur, len nēdaḅan san toləboi ḅigol natit pisi ḅipat pipi-hābəlān, dereh aYesu tegəgel hēn nibedat lotovi ut kēmas, hēn lēḅesurmān niben toyalyal, aGot tolavi maii.

4

1 Imaienan, bathudud nadələmian, mēteil gəgat len Nasuḅ. Nolēmas bun gamito, noləḅon masuḅ ke neris gamito. Mətugol nukemkem, noḅiv hēn gamit məttohum naviolan notosəhori.

Nənauan məkot siPol

2 Euotia mai aSintike, noḅir gamər ke samrepəpəhw am be mēregām sua len na-ləḅon-husuri-an len aMasta saməru.

3 Evoi, nous gaiug am, gotovi vanuan nauman kitin, gotōḅon mai ginau len nauman, ke gevi tarhət səlaru.* Husur aroum idan mai ginau len na-kel-uri-an tovoī, gəlaru mai aKlement mai galit am lotoum mai ginau, nahəsalit lotopat len naləḅulat hēn nēmauran.

4 Mitikemkem tabtab len nāḅonan samit mai Nasuḅ, nukel tətās hēni, mētehəhāvur masuḅ!

5 Mitigol ke nēmauran samito tomədau, tiparpar hēn nēvanuan pisi ləḅeris ləboii. Nasuḅ egām pəpadaḅ!

6 Samtinau masuḅ hēn natideh, avil kel natit pisi mai aGot len nasipaan. Len na-sor-tuḅ-an mai nanḅirian, us aGot hēn nēsa məttopar.*

7 Ale aGot tigol nəlomit tikad natəmat tosəhor na-ləboi-səhoti-an pisi. Natəmat enan tekətkəta gol nəlomito mai nēnauan samito len aYesu Kristo.

8 Len nə-maris-kotovi-an sagw, bathudud nadələmian, mitigol nēnauan samit tepul hēn natgaleg tovoī: tepul hēn nēsa tokitin,

* 4:3: Len naut egai, nēboḅ toke *nəvanuan nauman kitin*, nēvanuan galevis lotokad namitisau hēn nasoruan siGot, lunau ke tovi nēhes sua tovi *Susukos*. * 4:6: Mat 6.25-34

nəsa tonor hən nəboruan tovoi, nəsa tonor, nəsa toveveu səkad natit tosa lan, nəsa togol aGot mai nəvanuan lotohəhaṽur, mai nəsa nəvanuan gail lotosor husuri ke tovoi. Natideh bivoi, natideh binor hən aGot bisal suhi, mitinau natideh tomaienan.

⁹ Mitigolgol natit p̄isi notop̄usan həni, notolavi mai gamito; natit p̄isi mət̄tosəsəlon hən notokele, mət̄toris notogole. Mətibigole, aGot toviol hən natəmat mai gamito, dereh titah mai gamito.

Sipa hən naviolan

¹⁰ Len nəmauran sagw len Nasuḅ nukemkem habat, husur naut kəmas nototoh a tut dan gamit tobəlav tia, gagai mət̄osəvat na-vi-tarhəte-an gəm hən ginau, mət̄unau ginau tət̄as am. Nəsake nəlomit tobəlon hən ginau, be mət̄odədas mət̄bisəḅ naḅisal ideh hən mət̄bekəkəta təban ginau.

¹¹ Nəsakəmaienan husur notom̄idol, aoa, len nəmauran sagw noləboi səhoti ke nohəhaṽur hən nəsa notokade ḡai.

¹² Nutoh ləboi nəmauran hən nə-par-tite-an tia, nutoh ləboi nəmauran hən na-pul-hən-natite-an tia. Nusəḅ natsua tosusuah dan nəvanuan gail. Nusəḅ nəmauran hən nahəhaṽuran, naut kəmas natideh bevisi. Noləboi nəḅitoh bivoi naut kəmas nəḅepul o nəḅimalkəkət, naut kəmas nəḅepul hən natite o nəḅipar tite.

¹³ Noləboi nəḅigol natit p̄isi len nədaḡan seKristo togol notodaḡ am.

¹⁴ Be mət̄ugol ivoi nəḅon mət̄tovi tarhət sagw len na-ləḡon-isa-an sagw.

¹⁵ Gamit alat a Filippi, mət̄oləboii ke, nəḅon notoriḡ naprovens Masetonia ei, nəḅon nototubət kel na-kel-uri-an tovoi, len alat siYesu p̄isi, gamit səḅomit ḡai mət̄ulav naviolan mai ginau.*

¹⁶ Husur nəḅon nototoh len naut a Tessalonika ale notom̄idol, mət̄oviol gəm hən ginau vəha-ru.†

¹⁷ Nəsakəmaienan hən nəḅeus naviolan ideh. Aoa, nuke aGot teris navoian samit ale tisah tuan naviolan m̄os gamito.

¹⁸ Be gagai nukad natit p̄isi, nubəḡ tite. Nopul hən natgalenan husur aEpafrotitus ilav mai ginau tia naviolan mət̄toviol həni mai ginau. Naviolan galenan lohūm naviolan mət̄totutumav həni, nəḅon tosusau van hən aGot, lotonor hən nəsa gai tohəhaṽur həni.*

* 4:15: 2Kor 1.16 † 4:16: Hən naves 15-16, ris Uman 17.1; 2Kor 11.9 * 4:18: Exo 29.18; Flp 2.25

19 Ale, aGot egaii sagw, len natit tosoḅur gai topul həni, len aYesu Kristo, dereh gai tilav mai gamito natit p̄isi məttoḿidol həni.

20 Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot aTəmadato toyalyal van vi sutuai sutuai. Ganan.

Na-ke-ivoi-an məkot gail

21 Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai galit p̄isi lotokad nadəlomian len aKristo aYesu. Nəbathudud nadəlomian lototoh mai ginau luke, “Ivoi,” mai gamito.

22 Nəvanuan p̄isi siGot luke, “Ivoi,” mai gamito; len galito, alat lotosuh len naim seSisa am lukele.*

23 Navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni tipat len nanun-umito. Ganan.

* 4:22: Flp 1.13

Kolosse

Naloʔulat napisulan aPol totosi van hən alat a Kolosse

Ase itos naloʔulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Itosi hən beʋusani ke aYesu iyalyal masuʋ səhor bun nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail pisi. Ale len aYesu datukad pīs nə-lav-kuvi-an dan nəsaan.

APol itos naloʔulat napisulan egai van hən ase?

Itosi van hən alat siYesu len naut a Kolosse.

APol itos naloʔulat napisulan egai ʋais mai len naut a be?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 62 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis len naut a Rom.

Len naut a Kolosse ikad ahai pusan galevis lotogəras alat siYesu ei. Ahai pusan gəgəras galenan lukel mai alat siYesu ke limaskad na-tiv-dalusi-an. Lukel ke limashusur nalo seJu tokai tas nəhanian galevis. Lukel ke limaslotu hən aŋel gail mai limashusur naʋusanan gail lotosusuah. Logəras alat siYesu ke limasgol natgalenan hən aGot bilav kuv galit dan nəsaan salit gail. Nəboŋ aPol tosəsəloŋ hən na-ke-uri-an husur naʋusanan galenan, itos naloʔulat napisulan egai van hən alat siYesu a Kolosse hən ləbeləboi nakitinan.

1) APol mai aTimoti arukel na-ke-ivoi-an səlaru van hən alat siYesu a Kolosse (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuʋ-an (1.3-12)

3) AGot igol ke, alat a Kolosse lukad navoivoian maii len nəmatan seKristo. AKristo iyalyal səhor nədaŋan mai na-il-a-mō-an gail pisi. APol eum idaŋ mōs galito (1.13-2.5)

4) Limastoh suŋan lotoʔon mai aKristo, avan ideh sategəras galito. Be limasləŋon masuʋ hən natit len nəmav. Natit pisi ləbigole limasgole len naʋide aYesu beħəhaʋur həni (2.6-3.17)

5) Nəmauran lohoim timasnor hən biġol Nasuʔ beħəhaʋur. Lisor tuʋ tabtab, lisor tuʋ mōs aPol. Nasoruan salit tepul hən navoian gol alat ləsəkad nadələmian leləŋoni (3.18-4.6)

6) Nə-maris-kotovi-an (4.7-4.18)

Na-ke-ivoi-an van hən alat a Kolosse

¹ Ginau aPol, aGot tolekis hən ginau hən notogəm vi hai pispisul siYesu Kristo, ginau mai aTimoti tovi aʋagw len nadələmian,

² namrutos nalobulat napisulan egai van hən alat siGot len naut a Kolosse. Gamit mətovi bathudud nadəlomian len aKристо məttođan len a Got. AGot aTəmadato teviol kəmas hən navoian mai gamito, teriŋ natəmat len nəlomito.

Nasipaan mai na-sor-tuŋ-an

³ Akis namrosipa vi təban aGot, aTəman aMasta sidato, aYesu Kристо, nəboŋ namrtosor tuŋ mōs gamito.

⁴ Namrosipa magenan husur namrosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur nadəlomian samito len aKристо aYesu, mai na-kel-uri-an ke məttołəmas bun nəvanuan p̄isi siGot.

⁵ Nadəlomian mai na-ləmas-buni-an enan, mətukade husur mətuvatvat vir nəsa aGot toutaut həni mōs gamito len nəmav, tuŋbat len nəboŋ məttołəloŋ hən nakitinan hən na-kel-uri-an tovoi, van vəbar daməŋai.*

⁶ Len naut p̄isi len navile a pan na-kel-uri-an tovoi ehum nəhai tovi məhat, toŋan. Evivi məhat ale iŋan, egəgel hən nəmauran sinəvanuan gail. Len naŋide tomaienən, len nəboŋ məttołəloŋ həni metəkav, nəboŋ məttołəboi səhot nakitinan husur navoian aGot toviol kəmas həni, evivi məhat, iŋan, egəgel hən nəmauran samito.

⁷ Namrunau aEpafras namrtoləmas buni tovi slev seKристо hum ginaməru. Evi gai tokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, ale eum idaŋ seKристо mōs gamito.*

⁸ Gai boh isor mai ginaməru husur na-ləmas-buni-an samito aNunun aGot toviol həni mai gamito.

⁹ Imagenan, nəboŋ namrtosəsəloŋ hən na-kel-uri-an husur gamito, namrusor tuŋ tabtab mōs gamito. Namrous aGot hən biŋol mətbeput hən naləboian hən naləŋonian san, len namiti-sau hən nəmauran tonor mai naləboian togəm len aNunun.

¹⁰ Namrous natgalen hən nəmauran samit beputsan nahəsən aGot, ale hən mətbiŋol behehaŋur hən gamito len natit p̄isi. Namrusor tuŋ ke, len nəmauran samito mai len natit p̄isi mətbiŋole mitiŋan hən naŋit tovoi, ale mətəloboi bun aGot am tabtab.

¹¹ Namrusor tuŋ ke mitidaŋ am len nabiltidaŋan san toyal hən mətbiđan buŋ nəmauran biđan, toh məđau bebelav, naut kəmas nəvanuan gail ləbiŋol mətbeləŋon hiisa vəsa. Be nəboŋ mətbiimagenan, mitikemkem.

¹² Len natgalen p̄isi, akis mətəsipə vi təban aGot Tata togol məttonor, hən mətbiŋol nahudhut nəsa aGot totəgau gati mōs alat lotovi esan len natohan pipihəbələn len namial san.

* 1:5: 1Kor 13.13 * 1:7: Kol 4.12

13 AGot ilav kuv gidato dan navəlan nəmərgobut, ale ilav gidato vi lan natohan pipihabəlan aNatun, aNatun gai toləmas buni.*

14 Len nəmatan siNatun datukad nəmakuvan sidato, erubət nəsaan sidat gail.*

AKristo ilav namilen tovi a məhat pisi

15 Datoləboi datberis aKristo tolav kot aGot datsaləboi datberisi, aKristo iʋat nəhes tosəhor natit pisi aGot togole.*

16 Husur len aKristo, aGot eum hən natit pisi len nəməv mai len navile a pan.* Eum hən natit datoləboi datberis gail mai natit datsaləboi datberis gail. Namilen ke igol alat lotoil a mō tiltile gail mai alat lotokad nədaŋan hən na-il-a-mō-an, naut kəmas aŋel, nanunun nəmərgobut, natəmat, mai abiltiŋel gail. Natit pisi, aGot eum hən gail len aKristo, eum hən gail mōs aKristo.

17 Nəboŋ aGot saum hən natideh sal, aKristo itoh sutuai tia, ale len gai natit pisi esuh husur nədaŋan san etəgau gat gail.

18 Imaienan, gai ŋai eil a mō hən nəvanuan san gail. Ale nəvanuan san gail lohūm niben, aYesu evi nəkadun. Gai evi natubatan mai nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan hən tokad namilen toyalyal səhor ideh am.

19 Husur aGot ehəhaʋur hən gai kavkav totoh len aNatun.

20 Ale len aNatun, aGot igol natit pisi lukad navoivoian maii tətəs, natit gail len navile a pan mai natit gail len nəməv. AGot igol gail pisi lukad natəmat maii len nəda hiNatun tomat len nəhai balbal.*

21 A mō len nəmauran samito mətutoh a tut dan aGot, len nənauan samito mətuvi enemi san gail bathut naʋide tosa vəsa samito.

22 Naut kəmas natgalenan, aGot igol mətukad navoivoian maii len nəmatan hən niben aNatun. Igole hən ke nəboŋ mətbeil len nəhon, dereh tisab səhot gamit hum ke məttoveveu buni, hum mətsəkad nəsaan ideh ale nəvanuan gail lodədas ləbikel natideh bisa husur gamito.

23 Be mitimasdələm nakitinan enan tabtab, il gəgat lan. Samterus dan nəvatvat-viri-an hən na-kel-uri-an tovoi məttoəsələŋ həni. Na-kel-uri-an tovoi enan iperŋan naut pisi len navile a pan, ale ginau, aPol, aGot itabtabuh len ginau hən nəbikel uri.

Nauman siPol mōs alat siYesu

24 Gagai nukemkem len na-ləŋon-isa-vəsa-an sagw mōs gamito. Na-ləŋon-isa-vəsa-an aKristo toriŋi hən nəbikade len

* 1:13: Luk 22.53 * 1:14: Efe 1.7 * 1:15: 2Kor 4.4; Jon 1.1-3, 18 * 1:16: Jon

1.3; Kal 4.3 * 1:20: Efe 2.16

nibegw, nudaŋ buri van van hən b̄ihav m̄os alat siYesu lotosun̄an niben.*

²⁵ Ginau nogəm vi vanuan nauman hən nəb̄evi tarhət silat siYesu husur aGot erin̄ nauman hən nəb̄evi tarhət samito len navəlagw. Igole hən nəb̄ikel ur nasoruan siGot kavkav mai gamito.

²⁶ Esusuan nasoruan enan san dan nəvanuan gail sutuai van vəbar nəboŋ ta daməŋai hən lototətan həni, be gagai ikel vəhoti mai nəvanuan san gail.

²⁷ Husur aGot ehəhaṽur hən tokel vəhot nəyalyalan topul len nə-nau-utaut-an san tosusuah, nə-nau-utaut-an san b̄evi tarhət silat ləsavi Ju. Nə-nau-utaut-an siGot imagegai ke: aKristo itoh len gamit mət̄savi Ju, gol ke mət̄tovatvat vir mət̄b̄evi lan nəyalyalan siGot.

²⁸ Namtukel ur aKristo mai nəvanuan p̄isi, namtukai tas navide tosa, namtoṽusan galit len namitisau hən nəmauran tonor hən ke, nəboŋ ləb̄eil len nəhon aGot, limatmatu len navoivoian lotokade mai aKristo.

²⁹ Natenan, noum idaŋ m̄osi, noum taltal lan len nabiltidaŋan seKristo toum len ginau.

2

¹ Nuke mət̄eləboii ke notoum, notobal m̄os gamit mət̄saris ginau sal, gamit mai alat siYesu len nabiltivile Laotisea mai nəvanuan nadəlomian p̄isi ləsaris ginau sal.*

² Noum idaŋ magenan hən ləb̄eləŋon b̄ivoi am len nəlolito mai hən ləb̄esua len na-ləmas-buni-an. Nugole hən ləb̄eləboi buni, ləb̄eləboi kavkav hən nə-nau-utaut-an siGot tosusuah, tovi aKristo səbon.

³ Na-voi-buni-an p̄isi hən naləboian mai namitisau hən nəmauran tonor esusuah len aKristo səbon.

⁴ Nokəmaianan mai gamito hən asike avan ideh b̄egəras gamito len nasoran gəlgəlan san togomah buni.

⁵ Husur, naut kəmas nibegw satoh mai gamito, len aNunun aGot ehum nototoh mai gamito. Nohəhaṽur hən navide tonor samito mai nadəlomian samit todaŋ len aKristo.

Məteriŋ nəlomit kavkav len aKristo

⁶ Imagenan, sun̄an mət̄torin̄ nəlomit len aKristo, AYesu, ke tovi Masta samito, gamit, mititoh tabtab lan.

* **1:24:** Ehum na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu igol alat siYesu lukad nəpasian veveu ale len navide tomaienana, na-ləŋon-isa-vəsa-an siPol igol lovivi məhat, lotibau. * **2:1:** Kol 1.29, 4.12-13

⁷ Mititoh tin lan hum nəhai tokad nəharhəte tokir vi pan, gol nəbathute itov vi məhat, idaŋ. Nadəlomian samit tidaŋ tabtab am hum notopusan həni tia. Mətepul masuŋ hən nasipaam.

⁸ Samtidam̄ hən avan ideh bəsəhar gamit hum naslev len namitisau gəgəras toḃəbesw, togəm len naŋide sinəvanuan mai nəbathut nədaŋan gail sinavile a pan, be sagəm len aKристо.*

⁹ Husur aKристо egəm vi vanuan, ale aGot kavkav itoh len niben.

¹⁰ Ale len aKристо, aGot igol gamit mətogəm kavkav. AKристо, gai ikad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən aŋel mai natəmat p̄isi lotokad nədaŋan mai na-il-a-m̄o-an.

¹¹ Len aKристо mətukad na-tiv-dalusi-an, savi na-tiv-dalusi-an nəvanuan ideh togole hən ləbetiv dalus nahurhuben, be aKристо etiv dalus nəboruan nəsaan samito.

¹² Husur nəboŋ məttobaptais ehum məttomat, lototavun gamit mai aKристо. Ale aGot igol gamit mətule məhat dan nəmatan mai aKристо, husur məttoriŋ nəlomit len nəbiltidaŋan siGot togol aKристо tole məhat dan nəmatan.*

¹³ A m̄o mətumaŋur len nibemito be mətumat len nəsaan samito, mai na-tiv-dalusi-an hən nəboruan samit eḃuer sal. Naut kəmas natenan, aGot igol ke məttomaŋur mai aKристо. Erubət nəsaan sidat gail p̄isi.

¹⁴ Ikas kuv na-tos-gati-an len nalobulat tokel ur nəsa dattogole toḃur kotov nalo gol tonor hən datḃipanis. Ehum aGot toḃos gat nalobulat enan len nəhai balbal nəboŋ lotoḃos gat aKристо lan.

¹⁵ Len naŋide tomagenan, len nəmatan seKристо len nəhai balbal, ilav kuv natit hən nəḃalan dan natəmat gail lotodaŋ, lotoil a m̄o. Igol iḃarḃar ke towin len nəhon nəvanuan gail p̄isi.*

¹⁶ Imaienan, avan ideh satikel ke mitimaspanis sil nalo seju məttoḃur kotovi, hum nəsa məttohani, o nəsa məttomuni, o husur mətsagol nəhanan ideh tolo, o mətsagol nəbiltiboŋ hən nahəbati veveu, o nəSappat gail, hum nalo seju gail tokele.*

¹⁷ Nalo galenan lohun nanunun natit gail lotogəmai, be nəbathukitinan evi aKристо.

¹⁸ Nəvanuan galevis lohəhaḃur hən ləbegəgəras ke ləsaḃiv. Lulotu hən aŋel gail. Avil gamito, samtidam̄ hən nənauan salito. Məḃehusur nənauan salito asike məḃbinor hən naḃiolan aGot toḃəgau gati m̄os gamito. Lusorsor husur narisian gail lotokel ke lotorisi, be aNunun aGot sawol hən nənauan salito. Imaienan, loḃiv len nənauan kəmas salito lotogəm len nəvanuan ŋai.

¹⁹ Ləsasibətah len aKристо tohum nəkadhuben. Niben evi alat siYesu ale aKристо evi nəkadun. Nəkadun iwol hən niben

* 2:8: Kal 4.3 * 2:12: Rom 6.4 * 2:15: 1Kor 15.24 * 2:16: Rom 14.1-6

nəvanuan hən b̄etibau, nənau mai nabələseh̄w gail lotəgau gat niben hən b̄esua. aKris̄to imagenan, iwol hən nəvanuan san gail hən ləb̄etibau hum aGot toləḡoni.

²⁰ Gamit mətumat mai aKris̄to tolav kuv gamit dan nəbathut nədaḡan gail sinavile a pan.* Imagenan, imabe mətohusur tabtab hən nalo sinavile a pan gail toke,

²¹ “Sagibari! Sagihan risi! Sagetəgau!”?

²² Be nalo galenan lovi naḡusanan sinəvanuan ḡai. Loḡusan husur natit gail ləsəpat sabələv, hum nəhanian mai natit namunian. Nəbōḡ dattohani o dattomuni, lumasiḡ.

²³ Naut kəmas nalo galenan lohun lotopul hən namiti-sau hən nəmauran tonor, ləsəmagenan. Nalo galenan lugol nəvanuan gail ludaḡ len gail, loḡəḡaras ke ləsəviv, mai ludaḡ taltal van vamədas nibelito hən asike ləb̄inau nəsaan lotoləḡon ke ləb̄igole. Be nalo galenan ləsəgol natideh, ləsavi tarhət sivan ideh hən b̄inoḡ dan nənauan mai naləḡonian tosa gail.

3

Gol nəs̄a aGot tohəhəv̄ur hən̄i

¹ Bathut ke aGot togol məttole məhat mai aKris̄to, mətukad nəmauran veveu. Imagenan, mitigol nəlomit tekir ḡəgat len natit lotokitin len nəmav, len naut aKris̄to tobətah len navəlan nəmatu siGot, len nədaḡan mai nəyalyalan.*

² Samteləḡon natit hən navile a pan, samtinau, mətələḡon natit hən nəmav, mitinau tabtab hən̄i.

³ Husur mətumat dan natit hən navile a pan, nəmauran kitin samito esusuah mai aKris̄to totoh len nəmav mai aGot.

⁴ Nəmauran kitin samito, nəkadun evi aKris̄to, ale nəbōḡ b̄evisi, gamit am dereh mətēvisi maii len namənas nəyalyalan san.

Nəmauran tomatu mai toveveu

⁵ Imagenan, naḡide tosa samit gail hən navile a pan, mitimasgol limat ebun. Kel “Ao,” hən naitian tosa, nagolean tob̄iḡb̄iḡal, naləḡonian hən naitian towol hən nibemito, naləḡonian hən nəsaan, mai na-ləḡon-masuḡ-hən-natite-an tovi nalotuan hən natit məttoleḡoni, savi aGot.

⁶ Nəlol paḡpaḡ siGot totibau dereh tevi lan alat lotogol natgalenan, ləsəgol nəs̄a aGot tokele.

⁷ A m̄o len nəmauran samito hən navile a pan, gamit am mətugol husur naḡide galenan.

⁸ Avil gagai mitimasriḡ ḡabulan naḡide tomagegai. Sa-nəlomit titab̄tabulol, sa-nəlomit tipaḡpaḡ, samtehəhəv̄ur hən na-ləḡon-isa-an sivan ideh məttomətahun buni, samtisor

* 2:20: Kal 4.3, 9 * 3:1: Psa 110.1

mədas naboruan sivan ideh, sa-nabuŋomito tikel nasoruan tobiŋbiŋal.

⁹ Samtelibliboŋ mai gamit gabag, husur mättokol naboruan samit ta mo mai naŋide han piŋi tosa dan gamit tia.*

¹⁰ Ale mətusun naboruan veveu tia togəm veveu tabtab. Nəboŋ mättoləboi tabtab hən aGot igol naboruan veveu enan len gamito hən mətəbegəm sunan gai.*

¹¹ Len nəmauran toveveu, savi natideh hən mətəbevi Ju o mətəsavi Ju, savi natideh hən mətəbikad na-tiv-dalusi-an o mətəsəkade, savi natideh hən mətəbevi auleut o mətəbevi auleSkitia totohtoh len nəmargobut, savi natideh hən mətəbevi slev o mətəsavi slev am, natilean galenan ləsavi natideh, avil aKristo esəhor natit piŋi, ale itoh len galit piŋi lotokad nadəlomian lan.

¹² Imaienan, husur aGot tolekis hən gamito hən mətəbevi esan, ale husur toləmas bun gamito, mitimasmaiegai: nəlomit titaŋis gamit gabag; mitivoi hən gamit gabag; nəlomit temədau, samtinau gamito; mətəmədau len gamit gabag; mitikad natoht-mədau-an tebəlav naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an.

¹³ Sa-nəlomit tipaŋpaŋ tutut nəboŋ gamit gabag ideh biŋol natideh totile, be mitivoi hən gamito. Gamit ideh biŋol biŋa hən gaiug, givoi həni, ruŋat nəsaan san dani. Mitinau nategai: Nasuŋ eruŋat nəsaan samit dan gamito, imagenan, mitimasruŋat nəsaan samit dan gamit gabag.*

¹⁴ Ale na-ləmas-buni-an samit tipat a məhat hən natgalen piŋi husur na-ləmas-buni-an igol natgalenan luŋon hum lotosua ŋai.

¹⁵ Ale natəmat togəm len aKristo, tiwol hən nəlomito, husur mətəvi nahudhut gail len niben tosua, ale aGot ilekis hən gamit hən mətəbikad natəmat mai gamit gabag. Mətesipa vi təban aGot.

¹⁶ Nasoruan seKristo tepul səsəhov len gamito; len nami-tisau hən nəmauran tonor, mətəvusan gamit gabag həni, kel nalələgauan mai gamit gabag. Mətekəkai hən nəbe gail len nasoruan siGot, nəbe hən nalotuan mai nəbe aNunun aGot togole; len nasipaan, kəkai len nəlomito vi təban aGot.*

¹⁷ Natideh mətəbigole o natideh mətəbikele, gole len nahəsan aYesu Nasuŋ.* Ale len aYesu datimassipa vi təban aGot Tata.

Nəmauran lohoim samito

* **3:9:** Efe 4.22 * **3:10:** Gen 1.26; Efe 4.24 * **3:13:** Mat 6.12, 14; Efe 4.32

* **3:16:** Efe 5.19-20 * **3:17:** Nəboŋ toke *len nahəsan Nasuŋ*, namilen ke alat a Kolosse lovi vanuan siYesu, ale len natit piŋi ləbigole, aPol ike limasgole mos aYesu, limasgol tətəv hən aYesu, gol nəsa toləŋoni. Ləbisor, lisor siYesu, lisor hum aYesu bələŋoni. Ləbeum, leum siYesu, leum hum aYesu bələŋoni. Natideh ləbigole, ligole siYesu, ligole hum aYesu bələŋoni.

18 Bareab gail, mæteriŋ gamito len navəlan asoamito hum tonor hən alat siNasuḅ.

19 Haṽut gail, mətələmas bun asoamito, sa-namətahunian tipat len nəlomito.

20 Lahutai, mitigol husur nəsa atata, anana artokele len natit p̄isi, husur natenan igol Nasuḅ ehəhaṽur.

21 Tata gail, samtigol anatumit litabulol bulos gamito. Məṽbigole, asike ludəŋ hən ləḅigol nəsa tonor am.

22 Slev gail, mitigol nəsa amasta samit len navile eg a pan tokele len natit p̄isi. Samtigole ŋai nəḅoŋ lotokəta ris gamito hən ləḅehəhaṽur hən gamit sil nauman samito, be mitigole husur ke məttomətahw len nəyalyalan siNasuḅ, gole len nəlomit kitin.

23 Natit p̄isi məṽbigole, um len nəlomit todaŋ lan, hum məttoum siNasuḅ, savi sinəvanuan.

24 Məteum van, husur məttonau ləḅoii ke, dereh Nasuḅ tilay mai gamito nahudhut nəsa aGot totəgau gati mōs alat lotovi esan. Ale evi aKristo tovi aMasta samit məttoum san.*

25 Husur avan ideh togol natideh tosa, dereh tihan naṽit nəsaan san. Ale naṽide siGot inor van hən nəvanuan p̄isi, ideh satile.*

4

1 Masta məttokad naslev gail, mitimaslav nəsa tonor, toḽitoṽ mai naslev samit gail p̄isi. Husur məttoləḅoii ke gamit tu mətukad aMasta sua len nəmav.

Sor tuṽ mōs a Pol

2 Mitorisor tuṽ tabtab, mitidaŋ ḅuri, ale len na-sor-tuṽ-an samito, mətəhulahul, mitikad nasipaan.

3 Nəḅoŋ məṽbisor tuṽ, sor tuṽ mōs ginamit am, hən aGot ḅesəŋav hən nabopita mōs nasoruan san, hən namṽbikel vəhot napisulan husur aKristo, napisulan tosusuah a mō. Ehusur na-kel-vəhoti-an enan nototoh gegai len naim ḅəḅəŋis.

4 Mitorisor tuṽ mōs nəḅikel ur p̄arṽar hən napisulan enan hum tonor hən nəḅigole.

5 Mitikad namitisau hən nəmauran tonor len naṽide samito təḅan alat ləsəkad nadəlomian. Nəḅoŋ ləḅeris nəmauran kavkav samito, lerisris aYesu lan. Mitigol ke natit p̄isi məṽbigole, teliv nəvanuan tomaianan van hən aYesu.

6 Mitigol nasoruan samit tepul akis hən navoian mai tetəgau gat nənauan sinəvanuan gail.* Məṽbigol ḅimaienan, avan ideh ḅeus gaiug husur na-kel-uri-an tovoi, dereh mitikad na-sor-vari-an tonor hən məṽbikel maii.

* 3:24: Kal 4.1-2

* 3:25: Deu 10.17

* 4:6: Len nasoruan ta Kris ike, *gol*

nasoruan tikasəkas, hum tokad nasol lan.

Nə-maris-kotovi-an siPol

⁷⁻⁸ ATikikus evi awawa len nadələmian namrtoləmas buni. Evi nəvanuan na-vi-tarhəte-an mai evi naslev sunian ginaməru tobon mai ginaməru len Nasub.* Nosəvati van hən gamito hən bikel ur mai gamito natit pisi husur ginau. Nosəvati hən mətbeləboi natit pisi husur ginaməru mai hən bigol mətbelənon bivoi am len nələmito.

⁹ Nosəvati mai aOnesimus, todaŋ len aYesu, evi awawa len nadələmian namttoləmas buni. Gai evi auleKolosse sua sunian gamito.* Dereh gəlaru arikel ur natit pisi len naut egai mai gamito.

¹⁰ AAristarkus totoh len naim bəbaŋis mai ginau, gai ikel na-ke-ivoi-an san mai gamito. AMak am, amahean aParnapas, ekəmaianan. Hum notokele mai gamit tia, aMak begəm hən gamito, mətəhəhaʋur hən bəbis lohoim samit gail.†

¹¹ Ale aYesu lotokisi hən aJustus, gai am ikel na-ke-ivoi-an mai gamito.‡ Len alat lototah mai ginau len nauman, alaten lototor ŋai lovi Ju gail lotokad nadələmian. Loum mai ginau gegai mōs natohan pipihəbələn aGot ale nə-tah-mai-ginau-an salit igol nəlogw ivoi.

¹² AEpafras tovi gamit sua ta Kolosse mai naslev seKristo, aYesu, ike, “Ivoi,” mai gamito. Len na-sor-tuʋ-an san mōs gamit akis, ehisi hən mətbeil gəgat len naləŋonian pisi siGot mai mətbidəŋ, mətbiimatmatu, nə-lon-uri-an bəbuer.*

¹³ Nukel koti ke gai eum idaŋ mōs gamito mai alat siYesu len naut aLaotisea mai aHierapolis.

¹⁴ ALuk, nəvanuan rererer namrtoləmas buni, mai aTemas, aruke, “Ivoi,” mai gamito.§

¹⁵ Mitikel na-ke-ivoi-an sagw mai alat siYesu len naut aLaotisea. Kele mai abareab Nimfa am mai alat siYesu lotobonbon len naim san.

¹⁶ Nəboŋ mətbeʋuruŋ nalobulat napisulan egai binon, lavi mai alat siYesu len naut aLaotisea hən ləbeʋuruŋi. Ale natsual am, ivoi hən gamit mətbeʋuruŋ nalobulat napisulan nototosi van hən galito.

¹⁷ Ale kel mai aArkippus ke, “Nauman Nasub tolavi mai gaiug hən gəbigole, gol pisi van, nauman kavkav bəsəsaruwag.”*

* **4:7-8:** Uman 20.4; Efe 6.21-22 * **4:9:** Flm 10-15 † **4:10:** Aristarkus: Uman 19.29, 27.2. Mak: Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Parnapas: Uman 9.27, 11.22, 30. ‡ **4:11:** AYesu lotokisi hən aJustus savi aYesu aNatun aGot, be aYesu tile am.

* **4:12:** Kol 1.7 § **4:14:** Luk: 2Tim 4.11; Flm 24; Temas: 2Tim 4.10; Flm 24.

* **4:17:** Flm 2

18 Ginau aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai hən navəlagw səb̃ogw. Mitinau gat natsen gail lotobaŋis ginau. Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamito.

1 Tessalonika

Naloʻbulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van hən alat a Tessalonika

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APol itosi.

Itos naloʻbulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika naʻvide hən ləbigol aGot behəhaʻvur.

Itos naloʻbulat egai mōs ase?

Naloʻbulat egai evi napisulan aPol totosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos naloʻbulat egai ʻnais mai len naut a be?

APol itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 51 nəboŋ totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1)

2) Nasipaan vi təban aGot hən gamit məttodəlom na-kel-uri-an tovoi. Nohəhaʻvur husur mətukad nadəlomian enan sal (1.2–3.13)

3) Nəmauran togol aGot tohəhaʻvur (4.1-12)

4) Nagəmaian siNasuʻb (4.13–5.11)

5) Nakelean naməkot (5.12-24)

6) Nə-maris-kotovi-an (5.25-28)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas* mai aTimoti, namtutos naloʻbulat napisulan egai. Namtutosi van hən alat a Tessalonika, lotovi siGot mai siNasuʻb, aYesu Kristo. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tigol nəlomit tikad natəmat tabtab.†

Nasipaan tovi təban aGot hən alat lotodəlom na-kel-uri-an tovoi

² Nəboŋ ʻpisi namttosor husur gamito len na-sor-tuʻ-an sinamito, namtosipa vi təban aGot tabtab.

³ Nəboŋ namttosor tuʻ len nəhon aGot aTəmadato, namtunau təlmam hən nauman samito hən nadəlomian, nauman samito hən na-ləmas-buni-an mai nə-daŋ-ʻburi-an məttokade bathut nə-vatvat-viri-an len aMasta sidato, aYesu Kristo.*

⁴ Bathudud nadəlomian aGot toləmas bun gamit ʻpisi, namtoləboii ke ilekis hən gamito hən mətʻbevi esan.

⁵ Namtoləboii, husur na-kel-uri-an sinamito husur aYesu sagəm hən gamito len nasoran ʻnai, be egəm len nədaŋan,

* **1:1:** Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulumʻan sua ʻnai.

† **1:1:** *Silas:* Uman 15.22; *Timoti:* Uman 16.1; *Alat a Tessalonika:* Uman 17.1

* **1:3:** 1Kor 13.13

egəm len aNunun aGot, egəm len na-ləboi-səhoti-an hən nakitinan. Mətoləboi nəboruan namttokade nəboŋ namttotoh mai gamito. Namtutoh maienan hən namtbəvi tarhət samito.

⁶ Ale mətosəsələn səhot nasoruan len nakemkeman togəm len aNunun aGot, naut kəmas na-ləŋon-isa-masuŭ-an məttokade. Len naŭide tomaienən, mətugol tətəŭ hən ginamito mai mətugol tətəŭ hən Nasuḅ.*

⁷ Husur natenən, galit p̄isi lotokad nadələmian len navile p̄isi len naprovens Masetonia mai a Akaia, loləboi ləḅeris gamito, gol tətəŭ hən gamito.‡

⁸ Husur nasoruan siNasuḅ evivile dan gamito, ikai van hən naut p̄isi a Masetonia mai a Akaia, ale na-kel-uri-an husur nadələmian samit vi təban aGot, ibar naut p̄isi, gol ke səkad natideh am hən namtbikel husuri.

⁹ Alat galenən lukel husur nahəhaḅuran məttokade nəboŋ namttotoh mai gamito, lukel uri ke məttopair dan nəlablab gail van hən aGot nəkadun nəmauran, van hən aGot kitin hən mətbəvi esan hum naslev.

¹⁰ Lukele am ke məttotoh vir natəlmaman siYesu, aNatun aGot, aGot togol tole məhat dan nəmatan. Evi aYesu egaii ḅilav kuv gidato dan nabiltiḷol paŋpaŋ siGot ḅegəmai.

2

Nauman siPol len naut a Tessalonika

¹ Husur, bathudud nadələmian, gamit gabag, mətoləboii ke, natohan sinamit mai gamito, savi natohan kəmas ŋai. Ao, ikad naŭite.

² Mətoləboii ke a m̄o, len naut a Filippi, lomədas masuŭ hən ginamito gol namtoləŋon isa vəsa, be aGot eviol hən na-il-ḅuri-an mai ginamito hən namtbikel na-kel-uri-an san tovoi mai gamito a Tessalonika, naut kəmas alat lotosoḅur lotomətahun ginamit len naut samito.*

³ Husur na-kel-uri-an sinamito sagem len nəsaban. Len nəlonamit tomasil namtogəm hən namtbəvi tarhət samito, nagəgərasan eḅuer.

⁴ Be nəboŋ namttosor, namtusor hum ahai pispisul gail siGot, gai tosaḅi ke namttonor hən namtbikel na-kel-uri-an tovoi, ale eriŋi len navəlanamito. Imagenən namtusor, savi hən nəvanuan gail ləḅəhəhaḅur, be hən aGot, tokəta bunus ləboi nəlonamito, ḅəhəhaḅur.

⁵ Mətoləboii ke namtsasor hehe hən gamito, ale aGot eləboi bikel koti ke namtsəkad naləŋonian təməhav ideh namtto-susuani o gəras gamit həni.

* 1:6: Uman 17.5-9 ‡ 1:7: Masetonia: 2Kor 1.16; Akaia: 2Kor 1.1 2:2: Uman 16.19-24, 17.1-9

⁶ Namtsaləŋon nə-sal-suhi-an sinəvanuan, namtsaləŋoni len gamito o avan ideh am.

⁷ Husur ke namttovi hai pispisul gail seKristo, len nəhes namttovati, inor hən məttaum tədaŋ hən məttakətkəta təban ginamit tavoi. Be nəboŋ namttotoh ei, namtogəm suŋian namttovi ut kəmas ŋai len gamito. Ginamito, namtoləmas bun gamito hum anana sua tovəhasus, tokətkəta təban anatun gail len na-ləmas-buni-an.

⁸ Namtoləmas masuŋ hən gamito gol ke namttokatəpol hən na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito, savi enan ŋai, be namtoviol hən ginamit gabag am mai gamito.

⁹ Bathudud nadəlomian, nau təlmam hən nauman todaŋ sinamito, tohaihai masuŋ. Len nalennəyal mai nalenmar-iug namtoun habat mōs nəvat, hən asike natohan sinamit bəməlas len gamito, nəboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi siGot mai gamito.

¹⁰ Gamit, məttokad nadəlomian, mətoləboi mətḃikel koti ke, naṽide sinamit van hən gamito ikad nəboruan siGot lan, naṽide sinamit inor, nəsaan eḃuer lan. AGot am eləboi ḃikel koti maienan.

¹¹ Mətoləboi nategai ke, naṽide namttokade mai gamito esuŋian naṽide atata ideh tokade mai anatun gail.

¹² Suŋian atata, akis namtusor hən namtbəḃur nəlomito, hən namtbīgol mətḃeləŋon ḃivoi am len nəlomito, ale len nəmauran samito, namtudaŋ hən mətḃitoh ḃinor len naṽisal aGot bəhəhaṽur həni. Husur evi aGot tokis gamito hən mətḃevi esan len natohan pipihəḃəlan len nəyalalan san.

¹³ Bathut nategai am, namtosipa vi təban aGot tabtab. Husur nəboŋ namttokel ur nasoruan siGot, mətəsəsəloŋ səhoti, savi hum nasoruan sinəvanuan ŋai, be hum tovi nasoruan siGot. Evi nasoruan kitin siGot, ŋa len nasoruan enan san, aGot eum len gamit məttoriŋ nəlomit lan.

¹⁴ Bathudud nadəlomian, bathut nadəlomian samito, mətogəm pitoṽ hən alat siYesu Kristo len naut a Jutea. Alat len naut samito lomədas bun gamito hən mətḃeləŋon isa vəsa pitoṽ hən naJu galevis a Jutea lotomədas bun alat siYesu ei.*

¹⁵ Evi galit lotogol ahai kelkel ur gail ta sutuai lotomat, ale lugol Nasuḃ, aYesu am tomat. Lomədas masuŋ hən ginamito van lohut ginamito. Lugol aGot sahəhaṽur, ale lukad nəsaan van hən nəvanuan pisi*

¹⁶ husur lotohisi hən ləḃiḃon gol ginamito hən asike namtbisor mai alat ləsavi Ju. Lugol imaienan hən alat ləsavi Ju asike ləḃikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito. Len naṽide

* 2:14: Uman 17.5-6 * 2:15: Uman 9.23, 29, 13.45, 50, 14.2, 5, 19, 17.5, 13, 18.12

tomaienan, lusah tuan nĕsaan salit gail tabtab vapul sĕsĕhov. Be gagai nĕlol paŋpaŋ siGot epĕŋas kavkav hĕn gailito.

APol ike teris alat siYesu a Tessalonika tĕtas am

¹⁷ Be ginamit, bathudud nadĕlomian, nĕboŋ nĕvanuan gail lotopĕpehun ginamito dan gamito, lugol ehum namtogĕm vi milesw, be sabĕlav. Namtorinĝ gamito, avil nĕlonamit sariŋ gamito. Len na-lĕŋon-masuŵ-hĕni-an sinamit, namtohisĭ, hisĭ, hĕn namtĕberis gamito tĕtas am.

¹⁸ Husur namtolĕŋon ke namtĕbetĕlmam van hĕn gamito, ale ginau, aPol, nohisĭ van ale nohis tĕtas hĕni am, be aSetan ipĕn gol ginamito.

¹⁹ Namtuke namteris gamito husur ke namttovatvat viri ke mĕteil gĕgat len aKristo. Namtukemkem hĕn gamito, mĕtosuŵnan nĕprais namttokade, namttoŵiv hĕni len nĕhon aMasta sidato, aYesu, nĕboŋ ĕegĕmai.

²⁰ Kitin, mĕtugol namtoŵiv hĕn gamito, namtoĕhaĕur masuŵ hĕn gamito.

3

¹ Nĕboŋ namtsatoh mai gamito, namtolĕŋon isa van van namtsalĕboi namtĕbidanĝ ĕuri am. Imaienan namtunau ke ivoi am hĕn ginau mai aSilas namrĕbitoh sĕĕonamĕru len nabĭltivile Atens.*

² Ale namrosĕvat aTimoti van hĕn gamito. ATimoti, awawa sinamĕru len nadĕlomian, eum siGot mai ginamĕru nĕboŋ namttokel ur na-kel-uri-an tovoi seKristo. Namrosĕvati hĕn ĕigol gamit mĕtĕbidanĝ am, ale hĕn ĕigol mĕtĕbelĕŋon ĕivoi am len nĕlomito nĕos nadĕlomian samito,

³ hĕn na-lĕŋon-isa-vĕsa-an mĕttokade asike ĕigol gamit ideh ĕipair dan nadĕlomian san. Husur gamit gabag, mĕtolĕboiĭ ke aGot itabtabuh len gidato hĕn datĕĕikad na-lĕŋon-isa-vĕsa-an.

⁴ Husur, nĕboŋ namttotoh mai gamito, namtukel nalĕlĕgauan danĝir mai gamito ke nĕvanuan gail dereh lemĕdas bun gidato. Ale evisi maienan suŵnan mĕttolĕboiĭ.

⁵ Imaienan, nĕboŋ nĕsalĕboi nĕĕidanĝ ĕuri am, nosĕvat aTimoti hĕn ĕeus kitev nadĕlomian samito hĕn ĕelĕboiĭ. Nunau masuŵ hĕni ke natĕmat tĕsab napĭsal ideh hĕn asike mĕttĕkad nadĕlomian len aKristo am, ale nauman namttogole hĕn mĕtĕĕikad nadĕlomian, tagĕm vi ut kĕmas.

⁶ Be aTimoti ivan, eris gamito, imadhatĕlmam, ale ikel mai ginamĕru na-kel-uri-an tovoi husur nadĕlomian mai na-lĕmas-buni-an samito. Ikele ke mĕtunau tĕlmam hĕn ginamito len nahĕhaĕuran, ale mĕtolĕŋon bun mĕtĕberis ginamito suŵnan namttolĕŋon bun namtĕberis gamito.*

* 3:1: Uman 17.15-16 * 3:6: Uman 18.5

⁷ Imaienan, bathudud nadəlomian, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito husur gamito. Naut kəmas nəvanuan gail lomədas ginamit gol namtoləŋon isa vəsa, namtoləŋon ivoi am len nəlonamito husur nadəlomian samito.

⁸ Gagai namtohaḥaṽur hən nəmauran sinamit husur mətoil gəgat len Nasuḅ.

⁹ Namtuke namtesipa masuṽ vi təban aGot tinor hən nəsa togole m̄os gamito, be nasipaan sinamit em̄idol. Namtosipa hən nakemkeman namttokade len nəhon aGot husur gamito.

¹⁰ Len nalennəyal mai nalenmariug namtusor tuṽ habat. Namtous aGot hən namtḅeris gamit tətəs, hən namtḅigol kavkav hən nəsa tom̄idol len nadəlomian samito.

¹¹ Ale aGot sidato tovi aTəmadato, mai aYesu, aMasta sidato, teṽul ḅisal hən namtḅegəm hən gamito.

¹² Nasuḅ tigol na-ləmas-buni-an samito m̄os gamit gabag mai nəvanuan ḅisi tepul səsəhov, surm̄an na-ləmas-buni-an sinamit m̄os gamito topul səsəhov.

¹³ Nasuḅ tigole hən nəlomit ḅidanḅ am lan, hən asike məḅikad nəsaan ideh len gamito, be məḅbinor kavkav len nəhon aGot, aTəmadato, nəḅoḅ aMasta sidato, aYesu ḅegəmai mai alat lotovi esan. Ganan.

4

Nəmauran togol aGot tohaḥaṽur

¹ Namtukad nahudhusoruan hən namtḅikele sal. Bathudud nadəlomian, namtukel uri tia naṽide məḅikade m̄au hən aGot ḅehəhaṽur hən nəmauran samito. Ale nəmauran samito gagai ikad naṽide galenan. Be len nahəsən Nasuḅ, aYesu, namtous gamito, namtonḅir gamit ke, mitimagenan habat am.

² Husur mətoləḅoi nakelean namttolav gail mai gamito len nahəsən Nasuḅ, aYesu.

³ Husur aGot eləŋon ke mitikad nəḅoruan san. Eləŋon ke asike mətugol naitian tosa ideh.

⁴ Eləŋon ke mitiwol hən nibemit tinor hən nəḅoruan san, hən nəvanuan gail ləḅeputsan gamito len nənauan salito.

⁵ Saləŋon ke naləŋonian hən naitian tiwol hən nibemito hum alat ləsaləḅoi aGot.

⁶ Len natenan, samtemədas nəbathudud nadəlomian ideh, husur Nasuḅ dereh tipansəm nəvanuan gail sil nəsaan galenan, hum namttokele, hum namttokel naləḅəgauan mai gamit a m̄o tia.

⁷ AGot eləŋon ke timagenan husur gai sakis gidat hən nibedat ḅiwol hən gidato taṽtaṽor, be ekis gidat hən datḅikad nəḅoruan san.

⁸ Avan ideh ðemətahun naþusanan enan, gai samətahun naþusanan sinəvanuan ŋai, be siGot toviol hən aNunun mai gamito.

⁹ Sanor hən nəb̃itos natideh husur na-ləmas-buni-an məttokele hum nəbathudud nadələmian, bathut aGot eʋusan gamit hən məttolemas bun gamit gabag.*

¹⁰ Evoi, məttolemas bun nəbathudud nadələmian p̃isi len naut a Masetonia kavkav. Naut kəmas məttoimaienan, namtudaŋ ke mətələmləmas masuʋ hən galito van am.

¹¹ Mətehişi hən mətbitoh mədau, mitigol nəsa topat len navələmit səbomito, ale um m̃os natohan samito hən navələmit səbomito, hum namttokele hən gamit tia.

¹² Mitigol timagenan hən nəmauran samit biḡol alat ləsəkad nadələmian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike mətbiḡar titideh.*

Nagəmaian siNasuḅ

¹³ Bathudud nadələmian, nuke nisor husur natsua hən mətbeləboii. Namtuke mətələboi nakitinan husur alat lotopatmari len nəmatan, hən asike mətbeḡul hən nalolosaan, suḡan alat ləsəkad nə-vatvat-viri-an ideh.

¹⁴ Husur datoləboii ke aYesu tomat, tole məhat tətəs; imagenan, datoləboii ke, alat lotokad nadələmian len aYesu nəboŋ lotopatmari len nəmatan, dereh lile məhat. Nəboŋ aYesu bəgəmai, dereh aGot tilav təlmam hən galito mai aYesu, van həni.

¹⁵ Namtukel nasoruan egai siNasuḅ mai gamito: gidato, dattomaaur sal nəboŋ aYesu bətəlmam, asike datovi məhat a m̃o len alat lotopatmari len nəmatan.

¹⁶ Husur Nasuḅ, gai dereh tevi pan dan nəmav. Dereh tikad na-kel-buni-an sua san towal habat, nadolon abiltiŋel mai nəwalan hən nətrampet siGot. Ale alat lotokad nadələmian len aKristo nəboŋ lotomat, dereh lile məhat a m̃o.

¹⁷ Beti gidat, dattomaaur sal, dattotoh, vəha-sua ŋai aGot tisabul gidato vi məhat mai galito, vi lan nəmarigw, hən datbiḡonḡon mai Nasuḅ len naməsav. Ŋa datitah tabtab mai Nasuḅ vi sutuai.†

¹⁸ Imagenan beti, len nasoruan enan, mitigol gamit gabag mətələŋon tivoi am len nəlomito.

* **4:9:** Jon 13.34 * **4:12:** Len naut egai nasoruan ta Kris eləboi biḡad namilen ideh am ke: Mitigol timagenan hən nəmauran samit biḡol alat ləsəkad nadələmian ləbeputsan gamito len nənauan salito, ale gole hən asike biḡat len avan ideh am hən bəkətkəta təban gamito. † **4:17:** Hən naves 15-17, ris 1Kor 15.51-52

5

¹ Bathudud nadəlomian, sanor hən nəb̃itos natideh husur nəboŋ o namityal hən natgalenan ləbevisi.

² Husur mətələboi buni tia ke, nəboŋ siNasuḅ dereh tegəm hum nəvanuan vənvənah togəm len mariug.*

³ Nəboŋ nəvanuan gail ləb̃ike, “Datukad natəmat, natit p̃isi ivoi, səkad natideh b̃emədas gidato,” vəha-sua ŋai namədas-masuḅ-həni-an dereh tibar galito suḡan napəŋasan hən nəpasusan togəm hən napəhaṽut totian. Ale asike, asike lugam yav dani.*

⁴ Be bathudud nadəlomian, mət̃satoḥ len nəmargobut, gol ke Nəboŋ siNasuḅ asike igol mət̃osəhoṽut hum nəvanuan vənvənah togəm len mariug.

⁵ Husur gamit p̃isi mət̃ovi anatun nam̃ial gail, anatun nalennəyal gail. Datsavi sinalenmariug, datsavi sinəmarginobut.

⁶ Imaienan, datelələgau, sadatipatmari suḡan alat lototət̃an hən Nəboŋ enan b̃evisi. Be datehulahul, datetəgau gat gidat səb̃odato.

⁷ Husur alat lotopatmari, lupatmari len mariug, mai alat lototərog, lotərog len mariug.

⁸ Avil gidato, datovi sinalennəyal, gol ke datetəgau gat gidat səb̃odato. Datimaskətkəta gol nəlodato len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an, suḡan nasoltia tokol nametəlai len nəmabun hən b̃ipat gol naṽiyesyes. Datimaskətkəta gol nənauan sidato len nə-vatvat-viri-an hən nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, suḡan nasoltia toriŋ nabəhad nametəlai hən b̃ipat gol nəkadun.*

⁹ Husur aGot sət̃abtabuh len gidato hən datb̃ipanis len nab̃ilitol paŋpaŋ san. Ao, itabtabuh len gidato hən datb̃ikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sidato len aMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁰ AYesu imat m̃os gidato hən datb̃itoh b̃onb̃on maii vi sutuai, naut kəmas datb̃ipatmari len nəmatan o datb̃ilele sal len nəmauran nəboŋ b̃etəlmam.

¹¹ Imaienan, mitigol mət̃eləŋon tivoi am len nəlomit gabag, mitigol gamit gabag mitidaŋ am, hum mət̃togolgole gagai.

Nakelean naməkot

¹² Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur alat lotoum todaŋ təban gamito, lotoil a m̃o hən gamito len naṽide siNasuḅ, lotokel nalələgauan hən gamito hən asike mət̃b̃isa. Namtous gamit hən mət̃beputsan galit len nənauan samito.

¹³ Husur nauman salito, len na-ləmas-buni-an samito, mət̃eputsan galito len nənauan samito. Mititoh mət̃au, samtibal mai gamit gabag.

* 5:2: Mat 24.43; Luk 12.39; 2Pit 3.10

* 5:3: Jer 6.14, 8.11

* 5:8: Isa 59.17

¹⁴ Namtonjir gamit ke mitikel nalələgauan mai nəvanuan petəmas gail hən ləbeum; alat ləsəkad na-il-ḅuri-an, mətesusupah mai galit hən ləbidaŋ am; mətəvi tarhət silat ləsədaŋ; len nə-daŋ-ḅuri-an mititoh mədau mai nəvanuan p̄isi.

¹⁵ Samtigol tisa təlmam hən avan ideh togol tosa hən gamito. Be akis hisi hən mət̄bivoi hən gamit gabag mai nəvanuan gail p̄isi am.

¹⁶ Akis mətəpul hən nakemkeman.

¹⁷ Mitisor tuṽ tabtab, nanonjan teḅuer.

¹⁸ Naut kəmas natideh tovisi, sipa vi təban aGot həni, husur enan evi naləḅonian siGot m̄os gamito bathut mət̄tovi seKristo, aYesu.

¹⁹ Samtipon gol aNunun aGot hum mət̄tokabut gol nəhab hən ḅimat.*

²⁰ Samtemətahun nakelean hən napisulan siGot hum ləsavi natideh.

²¹ Be mətəbunus kitev natit p̄isi ke imabe. Mətetəgau gat lotovoi.

²² Be bulatut dan natideh tosa.

²³ AGot, toviol hən natəḅmat mai gamito, tigol mətəgəm vi esan kavkav. AGot tigol nanunumito, nəlomito mai nibemito kavkav, linor len nəhon, nəsaan teḅuer, van vəbar nagəmaian siMasta sidato, aYesu Kristo.

²⁴ AGot tokis gamito, mətələboi mət̄berin̄ nəlomit lan ke dereh tigol natgalenan.

²⁵ Bathudud nadələomian, sor tuṽ m̄os ginamito.

²⁶ Len naveveuan, mətəsuḅ nətərhon nəbathudud nadələomian p̄isi hən mət̄bikel na-ke-ivoi-an sagw mai galito.

²⁷ Len nahəsən Nasuḅ, nukele hən gamito ke, mətəṽurun̄ naləbulat napisulan egai van hən galit p̄isi len nəbathudud nadələomian.

²⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo teviol kəmas hən navoian mai gamito.

* **5:19:** Namilen ke samtigol ke aNunun aGot saləboi beum am, be mitidaḅ hən beum husur naləḅonian siGot.

2 Tessalonika

Nalobulat napolisulan na-və^{ha}-ru-an aPol totesi van hən alat a Tessalonika

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APol itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai alat siYesu len naut a Tessalonika ke leum tidan siYesu van vəbar natəlmaman san. Ikel naləlaguan mai galito ke salesəsəlonj hən ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat egai mōs ase?

Nalobulat egai evi napolisulan aPol totesi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika.

APol itos nalobulat egai n̄ais mai len naut a be?

APol itosi pəpadan hən nasihau A.D. 52 nəboj totoh len naut a Korint.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Nasipaan mai na-sor-tuṽ-an ke aGot dereh tisaḅ məttonor hən nəsə toutaut həni mōs gamito (1.3-12)

3) Mətedəlom tabtab hən naḅusanan sinamito. Samtinau masuṽ hən napolisulan ideh toke Nəboj siNasuḅ togəm tia, nəlomit satetuhathuh həni (2.1-17)

4) Mitisor tuṽ ke tisoḅur am ledəlom napolisulan husur Nasuḅ aYesu. Mətoləboi mətbeil gəgat len Nasuḅ. Dereh tihavhav gol gamito dan atenan tosa vəsa (3.1-5)

5) Namtukele hən gamit ke, mətəbulatut dan nəbathudud nadəlomian ideh tomətahun nauman (3.6-15)

6) Nə-maris-kotovi-an (3.16-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau aPol mai aSilas mai aTimoti, namtutos nalobulat napolisulan egai.* Namtutosi van hən alat siYesu len naut a Tessalonika, gamit məttovi siGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo.

² AGot aTəmadato mai Nasuḅ aYesu Kristo areviol kəmas hən navoian mai gamito, mai arigol nəlomit tikad natəmāt tabtab!

Nasipaan

³ Bathudud nadəlomian, namtimassipa akis vi təban aGot mōs gamito. Inor hən namtḅesipa vi təban husur nadəlomian samit evivi məhat masuṽ, mai na-ləmas-buni-an samit v̄isusua van hən gamit gabag, etibtibau am.

⁴ Imaienan namtusor patpat gamit məhat van hən alat siYesu lotolotu hən aGot len naut tiltile gail. Namtukel mai

* **1:1:** 1Tes 1.1. Len nasoruan ta Kris ike Silvanus, sake Silas, be evi naulun̄an sua n̄ai.

galito ke mætoil gægat mai mætudaŋ len nadəlomian samito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədas tabtab hən gamito, gol naləŋon-isa-vəsa-an len gamito.

Naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an samito namtuke mətələŋon tivoi am len nəlomito

⁵⁻⁶ Be len natgalenan aGot dereh tigol nanoran san tiŋarŋar, husur dereh tigol gamit mitinor hən mətbitoh len natohan pipihəbələn məttoləŋon tosa vəsa mōsi. Ale len nanoran san, dereh aGot tipansem alat lotomədas bun gamito.

⁷ Ale gamit məttoləŋon tosa vəsa husur lotomədas bun gamito, aGot dereh tigol mitiŋavŋav mai ginamito, len nəboŋ Nasuḅ, aYesu bəgəm len nəmav. Dereh tegəm mai aŋel san gail lotodaŋ

⁸ mai nəhab towunwun, hən ḅilav nəpanismen mai alat ləsaləboi aGot mai alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi husur aMasta sidato, aYesu tokele.*

⁹ Dereh lipanis hən na-mədas-buni-an topat vi sutuai. Nəpanismen enan dereh tēpəpəhun galit vi tut dan Nasuḅ mai nəyalyalan hən nədaŋan san vi sutuai.*

¹⁰ Nasuḅ aYesu dereh tigol natenan nəboŋ bəgəmai, hən nəvanuan san gail ləḅisal suh nəyalyalan san mai alat lotoriŋ nəlolit lan tia ləḅimarŋmaŋ lan. Ale len nəboŋ enan gamit am mətēputsan nahəsən ei, husur mətodəlom nəsa namttokel koti husuri.

¹¹ Imaienan namtusor tuṽ tabtab mōs gamito ke aGot sidato dereh tisaḅ səhoti ke, mətunor hən nəmauran gai tokis gamit mōsi. Namtusor tuṽ ke len nədaŋan san, aGot dereh tigol naləŋonian samit piŋi hən navoian, mai natit piŋi məttoŋole len nadəlomian samito, liṽan hən navite.

¹² Namtusor tuṽ magenan hən nəvanuan piŋi ləḅēputsan nahəsən aMasta sidato, aYesu, hən nəsa togole len nəmauran samito, mai hən aYesu bēputsan gamito. Natgalen dereh lev-isi len navoian, aGot sidato mai Nasuḅ aYesu Kristo, artoviol kəmas həni.

2

Naulumian tomətahun nalo

¹ Bathudud nadəlomian, namtuke namtisor husur nagəman siMasta sidato, aYesu Kristo, nəboŋ aGot ḅigol datḅiḅonḅon hən datḅitoh mai aYesu.* Namtoŋir gamit ke,

² samtədədarŋabu hən na-kel-uri-an ideh toke Nasuḅ totəlmam tia. Samtinau tuhatuh həni, samtesəhoṽut len alat lotogəras ke na-kel-uri-an enan evi na-kel-vəhoti-an togəm len

* 1:8: Isa 66.15 * 1:9: Isa 2.10, 19, 21 * 2:1: 1Tes 4.15-17

aNunun aGot, o evi nasoruan ideh o nalobulat napisulan lotoke namttotosi, samtedelomi.

³ Avan ideh sategaras gamito len natideh. Husur Nəboŋ siNasuḅ asike egəmai van vəbar nəboŋ nəvanuan bisobur bipair dan aGot, ḅal maii. Beti dereh aGot tevəhot Nauluñan tomətahun nalo*, aGot bigol ḅimasig buni hum tosor utaut həni sutuai tia.

⁴ Dereh atenan tipatpat gai məhat, tivi enemi hən natideh nəvanuan gail lotolotu həni o lotokisi hən aGot. Dereh tebətah len naim siGot, tikel uri ke gai səḅon tovi Got.*

⁵ Nəboŋ nototoh sal mai gamito nukel tabtab hən natgale-nan mai gamit tia. Mətsənuu gati a?

⁶ Ale mətoləboi tia ke ikad natsua toil gol atenan gagai. Ale eil gole hən aGot ḅevəhoti len nəboŋ aGot tolekis həni.

⁷ Husur nədaŋan toke nalo asike evi natideh, eum tia be esusuah. Be gai toil gole, dereh tigole van vəbar nəboŋ aGot ḅilav kuvi dan nauman hən na-il-gole-an.

⁸ Len nəboŋ enan ŋai aGot dereh tevəhot Nauluñan tomətahun nalo. Ale nəboŋ Nasuḅ aYesu ḅegəmai, dereh tevuv bun nəmauran sitenan hən ḅimasig. Ale aYesu dereh tigol nədaŋan sitenan teḅuer len namənas hən nagəmaian san.*

⁹ Nauluñan tomətahun nalo dereh tegəm len nədaŋan siSetan. Ale dereh tigol namerikel nagəgərasan mai natit nagəgərasan gail am, nəvanuan gail ləḅiḅaŋ lan, gol ləḅinau ke tovi nədaŋan siGot.*

¹⁰ Ale dereh tigol natit gail pisi sanor togəras alat lotoyar len naḅisal tovi lan nəmasigan. Eləboi ḅegəras galito husur lomətahun nakitinan, ləsaləmas bun nakitinan enan toləboi ḅilav kuv galit dan nəmasigan.

¹¹ Husur lotolekis hən naḅisal enan, aGot dereh tesəvat nə-nau-suluvi-an todaŋ van hən galito, hən ləḅedəlom nagərasian galen pisi.

¹² Imaianan, dereh aGot teriŋi hən ləḅipanis husur ləsadəlom nakitinan be lohəhaḅur hən nəsaan lotogole.

Il gəgat!

¹³ Bathudud nadəlomian, Nasuḅ toləmas bun gamit pisi, ivoi hən namṭbike sipa vi təban aGot mōs gamit akis. Husur len natubatan aGot ilekis hən gamito† hən ḅilav kuv gamit dan nəpanismen. Len nauman seNunun togol məttovi esan səḅon, mai len nadəlomian hən nakitinan məttokade, aGot ilav kuv gamit dan nəpanismen enan.

* 2:3: Natosian galevis ta sutuai luke *Nauluman hən nəsaan*. * 2:4: Dan 11.36;

Eze 28.2 * 2:8: Isa 11.4 * 2:9: Mat 24.24 † 2:13: Natosian galevis ta sutuai luke *husur aGot ilekis hən gamito hum məttovi navit nametə kav san gail*.

¹⁴ Nəboŋ namttokel na-kel-uri-an tovoi mai gamito, aGot ekis gamit hən ħilav kuv gamito, hən mət̃bikad nahudhut nəyalalan siMasta sidato, aYesu Kristo.

¹⁵ Imaienan bathudud nadəlomian, məteil gəgat, təgau gat naḗusanan namttokel mai gamito mai namttotosi van hən gamito.

¹⁶ AMasta sidato, aYesu Kristo mai aGot aTəmadato aroləmas bun gidato ale len navoian artoviol kəmas həni, arugol datoləŋon ivoi am len nəlodato vi sutuai mai aroviol hən nəvatvat-viri-an tovoi mai gidato.

¹⁷ Gəlaru arigol məteləŋon tivoi am len nəlomito, arigol mitidaŋ am məs natit ḗisi tovoi mət̃bigole mai mət̃bikele.

3

Sor tuṽ məs ginamito

¹ Bathudud nadəlomian, len nə-maris-kotovi-an nikel natsual am: mitisor tuṽ məs ginamito. Sor tuṽ ke nasoruan siNasuḅ tiperŋan naut ḗisi tutut, nəvanuan gail lisal suhi len naut ḗisi ħevi lan suḗan məttogole nəboŋ tobar gamito.

² Sor tuṽ am ke aGot tilav kuv ginamit dan navəlan alat ləsanor mai alat lotosa vəsa, husur savi nəvanuan gail ḗisi lotokad nadəlomian.

³ Be Nasuḅ, gamit mətoləboi mət̃berinŋ gat nəlomit lan, gai dereh tigol mitidaŋ am mai tekətkəta gol gamito dan atenan tosa vəsa tovi təmat.*

⁴ Len Nasuḅ namtoləboi buni ke gagai mətugol nəsa namt-tokele todaŋ mai gamito, mai dereh mitigol timaienan tabtab.

⁵ Nasuḅ tiwol tabtab hən nəlomito, len naḗisal hən naləmas-buni-an siGot, mai nə-daŋ-ḗuri-an hən na-toh-mədau-an seKristo.

Samtivekan

⁶ Bathudud nadəlomian, namtukel idaŋ mai gamit ke, len nahəsan aMasta sidato, aYesu Kristo, mətebulatut dan nəvanuan nadəlomian ideh tovekan, saum husur naḗusanan namttolavi mai galito.*

⁷ Bathut gamit mətoləboii ke mitimasgol tətəṽ hən ginamito: ginamit namtutoh mai gamito be namtsavekan boŋ ideh.

⁸ Namtoṽur nəhanian ḗisi namttohani, namtsaus gamit ideh hən naviolan hən nəhanian. Ao namtoum idaŋ len nalennəyal mai nalenmariug hən asike namt̃bihan nəvat samit ideh.*

* **3:3:** Isa 49.7; Mat 6.13; Jon 17.15 * **3:6:** Natosian galevis ta sutuai luke *gamito*.

* **3:8:** Efe 4.28; 1Tes 2.9

⁹ Namtukad nedaŋan hən na-il-a-m̃o-an hən namtbeus gamit hən mətbevəŋan ginamito, be namtsagole husur namtuke namttogol naŋide sua tonor hən mətbigol tətoṽ həni.

¹⁰ Nəboŋ namttotoh mai gamito, namtokəmaiegai mai gamit ke, “Avan ideh asike beum, satihan.”*

¹¹ Namtokəmaienan husur namtosəsəlon həni ke gamit galevis luyekan. Ləsaum be losul hən nahunusulito taŋtaŋor.

¹² Namtukele idaŋ mai galito ke, len nahəsən Nasub, aYesu Kristo, limastoh mədau, um m̃os nəhanian halit gabag.

¹³ Be gamit, bathudud nadəlomian, navoian məttoogle, mitigol tabtab həni naut kəmas nəlomit bisa husuri.

¹⁴ Avan ideh asike bigol nəsa namttokele len nalobulat napisulan egai, mətəkəta ləboii. Ale mətəbulatut dani hən nahurun bisa.

¹⁵ Samtinau hum tovi enemi, be kel nalələgauan maii hum tovi wawa samit len nadəlomian.

Nə-maris-kotovi-an

¹⁶ Nasub hən natəmat teviol tabtab hən natəmat mai gamito len naŋisal p̃isi. Nasub titoh mai gamit p̃isi.

¹⁷ Ginau, aPol, nutos na-ke-ivoi-an egai len navəlagw səbogw, hum nototosi len nalobulat napisulan p̃isi hən mətbeləboii ke tovi ginau nototos nalobulat.

¹⁸ AMasta sidato, aYesu Kristo m̃au, teviol kəmas hən navoian mai gamit p̃isi.

* **3:10:** 1Tes 3.4, 4.11

1 Timoti

Naloʻbulat napisulan na-vəha-sual-an aPol totosi van hən aTimoti

Ase itos naloʻbulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

Naloʻbulat napisulan egai ikel mai aTimoti napısal hən behusuri hən bigol nauman totibau san.

APol itosi van hən ase?

APol itos naloʻbulat napisulan egai van hən nəmantuhmar sua tovi tarhət san len nauman, nahəsən aTimoti.

APol itos naloʻbulat napisulan egai ɳais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaɳ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboɳ totoh len naut a Masetonia.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti (1.1-2)

2) Napısanən husur alat siYesu mai alat lotoil a ɳo silat siYesu (1.3-3.13)

3) Nəmauran seTimoti timasvısan nanoran (3.14-4.5)

4) Nəvanuan gail limasləboi læberis nəvide seTimoti hən læbigol husuri (4.6-6.21)

Na-ke-ivoi-an van hən aTimoti

¹ Ginau, aPol, nutos naloʻbulat napisulan egai. Novi ahai pıspısul sua siYesu Kristo bathut nakelean siGot, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, mai aYesu Kristo tovi nə-vatvat-viri-an sidato.

² Nutos napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, gotovi anatugw kitin len nadələmian.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titanıs gaiug, mai gai tigol nələm tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

Nauman seTimoti len naut a Efesus

³ Hum notokele mai gaiug, notonır gaiug nəboɳ notovi Masetonia ke, gitoh tin a Efesus* hən gəbikai tas galito, (alatenan dartoləboi galito), hən ke salevısan napısanən gəgəras am.

⁴ Kel pıli van hən galit ke salinau masuv hən nəbəl sakitin, salihol kəmas husur nəbathuyah seJu gail husur nəbathuyah galenan ləsavi natideh. Natgalenan lugol ke lunau sobuer həni ɳai be ləsagol nənauan sivan ideh hən behusur nauman siGot tovi len nadələmian.

* 1:2: Uman 16.1 * 1:3: Efesus: 2Kor 1.8; Masetonia: 2Kor 1.16

5 Nokəmaienan hən datbēpusan mōs na-ləmas-buni-an togəm len nəlön toveveu mai tomasil buni, mai nadəlomian, nagərasian tobuer.

6 Galevis luyar, lusab dan naṗisal enan, lupair van hən naholan kəmas.

7 Luke ləbēgəm vi hai pusan hən nalo siMoses, ris lototətan hən nəsa lotokele mai lotətan hən nəsa lotosor taltal ke tokitin.

8 Be datoləboii ke nalo ivoi, avan ideh bəhusur bīnor hən naləḡonian siGot.

9 Datoləboii am ke nalo savi hən alat lotonor, avil ipat mōs alat lotomətahuni mai alat ləsahusuri. Ipat mōs alat ləsaləboi aGot mai alat lotosa. Ipat mōs alat ləsalotlotu hən aGot mai alat ləsəkad nadəlomian. Ipat mōs alat lotogol atəmalit o analit lotomat mai alat lotogol avan ideh am lotomat.

10 Ipat mōs alat lotogol naitian tosa, naulumān togol naitian mai naulumān, napəhaṽut togol naitian mai napəhaṽut, alat lotovənoh nəvanuan hən bēpūr həni surmān naslev, nəvanuan nalibliboḡan gail, alat lotoliboḡ len nakotan mai avan ideh am, nəmauran san sahusur naṗusanan tokitin.

11 Ale, naṗusanan tokitin inor hən na-kel-uri-an tovoi hən aGot namənas toyalyal sidato, gai tokel mai ginau tia ke numaskel uri.

Navoian siNasub topat len aPol

12 Nosipa vi təban aYesu Kristo, aMasta sidato, tolav nədaḡan mai ginau, husur len nənauan san nudaḡ lan, ale gai eriḡ ginau len nauman san.

13 Naut kəmas a mō nukel ke aYesu savi a Kristo aGot totabtabuh lan, mai nomədas tabtab hən alat lotohusur aYesu, mai novi nəvanuan napesəvaran;* aGot, nəlön itaḡis ginau husur notətan hən nəsa notogole mai nəsekad nadəlomian.

14 Len na-voi-masuṽ-an san, aMasta sidato erubət nəsaan sagw dan ginau, ale eviol masuṽ hən nadəlomian mai naləmas-buni-an topat len aKristo aYesu, mai ginau.

15 Nasoran egai evi nakitinan ale inor hən nəvanuan p̄isi ləbədəlom buni, ke; aKristo aYesu egəm vi lan navile a pan hən b̄ilav kuv alat lotosa dan nəsaan salito, be ginau nusa vəsa səhor galit p̄isi.

16 Avil naut kəmas nusa maienan, aGot sagol nəpanismen tonor hən ginau, be nəlön itaḡis ginau. Imaienan hən ke, len ginau notosa səhor galit p̄isi, na-toh-mədau-an tobəlav siYesu Kristo b̄iparpar. Igole hən ke alat ləb̄ikad nadəlomian lan, ləb̄ikad nəmauran vi situai, dereh leləboi ləb̄eris nəyalyalan san len nəsa togole len ginau.

* 1:13: Uman 8.3, 9.4-5

17 Imaienan, nəvanuan p̄isi limasputsan nahəsan aGot mai kel ur natit p̄isi toyalyal, gai togole. Evi Nakiŋ vi sutuai, itoh vi sutuai, nəvanuan p̄isi lodədas ləberisi mai gai səbōn ŋai evi aGot! Ganan.

18 Timoti, anatumgw, nulav nakelean egai todaŋ mai gaiug, tonor hən na-pəhav-utaut-an gail husur gaiug a m̄o, hən gəbələŋon b̄ivoi am len nəloṃ hən gəbiḅal len nəbalan tovoi.

19 Hən gəb̄imaienan, gimastəgau gat nadəlomian, nəloṃ timasmasil. Hum gotoləboii, galevis lomətahun natgalenan, ŋa nadəlomian salit ibat, imaḅurḅur.

20 Galit eru arovi aHimeneus mai aAleksada, notolav gəlaru len navəlan aSetan hən arḅeləboii ke saarisor tas aGot am.†

2

Nalotuan timabe?

1 Nusor mai gaiug, noləŋon masuṽ ke gigol naŋirian, na-sor-tuṽ-an, gisor mai aGot m̄os nəvanuan tile gail, ale gigol nasipaan m̄os nəvanuan p̄isi.

2 Gigol timaienan m̄os nakiŋ gail mai alat lotoil a m̄o, hən datḅitoh mədaul len natəmat, mai len naḅoruan siGot, mai len nənauan tovoi, nənauan tonor.

3 Na-sor-tuṽ-an tomaienan ivoi, igol aGot ehəhaṽur, aGot tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

4 Bathut eləŋon ke nəvanuan p̄isi limakuv dan nəsaan salito* mai legəm hən naləboian hən nakitinan.

5 Husur ikad aGot tosua ŋai, mai ikad gai tosua ŋai, toləboi b̄esəhar nəvanuan gail van hən aGot, naulum̄an, aKristo aYesu.

6 Gai eviol hən gai gabag hən b̄isar gel nəkabut hən nəsaan tobaŋis gat nəvanuan p̄isi.* Nəboŋ togol natenan evəhot naləŋonian siGot len nəboŋ tonor həni.

7 Imagenan aGot itabtabuh len ginau hən nəb̄egəm vi vanuan kaikai mai ahai pispisul sua, (nukel nakitinan; nəsalibōŋ), itabtabuh len ginau hən nəb̄egəm vi ahai p̄usan silat ləsavi Ju, hən nəb̄ep̄usan hən nadəlomian mai nakitinan.*

8 Ŋa noləŋon ke alalum̄an len naut p̄isi limasnor masuṽ, hən ləḅeləboi ləḅisar hən navəlalit gail vi məhat len na-sor-tuṽ-an, nəlol paŋpaŋ mai na-sor-ḅalḅal-an teḅuer.*

9 Be alatpəhaṽut limabe? Noləŋon ke alatpəhaṽut lesun nahurabat tonor, tovoi len nəhōn nəvanuan p̄isi, tosusuan nibelit, sagol alalum̄an hən ləḅeləŋon galito. Saleṽir navurulit o riŋ nagol o nanesnes o sun nahurabat nəvat han totibau.*

† 1:20: 1Kor 5.5; Himeneus: 2Tim 2.17; Aleksada: 2Tim 4.14 * 2:4: Eze 18.23

* 2:6: Mat 20.28 * 2:7: 2Tim 1.11 * 2:8: Exo 9.29; 1Ki 8.22 * 2:9: 1Pit 3.3

10 Avil ivoi hæn læbevêhas galit hæn nagolean gail lotovoi, lotonor hæn latpêhævut lotokel ke lotokad naboruan siGot.

11 Apêhævut ideh timassêsêlonj husur nasoruan siGot hæn bêlêboii, toh mêdau, riŋ galit len navêlan alat lotopûspûsan.

12 Nêsêdam hæn napêhævut ideh hæn bêpûsan. Sateil a mō hæn naulumian ideh, mai aulumian satitoh len navêlan, be apêhævut timasmêdau.

13 Husur aGot igol aAtam, beti aIv.

14 Mai savi aAtam todêlom naliborjan; avil napêhævut, bathut edêlom naliborjan, gai egêm vi vanuan nêsaan sua.*

15 Avil alatpêhævut, lêbitoh len nadêlomian mai na-lêmas-buni-an mai lêbêhusur masuŵ hæn napîsal siGot len navide tovoi len nêhon nêvanuan gail, dereh limakuv dan nêsaan salito len nêpasusan salito.

3

Alat lotoil a mō mai natikon gail

1 Egai bogai nakelean nakitinan sua: “Avan ideh bêlêjon bêgêm vi vanuan na-il-a-mō-an sua hæn alat siYesu, elêjon nauman sua tovoi.”

2 Nêvanuan na-il-a-mō-an imaiegai tia ke: ikad naboruan tonor ŋai len nêhon nêvanuan gail, etêgau gat nêmauran nêlahan tokade mai asoan tosua ŋai, sagol têmêhav hæn natideh, etêgau gat nêlon gabag, ikad nênauan tovoi. Ehêhævur hæn nametbôs gail lêbêbis lohoim san ale kêtkêta têban galito. Ikad namitisau hæn napûsan.

3 Satêrog, sagol nasênanahan be ikad navide tomêdmêdau, savitvîtuh mai salêjon masuŵ hæn nêvat.

4 Iwol hæn nêbathudud san ivoi, hæn anatun gail lêbesêsêlonj husuri, gol nêsa tokele len nahêhævuran.

5 (Avan ideh asike bêlêboi biwol hæn nêbathudud san, gai tekêtkêta têban alat siGot mabe?)

6 Savi avan sua tomadhapair van hæn aGot. Bimagenan, hum ma biapatpat gai mêhat ale aGot tipansêm gai hum natêmat.

7 Len nênauan silat lêsêkad nadêlomian, ikad naboruan tovoi hæn asike nahurun bisa len nêholito mai asike bîteh len nêhai tata setêmat.*

8 Natikon gail am lumaiegai tia ke: lunor len nênauan sinêvanuan gail, lêsasumian nahit togêgel hæn gai, lêsatêrog, lêsâlêjon masuŵ hæn natit lotogêgêras hæn lêbîkade.

9 Len nêlolit toparpar lotêgau gat nakitinan hæn nadêlomian aGot tovêhoti.

* 2:14: Hæn naves 13-14, ris Gen 2.7, 21-22, 3.1-6
1.6-9

* 3:7: Hæn naves 2-7, ris Tit

¹⁰ Hən gəb̃itabtabuh len avan ideh hum natikon, gimasbunus ləboi galit bai, beti avan ideh asike b̃isab̃ natideh tosa len galito, riŋ galito hən ləb̃ekətkəta təban nəvanuan gail hum natikon gail.

¹¹ Imagenan, nəbareab salit lumaiegai tia ke: lukad nəboruan tovoi len nəhon nəvanuan gail, ləsasor mēdas nəboruan sivan ideh, ləsagol tēməhav hən natideh, lutah mai aGot len natit p̃isi lotogolgole.

¹² Hum notokele husur natikon gail, lumaiegai tia ke: lotəgau gat nəlahan lotokade mai asoalit tosua ŋai, luwol hən anatulit gail ivoi mai alat lototoh len naim salito.*

¹³ Husur alat lotokətkəta təban nəvanuan gail tovoi, hum natikon gail, dereh legəm vi vanuan tonor masuŋ len nənauan sinəvanuan gail, ale leil gəgat tidan len nadələmian len aKristo aYesu.

Nakitinan hən nadələmian sidato

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh negəm hən gaiug. Be nutos nakelean galegai van hən gaiug hən ke,

¹⁵ nəbēdēdas nəbēgəm tutut, gaiug geləboi naŋide, nəvanuan gail limaskade len nəbathudud siGot. Nəbathudud enan evi alat siYesu, siGot tovi nəkadun nəmauran, lotovi narivbet mai nəpaudesen hən nakitinan.

¹⁶ Səkad nə-lon-uri-an. Datuŋan len nəbathukitinan dattokad nadələmian lan. AGot evəhoti maiegai ke:

Gai evisi tia, ikad niben nəvanuan,

aNunun eŋusan səhoti ke inor,*

aŋel gail loriŋ,

nəvanuan nadələmian lukel uri mai naluŋoh gail len naut totiltile,*

len navile a pan kavkav nəvanuan gail lukad nadələmian lan, ale aGot ilavi vi məhat vi lan namənas.

4

Nalələgauan husur ahai p̃usan gəgəras gail

¹ ANunun aGot ikele imasil ke len nəboŋ gail ləbēgəmai nəvanuan galevis dereh lerin gəb̃ulan nadələmian len aKristo balai, ale lerin nəlolit len nanunun gəgəras gail mai naŋusanan setəmat gail.

² Naŋusanan tomagenan egəm len nəvanuan nağəgərasan gail lotolibliboŋ, nəlolit etətan hən nəsa tovoi o nəsa tosa suŋan natələi topud togol nəlolit totabtabu.

* 3:12: 1Tim 3.2 * 3:16: Rom 1.4; Jon 1.14 * 3:16: Kol 1.23

³ Dereh likai tas nələhan ale likai tas nəhanan hən nəhanian galevis: nəhanian aGot togole mōs nəhanan hən nasipaan mōs alat lotokad nadələmian mai lotoləboi nakitinan ləbihani.

⁴ Bathut natit p̄isi aGot togole ivoi, ale datbilavi len nasi-paan, sadatemətahun natideh.*

⁵ Husur nasoruan siGot mai na-sor-tuŵ-an igole iveveu, igole ivoi.

⁶ Timoti, gəbəkəmaienan mai nəbathudud nadələmian, dereh gevi nəvanuan nauman tovoi siYesu Kristo, aGot tohis gaiug len nasoruan hən nadələmian mai hən naṣusanan tovoi goto-hushusuri tia.

⁷ Wake gemətahun nəbōl gail ta sutuai ləsakitin mai nəbōl taŵtaŵor gail ale geutaut hən gaiug gabag akis hən gəbikad naḃoruan siGot tabtab.

⁸ Husur na-utaut-həni-an hən niben ivoi kəkereh, avil nəkadean hən naḃoruan siGot ivoi mōs natit p̄isi. Ivoy hən na-vi-tarhəte-an hən nəmauran ta daməŋai mai hən nəmauran vi sutuai.

⁹ Nasoran enan ekitin, goləboi gəberin nələm lan, ale inor hən gəbedələmi bathut nasoruan ekitin.

¹⁰ Natenan māu datohisi, datoum todaŋ mōsi, bathut datorin nə-vatvat-viri-an sidato len aGot tovi nəkadun nəmauran, toləboi bilav kuv nəvanuan p̄isi dan nəsaan salito. Be nəvanuan nadələmian gail? Nukele mai gaiug, Timoti, ilav kuv galit dan nəsaan salit tia.

¹¹ Gikele tidan mai geṣusan hən natgalenan.

¹² Avan ideh satinau ke gaiug gotovi ut kəmas husur gotovi nəmantuhmar, be gigol naŵide tovoi hən alat lotokad nadələmian ləberisi, ləbigol tətəŵ həni, gigol naŵide tomaienən len nasoran, nagolean, na-ləmas-buni-an, nadələmian mai naveveuan sam̄.

¹³ Geŵurun akis hən natosian siGot len nəhon nəvanuan nadələmian gail, kel namilen mai ṣusan həni vir nagəmaian sagw.*

¹⁴ Sagerin naviolan gotokade tipat kəmas, naviolan aGot toviol həni len na-pəhav-utaut-həni-an, nəboŋ alat lotokətkəta təban alat siYesu lotorin navələlit len gaiug.

¹⁵ Nələm tidan akis len nagolgolean hən natgalegai, hən nəvanuan p̄isi ləberis ləboii ke nauman sam̄ ivoy am tabtab.

¹⁶ Gelələgau hən gaiug, kətkəta gol naṣusanan sam̄ hən binor, his tabtab həni. Gəbigole, dereh aGot tilav kuv gaiug mai alat lotosəsələn hən gaiug dan nəsaan samito.

* **4:4:** Gen 1.31; Mat 15.11; Mak 7.19; Rom 14.6, 14-18 * **4:13:** Luk 4.16-21

5

Nəbatunau pəhaʋut gail, aelta gail, naslev gail

1 Timoti, sagesivoh len ahaʋut ideh, nədañ han tosəhor ehañ, be nəboŋ gəb̃igole b̃inor, gisor malum̃lum̃ maii sum̃an tovi atəmañ.* Sor mai alalum̃an, nədañ halit səbar ehañ, sum̃an lotovi aʋañ gail.

2 Sor mai abareab gail sum̃an lotovi anañ gail, ale len naveveuan, sor mai alatpəhaʋut, nədañ halit səbar ehañ, sum̃an lotovi aʋavinem̃ gail.

3 Gevi tarhət sinəbatunau pəhaʋut lotom̃idol lotovi batunau kitin, ləsəkad nəvanuan na-vi-tarhəte-an ideh.

4 Be nəbatunau ideh b̃ikad anatun gail o aməhaibən gail, galit m̃au leləboii ke limaskətkəta təban nəbathudud salito hən ləb̃isar gel nəkabut sinana mai tata salito artohis galito. Ləb̃ehusur naʋide tomaienən, aGot ehəhaʋur həni.

5 Nəbatunau kitin tom̃idol, nəbathudud san tob̃uer, gai erin nəlon len aGot, ale igol tabtab hən naŋirian van hən aGot mai na-sor-tuʋ-an m̃os na-vi-tarhəte-an len nalennəyal mai nalenmariug.

6 Be nəbatunau ideh tohusur nəmauran hən naləŋonian san səb̃on ŋai, alitenan imat, naut kəmas ke tomaur sal.

7 Gikel nakelean galen lotodaŋ mai alat siYesu hən ləb̃ikad nəboruan tonor ŋai, hən avan ideh asike b̃ike lotosa.

8 Be avan ideh asike b̃ekətkəta təban amahean gail, asike b̃ekətkəta təban nəbathudud san, b̃imagenən, gai emətahun nadəlomian len aKristo, ipair dan nadəlomian enən, ale isa səhor alat ləsəkad nadəlomian.

9 Nəboŋ gəb̃itos gat nəbatunau kitin gail, gitos gat nəbatunau pəhaʋut ideh, nədañ han tosəhor 60. Hən gəb̃itos gati, imagegai tia ke: etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ŋai,

10 nəmauran san ikad naʋide mai nagolean tovoi. Nəvanuan gail loləboi ləb̃ikel ur naʋide tovoi san: hum tohis anatun gail tovoi; tohəhaʋur hən b̃ekətkəta təban nametb̃os gail lohoim san; tokətkəta təban alat siYesu hum gai tovi naut kəmas; tovi tarhət silat lotoləŋon tosa, len natit p̃isi todaŋ len nagolean tovoi totiltile. Tos gat nəbatunau tomaienən hən alat siYesu ləb̃evi tarhət san.

11 Avil sagitos gat nəbatunau ideh, nədañ han səbar 60 sal. Husur nəlon tosəhsəhob hən naulum̃an igol ke eləŋon b̃itoh maii, naut kəmas aKristo, ike tilah.

12 Imaienən, dereh aGot tisaḅ alitenan ke tosa bathut ke toriŋ gaḅulan na-kel-gati-an nametəkav gai tokele a m̃o.

* 5:1: Lev 19.32

¹³ Sual am, dereh alitenan tegəm petəmas, tiyar husur naim gail, ale savi petəmas ŋai, be tepəpat soruan, tesulsul len nəsa savi esan, ale dereh tisorsor husur nəsa sanor hən bisor husuri.

¹⁴ Imaienan, nuke nəbatunau galenan lilah, lipasus, liwol hən nəbathudud salito, gol ke aenemi edədas ləbisor mədas nahəsadato.

¹⁵ Husur alitenan galevis lupal sob tia hən ləbēhusur aSetan.

¹⁶ Napəhaʋut nadəlomian ideh bīkad nəbatunau gail len nəbathudud san, tevi tarhət salito. Sanor hən alat siYesu ləbəkətkəta təban galito. Bimaienan, alat siYesu loləboi ləbevi tarhət sinəbatunau tin gail lotopar vi-tarhəte-an.

¹⁷ Aelta ideh toil a mō hən alat siYesu, beil a mō bivoi, inor ke loputsani len nənauan salito, loʋuri inor. Timaienan hən aelta toʋusan mai tokel ur nasoruan siGot.

¹⁸ Bathut natosian siGot ike, “Sagepis gat nabuŋon nabuluk topal kuv namisurhuwit dan nəhavhəte husur nahudhuwit tohani evi naʋurʋuran hən nauman san.” Natosian siGot ikele am ke, “Inor ke nəvanuan nauman tikad naʋurʋuran tonor hən nauman san.”*

¹⁹ Sagedəlom avan ideh səbōn tosor tas aelta hum tosa, timaskad nəvanuan teru o titor lotoris nəsaan enan gol loləboi ləbikel koti.*

²⁰ Be səhar alat lotoil a mō lotogolgol nəsaan sal leil len nəhon alat siYesu ʋisi, gikel nalələgauan mai galito hən alat siYesu am ləbemətahw.

²¹ Timoti, nukel mai gaiug, len nəhon aGot, aYesu Kristo mai aŋel aGot tolekis hən galito ke, gigol natgalegai notokel buni ale gol teʋitʋitoʋ hən nəvanuan ʋisi, sagivoi hən tesua səhor togon.

²² Sagisohotut hən gəberin navələm len avan ideh hən beil a mō. Husur bīteh, ehum gotobon maii len nəsaan san. Təgau gat nəmauran naveveuan sam.

²³ Sagemun nəwai ŋai, be mun kəkereh hən nəwain mōs nabəhaʋum tosa sil naməsahan gotokadkade.

²⁴ Nəvanuan galevis lugol nəsaan gail, gol ke nəvanuan ʋisi lotoləboi gail, loləboii am ke dereh lipanis. Be ikad galevis am, nəsaan salit lotosusuah, dereh tevisi a tahw balai.

²⁵ Len naʋide tomaienan, nəvanuan ʋisi loləboi nagolean gail lotovoi, be asike ləbeləboi gail, naut kəmas, navoian galenan lodədas ləbesusuah.

* **5:18:** Deu 25.4; Mat 10.10; Luk 10.7; 1Kor 9.9 * **5:19:** Deu 19.15

6

¹ Naslev gail lotokad nadəlomian lukad nəmauran todaŋ, be limasnau amasta salit gabag hum lotonor hən ləbeputsan galit len nənauan salito. Naslev gail limaienan hən avan ideh asike bəmədas nahəsən aGot mai naʔusanan san.

² Naslev bıkad amasta tokad nadəlomian, satenjit nəhon van həni husur evi wawa len nadəlomian san. Teum tivoi am mōsi, husur nauman san evi tarhət sinəvanuan nadəlomian, gai toləmas buni.

Naləŋonian hən nəvat

Pusan husur natgalegai, sor malumlum hən nəvanuan ləbəhusur gail.

³ Avan ideh tokel ur naʔusanan totile, sədañ hən nasoruan tonor siMasta sidato aYesu Kristo, sədañ hən naʔusanan tonor hən naʔoruan siGot,

⁴ gai ipatpat gai məhat masuʋ, saləboi natideh. Nəvanuan tomaienan imalkəkat hən bisor levlev, hən bəvitvituh husur nasoruan gail. Natgalenan lugol nə-tabulol-bulosian, napəpehwan, nasoran tomədas nəhes gail, nənauan tosa, tosa,

⁵ mai na-sor-balbal-an. Nəvanuan gail lotomaienan, nənauan salit itaʋtaʋor vavinvinu, nakitinan ebuer lan. Lunau ke loləboi ləbəhusur naʔoruan siGot hən ləbıkad nəvat tosoʔur.

⁶ Avil datbēhəhaʋur hən nəsa datbıkade, datbıkad naʔoruan siGot, namilen ke datopul hən natit tovoi.

⁷ Husur nəboŋ lotopas gidato, datsəlav natideh gəmai. Ale nəboŋ datbimat, dereh datedədas datbilav natideh van.

⁸ Be datbıkad nahurabat mai nəhanian ŋai, datehəhaʋur hən nəmauran sidato.

⁹ Avil avan toke bıkad natite, natəmat igol ke naləŋonian hən nəsaan gail esəhor gai, ekəkos lan, ike tigol natit tisoʔur tomelmel togol nasənahan. Naləŋonian gail lolivi vi pan vəmasig hum tomaduŋduŋ len tas.

¹⁰ Husur na-ləŋon-buni-an hən nəvat evi nəkadhut nəsaan. Galevis lotoləŋon masuʋ hən nəvat, lupal sob dan nadəlomian gol ke nalolosaan salito togol nəmanuŋ topəŋas masuʋ len nəlolit gabag.

Nakelean van hən aTimoti

¹¹ Be gaiug gotovi siGot, gam dan natgalenan, ale gam kitev nanoran, naʔoruan siGot, nadəlomian len aGot, na-ləmas-buni-an, nə-daŋ-buri-an tobəlav, mai na-gol-mədau-həni-an vi təban nəvanuan gail.

¹² Daŋ b̄ur nəbalan tovoi mōs nəsa dattokad nadəlomian lan. Təgau gat nəmauran vi sutuai aGot tokis gaiug hən gəbıkade

nəbɔŋ gotokel kot nadəlomian sam̃ len aYesu Kristo len nəhon nəvanuan lotosobur.

¹³ Nukele hən gaiug len nəhon aGot tolav nəmauran mai natit p̃isi, len nəhon aYesu Kristo tokel kot na-kel-koti-an tovoi len nəhon aPontius Pilate,* nukele hən gaiug ke,

¹⁴ gigol kavkav hən nəsa aGot toləŋoni, nəsaan tebuer. Gole vir aMasta sidato, aYesu Kristo bevisi.

¹⁵ Dereh tevisi balai len nəbɔŋ aGot tolekis həni. AGot, gai səbɔn iyalyal, tonor hən nəvanuan gail lotosal suhi, naKiŋ hən nakiŋ gail, Nasub̃ tovi masta hən natit p̃isi.*

¹⁶ Gai səbɔn edədas b̃imat, itoh len nam̃ial nəvanuan gail lotodədas ləb̃egəm pəpadaŋ həni, səkad avan ideh torisi, səkad avan ideh toləboi b̃erisi bɔŋ ideh.* Nahəsən tiyalyal! Nədaŋan tipat lan vi sutuai sutuai! Ganan.

¹⁷ Timoti, kel p̃uli hən alat lotopul hən natite len nəbɔŋ ta daməŋai ke salipatpat galit məhat len nəlolito, saleriŋ nəlolit len natit gail topat daməŋ be b̃imasig pelan, avil leriŋ nəlolit len aGot tolav masuṽ hən natit p̃isi hən datb̃ehəhaṽur.*

¹⁸ Kel mai galit m̃au ke ligol navoian, lepul hən nagolean tovoi, lehəhaṽur hən ləb̃eviol, len nəsa lotopul həni lehəhaṽur hən ləb̃evi tarhət sinəvanuan gail.

¹⁹ Len navide tomaienan, leum m̃os nəpaudesen hən nakon-violan aGot tokade m̃os galit balai, ale letəgau kot nəmauran tokitin.*

²⁰ Timoti, kətkəta kəkol hən nəsa aGot toriŋi len navələm̃. Pair dan nasoruan totaṽtaṽor, na-sor-kəmas-an, na-sor-levlev-an silat lotosor tas gaiug len nəsa lotokis suluṽi hən naləboian.

²¹ Galit galevis lotonau ke lotokad naləboian enan lusab dan nadəlomian.

Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

* **6:13:** Jon 18.36-37 * **6:15:** Deu 10.17; Psa 136.3 * **6:16:** Exo 33.20; Psa 104.2

* **6:17:** Luk 12.20 * **6:19:** Mat 6.20

2 Timoti

Nalobulat napisulan na-və^{ha-ru-an} aPol totesi van hən aTimoti

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsa?

APol inau ke asike idareh timat ale len nalobulat napisulan egai ikel mai aTimoti ke timaskel ur na-kel-uri-an tovoi naut kəmas alat lotosor tasi.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hən aTimoti, naulumian sua tovi tarhət san, aPol toləmas buni.

APol itos nalobulat napisulan egai n̄ais mai len naut a be?

Itosi van hən aTimoti pəpadaŋ hən nasihau tovi A.D. 67 nəboŋ totoh len naim bəbaŋis tətəs.

1) APol ikel na-ke-ivoi-an mai aTimoti, isor tuṽ m̄osi (1.1-2)

2) APol ikel mai aTimoti ke teil gəgat len nauman aGot tolav maii (1.3-18)

3) Susumar len aYesu Kristo nəboŋ nəmauran todaŋ (2.1-26)

4) APol isor vəsvəsai husur naṽide sinəvanuan gail len nəboŋ naməkot (3.1-9)

5) Təgau gat naṽusanan hən na-kel-uri-an tovoi (3.10-4.8)

6) Nasudəlamian siPol mai nakelean naməkot san (4.9-22)

Na-ke-ivoi-an siPol

¹ Ginau, aPol bogai. AGot itabtabuh len ginau hən nəḃevi ahai pispisul sua seKristo, aYesu. Gai esəvat ginau hən nəḃikel ur na-kel-gati-an san ke len aYesu Kristo ḃeviol hən nəmauran mai nəvanuan gail.

² Nutos nalobulat napisulan egai van hən gaiug, aTimoti, anatugw len nadəlomian, notoləmas bun gaiug.* AGot teviol kəmas hən navoian mai gaiug, nəlon titan̄is gaiug, mai gai tigol nələm̄ tikad natəmat tabtab; natgalenan tovoi legəm təban aGot Tata mai aYesu Kristo, aMasta sidato.

APol ike aTimoti teil gəgat

³ Timoti, len nəlogw tomasil, nulotu hən aGot hum atəmagw gail ta sutuai lotogole, ale nosipa vi təban aGot hən gaiug.* Len na-sor-tuṽ-an sagw len nalennəyal mai nalenmariug nunau gat gaiug tabtab, nusor tuṽ m̄os gaiug.

⁴ Nunau gat nətaŋan sam̄ nəboŋ notoriŋ gaiug, ale noləŋon masuṽ hən nəḃeris gaiug tətəs hən nəḃepul hən nakemkeman.

* 1:2: Uman 16.1

* 1:3: Rom 1.8, 10

5 Nunau gat nadəlomian tokitin gotokade, topat a m̄o len aLois, atabə̄m pəhaʋut, mai aEunis, anam̄, ale noləboi səhoti ke tovi nadəlomian enan topat len gaiug am.

6 Husur natenan nukele tətəs mai gaiug ke geutaut hən gaiug len naviolan aGot toviol həni mai gaiug nəboŋ notoriŋ navəlagw len gaiug, hən naviolan enan bəgəm dan am.*

7 Bathut aGot saviol hən aNunun hən datbēmətahw, eviol həni hən datbidaŋ, datbələmas bun nəvanuan gail, ale datbətəgau gat nəlodat gabag b̄inor.

8 Imaienan, sageməmau hən gəb̄ikel ur aMasta sidato. Sagemətahw. Sa-nahurum̄ tisa len ginau husur nototoh len naim bəbaŋis m̄osi.* Be len nədaŋan siGot, b̄on mai ginau len na-ləŋon-isa-vəsa-an m̄os na-kel-uri-an tovoi.

9 Evi aGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, totabtabuh len gidat hən datb̄evi nəvanuan san səb̄on gail ŋai. Savi len nəsa dattogole, be len naləŋonian san husur navoian toviol kəmas həni ta sutuai, natubatan tobuer sal. Eviol həni mai gidato len aKristo aYesu.

10 Avil gagai aKristo aYesu evisi tia hən datb̄ikad navoian enan. Atenan ilav kuv gidat dan nəsaan sidato. Igol ke nəmatan səkad nədaŋan am, ale len na-kel-uri-an tovoi, ikel vəhot nəmauran kitin mai gidato, tovi nəmauran vi sutuai, nəmatan todədəs b̄esəhori.

11 AGot itabtabuh len ginau hən nəb̄egəm vi ahai pispisul sua, ahai p̄usan sua hən nəb̄ikel ur na-kel-uri-an tovoi egai.*

12 Husur enan noləŋon isa vəsa gagai len naim bəbaŋis. Be nahurugw səsa bathut noləboi aGot, gai notoriŋ nəlogw lan, nunau ləboii, nəlogw sauri ke eləboi b̄etəgau gol nəsa notoriŋ len navəlan van vəbar nəboŋ totibau enan.

13 Gosəsəlŋ tia hən naŋusanan tokitin notokele. Təgau gati hən gəb̄igol tətəv̄ həni len nadəlomian mai na-ləmas-buni-an dattokade len aKristo aYesu.

14 Len nədaŋan seNunun aGot, totoh len gidato, təgau gol nakitinan enan, aGot toriŋi len navələm̄, havhav həni tivoi.

15 Goləboi tia ke alat a Asia p̄isi lupair dan ginau, galito eru, aFikelus mai aHermokenes, arumaienan.

16 Nusor tuv̄ ke Nasub̄ tivoi hən nəbathudud siOnesiforus husur vəha-səbur gai igol ginau noləŋon ivoi, ale saməmau hən b̄em̄ədoŋ təban ginau, naut kəmas natsen gail lotobaŋis ginau.

17 Be nəboŋ tobar naut a Rom ekəta doŋ ginau van van vəbar tosaḅ ginau.

18 Nusor tuv̄ m̄os aOnesiforus ke len nəboŋ totibau, Nasub̄ tilolosa həni. Gunau ləboi tia ke gai tovi tarhət sagw len nav̄ide tosoḅur len naut a Efesus.

* 1:6: 1Tim 4.14 * 1:8: 2Tim 1.16 * 1:11: 1Tim 2.7

2

Susumar len aYesu Kristo

¹ Imaienan, gaiug māu, anatumgw len nadəlomian, gidan len navoian aYesu Kristo toviol kəmas həni.

² Ale naʔusanan gotosəsəlon hən ginau notokele len nəhon nəvanuan tosoʔur, riŋ natgalenan len navəlan nəvanuan gail gotoləboi gəberin nəlom len galito, galit lotoləboi ləbepusan həni mai nəvanuan tile gail am.

³ Gidan ʔur na-ləŋon-isa-vəsa-an sumān gotovi nasoltia sua tovoi siYesu Kristo.

⁴ Nisor kəta maiegai bai: Nasoltia toum hum nasoltia akis, imakuv dan nəmauran silat ləsavi soltia. Igol tomaienən hən nakomada tolekis həni hən ʔegəm vi soltia, ʔehəhəvur həni.

⁵ Ale avan ideh togamgam, ʔehusur nalo hən nəgamgaman, eləboi ʔigam səhor galit lotogam hən ʔilav nəpraiz.*

⁶ Ale nəvanuan nəmabulan toum todaŋ, nəboŋ nəhol ʔiʔan, ʔimatu, gai timashan nəhanian nametəkav.

⁷ Nau nəsa notokelkele, ale Nasuʔ dereh tevi tarhət sam hən gəbeləboi səhot natgalen ʔisi.

⁸ Nau gat akis hən aYesu Kristo, aGot tolavi dan nəmatan, to-sua len nəpasusan siTevit; egai evi na-kel-uri-an tovoi notokel uri.

⁹ Husur notokel uri, noləŋon isa vəsa mōsi, ale lubanjs gat ginau mōsi hum notovi nəvanuan toʔur kotov nalo. Avil səkad avan ideh toləboi ʔibanjs gat nasoruan siGot!

¹⁰ Imaienən nudaŋ ʔur natit ʔisi mōs alat, aGot tolekis hən galito, hən galit am ləbikad nə-lav-kuvi-an dan nəsaan salito len aYesu Kristo, ale toh mai aGot vi sutuai.

¹¹ Goləboi gəberin nəlom len nasoruan egai, ke:

Datʔimat tia mai aKristo,
derek datitoh maii balai am.

¹² Datʔidaŋ ʔur na-ləŋon-isa-vəsa-an mōsi,
derek dateil a mō maii sumān nakin gail.

Datʔikele ke datsaləboi gai,
derek atenan tikele ke saləboi gidato.

¹³ Datʔipair dan gai boŋ ideh,
atenan asike ipair dan gidat boŋ ideh,
husur nəboruan san imagenan.

Gai edədas ʔimakuv dan nəboruan san.*

Nəvanuan nauman aGot tohəhəvur həni

¹⁴ Kel natgalenan mai alat lotokad nadəlomian hən ləbinau təlmam hən gail. Kel nalələgauan mai galito len nəhon aGot ke,

* 2:5: 1Kor 9.24-27 * 2:13: Hən naves 11-13, ris Rom 6.8; Mat 10.33; Luk 12.9; Num 23.19

salevītvituh husur nasoruan. Navītvituhan tomaianan sagol natideh tovoi be emēdas alat lotosēsəlonj həni ŋai.

15 Hisi hən gəbēgəm koti vi vanuan nauman kitin len nəhon aGot; nəvanuan nauman saməmau hən nauman san toḡusan tonor hən nasoruan hən nakitinan.

16 Gebulatut dan naholan totaṽtaṽor saputsan aGot, naholan kəmas, husur eliv nəvanuan gail van van vi tut dan naṽide tonor hən nəboruan siGot.

17 Nasoran tomaianan emēdas alat siYesu hum nəmanuḡ togəm tibau van gol ke toḡos niben. AHimeneus mai aFiletus arukad naholan tomaianan.*

18 Arupal sob dan nakitinan. Arukel ke na-le-məhat-an dan nəmatan evisi tia, gol ke aromēdas nadəlomian sinəvanuan galevis.

19 Naut kəmas gəlaru, nadəlomian len aKristo ehum nəpaudesen todaḡ siGot toil gəgat sal ale aGot itos gat nategai lan ke: “Nasuḅ aGot eləboi galit lotovi esan,” mai “Avan ideh tokele ke Nasuḅ aGot tovi masta san, gai timaspair dan nəsaan, riḡ gaḅulani.”*

20 Len naim sinəvanuan totibau ideh ikad nasiloḡ mai nabiliwai lotoum həni hən nagol mai nasilva ale loriḡ nəhanian tovoi len gail. Wake galevis loum həni hən nəhai mai nətan ḅulau, ale loriḡ nəpahsago len gail.

21 Avan ideh ḅigol gai ḅiveveu dan nəsaan, dereh tehun nabiliwai, aGot toləboi ḅetəgau hən ḅigol nauman tovoi həni. Evi siMasta səḅon ŋai, toutaut həni mōs nauman tovoi pisi san.

22 Imaianan, tah mai alat nəlolit tomasil lotolotu hən Nasuḅ. Gam dan naləḡonian tosa gail simantuhmar.† Gam kitev nanoran, nadəlomian, na-ləmas-buni-an, mai natəmat, hən nələm ḅikade.

23 Gam dan na-sor-ḅalḅal-an tomelmel, totətan, husur goləboii ke legəm vi ḅalḅalan. Sagitah mai nəvanuan gail lotohol husur natit tomelmel, lototətan həni, husur goləboii ke dereh liḅal sile.

24 Avil naslev siNasuḅ māu, satibal be tisor malumlum, tivoi hən nəvanuan pisi, teḡusan hən nasoruan siGot tiḡarḡar, satikad nəlol paḡpaḡ tutut van hən alat lotosor tasi,

25 be len nəlon tomədau, tigol alat lotosor tasi linor. Bathut aGot hum ma ḅegəgel hən nəlolito hən ləḅipair dan nəsaan salito, ale ləboi səhot nakitinan.

26 Ale dereh nənauan tonor tetəlmam hən galito hən ləḅigam yav dan nəhai tata setəmat tota gol galit hən ləḅigol nəsa gai

* 2:17: 1Tim 1.20 * 2:19: Isa 28.16; Jon 10.14; Num 16.5; 1Kor 1.2 † 2:22: Husur aTimoti tovi ulumān, naut egai ike simantuhmar, be len nasoruan ta Kris namilen evi alat ləsələh sal be lototibau, aḅilitilathutai mai aḅilitilattəbārehreh.

toləŋoni.

3

Nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan

¹ Nau ləboi nategai ke: len nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan, dereh tikad nəboŋ todaŋ gail, nəlon nəvanuan gail bətuhatuh len gail.

² Husur nəvanuan gail dereh leləmas bun galit gabag mai nəvat, lisal suh galit gabag, leŋiv, lisor mədas nahəsan nəvanuan, asike lugol nəsa analit mai atəmalit lotokele, asike lukad nasipaan, dereh lemətahun aGot len nəmauran salito,

³ asike loləmas avan ideh, asike lukad nalolosaan, dereh lisor mədas nəboruan sinəvanuan gail, asike lotəgau gat nəlolit gabag ivoi, dereh ligolgol nasənahən, lemətahun natit p̄isi tovoi,

⁴ lerin na-ke-ŋan-an gail len navəlan aenemi salit gail, asike lukad nənauan len nəsa ləb̄igole, dereh lipatpat galit məhat len nənauan salit səbolito, leləmas bun naləŋonian salito, be asike loləmas bun aGot.

⁵ Dereh legəgəras ke lotolotu hən aGot, be lotətas gol nədaŋjan hən nalotuan enan. Timoti, gipair dan nəvanuan gail lotomaianan.

⁶ Bathut alatenan galevis ləbis lohoim gail hən ləb̄iwol hən nəmauran silatpəhəv̄ut ləsail gəgat, latpəhəv̄ut nəlolit totuhatuh buni hən nəsaan, naləŋonian salit tiltile towol hən galito.

⁷ Alatpəhəv̄ut lotomaianan ludonj naṣusanan toveveu akis, be lodədas ləb̄eləboi səhot nakitinan.

⁸ Ahai p̄usan gəgəras lotomədas alatpəhəv̄ut maienan, nənauan salit itaŋtaŋvor vavinu, ale len nətarhət hən nadəlomian, luteh, lovi naut kəmas, lomətahun nakitinan hum aJannes mai aJabres artomətahun aMoses.*

⁹ Avil ahai p̄usan gəgəras galenan, asike loləboi ləb̄ivan am, husur naməlməlan salito dereh timasil hən nəvanuan p̄isi hum naməlməlan siJannes mai aJabres ta m̄o.

Təgau gat naṣusanan sagw

¹⁰ Be gaiug aTimoti, gugol husur naṣusanan sagw; naŋide hən nəmauran sagw; nəsa notoke nigole, nəmauran sagw topat m̄osi; gugol husur nadəlomian sagw; na-təgau-gati-an hən nəlogw; na-ləmas-buni-an sagw mai nasusumaran sagw.

¹¹ Goləboii ke nəvanuan gail lomədas tabtab hən ginau, lugol noləŋon isa vəsa len naut a Antiok, a Ikonium mai a Listra.

* 3:8: Exo 7.11, 22. Sutuai len naut a Ijip, naulum̄an nabehi eru, aJannes mai aJabres, aromətahun aMoses.

Goləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotovisi hən ginau notodan buri, be Nasub ilav kuv ginau dan gail p̄isi.†

12 Be savi ginau ŋai, avan ideh toke b̄ikad naʔoruan siGot len nəmauran san, b̄ibon mai aYesu Kristo, dereh nəvanuan gail lemədas tabtab həni.

13 Be nəvanuan tosa gail mai nəvanuan gəgəras gail dereh lisa vəsa səhor ta m̄o, dereh legəras nəvanuan gail ale nəvanuan gail dereh legəras galito, hən galit gabag ləbədəlom nagəgərasan.

14 Avil gaiug m̄au, geil gəgat tabtab len natgalen gotonau səhoti, gotoləboi səhoti husur goləboi alat lotopusan, lotolav natgalenan mai gaiug.*

15 Nəboŋ gotovi natətai sal goləboi natosian siGot tia, toləboi bilav mai gaiug naləboian hən gəb̄ehusur naʔisal tonor m̄os nə-lav-kuvi-an dan nəsaan sam̄ len nadələomian len aYesu Kristo.

16 Nəkadun natosian siGot p̄isi evi aNunun aGot tomaur. Natosian galenan luvo i hən naʔusanan hən nakitinan, luvo i hən ləbəsivoh len nəvanuan tokad nəsaban ideh, luvo i hən ləb̄igol naʔide hən nəvanuan b̄inor, luvo i hən naʔusanian hən nanoran,

17 hən ke nəvanuan siGot b̄ikad namitisau, eləboi b̄igol natideh tovoi.

4

1 Nukele mai gaiug, len nəhən aGot mai aYesu Kristo b̄epəpəhun navoian dan nəsaan hən alat lotomaur mai alat lotomat; husur len navisian san dereh tevi kinj balai ale nukel mai gaiug ke:

2 Kel ur nasoruan siGot, dan buri, naut kəmas ləbələŋoni o asike ləbələŋoni. Len na-toh-mədau-an hən nasusumaran mai naʔusanan, mitikel vəhot nəsaan ideh, sivoh len nəvanuan togol tosa, ale mitigol nəvanuan gail leləŋon tivoi am len nəlolito.

3 Husur len nəboŋ b̄egəmai, nəvanuan gail asike lesəsələŋ hən naʔusanan tokitin, be dereh lehusur naləŋonian tosa salito, dereh litariv ahai p̄usan ideh tokel nəsa galit lotomalkəkət hən ləbəsəsələŋ həni.

4 Dereh lipair dan nakitinan van hən nəb̄ol gəgəras gail.

5 Be len natit p̄isi, gaiug m̄au, getəgau gat gaiug gabag. Gidan b̄ur na-ləŋon-isa-vəsa-an, gol nauman hum avan sua tokel ur na-kel-uri-an tovoi, gol p̄is nauman aGot tolavi mai gaiug hən bihav.

6 Nokəmaienan husur nəmauran sagw egəm hən nagilen, ehum nəda hagw tosel len natutumavan. Dereh nimat.

† 3:11: *Antioch, Ikonium, mai Listra*: Uman 13.14-52, 14.1-20 * 3:14: 2Tim 1.13

⁷ Nuḅal len nēbalan tovoi tia, nugam len nēgamgaman tonon tia, notəgau gat nadəlomian tia.

⁸ Gagai van, aGot satotəgau nēprais hən nanoran mōs ginau. Nasuḅ topəpəhun navoian dan nēsaan len nanoran, dereh teviol hēni mai ginau len nēboḅ totibau enan. Be savi ginau ḅai, dereh teviol hēni mai alat lotoləmas buni, toh vir natəlmaman san.

Nə-maris-kotovi-an

⁹ Saḅsaḅut hən gəḅegəm hən ginau tutut.

¹⁰ Bathut aTemas igam dan ginau vi Tessalonika husur eləmas masuḅ hən natit gail mai naḅide silat navile a pan egai. AKresens evi Kalatia mai aTitus evi Talmatia.*

¹¹ ALuk ḅai itoh mai ginau. Nəboḅ gəḅegəmai, gesəhar aMak husur eləboi ḅevi tarhət sagw len nauman sagw gegai.†

¹² Nōsəvat aTikikus vi Efesus tia.‡

¹³ Noriḅ nahurabat naut susus sagw mai aKarpus len naut a Troas. Nəboḅ gəḅegəmai, pati gəmai ale pat naləḅulat gail, noləḅon masuḅ hən naləḅulat nototubət tos len gail.§

¹⁴ Goləboi aAleksada toum hən nametəlai a? Gai igol natit tosa tosoḅur hən ginau. Ale dereh Nasuḅ tesisil hēni sil nēsa togole.

¹⁵ Gaiug am gelələgau hən satemədas gaiug husur gai emətahun bun nasoruan sinamito.

¹⁶ Len nakotan nametəkav sagw, səkad avan ideh tovi tarhət sagw, galit pisi lugam dan ginau. AGot satinau gat nēsa lotogole, be ruḅati dan galito.

¹⁷ Avil Nasuḅ itah mai ginau, evi tarhət sagw, ilav nədaḅan mai ginau hən nēḅikel ur pīs na-kel-uri-an tovoi, ale hən galit pisi ləsavi Ju ləḅesəsəloḅ hēni. Ale ilav kuv ginau dan nəmatan, ehum tolav kuv ginau dan nalion ḅikat pəpəs ginau.

¹⁸ Nasuḅ dereh tilav kuv ginau dan nauman nēsaan pisi silat lotomədas ginau, tetəgau gat ginau, səhar ginau hən nēḅēḅis len natohan pipihəḅalan len nəmav. Nə-sal-suhi-an tivan hən aGot toyalyal vi sutuai sutuai! Ganan.

Nasudəlamian

¹⁹ Ale Timoti, kel na-ke-ivoi-an mai aPriska mai aAkwila mai alat lototoh len naim siOnesiforus.**

²⁰ AErastus itoh tin a Korint, be noriḅ aTrofimius toməsah itoh len naut a Miletus.††

* **4:10:** *Temas:* Kol 4.14; Flm 24; *Titus:* 2Kor 8.23; Kal 2.3; Tit 1.4 † **4:11:** *Luk:* Kol 4.14; Flm 24; *Mak:* Uman 12.12, 25; Kol 4.10; Flm 24 ‡ **4:12:** *Tikikus:* Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8 § **4:13:** *Troas:* Uman 20.6 ** **4:19:** *APrisilla mai aAkwila:* Uman 18.2, lokis aPrisilla hən aPriska am; *Onesiforus:* 2Tim 1.16-17 †† **4:20:** *Erastus:* Uman 19.22; Rom 16.23; *Trofimus:* Uman 20.4, 21.29

²¹ Nahəbati hən naut susus dereh tegəmai, gisaŋsaŋut gəm a nŋo. AEpulus mai aPutens mai aLinus mai aliten aKlautia mai nəbathudud nadəlomian p̄isi lukel na-ke-ivoi-an mai gaiug.

²² Nasuḅ titoh len nəloḿ. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat len gaiug.

Titus

Nalobulat napolisulan aPol totesi van hən aTitus

Ase itos nalobulat egai?

APol itosi.

APol itosi hən nəsə?

Nalobulat egai eṽusan aTitus hən naṽide tovoi hən na-il-a-mō-an mai naṽusanan.

APol itosi van hən ase?

APol itos nalobulat napolisulan egai van hən naulumān sua tovi tarhət san, nahəsən aTitus.

APol itos nalobulat egai ṽais mai len naut a be?

Itosi van hən aTitus pəpədaṽ hən nasihau tovi A.D. 65 nəboṽ totoh len naut a Korint.

1) APol itos na-ke-ivoi-an san van hən aTitus, mai isor tuṽ ṽosi (1.1-4)

2) Naṽusanan hən naṽide hən na-il-a-mō-an hən alat siYesu (1.5-16)

3) Naṽusanan hən naṽide alat siYesu limashusuri (2.1-3.11)

4) Len nakelean naməkot siPol, esudəlaṽ aTitus (3.12-15)

Na-ke-ivoi-an van hən aTitus

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napolisulan egai. Novi naslev sua siGot, novi ahai pispisul sua siYesu Kristo hən nəbeum ṽos nadəlomian silat aGot tolekis hən galito mai hən nəṽilav mai galito, naləboian hən nakitinan tonor hən nəboruan siGot.

² Nəbathut nadəlomian mai naləboian enan evi nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai. AGot nakitinan ikel gat nəmauran enan a tahw hən natuḃatan hən nəboṽ gail ta sutuai.

³ Be len nəboṽ tonor, gai tolekis həni, aGot, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, ikel vəhot nakitinan len nasoruan san ale isor idan mai ginau hən nəṽikel uri.

⁴ Nutos nalobulat egai van hən gaiug, aTitus, gotovi anatugw kitin len nadəlomian dartokade.* AGot Tata mai aKristo aYesu tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, areviol kəmas hən navoian mai gaiug, mai arigol nələṽ tikad natəṽat.

Nauman seTitus len naut a Krit

⁵ Nəboṽ notorin gaiug len naut a Krit, nugole hən gəṽigol tinor nahudhuuman topat sal, mai hən gəṽitabtabuh len aelta gail len navile pisi, hum notokele mai gaiug.

⁶ Hən gəṽitabtabuh len aelta ideh, nəmauran san image-gai tia ke: atenan inor len nəhon nəvanuan gail, etəgau gat nəmauran nəlahan tokade mai asoan tosua ṽai, anaton gail

* 1:4: 2Kor 8.23; Kal 2.3; 2Tim 4.10

lukad nadəlomian, ləsəkad nəmauran totaŵtaŵor, mai nəkadulit səhaihai.

⁷ Nəboŋ gəb̃itabtabuh len avan ideh hən bəkətkəta təban alat siYesu, hən aGot b̃erinj nauman san len navəlan; gitabtabuh ŋai len atenan, nəmauran san tonor tia len nəhon nəvanuan gail. Gai səpatpat gai məhat, nəlol paŋpaŋ san satutut, satərog, sagol nasənahān mai saləŋon masuŵ hən natite.

⁸ Avil ehəhaŵur hən nəvanuan gail ləb̃eβis lohoim san, ale ekətkəta təban galito ivoi. Gai eləmas bun navoian, ikad nənauan tovoi, inor, veveu buni mai etəgau gat nəlon gabag.

⁹ Etəgau gat na-kel-uri-an nakitinan dattoŵusani həni tia, hən b̃eləboi b̃eβusan b̃inor, hən b̃igol nəvanuan ləb̃eləŋon b̃ivoi am len nəlolito, ale hən b̃ikel vəhot nəsaban silat lotosor tas naβusanan enan tonor.*

¹⁰ Husur ikad nəvanuan isoβur ei len naut a Krit, lotomətahun naβusanan tonor, lotosor walwal kəmas ŋai mai lotogəgəras. Galit isoβur ludaŋ len na-tiv-dalusi-an hən ləb̃inor len nəhon aGot.

¹¹ Kəkol gat nabuŋolito husur lomədas nəbathudud kavkav gail nəboŋ lotoβusan hən nəsa sanor hən ləb̃eβusan həni, mōs nəvat.

¹² AuleKrit sua, tovi ahai kelkel ur sua salit gabag, nənauan san eβitoŵ hən esagw, ale ike, “Alat a Krit lovi vanuan nalibliboŋan tabtab, lovi vanuan sasa lotoləŋon ke ligol nasənahān; luhan təməhav, lupetəmas hən nauman.”

¹³ Gai ekitin. Husur natgalenan, gikel p̃uli idaŋ len galito hən ləb̃imaur leŋ nadəlomian

¹⁴ hən asike ləb̃esəsəloŋ am hən nəb̃ol sakitin seJu gail mai nakelean todaŋ silat lotopair dan nakitinan.

¹⁵ Len alat lotoveveu, natit p̃isi iveveu; wake len alat nəmauran salit tob̃iŋb̃iŋal mai alat ləsəkad nadəlomian, natit toveveu eβuer, nənauan salit mai nəlolit eβiŋb̃iŋal.

¹⁶ Lusor idaŋ ke lotoləboi aGot avil len nagolean salito lotətas gole. Lusa vəsa tibatbat, ləsagol nəsa aGot tokele, ale lodədas ləb̃igol natideh tovoi.

2

Navide hən naKristen timabe?

¹ Be gaiug Titus, gikel natgalenan tonor hən naβusanan nanoran tokitin.

² Vusan nəhaŵut gail hən asike ləb̃igol təməhav hən natideh, hən ləb̃inor hən nəvanuan gail ləb̃eβutsan galito len nənauan

* 1:9: Hən naves 6-9, 1Tim 3.2-7

salito, mai hən ləbētəgau gat galit gabag. Limasnor kitin len nadəlomian, len na-ləmas-buni-an, len nə-dəŋ-buri-an tobəlav.

³ Len naŋide tomagenan, vusan nəbareab gail hən ləbēhusur masuŋ hən naŋisal siGot len naŋide salito, hən asike ləbēliboŋ, sor mēdas nahəsan avan ideh, ale hən asike nəwai todaŋ biwol hən nəmauran salito. Ao, limaspušan hən nəsa tovoi.

⁴ Imagenan hən ləbigol alatpəhaŋut, ləsavi bareab, nəlolit evi pan hən ləbələmas bun asoalit gail mai anatulit gail,

⁵ hən ləbētəgau gat galit gabag, hən ləbiveveu, hən ləbēum a im salit gail, hən ləbivoi, hən ləbitoh len navəlan asoalit səbōlit gail hən ke avan ideh asike bisor bisa hən nasoruan siGot.

⁶ Len naŋisal enan, gikel koti mai nəmantuhmar gail hən ləbētəgau gat galit bivoi, gol leləŋon tivoi am len nəlolito.

⁷ Len natit piŋi gaiug gimasgol navoian hən nəvanuan gail ləbigol tətəv hən gaiug. Len naŋusanan samŋ gevusan nəmauran tonor, geməlas len nauman samŋ,

⁸ mai gikel nakitinan hən nəvanuan gail ləbedədas ləbisabi ke gotosab, hən ke alat lotosor tas gaiug, nahurulit bisa, bathut ləsəkad natideh tosa hən ləbisor husur gidato.

⁹ Len natit piŋi, naslev gail limasgol nəsa amasta salit gail lotokele, ligol amasta salit gail lehəhaŋur ale salisor təlmam,

¹⁰ salevənah ben galito, avil len naŋide hən nəmauran salito limasnor hən amasta salit gail ləbələboi ləberinŋ nadəlomian len navoian salito. Imagenan, len natit piŋi ləbigole, ligol naŋusanan siGot tolav kuv gidato dan nəsaan sidato tikab, tepəhas.

¹¹ Nokəmaienan husur navoian, aGot toviol kəmas həni, evisi tia, ilav kuv nəvanuan piŋi dan nəsaan salito.

¹² Eŋusan gidat hən datbike “Aoa,” hən nəboruan tosa savi siGot mai naləŋonian gail sinavile a pan. Ale eŋusan gidat hən datbitoh len nənauan tovoi, nanoran mai nəboruan siGot len nəmauran kavkav sidato,

¹³ nəboŋ datbitoh vir nə-vatvat-viri-an tovoi buni. Nə-vatvat-viri-an dattotoh viri evi navisian namənas siGot sidato toyalyal tovi aYesu Kristo, tolav kuv gidato dan nəsaan sidato.

¹⁴ Gai eviol hən gai gabag mōs gidato hən bilav kuv gidato dan nəsaan tobaŋis gat gidato mai hən bigol datbiveveu mōs gai gabag suŋan nəvanuan gail lotovi esan kitin lotoləŋon bun nagolean tovoi.*

¹⁵ Gikel ur natgalenan, gigol nəvanuan leləŋon tivoi am len nəlolito, gikel nəsaan salit mai galito hən ləbinor. Avan ideh satinau kəmas hən nədaŋan samŋ hən na-il-a-mō-an.

* **2:14:** Psa 130.8; Eze 37.23; Exo 19.5; Deu 14.2; 1Pit 2.9; Efe 2.10

3

Navide tonor

¹ Titus, gisor hæn alat siYesu ei hæn læbinau gati ke limastoh len navælan alat lotoil a m̄o mai nægavmen, limasgol næsa lotokele mai limasutaut hæn læbigol nauman þisi tovoi.*

² Salisor mædas nahæsan avan ideh, salevitvituh, be len næsa læbigole limasgol mædau hæni, lerin galit a pan van hæn nævanuan þisi.

³ Bathut gidat am, a m̄o datovi nahoʋon gail, datsagol næsa aGot tokele. Na-læŋon-buni-an hæn natit gail læsavi sidato mai natideh togol nibedat o nænauan sidat tolæŋon tovoi lan losæhar gidato len naþisal tosa, gol gidat datovi slev hæn gail. Datu-tohtoh len nalæŋonian hæn nasænahan mai nælodat evænvænah. Nævanuan gail lomætahun bun gidato, mai datomætahun bun gidat gabag væsa.

⁴ Avil næboŋ navoian mai na-læmas-buni-an siGot Næ-lav-kuvi-an dan næsaan sidato tovisi,

⁵ gai ilav kuv gidato dan næsaan sidato, savi bathut nauman gail tonor dattogole avil husur ke nælon totaŋis gidato. Elisov gidat hæn nædaŋan seNunun, lav mai gidato næpasian veveu mai natubatan veveu.*

⁶ AGot, len aYesu Kristo Næ-lav-kuvi-an dan næsaan sidato, evur san habat hæn aNunun len gidato.

⁷ Ale, imagenan, len navoian toviol kæmas hæni, aGot erin gidato ke dattonor, naut kæmas datsanor. Næboŋ togole, ilav næ-vatvat-viri-an hæn næmauran vi sutuai mai gidato hæn datþikade.

Nagugunian hæn nalobulat egai

⁸ Golæboi gæbeil gægat len nasoruan enan. Ale nuke gidan hæn gæbikel natgalenan, hæn alat lotorin nælolit len aGot læbemelas len nagolean navoian gail, ale hæn læbidan len gail. Natgalenan luvo buni mai lovi tarhæt sinævanuan þisi.

⁹ Be gebulatut dan navitvituhan kæmas, nasoran husur næbathuyah,* na-sor-balb-an mai næþalan husur nalo seju. Lovi naut kæmas, læsagol natideh.

¹⁰ Gikai tas avan ideh þigol þikad natarhæþalan þeru, kel maii væha-sua ale væha-ru, beti bulatut dani.*

¹¹ Golæboi nævanuan tomaienän, nælon ikabkabur mai isa. Elæboi næsaan san be igole sal.

Nakelean namækot

* 3:1: Rom 13.1; 1Pit 2.13

* 3:5: Efe 5.26

* 3:9: 1Tim 1.4

* 3:10: Mat

¹² Nəboŋ nəbesəvat aArtemas o aTikikus van hən gaiug, hisi hən gəbēgəm hən ginau len naut a Nikoḗpolis, husur nunau səhoti tia ke nitoh ei len nəboŋ hən naut susus.*

¹³ Gehisi hən gəbēvi tarhət siSenas, naulum̃an hən nalo, mai aAḗollos, hən asike arḗipar tideh len nəyaran səlaru.*

¹⁴ Nəvanuan nadəlomian sidat gail salitoh kəmas, be limasdaŋ len nauman tovoi gail. Beti loləboi ləbēvi tarhət sinəvanuan gail lotopar, lotovi məsal.

¹⁵ Galit ḗisi lototah mai ginau luke, “Ivoi,” van hən gaiug. Gike “Ivoi,” mai alat ei lotoləmas bun gidato len nadəlomian. Navoian aGot toviol kəmas həni, tipat mai gamit ḗisi.

* **3:12:** Uman 20.4; Efe 6.21-22; Kol 4.7-8; 2Tim 4.12
16.12

* **3:13:** Uman 18.24; 1Kor

Filemton Nalobulat napisulan aPol totesi van hæn aFilemton

Ase itos nalobulat napisulan egai?

APol itosi.

APol itosi hæn næsa?

Nalobulat napisulan egai eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani. Naslev enan, nahæsan aOnesimus, egæm vi nævanuan nadælomian tia, evi naKristen sua.

APol itosi van hæn ase?

APol itos nalobulat napisulan egai van hæn naKristen sua, nahæsan aFilemton.

APol itos nalobulat napisulan egai ηais mai len naut a be?

Itosi van hæn aFilemton pæpadaη hæn nasihau tovi A.D. 63 næboη totoh len naim bæbaηis aRom.

Ahai pispisul, aPol itos nalobulat napisulan egai, van hæn nabubur san, aFilemton. Eus aFilemton hæn bikad tas naslev san togam yav dani, nahæsan aOnesimus. Næboη aOnesimus totoh a tut hæn aFilemton, aPol evi tarhæt san hæn ðegæm vi nævanuan nadælomian len aYesu. Na aOnesimus, ðetælmam hæn aFilemton, dereh tevi naslev san tætas, be dereh tevi aŷan am len nadælomian.

Golæboi gæbepæpehun nalobulat egai len nahudhut tovat. (1.1-25)

1) APol mai aTimoti arukel nahæhaŷuran sælaru mai aFilemton (1-3)

2) APol esipa vi tæban aGot hæn aFilemton, ale isor tuŷ mōsi (4-7)

3) APol eus aFilemton hæn ðilav tælmam hæn aOnesimus, naslev san togam yav dani (8-22)

4) Nævanuan galevis am lukel nahæhaŷuran salit mai aFilemton (23-25)

Na-ke-ivoi-an van hæn aFilemton

¹ Ginau, aPol, nutos nalobulat napisulan egai; ginau, lotobaηis gat ginau husur aYesu Kristo, mai aTimoti tovi aŷadat len nadælomian. Nutosi van hæn gaiug, aFilemton, gotovi aŷanamæru len nadælomian namrtolæmas bun gaiug mai gotoum mōs aKristo hum ginamæru.*

² Nutosi van hæn aAphia am, tovi aŷavinenamæru len nadælomian, mai aArkippus* tovi nasoltia seKristo hum ginamæru, mai alat siYesu am len naim sam.

³ AGot aTæmadat mai Nasuð, aYesu Kristo areviol kæmas hæn navoian mai gamito, arigol nælomit tikad natæmat tabtab.

* 1:1: Flm 13, 22-23 * 1:2: Kol 4.17

Nasipaan mai na-sor-tuŵ-an

⁴ Nəboŋ notosor husur gaiug len na-sor-tuŵ-an sagw, nosipa vi təban aGot akis,

⁵ husur nosəsəlŋ ke gukad nadələmian sal len Nasuḅ, aYesu mai goləmas bun nəvanuan san p̄isi.

⁶ Nusor tuŵ ke nadələmian gotokade mai gidato togol nəlodat togəm vi sua, dereh tevi məhat len naləboian sam̄, gol gəbələboi navoian p̄isi lotovi sidato len aKris̄to.

⁷ Na-ləmas-buni-an sam̄ enan igole tia ke nukemkem masuḅ mai noləŋon ivoi am len nəlogw husur, len gaiug, Wawa, nəlon alat siGot, ivoi habat am.

APol isor mai aFilemton husur aOnesimus

⁸ Imaienan, naut kəmas len aKris̄to nukad na-il-ḅuri-an hən nəḅikel mai gaiug nəsa gəḅimasgole, nəsakəmaienan.

⁹ Nonjir gaiug bathut na-ləmas-buni-an sidaru. Ginau boh aPol, notovi haḅut tia mai lotoban̄jis gat ginau m̄os aKris̄to aYesu.

¹⁰ Ginau, nonjir gaiug m̄os anatugw, aOnesimus, togəm vi natugw ulum̄an len nadələmian nəboŋ nototoh len nə-ban̄jis-gati-an sal.*

¹¹ A m̄o Onesimus sagol natideh savoi hən gaiug, savi tarhət sam̄ wake gagai gai eləboi ḅigol natit p̄isi ḅivoi, evi tarhət sidar p̄isi.*

¹² Nosəvat atenan təlmam van hən gaiug, gai tovi nəlogw kitin.

¹³ A m̄o, noləŋon ke netəgau gati hən ḅeum esagw len namilem̄ nəboŋ nototoh len nə-ban̄jis-gati-an m̄os na-kel-uri-an tovoi.

¹⁴ Avil noləŋon nəḅigol nəsa gəḅidaḅam̄ hən̄i ηai. Nomətahun gəḅigol nəsa tovoi husur notokele ηai be noləŋon ke dereh gigole husur naləŋonian sam̄ ηai.

¹⁵ Hum ma aOnesimus totoh a tut dan gaiug kəkereh tia hən ke dereh gəḅikade vi sutuai,

¹⁶ asike evi slev am. Dereh tivoi səhor naslev, tesum̄an aḅam̄ gəḅeləmas buni. Ginau noləmas buni, avil gaiug goləmas masuḅ hən̄i səhor ginau notoləmas buni. Dereh geləmas buni hum naslev sam̄, be savi naslev ηai, dereh geləmas buni husur evi aḅam̄ len Nasuḅ.

¹⁷ Imaienan, gəḅinau ke gidaru dartoḅon len nauman, givoi hən gai sum̄an gəḅivoi hən ginau.

¹⁸ Avil len natideh gai ḅigol ḅisa hən gaiug o ḅikabut sam̄, gerin̄ji len nəkabut sagw.

* **1:10:** Kol 4.9 * **1:11:** Len nasoruan ta Kris, nəhes Onesimus namilen ike eləboi ḅigol natit p̄isi ḅivoi.

19 Ginau, aPol, nutos nategai hən navəlagw səbōgw: ginau nisar gele. Noləboi nəbikēle mai gaiug ke, gaiug səbōm, nəmauran sam̄ vi sutuai evi nəkabut gotokade len ginau.

20 Evoi, Wawa, aFilemton, nuke gevi tarhət sagw bathut nadəlomian dartokade len Nasuḅ aKristo; gigol neləḡon tivoi am len nəlogw.

21 Husur noləboi buni ke dereh gigol nəsa notousi nəboḡ nototos napisulan egai van hən gaiug. Evoi, noləboii ke dereh gigole tesəhor habat hən nəsa notousi.

22 Ikad natsual am: utaut hən narum̄ tesua vir ginau. Husur nuvatvat viri ke aGot dereh tisor var na-sor-tuḅ-an sam̄ gail ale tidam̄ həni ke netəlmam van varis gamit tətəs.

Nasudəlaḡian

23 AFilemton, nasoruan naməkot sagw imaiegai: AEpafrafras totoh mai ginau len nə-baḡis-gati-an husur nauman togole mōs aKristo aYesu, gai ike, "Ivoi," van hən gaiug.*

24 Ale aMak, aAristarkus, aTemas mai aLuk lotoum mai ginau, galit lokəmaienan van hən gaiug.†

25 Nasuḅ, aYesu Kristo māu teviol kəmas hən navoian mai nanunumito.

* **1:23:** Kol 1.7, 4.12 † **1:24:** Mak: 2Tim 4.11; Aristarkus: Uman 19.29, 27.2; Kol 4.10; Temas: Kol 4.14; 2Tim 4.10; Luk: Kol 4.14; 2Tim 4.11

NaIpru gail

Nalobulat napisulan van hən naIpru gail

Ase itos nalobulat napisulan egai?

Datsaləboi as totoſi. Len alat lotokad namitisau, ta mō galevis lunau ke aPol o aParnapas totoſi, ta daməŋai galevis lunau ke aApollos totoſi husur nasoran san ebutəlas mai igomah.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

Itosi hən alat siYesu asike ləbīteh dan nadəlomian lotokade lan. Isor vəsvəsaii ke, nalo siMoses tous naviolan hən natutumavan sil nəsaan, inoŋ, husur aYesu totutumav hən gai vəha-sua tovi naməkot. Salipair dan aYesu hən ləbetəlmam tətəs hən navide seJu gail. Ləbigole dereh lipanis habat sile.

Itosi mōs ase?

Alat lotokad namitisau lunau ke totoſi mōs alat siYesu len naut sua, ale nəvanuan isoḅur ei lovi Ju.

Itosi ŋais mai len naut a be?

Alat lotokad namitisau luke totoſi len nasihau sua len nasihau A.D. 66 vəbar A.D. 96, be ləsaləboi naut totoſi lan.

- 1) Len aKristo, aGot evəhot gai (1.1-3)
- 2) AKristo iyalyal səhor aŋel gail (1.4-2.18)
- 3) AKristo iyalyal səhor aMoses mai aJosua (3.1-4.13)
- 4) AKristo evi biltihai tutumav səhor ahai tutumav p̄isi (4.14-7.28)
- 5) Na-kel-gati-an aGot tota gati len nəda heKristo esəhor na-kel-gati-an ta mō tota gati len nəda herivatvat gail (8.1-9.22)
- 6) Nəboŋ aKristo totutumav hən gai esəhor naviolan ideh ahai tutumav gail lototutumav həni (9.23-10.39)
- 7) Nadəlomian silat ta sutuai (11.1-40)
- 8) Nəmauran timabe hən aGot bəhəhaṽur həni? (12.1-13.19)
- 9) Na-sor-tuṽ-an mai nasoruan naməkot (13.20-25)

ANatun aGot

¹ Sutuai tia len ahai kelkel ur gail, aGot isor vəha-səḅsoḅur mai atəmadat gail ta sutuai len navide tiltile gail.

² Len nəboŋ galegai hən nanoŋan hən navile a pan, aGot isor. Len aNatun isor mai gidato. Itabtabuh len aNatun hən natit p̄isi ləḅevi esan səḅon. Len aNatun, aGot igol nəmav mai navile a pan mai natit p̄isi lan.*

³ ANatun evi namīalan hən namənas hən nəyalyalan siGot. Ilav kot aGot, eḅitoṽ hən nəḅoruan siGot. Len nasoruan hən

* 1:2: Jon 1.3

nədaŋan san etəgau gat natit ɸisi hum lotomaienan. Nəboŋ togol naveveuan dan nəsaan, ebətah len navəlan nəmatu seKin len nəmav a məhat.*

ANatun aGot iyalyal səhor aŋel gail

⁴ Imaienan aGot igol aNatun iyalyal səhor aŋel gail, hum nəhes aGot tolav maii toyalyal səhor nahəsalit gail.

⁵ Husur aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gaiug govi aNatugw ulumān,
daməŋai nogəm vi Təmañ.”

Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Ginau dereh nevi Təman,
ale atenan tevi Natugw.”*

⁶ Ale tətəs am, nəboŋ aGot togol ahai a m̄o san bəgəm vi lan navile a pan, ike,

“Aŋel ɸisi siGot lilotu həni!”*

⁷ Nəboŋ tosor husur aŋel gail, aGot ike,

“Nugol aŋel sagw gail losumān nəlan,
loum sagw hum nəhab towunwun.”*

⁸ Be nəboŋ tosor mai aNatun ike,

“O Got, nəbiltihai bətbətah sam̄ hum sekin
ipāt vi sutuai sutuai,
nanoran sam̄ ehum nəhai sekin
gotowol hən esam̄ gail lan.

⁹ Goləmas bun nanoran,
gomətahun bun nəsaan.

Imaienan, aGot tovi aGot sam̄ evəhas gaiug,
ebir naoil hən nahəhaʋuran len gaiug
səhor avan ideh gail am.”*

¹⁰ AGot ikele am ke,

“Nasub̄, len natub̄atan gorin̄ nəpaudesen hən navile a pan,
ale nəmav, gotoum həni hən navələm̄ gəlaru.”*

¹¹ Dereh natgalen ɸisi limasig,
hum nahurabat tomatu van van̄om.
Be gaiug dereh gitoh vi sutuai.

¹² Dereh gebul gat nəmav mai navile a pan
hum nahurabat naut susus,
ale gel gəlaru hum nahurabat artomatu.

Be gaiug, gəsagəgel boŋ ideh
ale nəmauran sam̄ asike inoŋ vi sutuai.”*

¹³ Ale aGot sakel mai aŋel ideh ke,

“Gebətah tarhət nəmatu sagw,

* **1:3:** Jon 1.14; Kol 1.17; Ipru 7.27; Mak 16.19 * **1:5:** Psa 2.7; 2Sam 7.14 * **1:6:**

Deu 32.43 * **1:7:** Psa 104.4 * **1:9:** Psa 45.6-7 * **1:10:** Len naut egai nəvanuan

totos nəbē enan isor husur aGot hum tovi vanuan tokad navəlan gəlaru. * **1:12:**

Psa 102.25-27

vir nãberij naenemi sam̃ gail pipit narieñ gëlaru

hãn læbevi ut kãmas.”*

14 Be añel gail lumabe? Lovi nanunun hãn nauman siGot ñai. Esəvat galit hãn læbevi tarhət silat, gai tolav kuv galit dan nãsaan hãn læbikad nãmauran vi sutuai.

2

Sadatirusrus vi tut dan nakitinan

1 Husur natenan, datimastəgau gat nakitinan dattosəsəlon hãni tia, hãn asike datbirusrus vi tut dani.

2 Husur, len añel gail aGot isor, ale nasoruan san egəm vi lo, ipat tin. Ale nəvanuan tobur kotovi o sagol nãsa tokele, ipanis tonor hãn nãsa togole o sagole.*

3 Imagenan, asike datbinau natenan totibau aYesu togole, nə-lav-kuvi-an dan nãsaan sidato, datigam yav dan nəpanismen siGot mabe? Nasuð m̃au ikel ur metəkav hãn nə-lav-kuvi-an enan dan nãsaan, beti alat lotosəsəlon hãn lukel koti mai gidato ke tovi kitinan.

4 Ale aGot am ikel uri ke tovi kitinan. Namerikel gail lotokel kot aYesu, namerikel nəvanuan lotomañmañ len gail, namerikel lotogol nədañan san toparpar, mai naviolan se-Nunun, aGot topəpəhun gail tonor hãn naləñonian san, nat-galen p̃isi lukel uri ke tovi kitinan.*

AYesu, aNatun Nəvanuan

5 Navile a pan bəgəmai, dattosor husuri gagai, aGot sariñj len navəlan añel gail.

6 Husur len natosian, len naut sua avan sua ikel koti ke, “Got, nəvanuan lovi sa hãn gəbinau galito?

Anatun nəvanuan ase hãn gəbəkətkəta təban?

7 Len namityal tomidol ñai gorinji a pan kəkereh len añel gail, ale goputsani hãn b̃ikad nəyalyalan hum nəkraun sekinj.

8 Gorinj natit p̃isi len navəlan.”*

Nəboñ aGot torinj natit p̃isi len navəlan, erinj natit p̃isi, natideh səpat. Gagai datsaris natit p̃isi len navəlan sal.

9 Be nãsa dattorisi imaiegai ke: datoris aYesu, len namityal tomidol ñai aGot “torinji a pan kəkereh len añel gail,” egəm vi vanuan. Ale datoris aGot toputsani hãn b̃ikad nəyalyalan hum nəkraun sekinj, husur toləñon tosa vəsa len nəmatan, hãn ke, len navoian aGot toviol kãmas hãni, b̃esəsəlonj hãn nabus hãn nəmatan m̃os nəvanuan p̃isi.

* 1:13: Psa 110.1 * 2:2: Uman 7.53. Len naut egai ikel nadələmian seju gail ke, aGot ilav nalo mai añel gail lotolavi mai a Moses. * 2:4: Mak 16.17-18, 20; Uman

5.12 * 2:8: Psa 8.4-6

¹⁰ AGot igol natit þisi ale natit þisi ipat mōsi. Inor hæn gai todañ hæn aYesu toləŋon tosa vəmat. Husur, len na-ləŋon-isa-vəsa-an siYesu, aGot igol ke, aYesu egəm vi vanuan tonor hæn toil a mō hæn nəvanuan gail. Ale egəm vi þisal hæn bilav kuv nəvanuan bisoður dan nəpanismen hæn nəsaan salito, ale hæn þesəhar galito hæn læbevi natun aGot hæn læbikatəpol hæn nəyalyalan san.

¹¹ AYesu igol nəvanuan gail luveveu dan nəsaan salit gail hæn læbevi siGot səbōn ŋai. Imaienan, aYesu mai alat gai togol lotoveveu, galit þisi lukad aTəmalit tosua ŋai. Husur enan, nahurun aYesu səsa hæn þekis galit hæn awawa san gail.

¹² Ikel mai aGot ke,
 “Dereh nikel ur nahəsañ mai awawa sagw gail
 hæn læbeləboi gaiug.
 Len nəhon nəbōnbonan,
 dereh nekəkai hæn nə-sal-suh-gaiug-an.”*

¹³ Ikele am ke,
 “Dereh nerij nəlogw len aGot.”

Ike,
 “Ginau eg boh mai anatugw gail aGot toviol hæn galit mai
 ginau.”*

¹⁴ Imagenan, husur anatun gail len nadəlomian lotokad nəda mai nibelito, aYesu am epitoŧ, egəm vi vanuan sunñan galito. Egəm vi vanuan hæn ke, len nəmatan san, natəmat totəgau gat nədaŋan hæn nəmatan, þevi ut kəmas.

¹⁵ Len naŋide enan, alat lotomətahw len nəmatan len nəmauran kavkav salito, aYesu igol alat lotovi slev sinamətahwan enan, lumakuv dani.

¹⁶ Imasil ke aYesu savi tarhət siaŋel gail, be evi tarhət sinəpasusan siAraham gail.*

¹⁷ Husur enan, aGot ike aYesu tesuñan nəbathudud nadəlomian san len naŋide þisi hæn þegəm vi biltihai tutumav, nəlon bitaŋis nəvanuan gail, ale hæn biðan len nəsa aGot toriŋi len navəlan. Egəm vi biltihai tutumav hæn þetutumav sil nəsaan sinəvanuan gail hæn aGot þeruðat galit dan nəsaan salito.*

¹⁸ Bathut aYesu toləŋon tosa nəbōŋ aSetan totaltal soðuer ke tigol nəsaan, gai eləboi þevi tarhət salito nəbōŋ aSetan bitaltal ke ligol nəsaan.

3

AYesu iyalyal səhor aMoses

* 2:12: Psa 22.22 * 2:13: Isa 8.17-18 * 2:16: Isa 41.8-9 * 2:17: Flp 2.7; Ipru 5.2, 4.14-15, 7.26-28; Lev 4.20, 26, 35, 16.6, 10-11

¹ Imagenan bathudud mættovi siGot sæbon, aGot ekis gina-
mit mai gamito hæn datþevi lan nē mav. Mitinau vahvahur
aYesu egaii, evi ahai pispisul siGot mai abilitài tutumav
dattokel ur nadəlomian dattokade lan.

² AYesu idaŋ len aGot totabtabuh lan, igol nēsa tokele,
suñan aMoses todaŋ len aGot hæn þekətkəta təban naim siGot
toyi alat siGot.*

³ AGot ebunusi ke, aYesu inor hæn nē-sal-suhi-an səhor
aMoses, hum nəvanuan na-um-im-an tonor hæn nē-sal-suhi-an
səhor naim toum həni.

⁴ Husur naim þisi ikad nəvanuan na-um-im-an toum həni, be
aGot eum hæn natit þisi.

⁵ AMoses idaŋ len aGot hum nəvanuan nauman tokətkəta
təban naim siGot tovi nəvanuan san gail. Nēsa aMoses togole
ehum nasoruan kəta tokel kot nēsa aGot þikele balai.

⁶ Be aKristo tovi aNatun aGot idaŋ len aGot, ale naim
kavkav siGot ipat len navəlan. Ale datovi im san. Datþeil
þur namətahwan, datþetəgau gat nə-vatvat-viri-an dattokade
len aKristo, ale datþeviv həni, datovi vanuan san gail, datovi
im siGot.

Na-sor-vəsvəsaii-an hæn Nəþe 95

⁷ Imagenan, ehum aNunun aGot tokele, ike,

“Daməŋai, mətþesəsəlon hæn nadolon aGot,

⁸ nəlomit timəþur, sa-nəkadumit tihaihai

suñan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai

nəboŋ lotopair dan ginau,

lototaltal kitev nədaŋan sagw ke imabe

len naut masmas toþəbesw.

⁹ Len naut ei atəmamit gail ta sutuai

lukoblen kitev nədaŋan sagw ke tomabe,

luke leris nədaŋan sagw,

ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40 lori len nēsa
notogol gail.

¹⁰ Husur enan nəlogw epəŋas naur enan, ale nuke,

‘Akis nəlolit ipair dan ginau,

ale læsaləboi səhot nañide sagw gail.’

¹¹ Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,

nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

‘Asike loþis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’ ”*

¹² Bathudud nadəlomian, mətələləgau ke gamit ideh asike
ikad nəsaan len nəlon, asike nəlon ipar dəlomian. Sa-nəlomit
timaienan hæn þipair hæn gamito dan aGot tovi nəkadun
nəmauran.

* 3:2: Num 12.7 * 3:11: Psa 95.7-11

13 Be mitigol mäteləŋon tivoi am len nəlomit gabag akis, len nəboŋ p̄isi dattokisi hən “daməŋai,” sal, hən nagəgərasan hən nəsaan asike bigol gamit ideh bihaihai dan aGot.

14 Husur datbetəgau gat nadəlomian dattokade len aKристо van vəbar nagilen, hum dattogole nəboŋ dattotuʔat riŋ nəlodat lan, namilen ke dattokatəp̄ol mai aKристо len nəsa tovi esan.

15 Hum natosian siGot toke,
 “Daməŋai, mətbesəsələŋ hən nadolon aGot,
 nəlomit timaʔur, sa-nəkadumit tihaihai,
 suŋan atəmamit gail ta sutuai lotohaihai
 nəboŋ lotopair dan aGot.”*

16 Nəvanuan lotosəsələŋ hən nadolon aGot ale lotopair dani, as galito? Lovi vanuan gail aMoses toseh̄ar galit dan naut a Ijip.

17 Ale len nasihau gail van vəbar nasihau tovi 40, nəlon aGot epəŋas as galito? Nəlon epəŋas alat lotogol nəsaan, nibelit lototeh, lotomat len naut masmas tohəbesw.

18 Ale nəboŋ aGot toke, “Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh,” isor mai as galito? * Ikel naten mai alat ləsagol husur nəsa tokel mai galito. *

19 Imaienan, datobunusi ke, husur lotopar dəlomian lan, ləsələboi ləbēbis len naut nəŋavŋavan san.

4

1 Na-kel-gati-an siGot hən datbēbis len naut nəŋavŋavan san ipat sal. Imagenan, datimaslələgau, datemətahw ke gamit ideh asike bēbis lan.

2 Husur na-kel-uri-an tovoi hən nəŋavŋavan enan, gidat am datosəsələŋ həni suŋan galit ta sutuai. Be nasoruan enan savi tarhət salito husur losəsələŋ kəmas həni ŋai, ləsəsəsələŋ həni len nadəlomian. *

3 Husur gidat dattokad nadəlomian lan datobis len naut nəŋavŋavan san. Galit am, ehum aGot toke,
 “Ale len nəlol paŋpaŋ sagw,
 nuta gat na-kel-gati-an sagw len nahəsagw ke,

‘Asike lobis len naut nəŋavŋavan sagw boŋ ideh.’ ”*
 Ekəmaienan naut kəmas nauman san gail tohav nəboŋ togol navile a pan tonəŋ.

4 Husur len naut sua len natosian siGot, isor husur nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, ike, “Len nəmariboŋ na-vəha-məlevru-an, aGot iŋavŋav dan nauman san p̄isi.”*

* 3:15: Psa 95.7-8 * 3:18: Psa 95.11 * 3:18: Hən naves 16-18, ris Num 14.1-35

* 4:2: Len natosian galevis ta sutuai ike: *Be nasoruan enan savi tarhət salito husur ləsəkad nadəlomian silat lotosəsələŋ husur aGot.* * 4:3: Psa 95.11 * 4:4: Gen 2.2

⁵ Ale hum tokele tia, “Asike lōbis len naut nəḡavḡavan sagw boḡ ideh.”*

⁶ Imaienan, naut enan ipat sal mōs nəvanuan galevis hən lēbēbis lan. Ale alat ta mō lotosəsəlōḡ hən na-kel-uri-an tovoi hən nəḡavḡavan enan, ləsābis lan husur ləsagol husur nəsa aGot tokele.

⁷ Ale aGot erinḡ nəboḡ sual am, ekisi hən “Daməḡai.” Len nəboḡ tohusur habat həni, len nəbē siTevit, aGot ikel nəsa tokele a mō, ike,

“Daməḡai, mətbesəsəlōḡ hən nadolon aGot,
nəlomit timaḡur, sa-nəkadumit tihaihai.”*

⁸ Mitinau aJosua nəboḡ tosəhar nəvanuan gail vi lan naut aGot tokel gati ke likade. Gai tagol nəvanuan gail lətəkad nəḡavḡavan hum aGot tokel gati, asike aGot tasor a tahw husur nəboḡ tile hən nəḡavḡavan.*

⁹ Imagenan, nəḡavḡavan ipat sal mōs alat siGot, hum nəḡavḡavan siGot len nəmariboḡ na-vəha-məlevru-an.

¹⁰ Husur nəvanuan tobis len nəḡavḡavan siGot, inḡavḡav dan nauman san, surmān aGot toḡavḡav dan nauman san nəboḡ togol navile a pan tonōḡ.

¹¹ Imagenan, datehisi hən datbēbis len naut nəḡavḡavan enan. Gidat ideh satiteh, satigol tətōv hən atəmadat ta sutuai ləsagol husur nəsa aGot tokele.

¹² Husur nasoruan siGot imaur, igol nəsa aGot tosor mōsi. Ikan səhor nəbu nəbālan ideh tokan naut toru. Etiv pəpəhun nəmauran dan nanunun, nakobkob dan nəsa topat burhubələshw. Eləboi bəpəpəhun navoian dan nəsaan len nənauan mai natit nəvanuan tonaunau gail lotosusuah len nəlon nəlolito.

¹³ Səkad natideh tosusuah dan aGot, be natit pisi səkad nəkabut-gole-an am, iparpar hən aGot bəkəta bunusi. Ale gai boh, datimaskel natit pisi dattogole maii.

AYesu, abiltihai tutumav toyalyal

¹⁴ Imagenan, husur dattokad abiltihai tutumav toyalyal, aYesu, aNatun aGot tobis len nəmav, il len nəhon aGot, datetəgau gat nadəlomian dattokel uri ke dattokade.

¹⁵ Husur datukad abiltihai tutumav toləḡon tosa mai gidato nəboḡ datsədaḡ. Len napisal pisi aSetan italtal ke atenan tigol nəsaan, epitōv hən totaltal ke datigol nəsaan. Be gai sagol nəsaan, ebuer lan.

¹⁶ Beti, len na-il-buri-an, dategəm pəpadaḡ hən nabiltihai bətbətah siGot. Dategəm pəpadaḡ hən aGot toviol kəmas hən

* 4:5: Psa 95.11 * 4:7: Psa 95.7-8 * 4:8: Deu 31.7; Jos 22.4

navoian, hən nəlon bītaŋis gidato, mai hən bəviol hən navoian mai gidato nəboŋ datbipar vi-tarhəte-an.

5

¹ AGot ilekis hən abiltihai tutumav dan nəvanuan gail, ale itabtabuh len atenan hən bīsor salito len nəhon. Abiltihai tutumav evi pīsal salito van hən aGot. Abiltihai tutumav eviol hən naviolan gail mai aGot, ale etutumav hən narivatvat gail sil nəsaan sinəvanuan gail.*

² Ale abiltihai tutumav eləboi bīkad naṽide bəmədəu van hən nəvanuan gail lototətan, lotoyar lab dan nakitinan, husur gai am igol nəsaban akis surŋan galito.

³ Husur enan etutumav māu sil nəsaan san gail mai nəsaan salit gail.*

⁴ Avan ideh saləboi bīṽat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav gai səbōn. Be ipat len aGot səbōn hən bəkisi, hum tokis aAron sutuai.*

⁵ Len naṽide tomaienan, aKristo səbōn səṽat nəhes hən bəgəm vi biltihai tutumav. Be aGot ikel maii ke, “Govi Natugw,

daməŋai nogəm vi Təmañ.”*

⁶ Ale len naut tile am ike,

“Govi ahai tutumav vi sutuai,

suŋan aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.”*

⁷ Len nəmauran san len navile a pan, aYesu isor tuṽ van hən aGot toləboi bīlav kuvi dan nəmatan. Enjiri hən bəvi tarhət san, ikai habat, namətarur san isel, ale husur toriŋ gai len navəlan aGot len nalotuan, aGot esəsəloŋ həni.*

⁸ Naut kəmas aYesu tovi aNatun aGot, len na-ləŋon-isa-vəsaan san gail, eləboi səhot namilen na-gol-husur-nəsa-aGot-tokele-an.

⁹ Ale nəboŋ togol natit pīsi aGot toriŋi hən bīgole tonor, egəm vi kadun nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen hən nəsaan, nəkadun nəmauran vi sutuai mōs nəvanuan pīsi lotogol husur nəsa tokele.

¹⁰ Ale aGot eriŋi hən bīṽat nəhes abiltihai tutumav, hum aMelkisetek tovi ahai tutumav ta sutuai.

Mitimatmatu len nadələmian hən asike mətuteh dani

¹¹ Namtukad natit isobur hən namtbīkel husur natenan, be idaŋ hən namtbīsor vəsvəsaii husur mətumanmaneh hən mətbeləboi səhoti.

* 5:1: Nəboŋ nəvanuan togol nəsaan, nəpanismen tonor hən nəsaan evi matan. Ale lotutumav hən narivatvat hən nəmatan san bīgel nəmatan tonor hən nəvanuan sil nəsaan togole. * 5:3: Lev 9.7 * 5:4: Exo 28.1 * 5:5: Psa 2.7 * 5:6: Psa

¹² Gamit mətukad nadəlomian sutuai tia wake mətsavi hai pusan sal. Hən nəsa? Be mətələŋon ke avan ideh tevusan gamit tətəs am, tuŋat hən nakitinan metəkav lotomədmədaul len nasoruan siGot. Mətosuŋan natuhtətai ŋai tosus, saləboi bihan nəhanian todaŋ sal.

¹³ Husur avan ideh tomaur len nasus ŋai, etətan hən nəsa tonor mai nəsa tosa, husur evi amas o likob sal.†

¹⁴ Be nəhanian todaŋ evi hanian hilat lotomatmatu, galit lotoləboi səhot natilean hən nəsa tonor dan nəsa tosa bathut lotogolgole akis gol ke lukad namitisau lan.

6

¹ Imagenan, naṣusanan metəkav husur aKristo, dateriŋi husur dattoləboii tia. Ale datimatmatu len aYesu Kristo. Sadatetuŋat len nəpaudesen hən naṣusanan tətəs am. Datoləboii ke datimaspair dan nəsa dattogole lotolav gidat vi lan nəmatan. Datoləboii ke datimasriŋ nəlodato len aGot.

² Datoləboi naṣusanan husur nəbaptaisan*, mai naŋvide hən dattoriŋ navələdato len nəvanuan hən bikad aNunun aGot. Datoləboi naṣusanan husur na-le-məhat-an dan nəmatan, mai nəboŋ aGot bəpəpəhən navoian dan nəsaan.*

³ Naṣusanan galenan lipat. Ale aGot biđam hən, datetibau len aKristo, datimatmatu lan!

⁴ Nəvanuan gail lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gaḅulani, naṣisal hən ləbetəlmam, hən ləbiŋpair dan nəsaan salit tətəs am, eḅuer. Nəboŋ namial siYesu tohut nəmargobut dan nəlolito, nəboŋ lototuŋat ləboi naviolan togəm len nəmav, nəboŋ lotokatəpəl mai aNunun aGot,

⁵ nəboŋ lotoləboi navoian hən nasoruan siGot, nəboŋ lotosəsələŋ hən nədaŋan hən nəboŋ bəgəmai len natohan pipi-habəlan aGot,

⁶ galit lotoriŋ nəlolit len aYesu Kristo tia, ləberin gaḅulani, naṣisal hən ləbetəlmam, hən ləbiŋpair dan nəsaan salit tətəs am, eḅuer. Lomədas bun galito, husur, ehum lotoṗos gat aNatun aGot len nəhai balbal tətəs, ale riŋ nahur sasa len gai len nəhon nəvanuan gail.*

⁷ Mitinau nətan. Nəboŋ naus tous daŋir lan, nətan enan edim naus enan, natit gail lutov, luṽan hən nəvanuan gail lotomabul nəhanian len nətan enan ləbihan. Nətan enan aGot ivoi hən, ehəhaṽur hən.

⁸ Be nətan biša, hən natit tohum nəhau mai nəhai lotokad nasunite ŋai ləbitov lan, nətan enan evi ut kəmas, savoi hən

† 5:13: Hən naves 12-13, ris 1Kor 3.2 * 6:2: Len naut egai, naKristen gail lukad nəbaptaisan ale nakəkasian mōs naveveuan evi naŋvide seju gail, be len nasoruan ta Kris luke baptaisən hən gəlar piŋi. * 6:2: Uman 18.25, 19.3-6 * 6:6: Ipru 10.26

natideh. Hum ma aGot bisemale həni. Len nagilen, nəhab dereh tihani.*

⁹ Gamit namttoləmas bun gamit p̄isi, naut kəmas namttokəmaianan, namtsəkad nə-lon-uri-an ideh len gamito. Namtoləboii ke, məttokad nəvit gail lotovoi am: nadələmian samit mai nəvide samit tonor hən alat aGot tolav kuv galit dan nəpanismen sil nəsaan salito.

¹⁰ Husur aGot inor buni. Asike nəlon ibon̄bon̄ hən nauman samito, mai nə-ləmas-buni-an samito hən nahəsan. Arumasil nəbon̄ məttovi tarhət sinəvanuan san gail, hum məttogole tia, ale hum məttogol tabtab həni sal.

¹¹ Be namtoləḡon masuṽ ke, gamit p̄isi mitidaḡ len aGot magenan van vəbar nagilen hən mətbeləboi buni ke, dereh mitikad p̄is nəsa məttovatvat viri.

¹² Samtipetəmas, be mitigol tətov̄ hum alat lotokad nəsa aGot tokel gati. Len nadələmian mai nə-toh-mədau-an, ludaḡ ḡur nəmauran todaḡ vir ləbikad nəsa aGot tokel gati.

Datoləboi datbeil gəgat len na-kel-gati-an siGot

¹³ Nəbon̄ aGot tota gat na-kel-gati-an san van hən aAraham, husur səkad nəhes ideh toyalyal səhor esan, aGot ita gat na-kel-gati-an san len nahəsan gabag.

¹⁴ Ikel mai aAraham ke, “Nokitin, dereh nivoi hən gaiug. Dereh neviol hən nəpasusan mai gaiug hən ləbēgəm vi bathudud bisob̄ur vəha-sob̄ob̄ur am”*

¹⁵ Beti len nə-daḡ-buri-an san aAraham itoh mədau ebəlav, ale ikad nəsa aGot tokel gati.*

¹⁶ Nəbon̄ nəvanuan gail lotota gat na-kel-gati-an ideh, luta gati len nahəsan nəvanuan totibau səhor galito. Nə-ta-gati-an enan igol na-kel-gati-an enan eil gəgat, eməlas. Nəvanuan gail loləboii ke tovi kitinan, ale ləsaləboi ləb̄isor ḡalḡal husuri am.

¹⁷ Len nəvide tomaianan, aGot ita gat na-kel-gati-an san hən alat ləbikad nəsa tokel gati ləb̄eləboi buni ke, nə-nau-utaut-an san asike egəgel bon̄ ideh.

¹⁸ AGot ikel na-kel-gati-an ale ita gati len nahəsan. Nateru enan arsaləboi arḡegəgel bon̄ ideh husur aGot saləboi ḡeliblibon̄ bon̄ ideh. Imaianan, len eru enan, gidat dattosab̄ naut nasusuahan len gai, datoləḡon ivoi habat am len nəlodato hən datḡetəgau gat nə-vatvat-viri-an len nəsa aGot tokel gati ke, datḡikade balai.*

¹⁹ Datukad nə-vatvat-viri-an enan hum naga hən nəmauran sidat gail, ekir gəgat, ale datoləboi datḡerij̄ nəlodat lan. Ta m̄o len naim siGot, ikad nəb̄iltikaliko totahətah kəkol hən naut

* 6:8: Gen 3.17-18

* 6:14: Gen 22.16-17

* 6:15: Gen 17.1-2, 18.10, 21.5

* 6:18: Num 23.19

tolo dan nəvanuan gail. Be len nə-vatvat-*vir*-an enan, səkad natideh totahətah gol gidato dan aGot,*

²⁰ husur aYesu eil a mō, eḅisutur sidato tia. Egəm vi ḅiltihai tutumav sidato vi sutuai suḅan aMelkisetek ta sutuai.*

7

AMelkisetek ahai tutumav

¹ AMelkisetek eg boh evi kiḅ hən nabiltivile Salem, ale evi ahai tutumav siGot, aGot toyalyal buni. AMelkisetek ebubur mai aApraham nəboḅ aApraham totəlmam dan nabiltiḅalan tosəhor nakiḅ tovat lan, ale eus aGot hən ḅivoi hən aApraham.

² Ale aApraham ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəḅavur hən natit ḅisi totariv kuv gail dan alat toḅal mai galito.* (Nahəsən aMelkisetek, namilen ke, “aKiḅ hən nanoran,” ale husur tovi kiḅ hən naut a Salem, namilen ke, “aKiḅ hən natəmat.”)

³ Səkad na-tos-gati-an hən atəman, anan, nəvanuan ideh len nəbathuyah san, nəboḅ hən nəpasian san o nəmatan san.† Esumān aNatun aGot; evi ḅiltihai tutumav vi sutuai.

⁴ Mitinau nəyalyalan siMelkisetek. Bathut nəyalyalan siMelkisetek, aApraham, aḅiltitəmadit ta sutuai ilav mai aMelkisetek nahudhut tosua dan tosəḅavur hən natit ḅisi tokade dan nabiltiḅalan.

⁵ Ale ahai tutumav gail len nəpasusan siLevi, nalo siMoses ikel buni ke limastariv nahudhut tosua dan tosəḅavur hən natit ḅisi nəvanuan gail lotokade, naut kəmas lotoḅitḅitoḅ, lotovi wawa salit gail lotopat len nəpasusan siApraham.*

⁶ Be aMelkisetek savi len nəpasusan siLevi, be itariv nahudhut tosua dan tosəḅavur tovi siApraham. Ale aApraham tokad na-kel-gati-an siGot, aMelkisetek eriḅ navoian siGot lan.

⁷ Səkad nə-lon-uri-an ideh ke, nəvanuan toriḅ navoian siGot len nəvanuan tile, gai ikad nəyalyalan səhor enan gai toriḅ navoian siGot lan.

⁸ Ahai tutumav gail lototariv nahudhut tosua dan tosəḅavur, lovi vanuan ḅai lotoləboi ləḅimat. Avil aMelkisetek totariv nahudhut tosua dan tosəḅavur, lukele ke tomaur sal.

⁹ Nəboḅ aApraham tolav nahudhut tosua dan tosəḅavur mai aMelkisetek, hum ma dattoləboi datḅike, nahəmar aLevi len nəpasusan siApraham lototariv nahudhut tosua dan tosəḅavur, galit am lulavi mai aMelkisetek.

¹⁰ Husur nəboḅ aMelkisetek tobubur mai aApraham, ləsəpas aLevi sal. Be aLevi evi tosua len nəpasusan siApraham,

* **6:19:** Lev 16.2 * **6:20:** Ipru 4.14, 2.7; Psa 110.4 * **7:2:** Hən naves 1-2, ris Gen 14.17-20 † **7:3:** Nasoruan siGot sakel ur atəman mai anan aMelkisetek, gol

ke esumān səkade. * **7:5:** Num 18.21

ale evi aAraham tolav nahudhut tosua dan tosəjavur mai aMelkisetek.‡

11 Nəboŋ aGot tolav nalo mai alat a Israel, itabtabuh len nahəmar aLevi hən læbevi ahai tutumav læbeil a mō hən nəvanuan gail hən læbehusur nalo enan. Be nauman sihai tutumav galenan sanor hən biŋgol nəvanuan binor len nəhon aGot. Be nauman sihai tutumav galenan tagol nəvanuan tanor len nəhon aGot, imabe aGot totabtabuh len ahai tutumav tile hən biŋgel galito, ahai tutumav tosuman aMelkisetek be saşuman aAron len nahəmar aLevi?

12 Husur nəboŋ tokad nagəgelan len nəvanuan tovi ahai tutumav gail, nalo am egəgel.

13 Husur ahai tutumav dattosor husuri, egəm len nahəmar tile am, ale avan ideh len nahəmar enan saum hum ahai tutumav təban nəmel tutumavan boŋ ideh.

14 Husur imasil ke aMasta sidato topat len nəpasusan seJutah, ale nəboŋ aMoses tosor husur ahai tutumav gail, sakel natideh husur nahəmar enan.*

AYesu esuman aMelkisetek

15 Be gagai datoləboii ke ahai tutumav tile am tosuman aMelkisetek egəm tia.

16 AYesu egəm vi ahai tutumav, be savi husur nalo tokel ke nəbathuyah san tonor hən nəbathuyah sihai tutumav gail. Egəm vi hai tutumav husur nədaŋan hən nəmauran san saləboi biŋmasig boŋ ideh, ipat vi sutuai.

17 Husur natosian siGot ikel husuri ke,
“Govi hai tutumav vi sutuai,
suman aMelkisetek

tovi hai tutumav ta sutuai.”*

18 Imaienan datoləboii ke, nalo ta mō husur ahai tutumav gail, aGot igele husur sədaŋ, savi tarhət sivan ideh.

19 Husur ke, naut kəmas dattogol husur nəsa nalo tokele, saləboi biŋgol datbinor len nəhon aGot. Ale aGot igol naŋisal tile am, nə-vatvat-viri-an tovoi buni səhor nalo, ale nə-vatvat-viri-an enan igel nalo enan. Ale len nə-vatvat-viri-an enan, datoləboi datbegəm pəpadaŋ hən aGot.

20 Nəboŋ aGot togol naŋisal veveu enan, ita gati len nahəsan. Nəboŋ togol nəpasusan siAron lotovi ahai tutumav gail, səta gati len nahəsan.

21 Avil nəboŋ togol aYesu togəm vi ahai tutumav, aGot ita gati len nahəsan, ike,

“Nasuḅ ita gat na-kel-gati-an len nahəsan,
ale asike egəgel hən nənauan san boŋ ideh, ike,

‡ 7:10: Namilen ke aMelkisetek evi ahai tutumav toyalyal səhor nahəmar aLevi len natit pisi. * 7:14: Mat 1.1-3; Luk 3.33 * 7:17: Psa 110.4

'Govi hai tutumav vi sutuai.' '*

²² Bathut nē-ta-gati-an hēn na-kel-gati-an enan siGot, ipat len navēlan aYesu māu hēn bigol pīs na-kel-gati-an veveu enan. Ale na-kel-gati-an veveu enan ivoi sēhor ta mō aGot tokel gati mai alat a Israel.

²³ Datinau na-kel-gati-an ta mō. A mō ikad ahai tutumav galenan lotosōbur tia, husur nēmatan salito igol nauman salit gail inoŋ.

²⁴ Avil husur aYesu tomaur vi sutuai, gai evi ahai tutumav vi sutuai.

²⁵ Imaienan, alat lotogēm hēn aGot len aYesu, eləboi bilav kuv kavkav hēn galito dan nēpanismen tonor hēn nēsaan salito. Husur aYesu imaur vi sutuai hēn bisor salito len nēhon aGot.

²⁶ AYesu māu evi abiltihai tutumav tonor hēn gidato, husur itoh a tut dan nēsaan hum aGot tohəhəvur hēni, səkad natideh tosa lan, iveveu, nēsaan ideh sagol səbīŋbīŋal. Etile dan nēvanuan nēsaan gail, imakuv dan galito, ale aGot eputsani vi məhat sēhor nēmav.

²⁷ Gai sahum abiltihai tutumav tile gail. Akis lotutumav hēn narivatvat sil nēsaan salito, beti a tahw, lotutumav sil nēsaan sinəvanuan gail. Be aYesu etutumav hēn gai hēn bilav kuv nēvanuan gail pīsī dan nēpanismen sil nēsaan salito. Igol vəha-sua hēni ŋai. Ale nēboŋ totutumav hēn gai gabag natutumavan enan ikabut gol pīs nēsaan.*

²⁸ Nalo siMoses itabtabuh len ahai tutumav gail ləsədan husur lotovi vanuan tin, lugol nēsaan. Be na-kel-gati-an aGot tota gati len nahəsən egēm a tahw len nalo, itabtabuh len aYesu, aNaton, nēsaan toβuer lan, tovi ahai tutumav vi sutuai.

8

Abiltihai tutumav hēn na-kel-gati-an veveu

¹ Namilen nēsa namttokele imaiegai ke: datukad abiltihai tutumav sua tonor hum notokele. Ebətah tia len nətərhət nēmatu hēn nabiltihai bətbətah seKīŋ len nēmav.*

² Eum ei len naut tolo len nēmav, naim nətəpōlen kitin hēn nalotuan Nasuβ aGot toum hēni, nēvanuan saum hēni.

³ Ahai tutumav pīsī, aGot itabtabuh len galito hēn ləβeviol hēn naviolan gail maii, ale hēn ləβetutumav van hēni. Len navide tomaienān, imasil ke abiltihai tutumav sidat māu, gai am ikad natsua hēn βetutumav hēni.

⁴ Gai tatoh gegai len navile a pan, asike tavi ahai tutumav, husur ikad nēvanuan gail tia lototutumav hēn naviolan gail van hēn aGot hum nalo tokel buni.

⁵ Ahai tutumav galenan lugol nauman salito len naim nalotuan tovi natətoŋan mai nənəhənān hēn nēsa tohum topat

* 7:21: Psa 110.4

* 7:27: Ipru 5.3; Lev 9.7

* 8:1: Psa 110.1

len nəmav. Husur enan, nəboŋ aMoses pəpadaŋ hən bəum hən naim nətaʔolen, aGot ikel nalələgauan maii ke, “Gigol vahvahur natit ʔisi tinor husur nəplan notoʋusan gaiug həni tia len naʋehuh.”*

⁶ Be gagai, aYesu, abiltihai tutumav sidato, ikad nauman tovoi buni səhor nauman sihai tutumav gail ta mō. Len naʋide tomaienən, na-kel-gati-an toil gəgat len aYesu, ivoi buni səhor na-kel-gati-an tovi nalo ta mō. Husur na-kel-gati-an veveu enan eil gəgat len nasoruan tovoi səhor ta mō.

⁷ Husur na-kel-gati-an ta mō təhau, na-kel-gati-an veveu asike tagele.*

⁸ Be aGot ikel ur nəsaban len nəvanuan seIsrael gail ike, “Len nəboŋ bəgəmai, dereh nita gat na-kel-gati-an veveu notokel mai nəvanuan naut a Israel mai a Jutah.

⁹ Asike ehum na-kel-gati-an notokel gati mai atəmalit ta sutuai, nəboŋ nototəgau navəlalito, hən nəbesəhar galito dan naut a Ijip. Bathut ləsətəgau gat na-kel-gati-an sagw ta mō, imaienən nəlogw iʔov hən galito.”

¹⁰ Ale ginau Nasuʔ aGot nekəmaiegai ke, “Len nəboŋ bəgəmai, dereh nita gat na-kel-gati-an egai nikele mai nəvanuan naut a Israel ke: Dereh neriŋ nalo sagw gail len nənauan salito, ale nitos gat gail len nəlolito.

Dereh nevi aGot salito, ale levi vanuan sagw gail.

¹¹ Ale asike lupar ləboian len ginau, hən nəvanuan bəʋusan avan tile totoh pəpadaŋ həni, o hən nəvanuan bəʋusan aʋan am ke, ‘Geləboi Nasuʔ aGot!’

Husur nəvanuan ʔisi dereh leləboi ginau, alat lotovi ut kəmas mai nəvanuan totibau, galit ʔisi.

¹² Husur dereh neruʔat galit dan nəsaan salito, ale asike nunau təlmam hən nəsaan salit gail boŋ ideh am.”*

¹³ Nəboŋ aGot tokis na-kel-gati-an egai hən “na-kel-gati-an veveu,” igel na-kel-gati-an ta mō gol tovi ut kəmas. Namilen ke, natit tovi ut kəmas, togəm matu, asike idareh, teʔuer.

9

Naʋide hən nalotuan ta mō

¹ Mitinau na-kel-gati-an siGot ta m̄o. Ikad nalo gail hən nalotuan mai naut sua tolo len navile a pan.

² Loum hən naim nētaṗolen enan. Ikad nabiltikaliko to-tahətah kəkol hən togol narum̄ toru. Len narum̄ sua, bopita, ikad nametəlai paspasil toil, nam̄ial toməlevru lotopaŋ lan, mai natev sua mai nabəta lotoviol hən̄i mai aGot. Narum̄ enan lokisi hən Naut Tolo.*

³ Beti narum̄ tarhəbiltikaliko lohoim lokisi hən Naut Tolo Masuṽ.*

⁴ Len narum̄ enan ikad nəmel tutumavan nagol lototutu-mav hən nəhai pəhas lan. Ale ikad nabokis lotopos gat nagol hən tokabut gole ale lokis nabokis enan hən Nabokis hən Na-kel-gati-an aGot tota gati. Burhulon Nabokis ikad nabiliwai nagol nəmanna tosuh lan, mai nəhai nəyaran siAron todum̄oh, mai nəvat papav aGot totos gat na-kel-gati-an san lan.*

⁵ A məhat hən Nabokis ikad nakerupim* hən namənas siGot, nəhabəlaru lotosəсах gol namətan Nabokis tovi naut aGot toruḅat nəsaan dan nəvanuan gail lan. Be namtsaləboi namtbisor vəsvəsai p̄is natgalen gagai.*

⁶ Na nəboŋ lotoutaut p̄is natgalenan maienan, ahai tutumav gail ləḅis akis len narum̄ bopita hən ləḅigol nauman salito m̄os nalotuan.*

⁷ Be abiltihai tutumav səḅon eḅis len Naut Tolo Masuṽ vəha-sua ŋai len nasihau p̄isi. Len nəboŋ enan eviol hən nəda mai aGot sil nəsaan san gabag mai nəsaan nəvanuan lotogolgole len natətanen salito.*

⁸ Len natgalenan aNunun aGot igol imasil ke, nəboŋ naim nētaṗolen topat sal, nap̄isal hən avan ideh ḅeḅis vi lohoim len Naut Tolo Masuṽ səkamis.

⁹ Natenan ehum nasoruan kəta m̄os nəboŋ ta daməŋai. Husur naviolan gail mai narivatvat ahai tutumav lototutu-mav hən gail ləsaləboi ləḅigol nəlon nəvanuan lotolotu ḅimasil.

¹⁰ Husur nəkadun nəḅide hən naviolan mai natutumav-avan evi nalo hən nəhanian, namunian mai nakəkasian m̄os naveveuan. Nalo galenan lovi hən niben nəvanuan ŋai. Ale nalo galen lupat van vəbar nəboŋ aGot togol nəḅide veveu.

¹¹ Nəboŋ aKристо togəm vi biltihai tutumav hən natit lotovoi lotovisi tia, eḅis len naim nētaṗolen toyalyal mai tonor səhor ta m̄o. Naim nētaṗolen enan, avan ideh saum hən̄i hən navəlan, ale savi natideh topat len navile eg a pan.

¹² Nəboŋ aKристо tobis len Naut Tolo Masuṽ, səḅis len nasi-hau p̄isi hum abiltihai tutumav ta m̄o lotogole. Ao, eḅis

* **9:2:** Exo 26.1-30, 25.23-40 * **9:3:** Exo 26.31-33 * **9:4:** Exo 16.33, 25.10-16, 30.1-6; Num 17.8-10; Deu 10.3-5 * **9:5:** *Nakerupim* evi natit tomaur tokad nəhabəlan toru. * **9:5:** Exo 25.17-22 * **9:6:** Num 18.2-6 * **9:7:** Lev 16.2-34

vəha-sua ηai husur səlav nəda hinani mai nəda hetuhbʉluk vi lohoim hən bəkəkakas kuv nəsaan, be ilav nəda han səbɔn, evi lohoim. Ale len nəda han epur kuv gidato dan nəpanismen, ale nəmakuvan enan ipat vi sutuai.

¹³ A m̄o, ahai tutumav ebul hən nəda hinani mai nəda hebuluk mai nəmasiav hən natuhbʉluk pəhəvut† len nəwai, ale igol egiris niben nəvanuan lotobinʉinjal len nalo hən nibelit biveveu dan nabinʉinjalan salito.*

¹⁴ Be nəda hiYesu esəhor masuʋ hən natgalenan. Len nədaŋan seNunun aGot totoh vi sutuai, aKristo, natit tosa tobuer lan, etutumav hən gai van hən aGot. Imaienan, nəda han igol nəlodat imasil dan nəsa dattogole lotolav gidato vi lan nəmatan; nəda han igol nəlodat imasil hən datbilotu hən aGot toyi nəkadun nəmauran.

¹⁵ Husur natenan, aKristo evi p̄isal silat aGot tokis galito. Na-kel-gati-an veveu siGot eil gəgat len aYesu hən ləbikad nəmauran vi sutuai aGot tokel gati. Husur aKristo imat hən ləbimakuv dan nəpanismen tonor hən galito sil nəsaan lotogole len na-kel-gati-an ta m̄o.

¹⁶ Avan ideh totos gat na-kel-gati-an san ke, len nəmatan san anatan gail tile dereh tikad natit san gail, nəmatan sitenan totos gati, timasparpar.

¹⁷ Husur nəboŋ tomaur sal, na-kel-gati-an san ipat sal, be nəboŋ tomat, nəsa tokel gati isarpoh.

¹⁸ Bathut enan, len nəda ηai na-kel-gati-an ta m̄o aGot tolav mai aMoses etuhat um.

¹⁹ Nəboŋ aMoses tokel ur p̄is nakelean todaŋ gail mai nəvanuan p̄isi, ilav navurun nasipsip lotogol tobisibis, mai nəpashət nahisop, ale etur həni len nəda hebuluk mai nəda hinani mai nəwai, ale ebil həni hən nəda bəgiris nalobulat mai nəvanuan gail p̄isi.

²⁰ Ikel mai galit ke, “Egai nəda hən na-kel-gati-an aGot tokel buni ke mitimasgol husuri.”‡

²¹ Len navide tomaienana, igol nəda egiris naim nətaʉolen mai natit p̄isi hən nalotuan lotosuh ei.*

²² Kitin, len nalo siMoses, ahai tutumav igol natit hən nalotuan gail lueveveu len nəda, pəpadaŋ natit p̄isi. Husur asike nəda bisel, imabe? AGot asike eruhat nəsaan dan nəvanuan gail.*

²³ Husur enan, naim nətaʉolen len navile eg a pan mai natit p̄isi lotosuh lan lueveveu ηai len nəda herivatvat gail. Natgalenan lohūm nəgarutian hən natit gail len nəmav. Natit gail

† 9:13: *Natuhbʉluk pəhəvut* enan, lopeŋasi, nəmasiav han ηai ipat. * 9:13: Lev 16.15-16; Num 19.9, 17-19 ‡ 9:20: Exo 24.8. Nəboŋ aMoses tokəmaienana, esəŋav hən na-kel-gati-an siGot ta m̄o. * 9:21: Lev 8.15 * 9:22: Lev 17.11

kitin len nē mav, nē da herivatvat sanor hēn ðigol lēbiveveu, be naviolan tovoi masuŵ sēhori űai inor hēni.

²⁴ Husur aKристо sabis len Naut Tolo Masuŵ nēvanuan toum hēni len navēlalito. Naut enan ehum nēgarutian űai hēn Naut Tolo Masuŵ len nē mav. Be aKристо eŵis len nē mav kitin, ale gagai isor sidato len nēhon aGot.

²⁵ Gai etile dan aŵiltihai tutumav tolav nē da savi ehan, ale tobis len Naut Tolo Masuŵ len nasihau űisi. AKристо sabis len nē mav hēn ðetutumav danjir hēn gai.

²⁶ Tēmaienan, aKристо tēmasmat vēha-sōbsoŵbur van, tubat len natubatan hēn navile a pan. Be gagai, len nēboű hēn nanōűan hēn navile a pan, evisi vēha-sua tovi namēkot hēn ðetutumav hēn gai hēn ðilav kuv nēsaan.

²⁷ Ale gidat dattovi vanuan, aGot eriű nēboű tonor hēn gidat ŵisusua datŵimat. Len nēboű enan dereh dateil len nēhon aGot len nakotan san.

²⁸ Len navide tomaienān, aKристо am imat, etutumav vēha-sua tovi namēkot hēn gai, hēn ðilav kuv nēsaan sinēvanuan lotosoŵbur. Dereh tegēm tētas, be savi mōs nēsaan sidato. Dereh tegēm hēn ðilav nēmauran vi sutuai mai alat lotovatvat viri, lotolēűon masuŵ hēn lēberisi.*

10

¹ Nalo siMoses ehum nēmol hēn natit gail lotovoi lēbegēmai, be nēmol savi natgalenan kitin. Naut kēmas ahai tutumav totutumav len nasihau űisi, natutumavan galenan lodēdas lēðigol alat lotogēm hēn lēðilotu, lēðinor len nēhon aGot.

² Natutumavan galenan lētalēboi lētagol nēvanuan gail lētanor len nēhon aGot, natutumavan lētanōű. Husur alat lotolotu lētanor vēha-sua tovi namēkot len nēhon aGot, asike lētalēűon tēsa len nēlolit sil nēsaan am.

³ Be nēlolit sēmasil. Ale natutumavan salit galenan lugol űai ke, lotonau tēlmam hēn nēsaan salito len nasihau űisi.

⁴ Husur nē da heŵuluk mai hinani edēdas ðilav kuv nēsaan boű ideh.

⁵ Imagenan, nēboű aKристо togēm vi lan navile a pan, ike, “Gomētahun natutumavan hēn narivatvat mai naviolan, be goutaut hēn nibegw hēn nēbeviol hēni.

⁶ Lopēűas kavkav hēn narivatvat gail len natutumavan, loviol hēn natit gail hēn lēbekēkas kuv nēsaan salito, wake gēsahēhāvur.

⁷ Beti nuke, ‘Got, ginau bogai.

Nogēm hēn nēðigol nēsa gotolēűoni,

hum lototos husur ginau len nalōŵulat tobul.’ ”*

* 9:28: Isa 53.12 * 10:7: Psa 40.6-8

⁸ Metəkav aKристо ike, “Natutumavan hən narivatvat mai naviolan, narivatvat lotopəḡas kavkav həni, mai natit lotoviol hən gail hən ləbəkəkas kuv nəsaan, gomətahun gail, gəsaḡəhaṽur hən gail” (be natutumavan galenan lunor len nalo siMoses).

⁹ Beti aKристо ike, “Ginau bogai, nogəm hən nəb̄igol nəsa gotoləḡoni.” Len nasoruan enan ikas kuv na-kel-gati-an ta m̄o hən b̄esəḡav hən na-kel-gati-an veveu.

¹⁰ Ale husur aYesu Kристо togol nəsa aGot toləḡoni nəboḡ to-tutumav hən niben gabag, len na-tutumav-vəha-sual-an tovi naməkot, aGot igol datunor len nəhon, datovi esan səb̄on.

¹¹ Akis ahai tutumav gail p̄isi loil təban nəmel tutumavan, loum len nalotuan, lotutumav tabtab hən natit gail lotop̄itp̄itov̄. Be natutumavan hən natgalenan saləboi b̄ekəkas kuv nəsaan boḡ ideh.*

¹² Be aKристо, ahai tutumav enan sidato, etutumav hən natesua ḡai. Etutumav vəha-sua tovi naməkot hən gai hən b̄ikas kuv nəsaan vi sutuai. Beti ebətah len navəlan nəmatu siGot.

¹³ Len naut enan itoh vir aGot b̄igol naenemi san gail ləb̄evi ut kəmas, hum nakes toriḡ narien gəlar lan.*

¹⁴ Husur, len natutumavan enan tosua ḡai, aKристо igol nəvanuan san gail lunor len nəhon aGot vi sutuai, galit aGot togolgol naveveuan len galito hən ləb̄evi esan səb̄on.

¹⁵ ANunun aGot am ikel koti mai gidat ke tomaianan. Husur ike,

¹⁶ “Ale ginau Nasuḡ aGot nekəmaiegai ke,
Len nəboḡ b̄egəmai,
dereh nita gat na-kel-gati-an egai mai galito.
Dereh neriḡ nalo sagw gail len nəlolito,
ale nitos gat gail len nənauan salito.”†

¹⁷ Beti ike,
“Nəsaan salito mai natit lotogol gail toḡur kotov nalo,
asike nunau təlmam hən gail boḡ ideh am.”*

¹⁸ Imaianan, nəboḡ aGot toruḡat nəsaan galenan dan galito, səkad natutumavan ideh am sil nəsaan.

Datidaḡ len aGot

¹⁹ Imagenan bathudud nadəlomian, len nəda hiYesu datukad na-il-ḡuri-an hən datb̄eb̄is len Naut Tolo Masuḡ len nəmav.

²⁰ Len nəmatan san aYesu esəḡav hən naḡisal veveu, naḡisal nəmauran tolavutur len nab̄iltikaliko vəbar Naut Tolo Masuḡ.

* **10:11:** Exo 29.38 * **10:13:** Hən naves 12-13, ris Psa 110.1 † **10:16:** Jer 31.33. Ipru 8.10. A m̄o aGot itos gat nalo len nəvat, be gagai itos gati len nəlon nəvanuan.

* **10:17:** Jer 31.34

²¹ Ale husur dattokad aḅiltihai tutumav toyalyal toil a m̄o hən naim siGot,

²² dategəm vi təban aGot, datsamətahw husur nəlodat topul hən nadəlomian kitin. Husur aKристо igol nēda han egiris nəlodato hən datḅiveveu, asike datoləḅon isa len nəlodat sil nəsaaan am. Ale ekəkas nibedato hən nəwai toveveu.*

²³ Datetəgau gat nə-vatvat-ḅiri-an dattokel uri ke dattokade, sadaterus dani, husur datoləḅoi datḅerij nəlodat len aGot hən ḅigol nəsaa tokel gati.

²⁴ Datinau naḅisal gail hən datḅevi tarhət sidat gabag hən datḅeləmas bun gidat gabag mai hən datḅigol natit tovoi gail.

²⁵ Sa-nəlodat tiḅov hən naḅonḅonan hən gidat gabag hum nəvanuan galevis lotogolgole. Be datigol gidat gabag dateləḅon tivoi am len nəlodato. Ale datigol tabtab həni bathut tomasil ke Nəḅoḅ siNasubḅ ḅegəm pəpadarj.

²⁶ Datḅeləḅoi nakitinan tia, ale datḅilekis hən datḅigol tabtab hən nəsaaan, səkad naviolan hən natutumavan ideh am toləḅoi ḅekəkas kuv nəsaaan.

²⁷ Be ikad namətahwan ḅai mai nə-vatvat-ḅiri-an hən nəpanismen mai nəḅab towunwun hən ḅihan ḅis naenemi siGot gail balai.*

²⁸ Avan ideh tomətahun ḅigol husur nalo siMoses, ale nəvanuan toru o totor ləḅikel koti ke tomaienən, imat sile, nalolosaan eḅuer.*

²⁹ Be mitinau nəvanuan lotomətahun aNatun aGot, lotonit nəholit van həni; lotonau ke nēda togol lotoveveu dan nəsaaan tovi ut kəmas ḅai, savi natideh; ale lotosor mēdas aNunun aGot toviol kəmas hən navoian, nəpanismen silatenən imabe? Nəvanuan lotomaienən, inor hən ləḅipanis vəsaa tibatbat.

³⁰ Husur datoləḅoi aGot egaii toke, “Nasisilan ipat len ginau, dereh nilav naḅurḅuran mai gaiug hən nəsaaan gotogole.” Ikele am ke, “Nasubḅ aGot dereh tisaḅ səḅoti ke nəvanuan san gail lipanis o teḅuer.”*

³¹ Nəvanuan ḅitoh len navəlan aGot nəkadun nəmauran, evi natsua hən avan enən ḅemətahw ḅabat lan.

³² Be mitinau təlmam hən nəḅoḅ ta m̄o gail, nəḅoḅ namial hən na-kel-uri-an tovoi totubāt mias gamito. Mitinau na-il-gəgat-an samito nəḅoḅ məttodarj ḅur na-ləḅon-isa-vəsaa-an.

³³ Len nəḅoḅ galevis nəvanuan losəvar gamito, lomēdas tabtab hən gamito len nəḅon nəvanuan gail. Len nəḅoḅ tile am mətovi tarhət silat alaten lotomēdas masuḅ hən galito.

³⁴ Mətukatəḅol hən na-ləḅon-isa-an silat lototoh len naim ḅəḅanjis. Nəḅoḅ alat lotoil a m̄o lototariv kukuv ḅis natit samit dan gamito, mətudaḅ hən len nakemkeman, husur mətoləḅoi

* **10:22:** Eze 36.25 * **10:27:** Isa 26.11 * **10:28:** Deu 19.15 * **10:30:** Deu 32.35-36

tia ke, gamit mätukad natit gail lotovoi am, natit gail lotopat vi sutuai.

³⁵ Na-il-ḅuri-an len nadəlomian samit satimasig husur nakonḅurḅuran han etibau.

³⁶ Mitimaskad nə-daḅ-ḅuri-an hən ke, nəboḅ mätogol nəsa aGot toləḅon gail, dereh mitikad nəsa aGot tokel gati.

³⁷ Husur ehum natosian siGot toke,
“Asike idareh atenan togəmgəmai dereh tevisi
ale asike evəlo.

³⁸ Ale nəvanuan sagw tonor dereh tikad nəmauran tokitin,
husur eriḅ nəlon len ginau.

Ale ḅerus təlmam, asike nohəhaḅur həni.”*

³⁹ Be gidato, datsavi silat lotorusrus təlmam vəmasig. Datovi silat lotokad nadəlomian len aGot, lotokad nəmauran.

11

Nadəlomian

¹ Be nadəlomian evi sa? Nadəlomian evi na-ləboi-buni-an ke nəsa dattovatvat viri dereh tevisi. Evi naləboian ke nəsa datsakəta risi, ekitin, nə-lon-uri-an eḅuer.

² Bathut nadəlomian enan alat ta sutuai lotokade, aGot isor sal suh galito.

³ Len nadəlomian datoləboi səhoti ke, len nasoruan san, aGot igol navile a pan mai natit ḅisi am. Imaienan, len nəsa datsaləboi datḅerisi, aGot igol natit ḅisi dattoləboi datḅerisi.*

⁴ Mitinau aKen mai aApel tovi aḅan. Len nadəlomian aApel etutumav hən naviolan tovoi səhor naviolan siKen. Bathut nadəlomian siApel, aGot isor sal suhi ke tovi vanuan tonor, ale ehəhaḅur hən naviolan san. Ale naut kəmas aApel tomat sutuai tia, len nadəlomian san isor mai gidato sal.*

⁵ Len nadəlomian aEnok səkad nəmatan, husur aGot ilav kuvi vi məhat. Avan ideh səsaḅ niben husur aGot ilav kuvi. Husur a tahw hən tolav aEnok vi məhat, aGot ikel koti ke tohəhaḅur həni.*

⁶ Ale nadəlomian ḅeḅuer len nəvanuan, edədas ḅigol aGot ḅehəhaḅur həni. Husur avan ideh togəm hən aGot, timaskad nadəlomian ke aGot totoh, mai toviol hən nakonḅurḅuran mai alat lotoḅusḅus kitevi hən ləbeləboii.

⁷ AGot ikel mai aNoah ke natit gail aNoah sarisi sal dereh tevisi. Ale len namətahwan hən nəyalyalan siGot, mai len nadəlomian, aNoah eum hən nəak hən ḅesusuan nəbathudud san lan dan nilev topul. Len nadəlomian san, aNoah isaḅ səhoti ke, navile a pan timaspanis. Ale aGot eriḅ ke aNoah inor len nəhon bathut nadəlomian san.*

* 10:38: Hab 2.3-4 * 11:3: Gen 1; Psa 33.6, 9; Jon 1.3 * 11:4: Gen 4.3-10

* 11:5: Gen 5.24 * 11:7: Gen 6.13-22

⁸ Len nadəlomian, aAraham igol husur nəsa aGot tokisi hən bigole. Nəboŋ aGot tokisi hən bəriŋ naut totohtoh lan hən bevi lan naut aGot tokel gati ke tikade balai, aAraham ivan, naut kəmas saləboi naut bevi lan!

⁹ Len nadəlomian aAraham itoh len naim nətaṣolen hum ametḃos, len naut aGot tokel gati ke tikade balai. Ale aIsak, anatun aAraham, mai aJakop, aməhaibən, gəlar am arutoh ei maienan, ale arukad na-kel-gati-an siAraham.*

¹⁰ Husur aAraham ekəta vir nabiltivile tokad nəpaudesen topat vi sutuai, aGot togarut nəplan han mai toum həni.*

¹¹ Len nadəlomian siAraham, aGot igol aAraham eləboi begəm vi tata, naut kəmas tovi haṽut tia, mai naut kəmas aSarah tobutoh. Husur len nabunusian siAraham, gai eləboi bəriŋ nəlon len aGot tokel na-kel-gati-an maii.*

¹² Naut kəmas aAraham tovi haṽut buni tia, be səmat sal, gai evi nəkadun nəpasusan tosoḃur. Lusobur hum naməso gail len nəmav, ale hum nabion bitas, nəvanuan edədas beṽurun gail.*

¹³ Nəvanuan galen ṗisi loil gəgat len nadəlomian salito van vəbar lotomat. Ləsəkad natit aGot tokel gati ke ləḃikad gail balai; be losuh sutuai hən lotoris natgalenan ta tahw buni ləḃegəmai, ale lohəhaṽur. Ale lukel koti ke lotovi metḃos lototoh len navile a pan, be savi naut a im salito.*

¹⁴ Nəvanuan lotokəmaienan, imasil ke lotokəta doŋ naut hən begəm vi naut a im salito.

¹⁵ Lətənaunau naut matmat salit lotoriŋi, lətaləboi lətatəlmam vi lan.

¹⁶ Avil loləŋon masuṽ hən naut ideh tovoi səhori, naut a im len nəmav. Imaienan aGot nahurun səsa hən lotokisi hən aGot salito, ehəhaṽur həni, husur eutaut hən nabiltivile sua mōs galit tia.

¹⁷ Nəboŋ aGot toke beḃunus tas nadəlomian siAraham ke bimabe, aAraham, len nadəlomian san, eviol hən aIsak hən beṽutumav həni.* AAraham, aGot tokel gati maii ke tikad nəpasusan tisobur, gai eutaut hən beṽutumav hən anatun tosua ŋai,

¹⁸ naut kəmas aGot tokel maii ke, “Nəpasusan samṽ dereh levi len nəpasusan seIsak.”*

¹⁹ Len nabunusian siAraham, inau ke aGot toləboi bigol nəvanuan bile məhat dan nəmatan. Ale datoləboi datḃike, ehum aAraham tokad tətəs hən alsak totəlmam dan nəmatan.

* **11:9:** Hən naves 8-9, ris Gen 12.1-5, 35.12, 27 * **11:10:** Ipru 11.16, 12.22

* **11:11:** Gen 18.11-14, 21.2 * **11:12:** Gen 22.17 * **11:13:** Gen 23.4; 1Chr 29.15;

Psa 39.12 * **11:17:** Gen 22.1-14 * **11:18:** Gen 21.12

20 Len nadəlomian, alsak eus aGot hən bivoi hən anatan gəlaru, aJakop mai aEsau len nəboŋ gail ləbегəmai.*

21 Nəboŋ pəpadan hən aJakop bimat, len nadəlomian, eus aGot hən bivoi hən anatan aJosef gəlaru. Ale etur səŋar gai len nəhai təbatehw, ilotu hən aGot.*

22 Nəboŋ pəpadan hən aJosef bimat, len nadəlomian, isor husur nəboŋ alat a Israel ləbivan dan naut a Ijip. Ale ikel buni ke, nəboŋ ləbivan lipat nabəlasun gail van.*

23 Nəboŋ lotopas aMoses, len nadəlomian, anan mai atəman arosusuan aMoses van vəbar nahəbati han totor, husur loris ke tokab, totile, ale arsamətahw hən arbēbur kotov nalo sekiŋ.*

24 Nəboŋ aMoses totibau, len nadəlomian, emətahun nəvanuan gail ləbekisi hən anatan anatvavin aFero.†

25 Emətahun nəsaan husur togol nahəhaṽuran tomīdol ŋai, be ilekis hən bikatəpol hən nəmauran todaŋ nəvanuan siGot lotoləŋon tosa vəsa lan.

26 Len nabunusian san, aMoses inau ke, nakontit gail a Ijip topul həni savi natideh, be nəvanuan gail ləbesəvari, ehəhaṽur hən bələŋon bisa mōs Kristo bегəmai, səhor hən bikad nakontit gail a Ijip topul həni. Husur inau tabtab hən nakonpūrpuran aGot bəviol həni maii balai.

27 Len nadəlomian, aMoses eriŋ naut a Ijip, samətahw len nəlol paŋpaŋ sekiŋ, husur etəgau gat naṽisal san hum tokəta ris aGot nəvanuan lotodədas ləberisi.‡

28 Len nadəlomian, aMoses igol nəhanan hən nəPasova nametə kav. Ikele hən alat seIsrael ke, ligol nəda tegiris nabopita salit gail hən aŋel hən nəmatan asike bibar ahai a mō salit gail.*

29 Len nadəlomian, alat seIsrael luyar tukot len naut Nətas Bisibis tolul dani, hum lotoyar len nətan masmas. Be nəboŋ alat a Ijip lotoke ləbėhusur galito, lomun, lumat piŋi.*

30 Nəboŋ alat seIsrael lotoyar garu len nabiltivile Jeriko husur nəmariboŋ toməlevru, len nadəlomian, nəṽod hən nabiltivile enan iteh.*

31 Mitinau aRahap topur hən niben. Nəboŋ nəvanuan toru artomətan natit piŋi len nabiltivile Jeriko, aRahap ehəhaṽur hən artotoh maii. Ŋa len nadəlomian, alitenan səmat mai alat a Jeriko ləsagol husur nəsa aGot tokele.*

* **11:20:** Gen 27.27-29, 39-40 * **11:21:** Gen 47.31, 48.1-20 * **11:22:** Gen 50.24-25; Exo 13.19 * **11:23:** Exo 1.22, 2.2 † **11:24:** Exo 2.10-12. Alat a Ijip lokis akiŋ salit gail hən aFero. ‡ **11:27:** Exo 2.14-15. Nəboŋ aMoses togam dan akiŋ, samətahw lan, emətahw husur naIpuru gail lomətahun ləbėhusuri hum nəvanuan na-il-a-mō-an. * **11:28:** Exo 12.21-30 * **11:29:** Exo 14.21-31 * **11:30:** Jos 6.12-21 * **11:31:** Jos 2.1-21, 6.22-25

32 Ikad isoḅur am hən nēbikēle, be namityal eḅuer hən nēbisor husur aKiteon, aParak, aSamson, aJefthah, aTevit, aSamuel mai ahai kelkel ur gail. §

33 Len nadəlomian, nəvanuan galenan lugol natit isoḅur. Luḅal mai nakiḅ naut tiltile gail ale losəhor galito; nəboḅ lotoil a mō hən nəvanuan gail, lugol nəsa tonor hum aGot toləḅoni; ale lukad nəsa aGot tokel gati ke lēbikade. Len nadəlomian lugol nabuḅon nalion gail ekəkol,*

34 lugol nəhab topanḅ habat imat; lugam yav dan nəmatan hən naḅu nəḅalan. Ləsədaḅ be nədaḅan egəm hən galito; logəm vi bəhariv hən nabiltibalan, luḅal mai navəshəsoltia hən nametḅos gail van lohut galito.*

35 Len nadəlomian, alatpəhaḅut lukad tətəs hən amahealit gail lotole məhat dan nəmatan.*

Ikad nəvanuan tile gail am lotomətahun lēḅipair dan nadəlomian salito, naut kəmas nəvanuan gail lotomədəs bun galit van lumat sile. Ludam hən lēḅimat maienan hən lēḅikad na-le-məhat-an dan nəmatan. Na-le-məhat-an enan ivoi səhor na-le-məhat-an salit ta mō husur iḅan hən nəmauran vi sutuai.

36 Ale nəvanuan galevis losəsəloḅ hən na-sor-vilesi-an mai nabilasian; ale galevis am lutoh len nəbaḅisian hən natsen len naim bəbaḅis.*

37 Galevis lumat len natubunian; lumat len na-les-kotov-nibelito-an; lumat len nə-ta-buni-an hən naḅu nəḅalan. Len nəyaran salito losun nahurhusipsip mai nahurhunani. Lupaḅ tite, nəmauran salit idaḅ, nəvanuan gail lomədəs tabtab hən galito.*

38 Lovi vanuan lotovoi. Alat navile eg a pan ləsənor kasi hən lēḅitoh mai galito. Alaten lotovoi luyar lab len naut masmas toḅḅəsw mai len navəhuh gail, losusuah len naburhuvat mai nabur gail len tan.

39 Alatenan ta mō, Got isor sal suh galit pisi husur nadəlomian salito, be nəsa aGot tokel gati ke lēḅikade balai galit ideh səkade.**

40 Husur aGot eutaut hən natsua tovoi səhor ta mō mōs gadit pisi, hən ke, len naḅonan mai gidato ḅai, galit loləboi lēḅikad navit na-kel-gati-an pisi san.

§ 11:32: Kiteon: Jdg 6-7; Parak: Jdg 4-5; Samson: Jdg 13-16; Jefthah: Jdg 11-12; Tevit: 1Sam 16.1-31.13; 1Ki 1.1-2.11; Samuel: 1Sam 1.1-25.1. * 11:33: Dan 6.1-27 * 11:34: Dan 3.1-30 * 11:35: 1Ki 17.17-24; 2Ki 4.18-37 * 11:36: 1Ki 22.26-27; 2Chr 18.25-26; Jer 20.2, 37.15, 38.6 * 11:37: 2Chr 24.21 ** 11:39: Len naves 33, datorisi ke galit galevis ta mō lukad natit gail lotovoi aGot tokel gati ke lēḅikad gail. Be ikad na-kel-gati-an topat sal. Galit lokəta vir nəboḅ aGot ḅəsəvat aKristo gəmai, be ləsərisi len nəmauran salit gail.

12

aGot igol datupanis hæn beʋusan gidato

¹ Alatenan ta m̄o, nəmauran salit ikel kot nadəlomian salito len aGot, ale nəmauran salito igol nadəlomian sidat idan̄ am. Imagenan, husur dattokad nabiltiʋoh enan tahum lotodar vis gidato len nəgamgaman hæn nəmauran, datebubulan natit p̄isi toməlas gat gidato, mai nəsaan tomədmədaʋ hæn dattovi-sivis lan. Ale len nə-dan̄-ḅuri-an datigam len nəgamgaman aGot toriḅ gidat lan.

² Datekəta haihai len aYesu tovi nəkadun nadəlomian sidato. Evi gai tovurʋur nadəlomian sidato. Bathut nakemkeman topat vir aYesu, idan̄ ḅur nəmatan len nəhai balbal, nahur sasa hæn nəmatan enan savi natideh lan. Ale ebətah len nətarhət nəmatu hæn nabiltihai bətbətah siGot.*

³ Mitinau aYesu todan̄ ḅur nahur sasa len navəlan nəvanuan nəsaan lotovi enemi san gail. Mitinau aYesu hæn asike mətb̄ikad na-ləḅon-isa-an len nəlomito, asike nəlomit biḅov hæn nəmauran samito.

⁴ Mətubal hæn nəsaan biḅon̄ len nəmauran samit gail, be gamit ideh səmat sal len nəbalan enan.

⁵ Ale nəlomit ibon̄ḅon̄ hæn nasoruan aGot tokel mai gamit hum anatun gail hæn biḅol mətb̄eləḅon̄ biḅoi am len nəlomito. Ike,

“Natugw, saginau naḅusanan hæn nəpanismen siNasuḅ aGot
hum tovi ut kəmas.
Nəbon̄ beḅivoh len gaiug,
sa-nəloĩ tisa.

⁶ Husur len nəpanismen,
Nasuḅ aGot eʋusan alat gai toləmas bun galito,
ipansəm galit p̄isi

gai todam̄ hæn lotovi natun gail.”*

⁷ Mitidan̄ ḅur naḅusanan hæn nəpanismen, husur naʋide aGot tokade len gamito esur̄an məttovi anatun gail. Mətunau ke tokad natətai ideh atəman səpansəm hæn beʋusani a? Ao!

⁸ Anatun aGot gail p̄isi lukad naḅusanan hæn nəpanismen. Be beḅuer len gamito, mətovi natətai naḅisal, mətsavi natun kitin.

⁹ Gidat p̄isi datukad atəmadat gail hæn navile a pan. Lupansəm gidat hæn ləbeʋusan gidato, ale datoputsan galito len nənauan sidato. Ale datimabe hæn aTata senunudato totoh len nəmav? Dateriḅ gidat len navəlan hæn datḅimaaur!

¹⁰ Atəmadat gail lupansəm gidato len namityal galevis ḅai m̄os nanoran hum tovoi len nənauan salito. Be aGot ipansəm gidato m̄os nanoran hæn bevi tarhət sidato hæn datḅikatəḅol hæn nəboruan san.

* 12:2: Psa 110.1 * 12:6: Pro 3.11-12

11 Nəboŋ nəpanismen m̄os nanoran tobar gidato, naut kəmas toʋusan gidat o tovi tarhət sidato, datsahəhaʋur həni, husur epəŋas! Be a tahw, iʋan hən natəmat m̄os alat aGot toriŋ galit lan, husur lotogol nəsa tonor aGot toləŋoni.

12 Imagenan, navəlamit lotomərav sədaŋ, nakobkob nar-iemit lotogau, lidaŋ!

13 “Mitigol naʋisal gail linor m̄os nalohriemito,” hən alat lotogau asike narielit ʋetiles, be hən ləbimaʋur.*

Səsəloŋ husur nalələgauan aGot tokele

14 Mətehisi hən mətʋitoh len natəmat mai nəʋanuan ʋisi; mətehisi hən mətʋidaŋ len aGot, mai hən mətʋevi esan səboŋ ŋai. Avan ideh asike ʋidaŋ len aGot, asike ʋevi siGot, mətunau ke ʋeris Nasuʋ a? Ao, asike erisi boŋ ideh.

15 Mətelələgau hən gamit ideh asike ʋetəgau suluʋ navoian aGot toviol kəmas həni. Gamit ideh satehum nəharhət nəhai tokon, husur nəboŋ totov, igol nəmauran samit idaŋ, ale emədas maʋuʋ hən isoʋur.*

16 Gamit ideh satigol naitian tosa, satesum̄an aEsau tonau ke aGot tovi ut kəmas. Esau evi ahai a m̄o, be idaŋ hən na-ila-mo-an san hum ahai a m̄o, hən ʋihan nasiloh nəhanian sua.

17 Mətoləboii ke, a tahw aEsau eləŋon ke atəman teus aGot hən ʋeriŋ navoian lan hum ahai a m̄o, be ikad namətahusian ŋai. Naut kəmas aEsau totaŋisi, edədas ʋegəgel hən naʋit nəsa togole tia.†

18 Mətsagəm vi lan naʋehuh məttoləboi mətʋibari hum alat seIsrael ta m̄o. Galit lovi lan Naʋehuh Sinai nəhab towunwun lan; naut imermer, ikad nəmargobut, ale nəlan iʋas galito.

19 Losəsəloŋ hən nəwalan hən nətrampet mai nabiltidoldol tosor. Nəʋanuan lotosəsəloŋ həni loŋir aGot hən asike ʋikel naʋoruan ideh am.‡

20 Lomətahw habat len nəsa aGot tokele. Ike, “Avan ideh o narivatvat ideh ʋibar naʋehuh egai, mitimastubuni.”*

21 Nəboŋ aMoses toris natgalenan lotogol namətahwan, ike, “Nupab len namətahwan ninegw topil lan.”*

Gamit mətsagəm vi lan naʋehuh enan.

22 Be gamit mətogəm vi lan Naʋehuh Sion, vi lan nabiltivile siGot nəkadun nəmauran, naut a Jerusalem len nəmav. Len naut ei aŋel lotosoʋur vəsa lubonʋon len nabiltikemkeman.

23 Mətogəm vi lan naʋonʋonan silat lotovi natun aGot, ahai a m̄o san gail, gai totos gat nahəsalito len nəmav. Mətogəm hən

* 12:13: Hən naves 12-13, ris Isa 35.3; Pro 4.26 * 12:15: Deu 29.18 † 12:17: Hən naves 16-17, ris Gen 25.29-34, 27.30-40 ‡ 12:19: Hən naves 18-19, ris Exo 19.16-22, 20.18-21; Deu 4.11-12, 5.22-27 * 12:20: Exo 19.12-13 * 12:21: Deu 9.19

aGot tokot hən nəvanuan p̄isi. Mətogəm hən nanunun nəvanuan gail lotonor, aGot togol lotonor len nəhon.

²⁴ Mətogəm hən aYesu, na-kel-gati-an veveu siGot toil gəgat lan. Mətogəm vi lan nəda hiYesu togiris gamito, nəda tosor husur natsua tovoi səhor nəda hiApel. §

²⁵ Samtemətahun aGot tosor. AMoses evi vanuan navile a pan ηai, ale alat seIsrael lotomətahun nalələgauan tokele, ləsəgam yav dan nəpanismen. Bimaienan, gidato datb̄ipair dan aGot len nəmav, mai nalələgauan gai tokele, asike datugam yav dan nəpanismen boη ideh.*

²⁶ Len nəboη enan nadolon aGot ekur hən navile a pan, be gagai ikel gati ke, “Dereh nekur hən navile a pan vəha-sual am, savi navile a pan ηai, be nəmav am.”*

²⁷ Len nasoruan “vəha-sual am” aGot tokele, namilen ke, natit p̄isi ta m̄o aGot togol gail, dereh lekur, limasig, hən ke, natit ləsakur ηai ləb̄ipat tin.

²⁸ Imagenan, husur aGot eviol mai gidat hən natohan pipi-habəlan todədas b̄ekur, husur natenan, datepul hən nasipaan, ale datilotu hən aGot len nāvide gai behəhāvur həni, datilotu həni len namətahwan mai nəmaηmaηan hən nəyalyalan san.

²⁹ Husur “aGot sidato evi nabiltihab tohan puηpuη natit p̄isi.”*

13

Nə-maris-kotovi-an

¹ Məteləmləmas bun gamit gabag tabtab suṃan məttovi lat-miṃvan.

² Sa-nələmit tibəηboη hən mətbehəhāvur hən nametb̄os b̄itoh lohoim samito. Nəvanuan galevis lotogol tomaienan hən nametb̄os gail, lukad aηel gail lototoh lohoim salito be ləsələboii.*

³ Sa-nələmit tibəηboη hən alat lototoh len naim bəbaηjis. Mitinau galito, nələmit titaηjis galito hum məttotoh mai galit len naim bəbaηjis. Ale alat nəvanuan gail lotomədas galito van van lotoləηon tosa vəsa, mitinau gat galito hum napəηasan salito topat len nibemito.

⁴ Gamit p̄isi məteriη nələhan a məhat len nənauan samito. Sa-nəmel hən nələhan teb̄iηb̄iηal, namilen ke, alarmisoan ari-dəη len nələhan səlaru. Husur aGot dereh tisab̄ səhoti ke, nəvanuan togol naitian toḃur kotov nələhan, mai nəvanuan lotogol naitian tosa, limaspanis.

§ 12:24: Gen 4.10. Nəda hiApel ikel uri ke aGot dereh tigol nəpanismen, be nəda hiYesu ikel uri ke aGot dereh tilav kuv nəpanismen. * 12:25: Exo 20.22 * 12:26:

Hag 2.6 * 12:29: Deu 4.24 * 13:2: Gen 18.1-8, 19.1-3

⁵ Len nēmauran samito samteləŋon masuŵ hən nəvat, be mətəhəhəvur hən nəsə məttokade. Husur aGot ike, “Asike noriŋ gamit boŋ ideh, asike noriŋ gaḅulan gamito.”*

⁶ Imaienan asike nomətahw hən nəḅike, “Nasuḅ evi na-vi-tarhəte-an sagw, asike nomətahw.

Asike nomətahw len nəsə nəvanuan ŋai toləboi ḅigole hən ginau.”*

⁷ Mitinau təlmam hən alat lotoil a mō hən gamito, lotovusan gamit hən nasoruan siGot. Mitinau naḅit nēmauran salit gail, ale nadələomian samito tesuḅan nadələomian salito.

⁸ AYesu Kristo sagəgel boŋ ideh, imaienan ŋai nino, daməŋai, vi sutuai.

⁹ Imaienan naḅusanan tiltile lotovinvinu, məttotətan hən gail, saleliv gamit vi tut.* Ivoi hən mətḅikad nədaŋan len nələomito, nədaŋan togəm len navoian aGot toviol kəmas həni, sagəm len nəhanian hən nalotuan savi tarhət silat lotohani.

¹⁰ Ahai tutumav gail loum len naim nətaḅolen len navile a pan. Nəmel tutumavan sidat ipat, be galit ləsələboi ləḅihan ei.*

¹¹ A mō aḅiltihai tutumav ipat nəda herivatvat lohoim, vi lan Naut Tolo Masuŵ hum naviolan hən ḅekəkas kuv nəsaan sinəvanuan gail. Be loḅəŋas ḅis niben narivatvat gail a tut dan naut naim nətaḅolen gail lotokir lan.*

¹² Len naḅide tomaienan, aYesu am evivile dan naḅiltivile, eləŋon isa habat, imat hən nəda han ḅikas kuv nəsaan dan nəvanuan san gail, hən ləḅevi siGot səḅon ŋai.*

¹³ Imaienan datevivile dan naut naim nətaḅolen gail lotokir lan, dativan hən aYesu hən datḅikatəḅol hən na-ləŋon-isa-an san. Namilen ke, dateriŋ nalo silat seIsrael, dateriŋ nəlodat len aYesu ŋai, naut kəmas nəvanuan gail ləḅisor mədas gidato hum lotogole hən gai.

¹⁴ Husur len navile eg a pan datsəkad naḅiltivile hən datḅitoh tin lan vi sutuai; be datudoŋ kitev naut a im ḅegəm balai.*

¹⁵ Imaienan, len aYesu, datetutumav taḅtab hən na-sor-sal-suhi-an tovi naviolan vi təban aGot, naḅit nabuḅodato tokel koti ke tovi Masta sidato.

* **13:5:** Deu 31.6, 8; Jos 1.5 * **13:6:** Psa 118.6 * **13:9:** Efe 4.14; Rom 14.2-23; 1Kor 8.8; Kol 2.7, 16-22; 1Tim 4.3 * **13:10:** Ipru 9.11-14. A mō ahai tutumav gail luhan nahudhutit lototutumav həni. Be “nəhanian” hən natutumavan len nəmel tutumavan sidato evi aKristo ale lodədas ləḅihani. Namilen ke, alat lotohusur naḅide hən nalo ta mō hən ləḅiveveu, o hən ləḅinor len nəhon aGot, lodədas ləḅikad nēmauran kitin aKristo tomat hən datḅikade. * **13:11:** Lev 16.27 * **13:12:** Jon 19.17, 20 * **13:14:** Ipru 11.10, 16

¹⁶ Ale sa-nələomit tibon̄bon̄ hən mət̄bigol navoian, mai hən mət̄bevi tarhət silat lotom̄idol. Natgalenan boh, lovi naviolan natutumavan aGot tohəhāvur hən gail.

¹⁷ Mitigol husur nəsa alat lotoil a m̄o hən gamito len Nasub̄ lotokele, mäterij gamit len navəlalito. Lokətkəta təban gamito, ale galit limaskel mai aGot hən na-kel-uri-an husur nauman enan salito. Mitigol husur nəsa lotokele hən lə̄beum len nahəhāvuran, savi len nəlolit tosa. Husur, enan asike evi tarhət samito!

¹⁸ Mitisor tūv tabtab m̄os ginamito. Namtoləboi buni ke nəlonamit imasil, ale namtoləjon masūv hən namtb̄ikad nāvide tonor ŋai, len natit p̄isi namtb̄igole.

¹⁹ Nələjon masūv hən mət̄bisor tūv ke, aGot tidam̄ hən natəlmaman sagw hən nəb̄egəm tutut hən gamito.

²⁰⁻²¹ AGot ita gat na-kel-gati-an topat vi sutuai len nəda hiYesu, aMasta sidato, ale igol aYesu, tovi nab̄iltivanuan tokətkəta təban nasipsip, ile məhat dan nəmatan. AGot hən natəmat tigol mət̄epul hən natit p̄isi tovoi tonor hən mət̄bigol nəsa toləjon̄i. Len aYesu Kristo, aGot teum len nəmauran sidato, tigol natit p̄isi b̄ehəhāvur həni. Nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan san tevi təban aYesu Kristo vi sutuai sutuai! Ganan!

Nasoruan naməkot

²² Bathudud nadələmian nələjon masūv hən mət̄besəsələn husur nasoruan sagw hən b̄igol mət̄beləjon b̄ivoi am len nələmito, husur naləbulat napisulan egai nototosi van hən gamito, ep̄itol ŋai.

²³ Nuke mət̄ələboii ke, awawa sidat len nadələmian, aTimoti, ludakuvi dan naim bəbāŋis. Gai b̄egəm tutut, dereh nitah maii hən namr̄b̄egəm ris gamito.*

²⁴ Mitikel na-ke-ivoi-an mai nəvanuan p̄isi lotoil a m̄o hən gamito, mai nəvanuan p̄isi am siGot ei. Alat a Itali lukel na-ke-ivoi-an salito mai gamito.

²⁵ Navoian aGot toviol kəmas həni tipat len gamit p̄isi.

* 13:23: Uman 16.1

Jemes

Nalobulat napisulan aJemes totoni

Ase itos nalobulat napisulan egai?

AJemes, aʋan aYesu matmat, toil a mo hən alat siYesu len naut a Jerusalem, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsə?

Itosi hən bikel mai naKristen gail naʋide tovoi hən ləbikade hən ləbidaŋ len nadəlomian len aYesu.

AJemes itos nalobulat napisulan egai mo's ase?

Itosi mo's naKristen gail len naut pi'si.

AJemes itosi ŋais?

Hum ma totoni pəpadaŋ hən nasihau A.D. 48.

1) AJemes ikel na-ke-ivoi-an mai naJu gail (1.1)

2) Nəboŋ nəmauran bidaŋ, daŋ buri. Gəbıke gəbıgol nəsaan, savi aGot totaltal hən gaiug, naləŋonian samı igol ke gotogol nəsaan (1.2-18)

3) Nasəsəloŋan mai nagolean (1.19-27)

4) Sagipatpat nəvanuan galevis məhat səhor galit am. Asike gəbilolosa hən nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug (2.1-13)

5) Nəsə gotogole eʋusani ke gukad nadəlomian len aGot o ebuer (2.14-26)

6) Alat lotokad nadəlomian mai namealito. Naʋide avan ideh tokade eʋusani ke namitisau hən nəmauran san togəm len aGot o ebuer (3.1-18)

7) Len nəbalkabaŋan mətomətahun aGot. Pair dan naʋide enan tosa, riŋ gamito len navəlan aGot. Samtisor mədas avan ideh, samit sor patpat gamit məhat. Mətbəleboi nəsa tovoi be asike mətbıgole, mətugol nəsaan (4.1-17)

8) Alat lotopul hən natite lotogol məttoləŋon tosa, dereh lipanis, be ipat len aGot hən bıgole. Samtikoblen mədas gamit gabag. Toh mədau, daŋ bur na-ləŋon-isa-vəsə-an (5.1-5.11)

9) Kel nakitinan. Kel kot nəsaan samit mai gamit gabag. Sor tuʋ mo's gamit gabag. Dereh aGot tevi tarhət samito (5.12-18)

10) Gamit ideh bıpəl sob dan nakitinan, vireh təlmam həni hən aGot bərubat nəsaan san dani (5.19-20)

1 Ginau aJemes notovi naslev siGot mai siNasub aYesu Kristo, nuke, “Ivoi,” van hən nahəmar tosəjavur pisan eru, nəvanuan gail lototoh v̄isusua len navile a pan.*

Susumar nəboŋ nəmauran todaŋ

2 Bathudud nadəlomian sagw, nəboŋ mət̄betut len natit tiltile ləb̄igol kitev nadəlomian samito ke timabe, mitikemkem həni ŋai.

3 Bathut mət̄oləboii ke nəboŋ natgalenan lotogol kitev nadəlomian samito ke imabe, na-gol-kitevi-an galenan lugol nə-daŋ-ḅuri-an len gamito.

4 Nauman hən nə-daŋ-ḅuri-an timasvan van vəhav, hən ke nəḅoruan samit ḅinor buni, asike nədaŋan hən nəḅoruan samito ḅem̄idol boŋ ideh.

5 Gamit ideh ḅipar mitisau hən nəmauran tonor mai nəvide tovoi, ivoi ke teus aGot həni,* gai toviol masuṽ mai nəvanuan p̄isi, ale dereh teviol həni mai gaiug, asike inau isa hən gaiug sile.

6 Nəboŋ gəḅeusi, usi len nadəlomian, nəloṃ sateuri. Nəvanuan nəlon touri ehun nətas tokud tabtab, səpat mədau. Nəlan eṽuvi vi məhat, epus, evi pan.*

7 Nəvanuan tomagenan satinau ke Nasub ḅilav natideh maii,

8 ikad nənauan toru, edədas ḅehusur nəp̄isal tosua ŋai, nəmauran san ipat lavəlav.

Naməsal mai nəvanuan topul hən natite

9 Nəvanuan nadəlomian ideh ḅevi ut kəmas o ḅevi məsal len nabunusian sinəvanuan gail, ivoi ke tehəhəv̄ur, husur aGot eputsani tia.

10 Be nəvanuan tokad natite; aGot ḅigol gai ḅevi ut kəmas, ivoi ke tehəhəv̄ur həni, husur dereh nəmauran san teṃidol hum napusit naliol.

11 Namityal togəm vi məhat, esun naliol; imasmas, napusit iteh; nəkaban han imasig. Imagenan nəvanuan tokad natite, tehis soḅuer həni van vəmat, imasig maii.†

Nətaltalan hən nəsaan

12 AGot tivoi hən nəvanuan toil gəgat naut kəmas nate sasa gail lotogəm hən ləb̄igol kitev nadəlomian san ke imabe. Nəboŋ ḅidaŋ ḅur gail, dereh aGot tilav nəp̄rais hən nəmauran kitin maii, nəp̄rais aGot tokel gati tia ke teviol həni mai alat lo-toləmas buni.

13 Avān ideh, natit ḅitaltal ke tigoḷ nəsaan, satike, “Evi aGot totaltal ke nisa.” Bathut natideh tosa edədas ḅitaltal ke aGot

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3; Uman 15.13; Kal 1.19 * 1:5: Pro 2.3-6 * 1:6: Nəvanuan nəlon touri egəgel tabtab hum nahit togəgel hən nətau han. † 1:11: Hən naves 10-11, ris Isa 40.6-7

tigol nēsaan, mai aGot gabag sətaltal ke nēvanuan gail lēbisa bon ideh.

¹⁴ Avil nēvanuan v̄isusua, naləjonian san tosa gail lutaltal ke tigol nēsaan. Losəhari, loliv gargari vi tut.

¹⁵ Beti nəbon naləjonian tosa totian, ipas nēsaan. Nəbon nēsaan enan togəm tibau, ipas nēmatan.

¹⁶ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, samtedəlom nagəgərasan husur aGot!

¹⁷ Naviolan p̄isi lotovoi, naviolan p̄isi lotonor buni, logəm len aGot a məhat togol nam̄ial p̄isi len nēmav. AGot sagəgel hun nēmol torusərus.

¹⁸ Ilekis ke, len nasoruan hən nakitinan, eviol hən nēmauran veveu mai gidato, hən datb̄ehum na vit̄ metəkav len natit p̄isi gai toum hēni.

Nasəsəlonjan mai nagolean

¹⁹ Bathudud sagw notoləmas bun gamit p̄isi, mətələboi səhot nategai: Gamit p̄isi mətēutaut tabtab hən mət̄besəsəlonj, samtisaṽsaṽut hən mət̄bisor, samtisaṽsaṽut hən nəlom̄it b̄ipaŋpaŋ*

²⁰ bathut nəlol paŋpaŋ sinəvanuan edədas b̄igol səhot nanoran aGot toləjoni.

²¹ Imagenan, bubulan nab̄iŋb̄iŋalan mai nēsaan topat sal, dan nēmauran samito. Nəlom̄it temədau ale səsəlonj husur nasoruan aGot toriŋi len nəlom̄ito, husur eləboi b̄ilav kuv gamito dan nēsaan samito.

²² Mitigol nəsa nasoruan tokele, samtesəsəlonj kəmas hēni ŋai. Mət̄besəsəlonj hēni be asike mət̄b̄igol husuri, mətogəras səb̄omit hən gamito.

²³ Avan ideh tosəsəlonj hən nasoruan be sagol nəsa tokele, esum̄ian nēvanuan toleleduŋ, ris nəhon len nakələs.

²⁴ Nəbon toris nəhon tononj, ipair dani: vəha-sua ŋai nəlon ibonjon hən nənahənah han.

²⁵ Avil nēvanuan tobunus vahvahur nalo tonor buni siGot, nalo togol ke nēsaan satəgau gat nəlon am, atenan b̄ebunus tabtab hēni, asike nəlon b̄ibonjon hən nəsa tobunusi, tosəsəlonj hēni, be b̄igol nəsa nalo tokele, dereh aGot tigol tivoi buni hən atenan, len nəsa togole.‡

²⁶ Avan ideh b̄inau ke aGot tohəhəvur hən nalotuan san, avil asike b̄iwol hən nasoran san b̄ivoi, egəras gai gabag ale nadəlomian san evi naut kəmas.

²⁷ Naṽide hən nalotuan aGot Tata tonau ke tovoi mai tonor masuṽ, imaiegai: Kətkəta təban nəbatunau pəhəvut gail mai

* 1:19: Ecc 7.9 ‡ 1:25: Nalo aJames tosor husuri savi nalo p̄isi siMoses, be isor husur nalo hən na-ləmas-buni-an aYesu today ke datimashusur tabtab hēni.

namilesw gail lotoləŋon tosa. Ale gelələgau hən gaiug, hən nəmauran navile a pan satidos nəmauran sam̄.*

2

Gigol teḗitov̄ van hən nəvanuan ḗisi

¹ Bathudud sagw, husur məttokad nadəlomian len aMasta sidato, aYesu Kristo, Nasub̄ toyalyal, navide samit gail teḗitov̄ van hən nəvanuan ḗisi, ideh satile.*

² Nəboŋ məttokad nəḅonḅonan, avan ideh tosun nahurabat bilbil, totav nariŋ nagol gail len navəlan ḅegəmai, ale togon tovi məsal tosun nahurabat tomatu tia, ḅegəmai, mitimab hən gəlaru?

³ Məḗbekəta təban gai tosun nahurabat bilbil, məḗbikel maii ke, “Naut tovoi egai, gebətah gegai,” avil məḗbikel mai naməsəl ke, “Geil ei o gebətah len tan bathuriegw.”

⁴ Məḗbigol ḅimaienan, mətopəpəhw husur natilean məttogole len gamit gabag. Na-nənoḅ-həni-an samito isa husur nənanuan hən nəsaan məttokade.

⁵ Bathudud notoləmas bun gamit ḗisi, səsəloŋ! AGot ilekis hən alat lotovi məsal len nabunusian sinavile a pan, hən ləḅepul hən nadəlomian, ale hən ləḅikad natohan pipihəbələn balai, hum tokel gati ke alat lotoləmas buni likade.

⁶ Wake gamito, mətomədas naməsəl gail, riŋ galit a pan. Imabe? Ase lomədas gamito, liv gargar gamito vilan nakotan? Evi alat lotokad natite boh!

⁷ Galit lusor mədas nahəsən aYesu Kristo tovoi, nahəsən məttoḅati husur məttovi esan.

⁸ Məḗbigol nəsa aKristo tovi kiŋ sidato tokel buni, mətugol ivoi. Ikel bun nalo natosian siGot tokele ke, “Geləmas bun nəvanuan totoh pəpadəŋ hən gaiug suŋan gotoləmas bun gaiug gabag.”*

⁹ Avil məḗbeputsan avan ideh məhat hum tovoi səhor nəvanuan tile, mətugol nəsaan. Ale evi nalo enan tosaḅ səhoti ke məttovi nəvanuan na-ḅur-kotov-nalo-an.

¹⁰ Husur avan ideh togol natit ḗisi nalo kavkav tokele, be toteh len nakelean tosua ŋai, gai eḅur kotov nalo kavkav, ale inor hən ḅipanis sile.

¹¹ Bathut aGot toke, “Sagigol naitian toḅur kotov nəlahan,” ikele am ke, “Sagigol avan ideh timat.”* Asike gəḅigol naitian toḅur kotov nəlahan, be gəḅigol nəvanuan ḅimat husur naləŋonian sam̄ ŋai, gaiug boh, goḅur kotov nalo.*

* **1:27:** Isa 1.17, 23 * **2:1:** Job 34.19; Lev 19.15 * **2:8:** Lev 19.18 * **2:11:** Nəboŋ toke *Sagigol avan ideh timat* namilen ke sagigol avan ideh timat sil nəlol paŋpaŋ sam̄ o naləŋonian sam̄ ŋai. * **2:11:** Exo 20.13-14; Deu 5.17-18

12 Len nəsə gotokele, nəsə gotogole, ginau gat nategai ke, aGot dereh tenənoŵ hən nəmauran sam̄ mai nalo hən na-ləmas-buni-an, nalo togol nəsəan satəgau gat nəloŵ am.

13 Husur asike nəloŵ bitan̄is nəvanuan gail, asike aGot ilolosa hən gaiug nəboŋ bəkəta bunus nəsə gotogole. Be nəloŵ bitan̄is nəvanuan gail, nəlon aGot dereh titan̄is gaiug nəboŋ bəpəpəhun navoian dan nəsəan.

Nadəlomian mai nagolean

14 Bathudud sagw, gəb̄ikel ke gotokad nadəlomian be gəsagol natideh hən bəv̄usani, nadəlomian sam̄ evi tarhət sam̄ mabe? Nadəlomian tomaienən edədas b̄ilav kuv gaiug dan nəpanismen.

15 Aŵam̄ o aŵavinem̄ len nadəlomian b̄ipar hurabat o hanian akis,

16 ale gamit ideh b̄ikel maii ke, “Ivoi, natəm̄at tipat len nəloŵ, gitoh tunətun ale hanukub,” be asike gəb̄ilav nəsə tom̄idol həni maii, govi tarhət san mabe?

17 Len naŵide tomaienən, nadəlomian b̄ipat səb̄on, asike b̄igol natideh, nadəlomian enən imat, savi natideh.

18 Avil avan ideh b̄ike, “Gaiug gukad nadəlomian, ginau nugol natit tovoi gail.” Ale dereh nisor vari ke, “Gəb̄eŵusan nadəlomian sam̄ səkad nagolean ideh tovoi lan, ale ginau, len nəsə tovoi notogole, dereh nəv̄usan nadəlomian sagw.”

19 Gəb̄edəloimi ke aGot esua ŋai, ivoi! Be natəm̄at gail am lodəlom natenən, ale lomətahw, lupab lan.*

20 Gumelmel! Gəsaləboi səhoti sal a? Nəboŋ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enən savi natideh.

21 Atəmadat ta sutuai, aAraham igol nəsə hən aGot torin̄i ke tonor len nəhon? AGot erin̄i ke aAraham inor len nəhon nəboŋ aAraham toviol hən aIsak, anatum, len nəmel tutumavan.*

22 Imaiegai: Nadəlomian san mai nəsə togole aroum b̄onb̄on. Nəsə togole evurvur nadəlomian san.

23 Ale natosian siGot isarpoh toke, “AAraham edəlom nəsə aGot tokele, ale aGot erin̄i ke aAraham inor len nəhon husur nadəlomian san,”* ale aGot ekisi hən abubur san.*

24 Imasil ke aGot erin̄i ke nəvanuan inor len nəhon husur nəsə nəvanuan togole, savi husur nadəlomian nəvanuan tokade lan ŋai.

25 Imaienən am hən aRahap, napəhaŵut ta Jeriko ta m̄o toŵur hən niben. AGot erin̄i ke inor len nəhon husur nəsə

* 2:19: 1Tim 4.1; Mat 8.29; Mak 1.24, 5.7; Luk 4.34 * 2:21: Gen 22.1-14 * 2:23:

Gen 15.6 * 2:23: 2Chr 20.7; Isa 41.8

alitenan togole nəboŋ tosusuan ahai pispisul gail ale toşəvat galit vi lan naŋisal tile sua.*

²⁶ Nəboŋ nanunun toŋuer len nəvanuan, niben imat. Len naŋide tomaienən, nəboŋ nagolean sətah mai nadəlomian, nadəlomian enən imat.

3

Nawolan hən namean

¹ Bathudud nadəlomian, gamit isoŋur samtegəm vi hai pusan. Mətevis ŋai. Husur mətoləboii ke dereh aGot tebunus kitev nəsaan len nəmauran mai naŋusanan sinamit namttovi hai pusan, səhor nəvanuan tile gail.

² Len naŋide tosoŋur gadit pisi datusab van. Avan ideh asike bişor bişə len nasoran san, gai evi nəvanuan tonor kavkav hum aGot toləŋoni, eləboi biwol hən gai gabag kavkav.

³ Nəboŋ datberin natuhmetəlai len nabuŋon nahos hən biŋol nəsa datbeləŋoni, datoləboi datbiwol hən niben kavkav.

⁴ Mitinau nabiltiwag wol. Ahai wolwol eləboi biwol hən nəwag enən hən natuhvos wolwol ŋai, ale dereh tevi lan naut ahai wolwol toləŋoni, naut kəmas nəlan todaŋ.

⁵ Len naŋide tomaienən namean nəvanuan evi natuhtit ŋai be ikel na-sor-patpat-gai-məhat-an totibau.

Mitinau nakumashəhab toləboi bəpəŋas nabiltilihəi.

⁶ Namean nəvanuan toşor ehəm nəhab enən. Len niben nəvanuan, namean evi nəkadhut naŋide hən nəmauran tiltile pisi lotosa. Emədas nəvanuan kavkav. AŞetan etuŋ namean nəvanuan hən nəhab nəmatan ale namean nəvanuan epəŋas piş naŋisal hən nəmauran san kavkav.

⁷ Nəvanuan eləboi biŋol narivatəvat mai nəman mai natit tokəlah mai natit tomaur len tas lototiltile ləbəhusur nəsa toləŋoni.

⁸ Be səkad avan ideh toləboi biŋol namean bəhusur nəsa toləŋoni. Evi natit nəsaan sua, na-wol-həni-an toŋuer lan. Epul hən nabehi togol nəmatan.

⁹ Nameadato isal suh Nasuŋ, aTəmadato, ale nameadat enən ŋai esəvar nəvanuan gail, aGot togol lotosuŋan gai.*

¹⁰ Nə-sal-suhi-an mai nasəvarian, gəlar pisi arovivile len nabuŋon nəvanuan. Bathudud sagw gail, datimasgol ke nate-nan satimaienən.

¹¹ Nabəko toşua ŋai eŋuv hən nəwai tohol mai nəwai tokon a? Ao!

¹² Bathudud sagw gail, nəhai nafik iŋan hən naoliv a? Ao! Nəhau nakrep iŋan hən nafik a? Ao! Ale nabəko tokasəkas eədəs bəŋuv hən nəwai tohol.

* 2:25: Jos 2.1-21 * 3:9: Gen 1.26-27

Namitisau hən nəmauran tonor egəm len aGot

¹³ Gamit ideh ikad namitisau hən nəmauran tonor o naləboian a? Bikade, tiṽarṽar len naṽide san tovoi, ke, len namitisau san hən nəmauran tonor, natit ṽis togole, igol gail len nəlon tomədaṽ, sənaṽ gai.

¹⁴ Avil len nəlomito məṽbikad nə-taṽbulol-bulosi-an, məṽbinaṽ masuṽ hən gamit səṽbomito, samtisor patpat namitisau samit a məhat, samtelibliboṽ hən məṽbisor mədas nakitinan.

¹⁵ Husur namitisau tomaianan sagəm len aGot, be egəm len navile a pan mai nəvanuan lotosuh lan mai natəmat gail.

¹⁶ Husur naut ideh nəlon nəvanuan topul hən nə-taṽbulol-bulosi-an mai nəvanuan lotonau masuṽ hən galit səṽbolito, naut enan ikad nətaṽtaṽoran mai naṽide hən nəsaan tiltile ṽisi.

¹⁷ Avil namitisau hən nəmauran tonor togəm len aGot iveveṽ buni, asike asike isa. Eləmas bun natəmat len nəlon nəvanuan, inau habat hən nəvanuan tile, səhaihai be eutaut hən ḅesəsəlon hən nəvanuan tile. Nəlon itaṽṽis masuṽ hən nəvanuan tile, ale len natit ṽisi togole iṽan hən naṽit tovoi. Igol eṽitoṽ van hən nəvanuan ṽisi, ale nəsa tokele, igole, sagəras avan ideh.

¹⁸ Alat nəlolit tokad natəmat, lotogol naḅonan ke səkad nəḅalan am, ehum galit lumabul namisurhuh totov, toṽan hən naṽite tovi nəmauran tonor buni.

4

Gol nəsa aGot toləṽoni

¹ Nəḅalkabaṽan mai nəḅalan gail len gamito, logəm a be? Logəm len naləṽonian samit səṽbomit gail lotoliv gamito. Naləṽonian galenan luḅal len nibemito mai nəlomito.

² Mətoləṽon nəsa mətsəkade; nəlomit evənohi be mətodədas məṽbikade; imaienan mətoṽitṽituh, məṽḅal, məṽgul nəmatan mōsi. Mətsəkade husur mətsaus aGot həni.

³ Ale nəboṽ məttousi həni, mətsəkade husur mətsausi mōs navoian; mətoləṽoni ṽai mōs ḅigol na-ləṽon-ivoi-an len gamit səṽbomito.

⁴ Mətsail gəgat len aGot, mətohum abareab toriṽ asoan hən ḅitoh mai naulumān tile! Nəboṽ məttogəm vi bubur sinavile a pan, mətogəm vi enemi siGot. Mətsaləḅoii a? Imaienan, avan ideh tolekis hən ḅevi bubur sinavile a pan, gai evi enemi siGot.

⁵ Natosian siGot ike aNunun aGot, aGot toriṽi len gidato, ilekol masuṽ hən gidato. Məṽnau ke natosian san isor kəmas a? Ao!

⁶ Avil aGot eviol habat am mai gidato hən navoian gai toviol kəmas həni. Imaienan, natosian siGot ike, "AGot evi enemi

silat lotopatpat galit mēhat, be eviol kēmas hēn navoian mai alat nēlolit tomēdau, lēsēnau galito.”*

⁷ Imaienan, riŋ gamito len navēlan aGot. Mitidaŋ būr natēmat ale dereh tigam dan gamito.

⁸ Mētēgēm pēpadaŋ tēban aGot ale dereh aGot tēgēm pēpadaŋ tēban gamito. Gamit mēttovi vanuan nēsaan, kēkasēval, mitigol nēmauran samit tiveveu! Gamit mēttohad nēnauan toru, mitigol nēlomit tiveveu.*

⁹ Mitilolosa, mititaŋ, namētaturur samit gail lisel! Nēmanmanan samit tēgēm vi taŋan, nakemkeman samit tēgēm vi lolosaan.

¹⁰ Nēlomit temēdau len nēhon aGot, riŋ gamit len navēlan ale dereh teputsan gamito.

Samtisor tas nēvanuan tile

¹¹ Nēbathudud sagw gail, samtisor mēdas gamit gabag. Avan ideh bisor mēdas nēbathudud nadēlomian ideh, bīsab sēhoti ke bīsa, gai isab sēhoti ke nalo siGot isa. Wake nalo sēpat len navēlaŋ hēn gēbīke ivoi o isa, ao, gimasgol husur nēsa tokele ŋai.

¹² AGot sēbon ŋai toviol hēn nalo, gai ŋai elēboi bēpēpēhun navoian dan nēsaan. Gai sēbon ŋai elēboi bīlav kuv gidato hēn datbīmaur, gai sēbon elēboi bīgol datbīmasig. Be gaiug savi hēn gēbīke nēvanuan tile tosa.

Sagisor sal suh gaiug

¹³ Mētēsēsēlonŋ, gamit mēttoke, “Damēŋai o pelan datevi lan nabiltivile ea. Ale dateum ei len nasihau tesua, datevur natit gail, pūr hēni, ale dereh datesēhor nēvat tiso būr.”

¹⁴ Samtekēmaienan husur mētosalēboi nēsa bēvisi pelan.* Mētosalēboi nēmauran samit timabe. Mētohum nēmavukasw togol naut tobanubanw, ale sēdareh tomēkaskas.

¹⁵ Ivoi am hēn mētbike, “Nasub bēlēŋoni, dereh datitoh, datigol timaiegai maiegai maiegai.”

¹⁶ Be gagai len nēnauan ke mēttovoi sēhor nēvanuan tile gail, mētusor patpat gamit mēhat. Na-sor-sal-suhi-an pīsi tomage-nan isa vēsal!

¹⁷ Imaienan, nēboŋ mēttoleboi nēsa tonor hēn mētbigole be mēttagole, mētugol nēsaan.

5

Nalēlēgauan van hēn alat lotopul hēn natite

¹ Mētēsēsēlonŋ, gamit mēttopul hēn natite! Mititaŋ, mētēis husur na-lēŋon-isa-vēsa-an gail lotogēm hēn gamito.

* 4:6: Pro 3.34 * 4:8: Zec 1.3; Mal 3.7 * 4:14: Hēn naves 13-14, ris Pro 27.1

² Nasugurtit mættopul həni inñom tia, nahurabat samit gail, nəbarmom ikat tətər gail gol ke lumadurdur tia.

³ Nagol mai nasilva mættosah tuani itaŋ tia. Natgalenan dereh likel ur nəsaan samito lihan nibemito hum nəhab. Nəboŋ hən nanonŋan hən navile a pan egəmai be mətusah tuan natit samito sal.*

⁴ Nau nəsa mættogole! Mətsaʋur nəvanuan nauman gail lotota kokotov nawit len nəmarireu samito, gol ke naŋurŋuran salito mətsaʋuri ikel ur nəsaan samito. Ale nəkaian silat lotota kokotov nawit, aGot tovi Masta sinabiltivəshəŋel gail len nəmav, esəsəlonŋ həni.*

⁵ Len nəmauran samit topul hən nakontite len navile eg a pan, mətugol natideh mættoləŋoni. Hum nəbuluk tokənoh hən naliol sənau nəmatan san, gamito mətugol nəlomit tokənoh, tohan təməhav naut kəmas nəboŋ hən nəmatan.

⁶ Mətusaḅ səhoti ke nəvanuan nanoran timaspanis, ale mətugol imat, be gai sagol natideh hən mətḅinoŋ dani.

Toh mədau husur na-ləŋon-isa-vəsa-an

⁷ Imaienan bathudud nadəlomian, susumar len na-toh-mədau-an vir nagəman siNasuḅ. Mitinau nəvanuan tokad nəhol. Itohtoh mədau vir naus ḅeus len nəboŋ han, hən natit pisi lototov len tan ləḅiʋan hən naʋit tovoi.*

⁸ Gamit am mititoh mədau təbəlav, mətəil gəgat len Nasuḅ husur nagəman san egəm pəpadaŋ.

⁹ Bathudud nadəlomian, samtikoblen mədas gamit gabag, hən asike Nasuḅ ḅisaḅ səhoti ke mitimaspanis. Məteris! Gai ḅepəpəhun navoian dan nəsaan sidato egəm tia! Satoil bopita!

¹⁰ Bathudud nadəlomian, hən mətḅeləboi na-toh-mədau-an təbəlav len na-ləŋon-isa-vəsa-an, mitinau ahai kelkel ur gail lotosor len nahəsan Nasuḅ. Ale mitigol tətəʋ hən galito.

¹¹ Datunau alat lotodaŋ ḅur na-ləŋon-isa-vəsa-an. Len nabunusian sidato aGot ivoi hən galito. Mətosəsəlonŋ ləboi nədaŋ-ḅuri-an siŋop, ale mətoris ləboii ke husur na-ləŋon-isa-vəsa-an təbəlav, Nasuḅ aGot ivoi masuʋ həni.* Husur nəlon Nasuḅ itaŋis masuʋ hən nəvanuan, mai epul hən nalolosaan.*

¹² Bathudud nadəlomian, a məhat hən natit pisi, samtikel nəhes ideh hən ḅita gat na-kel-gati-an samito, samtikel nəhes nəmav, nəhes navile a pan, o nəhes ideh am. Be mitike, “Evoi” ŋai hən evoi, mitike, “Ao” ŋai hən ao, hən asike aGot ḅisaḅ səhoti ke mitimaspanis.*

Mitorisor tuʋ len nadəlomian, mətevi tarhət gamit gabag

* 5:3: Hən naves 2-3, ris Mat 6.19 * 5:4: Lev 19.13; Deu 24.14-15 * 5:7: Deu 11.14; Jer 5.24; Jol 2.23 * 5:11: Job 1.20-22, 2.10 * 5:11: Psa 103.8 * 5:12: Mat 5.34-37

¹³ Gamit ideh b̄eləŋon b̄isa masuŵ, timassor tuŵ. Gamit ideh b̄ehəhaŵur, timassal suh aGot len n̄əb̄e gail.

¹⁴ Gamit ideh b̄eməsah, timaskis aelta silat siYesu legəmai ale limassor tuŵ n̄mosi, vəhasi h̄ən naoil len nahəsən Nasuḅ.*

¹⁵ Ale na-sor-tuŵ-an len nadələmian dereh tilav kuvi dan naməsahan; Nasuḅ tigol timaur. Ale atenan b̄igolgol n̄əsaan, Nasuḅ dereh teruḅati dani.

¹⁶ Imaienan, mitikel vəhot nakitinan h̄ən n̄əsaan samit gail mai gamit gabag ale sor tuŵ n̄mos gamit gabag h̄ən mət̄b̄imaur dan naməsahan. Nəb̄oŋ nəvanuan nanoran tosor tuŵ, na-sor-tuŵ-an san ikad nədaŋan totibau, len Nasuḅ eləboi b̄igol natit b̄isobur.

¹⁷ AElijah evi nəvanuan suḡan gidato, ale isor tuŵ idaŋ h̄ən naus asike b̄eus. Ale naus səhan nətan len nasihau totor mai nahəbati t̄oməlevtes!

¹⁸ Beti isor tuŵ h̄ən naus b̄eus, ale nabiltius eus, nətan igol nəhanian itov, iŵan.†

¹⁹⁻²⁰ Bathudud nadələmian sagw, gamit ideh b̄ipal sob dan nakitinan, ale avan ideh b̄evireh t̄əlmam h̄əni, mitinau gat nategai: avan ideh b̄evireh nəvanuan n̄əsaan t̄əlmam dan naḡisal nəsaban san, ilav kuvi dan nəmatan h̄ən aGot b̄eruḅat nalilisaan san.*

* **5:14:** Mak 6.13 † **5:18:** Hən naves 17-18, ris 1Ki 17.1, 18.1, 18.42-45

* **5:19-20:** Pro 10.12; 1Pit 4.8

1 Pita

Nalobulat napolisulan na-və^{ha-sual-an} aPita totosi

Ase itos nalobulat napolisulan egai?

APita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napolisulan egai hən nəsa?

APita itosi hən bikel mai alat siYesu ke limastoh hən aYesu behəhəvur hən nəmauran salit gail, naut kəmas na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh.

Itos nalobulat napolisulan mōs ase?

APita itosi mōs alat siYesu len naut p̄isi.

Itos nalobulat napolisulan egai ŋais?

Itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 64.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Na-sor-tuŋ-an hən nasipaan (1.3-12)

3) Nəmauran silat siYesu (1.13-2.10)

4) Naŋide alat siYesu ləbimashusuri (2.11-3.22)

5) Na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristen mai nauman hən na-vi-tarhəte-an (4.1-4.19)

6) Nakelean todaŋ van hən alat siYesu (5.1-11)

7) Nasudəlaŋian (5.12-14)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aPita notovi ahai pispisul siYesu Kristo, nutos nalobulat napolisulan egai. Nutosi van hən alat aGot tolekis hən galito, lototoh hum nametbōs gail len naut gail lototiltile; naut a Pontus, a Kalatia, a Kappatosia, a Asia mai a Pitinia.*

² Len naləboian siGot aTata, ilekis hən gamito sutuai tia ale aNunun igol ke məttohad naḃoruan siGot mōs mətḃigol nəsa aYesu Kristo tokele, mətḃiveveu len nəda han.* Navoian aGot toviol habat kəmas həni mai natəmat tepul səsəhov len nəlomito.

Nə-vatvat-viri-an hən nəmauran vi sutuai

³ Datesipa vi təban aGot aTəman aYesu Kristo, aMasta sidato. Bathut ke nəlon totaŋis masuŋ hən gidato, eviol hən nəpasian veveu mai gidato len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kristo, gol ke dattokad nə-vatvat-viri-an tomaur.

⁴ Ekitin, aGot etəgau gat natit gail lotovoi masuŋ len nəmav mōs anatan gail. Etəgau gat natgalenan mōs gamito, natgalenan asike logəgel boŋ ideh, asike luŋom, asike natideh emədas gail, asike luwav.

* **1:1:** Nəboŋ toke *metbōs* len naut egai, namilen ke lovi Kristen gail naut a im salit len nəmav gol ke lovi metbōs len navile a pan. Uman 8.1, 4, 11.19. * **1:2:** Rom 8.29; 2Tes 2.13; Ipru 10.22, 12.24

⁵ Ale len nēdaŋan siGot, gai dereh tihavhav gol gamito len nadəlomian samito van vėbar nəsarpohan hən nəmauran kitin mai aGot; nəmauran kitin totuḅat nəḅoŋ tolav kuv gamit dan nəsaaŋ samito. Evi nəsarpohan enan gai toutaut hən ʔevəhoti len nəḅoŋ naməkot.

⁶ Mətoḥəhaḅur masuḅ təban natgalenan, naut kəmas nə-ləŋon-isa-an totiltile gail limasbar gamito, gol nəlomit tisa; husur asike idareh linəŋ.

⁷ Imaienan hən na-ləŋon-isa-an galenan ləḅigol ris nadəlomian samito ke lotovi nadəlomian gəgəras o kitin. Na-ləŋon-isa-an galenan lugol kitev nadəlomian samito hum nəhab tolatlat kitev nametəlai nagol van tovi wai hən ʔisəḅi ke toveveu o tokad nəpaḥsago lan. Be len nənauan siGot, nadəlomian samito esəhor masuḅ hən nagol tomasmasig. Ale nadəlomian samit ʔekitin, dereh aGot tilav nə-sal-suhi-an mai nəyalyalan mai gamito, dereh nahəsamit tevi məhat len nəḅoŋ hən navisian siYesu Kristo.

⁸ Mətoləmas bun aYesu naut kəmas mətsarisi ḅoŋ ideh. Naut kəmas mətsarisi, mətorinḅ nəlomit idaŋ lan, gol ke məttopul hən nakemkeman. Nahəhaḅuran məttokade, nasoruan edədas ʔikel ləḅoi.*

⁹ Bathut ke nəsa togəmgəm hən gamito tohum nəḅit nadəlomian samito, evi nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaaŋ beti nəmauran kitin mai aYesu.

¹⁰ Ahai kelkel ur gail ta mə loḅəhav utaut hən nə-lav-kuvi-an enan tovi naviolan ʔegəm hən gamito, aGot ʔeviol kəmas həni mai gamito. Galit ludoŋ vahvahur nə-lav-kuvi-an enan dan nəsaaŋ, lous kitevi hən ləḅeləḅoi.

¹¹ Len nəḅoŋ ta mə lunau habat, nəḅoŋ aNunun aKristo len nəlolito tokel kot na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo mai nəsa ʔəhusuri: naputsanian hən nahəsaaŋ mai nəyalyalan san. Lunau kitev nəḅoŋ natgalenan ləḅevisi mai ləḅimabe.*

¹² AGot ikel vəhoti mai ahai kelkel ur galenan ta mə ke ləsavı tarhət salit gabag be lovi tarhət samito nəḅoŋ lotokel natgalenan məttomadhasəsəloŋ həni. Ale gagai alat lotokel ur na-kel-uri-an tovoi mai gamito, lukel natgalenan len nēdaŋan seNunun aGot, aGot tosavati len nəmav. Ale natgalen lotokel uri, aŋel gail am loləŋon buni ke lekəta kitev natgalenan hən ləḅeləḅoi gail.

AGot tevi nəkadun nəmauran samito

¹³ Imaienan, məteutaut hən nənauan samito, mətehulahul, təgau gat nəlomito. Ale məterinḅ ʔis nə-vatvat-viri-an samit len navoian aGot ʔeviol kəmas həni mai gamito nəḅoŋ aYesu Kristo ʔevisi.

* 1:8: Jon 20.29 * 1:11: Psa 22; Isa 53; Luk 24.25-26

14 Mitigol nēsa aGot tokele hum mättovi anatum gail. Naləŋonian gail lotosa mättokade nəboŋ mättotətan hən nakitinan, saliwol hən nəmauran samit am, samtehusur gail.

15 Avil len natit p̄isi mət̄bigole, mətesuŋan aGot tokis gamito ke: mitivoi, mitinor buni, mititoh a tut dan nəsaan gail, mitikad nəboruan san.

16 Husur len natosian siGot ike, “Mitivoi buni, mititoh a tut dan nəsaan suŋan ginaw notovoi buni, nototoh a tut dan nəsaan.”*

17 Ale aGot, mättokisi hən aTəmamito, ebunus nəvanuan gail len nəvide toŋitoŋ van hən nəvanuan p̄isi, nəboŋ toŋəpəhun navoian dan nəsaan len natit p̄isi lotogole. Imagenan, len nəvide samito, len nəmauran kavkav samito hum nametbos gail len navile a pan, mətətəŋedur bathurien, mətemətahw len nəyalyalan san.

18 Husur mətoləboi tia ke aGot toŋur nəmakuvan samito hən bilav kuv gamit dan nəvide kəmas hən nəmauran samito togəm len aTəmamit ta sutuai. AGot saŋur nəmakuvan samito hən nagol o nasilva arbisa vəmasig.

19 Ao, eŋuri hən nəda nəmauran seKristo tosəhor natit p̄isi,* aKristo tohum natuhsipsip tonor hən natutumavan, səkad naut ideh len niben tosa, səkad natideh tosa lan.†

20 AGot itabtabuh lan tia nəboŋ satuŋat hən bigol navile a pan sal, be aGot esəvati hən bəvisi len nəboŋ naməkot galegai n̄os gamito.

21 Len aKristo mətoriŋ nəlomit len aGot. Evi aGot togol aKristo tole məhat dan nəmatan, toŋutsan nahəsən, toŋiŋi toyalyal. Imagenan, mətoriŋ gat nadəlomian mai nə-vatvat-virian samito len aGot.

22 Nəboŋ mättogol tabtab hən nēsa nakitinan tokele, mətugol nəlomit gabag iveveu hən mət̄beləmas bun nəbathudud nadəlomian len nakitinan. Len nəlomit tomasil habat, mitidan hən mət̄beləmas masuŋ hən gamit gabag,

23 husur mətukad nəpasian veveu. Nəmauran veveu mättokade sagəm len nəpasusan sitata mai sinana husur nəmauran artoviol həni mai gamito dereh tesib len nəmatan. Avil nəmauran veveu mättokade dereh tipat vi sutuai bathut ke togəm len nasoruan siGot, nasoruan nəmauran, nasoruan topat vi sutuai.

24 Hum natosian siGot am tosor husur natenan, ike, “Nəvanuan p̄isi lohūm naliol,

nəyalyalan p̄isi lotokade ehun napushət naliol;
naliol imasmas, napushəte imayoh, erus vi pan,

25 avil nasoruan siNasub aGot ipat vi sutuai.”*

* 1:16: Lev 11.44-45, 19.2 * 1:19: Kol 1.20 † 1:19: Exo 12.5 tosor husur natuhsipsip hən natutumavan. * 1:25: Isa 40.6-8

Ale, nasoruan enan evi na-kel-uri-an tovoi lotokel uri mai gamito.

2

¹ Imaienan, samtigol nēsaan ideh am, mitinoŋ dan nēsaan p̄isi togol nasēnahan. Samtelibliboŋ am; samtegəgəras; nəlomit satevənoh natit gail sivan ideh; samtisor tisa husur avan ideh, samtisor mēdas nahəsən.

² Hum amas mai alikob artomaduh tabtab hən nasus, gamito mitimasləŋon masuṽ hən nasus nakitinan togəm ben aGot, hən mət̄bemuni hən mət̄betibau len nəmauran kitin topat vi sutuai.

³ Husur, hum natosian siGot toke, “Mətusaḅ ləboi navoian siNasuḅ, ke nabus han ivoi.”*

Nəvat nəmauran mai alat aGot tolekis hən galito

⁴⁻⁵ Nasuḅ aKristo ehum nəvat nəmauran sua m̄os naim siGot, nəvanuan gail lotomətahuni hum sanor hən naim be aGot tolekis həni husur ivoi səhor natit p̄isi. Mətegəm hən aKristo hum gamit gabag məttovi nəvat nəmauran gail hən aGot beum hən naim san hən nəvat galenan hən mət̄begəm vi hai tutumav san gail, gai tolekis hən gamito m̄osi. Len aYesu Kristo, mətetutumav hən naviolan aGot tohəhaṽur hən gail: len aNunun aGot, lotu hən aGot.*

⁶ Husur len natosian siGot ike,
 “Səsələŋ! Noriŋ nəvat sua len naut a Sion,
 toləboi ḅigol naim ḅihav mai ḅinor,
 nulekis həni husur ivoi səhor natit p̄isi,
 ale avan ideh toriŋ nəlon lan,
 asike eləŋon isa sil toriŋ nəlon lan.”†

⁷ Imagenan, len gamit məttokad nadələmian, nəvat enan ivoi səhor natit p̄isi, wake len alat səkad nadələmian, lomətahuni hum nasoruan siGot toke,

“Nəvat, nəvanuan na-um-im-an gail lotomətahuni,
 gai egəm vi vat sua ŋai ḅeləboi ḅigol naim ḅihav mai
 ḅinor.”*

⁸ Natosian ikele am ke,

“Evi nəvat togol nəvanuan gail ləḅipes həḅetw,
 nəvat totibau togol ləḅiteh.”*

Lupes həḅetw husur ləsagol nəsa nasoruan siGot tokele. Len nə-nau-utaut-an san, aGot eriŋi sutuai tia hən ləḅimagenan.

* **2:3:** Psa 34.8 * **2:4-5:** Natutumavan gail aGot tohəhaṽur həni lovi naviolan hən nalotuan, nə-sal-suhi-an, na-sor-tuṽ-an, na-ləŋon-isa-an m̄os aKristo. Naviolan galenan lovi natit gail lotonor hən naləŋonian seNunun aGot totoh len nəlolito.

† **2:6:** Isa 28.16. *Naut a Sion* evi nəhes sual am hən naut a Jerusalem ale nəvat evi aYesu. * **2:7:** Psa 118.22; Mat 21.42; Mak 12.10; Luk 20.17; Uman 4.11 * **2:8:** Isa 8.14-15

⁹ Be gamito mətovi vanuan aGot tolekis hən gamit səlanı; mətovi hai tutumav siGot tovi kiŋ; mətovi luṽoh hən nəvanuan gai toriŋ nahəsən lan, naluṽoh san səḃon. Mətumagenan hən mətḃikel ur nəḃoruan san tovoi mai natit ƣisi tovoi buni aGot togole, aGot tokis gamito dan nəmargobut vi lan namial namənas san.*

¹⁰ A mō mətəsavi alat siGot, be gagai mətovi alat siGot. A mō aGot salolosa hən gamito, be gagai aGot ilolosa hən gamito.*

¹¹ Gamit notoləmas bun gamit ƣisi, navile a pan egai savi naut samit am. Mətosuṽan nametḃos gail, mətosuṽan alat lototoh len naut savi salito. Imaienan noŋir gamito ke, bulatut dan naləŋonian gail hən nibemito lotoḃal mai nəmauran kitin len nəlomit gail.

¹² Nəvide hən nəmauran samito len nəhon alat lotokad nadələmian len nəgot gəgəras gail, timasvoi, hən ke naut kəmas lotosor tas gamit suṽan məttoŋol natit tosa gail, nəḃoŋ ləḃeris navoian gəḃigole, dereh lisal suh nəyalyalan siGot len nəḃoŋ hən navisian san.

Gol nəsa alat lotoil a mō lotokele

¹³ Hən mətḃehusur Nasuḃ, məteriŋ gamit len navəlan alat lotoil a mō len navile a pan, naut kəmas tovi akiŋ toil a mō,

¹⁴ o agavna san gail. Husur akiŋ eriŋ galito hum agavna gail hən ləḃipansəm alat lotogol nəsa tosa, be sal suh alat lotogol nəsa tovoi.‡

¹⁵ Gol nəsa tovoi, husur aGot eləŋon ke navoian mətḃigole tekəkol hən nabuŋon alat lototətan, lotosor len namelmelan salit ŋai.

¹⁶ Mətəsavi slev am be mətumakuv tia. Nəmakuvan məttoŋade, samtinau ke tigol mətələḃoi mətḃigol nəsaan ideh. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətḃitoḃ hum naslev siGot. Nəsaan səḃəŋis gat gamit am, mətumakuv dani tia. Mititoḃ tin len nəmakuvan məttoŋade. Samtinau ke nəmakuvan tesusuan gamito hən ke mətələḃoi mətḃigol nəsaan tətəs. Ao, mətukad nəmakuvan hən mətḃitoḃ hum naslev siGot.

¹⁷ Məteputsan nəvanuan gail ƣisi len nənauan samito. Məteləmas bun nəḃathudud nadələmian. Len nalotuan, mətemətahw len nəyalyalan siGot. Putsan nakıŋ hən nəkantri samito len nənauan samito.

Naslev gail

* 2:9: Exo 19.5-6; Deu 4.20, 7.6; Isa 9.1, 43.20-21
‡ 2:14: Hən naves 13-14, ris Rom 13.1-7

* 2:10: Hos 1.6, 9, 2.1, 23; Rom

¹⁸ Gamit mættovi slev gail, len nə-nau-məhat-həni-an, miti-dam̃ hən na-il-a-m̃o-an simasta samit gail, mitigol nəsa lo-tokele. Mitimagenan hən amasta gail lotovoi, lotomədau, ale mitimagenan hən galit am lotodaŋ taltal, lotosa.

¹⁹ Husur, len nəlomit toləboi naləŋonian siGot, mət̃bidaŋ ħur napəŋasan hən na-ləŋon-isa-an sanor, dereh aGot tehəhaʋur hən gamito.

²⁰ Mət̃bidaŋ ħur nabilasian tonor hən nəsaan məttogole, mətəsəhor nəsa? As tisal suh gamito? Avan ideh a? Ao! Avil mət̃bidaŋ ħur na-ləŋon-isa-an sil navoian məttogole, dereh aGot tehəhaʋur hən gamito.

²¹ Husur aGot ekis gamit hən mət̃bivoi, naut kəmas na-ləŋon-isa-an enan. Igol aKřisto eləŋon isa vəsa m̃os gamito hən mət̃bigol tətōṽ həni, husur nəmel rien.

²² Gai sagol nəsaan ideh, nabuŋon sakel nagəgərasan ideh, gai sagəras avan ideh.*

²³ Nəboŋ nəvanuan gail lotosəvari, gai sapesəvar təlmam; nəboŋ toləŋon tosa vəsa, gai sasor husur nasisilan. Ao, eriŋ gai len navəlan aGot topəpəhw tonor hən navoian dan nəsaan.

²⁴ AKřisto evus nəsaan sadit gail len niben gabag len nəhai balbal, hən dat̃bimakuv dan nədaŋan hən nəsaan sadito, hum dattomat, be hən dat̃bimaur m̃os nanoran. Evi niben tomətartar togol məttomaur!

²⁵ Husur a m̃o mətəhum nasipsip gail lotoyar lab, lotosab, lotomasig a tut sua. Be gagai mətupair van hən atenan tokətkəta təban nasipsip gail hən mət̃behusuri, gai tokətkəta gol nəlomito mai nəmauran kitin topat lan. §

3

Alarmisoan

¹ Imaienan, gamit mættovi pəhaʋut mættolah, geriŋ gaiug len navəlan asoam̃. Gəbigol ħimagenan, naut kəmas ahaʋut sam̃ asike bigol nəsa nasoruan siGot tokele, naʋide sam̃ dereh tesəhor atenan hən ħeriŋ nəlon len aGot. Husur naut kəmas gəsakel natideh,*

² dereh atenan tebusus naʋide sam̃ togəm len nəloŋm̃ toveveu, dereh tebusus nalotuan sam̃ van hən aGot ke eməlas.

³ Napəhasan sam̃, natideh sam̃ tokab, satipat len navuruñ gotoviri, o nagol gotovəhas nibem̃ həni, o nahurabat gotosuni hən nəvanuan gail ləberis gaiug ŋai.*

* 2:22: Isa 53.9 § 2:25: Hən naves 24-25, Isa 53.4-6 * 3:1: Efe 5.22; Kol 3.18

* 3:3: 1Tim 2.9

⁴ Ao, napəhasan sam̃, nəsa tokab len gaiug, tegəm len gaiug kitin gotosusuah len nəloṃ, tevi napəhasan hən nanunum̃ mai nəloṃ tomədau, natəmat topat lan. Napəhasan enan asike iwav boṅ ideh. Napəhasan enan səlani ɲai, aGot ehəhaʋur masuʋ həni.

⁵ Alatpəhaʋut ta sutuai lotovatvat vir na-kel-gati-an siGot gail, lukad napəhasan tomaianan. Galito lulotu hən aGot ale lugol husur nəsa asoalit lotokele.

⁶ Nau təlmam hən aSarah togol nəsa aAraham tokele, tokisi hən amasta san.* Gamit mətogəm vi natun aSarah gail nəboṅ məttoḍaṅ ɓur namətahwan hən mətɓigol natit tovoi gail.

⁷ Imaianan, gamit məttovi ulum̃an məttoḍah, gitoh mai asoam̃ len naləboian ke, səḍaṅ səhor gaiug, be geputsani len nənauan sam̃, husur asoam̃ am ikad naviolan hən nəmauran kitin aGot toviol kəmas həni. Gigole hən asike natideh ɓipon gol na-sor-tuʋ-an sam̃.*

Na-ləɲon-isa-vəsa-an sil na-gol-na-voi-an

⁸ Hən nəɓimaris kotov nasoruan sagw, nukele ke, gamit piṣi mətogəm sua ɲai len nənauan samito mai nəlomito; len nəlomit totaṅis gabag hən gamito, ləmas bun gamit gabag; nəlomit temədau. Samtinau gamito.

⁹ Samtivar təlmam hən nəsaan van hən avan ideh togol tosa hən gamito. Samtisor tisa təlmam van hən avan ideh tosor tosa hən gamito. Be gol vari len navoian məttoṣ aGot hən ɓigole həni. Enan evi naləɲonian siGot tokis gamito, hən mətɓikad naviolan tovoi, gai totəgau gati m̃os gamito.*

¹⁰ Husur natosian siGot ike,

“Gəbələɲon nəmauran gəbəhəhaʋur lan, hən ke nəboṅ sam̃ gail
 ɓivoi,
 nameam̃ sator tisa,
 nabuṅoṃ satelibliboṅ.

¹¹ Gipair dan nəsaan, gigol navoian,
 gidon natəmat, gam kitevi hən gəɓikade mai nəvanuan
 gail.

¹² Husur namətan Nasuɓ aGot ekətkəta təban alat lotonor,
 nəḍariṅan esəsəloṅ hən na-sor-tuʋ-an salito,
 avil nəhon Nasuɓ ipair dan alat lotogol tosa.”*

¹³ Ale, mətɓidaṅ m̃os mətɓigol navoian ɲai, as tigol nasənahən hən gamito?

¹⁴ Be naut kəmas mətɓələɲon ɓisa vəsa m̃os nanoran,
 aGot dereh tigol navoian van hən gamito,* ale nəkadumito

* 3:6: Gen 18.12 * 3:7: Efe 5.25; Kol 3.19 * 3:9: Mat 5.44; Röm 12.17; 1Pit

2.23 * 3:12: Psa 34.12-16 * 3:14: Mat 5.10

satevurvur, sagemətahw len avan ideh, nəlomito satətuhatuh.*

¹⁵ Be len nalotuan len nəlomito, putsan nəyalyalan seKристо tovi aMasta samito. Ale avan ideh beus gamit hən mət̃bisor husur nə-vatvat-viri-an məttokade, mətəutaut tabtab hən mət̃bisor vahvah həni.

¹⁶ Sor mədau suman atenan totibau səhor gamito. Gole len nəlomit tomasil. Mət̃bimagenan, nəboŋ alat lotosor tas nəboruan samit tovoi, lotoris nəvide tovoi məttokade husur mət̃tovi seKристо, dereh tigol nahurulit tisa.

¹⁷ Husur na-ləŋon-isa-an samito bevi naləŋonian siGot, ivoi am hən mət̃beləŋon bisa sil navoian mət̃togole, səhor mət̃beləŋon bisa sil nəsaan mət̃togole.

¹⁸ Husur aKристо eləŋon isa vəmat vəha-sua ŋai sil nəsaan sinəvanuan gail. Gai tonor buni imat mōs alat ləsanor hən bešəhar gamito van hən aGot. Nəvanuan gail lugol niben imat, be len aNunun aGot imaur tətəs.*

¹⁹ Len aNunun aGot ivan vakel na-kel-uri-an mai nanunun alat lotosuh len nəbəbanjan len naut nəmatan.

²⁰ Lovi alat ta sutuai ləsagol nəsa aGot tokelkele nəboŋ totoh ebəlav vir aNoah toum hən nəbiltibot. Len nəbot enan, nəvanuan evis ŋai, məlevtor p̃isi, ləsəmat, lumaur len nəwai.*

²¹ Enan evi nasoruan kəta hən nəbaptaisan tolav kuv gamit dan nəsaan len nəboŋ ta daməŋai. Nəbaptaisan savi nalilosan hən mət̃bekəkas kuv nəb̃iŋb̃iŋalan dan nibemito, evi na-kel-gati-an van hən aGot len nəlomit tomasil. Len nəbaptaisan, aGot ilav kuv gamit dan nəsaan samito len na-le-məhat-an dan nəmatan siYesu Kристо.

²² Atenan evi məhat vi lan nəmav, ebətah len nətarhət nəmatu siGot, ale aŋel gail mai alat lotoil a mō mai alat lotokad nədaŋan; galit p̃isi lotəjedur bathurien.

4

Toh mōs nəyalyalan siGot

¹ Imagenan, husur aKристо eləŋon isa vəsa len niben, gamit am, mətəutaut hən gamit gabag len nəvide hən nənauan topitoṽ hum esan. Husur avan ideh toləŋon tosa vəsa len niben tia, gai sagol nəsaan am, ipair dani.*

² Nəmauran san tokade sal len navile a pan igol husur naləŋonian siGot ŋai, sahusur naləŋonian tosa seniben am.

³ Namityal em̃idol! A mō mətəhusur ebəlav habat hən naləŋonian silat ləsəkad nadəlomian. Galit lohusur nəvide naitian taʋtaʋor; nəlolit evənvənah; lomun təməhav van

* 3:14: Isa 8.12-13

* 3:18: Kol 1.22; Rom 1.4

* 3:20: Gen 6.1-7.24

* 4:1:

vatərog; len nābilitihanan mai natərogan salito lugol naitian tosa; luḃonḃon vamun taṽtaṽor; lulotu van hən nələblab gail tovi nāvide tosa vəsa batbat.

⁴ Imaienan losəhoṽut len gamito husur mətsatutut hən mət̃bitah mai galit am len nāvide tosa vəsa hun topəhas hən niten, igol losəvar gamito.

⁵ Be galit limassor vəsvəsai nāvide salito len nəhon atenan toutaut tia hən ḃepəpəhun navoian dan nəsaan silat lotomaur mai lotomat.

⁶ Husur natenan, na-kel-uri-an tovoi ibar galit am lotomat, hən ke naut kəmas lotokad nəpanismen hən nəmatan len nibelito sumān nəvanuan p̃isi, len aNunun aGot lukad nəmauran kitin, tosumān nəmauran aGot tokade.

⁷ Nanoḃan hən natit p̃isi egəm pəpadaḃ. Imagenan, mətetəgau gat nəlomitō, mətəhulahul hən mət̃bisor tuṽ.

⁸ A məhat hən natit p̃isi, ləmas bun gamit gabag len nəlomit kavkav, gol tabtab həni husur na-ləmas-buni-an ikabut gol nəsaan isəḃur.*

⁹ Mətəhəhəṽur hən gamit gabag mət̃bēbis lohoim samit gail, ale kətkəta təban galito, nakoblenan təbuer.

¹⁰ AGot eviol kəmas hən naviolan lototiltile mai gamit ṽisusua. Gamit p̃isi mətəkətkəta təban na-viol-kəmas-an gale-nan hən ləḃevi tarhət samit gabag.

¹¹ Gəḃisor, tesumān māu aGot tosor len nabuḃom̃. Gəḃevi tarhət sivan ideh, gole len nədaḃan aGot toviol həni. Hən ke, len aYesu Kristo, natit p̃isi gəḃigole tigol nə-sal-suhi-an tivan hən aGot. Gol nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan mai nədaḃan tivan həni vi sutuai sutuai! Ganan!*

Na-ləḃon-isa-vəsa-an hən naKristen

¹² Gamit, notoləmas bun gamit p̃isi, samtesəhoṽut len na-ləḃon-isa-vəsa-an topəḃas, togol kitev gamito ke mət̃tomabe, samtesəhoṽut lan hum tovi natsua totile masuṽ tovisi hən gamito.

¹³ Mətəhəhəṽur hən mət̃bihan katəḃol mai aKristo len na-ləḃon-isa-vəsa-an san. Hən ke nəḃoḃ nəyalyalan san ḃevisi, dereh mitikemkem, mətəhəhəṽur.

¹⁴ Nəvanuan gail ləḃisor viles gamito sil mət̃tohusur aKristo, navoian siGot igol mətukab həni husur aNunun Nəyalyalan tovi aNunun aGot itoh len gamito.

¹⁵ Be mət̃beləḃon ḃisa vəsa, satesil natideh tosa mət̃togole. Samtimagenan husur mətugolgol nəmatan, mətovənvənah, mətugolgol tosa o mətosulsul len nəsa savi samito.

* 4:8: Pro 10.12 * 4:11: Uman 6.2-4; Rom 12.7; Kol 3.23

16 Be mæt̃bikad na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut mət̃tovi Kristen, nahurumit satisa. Ao, mitisal suh nəyalyalan siGot husur mətukad nahəsan aKristo, nəhes enan ipat len gamito.

17 Husur namityal hən aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan egəm tia. Ale na-ləŋon-isa-vəsa-an evi natuḃatan han tobar nəbathudud san a n̄o. Ale bətuḃat len gidat dattovi bathudud san, timab hən alat ləsagol nəsa na-kel-uri-an tovoi siGot tokele? Nəsa tevisi hən galito?

18 Hum natosian siGot tokele,

“Bidaŋ habat hən nəvanuan tonor b̄ikad nə-lav-kuvi-an dan nəpanismen tonor hən nəsaan san, nəsa tevisi hən alat lotomətahun aGot, nəsa tevisi hən nəvanuan nəsaan gail?”*

19 Imaienan, mət̃beləŋon isa vəsa husur evi naləŋonian siGot n̄os gamito, gol tabtab hən nəsa tonor, ale riŋ gamit səḃomit kavkav len navəlan aGot togol gamito, husur etəgau gat gamit hən asike mət̃biteh dan navəlan.

5

Alat siYesu limabe?

1 Ginau notovi elta suŋan gamit galevis, nokətkəta təban alat siYesu, noris na-ləŋon-isa-vəsa-an seKristo, ale dereh nihan katəḃol maii len nəyalyalan san b̄evisi asike idareh. Imaienan nusor buni mai gamit, aelta gail mət̃tokətkəta təban alat siYesu. Nekəmaiegai:

2 Kətkəta təban alat siGot suŋan nəvanuan tokətkəta təban navəshəsip, husur evi aGot toriŋ galit len navəlamito. Sagigole husur avan ideh b̄italtal hən gaiug; be gole len nələm̄ tohəhaḃur. Sagigole husur goləŋon masuḃ hən natite; be gole husur goləŋon masuḃ hən naləŋonian siGot.*

3 Len nədaŋan sam̄, sagipatpat gaiug məhat hən alat, aGot toriŋ galit len navəlam̄; be len navide tovoi sam̄, səhar navəshəvanuan hən ləḃigol tətəḃ hən gaiug.

4 Beti, nəḃəŋ aḃiltivanuan tokətkəta təban nasipsip b̄egəmai, dereh tilav mai gaiug nəprais hən namənas tobilbil vi sutuai.

5 Gamit mət̃səmatmatu, mitigol nəsa ahaḃut gail lotokad nədaŋan hən na-il-a-n̄o-an lotokele. Gamit p̄isi, mət̃esun nahurabat hən namədəuan len nələmito, nələmit temədəu hən mət̃bevi tarhət samit gabag, bathut natosian siGot ike, “AGot evi enemi silat lotopatpat galit məhat, be eviol kəmas hən navoian mai alat nələlit tomədəu, ləsənu galito.”*

* 4:18: Pro 11.31 * 5:2: Jon 21.15-17 * 5:5: Pro 3.34; Jem 4.6

⁶ Imaienan, gol nəlomit temədaŋ len nəhon aGot, riŋ gamit len navəlan aGot todaŋ habat, hum məttovi naut kəmas, hən gai bəputsan gamito len nəboŋ tonor həni.*

⁷ Riŋ gaḅulan nənauan samit totuhatuŋ mai aGot bathut ekətkəta təban gamito, vəhvəh gamito.*

⁸ Mətətəgau gat gamit səbōmito, mətəhulahul. Natəmat, aen-emi samito, ehum nalion toṽun, toyar mətmetan, das vanuan hən bikat pəpasi, han pisi.

⁹ Məteil ḅur atenan, il gəgat len nadələmian samito, husur mətələboii ke, nəbathudud nadələmian len navile a pan kavkav ludan ḅur na-ləŋon-isa-vəsa-an gail lotopitoṽ hən gail məttofade.

¹⁰ Ale, nəboŋ mətḅeləŋon ḅisa vəsa ḅebəlav kəkereh, aGot, topul hən na-viol-kəmas-an, gai tokis gamito len aYesu Kristo vi lan namənas san topat vi sutuai, gai gabag dereh teutaut kavkav hən gamito, tigol mətteil gəgat am, tigol mitidan am, tigol nadələmian samit tidan hən asike mətḅerus dani.

¹¹ Gai bolai! Nədaŋan tipat len navəlan māu vi sutuai! Ganan!

Nasudələmian

¹² ASilas, notonau ləboii tovi na-ke-ṽan-an nadələmian todaŋ len aKristo, evi tarhət sagw nəboŋ nototos natuhloḅulat napisulan egai toḅitol. Notosi hən nəḅigol mətḅeləŋon ḅivoi am len nəlomito, ale hən nəḅikel kot navoian aGot toviol kəmas kitin həni, hən mətḅeil gəgat lan.*

¹³ Alat siYesu len naut a Pabilon, aGot tolekis hən galito, luke, “Ivoi,” mai gamito. Anatugw nadələmian, aMak am, ikele.†

¹⁴ Len na-ləmas-buni-an mətəsuṽ nətərhomit gabag hən mətḅike, “Ivoi,” mai gamito. Gamit məttovi seKristo, nəlomit tikad natəmat!

* **5:6:** Mat 23.12; Luk 14.11, 18.14 * **5:7:** Psa 55.22 * **5:12:** Uman 15.22-40. Nəboŋ aPol toke aSilas, len naut egai len nasoruan ta Kris ike aSilvanus. † **5:13:** Uman 12.12, 25, 13.13, 15.37-39; Kol 4.10; Flm 24. Len nasoruan ta Kris ike alitenan len naut a Pabilon, be naKristen gail lokis alat siYesu len naut ideh hən napəhəṽut. Nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke Pabilon evi nasoruan tosusuah hən naut a Rom.

2 Pita

Nalobulat napisulan na-və^{ha-ru-an} aPita totesi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

aPita tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

Itos nalobulat napisulan egai hən nəsa?

aPita itosi hən bikel nalələgauan mai alat siYesu ke salesəsəlon husur ahai pusan gəgəras gail.

Itos nalobulat napisulan mōs ase?

aPita itosi mōs alat siYesu len naut pisi.

Itos nalobulat napisulan egai ηais?

Itosi pəpadaη hən nasihau A.D. 67.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-2)

2) Len nədaηan kavkav sam̄ mətəsūm̄an aKристо len naβoruan san. Ahai pusan gəgəras gail dereh litaltal hən gamit hən mətbigol nəsa tosa. Samtehusur galito, aGot dereh tigel limasig (1.3-2.22)

3) Mitidaη hən mətbigad naβoruan siGot, husur Nasub̄ aYesu dereh tetəlmam hən bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Len nəboη enan, aGot dereh tigel navile a pan egai timasig. Ale dereh tikad nəmav biveveu mai navile a pan biveveu, naut alat lotonor ηai ləbələboi ləbith lan (3.1-13)

4) Nə-maris-kotovi-an mai nə-sal-suhi-an (3.14-18)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, aSimeon* Pita notovi naslev, ahai pispisul siYesu Kристо, ginau nutos nalobulat napisulan egai. Nutosi van hən gamit mətto kad nakondəlomian toṗitoṽ hən nakondəlomian namttokade. Len nanoran siGot sidato, mai aYesu Kристо tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, datukad nadəlomian enan.

² Nous aGot hən bilav mai gamito navoian toviol kəmas həni, nousi hən natəmat bīpat len nəlomito. Len naləboian samit len aGot mai aYesu Kристо, aMasta sidato, nous aGot hən bilav tabtab hən gəlar pisi mai gamito.

Naβoruan samit timasgəm sum̄an seKристо

³ Len nədaηan aGot tokade husur tovi Got, ilav natit pisi dattom̄idol həni, hən datbigad naβoruan siGot len nəmauran sidato. Datoləboi datbigade husur datoləboi atenan tokis gidato len nəyalalan mai naβoruan san tovoi buni.

* **1:1:** Natosian galevis ta sutuai len nasoruan ta Kris ike aSimon, be isoβur luke aSimeon husur nasoruan Ipru

4 Len natgalenan, eviol mai gidato hən na-kel-gati-an lototibau masuŵ lotoyalyal. Igol tomaienən hən ke len natgalenan mətöləboi mətbitah maii len nāboruan siGot ale gam yav dan nābiŋalan gail hən navile a pan, naləŋonian gail lotomədəs nəlon nəvanuan gail.

5 Husur enən, len nədaŋan kavkav samito, mətəhisi hən mətḃikad na-voi-buni-an hən mətḃesuhud hənī mai nadəlomian samito. Mətəhisi hən mətḃikad naləboian hən mətḃesuhud hənī mai na-voi-buni-an samito.

6 Mətəhisi hən mətḃikad na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag hən mətḃesuhud hənī mai naləboian. Mətəhisi hən mətḃikad nə-daŋ-buri-an ḃebəlav hən mətḃesuhud hənī mai na-təgau-gati-an hən nəlomit gabag. Mətəhisi hən mətḃikad nāboruan siGot hən mətḃesuhud hənī mai nə-daŋ-buri-an ḃebəlav.

7 Mətəhisi hən mətḃeləmas alat siYesu, mitivoi hən galito hum lotovi bathudud samito hən mətḃesuhud hənī mai nāboruan siGot mətḃokade. Ale mətəhisi hən mətḃikad naləmas-buni-an hən mətḃesuhud hənī mai naləmasian mətḃokade van hən alat siYesu.†

8 Natgalenan ləbitov tabtab len nəmauran samito maienən, igol asike mətutoh kəmas be dereh mitiŵan len naləboian len aMasta sidato, aYesu Kristo.

9 Avil avan ideh asike ḃikad natgalenan len nəmauran san, namətan iḃanuḃanw, egəm vi mətḃesw. Nəlon iḃoŋḃoŋ hənī ke aGot toruḃat nəsaan san gail ta mō tia.

10 Imagenan bathudud nadəlomian, len nəmauran samito, mitidaŋ hən mətḃeŵusan səhoti ke aGot tokis gamito, tolekis hən gamito. Husur mətḃigol maien hənī asike mətuteh len nəsaan ḃoŋ ideh.

11 Beti aGot dereh tidam, tehəhaŵur hən mətḃeḃis len nətōh-vi-sutuai-an pipihəbələn Nasuḃ sidato, aYesu Kristo, tolav kuv gidat dan nəsaan sidato.

Səsələŋ husur nasoruan siGot

12 Imaienən, akis nigol mitinau təlmam husur natgalenan, naut kəmas mətöləboi gail tia, naut kəmas mətōil gəgat len nakitinan mətḃokade tia.

13 Nəboŋ nəḃikad nəmauran len nibegw sal, nunau ke inor hən nəḃeliv təlmam hən nənauan samito van hən natgalenan.

14 Husur noləboii ke asike idareh nimat hum Nasuḃ sidato, aYesu Kristo tosor vəhoti mai ginau.

† 1:7: Len naut egai, gəḃikad na-ləmas-buni-an, namilen ke goləmas bun nəvanuan tile, gəsənu gailug be gunau nəsa ḃevi tarhət san.

15 Na dereh nehisi hən nəb̃igol mət̃binau gat natgalenan. Len nəboŋ lotohusur nəmatan sagw, nuke mitinau gat gail sal teb̃əlav.

16 Nəboŋ namttosor husur nədaŋan mai natəlmaman siMasta sidato, aYesu Kristo, namtsahusur nəb̃ol gəgəras avan ideh tob̃ol həni len namitisau san. Ao, ginamit boh namtoris nəyalyalan san hən namətanamit səbonamito.

17-18 Nəboŋ namttotoh maii len naʋehuh siGot, aGot Tata eriŋ nəyalyalan tovi məhat lan, isal suhi. Ale nadolon aGot toyalyal məhat masuʋ ike, “ANatugw notoləmas buni bogai; nohəhaʋur masuʋ həni!” Ginamit m̃au namtosəsəloŋ hən nadoldol enan togəm len nəmav.*

19 Datukad nəsa namttorisi, namttosəsəloŋ həni; datukad nəsa ahai kelkel ur lototosi, ale datoləboi datb̃eil gəgat len gələr p̃isi. Gamit m̃au mətəsəsəloŋ husur nəsa lototosi hun tovi nam̃ial tom̃ial len nəmargobut van vəbar nəmav b̃epitau ale nam̃oso lalan (tovi aKristo) b̃evisi len nəlomito.

20 Mitimasləboi nategai ke: səkad na-pəhav-utaut-an ideh len natosian siGot togəm len ahai kelkel ur səbon.‡

21 Husur na-pəhav-utaut-an ideh səkad nəkadun len naləŋonian sinəvanuan, ao, evi aNunun aGot towol hən nəvanuan gail hən aGot b̃isor len nabuŋolito.

2

Ahai p̃usan gəgəras gail (Jut 4-13)

1 Avil ikad ahai kelkel ur gəgəras gail len nəvanuan gail ta sutuai hum dereh b̃ikad ahai p̃usan gəgəras len gamito. Len naʋusanan salito lotosusuani gəmai loʋusan gəgəras, mədas gamit galevis, luke nəmasta toʋur kuv galit dan nəsaan salito savi amasta salito, gol galit gabag dereh limasig tutut.

2 Nəvanuan isobur dereh lehusur naʋide tosa sihai p̃usan gəgəras galenan, naʋide selipah totaʋtaʋor. Husur enan nəvanuan gail am dereh lisor mədas naʋisal hən nakitinan.

3 Len na-ləŋon-masuʋ-hən-natite-an ahai p̃usan gəgəras galenan dereh legəras gamito hən ləb̃ilav kuv nəvat samito. Avil aGot ikel səhot nəpanismen salit sutuai tia, ale gai səpat, dereh tigol galit limasig.

4 Nau təlmam hən nəsa aGot togole hən galit lotomagenan ta sutuai. AGot sariŋ aŋel gail lotogol nəsaan hən ləb̃itoh kəmas, ao, eriŋ galit len naʋur nəmargobut, baŋis gat galit

* **1:17-18:** Mat 17.1-5; Mak 9.2-7; Luk 9.28-35 ‡ **1:20:** Len nasoruan ta Kris eləboi b̃ikad namilen sual am toke, *Mitimasləboi nategai: nəboŋ avan ideh b̃evuruŋ na-pəhav-utaut-an sihai kelkel ur gail len natosian salito, ale b̃isor vəsəsaai len nənauan san səbon, gai sagol savoi.*

hæn læbeləŋon ʔisa vəsa vir nəboŋ gai ʔepəpəhun navoian dan nəsaan.

⁵ AGot sariŋ alat navile a pan ta sutuai hæn læbitoh kəmas, ao, eriŋ nilev tokabut gol navile a pan silat læsaləboii. Avil ilav kuv aNoah ŋai tokelkel ur nanoran, gai mai nəvanuan eməlevru am.*

⁶ AGot isaʔ səhoti ke naut a Sotom mai a Komorrah arimasmasirsir ale epəŋas gəlaru van arogəm vi masiav. Nəboŋ togol tomaienən, eʔusan nəvanuan gail nəsa ʔevisi hæn alat læbəmətahuni.*

⁷ Len nəboŋ enən aGot ilav kuv aLot, tovi nəvanuan nanoran, dan naut a Sotom husur ipetəmas hæn naʔide silat læsahusur nalo ideh, naʔide selipah totaʔtaʔor.*

⁸ (Husur nəvanuan nanoran enən itoh mai galito, ale len nəboŋ ʔisi eləŋon isa vəsa nəboŋ toris, tosəsəloŋ hæn nagolean tosa salito.)

⁹ Husur ke Nasuʔ togol natgalenan, imasil ke dereh tilav kuv alat lotokad nəboruan san dan na-ləŋon-isa-vəsa-an salito. Dereh tetəgau gat alat læsanor len nəpanismen vir nəboŋ ʔepəpəhun navoian dan nəsaan.

¹⁰ Mətunau ke galit lotohusur naləŋonian senibelito togol nəsaan, lotomətahun bun natohan pipihəlan Nasuʔ læʔigam yav dan nəpanismen a? Ao asike lugam yav dani boŋ ideh!

Nəkadulit ihaihai, loil ʔuri hæn læbesəvar alat lotoyalyal, ninelit sapil hæn læʔigole.

¹¹ Be aŋel gail, naut kəmas ludəŋ, lukad nədaŋan səhor galito, aŋel gail læsasəvar galit nəboŋ lotokel ur nəsaan salito len nəhon Nasuʔ.

¹² Be ahai ʔusan galenan læsəkad nənauan len nəsa lotogole, lohəm narivatvat lilihai læsəkad nənauan be lototoh ŋai hæn nəvanuan ʔisah hæn gail læʔimat; alatenən losəvar natideh lototətan həni. Dereh aGot tigol galit limasig hum narivatvat lilihai nəvanuan togol lotomat.

¹³ Dereh tigol likad nasənahən ʔinor hæn nasənahən lotogole. Nahurulit səsa hæn læʔehusur naləŋonian təməhav salito; lohəhəʔur hæn læʔigol naʔide tosa len nalennəyal. Len naʔide tomaienən, nəboŋ lotohan mai gamit len nəhanən samito, lomədas gamito gol naʔiŋʔiŋalan len nahəsamito hum nəʔal tomes nahurabat.*

¹⁴ Lokətkəta husur napəhəʔut læsəlah maii, hæn læʔigol naitian maii. Naləŋonian salito hæn nəsaan asike inoŋ. Logəgəras hæn læbeliv alat lotopat lavəlav. AGot dereh tigol

* 2:5: Gen 6.1-7.24

* 2:6: Gen 19.24

* 2:7: Gen 19.1-16

* 2:13: Jut 12

nəmauran salito tisa vəsa husur na-ləŋon-masuŭ-hən-natite-an salito ivan van am.

¹⁵ Nəboŋ lotogam dan naŋisal tonor, lusab, lohusur naŋisal siPalaam anatum aPeor, toləŋon bun nəvat tolavi len nəsaan togole.*

¹⁶ Be natonki san toβutβut, len nadolon nəvanuan esivoh len aPalaam hən asike aPalaam behusur naŋisal san tovinvinu am.

¹⁷ Ahai pusan gəgəras galenan lohūm nabəko tomas; alat lotoke ləbemun lan lumaduh sal. Lohūm nəmavukasw, nəlan toŭuvi vi tut; naŋusanan salito səpat sabəlav. AGot etəgau gat naut sua vir galito topat len nəmargobut tomotmot.

¹⁸ Husur len namitisau hən nasoruan, lusor pat galit məhat hən ləbeliv nəvanuan gail, sah hən galito. Loliv galito len naləŋonian tosa hən nibelito. Loliv galit təlmam hən nəsaan be galit lumadhamakuv dan alat lototoh len nəsaban salito.

¹⁹ Ahai pusan gəgəras gail lukel gati mai nəvanuan gail ke ləsavi slev am gol loləboi ləbigo ləbələŋoni. Wake ahai pusan galenan gabag lotogol nəsa lotoləŋoni, galit lovi slev gail tia hən nəsaan mai naŭide tosa, bathut ke gidato dattovi slev hən natideh towol hən nəmauran sidato.

²⁰ Nəboŋ lotoləboi aYesu Kristo, aMasta sidato tolav kuv gidat dan nəsaan sidato, lugam yav dan natit gail len navile a pan lotogol nəlolit toβiŋβiŋal. Be ləbevisivis təlmam lan, natit gail len navile a pan esəhor galito, ale nəmauran salito isa vəsa səhor ta mo van vəbar nəpanismen totibau.

²¹ Imagenan, tavoi am hən galito hən asike lətaləboi naŋisal hən nanoran, səhor lotoləboi ale lotopair dan nakelean today siGot togəm hən galito.

²² Nəsa tovisi hən galito eŭusani ke nasoruan hən namitisau hən nəmauran ekitin toke, “Nalipah etəlmam van hən naru san gabag,”* mai, “Nəbatβat tomadhalilos, etəlmam, etəbtəbah len nəbal.”

3

Natəlmaman seKristo

¹ Gamit notoləmas bun gamit pisi, egai evi naləbulat napisulan na-vəha-ru-an nototosi van hən gamito. Nutos gəlaru hum nə-nau-təlmam-həni-an hən mətβetubət nau bivoi binor.

² Nuke mitinau təlmam hən nəsa ahai kelkel ur gail siGot lotokelkele tia. Mai nuke mitinau təlmam hən nakelean today siNasub tolav kuv gidato dan nəsaan sidato, nakelean today gai tokele len nabuŋon ahai pispisul samit gail.

* **2:15:** Hən naves 15-16, ris Num 22.4-35. Len naut egai, lokis aPeor hən aPosor.

* **2:22:** Pro 26.11

³ Bathut natgalenan nekəmagegai. Ikad natsua. Miti-masləboii ke, len nəboŋ hən nanonjan hən navile a pan dereh tikad nəvanuan na-sor-vilesi-an ləbisor viles gamito mai ləbēhusur naləŋonian salit gail lotosa.

⁴ Dereh like, “AYesu ikel gat natəlmaman san, be imabe? Gai be? Husur len nəboŋ atəmadit ta sutuai lotomat, len nəboŋ ta sutuai van vəbar ta daməŋai natit pisi lupat hun lotopat len natubatan nəboŋ aGot togol navile a pan.”

⁵ Len nənauan salito lugol nəlolit ibonboŋ hən nategai ke, ta sutuai aGot isor, igol nəmav mai nətan, len nəwai igol nətan evisi dan nəwai.*

⁶ Beti len nəwai igol nilev tokabut gol navile a pan vəmasig.*

⁷ Be len nasoruan enan ŋai, aGot etəgau gat nəmav mai navile a pan hən nəhab bīhani len nəboŋ gai bəpəpəhun navoian dan nəsaan ale alat ləsaləboi aGot ləbimasig buni.

⁸ Be natesua ŋai: Gamit notoləmas bun gamit pisi, nəlomit satibonboŋ hən nategai. Len Nasuḅ, nəmaribon tohua ehun nasihau tovi 1,000 ale nasihau tovi 1,000 lohūm nəmaribon tohua ŋai.*

⁹ Nəvanuan galevis lunau ke Nasuḅ imanmaneh hən bīgol na-kel-gati-an san gail ləbisarpoh, be səmaienan. Itoh mədau ebəlav vir gamit sal, husur emətahun avan ideh bimasig buni, avil eləŋon ke nəvanuan pisi legəm hən nəpairan dan nəsaan salito.

¹⁰ Be nəboŋ hən natəlmaman siNasuḅ dereh tegəmai hum nəvanuan vənvenah, nəvanuan gail ləbesəhoṽut lan. Len nəboŋ enan, nəmav dereh timasig pisi vasib len nəwalan tohum nəhab todarur. Ale natit pisi len nəmav; namityal, nahəbati mai naməso gail dereh nəhab tihan pīs gail limasig. Ale navile a pan mai natit pisi nəvanuan gail lotogole lan dereh aGot tevuh gail liparpar.*

¹¹ Bathut ke natit pisi dereh tesib vəmasig magenan, gamit, navide samit timabe? Len nəmauran samit māu, mitimaskad nəboruan siGot, mitimasgol nəsa gai toləŋoni,

¹² nəboŋ mətbitoh vir nəboŋ san, gol bəgəm tutut. Bathut ke len nəboŋ enan, aGot dereh tərəŋas nəmav hən bimasig pisi ale len nəhab tohan pisi, namityal, nahəbati mai naməso gail, dereh lewunwun, legəm vi wai len nabiltipudan.

¹³ Avil datutoh vir nəmav veveu mai navile a pan veveu, husur aGot ikel gati tia. Ale nəvanuan gail pisi dereh ligol nəsa

* **3:5:** Gen 1.6-9. Nəboŋ toke *len nəwai igol nətan evisi dan nəwai*, hum ma namilen toke *len nəwai topəpəhuni*, *igol nətan evisi dan nəwai*. * **3:6:** Gen 7.11 * **3:8:** Psa

90.4 * **3:10:** Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; KelV 16.15

tonor ɲai ei.*

¹⁴ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit ɲisi, husur ke məttoth vir natgalen ɲisi, hisi hən aGot ɲisab ke nəlomit ɲimasil, asike ɲisab natideh tosa len gamito, be mətɲiɲon ɲai mai len natəmat.

¹⁵ Nau səhoti ke aGot ikad na-toh-mədau-an tobəlav hən mətɲimakuv dan nəsaan samito. APol, awawa nadəlomian notoləmas buni, gai itos natgalenan van hən gamito len namitisa hən nəmauran tonor aGot toviol həni mai.

¹⁶ Len naləbulat ɲisi san, gai itos husur natgalenan. Naləbulat galenan lukad natgalevis today hən datɲeləboii lan, ale nəvanuan lototətan hən natosian siGot, lototoh lavəlav, lobul hən nasoruan enan van sanor. Lugol tomagenan hən natosian siGot tile gail am, van vagol nəmasigan salito.

¹⁷ Imagenan, gamit notoləmas bun gamit ɲisi, husur mətələboi natgalen tia, lələgau hən gamit gabag hən mətɲeil gəgat len nakitinan, hən ke alat ləsahusur nalo asike ləbesəhar gamit hən mətɲisab.

¹⁸ Be gamito, mətəhusur nəvide siMasta sidato, aYesu Kristo tolav kuv gidat dan nəsaan sidato. Len naləboian mai navoian gai toviol kəmas həni, mətəhusur tabtab hən nəvide san səhor ta mo. Sal suhi daməɲai van, vi situai! Ganan!

* **3:13:** Isa 65.17, 66.22; KelV 21.1

1 Jon

Nalobulat napisulan na-vəha-sual-an aJon totesi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən beʋusan alat siYesu hən naʋide hən ləb̃itoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat m̃os ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̃isi.

AJon itos nalobulat ŋais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an (1.1-4)

2) Samteləmas naʋide tosa alat navile a pan lotokade. Mititoh tinor hən naʋusanan seNunun aGot, husur aGot ivoi p̃isi (1.5-2.27)

3) Datimasveveu buni, ləmas bun gidat gabag, riŋ gat nəlodato len aKristo. Datimasbunus kitev naʋusanan sihai p̃usan gail ke evi kitinan o eʋuer. Datbigol b̃imagenan, datoləboi datbehəhəʋur len nəhon aKristo len natəlmaman san (2.28-4.6)

4) Datimasləmas bun gidat gabag hən datbeləboi ke datutoh len naʋide tonor hən nəboruan siGot. Datimasgol timagenan husur aNunun aGot ikel koti ke aYesu egəm hən datbikad nəmauran vi sutuai (4.7-5.12)

5) Nə-maris-kotovi-an (5.13-21)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau notos nalobulat egai van hən gamito husur naSoruan hən nəmauran* totoh tia len natubatan.* Namtosəsəlon hən, namtorisi. Evoi, namtorisi hən namətanamito, namtubari hən navəlanamito.

² AGot igol ke nəmauran tovisi, ale ginamit namtorisi, namtukel kot nakitinan huşuri. Namtukel ur nəmauran vi sutuai mai gamito, nəmauran vi sutuai totoh mai aTata. Ale aTata igol tovisi hən ginamito.*

³ Namtukel ur nəsa namttorisi mai nəsa namttosəsəlon hən mai gamito, hən gamit am mətbeləboi mət̃bikad nəbonan mai ginamito. Avil nəbonan sidato dattokade, datukade mai aTata mai aNatun tovi aYesu Kristo.

⁴ Namtutos natgalenan hən ləbigol nəlonamito tepul səsəhov hən nakemkeman.

* 1:1: Nəboŋ aJon tosor husur naSoruan hən nəmauran, isor husur aYesu Kristo.

* 1:1: Jon 1.1 * 1:2: Jon 1.14

aGot evi namial, toh len namial

⁵ Ale egai evi napisulan namttosəsəlon hən len gai. Gai ikele ale namtukel uri mai gamito maiegai ke: aGot evi mial; səkad nəmarginobut ideh lan.

⁶ Datbikele ke dattokad nəbonan maii tia be datbiyar len nəmarginobut sal, datoliblibon, nəmauran sidato saʋusan nakitinan.

⁷ Avil datbiyar len namial sunan aGot, totoh len namial, datukad nəbonan mai gidat gabag ale nəda hiYesu, aNatun, ekəkas gidato hən bilav kuv nəsaan sidato. Igol gidato datuveveu len nəhon.

⁸ Datbikele ke datsəkad nəsaan ideh, datogəras gidat gabag, ale nakitinan eʋuer len gidato.

⁹ Be datbikel vəhot nakitinan hən nəsaan sidato, dereh aGot terubat nəsaan sidato, tigol dativeveu dan naʋide tosa pisi. Igol natgalenan husur ke akis igol nəsa tokele, akis igol nəsa tonor.*

¹⁰ Datbikele ke datsagol nəsaan, datorin nəhes len aGot ke tovi Nəvanuan Naliblibonjan, ale nasoruan san eʋuer len nəlodato.

2

¹ Tuhnaturgw gail len nadəlomian, nutos natgalenan van hən gamito hən asike mətbigol nəsaan. Avil gidat ideh bigol nəsaan, datukad avan sua tosor mōs gidato len nəhon aGot Tata, tous aTata hən ʋerubat nəsaan sidato, nahəsən aYesu Kristo, gai tonor buni.

² Gai etutumav hən nəmauran san gabag hən datbikad narubatian dan nəsaan sidato. Be savi gidato ɲai, igole mōs alat navile a pan kavkav.*

³ Ale dateləboii ke datoləboi aGot mabe? Gidat datbigol nəsa gai tokele, datoləboii.

⁴ Avan ideh bike, “Noləboi aGot, novi esan,” be sagol nəsa aGot tokele, atenan evi nəvanuan naliblibonjan, ale nakitinan səpat lan.

⁵ Be gidat ideh dattogol nəsa aGot tokele, len nəlodat kavkav datoləmas bun aGot. Len naʋide tomaienən datoləboi buni ke datutoh len gai.

⁶ Datbikele ke datutoh tin len aGot, datimastoh husur naʋide aYesu tokade len nəmauran san.

Datimasləmas bun gidat gabag

⁷ Gamit notoləmas bun gamit pisi, nəsatos nakelean veveu todaŋ van hən gamito. Ao, evi nakelean todaŋ ta sutuai məttokade len natubatan. Nakelean egai todaŋ evi nasoruan məttosəsəlon hən tia.*

* 1:9: Psa 32.1-5 * 2:2: Rom 3.25-26 * 2:7: Jon 13.34

⁸ Avil tarhæte, evi nakelean veveu todaŋ nototosi gagai van hæn gamito husur nakitinan han evisi len nēmauran seKристо, ale len nēmauran samito. Husur nēmargobut satovan vēmāsig ale namīal kitin etuḅat tia hæn tomīal.

⁹ Gidat ideh ḅikele ke totoh len namīal, avil ḅemētahun bun nēbathudud nadēlomian ideh san, gai itoh sal len nēmargobut.*

¹⁰ Avil gidat ideh ḅelēmas bun nēbathudud nadēlomian ideh san, gai itoh tin len namīal, ale sēkad natideh len nēlon togol avan ideh ḅipes ḅabetw, teh len nēsaan.

¹¹ Be gidat ideh ḅemētahun bun nēbathudud nadēlomian ideh san, gai itoh len nēmargobut, iyar len nēmargobut, ale etētan hæn naut tovi lan, husur nēmargobut igol namētan iḅesw.

¹² Nutos nategai van hæn gamit atuhnātugw gail, husur nēsaan samit gail lumaruḅat bathut nēsa aYesu togole mōs gamito.

¹³ Nutos nategai van hæn gamit atata gail, husur ke mētōlōboi tia aKристо totoh tia len natuḅatan.* Nutos nategai van hæn gamit nēmantuhmar gail, husur ke len nēbalan mai atenan tosa vēsa tovi tēmat, mētowin tia.

¹⁴ Nutosi van hæn gamit atuhnātugw gail husur mētōlōboi aTata. Nutosi van hæn gamit atata gail husur mētōlōboi tia ategai totoh tia len natuḅatan. Nutosi van hæn gamit nēmantuhmar gail, husur mētudaŋ, mai nasoruan siGot ipat tabtab len gamito,

ale len nēbalan mai atenan tosa vēsa tovi tēmat, mētowin tia.

¹⁵ Samtelēmas bun naḅide sinavile a pan mai natit gail sinavile a pan. Husur mētḅelēmas bun naḅide mai natit gail sinavile a pan, mētosalēmas bun aGot Tata.

¹⁶ Bathut natit pīsi len navile a pan, na-lēŋon-masuḅ-hēni-an hæn nibemito, na-lēŋon-masuḅ-hēni-an hæn namētamito, naḅivan len na-pul-hæn-natite-an, natgalen pīsi lēsagēm len aTata, ao logēm len navile a pan egai tosa.

¹⁷ Ale navile a pan mai nalēŋonian san gail lotosa, gagai ivan van vēmāsig; avil avan ideh togol nalēŋonian siGot, itoh tin van vi sutuai.

Aenemi seKристо gail

¹⁸ Anatugw gail, namityal namēkot hæn navile a pan egēm pēpadaŋ. Mētōsēsəlōŋ hēni tia ke avan sua tovi enemi seKристо dereh tegēmai, ale gagai nēvanuan tosoḅur lotovi enemi

* **2:9:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hæn aKristen, be lēḅemētahun naKristen gail am, logēras galit gabag ke lotovi Kristen * **2:13:** Jon 1.1

seKristo lovisi tia. Husur natgalenan, datoləboii ke gagai evi namityal naməkot hən navile a pan.*

¹⁹ Nəvanuan galenan luvan dan gidato dattovi siYesu, be ləsavi gidat ideh; husur lətavi gidat ideh, lətətah mai gidat sal. Be husur ke lotovan, eṽusani ke ləsavi gidat ideh.

²⁰ Avil gamito, aKristo eviol hən aNunun mai gamito ale gamit p̄isi mətələboi nakitinan.

²¹ Mətunau ke nutos nategai van hən gamito husur ke mətələboi nakitinan a? Ao. Nutosi husur ke mətələboi nakitinan, mətələboii ke nalibonjan p̄isi ləsagəm len nakitinan.

²² Nəvanuan naliblibonjan evi ase? Evi nəvanuan tomətahun bike aYesu tovi aKristo, ikele ke aYesu savi aKristo, aGot sətəbtəbuh lan. Nəvanuan enan evi enemi seKristo, ike aGot savi aTata mai aYesu savi aNatun, emətahun gəlar p̄isi.

²³ Avan ideh tomətahun aNatun aGot, gai sətəh mai aTata am. Be avan ideh tokel uri ke tovi siNatun aGot, gai itah mai aTata am.*

²⁴ Nəsa mətətosəsəloj həni len natubatan hən nəmauran mətətokade len aKristo, mitimastəgau gati len nəlomito. Mətəbetəgau gat nəsa mətətosəsəloj həni len natubatan, dereh gamit am mititoh tin len aNatun aGot mai aTata.

²⁵ Ale ikel gat na-kel-gati-an egai ke: dereh tigol datikad nəmauran vi sutuai.

²⁶ Nutos natgalenan van hən gamito, nutos husur alat lotoke ləbegəras gamito.

²⁷ Be gamito, aYesu eviol hən aNunun aGot mai gamito, gai itoh tin len gamito gol ke mətəsaṁidol len naṽusanan ideh hən avan ideh am beṽusan gamito. Evi aNunun aGot toṽusan gamito hən nakitinan husur natit p̄isi; nəsa toṽusan həni evi nakitinan, savi nalibonjan. Suman ke toṽusan gamito, toh tin len aKristo.

²⁸ Evoi, anaturgw gail len nadəlomian, mititoh tin len aKristo, hən ke nəbonj betəlmam asike datb̄ikad nə-lon-uri-an, asike datb̄ikad namətəhwan, asike nahurudat bisa len nəhon.

²⁹ Mətələboii ke aGot tonor, mətələboii am ke nəvanuan p̄isi lotogol nanoran, nəpasian salito egəm len aGot.

3

Anatun aGot gail

¹ Məteris na-ləmas-buni-an aTata toviol masuṽ həni mai gidato, hən gai bekiş gidato hən anatun gail. Ekitin, datovi anatun aGot gail!* Imagenan, nəvanuan navile a pan ləsaləboi gidato, bathut ke ləsaləboi aGot.

* **2:18:** Mat 24.5, 23-24; Mak 13.21-22

* **2:23:** Mat 11.27; Jon 5.23, 15.23

* **3:1:**

² Gamit notoləmas bun gamit p̄isi, gidato datovi anatum aGot gail tia, be dereh dategəm sum̄an nəsa? Datsaləboi, savisi sal. Avil datoləboii ke nəboŋ aKristo b̄evisi, dereh datesum̄an gai husur dereh dateris p̄arp̄ar həni hum gai kitin.

³ Ale galit p̄isi lotokad nə-vatvat-viri-an hən ləb̄eris maien həni, lotəgau gat tabtab hən naveveuan hən nəlolit gabag sum̄an ŋai aKristo toveveu.

⁴ Avan ideh togol nəsaan ebur kotov nalo siGot husur nəsaan evi na-ḅur-kotov-nalo-an.

⁵ Ale mətoləboii ke aKristo evisi hən ḅilav kuv nəsaan gail. Mətoləboi gai səkad nəsaan ideh lan.

⁶ Nəvanuan p̄isi lototoh tin len gai ləsagolgol nəsaan; nəvanuan p̄isi lotogolgol nəsaan, ləsarisi boŋ ideh, ləsaləboii.

⁷ Tuhnatumgw gail, avan ideh sategəras gamito. Nəvanuan togolgol nəsa tonor, inor, hum aKristo tonor;

⁸ avan ideh togolgol nəsaan, gai evi setəmat husur natəmat igolgol nəsaan len natubatan van vəbar daməŋai. Bathut natenan, aNatun aGot evisi m̄os b̄eməd̄as nauman gail setəmat hən ləb̄imasig.

⁹ Nəvanuan p̄isi lotokad nəpasian salito len aGot, ləsagolgol nəsaan am husur nəboruan siGot ipat len nəlolito, iḅan hum namisurhuhai toḅan, gol lodəd̄as ləb̄igol nəsaan bathut lukad nəpasian len aGot tolav nəmauran mai galito.

¹⁰ Anatum aGot gail lotile len anatum natəmat gail maie-gai ke: nəvanuan p̄isi ləsagolgol nanoran, mai nəvanuan p̄isi ləsaləmas bun nəbathudud nadələmian ideh salito, lovi setəmat, ləsavi siGot.*

¹¹ Imaienan, egai evi nasoruan mət̄tosəsəlōŋ həni len natubatan ke: datimasləmas bun gidat gabag.*

¹² Sadatesum̄an aKen tovi sitenan tosa vəsa masuḅ tovi təmat. Sadatesum̄an aKen, gai togol Apel, aḅan, tomat.* Ale aKen igole imat sil nəsa? Igole bathut natgalenan aKen togole lusa vəsa, be natgalenan aḅan togole lunor.

¹³ Imaienan bathudud nadələmian, alat navile a pan ləb̄emətahun bun gamito, samtesəhoḅut len na-mətahun-buni-an salito.*

¹⁴ Datoləboii ke dattomakuv dan nəmatan vab̄is len nəmauran tia bathut ke dattoləmas bun nəbathudud nadələmian.* Avan ideh saləmas bun galito, gai səmakuv dan nəmatan sal.

* **3:10:** Len alat siYesu, galevis lokis galit gabag hən aKristen, be asike ləb̄eləmas bun naKristen gail am, logəras galit gabag ke lotovi Kristen. * **3:11:** Jon 13.34

* **3:12:** Gen 4.1-8 * **3:13:** Luk 6.22; Jon 15.18-19, 17.14 * **3:14:** Jon 5.24

¹⁵ Galit ideh tomətahun bun nəbathudud nadəlomian ideh evi nəvanuan na-gol-nəmatan, ale hum məttołəboii, nəvanuan na-gol-nəmatan səkad nəmauran vi sutuai lan.

¹⁶ Datoləboii tia ke na-ləmas-buni-an imaiegai ke: aYesu Kristo eviol kəmas hən nəmauran san m̄os gidato; imaienan, gidat m̄au, datehəhəvur hən datb̄eviol hən nəmauran sidato m̄os nəbathudud nadəlomian.

¹⁷ Avan ideh topul hən natite sinavile a pan, toris nəbathudud nadəlomian ideh topar tit hən b̄imaur lan, ale asike nəlon b̄itanjisi, imabe? Gai ikad na-ləmas-buni-an siGot len nəlon a? Aoa!*

¹⁸ Tuhnaturgw gail, sadateləmas bun gidat gabag hən nasoruan o nəsa datb̄ikele ŋai, be dateləmas bun gidat gabag len nakitinan mai len nəsa datb̄igole.

¹⁹ Datb̄eləmas bun gidat gabag maienan, dereh dateləboii ke dattovi sinakitinan; dattovi siGot tovi nakitinan. Imaienan dereh nəlodat tikad natəmat len nəhon aGot,

²⁰ naut kəmas nəlodat tokel mai gidat səb̄odato ke datimaspanis. Husur aGot esəhor masuṽ hən nəlodato, gai eləboi natit p̄isi.

²¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, asike nəlodato səb̄odat b̄ikel mai gidat ke datb̄ipanis, be nəlodat b̄imasil, datukad nal-buri-an hən datb̄eil len nəhon aGot.

²² Ale dereh aGot teviol hən natideh datb̄eusi həni, husur datugol nəsa gai tokele, datugol natit gail lotogol gai tohəhəvur.

²³ Ale nakelean todaŋ san ekəmaiegai ke: Datimaskad nadəlomian len nahəsan aNatun tovi aYesu Kristo, datimasriŋ nəlodato lan. Ale datimasləmas bun gidat gabag hən datb̄ehusur nakelean todaŋ gai tokel mai gidato.*

²⁴ Alat lotogol nəsa aGot tokele, galit lutoh tin len gai, ale gai itoh tin len galito. Ale len aNunun gai toviol həni mai gidato, datoləboii ke gai itoh tin len gidato.

4

ANunun aGot o nanunun gəgəras?

¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, samtedəlom nanunun p̄isi, be mətebunus səhot gail ke lovi siGot o ləsavi esan. Mitigol timaienan husur ahai kelkel ur gəgəras isoḅur lovi lan naut p̄isi len navile a pan.*

² Mətoləboi mətbeləboii ke tovi aNunun aGot maiegai: ideh tokel uri ke aYesu Kristo egəm vi vanuan tokad niben, gai evi siGot,

* 3:17: Deu 15.7-8

* 3:23: Jon 13.34, 15.12, 17

* 4:1: Deu 13.2-6

³ wake ideh sakel uri, gai imabe? Gai savi siGot. Evi nanunun atenan tovi enemy seKristo tabtab. Mətosəşəloŋ həni ke atenan tovi enemy seKristo bəgəmai, ale gagai itoh tia len navile a pan.

⁴ Tuhnətuŋw gail, mətovi siGot ale mətosəşəhor ahai kelkel ur gəgəras galenan husur aNunun aGot totoh len gamito esəhor natəmat totoh len alat navile a pan.*

⁵ Ahai kelkel ur gəgəras galenan lovi sinavile a pan, imaienan nasoran salito egəm len nənauan sinavile a pan, gol ke navile a pan losəsəloŋ hən galito.

⁶ Be ginamito, namtovi siGot, ale alat lotoləboi aGot losəsəloŋ hən ginamito. Galevis ləsavi siGot. Galito, ləsəsəşəloŋ hən ginamito, lomətəhəhun ginamito. Husur natgalenan beti, datoləboi datbələboi səhot aNunun nakitinan mai nanunun nəgəgərasan.

AGot evi na-ləmas-buni-an

⁷ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, dateləmas bun gidat gabag tabtab bathut aGot evi nəkadun na-ləmas-buni-an. Gidat ideh toləmas bun ideh am maienan ikad nəpasian len aGot, eləboi aGot.

⁸ Gidat ideh asike bələmas bun ideh am maienan, gai imabe? Gai saləboi aGot, bathut aGot evi na-ləmas-buni-an.

⁹ AGot eləmas masuŋ hən gidato. Eŋusan na-ləmas-buni-an san təban gidato maiegai ke: esəvat aNatun ulun̄an tosua səbən vi lan navile a pan, hən, len gai, datbikad nəmauran kitin.*

¹⁰ Na-ləmas-buni-an kitin evi nəsa? Mətunau ke evi na-ləmas-buni-an dattokade nəboŋ dattoləmas bun a Got a? Ao, savi enan. Na-ləmas-buni-an kitin evi na-ləmas-buni-an siGot toləmas bun gidato, tosəvat aNatun hən bətutumav hən nəmauran san gabag, hən ke, len gai, aGot bərubat nəsaan sidato gail dan gidato.*

¹¹ Gamit, notoləmas bun gamit p̄isi, aGot bələmas bun gidato len nəvide tomaienan, gidat m̄au datiməsləmas bun gidat gabag.

¹² Səkad avan ideh toris aGot boŋ ideh. Be datbələmas bun gidat gabag, aGot itoh tin len gidato gol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni sun̄an toləŋoni.*

¹³ Datunau ləboii ke dattotoh tin len aGot ale datunau ləboii ke gai totoh tin len gidato husur eviol hən aNunun mai gidato.

* **4:4:** Len naut egai, nəboŋ toke, mətosəşəhor ahai kelkel ur gəgəras, namilen ke mətoil gəgat len nakitinan. * **4:9:** Jon 3.16 * **4:10:** Rom 5.8, 10; 1Jon 2.2 * **4:12:** Jon 1.18

¹⁴ Ale namtorisi tia ke, namtukel koti ke aTata esəvat aNatun ulumñan hən bilav kuv alat navile a pan dan nəsaan salito.*

¹⁵ Avan ideh tokel koti len nəhon nəvanuan gail ke aYesu tovi aNatun aGot, aGot itoh tin len avan enan ale avan en itoh tin len aGot.

¹⁶ Ale datoləboi tia na-ləmas-buni-an aGot tokade, toləmas bun gidat həni. Datorin nəlodato len na-ləmas-buni-an enan. AGot evi na-ləmas-buni-an, ale avan ideh totoh tin len na-ləmas-buni-an enan, gai itoh tin len aGot mai aGot itoh tin len gai.

¹⁷ Husur natenan, aGot igol ke na-ləmas-buni-an san len gidato isarpoh buni suñan toləñoni, hən ke datbikad na-il-buri-an len nəhon nəboñ aGot bəpəpəhun navoian dan nəsaan. Imaienan husur len natoħan len navile a pan egai, datutoh tin len aGot suñan aYesu totoh tin len aGot.

¹⁸ Namətahwan ebuer len na-ləmas-buni-an be na-ləmas-buni-an kitin ehut namətahwan, husur nəpanismen evi nəkadun namətahwan. Avan ideh tomətahw len nəpanismen, na-ləmas-buni-an siGot lan səsarpoħ suñan aGot toləñoni.

¹⁹ Datukad na-ləmas-buni-an bathut a mō aGot eləmas masuṽ hən gidato.

²⁰ Avan ideh bike, “Noləmas bun aGot,” be emətahun bun nəbathudud nadələmian ideh, gai evi nəvanuan nalibliboñan. Husur asike bələmas bun nəbathudud nadələmian ideh torisi tia, imabe eləmas bun aGot gai sarisi? Saləboi biğole.

²¹ Ale aGot ikel nategai hən gidato ke, avan ideh toləmas bun aGot, timasləmas bun nəbathudud nadələmian san tu.*

5

Nadələmian len aYesu, aNatun aGot

¹ Nəvanuan pisi lotodələmi ke aYesu evi aKristo, aGot totabtabuh lan, galit lukad nəpasian salito len aGot. Ale galit pisi lotoləmas bun gai topasus, loləmas bun ideh tokad nəpasian lan am.

² Datołəboii ke dattoləmas bun anatun aGot gail nəboñ datoləmas bun aGot, dattogol nəsa tokele.

³ Bathut datbələmas bun aGot, dereh datigol nəsa tokele. Ale natgalen tokel gail, ləsədañ hən datbiğol gail.*

⁴ Husur galit pisi lotokad nəpasian len aGot, loil gəgat dan naṽide tosa gail silat navile a pan, lowin. Nadələmian sidato evi nədañan hən dattoil gəgat dan naṽide silat navile a pan.

⁵ Ase eləboi beil gəgat dan naṽide silat navile a pan? Nəvanuan todələmi ñai ke aYesu evi aNatun aGot.

* 4:14: Jon 3.17, 4.42 * 4:21: Mat 22.36-40; Mak 12.28-31; Luk 10.25-28 * 5:3: Jon 14.15

⁶ AYesu Kristo evi gai togəm hən b̄ibaptais len nəwai mai hən nəda han b̄isel len nəmatan san. Len nəwai mai nəda egəmai.* Savi nəwai hən nəbaptaisan san ɲai be nəwai enan mai nəda hən nəmatan san. Ale evi aNunun aGot tokel koti bathut ke aNunun aGot tovi nakitinan.

⁷ Husur itor enan lukel kot nakitinan,*

⁸ aNunun aGot mai nəwai mai nəda; ale lototor lukel kot natit toɲitoʋ ɲai.

⁹ Len nakotan datodəlom na-kel-koti-an sinəvanuan, be nakitinan hən na-kel-koti-an siGot esəhori husur evi na-kel-koti-an aGot tokel koti husur aNatun uluŋan.

¹⁰ Imaienan, alat lotoriŋ nəlolit len aNatun aGot lodəlom nəsa aGot tokel koti husur aNatun ale lukad nadəlomian enan len nəlolito. Avil alat ləsədəlom aGot ehum lotoke aGot tolibli-boŋ husur ləsədəlom na-kel-koti-an aGot tokele husur aNatun uluŋan.

¹¹ Na-kel-koti-an imaiegai ke: aGot eviol hən nəmauran vi sutuai mai gidat tia ale nəkadun nəmauran enan evi aNatun uluŋan.

¹² Alat lotokad aNatun aGot len nəlolito, lukad nəmauran enan; ale alat ləsəkad aNatun uluŋan aGot len nəlolito, lum-abe? Ləsəkad nəmauran enan.*

¹³ Nutos natgalenan van hən gamit məttoriŋ nəlomito len nahəsən aNatun aGot hən mət̄beləboii ke məttokad nəmauran vi sutuai.

¹⁴ Gidato, datsəkad nə-lon-uri-an len nəhon aGot ke, dat̄beusi hən natideh tonor hən naləŋonian san, dereh gai tesəsəloŋ hən gidato.

¹⁵ Ale dat̄beləboii ke tosəsəloŋ hən natideh datousi həni, beti datoləboii ke eviol hən nəsa dattousi həni.

¹⁶ Gəberis nəbathudud nadəlomian ideh togol nəsaan, be savi nəsaan togol tomakuv dan aGot, gisor tuʋ məsi, ale dereh aGot teviol hən nəmauran kitin maii.† Nusor husur nəsaan savi nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot, be ikad nəsaan sua togol nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai, ale nəsaके ke gisor tuʋ məs galit lotogol enan.

¹⁷ Natit ɲisi ləsanor lovi nəsaan, be ikad nəsaan galevis ləsəgol nəmatan, ləsəgol ke nəvanuan tomakuv dan aGot vi sutuai.

¹⁸ Datoləboii ke nəvanuan ɲisi lotokad nəpasian salit len aGot, ləsəgol nəsaan husur aNatun aGot ihavhav hən galito, etəgau galito hən gai tosa vəsa masuʋ tovi təmat b̄edədas b̄ibar galito.

¹⁹ Datoləboii ke datovi siGot naut kəmas ke galit am lotosuh len navile a pan lutoh len navəlan gai tosa vəsa tovi təmat.

* 5:6: Len nasoruan ta Kris, *baptais* səpat, ike *nəwai* ɲai ale nəvanuan namitisau hən nasoruan siGot lunau ke *nəwai* evi *nəwai* hən nəbaptaisan. * 5:7: Deu 19.15

* 5:12: Jon 3.36 † 5:16: Nəsaan togol nəvanuan tomakuv dan aGot evi nəsaan togol nəvanuan tomat vi sutuai.

²⁰ Ale datoləboii ke aNatun aGot togəm tia ale eviol hən naləboian hən datβeləboi aGot kitin, ale datutoh tin len aGot kitin, datutoh tin len aNatun ulum̃an, aYesu Kristo. Atenan evi aGot kitin, evi nəmauran vi situai.

²¹ Bathut enan, anatugw gail len nadəlomian, mətələləgau hən gamito dan nagot gəgəras gail.

2 Jon

Nalobulat napisulan na-v^{ha}-ru-an aJon totesi van hən alat siYesu

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsə?

Itosi hən ðeʋusan alat siYesu hən naʋide hən læbitoh, ðon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat mōs ase?

Itosi van hən alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut p̄isi.

AJon itos nalobulat ŋais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an mai na-sor-tuʋ-an (1-3)

2) Nakitinan mai na-ləmas-buni-an (4-11)

3) Nə-maris-kotovi-an (12-13)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, Levet*, aGot totabtabuh len gaiug, van hən gaiug mai anatum̄ gail. Nələmas bun gamit len nakitinan. Be savi ginau ŋai, galit p̄isi am lotoləboi nakitinan, loləmas bun gamito,

² bathut nakitinan itoh len gidat tabtab ale titah mai gidat vi sutuai.

³ AGot teviol kəmas hən navoian mai gidato, nəlon titan̄is gidato, nəlodato tikad natəmat. Natgalen p̄isi legəm len aGot Tata mai aYesu Kristo tovi aNatun aTəman, ale datikad natgalenan len nakitinan mai na-ləmas-buni-an.

Nakitinan mai na-ləmas-buni-an

⁴ Nukemkem masuʋ nəboŋ notosaḅ læboii ke anatum̄ galevis lohusur nakitinan hum aTata tokele hən gidato.

⁵ Imaienan nukel mai gaiug, Litegai, ke, gidat dateləmas bun gidat gabag.* Enan, nototosi van hən gaiug, savi nakelean veveu todaŋ, be datukade len natuḅatan.

⁶ Na-ləmas-buni-an imaiegai ke: datigol nəsə aGot tokele. Enan evi nakelean todaŋ məttosəsəloŋ həni len natuḅatan, ale mitimashusuri. Məteləmas bun gamit gabag!

⁷ Nəvanuan gəgəras isoḅur lupernjan navile a pan tia, galit lomətahun læbikel læboii ke aYesu Kristo egəm vi vanuan kitin

* **1:1:** Levet evi nasoruan sua sidato namilen napəhaʋut toʋat nəhes hum nasuḅ. Len naut egai, nəboŋ toke *Levet mai anatum̄ gail*, evi nasoruan tosusuah namilen toke naluʋoh sua len naut sua lotovi alat siYesu ei. Ale len naʋide tomaienan, len naut ʋisusua aJon toke *Litegai* am. * **1:5:** Jon 13.34, 15.12, 17

tokad niben. Nəvanuan ideh tomagenan evi nəvanuan gəgəras, aenemi seKристо.

⁸ Mətelələgau hən gamito hən asike nəsa dattoum mōsi bimasig be hən mət̃bikad nakonp̃urp̃uran kavkav aGot totəgau gati mōs gamito len nəmav.

⁹ Avan ideh asike b̃itoh tabtab len naṗusanan seKристо, avil b̃ivan masuṽ am, atenan, aGot satoh len nəlon. Avan ideh totoh tabtab len naṗusanan, gai ikad aGot Tata mai aNatun, gəlar p̃isi len nəlon.

¹⁰ Imagenan, avan ideh b̃egəm hən gamito, be asike b̃ilav naṗusanan seKристо gəm hən gamito, samtehəhaṽur hən b̃eb̃is lohoim samito, samtike, “Ivoi,” maii;

¹¹ husur avan ideh b̃ike, “Ivoi,” maii, gai iḃon mai atenan len nəsaan togolgole.

Nə-maris-kotovi-an

¹² Nukad natit isob̃ur hən nəb̃itosi van hən gamito, be nomətahun nəb̃itosi hən napen len nalob̃ulat. Avil nuvatvat viri ke nəb̃itoh mai gamito, ale dereh gidat datihol gabag hən datb̃epul hən nakemkeman.

¹³ Levet, aṽañ, aGot totabtabuh lan, anatun gail, lukel na-ke-ivoi-an vi təban gaiug.

3 Jon

Nalobulat napisulan na-və^{ha-tor-an} aJon totesi

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu, gai itosi.

AJon itos nalobulat egai hən nəsa?

Itosi hən beṽusan alat siYesu hən naṽide hən ləbītoḥ, ḥon mai aGot mai nəvanuan tile gail.

AJon itos nalobulat van hən ase?

Itosi van hən aKaius mai alat lotokad nadəlomian len aYesu Kristo len naut pisi.

AJon itos nalobulat ḥais?

Hum ma totesi len nasihau A.D. 90.

1) Na-ke-ivoi-an van hən aKaius (1-4)

2) Sagigol tətōṽ hən naṽide tosa seTiotrefes, be gigol naṽide tivoi, gevi tarhət sihai pusan gail lotogəmgəm ei len nəyaran salito (5-12)

3) Nə-maris-kotovi-an (13-15)

Na-ke-ivoi-an

¹ Ginau, nəvanuan na-il-a-mō-an, nutos nalobulat egai van hən gaiug, aKaius, notoləmas bun gaiug len nakitinan.*

² Gaiug, notoləmas bun gaiug, nous aGot ke tilav nədaṅan mai gaiug hən natit pisi len nəmauran samṁ ḥivoi ḥai ale hən gəḥbimaur, hum notoləboi tia ke nələmṁ tomaianan.

³ Nokəmaianan husur nəboṅ nəbathudud nadəlomian galevis lototəlmam, lugol ginau nukemkem masuṽ nəboṅ lotokel kot nələmṁ todaṅ len aGot, mai naṽide samṁ tohusur nakitinan ḥai.

⁴ Anatugw, nəboṅ notosəsəloṅ ke anatugw gail len nadəlomian lotohusur nakitinan, igol ginau nukemkem səhor natit pisi am.

Igol aKaius eləṅon ivoi am len nəlon

⁵ Gaiug, notoləmas bun gaiug, len nadəlomian samṁ goil gəgat nəboṅ gotoum vi tarhət sinəbathudud nadəlomian gail, naut kəmas lotovi metḥos.

⁶ Len nəhən alat siYesu, galit lukel kot na-ləmas-buni-an samṁ vi təban galito. Gevi tarhət salit len nəyaran salito len naṽide tonor hən nəsa aGot toləṅoni.

⁷ Husur len natuḅatan hən nəyaran salit mōs nahəsən Nasuḅ, ləsəlav natideḥ sinəvanuan ləsəkad nadəlomian.

⁸ Imaianan, gidat māu datevi tarhət sinəvanuan nəyaran lotomaianan hən datḅeum ḥonḥon mai galito mōs nakitinan.

ATiotrefes mai aTemetrius

* 1:1: Uman 19.29; Rom 16.23; 1Kor 1.14

⁹ Ginau nutos natuhlobulat van hən alat siYesu tia hən ləbevi tarhət sinəvanuan nəyaran galenan, be aTiotrefes, toləŋon bun hən ðeil a m̃o, gai emətahun ginamito.

¹⁰ Imaienan, nəboŋ nəbegəmai, dereh nikel urur nəsa gai togolgole: len nasoruan sasa elibliboŋ, kel nəmadunamito. Be savi natenan ŋai, gai emətahun nəbathudud nadəlomian gail lotoyar ləbitoh maii. Ale natsual am. Ikai tas nəvanuan gail lotohəhəvur hən alat lotoyar ləbitoh mai galito, ale ehut galit dan alat siYesu.

¹¹ Gaiug, notoləmas bun gaiug, sagigol tətəṽ hən nəsa tosa, be gol tətəṽ hən nəsa tovoi. Gai togol nəsa tovoi, evi siGot; gai togol nəsa tosa, etətan hən aGot.

¹² Ivoi hən mətbevi tarhət siTemetrius. Nəvanuan p̃isi lukel kot navoian san. Navoian len nəmauran san eṽusan nakitinan. Ginamit am namtukel kot navoian san, ale mətələboii ke namtokitin ŋai.

Nə-maris-kotovi-an

¹³ Nukad natit isobur hən nəbitosi van hən gamito, be nomətahun nəbitosi hən napen len nalobulat.

¹⁴ Nuvatvat viri ke asike idareh neris gamito, ale dereh gidat datihol gabag.

¹⁵ Nələmit tikad natəmat. Nabubur sidat gail lukel na-ke-ivoi-an van hən gamito. Kel na-ke-ivoi-an mai nabubur sinamit gail p̃isi ei.

Jut

Nalobulat napisulan aJut totosi

Ase itos nalobulat napisulan egai?

AJut itosi.

AJut itosi hən nəsa?

Nalobulat napisulan egai ikel mai alat siYesu ke ivoi ke lelələgau hən galito hən asike ahai þusan gəgəras gail ləbemədas nadəlomian salito.

AJut itosi van hən ase?

Itos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut gail þisi.

AJut itos nalobulat napisulan egai ɲais?

Itosi pəpadaŋ hən nasi hau tovi A.D. 66.

1) AJut ikel na-ke-ivoi-an mai alat siYesu (1-2)

2) AJut itos nalobulat hən bikel nalələgauan mai alat siYesu (3-4)

3) AGot eriŋ nəpanismen len nəvanuan mai aŋel lotogol tosa sutuai ale dereh teriŋ nəpanismen len alat lotogol tosa daməɲai (5-16)

4) Il gəgat len nadəlomian (17-23)

5) Nə-maris-kotovi-an tosal suh aGot (24-25)

Na-ke-ivoi-an seJut

¹ Ginau aJut notovi naslev siYesu Kristo mai notovi aʋan aJemes, ginau nutos nalobulat napisulan egai van hən gamit, aGot tolekis hən gamito hən mətbevi esan. AGot Tata eləmas masuʋ hən gamito, aYesu Kristo ekətkəta kəkol hən gamito hən asike mətɓimakuv dani.*

² AGot, nəlon titanis gamito, gai tigol nəlomit tikad natəmat mai gai teləmas bun gamito. Natgalen tepul am tabtab len gamito.

Ahai þusan gəgəras gail

³ Gamit notoləmas bun gamit þisi, noləɲon masuʋ hən nəbitos nalobulat van hən gamito husur nə-lav-kuvi-an dan nəsaan gidat þisi dattokade. Be nunau ke nimastosi van hən gamito husur natsual am hən mətɓehisi habat hən mətɓetəgau gat naþusanan hən nadəlomian sidato. Naþusanan galenan, aGot eviol vəha-sua həni ɲai mai nəvanuan san gail.

⁴ Nəkəmaienan husur ikad nəvanuan galevis ləsəkad nadəlomian ideh len aGot. Galit loliligis mədau hən galit len gamito, luke narubətian siGot idam hən ke lalunian mai

* 1:1: Mat 13.55; Mak 6.3

latp̄h̄aḥūt loləboi ləb̄ehusur naḥide taḥtaḥor, naḥide selipah. Nəvanuan galenan ləsəkad nadələmian, lupair dan aMasta sidato tosua səḥon ḥai, Nasuḥ aYesu Kristo. Na-tos-gati-an ta sutuai ikele tia ke dereh limaspanis sil natgalenan.*

⁵ Məttoləboi natgalenan tia, be nuke nigol mitinau təlmam həni ke, naut kəmas Nasuḥ tosəhar kuv nəvanuan san gail dan naut a Ijip, len nəḥoḥ lotohusur nəḥoḥ galenan, galit galevis ləsəkad nadələmian lan. Sil natenan igol galit p̄isi ləsəkad nadələmian lan lumasig buni.*

⁶ Mitinau təlmam hən aḥel gail ləsail gəgat len namilelito be lotogam dan naut a im salito. AGot itah gat galit len nəmargobut topat vi sutuai. Ibaḥis gat galito vir nəḥoḥ totibau ḥepəpəhun navoian dan nəsaan lan.

⁷ Ale nələmit satiboḥḥoḥ hən nabiltivile eru enan, Sotom mai Komorraḥ mai navile gail lotodar vis gəlaru. Nəvanuan naut galen gail lohusur naḥide hən naitian tosa, naḥide hən naitian tiltile ləsənor. Alat nabiltivile galenan lumasig buni len nəḥab hum nalələgəuan husur nəḥab topaḥ vi sutuai ḥevi nəpanismen silat lotosa.*

⁸ Len naḥide tomagenan, aḥai p̄usan gəgəras galenan, lohusur naḥəḥer salito, gol ke lotogol nibelit toḥiḥiḥal len naḥide tosa lotohusuri. Lomətəhun avan ideh ḥeil a m̄o hən galito, ale losəvar alat lotoyalyal len nəmav.

⁹ Lupesəvar magenan wake aMikael, naut kəmas toḥat nəhes hum abiltiḥel, gai sasəvar Natəmat. Nəḥoḥ aMikael tosor ḥalḥal mai Natəmat, toḥitḥituh maii husur niben aMoses, len nəḥoḥ enan, aMikael sasor vilesi. AMikael eləboii ke savi esan hən ḥisaḥ səḥoti hən ḥipanis, savi esan hən ḥisor ḥisa lan, ale ikel maii ḥai ke, “Nasuḥ m̄au tesivoh len gaiug!”*

¹⁰ Be aḥai p̄usan gəgəras galenan lusor viles, losəvar natit gail lototətan həni. Lohum narivatvat, lohusur naləḥonian hən nibelit ḥai gol loməd̄as galit səḥolit vəmasig.

¹¹ Ereh! Nəpanismen ipat vir galito husur lupal sob, lohusur naḥisal siKen togol aḥan tomat. Lugam husur nəvat gol lotosab sum̄an aPalaam toləḥon masuḥ hən nəvat. Ale sum̄an aKorah tomətəhun aMoses, dereh limasig husur lomətəhun aGot.†

¹² Hum nasəhau məttoləboi məḥib̄ibat lan, nəvanuan galenan loməd̄as nəḥonan samito nəḥoḥ məttohan ḥonḥon len nəhanan na-ləmas-buni-an gail. Ləsənu au avan ideh am be lokətkəta təban galit səḥolit ḥai, lohum nəmarigw nəlan toḥuvi be saləboi ḥeus,

* **1:4:** Kal 2.4; Tit 1.16; 2Pit 2.1 * **1:5:** Exo 12.51; Num 14.29-30 * **1:7:** Gen 19.1-25 * **1:9:** Abiltiḥel: 1Tes 4.16 Maikel: Dan 10.13, 21, 12.1; KelV 12.7 Niben aMoses: Deu 34.6 Sivoh: Zec 3.2 † **1:11:** Ken: Gen 4.3-8 Palaam: Num 22.1-35. Korah: Num 16.1-35

lukele ke lukad isobur be læsalæboi læbigol natideh. Losumian nēhai topar vite len nēboŋ hən nēmatuan, nēvanuan gail lotopot kuvi, imat ebun

13 Lohum nētas kudkud topus, nabubus han tosel vahut, tolav nēpahsago hən nagolean salito tomēdas nahəsalito. Lohum namēso lotorus dan naŋisal salit gail. Na aGot etəgau gat naut len nēmarginbut tomotmot vi sutuai vir galito.

14 Nau aEnok tovi naməlevruan len nēpasusan aAtam toil a nō hēni, evi naməlevtesan tohusur aAtam. Gai boh epəhav utaut husur ahai pusan gəgəras galenan, ike, “Məteris! Nasub aGot satogəmai mai nabiltuluvoŋ hən aŋel san gail,*

15 hən bēnənoŋ hən nēvanuan gail pisi mai nēbathut nakitinan. Dereh tepəpəhun navoian dan nēsaan, tikel vəhot nēpanismen tosil nēsaan gail pisi silat lotomətahuni. Dereh teriŋ nēpanismen len nēvanuan nēsaan galenan sil na-sor-mətahuni-an pisi lotokele nēboŋ lotosor tasi.”‡

16 Ahai pusan gəgəras galenan lukoblen tabtab. Lusor vilevil, lohusur naləŋonian tosa salit səbōlit ŋai. Lusor patpat galit məhat, lusor hehe hən nēvanuan gail hən ke nēvanuan gail læbēhusur galito mai viol hən natit mai galito.

Naləlgauan gail

17 Be gamit notoləmas bun gamit pisi, nuke mitinau təlmam hən nasoruan ahai pispisul siMasta sidato, aYesu Kristo, lotokele a nō mai gamito.

18 Luke, “Len nēboŋ hən nanəŋan hən navile a pan, dereh tikad nēvanuan gail læbisor viles nakitinan aGot tokel vəhoti mai læbēhusur naləŋonian salit gail tosa.”*

19 Ahai pusan gəgəras galenan dereh lepəpəhun gamito, naləŋonian salit gail luwol hən nēmauran salito husur aNunun aGot ebuer len galito.

20 Be gamit notoləmas buni gamit pisi, mətəil gəgat am akis len nakitinan, hən nadələmian samit togəm len aGot bidaŋ am. Sor tuŋ len aNunun aGot,

21 təgau gat tabtab hən nēmauran toŋusan na-ləmas-buni-an siGot. Vatvat vir nēmauran vi sutuai, aMasta sidato, aYesu Kristo bēviol hēni mai gamito len nəlon totaŋis gamit tia.

22 Nələmit titaŋis alat nəlolit tour nadələmian salito.

23 Lav kuv nēvanuan tile gail, sabul galit dan nəhab hən nēpanismen. Ikad nēvanuan tile gail am, nələmit titaŋis galito,

* 1:14: Gen 5.18, 21-24 ‡ 1:15: Ris Enok 1.9 tovi naləbulat seju gail. Naləbulat

lotokisi hən aEnok səpat len nasoruan siGot. * 1:18: 2Pit 3.3

be mætelələgau hən gamit hən asike nəsaañ salit ləbidos gamito, mætemətahw hən asike mætbelis gamit len nəsaañ salito.Š

Nə-sal-suhi-an

²⁴⁻²⁵ Nə-sal-suhi-an vi təban AGot toləboi bətəgau gat gamito hən asike mætɓipes habetw, asike mætɓiteh. Eləboi bəriŋ gamit mæteil len nəhon tokad namənas, natideh tosa toɓuer len gamito, mætukemkem. Gai evi aGot səbən tosua ŋai, səkad ideh am. AGot, len nəsa aYesu Kristo, aMasta sidato togole mōs gidato, aGot ilav kuv gidato dan nəpanismen tonor hən gidato. Namənas, nəyalyalan, nədaŋan mai na-il-a-mō-an lovi esan len natubatan, gagai, mai vi sutuai. Ganan!

Š 1:23: Len nasoruan ta Kris ike, *Mætemətahw hən nahurabat salito, nəsaañ salit todos gail, mætemətahun bun gail am. Nasoruan enan evi nasoruan kəta.*

Na-kel-vəhoti-an **Na-kel-vəhoti-an van hən aJon**

Ase itos nalobulat egai?

AJon tovi ahai susur siYesu itosi.

Itos nalobulat egai hən nəsa?

AJon itos nalobulat egai hən bikel mai nəvanuan gail husur na-kəta-risi-an hən aYesu gai torisi. Na-kəta-risi-an enan eʋusan nəsa bevisi len nəboŋ ləbēgəmai.

AJon itos nalobulat egai mōs ase?

Itosi mōs alat lotokad nadəlomian. Itosi mōs naKristen gail len naut pīsi.

Itos nalobulat egai ŋais?

AJon itosi pəpadaŋ hən nasihau A.D. 90.

AJon anatan aSepeti evi ahai pispisul siYesu. AJon itos nalobulat egai, ale esəvati van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. Len nasihau galenan naut a Rom idaŋ masuʋ ale eil a mō hən nəvanuan naut tiltile gail len naut salit gail. Be naut a Rom emədas bun alat siYesu. Len nasihau A.D. 54 vəbar A.D. 68, aSisa a Rom, nahəsan aNero, gai emədas alat siYesu lototoh a Rom. Ale len nasihau A.D. 81 vəbar A.D.96, aSisa nahəsan aTomitian, gai tu emədas bun alat siYesu. Len nabunusian silat a Rom, aSisa salito esuñan nagot, be alat siYesu lomətahun ləbilotu həni, lulotu hən aGot mai Nasuʋ aYesu Kristo ŋai. Imaienan nəvanuan a Rom lunau ke alat siYesu lomətahun aSisa, lovi enemi san gail. Husur enan luʋabun nəvanuan isoʋur lotokad nadəlomian len aYesu (2.10, 13, 3.10, 6.9). Lutah gat aJon ale loriŋi len natuhholoul Patmōs tohum naim bəbaŋis (1.9). Len nasihau enan aTomitian evi Sisa. AYesu evisi hən aJon len naholoul ei, ale ikel vəhot natit gail ləbevisi a tahw. AJon itos gat natgalenan. Itosi ke aSetan emədas masuʋ hən alat siYesu səhor ta mō. Avil alat lotoriŋ nəlolit len aYesu leil gəgat m̄au, limassusumar, limasdaŋ ʋur na-ləŋon-isa-vəsa-an enan, naut kəmas ləbimat (12.11). AJon ike aYesu dereh tetəlmam ale aenemi san gail asike lukad nədaŋan am. Alat lotogolgol nəsaan dereh lipanis, be alat lotoriŋ nəlolit len aYesu, lotovi esan, dereh leʋis len naut veveu aGot tokel gati ke likade maii.

1) AJon isor husur nalobulat egai (1.1-8)

2) Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan (1.9-20)

3) Nalobulat napisulan gail van hən alat siYesu len naut toməlevru (2.1-3.22)

4) Nabopita len nəmav esəŋav (4.1-11)

- 5) Naloḅulat tobul tokad nabuburutan lotoməlevru (5.1–6.17)
- 6) Alat a Israel lotovi 144,000 (7.1-17)
- 7) Aṅel lotoməlevru loʻuv nətrampet lotoməlevru (8.1–11.19)
- 8) Napəhaʻut, nətrakon mai narivatəvat katkat eru (12.1–13.18)
- 9) Naʻvehuh Sion mai nəwain hən navile a pan (14.1–15.8)
- 10) Navilesir naməkot gail (16.1-21)
- 11) APapilon toyalyal iteh vəmasirsir (17.1–20.10)
- 12) Napəpehunan hən navoian dan nəsaan (20.11-15)
- 13) Nənav veveu mai navile a pan veveu (21.1-8)
- 14) Naut a Jerusalem veveu (21.9–22.5)
- 15) Nə-maris-kotovi-an (22.6-21)

AJon isor husur nalobulat egai

¹ Len nalobulat egai aGot ilav naləboian hən nəsa dereh bimasvisi asike idareh mai aYesu Kristo, hən aYesu bikel vəhoti mai naslev san gail lotovi vanuan san gail. AYesu esəvat aṅel san hən bikel vəhoti mai ginau, aJon notovi slev san.

² Nukel ur natit p̄isi notorisi, natit p̄isi tovi nasoruan siGot, mai natit p̄isi aYesu Kristo tokel koti mai ginau.

³ Avan ideh beʻvuruṅ nalobulat egai mai alat siYesu, aGot tivoi həni. Alat ləbesəsəloṅ həni mai ləb̄igol nəsa tokele, aGot tivoi hən galito, husur nəboṅ hən natgalenan ləbevisi egəm pəpadaṅ.

Na-ke-ivoi-an van hən alat siYesu len naut toməlevru

⁴ Ginau aJon nutos nalobulat napisulan egai van hən alat siYesu len naut toməlevru len naprovens Asia. AGot teviol kəmas hən navoian mai gamito, tiḡol nəlomit tikad natəmat. Navoian mai natəmat enan arogəm len aGot tovi gai ta sutuai tia, gai gagai, mai tovi gai beḡəm sal.* Navoian mai natəmat arogəm len aNunun toməlevru[†] a m̄o len nabiltihai bətbətah siGot.[‡]

⁵ Navoian mai natəmat arogəm len aYesu Kristo todaṅ hən bikel kot nakitinan husur aGot. AYesu evi ahai a m̄o, nametəkav hən na-le-məhat-an dan nəmatan. Eil a m̄o hən nakiṅ gail hən navile a pan. Mitisal suh gai toləmas bun gidato, nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato. §

* **1:4:** Len naut egai nənoʻv həni mai nahəsən aGot tokel mai aMoses: *Ginau notovi ginau bogai notovi ginau sutuai nəbevi ginau (sal) vi sutuai.* † **1:4:** Len naut egai, aNunun toməlevru evi aNunun aGot. Ale məlevru ikad namilen ke toveveu buni o tonor buni. ‡ **1:4:** *Asia:* 2Kor 1.8; *alat siYesu len naut toməlevru:* KelV 1.11; *tovi gai gagai, tovi gai ta sutuai tia mai tovi gai beḡəm sal:* Exo 3.14. § **1:5:** *todaṅ hən bikel kot nakitinan husur aGot:* Isa 55.4; *ahai a m̄o:* Psa 89.27; *nəda hən nəmatan san togol datumakuv dan nəsaan sidato:* Kol 1.20.

6 Iğol datovi vanuan dattotoh pipihabəlan aGot, iğol datogəm vi hai tutumav təban aGot aTəman. Nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an aripat lan vi sutuai sutuai! Ganan.*

7 Məteris! Egəm mai nəmavukasw! Ale nəvanuan gail p̄isi dereh lerisi, galit am lotosari len nəmatan san. Nəvanuan len nahəmar gail p̄isi len navile a pan dereh litaŋ vaisis lan. Timagenan! Ganan!**

8 Nasuḅ aGot, ike, “Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot. Ginau novi atenan tovi gai ta sutuai tia tovi gai gagai, mai tovi gai ɸegəm sal, novi Got notodaŋ masuḅ.”††

Na-kəta-risi-an hən aNatun Nəvanuan

9 Ginau aJon, awawa samito. Len aKristo, nutah mai gamito dattotoh pipihabəlan aGot, nutah mai gamit dattodaŋ ɸur naləŋon-isa-vəsa-an sal. Lubar hən ginau len naholoul lotokisi hən a Patm̄os sil notokel ur nasoruan siGot mai nakitinan aYesu tokel vəhoti. Ehum nototoh len naim bəbaŋis gegai.

10 Len nəboŋ sua siNasuḅ, aNunun aGot iwol hən ginau. Vəha-sua ŋai nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat hum nətrampet.‡‡

11 Ike, “Gitos gat nəsa gotorisi, ale səvati van hən alat siYesu len navile toməlevru: a Efesus, a Smirna, a Perkamum, a Tiatira, a Sartis, a Filatelfia mai a Laotisea.”

12 Nəboŋ notopair hən nəbəkəta ris ase tosor mai ginau, noris nam̄ial toməlevru lotopat a məhat len nametəlai nagol toməlevru lotoil.

13 Avan sua suŋan anatun nəvanuan eil len naut nametəlai nam̄ial galenan lotoil lan. Nahurabat san ebəlav bar narien, ale nəhau tutuḅ nagol iban̄is garu həni len nəmabun.

14 Len nəkadun, navurun epəhw hum navurun nasipsip, epəhw yesyes hum nasno. Namətan arohun nəhab towunwun.

15 Narien arobbilbil hun natəlai bras topat len nəhab gol topud vaŋial, ale nadolon ehun nəwalan hən nabiltiwai tosel vi pan len naut tosoḅur.§§

16 Len navəlan nəmatu etəgau nam̄eso toməlevru, ale nəḅu nəbəlan tokan naut toru evivile dan nabuŋon. Ale nəhon ehum namityal tobilas nəmet len natuḅlial.

* **1:6:** Exo 19.6; 1Pit 2.5 ** **1:7:** *mai nəmavukasw:* Dan 7.13; Mak 14.62; *lotosari:* Zec 12.10; Jon 19.37. †† **1:8:** KelV 21.6, 22.13. *Alfa* evi naleta nametəkav len nasoruan ta Kris, mai *omeka* evi naleta naməkot. ‡‡ **1:10:** *Nəboŋ siNasuḅ* evi nəmariboŋ nametəkav hən nawik, nəmariboŋ aYesu tole məhat dan nəmatan, ale husur enan, alat lotokad nadəlomian lulotlotu həni len nəboŋ enan. *Nətrampet* evi natsua lotum həni hən nametəlai ale nəboŋ lotovuv lan, iwəl səhor nəwalan hən nahəmadu. §§ **1:15:** Hən naves 13-15, ris Eze 1.24, 43.2; Dan 7.9, 13, 10.5-6

17 Nəboŋ notorisi, nuteh bathurien suñan notomat. Be erij navəlan nəmatu len ginau, ike, “Sagemətahw, ginau novi nametəkav mai naməkot.***

18 Ginau novi gai tomaur. Numat be goris, gagai numaur vi sutuai vi sutuai. Notəgau naki hən nəmatan mai naut nəmatan, nukad nədaŋan hən na-il-a-mŋo-an səhor gəlar pisi.

19 Imagenan, gitos gat natit gail gotorisi tia, natit gail gagai mai natit gail ləbevisi a tahw.

20 Naməso toməlevru gotoris gail len navəlagw, mai nametəlai nagol hən namial toməlevru lotoil, namilelit tosusuah imaiegai ke: naməso toməlevru lovi aŋel gail lotokətkəta təban alat siYesu len naut toməlevru, ale nametəlai namial toməlevru lovi alat siYesu len naut toməlevru galenan.

2

Napisulan van hən alat siYesu a Efesus

1 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Efesus. Gitos nategai ke:

“Ginau nototəgau naməso toməlevru len navəlagw nəmatu, ginau notoyar len naut nametəlai nagol hən namial lotoil lan, ginau nokəmaiegai ke:

2 “Noləboi natit pisi məttoğole. Noris nauman todaŋ samito mai nə-daŋ-buri-an samito tobəlav. Noləboii ke mətəsaləboi mətəbitah mai nəvanuan sasa gail. Noləboii ke məttopuspus kitev nakitinan len alat lotokis galit hən ahai pispisul be ləsavi ahai pispisul, ale mətusabi ke lotogəgəras.

3 Mətosusumar, mətudaŋ bur na-ləŋon-isa-vəsa-an bathut nahəsagw, ale mətəpetəmas, nibemit saməhav.

4 Avil ikad natsua, nusor tas gamito len natgalegai ke: mətəsaləmas bun ginau hum məttoğole a mŋo, mətəsaləmas bun gamit gabag.

5 Mitinau gat na-ləmas-buni-an nametəkav məttoğole a mŋo. Mətuteh masuŋ dani. Mitipair təlmam gəm hən ginau ale um suñan məttoğole a mŋo. Asike mətəbipair dan nəsaan samito, dereh negəm hən gamito, nilav kuv nametəlai namial samit dan naut toil lan.

6 Be ikad natsua len gamito tovoi: gomətahun naŋide silat seNikolaus, ginau am nomətahun buni.*

7 “Avan ideh tokad nədarinjan tesəsəlon hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin

*** 1:17: Hən naves 16-17, Isa 44.6, 48.12, 49.2; Ipru 4.12 * 2:6: Alat seNikolaus lunau ke lotovi Kristen be lohusur naŋusanan seNikolaus, savi siYesu.

səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nidaŋ hən bihan naʋit nəhai hən nəmauran len nəParatais siGot.†

Napisulan van hən alat siYesu a Smirna

8 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Smirna. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi metəkav mai naməkot, ginau notomat mai notomaur təlmam, ginau nokəmaiegai ke:

9 “Noləboi na-ləŋon-isa-vəsa-an mai nə-par-tite-an samito, wake mətəpuh hən navoian siGot! Noləboi natit gail, aenemi samit gail lotokele, hən ləbēmədas nahəsamito. NaJu gale-nan lokis galit hən alat siGot, be sakitin, husur nəbənḅonan salito evi nəbənḅonan siSetan.

10 Samtemətəhw len na-ləŋon-isa-vəsa-an ideh pəpadaŋ hən bəgəm hən gamito. Natəmat dereh tibar hən gamit galevis len naim bəbaŋis hən biatal husur nadələmian samito ke timabe, ale dereh mətələŋon tisa vəsa len nəmariboŋ tesəŋavur. Mitidaŋ len ginau, naut kəmas nəmatan bihar gamito, ale dereh nilav nəprais hən nəmauran kitin mai gamito.*

11 “Avan ideh tokad nədaraŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, nəmatan na-vəha-ru-an asike igol nasənahān lan.‡

Napisulan van hən alat siYesu a Perkamum

12 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Perkamum. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad naḅu nəbalan tokan naut toru, ginau nokəmaiegai ke:

13 “Noləboii ke mətutoh len naut nabiltihai bətbətah siSetan topat lan. Naut kəmas natenan mətətəgau gat nahəsagw sal, mətudaŋ len ginau. Mətomətəhun mətbiŋgam dan ginau, naut kəmas lotogol aAntipas tomat. AAntipas enan idaŋ hən biikel kot ginau ale lugol tomat sil ginau len navile samito, naut aSetan totoh lan.

14 Avil len natgalevis nusor tas gamito. Ikad gamit galevis ei lotohusur naʋide siPalaam toʋusan aPalak hən naʋide hən biŋgol alat a Israel ləbisa. Etəŋov nəlolit hən ləbihan nəhanian nəvanuan gail lototutumav həni van hən nələblab gail mai hən ləbiŋgol naitian tosa.*

15 Len naʋide tomaienān ikad gamit galevis lotohusur naʋusanān silat seNikolaus.*

† 2:7: Gen 2.8-9. Paratais len nasoruan ta Kris evi nəhol o nəhol hən naʋit nəhai.

* 2:10: Gen 24.55; Dan 1.12, 14 ‡ 2:11: KelV 20.14, 21.8 Nəmatan na-vəha-ru-an evi nəmatan vi situai, ale nəmatan enan saləboi biŋgol natideh len alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan.

* 2:14: Num 25.1-2, 31.16 * 2:15: KelV 2.6

16 Imagenan, mitipair dan nəsaan samito! Asike mət̃bigole, vəha-sua ŋai dereh negəm, ðal mai gamit məttohusur aNikolaus hən naβu nəβalan hən nabuŋogw.

17 “Avan ideh tokad nədərɪŋan tesəsəlɔŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail! Avan ideh towin səhor nədərɪŋan hən nəsaan, dereh nilav nəmanna galevis tosusuah maii, nəmanna togəm len nəmav. Ale dereh nilav nəvat topəhw maii. Len nəvat enan aGot itos gat nəhes veveu lan, ale səkad avan ideh toləboi nəhes enan, be gai nəβilavi maii ŋai, eləboii.*

Napisulan van hən alat siYesu a Tiatira

18 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Tiatira. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi aNatun aGot, namətagw tohən nəhab towunwun, nariəgw tohən natəlai bras tobilbil, ginau nokəmaiegai ke:

19 “Noləboi natit p̃isi məttoḡole. Noləboi na-ləmas-buni-an samito, nadələmian samito, na-vi-tarhəte-an samito mai nədərɪ-βuri-an samito tobəlav, ale gagai mətugol natgalenan səhor ta m̃o.

20 Avil len nategai nusor tas gamit ke: alitenan, aJesepel, tokis gai gabag hən ahai kelkel ur sua, mətudaŋ hən beβusan ei. Len naβusanan egəras naslev sagw gail hən ləbigol naitian tosa, han nəhanian nəvanuan lototutumav hən van hən nələblab gail.*

21 Nulav mai alitenan, namityal hən b̃ipair dan naitian san tosa, be emətahun b̃ipair dani.

22 Imaienan, dereh nibar hən len nəmel sua. Ale len naut enan, gai mai galit lotogol naitian tosa maii, dereh nigol leləŋon tisa vəsa tibatbat. Asike ləb̃ipair dan naʋide hən nəsaan san, dereh timaienan.

23 Ale dereh nigol anatun gail limat hən navilesir, beti alat siYesu len naut p̃isi dereh leləboii ke, ginau notovi gai tokəta kitev nəsa topat len nənauan mai nəlon nəvanuan gail, ale dereh nilav mai gamit p̃isi, nəsa tonor hən nagolean samit ṽisusua.*

24 “Be nukel mai gamit am a Tiatira, gamit mət̃satəḡau naβusanan enan, gamit mət̃saləboi nəsa lotokisi hən naβusanan gail siSetan lotosusuah buni, nukel mai gamit ke, asike noriŋ natideh am len gamito b̃igol nəmauran samit b̃idaŋ,

25 be nategai ŋai: nəsa mət̃tokade, mət̃etəḡau gati vir nagəmaian sagw.

* 2:17: Exo 16.14-15, 33-34; Isa 62.2, 65.15

* 2:20: 1Ki 16.31, 19.1-2; 2Ki 9.22, 30

* 2:23: Psa 7.9, 62.12; Jer 17.10

26 Avān ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol naləŋonian sagw tabtab vəbar nəgilen, dereh nilav nədaŋan hən na-il-a-mō-an maii hən beil a mō hən naluvoh hən nəvanuan gail;

27 ‘Dereh teil a mō hən galito hən nəbatw nametəlai, nalolosaan tebuer,

ale tigol limasirsir hun nəbīlikoro tan bulau.’*

28 “Dereh likad nədaŋan hən na-il-a-mō-an tohun nədaŋan hən na-il-a-mō-an notokade len aTəmagw, ale nilav namōso lalan am mai galito!§

29 “Avān ideh tokad nədarīŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

3

Napisulan van hən alat siYesu a Sartis

1 “Gitos gat napisulan egai van hən aŋel tokətkəta təban alat siYesu a Sartis. Gitos nategai ke:

“Ginau notokad aNunun aGot toməlevru mai naməso toməlevru, ginau nokəmaiegai ke:

“Ginau noləboi natit pisi məttoŋole, noləboii ke məttovat nəhes ke məttomaur, wake mətumat.

2 Mitilele, mətəhulahul! Nəvide samit lotovoi sal pəpadaŋ ləbimasig, mitigol lidaŋ am. Husur nusabi ke len nəhon aGot sagw, nəsa məttoŋole, mətsagol səhav.

3 Mitinau təlmam hən nəpusanan məttoşəsəloŋ həni mai məttođəlo mi a mō. Mitigol husuri, ale pair dan nəsaan samit gail. Asike mətibilele, asike mətbehulahul, dereh negəm suŋan nəvanuan vənvənah, ale asike mətəloboi namityal nəbegəm lan hən nəbilav nəpanismen mai gamito.*

4 “Ikad gamit galevis a Sartis ei ləsados nahurabat salit hən nəsaan, ləsamədas nəmauran salit hən nəsaan. Ale dereh liyar mai ginau, nahurabat salit topəhw. Dereh liyar mai ginau husur lunor hən ləbiyar mai ginau.

5 Avān ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, len nəvide tomaienān, dereh tesun nahurabat topəhw. Asike nukaskas nəhəsān dan naləbulat hən nəmauran, avil dereh nikel kot nəhəsān len nəhon aTəmagw mai aŋel san gail.

6 “Avān ideh tokad nədarīŋan tesəsəloŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napisulan van hən alat siYesu a Filatelfia

* 2:27: Psa 2.8-9 § 2:28: Num 24.17; KelV 22.16. Namōso lalan evi aYesu, gol ke dereh tilav gai gabag mai alat lotowin səhor nədaŋan hən nəsaan mai togol naləŋonian san tabtab vəbar nəgilen. * 3:3: Mat 24.43-44; Luk 12.39-40; 1Tes 5.2; 2Pit 3.10

⁷ “Gitos gat napolisulan egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Filatelfia. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi siGot notovi nakitinan, ginau nukad naki siTevit tovi Kiŋ. Nəsa notosəŋav həni, avan ideh edədas bəkəköl həni. Nəsa notokəköl həni, avan ideh edədas bəsəŋav həni. Ginau nokəmaiegai ke:*

⁸ “Ginau noləboi natit p̄isi məttoḡole, ale nosəŋav hən nabopita m̄os gamito avan ideh edədas bəkəköl həni. Bathut noləboii ke mətukad natuhdaŋan, be mətugol nəsa notokele len nasoruan sagw, ale mətsakel na-kel-mətahun-ginau-an boŋ ideh.

⁹ Alat len nabonbonan siSetan, naJu lotokis galit hən alat siGot be sakitin, lolibliboŋ, dereh nigol galit letəŋedur bathuriemito, hən ləbeləboi səhoti ke notoləmas bun gamito.*

¹⁰ Bathut məttoḡol husur nakelean sagw todaŋ ke, mitikad nə-daŋ-buri-an bəbəlav, dereh ginau netəḡau gol gamito dan namityal hən na-ləŋon-isa-vəsa-an pəpadaŋ hən bəḡəm bar navile a pan kavkav, hən b̄italtal kitev nadələmian sinəvanuan lotosuh lan ke timabe.

¹¹ Ginau dereh negəm tutut. Mətətəḡau gat nadələmian məttoḡade, hən avan ideh asike b̄ilav kuv nəprais samito.

¹² Avan ideh towin səhor nədaŋan hən nəsaan, dereh nigol tegəm vi rivbet len naim siGot sagw, ale aGot asike igam dani boŋ ideh am. Dereh nitos gat nahəsən aGot sagw lan, mai nahəsən nabiltivile siGot sagw tovi Jerusalem veveu bəḡəm len nəmav len aGot sagw. Ale dereh nitos gat nahəsagw veveu lan.*

¹³ “Avan ideh tokad nədariŋan tesəsələŋ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!

Napolisulan van hən alat siYesu a Laotisea

¹⁴ “Gitos gat napolisulan egai van hən anjel tokətkəta təban alat siYesu a Laotisea. Gitos nategai ke:

“Ginau notovi nakitinan,* notodaŋ hən nəbikel kot nakitinan hən natit p̄isi tovisi, ginau notovi nəkadun natit p̄isi aGot toum həni, ginau nokəmaiegai ke:*

¹⁵ “Ginau noləboi natit p̄isi məttoḡole. Mətsapud buni, mətsasusus buni. Noləŋon masuṽ ke mətəpud buni o mətəsusus buni!

¹⁶ Be husur mətəpat rivuh, mətəpud kəkereh ŋai, mətsapud buni, mətsasusus buni, vəha-sua ŋai dereh nəpulai hən gamito

* 3:7: Isa 22.22; Job 12.14 * 3:9: Isa 43.4, 49.23, 60.14 * 3:12: Isa 62.2 * 3:14:

2Kor 1.20 * 3:14: Pro 8.22

dan nabuᵛogw, nemətahun gamito!*

¹⁷ Gamit mətuke, ‘Nopul hən natite, nukad natit pisi no-toləᵛoni, natideh nəsəpar.’ Be mətsənu səhoti ke məttomərav sədaᵛ, mətunor hən nəvanuan gail lotololosa hən gamito, mətovi məsal, mətovi mətᵛesw mai mətoburmalmal.

¹⁸ Nukel mai gamit ke, ivoi hən mətᵛəᵛur nagol len ginau hən mətᵛepul həni, nagol lotolatlat kitevi len nəhab ke tomabe. Ivoi hən mətᵛəᵛur nahurabat topəhw, hən mətᵛesun gail, hən asike nahurumit bisa len nəmalmalan samito. Ivoi hən mətᵛəᵛur nəmersin nəmet, hən mətᵛikəs namətəmit həni, hən mətᵛəkəta.

¹⁹ Avan ideh notoləmas buni, dereh nesivoh lan, mai nigol tipanis hən nəᵛəᵛusani. Imaienan, mətəpud, mitidaᵛ len nakitinan ale pair dan nəsaan samit gail!*

²⁰ Ginau boh noil bopita, nudeldel. Avan ideh ᵛesəsəloᵛ hən nadologw, ᵛesəᵛav hən nabopita, dereh nəᵛis van həni, ale namrihan katəᵛol.

²¹ Avan ideh towin səhor nədaᵛan hən nəsaan, dereh nigol tebətah mai ginau len nabiltihai bətbətah sagw, surᵛan no-towin səhor nədaᵛan hən nəsaan, ale notobətah mai aTəmagw len nabiltihai bətbətah san.

²² “Avan ideh tokad nədaᵛan tesəsəloᵛ hən nəsa aNunun aGot tokel mai alat siYesu len naut gail!”

4

Nalotuan len nəmav

¹ Nəboᵛ tokəmaienan tonoᵛ, nokəta, noris nabopita tosəᵛav len nəmav, ale nadoldol notosəsəloᵛ həni a mō, nəwalan han tohum nətrampet, ikel mai ginau ke, “Gegəm a məhat gegai, ale dereh nəᵛusan gaiug hən natit gail ləᵛimasvisi a tahw len natgalenan.”

² Vəha-sua ᵛai aNunun aGot iwol hən ginau, ale noris nabiltihai bətbətah sua topat len nəmav, noris avan sua tobətah lan!

³ Atenan tobətah ei, nənahənah han eᵛilbil hum nəvat jaspera mai nəvat karnelian. Ale ikad nanivaniv tomial kəsən, garu len nəhai bətbətah hum nəvat emerald.*

⁴ Nəhai bətbətah tovi 24 ludar visi, ale nəvanuan totibau lotovi 24 lobətah len gail. Nəvanuan galenan lovi haᵛut lotoil

* **3:16:** Len naut egai, *alat lotopud buni* lukad nadəlomian len aYesu, ale *alat lotosusus buni* ləsəkad nadəlomian lan. Be *alat lotopat rivuh*, *ləsapud kəkereh*, aGot emətahun galito husur lotopul hən nə-lon-uri-an. * **3:19:** Pro 3.12; Ipru 12.6

* **4:3:** Hən naves 2-3, ris Eze 1.26-28, 10.1. *Jaspera:* evi nəvat sua gəsələboi gəᵛəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsən o toyanyan; *karnelian:* evi nəvat tobisibis; *emerald:* evi nəvat tokəsən be tomasil. KelV 21.19-20.

a m̄o lotosun nahurabat topəhw, mai len nəkadulito lukad nəkraun nagol hum sekiŋ.

⁵ Ale nəkabil ikabil mai nabiliurur ekurut len nabiltihai bətbətah rivuh. Ikad nam̄ial toməlevru lotopəŋ wunwun a m̄o len nabiltihai bətbətah enan. Nam̄ial galenan lovi aNunun aGot toməlevru.*

⁶ A m̄o len nabiltihai bətbətah ehum tokad nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas tobilbil masil hum nəvat kristal.†

Dar vis nabiltihai bətbətah len nətarhət tovat han, ikad natit tovat lotomaur, lotopəŋ mətalito a m̄o mai a tahw.

⁷ Natit nametəkav tomaur esum̄an nalion, na-vəha-ru-an hən natit lotomaur esum̄an natuhbuluk, na-vəha-tor-an hən natit lotomaur nəhon esum̄an nəhon nəvanuan, ale na-vəha-vat-an hən natit lotomaur esum̄an naikel toməlah.‡

⁸ Natgalen v̄isusua lukad nəhabəlalito toməlevtes lotopəŋ mətalito a məhat mai pipite. Ləsəŋavŋav, be len nalennəyal mai nalenmariug luke,

“Gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin, gai tovi Got kitin,

Nasub̄ aGot aBiltidaŋan,

ategaii tovi gai ta sutuai tia, tovi gai gagai,

mai tovi gai b̄egəm sal.”*

⁹ Nəboŋ natit tovat lotomaur lotosal suh nəyalyalan sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah, nəboŋ lotoputsan nahəsan, nəboŋ lotosipa vi təban gai tomaur vi sutuai vi sutuai,

¹⁰ nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien ategaii tobətah len nabiltihai bətbətah, ale lulotu hən ategaii tomaur vi sutuai vi sutuai. Loriŋ nəkraun nagol salito a m̄o len nabiltihai bətbətah, luke,

¹¹ “O Nasub̄, aGot sinamito! Inor hən gəb̄ikad nə-sal-suhi-an hən nəyalyalan saŋ.

Inor hən gəb̄ikad na-putsan-nahəsəŋ-an mai nabiltidaŋan.

Husur gaiug goum hən natit p̄isi,

ale bathut naləŋonian saŋ, goum hən gail, gugol losuh, lukad nəmauran.”

5

Navuhean hən naləbulat

* **4:5:** Exo 19.16; Eze 1.13; Zec 4.2 † **4:6:** Nəvat kristal evi nəvat tomasil hum nakəlas səkad nətau ideh. ‡ **4:7:** Hən naves 6-7, ris Eze 1.5-10, 22, 10.14. Naikel evi nəman naməsav totibau tohum nəbal be totibau səhori. * **4:8:** Eze 1.18, 10.12; Isa 6.2-3

1 Beti len navəlan nəmatu sitegaili tobətah len nabiltihai bətbətah, noris nalobulat tokad natosian len nətarhət toru lotobul həni, burut gati vəha-məlevru.*

2 Ale noris aņel todaņ tokai len nadoldol towal habat ke, “Len nəhon aGot, ase inor hən bəkin kotov nabuburutan, hən bəvuh nalobulat eg tobul?”

3 Avil səkad avan ideh len nəmav, o len navile a pan, o buthəvile a pan toləboi bəvuh nalobulat tobul o hən bəvuruņi.*

4 Beti nutaņ habat, husur ləsaləboi ləbisəb avan ideh tonor hən bəvuh nalobulat tobul ale hən bəvuruņi.

5 Be len nəvanuan totibau lotovi 24 lotovi haṽut lotoil a mō, sua ikel mai ginau ke, “Sagitaņ! Geris, sua len nəpasusan siTe-vit, Nalion len nahəmar seJutah, gai ewin səhor pisi aenemi san gail. Gai eləboi bəkin kotov nabuburutan toməlevru, ale hən bəvuh nalobulat tobul.”*

6 Ale noris natuhsipsip tohum nəvanuan gail lotogol tomat, avil eil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah mai natit tovat lotomaur, eil rivuh len nəvanuan totibau lotovi 24. Natuhsipsip enan ikad nəbalbal toməlevru mai namətan toməlevru lotovi Nunun aGot toməlevru, gai tosəvat galit vi lan navile a pan kaykav.*

7 Ale aTuhsipsip egəm, ilav nalobulat tobul dan navəlan nəmatu sitenan tobətah len nabiltihai bətbətah.

8 Nəboņ tolav nalobulat tobul, natit tovat lotomaur mai nəvanuan totibau lotovi 24 luteh bathurien aTuhsipsip. Galit pisi lukad navus beltaņ ṽisusua, ale lotəgau nasiloḥ nagol lotopul hən nəhai pəhas nəbon tosusau tovi na-sor-tuṽ-an silat siGot.*

9 Lokəkai hən nəbē veveu ke,*
“Gaiug gunor hən gəbilav nalobulat tobul
ale kin kotov nabuburutan gail hən gəbėvuhe.

Nəvanuan gail lugol gumat,
be len nəda hən nəmatan sam̄,
goṽur nəvanuan gail hən ləbėvi siGot,*
goṽur galit dan nahəmar pisi, nasoruan pisi,
nabi tiltile pisi mai naluṽoh hən nəvanuan gail pisi.

10 Ale gugol logəm vi hai tutumav gail təban aGot,
nəvanuan gail lototoḥ pipihabəlan.*
Dereh leil a mō hən nəvanuan gail len navile a pan.”

* 5:1: Eze 2.9-10; Isa 29.11. Nəboņ lotobul hən nalobulat, loburur gat nagilen hən nəwaks, ale nəboņ nəwaks tomədmədaṽ sal luṽos gat nənahənah hən avan sua lan tokele ke nalobulat enan evi esan, mai avan tile saləboi bəvuhe. * 5:3: Flp 2.10

* 5:5: Gen 49.9; Isa 11.1, 10 * 5:6: Isa 53.7; Zec 4.10 * 5:8: Psa 141.2 * 5:9:

Psa 33.3, 98.1; Isa 42.10 * 5:9: Kol 1.20 * 5:10: Exo 19.6; KelV 1.6

¹¹ Beti nokəta tətəs, ale nosəsəloŋ hən nadolon aŋel gail tosoḅur masuṽ notodədas nəḅeṽuruŋ gail.* Aŋel gail mai natit lotomaur mai nəvanuan totibau gail ludar vis nabiltihai bətbətah.

¹² Len nabiltidoldol luke,

“ATuhsipsip, nəvanuan gail lotogol tomat, inor len nəhon aGot hən bīkad nabiltidaŋan, ḅepul hən natite, bīkad namiti-sau hən nəmauran tonor mai na-ləboi-buni-an hən bīgol natite.

Inor hən natit p̄isi ləḅeputsan nahəsan. Inor hən bīkad nəyalyalan hən nəbathumənas mai na-sor-sal-suhi-an.”

¹³ Beti nosəsəloŋ hən natit p̄isi lotosuh len nəmav mai len navile a pan mai buthəvile a pan mai len tas, natit p̄isi luke, “Datisal suh atenan tobətah len nabiltihai bətbətah mai aTuh-sipsip,

dateputsan nahəsalaru,

nəyalyalan hən nəbathumənas mai nədaŋan hən na-il-a-ṁo-an, lipat len gəlaru vi sutuai vi sutuai!”

¹⁴ Natit tovat lotomaur luke, “Ganan,” ale nəvanuan totibau lotovi haṽut lotoil a ṁo, luteh len tan, kəta vi pan, lulotu.

6

Nabuburutan toməlevtes

¹ Nəboŋ notokəta, noris aTuhsipsip tokad nalobulat tobul, ekin kotov nabuburutan metəkav len nabuburutan toməlevru lotoburut gat nalobulat tobul.* Ale nosəsəloŋ hən esua len natit tovat lotomaur tosor len nadolon tohum nabiliurur toke, “Gəmai!”

² Nokəta, ale noris nahos topəhapəhw togəmai. Atesua tosaḅ lan etəgau navus mai nəwei han. Ikad nəkraun nagol aGot tolav maii hən tosuni, ale hum nəvanuan towin səhor naenemi san gail len nəḅalan tosoḅur, igam van hən ḅewin səhor p̄is naenemi san gail.

³ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-ru-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-ru-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!”

⁴ Nahos togon egəmai, nahos tobisibis. Atesua tosaḅ lan, aGot ilav nabiltiḅu nəḅalan maii, hən bīkad nədaŋan hən na-il-a-ṁo-an, hən ḅilav kuv natəṁat dan navile a pan, hən nəvanuan gail ləḅimat len nəbalḅalan mai galit gabag.

⁵ Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-tor-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-tor-an len natit tovat lotomaur toke,

* 5:11: Dan 7.10 * 6:1: KelV 5.1

“Gəmai!” Ale nokəta, noris nahos mermer togəmai, ale atesua toсах lan, len navəlan etəgau nasəkel tonənoṽ hən naməlasan.*

6 Ale nosəsəloŋ hən nəwəlan hum nadoldol togəm len natit tovat lotomaur toke, “Nəvat hən nalita toсua hən nawit dereh tevi natenarius tesua, nəvat hən nalita totor hən nəpali dereh teṽitṽitoṽ.† Ale sagemədas naoil mai nəwain!”

7 Beti aTuhsipsip ekin kotov nabuburutan na-vəha-vat-an, nosəsəloŋ hən na-vəha-vat-an len natit tovat lotomaur toke, “Gəmai!”

8 Ale nokəta, noris nahos togəmai, nətau han tokəsan wəwəv. Atesua toсах lan, nahəsan aMatan, ale Naut Nəmatan ehusuri, itah maii. AGot ilav nədaŋan mai gəlaru hən arḃigol ḃesua ḃimat dan tovat len nəvanuan ṽisi len navile a pan. Ilav nədaŋan mai gəlaru hən arḃigol nəmatan len nəḃalan o nə-par-hanian-an o naməsaḃan tiltile o narivatəvat nalililai.‡

9 Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-rim-an, ṽipit nəmel tutuməvan, noris nəlon alat lotomat sil na-soruan siGot. Nəvanuan gail lugol alaten lumat sil na-kel-urian tovoi lotodaŋ hən ləḃikel koti.

10 Lukai habat van hən Nasuḃ. Luke, “Masta gaiug gotovi Got kitin! Gitoh teḃəlav mabe vir gəḃenənoṽ hən nəvanuan lotosuh len navile a pan mai nəḃathut nakitinan hən ləḃiṽanis sil nəsa lotogole hən ginamito? Gigol nasisilan hən galito husur nəda hinamit mai nəmatan sinamit ḃais?”

11 Beti aGot ilav nahurabat pəḃəpəhw mai galit ṽisi. Ale ikel mai galit ke liŋəvḃəv kəkereh vir naslev siYesu gail sumān galito, mai awawa salit len nadəlomian ḃisəḃur ləḃimat. Bathut nəvanuan lotomətahun aGot dereh ligol alatenan limat sil nadəlomian lotokade len aYesu van vəbar na-ṽuruŋ-gati-an ḃihau hən alat ləḃimat.

12 Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlvtes-an, noris nəḃiltidu todū. Noris namityal togəm mermer hum nahurabat harharo, ale noris nahəḃati kavkav togəm bisibis hum nəda.

13 Beti naməso gail len nəməv luteh len tan, hum nəṽit nəhai lotoveu lotorus len nəlan paru.

14 Ale nəməv ebul vi tut hum naləḃulat lotobul həni, ale nəṽehuh mai naholoul ṽisi lorus dan namilelito.§

* **6:5:** Hən naves 2-5, ris Zec 1.8, 6.1-8. Len nasəkel, nəvanuan enənoṽ hən naməlasan nametəlai gai toləboii mai naməlasan hən natit gai saləboi, hən ḃeləboi naməlasan han. † **6:6:** *Natenarius* evi nəvat nəṽurṽuran hən nauman hən nəmariboŋ toсua. *Nəpali* ehum nawit be nabus han isa səhor nawit. Husur enan nəvat han ekəkereh ḃai. Nawit mai nəpali lovi hanian seju gail, be len naut egai nəvanuan lupar hanian ale nəvat hən nawit mai nəpali etibau masuṽ. ‡ **6:8:** Eze 14.21. Naməsaḃan tiltile eləboi ḃevi *navilesir*. § **6:14:** Hən naves 12-14, Isa 13.10-13, 34.4; Eze 32.7-8; Amo 8.9; Jol 2.10; 2Tim 4.13

¹⁵ Beti nakiŋ sinavile a pan gail, nəvanuan totibau gail, nabiltisoltia lotoil a m̄o hən nasoltia tosoḅur, alat lotopul hən natite, nəvanuan bəbau gail, naslev gail mai alat ləsavi slev, galit p̄isi losusuah len naḅurhuvat gail mai napipivat hən naṽehuh gail.

¹⁶ Ale lukai van hən naṽehuh mai nəvat gail ke, “Mititeh len ginamito, susuan ginamit dan nəhon atenan tobətah len nabiltihai bətbətah. Susuan ginamito dan nəlol paŋpaŋ seTuh-sipsip!”*

¹⁷ Husur nəboŋ totibau hən nəlol paŋpaŋ səlaru egəm tia, ale as teləboi ḅeil gati?”*

7

Alat a Israel lotovi 144,000

¹ Beti noris aŋel tovat lotoil, sua len nanot, sua len nais, sua len nasaut mai sua len nawes. Loil gol nəlan gail hən nəlan asike ḅəvuv nətan o nətas o nəhai ideh.*

² Ale noris aŋel togon togəm len naut namityal tovisi lan, ikad natesua hum nəstam hən ḅipos gat nabuburutan len natite ke siGot nəkadun nəmauran. Ale ikai habat van hən aŋel tovat galenan, aGot tolav mai galito nədaŋan hən ləḅemədas nətan mai nətas.

³ Ikai ke, “Mititoh bai! Samtemədas nətan o nətas o nəhai gail vəbar namtḅipos gat nəstam len nabunəhon naslev siGot sidat gail ḅinoŋ.”*

⁴ Ale nosəsəloŋ hən naḅuruŋan salit aŋel toḅos gat nəstam len nabunəholito ke lovi siGot. Iḅos gat nəstam len 144,000 dan nahəmar p̄isi ta Israel:

⁵ 12,000 dan nahəmar Jutah,

12,000 dan nahəmar Reupen,

12,000 dan nahəmar Kat,

⁶ 12,000 dan nahəmar Aser,

12,000 dan nahəmar Naftali,

12,000 dan nahəmar Manasseh,

⁷ 12,000 dan nahəmar Simeon,

12,000 dan nahəmar Levi,

12,000 dan nahəmar Issakar,

⁸ 12,000 dan nahəmar Sepulun,

12,000 dan nahəmar Josef,

12,000 dan nahəmar Penjamin.

Nə-sal-suhi-an səbilitiuvoh

⁹ Husur natgalenan noris nabilitiuvoh, avan ideh edədas ḅəvuruŋi. Logəm len naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile p̄isi,

* 6:16: Hos 10.8; Luk 23.30

* 6:17: Jol 2.11; Zep 2.2-3

* 7:1: Jer 49.36; Dan

7.2; Zec 6.5

* 7:3: Eze 9.4-6

logəm len nahəmar p̄isi, logəm len nəvanuan nabi tiltile gail p̄isi mai nasoruan p̄isi. Ale loil a m̄o len nabiltihai bətbətah mai len nəhon aTuhsipsip. Losun nahurabat topəhapəhw ale len navəlalito lutariv nəpashət nadet.*

¹⁰ Ale len nabiltidoldol lukai habat ke, “Nə-lav-kuvi-an dan na-ləŋon-isa-vəsa-an egəm len aGot sidato tobətah len nabiltihai bətbətah, mai egəm len aTuhsipsip!”

¹¹ Ale aŋel gail p̄isi loil dar vis nabiltihai bətbətah mai nəvanuan totibau gail mai natit tovat lotomaur. Luteh len tan, hov kəta vi pan, a m̄o len nabiltihai bətbətah hən ləb̄ilotu hən aGot ke,

¹² “Kitin! Na-sor-sal-suhi-an,
nəyalyalan hən nəbathumənas,
namitisau hən nəmauran tonor,
nasipaan, na-putsan-nahəsən-an,
nabiltidaŋan,
mai na-ləboi-buni-an hən biŋol natite;
tevi təban aGot sidato vi sutuai vi sutuai.
Ganan!”

¹³ Beti sua len nəvanuan totibau gail eus ginau ke, “Alategai lotosun nahurabat pəhapəhw gail, lovi ase? Logəm len naut a be?”

¹⁴ Ale nusor vari ke, “Nəsələboi. Nasuḅ, gaiug goləboi, gikele.”

Beti ikel mai ginau ke, “Lovi alat lotolavutur len nəboŋ hən na-bilti-ləŋon-isa-vəsa-an gail. Lokəkas nahurabat salit len nəda heTuhsipsip, gol lotopəhw yesyes.*

¹⁵ Imagenan loil a m̄o len nabiltihai bətbətah siGot, ale loum san len nalennəyal mai nalenmariug len naim san. Ale gai tobətah len nabiltihai bətbətah dereh tikabut gol galito, havhav hən galito.

¹⁶ Asike lumalkəkət, asike lumaduh boŋ ideh am. Asike nəyal esun masuḅ hən galito, asike napudan ideh ilat karkar hən galito.

¹⁷ Husur aTuhsipsip toil rivuh len naut tokad nabiltihai bətbətah dereh tekətkəta təban galit hum tovi vanuan nasipsip salito. Dereh tesəhar galito vi lan nabəko gail hən nəwai nəmauran. Ale aGot dereh tigar namətarur gail p̄isi dan namətalito.”†

8

Nabuburutan na-vəha-məlevru-an

* **7:9:** Nadet ehum namətu, ebəlav, ikad nəpashəte mai ikad navite lotohanhani. Len naut a Israel lobilbil həni hən ləb̄eḅusani ke lotowin səhor aenemi salit gail len nəḅalan o hən b̄eḅusan nahəhāvuran salito. * **7:14:** Dan 12.1; Mat 24.21; Mak 13.19 † **7:17:** Len naves 16-17, ris Psa 23.1-2; Isa 25.8, 49.10; Eze 34.23

1 Nəboŋ aTuhsipsip tokin kotov nabuburutan na-vəha-məlevru-an, len nəmav naut eβut len nahudhut nəhaua.

2 Beti noris aŋel lotoməlevru lotoil len nəhon aGot, ale ilav nətrampet* lotoməlevru mai galito.

3 Ale aŋel sual am totəgau nasiloh nagol hən nəhai pəhas tobasw, egəm il ben nəmel tutumavan.* Ale aGot ilav nəhai pəhas isobur maii, hən biŋol biβon mai na-sor-tuŵ-an gail silat siGot p̄isi. Ale eviol həni len nəmel tutumavan lotoum həni hən nagol, nəmel tutumavan enan ipat a m̄o len nabiltihai bətbətah.

4 Ale nəbasuhab hən nəhai pəhas toβon mai na-sor-tuŵ-an gail silat siGot, evi məhat len nəhon aGot, dan navəlan aŋel.

5 Beti aŋel enan ilav nadurinen topaŋ dan nəmel tutumavan, igol epul len nasiloh nagol hən nəhai pəhas, ale ebubulani vi lan navile a pan, ale nabiliurur ekurut, ikad nəwalan gail, nəkabil ikabil mai nadu edu.*

Nətrampet gail

6 Beti aŋel lotoməlevru lotokad nətrampet lotoməlevru, loutaut hən ləbēvuv gail.*

7 Aŋel metəkav eŵuv nətrampet san. Nəais† mai nəhab ar-toβon mai nəda, aGot idanji vi lan navile a pan. Nahudhut tosua dan totor hən navile a pan, nəhab ihani. Nəhai tosua dan totor, nəhab ihan tavun gail, mai naliol kəsan p̄isi.*

8 Beti aŋel na-vəha-ru-an eŵuv nətrampet san, ale natit hum nabiltivəhuh topaŋ, aGot ibar həni len tas. Nahudhut nətas tosua dan totor egəm vi da.

9 Nahudhut tosua dan totor hən natit p̄isi tomaur len tas, lumat, mai len nəlanis p̄isi, tosua dan totor lumasig.

10 Beti aŋel na-vəha-tor-an eŵuv nətrampet san. Nabiltiməso topaŋ hum nam̄ial, iteh dan nəmav vi lan nahudhut tosua dan totor hən nawisel gail mai nabəko gail.*

11 (Ale lokis nam̄eso enan hən Nəhai Tokon.) Nahudhut tosua dan totor hən nəwai egəm kon, ale nəvanuan isobur lumat husur lotomun nəwai enan tokon.*

12 Beti aŋel na-vəha-vat-an eŵuv nətrampet san. Natsua iŵas nahudhut tosua dan totor hən namityal mai nahəbati mai nam̄eso gail, hən nəmargobut bəsusuan nahudhut tosua dan totor hən nam̄ialan halito. Nam̄ial eβuer len nahudhut tosua dan totor hən nalennəyal mai nalenmariug.*

* **8:2:** *Nətrampet* ehum nahəmadu o nəbalbal sesipsip o natit tomagenan tovi metəlai gotoŵuv lan hən biwal * **8:3:** Exo 30.1-3 * **8:5:** Exo 19.16; Lev 16.12; Eze 10.2

* **8:6:** 1Tes 4.16 † **8:7:** *Nəais* evi nəwai todaŋ nəboŋ tosusus buni. * **8:7:** Exo 9.23-25; Eze 38.22 * **8:10:** Isa 14.12 * **8:11:** Jer 9.15 * **8:12:** Exo 10.21-23

13 *Beti nokəta, ale naikel‡ sua tomələh len naməsav, nosəsəlonj hən tokai habat ke, “Wee! Namətəhwan! Namətəhwan! Namətəhwan dereh tibar alat lotosuh len navile a pan, bathut nəsa bēvisi bogai, nəboj aņel naməkot lototor ləbēvuv nətrampet salit gail!”*

9

1 *Beti aņel na-vəha-rim-an eṽuv nətrampet san. Noris naməso sua toteh tia dan nəmav vi lan navile a pan, ale aGot ilav naki hən nəbur nəpanismen səkad nabutite mai aMeso enan.*

2 *Nəboj aMeso tosəņav hən nəbur enan, ibasw vi məhat dan nəbur hum nəbasuhab hən nəbiltihab togol nametəlai tovi wai. Ale nəbasuhab togəm len nəbur ikabut gol namityal mai naməsav.**

3 *Beti nalokust* gail lomələh dan nəbasuhab vi lan navile a pan, ale aGot ilav nədaņan hum naskopion mai gail hən ləbēvin nəvanuan.**

4 *Ale aGot ikel mai galit ke salemədas naliol o nəhai o natideh tokəsan, be loləboi ləbēmədas nəvanuan ŋai ləsəkad nəstam siGot len nabunəholito.**

5 *Ikel mai galit ke saligol nəvanuan gail limat, be loləboi ləbigol ləbeləjon bisa vəsa len nahəbati bərim. Na-ləjon-isa-vəsa-an salit dereh tehum napəņasan sinəvanuan nəboj naskopion tovin.*

6 *Len nahəbati torim enan, nəvanuan gail dereh lidon nəmatan, be asike lusabi, leləjon masuṽ hən nəmatan be dereh tigam dan galito.**

7 *Nalokust lohūm nahos lotoutaut vir nəbiltibalan. Lukad natit hum nəkraun nagol len nəkadulito ale nəholito esunian nəhon nəvanuan.*

8 *Lukad navurulito hum navurun napəhaṽut toləbləbah, nariṽolito ehum nariṽon nalion,*

9 *lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito ale nəwalan hən nəhabəlalito ehum nəwalan hən nahos mai nəkat nəbalan lotosobur lotomur vi lan nəbiltibalan.†*

10 *Lukad nagilelito lotoləboi ləbēvin nəvanuan hum naskopion, ale nagilelito ikad nədaņan hən ləbeləboi ləbigol nasənanan len nəvanuan gail len nahəbati bərim.*

11 *Lukad nakiņ toil a mō hən galito, tovi aņel hən nəbur nəpanismen səkad nabutite. Len nasoruan seIpru gail nahəsan aApatton, len nasoruan ta Kris nahəsan aApollyon.‡*

‡ 8:13: *Naikel* evi nəman naməsav tohum nəbiltibal. * 9:2: Gen 19.28

* 9:3: *Nalokust* ehun natohtohlomətu, ihanhan natideh tokəsan ale egəm len nəbiltivəshəte tohum nəmarigw. * 9:3: Exo 10.12-15; Luk 10.19 * 9:4: Eze

9.4; KelV 7.2-3, 8.7 * 9:6: Job 3.21; Jer 8.3 † 9:9: Hən naves 7-9, Jol 1.6, 2.4-5

‡ 9:11: Nəhes eru enan, namilelaru ke, *Gai tomədas bun nəvanuan gail.*

¹² Natit metəkav nəvanuan gail lotomətahw habat lan inon, be geris, ikad natit teru am arbegəm sal.

Nətrampet naməlevtesan

¹³ Beti aņel na-vəha-məlevtes-an eṽuv nətrampet san. Nosəsəlon hən nadoldol sua togəm len nəbalbal tovat hən nəmel tutumavan nagol toil len nəhon aGot.*

¹⁴ Beti nadoldol ikel mai aņel na-vəha-məlevtes-an tokad nətrampet ke, “Gisah rubat nəhau tobanjıs gat aņel tovat len naut hən nabiltiwisel Eufrates.”

¹⁵ Ale isah rubat aņel lotovat aGot toutaut hən galito vir nəhaua, nəmariboņ, nahəbati mai nasihau enan, hən ləbigol bəsua bimat dan totor len nəvanuan pisi len navile a pan.

¹⁶ Nosəsəlon hən naṽuruņan hən nəvanuan nəbalan salito lotosah len nahos. Lovi eru vəha-10,000 vəha-10,000; gol lovi 200,000,000 pisi.

¹⁷ Len na-kəta-risi-an sagw nahos gail mai alat lotosah len gail lumaiegai: alat lotosah lukad nametəlai tokabut gol nəmabulito tobisibis hum nəhab, mai toboņboņ, mai toyanyan hum nəsalfa. § Nahos, nəkadulito ehum nəkadun nalion. Ale nəhab, nəbasuhab mai nəsalfa evivile dan nəpalito.

¹⁸ Nahudhut tosua dan totor hən nəvanuan gail len navile a pan lumat len natit totor galegai: nəhab mai nəbasuhab mai nəsalfa lotovivile dan nəpalito.

¹⁹ Nədaņan hən nahos galenan ipat len nəpalito mai nagilelito. Husur nagilelito lohūm nəmat lotokad nəkadulito lotoləboi ləbigol nasənanhan.

²⁰ Avil nəvanuan ləsəmat len naṽəņasan galenan, galit ləsəpair dan naṽide sasa salito hən ləbipair van hən aGot. Ao, lulotu sal hən natəmat gail mai nəlablab lotoum həni hən nagol, nasilva, nabrons, nəvat mai nəhai. Nəlablab galenan ləsələboi ləbəkəta, ləsələboi ləbesəsəlon, ləsələboi ləbiyar be nəvanuan lulotu hən gail sal!*

²¹ Nəvanuan gail ləsəpair dan nəmatan lotogolgole hən nəvanuan, ləsəpair dan na-gol-nabehi-an salito o naṽide salit hən naitian taṽtaṽor o navənvənanhan lotogolgole.

10

Aņel mai natuhlobulat tobul

¹ Beti noris aņel togon todaņ, togəm vi pan len nəmav. Nəmavkasw ipat gol niben hum nahurabat, nanivaniv ipat

* 9:13: Exo 30.1-3; KelV 8.3 § 9:17: Nəsalfa evi nəvat toyanyan. Goləboi gəbisabi

pəpadaņ hən nəhab a Bu. * 9:20: Psa 115.4-7, 135.15-17; Dan 5.4, 23; 1Tim 4.1

len nəkadun, nəhon ehum namityal mai narien gəlaru, ehum artovi hab.

² Natuhlobulat tobul esəŋav len navəlan. Eriŋ narien nəmatu len tas mai narien nəmair len tan.

³ Ale ikai len nadoldol towal habat hum nalion toʋun. Nəboŋ tokai, nadolon nabiliurur lotoməlevru luwal, lokurut.

⁴ Nəboŋ nabiliurur lotoməlevru lotokurut, noutaut hən nəbitos gat nəsa lotokele, be nadoldol len nəmav ike, “Sagikel vəhot natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.”*

⁵ Beti aŋel notoris toil len tas mai len tan, isar hən navəlan nəmatu vi məhat, vi lan nəmav.

⁶ Len nahəsan atenan totoh vi sutuai vi sutuai, atenan toum hən nəmav mai natit pisi tosuh lan, navile a pan mai natit pisi tosuh lan mai nətas mai natit pisi tosuh lan; len nahəsan atenan, aŋel ita gat na-kel-gati-an toke, “AGot asike evəlo am!

⁷ Be nəboŋ aŋel na-vəha-məlevru-an pəpadaŋ hən bəvuv nətrampet san, na-sor-utaut-an siGot tosusuah, dereh tisar-poh. Dereh tevisi hum tokel uri mai nəvanuan nauman san, ahai kelkel ur gail.”†

⁸ Ale nadoldol len nəmav notosəsəloŋ həni, isor tətəs mai ginau, ike, “Givan, lav nalobulat tobul, tosəŋav dan navəlan aŋel toil len tas mai len tan.”

⁹ Imaienan, nuvan hən aŋel egaii, nukel maii ke tilav natuhlobulat mai ginau. Ale ikel mai ginau ke, “Lavi, hani. Len nəpam̄ dereh tihehe hum nəhani‡ be len natəbaŋ ham̄, dereh tikon!”

¹⁰ Na nulav natuhlobulat dan navəlan aŋel, nuhani. Len nəpəgw ihehe hum nəhani, be nəboŋ notohani tonəŋ, egəm kon len natəbaŋ hagw. §

¹¹ Beti lukel mai ginau ke, “Gimaspəhav utaut tətəs husur nəsa aGot tosor utaut həni m̄os nəvanuan nabi tiltile gail, naluʋoh hən nəvanuan naut tiltile gail, nasoruan gail mai nakiŋ lotosəbur.”

11

Eru artokel kot aGot

¹ Beti lulav namita tohum nəhai nəyaran mai ginau. Luke, “Gile məhat. Gisab̄ səhot nabəlavan hən naim siGot mai nəmel tutumavan, ale geʋuruŋ alat lotolotu ei.*

* **10:4:** Len nasoruan ta Kris ike, *Burut gat natgalenan nabiliurur lotoməlevru lotokele, sagitosi.* † **10:7:** Len nasoruan ta Kris, sake nəvanuan nauman san be ike naslev san gail. Hən naves 5-7, ris Exo 20.11; Deu 32.40; Dan 12.7; Amo 3.7. ‡ **10:9:** *Nəhani* evi natit tohehe masuʋ topat len naim sesukapak gail.

§ **10:10:** Hən naves 8-10, ris Eze 2.8-3.3. Nəboŋ toke *natəbaŋ tokon*, hum ma tohum nabəhaʋun tomaluelu. * **11:1:** Eze 40.3; Zec 2.1-2

² Sagisab̄ səhot nabəlavan hən naholəvat todar vis naim siGot, husur aGot ilavi tia mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, ale dereh lipal sar nabiltivile siGot len nahəbati lotovi 42.*

³ Ale ginau dereh nitabtabuh len nəvanuan eru arbikel kot ginau. Ale dereh aresun nahurabat toharharo*, arikel ur napisulan sagw len nəmariboŋ tovi 1,260.”

⁴ Nəvanuan eru enan arovi nəhai oliv eru, mai nametəlai namial eru artoil. Gəlaru aroil len nəhon Nasuḅ, aMasta hən navile a pan.*

⁵ Avan ideh b̄ike b̄emədas gəlaru, dereh nəhab tilavurvur dan nabuŋolaru, tihan puŋpuŋ aenemi səlaru gail. Avan ideh toke b̄emədas gəlaru, timasmat magenan.

⁶ Gəlaru arukad nədaŋan hən arbəkəkol gat nəmav, hən naus asike b̄eus nəboŋ arbikelkel ur napisulan siGot. Arukad nədaŋan hən arb̄igol nəwai mai nətas gail legəm vi da, arukad nədaŋan hən arb̄iṽas vəha-sob̄soḅur hən navile a pan hən naməsahan tiltile husur naləŋonian səlaru.†

⁷ Nəboŋ na-kel-koti-an səlaru tohav, narivatəvat katkat togəm vi məhat dan naḅur nəpanismen səkad nabutite, dereh tiḅal mai gəlaru, tewin səhor gəlaru, ale tigol arimat.*

⁸ Ale nibelaru aripat met̄p̄isal len nabiltivile, lotokisi hən naut a Sotom o Ijip len nasoruan kəta. A m̄o, luḅos gat Nasuḅ, aMasta səlaru len nəhai balbal len naut enan.‡

⁹ Ale len nəmariboŋ totor mai nətarhəmitiyal len nəmariboŋ tosual am, galevis len nəvanuan nabi tiltile, len nahəmar gail, nasoruan gail mai naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail, dereh leris nabirimat həlaru, husur ləsədaṁ hən avan ideh bitavun gəlaru.

¹⁰ Ale alat navile a pan dereh lehəhaṽur hən nəmatan səlaru. Len nakemkeman salito, dereh lesəvat naviolan gail van hən galit gabag, husur ahai kelkel ur eru enan artogol lotoləŋon tosa vəsa, arumat.

¹¹ Be nəboŋ nəmariboŋ totor mai nətarhəmitiyal len nəmariboŋ tosual am lotonoŋ, aGot esuŋavŋav hən nəmauran vi lan gəlaru, ale arule məhat, aroil hən narielaru. Galit p̄isi lotoris gəlaru lomətahw, lom̄inn̄inikot.*

* **11:2:** Luk 21.24 * **11:3:** *Nahurabat toharharo* ehum nəbak namətu, luvai hən nasivurhət nənani. Nəboŋ alat a Israel o naju gail lotosuni, eṽusan nalolosaan salito husur nəmatan o nabiltisaan. Nəboŋ ahai kelkel ur tosuni, ikel mai nəvanuan gail ke limaspair dan nəsaan salito van hən aGot. Asike ləb̄igole, dereh limasig o natsua tosa masuṽ tegəm len galito. * **11:4:** Zec 4.3, 11-14 † **11:6:** 1Ki 17.1; Exo 7.17-19; 1Sam 4.8. Len naut egai, nəboŋ toke *naməsahan tiltile*, namilen eləboi

b̄evi navilesir. * **11:7:** Dan 7.3, 7, 21; KelV 13.5-7, 17-18 ‡ **11:8:** Isa 1.9-10;

Sotom: Gen 18-19. * **11:11:** Eze 37.5, 10

¹² Ale arosəsəloŋ hən nadoldol togəm len nəmav, towal habat, tokel mai gəlaru ke, “Məregəm məhat gegai!” Ale nəboŋ artovi məhat vi lan nəmav len nəmavkasw, aenemi səlar gail lokəta ris gəlaru.*

¹³ Len namityal enan ŋai, nəbilitidu edu, ale len nəbilitivile, nahudhut tosua dan tosəŋavur imasirsir. Nəvanuan lotovi 7,000 lumat len nadu enan, ale galit pisi lotomaur sal lomətahw, ale lusal suh nəyalyalan siGot len nəmav.

¹⁴ Natit na-vəha-ru-an nəvanuan gail lotomətahw habat lan inoŋ, be geris, ikad natit na-vəha-tor-an am bəgəm sal.

Nətrampet naməlevruan

¹⁵ Beti aŋel na-vəha-məlevru-an eŋuv nətrampet san. Ale nadoldol lotowal habat logəm len nəmav, luke, “Gagai van, navile a pan ipat len navəlan aMasta sidato mai aKristo san, ale dereh teil a mō həni hum akiŋ vi sutuai vi sutuai!”*

¹⁶ Nəvanuan totibau lotovi 24 lotobətah len nəhai bətbətah salito len nəhon aGot, luteh, bəv kəta vi pan, lulotu hən aGot.

¹⁷ Luke,

“Namtosipa vi təban gaiug Nasuḅ aGot, aBiltidaŋan, gotowol hən nəboŋ ta daməŋai mai nəboŋ ta sutuai. Namtosipa husur gulav namilem̄ hən nədaŋan sam̄ totibau, gotuḅat il a mō hum akiŋ.

¹⁸ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, nəlolit ipaŋpaŋ, avil nəlol paŋpaŋ sam̄ egəmai,

hən gəḅenənoṽ hən alat lotomat mai nanoran sam̄.

Evi nəboŋ hən gəḅilav nakonḅurḅuran mai naslev sam̄ lotovi hai kelkel ur gail,

mai nəvanuan sam̄ gail,

galit pisi lotomətahw len nəyalyalan hən nahəsam̄,

nəvanuan naut kəmas mai nəvanuan totibau.

Evi nəboŋ hən gəḅigol nəmasigan van hən alat lotomədas nəvanuan navile a pan hən ləḅimasig.”*

¹⁹ Beti naim siGot len nəmav esəŋav, ale len naim san noris nabokis hən na-kel-gati-an san, na-kel-gati-an aGot tota gati.*

Ale nəkabil ikabil, ikad nəwəlan gail, nəbiliurur ekurut, nadu edu, ale nəais erus vi pan hum naus.

12

Napəhaṽut mai nətrakon

¹ Beti noris nəbilititite tovise len nəmav. Ikad napəhaṽut sua tosun namityal hum nahurabat. Nahəbati ipat pipirien ale len nəkadun ikad nəkraun hən nam̄eso tovi 12.

* 11:12: 2Ki 2.11

* 11:15: Exo 15.18; Dan 2.44, 7.14, 27

* 11:18: Psa 2.1, 5,

110.5, 115.12-13

* 11:19: Ipru 9.4; Exo 25.10-22; KelV 8.5, 16.8, 21

² Etian. Ale nəboŋ toləŋon nabəhaḥun, itaŋ, ikai len nəpasusan topəŋas vəsa habat.

³ Beti noris navisian sual am len nəmav. Ikad nabiltitrakon tobisibis tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosəŋavur. Len nəkadun toməlevru ikad nəkraun lotoməlevru.*

⁴ Nagilen eliv kuv tosua dan totor hən naməso gail, ale ibar hən gail vi lan navile a pan. Eil təban napəhaḥut enan topasus, hən bihan kavkav hən anatun nəboŋ bəvisi.*

⁵ Ale aliten ipas anatun, aulumān beil a mō hən naluḥoh hən nəvanuan naut tiltile gail hən nəbatw nametəlai sekiŋ. Aŋel isaḅul anatun, ipati vi məhat van hən aGot, vi lan nabiltihai bətbətah san.*

⁶ Napəhaḥut enan igam yav van hən naut masmas tobəbesw, naut aGot toutaut həni mōsi, hən bəkətkəta təban len nəmariboŋ tovi 1,260 ei.

⁷ Beti ikad nabiltibalan len nəmav. AMikael mai aŋel san gail lua ḅal mai nətrakon, ale nətrakon mai aŋel san gail luḅal təlmam.*

⁸ Avil nətrakon sədaŋ. Gai sawin len nəbalan enan, gol gai mai aŋel san gail ləsəkad naut ideh am len nəmav.

⁹ Ale nabiltitrakon egaii, nəmat ta sutuai, gai lotokisi hən natəmat mai aSetan, togəras alat navile a pan kavkav, aMikael galito lubar həni vi pan vi lan navile a pan, gai mai aŋel san gail.*

¹⁰ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol towal habat len nəmav toke, "Gagai egəmai! Nə-lav-kuvi-an dan nəsaan, nədaŋan, natohan pipihabəlan aGot, mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an seKristo san, egəmai! AGot ilav kuv nəvanuan san gail dan nəsaan.

Eḅusan nədaŋan san hum akiŋ sidato.

Gagai aKristo san eḅusan nədaŋan hən na-il-a-mō-an san.

Husur aSetan tokel ke awawa nadəlomian sidat gail lotosa,

atenan tokel ke lotosa len nəhon aGot len nalennəyal mai nalenmariug,

lubar hən atenan vi pan!*

¹¹ Len nəda heTuhsipsip mai len na-sor-ləboii-an salito, nakitinan lotokele,

lowin səhori tia!

Ləsətəgau gat nəmauran salito,

be loutaut hən ləbimat, ləsamətahw len nəmatan.

¹² Imagenan mitikemkem, gamit məttotoh len nəmav!

Mətehəhaḥur!

* **12:3:** Dan 7.7 * **12:4:** Dan 8.10 * **12:5:** Isa 66.7; Psa 2.9 * **12:7:** Dan 10.13,

21, 12.1; Jut 9 * **12:9:** Gen 3.1; Luk 10.18 * **12:10:** Job 1.9-11; Zec 3.1-2

Be năbilitimətahwan dereh tegəm len navile a pan mai nətəs,
 husur natəmat evi pan van hən gamito len năbilitilol
 paŋpaŋ,
 bathut eləboii ke namityal togam gole.”

¹³ Nəboŋ nətrakon tonau səhoti ke lotobar həni vi lan navile
 a pan, ehut napəhəvūt topas natətai ulumñan.

¹⁴ Be aGot igol alitenan ikad nəhabəlan eru hum năbilitiikel,
 hən bələboi bəmələh vi lan naut masmas tobəbesw, naut aGot
 toutaut həni mōsi, hən bəkətkəta təban ei a tut dan nəmat tovi
 trakon len nasihau totor mai nahudhusihau.*

¹⁵ Bəti nəmat eru hən nəwai, isav dan nabuŋon hum nawisel,
 hən bisel husur napəhəvūt hən bəlivi van.

¹⁶ Be navile a pan evi tarhət selitenan, esəŋav hən nabuŋon,
 edəlom nawisel tosav dan nabuŋon nətrakon hən bimasur len
 tan.

¹⁷ Ale nəlon nətrakon epəŋas napəhəvūt, ale ivan hən biŋol
 năbilitibalan mai nəpasusan san gail am, alat lotogolgol nəsa
 aGot tokel buni, lotodaŋ len nakitinan aYesu tokel vəhoti.

¹⁸ Ale nətrakon eil len nabion bitas.

13

Narivatəvat katkat eru

¹ Bəti noris narivatəvat katkat tovisi dan nətəs. Ikad nəbalbal
 esəŋavur mai nəkadun eməlevru ale ikad nəkraun tosəŋavur len
 nəbalbal gail. Len nəkadun gail ikad nəhes lotosəvar aGot,
 mədas nahəsan.

² Narivatəvat katkat notorisi ehum nalepat be nalohrien
 lohūm nalohrien nabea ale nabuŋon ehūm nabuŋon nalion.
 Ale nətrakon ilav nədaŋan, mai năbilitihai bətbətah hum sekiŋ,
 mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an san maii.*

³ Noris narivatəvat katkat enan, nəkadun sua ikad nasənahan
 togol nəmatan, be nasənahan enan togol nəmatan imav, imaur
 təlmam. Navile a pan lumaŋmaŋ lan, ale lohūsur narivatəvat
 katkat enan.

⁴ Ale lulotu hən nətrakon husur tolav nədaŋan hən na-il-
 a-mō-an mai narivatəvat katkat, ale lulotu hən narivatəvat
 katkat am, luke, “Ase esumñan narivatəvat katkat egaii? Ase
 eləboi biŋol năbilitibalan maii?”

⁵ AGot idamñ hən narivatəvat katkat bisor, ale ipatpat gai
 məhat len nasoran san, esəvar aGot, mədas nahəsan. Ale aGot
 idamñ hən bikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an hən biŋol natideh
 toləŋoni len nahəbati tovi 42.

* **12:14:** Dan 7.25, 12.7. *Naikel* evi nəman naməsav tohum nəbal be totibau səhori.
 Len nasoruan ta Kris sake nasihau totor mai nahudhusihau, be ike mityal, mityal
 gail mai nahudhumityal, pitoŋ hən Dan 7.25. * **13:2:** Hən naves 1-2, ris Dan
 7.4-6. *Nalepat* evi năbilitipus togəgəris. *Nabea* evi narivatəvat katkat tobəlav səhor
 nəvanuan.

⁶ Ale esəṅav hən nabuṅon, esəvar aGot. Isor mədas nahəsan, ale isor mədas naut aGot totohtoḥ lan tovi alat lototoḥ len nəmav.

⁷ AGot idam̄ hən biḡol nabiltiḡalan mai alat siGot, ale ewin səhor galito. Ale aGot idam̄ hən beil a mō hən nəvanuan len nahəmar gail, nəvanuan nabi tiltile gail, nasoruan gail mai naluṯoh hən nəvanuan naut tiltile gail.†

⁸ Nəvanuan gail p̄isi lotosuh len navile a pan dereh lilotu həni. Wake alat aGot totos gat nahəsalito len nalobulat hən nəmauran a tahw hən toum hən navile a pan, galito asike lulotu həni.* Nalobulat enan evi nalobulat seTuhsipsip nəvanuan gail lotogol tomat.

⁹ Gəb̄ikad nədarin̄am̄, gesəsəlon̄!

¹⁰ Avan ideh aGot torin̄i hən galit ləb̄iban̄isi ale səhari van, avan enan dereh liban̄isi ale səhari van. Avan ideh aGot torin̄i hən biḡmat len nabiltiḡu nəḡalan, dereh timat len nabiltiḡu nəḡalan. Imagenan, nəvanuan siGot limaskad nə-dan̄-ḡuri-an, limasdan̄ len nadəlomian salito.*

¹¹ Beti noris narivatəvat katkat togon totəvah tur len tan. Ikad nəbalbal eru hum nəbalbal sesipsip ulum̄an, ale isorsor hum nətrakon.

¹² Len nədan̄an hən na-il-a-mō-an sinarivatəvat katkat metəkav, igol navile a pan mai nəvanuan p̄isi lotosuh lan lulotu hən narivatəvat katkat metəkav enan tokad nasənahan hən nəmatan tomav.

¹³ Narivatəvat katkat hən nətan igol nabiltimerikel gail, igol nəhab topan̄ len nəmav vi pan bar navile a pan len nəhon nəvanuan gail.

¹⁴ Len namerikel gail narivatəvat katkat metəkav todam̄ hən narivatəvat katkat hən nətan biḡole len nəhon, egəras alat lotosuh len navile a pan. Ikel buni mai galit ke ligol nəlablab hən narivatəvat katkat tokad nasənahan hən nabiltiḡu nəḡalan tomaur təlmam.

¹⁵ Ale aGot idam̄ hən narivatəvat katkat hən nətan biḡlav nasuṅavṅavan mai nəlablab hən narivatəvat katkat metəkav hən biḡsor. Ale nəlablab ikel buni ke alat asike ləḡilotu həni limasmat.

¹⁶ Igol ke nəvanuan gail p̄isi, naut kəmas lotokəkereh o lototibau, naut kəmas lotopar tite o lotopul hən natite, naut kəmas lotovi slev o ləsavi slev, limaskad nəmak sua len navələlito o len nabunəholito.

¹⁷ Ale avan ideh topar mak saləḡoi biḡol naṽurian o na-ḡur-həni-an. Bike beṽur natideh o ḡur həni, timaskad nəmak tovi nahəsan narivatəvat katkat o naḡuruṅan han.

† 13:7: Hən naves 5-7, ris Dan 7.8, 21, 25, 11.36

* 13:8: Psa 69.28; KelV 3.5

* 13:10: Jer 15.2, 43.11

18 Len naut egai ivoi hən datbikad namitisau. Avan ideh tokad nəkadun, tisab səhot namilen naḡuruḡan hən nari-vatəvat katkat egaii, husur evi naḡuruḡan sivan sua. Ale naḡuruḡan han evi 666.

14

ATuhsipsip mai nəvanuan san gail

1 Beti nokəta, noris aTuhsipsip toil len Naḡehuh Sion. Ikad nəvanuan lotovi 144,000 lototah maii. Len natosian len nabunəholito lukad nahəsan mai nahəsan aTəman.*

2 Ale nosəsəloḡ hən nəwalan togəm len nəmav, tohum nətas kudkud topus mai nabiliurur tokurut habat. Ehum nəwalan nəvanuan lotogole nəboḡ lotoraḡraḡe ḡonḡon hən navus beltaḡ tosoḡur.

3 Alat lotovi 144,000 lokəkai hən nəbe veveu a ḡo len nabiltihai bətbətah, mai len nəhon natit tovat lotomaur, mai nəvanuaḡ totibau lotovi 24. Səkad avan ideh toləboi ləbekəkai səhot nəbe enan, be alat lotovi 144,000 aGot toḡur galit dan nəvanuan ḡisi len navile a pan, galit ḡai lokəkai səhoti.

4 Lotəgau gat naveveuan salito, ləsəbar niben aḡəhaḡut ideh, be lohushusur aTuhsipsip len naut ideh tovi lan. Galit lovi alat aGot toḡur galit dan nəvanuan gail ḡisi hən ləbevi esan mai seTuhsipsip. Lohum naḡit metəkav hən nəmatuan tovi naviolan vi təban aGot.

5 Nalibliboḡan sagəm len nabuḡolit boḡ ideh, səkad natideh tosa len galito avan ideh toləboi bikel uri.*

Aḡel itor

6 Beti noris aḡel togon tomələh len naməsav. Ikad na-kel-uri-an tovoi topat vi sutuai hən bikel uri mai alat lotosuh len navile a pan: naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile ḡisi, nəvanuan len nahəmar ḡisi, nasoruan ḡisi mai nabi tiltile gail ḡisi.

7 Ale ikai habat ke, “Mətemətahw len aGot! Sal suh nəyalyalan san, bathut namityal hən bəpəpehun navoian dan nəsaan egəm pəpadaḡ. Mitilotu hən atenan togol nəmav, nətan, nətas mai nabəko gail ḡisi.”*

8 Ale aḡel na-vəha-ru-an ehusur aḡel metəkav, ike, “Imasig! Naut a Pabilon toyalyal imasirsir! Igol nəvanuan naut tiltile ḡisi lotərog hən nəwain han tovi nabiltiləḡonian san hən naitian tosa.”*

9 Ale aḡel na-vəha-tor-an ehusur gəlaru, ikai habat ke, “Avan ideh tolotu hən narivatəvat katkat mai nəlablab han, tokad nəmak san len nabunəhon o navəlan,

* 14:1: Eze 9.4; KelV 7.3 * 14:5: Zep 3.13 * 14:7: KelV 10.6 * 14:8: Isa 21.9; Jer 51.7-8; KelV 18.2

10 *dereh gai temun nəwain hən nəbilitilol paŋpaŋ siGot, nəwain aGot tobir masmas həni vi lan nəbiliwai hən nəlol paŋpaŋ san. Ale avan enan dereh teləŋon tisa vəsa habat len nəhab mai nəsalfa len nəhon aŋel siGot gail mai aTuhsipsip.**

11 *Nəbasuhab hən na-ləŋon-isa-vəsa-an silat lotomaienan dereh tikon vi məhat vi sutuai vi sutuai. Asike lukad nəŋavŋavan len nalennəyal o nalenmariug husur lotolotu hən narivatəvat katkat mai nələblab han, ale lukad nəmak hən nəhəsan.”**

12 *Imagenan, nəvanuan siGot gail, alat lotogol nəsa tokele, lotodaŋ len aYesu, limaskad nə-daŋ-ḅuri-an.**

13 *Beti nosəsələŋ hən nadoldol len nəmav toke, “Gitos gat nategai ke: Gagai van, alat lotomat len Nasuḅ, navoian siGot igol lukab həni.” ANunun aGot ike, “Evoi, lukab habat həni husur dereh liŋavŋav dan nəmauran salit todaŋ, bathut dereh likad nəvit nagolean salit lotovoi.”*

Nəmatuan hən navile a pan

14 *Beti noris nəmavukasw sua, ale ikad avan sua tobətah len nəmavukasw tosumian anatun nəvanuan.†* *Ikad nəkraun hən nagol len nəkadun, ale len nəvəlan etəgau nəbu tohaḅ token len nəlon.*

15 *Beti aŋel togon evivile len naim siGot. Ikai van hən atenan tobətah len nəmavukasw, ike, “Gilav nəbu sam̄ tohaḅ, tuḅat tai nəhanian. Nəhanian len navile a pan imatu, evi namityal hən nəmatuan!”**

16 *Ŋa atenan tobətah len nəmavukasw ita kokotov nəhanian tomatu len navile a pan kavkav, ale isah tuani.*

17 *Beti aŋel sual am evivile len naim siGot len nəmav. Gai am etəgau nəbu tohaḅ token.*

18 *Ale aŋel tile am tokad nədaŋan hən towol hən nəhab, egəm len nəmel tutumavan. Ikai habat van hən aŋel tokad nəbu tohaḅ, ike, “Gilav nəbu sam̄ tohaḅ, tuḅat ta kokotov nəhavhət nakrep len navile a pan, sah tuan gail. Len nəhau nakrep gail nəvit nakrep lumen.”*

19 *Ŋa aŋel ita kokotov nəhavhət nakrep gail len navile a pan, ale ebuḅulan nəhavhət nakrep gail len nəbilitiḅur lotopal dasdas nəvit nakrep lan. Evi nəbilitiḅur hən nəlol paŋpaŋ siGot.*

20 *Ale lupal dasdas nakrep gail len nəbilitiḅur vivile len nəbilitivile. Ale nəda eriv dan nəbilitiḅur enan, epul vəbar*

* **14:10:** Isa 51.17; Gen 19.24; Eze 38.22; Luk 17.29 * **14:11:** Isa 34.10

* **14:12:** Egai nəbathusoruan hən naləḅulat egai. Datimasgol husur nəsa aGot tokele, datimasdaŋ len aYesu, datimassumar, datimasdaŋ ḅur nəmauran sidat todaŋ, naut kəmas datḅimat sil nədəlomian dattokade len aYesu. † **14:14:** Dan

7.13. Vəha-səḅəḅur aYesu ekis gai gabag aNatun Nəvanuan. * **14:15:** Jol 3.13

nəkadun nahos gail ale isel, nabəlavan han evi nəstatia tovi 1,600.‡

15

Nəbe siMoses mai seTuhsipsip

¹ Beti len nəmav noris navisian toyalyal notomaŋmaŋ lan. Ikad aŋel toməlevru lotokad navilesir toməlevru ləbégəm naməkot. Lovi navilesir naməkot, husur, len gail, nauman hən nəlöl paŋpaŋ siGot ihav.

² Ale noris natit hum nabiltimetduŋduŋ hən nakəlas toḃon mai nəhab. Ale tarhəmetduŋduŋ ikad nəvanuan galevis lotoil, alat lotowin səhor narivatəvat katkat mai nəlablab han mai naḃuruŋan hən nahəsən. Lukad navus beltaŋ aGot tolav gail mai galito,

³ ale lokəkai hən nəbe siMoses, naslev siGot, mai nəbe seTuhsipsip. Luke,

“Nasub aGot gotoyalyal buni,

nəsa gotogole iyalyal, numaŋmaŋ lan.

Govi Kiŋ hən naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile,

naḃide saŋ gail lunor hən nanoran mai nakitinan.*

⁴ Nasub, nəvanuan gail piŋi dereh lemətahw len nəyalyalan saŋ; dereh leputsan nahəsəŋ

husur gaiug govi aGot səboŋ gototoh a tut dan
nəsaan.

Naluḃoh hən nəvanuan naut tiltile dereh legəm

hən ləbilotu hən gaiug,

husur nəvanuan gail piŋi loris nanoran gotogol gail.”*

Nasiloh eməlevru mai navilesir eməlevru

⁵ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nokəta, noris naim siGot len nəmav, naim nətaḃolen siGot tolo, esəjav.*

⁶ Aŋel eməlevru lototəgau navilesir lotoməlevru lovivile dan naim siGot. Losun nahurabat nalinen toveveu topəhw yesyes, ale nəhau tutuḃ nagol ibəŋis garu len nəmabulito.*

⁷ Beti sua len natit tovat lotomaur, ilav mai aŋel lotoməlevru, nasiloh nagol eməlevru lotopul hən nəlöl paŋpaŋ siGot, aGot totoh vi sutuai vi sutuai.

⁸ Ale naim siGot epul hən nəbasuhab togəm len nəyalyalan hən nəbathumənas siGot mai nədaŋan san. Ale avan ideh

‡ 14:20: Hən naves 19-20, ris Isa 63.1-6; Lam 1.15. Nabəlavan hən nəstatia evi namita tovi 185. * 15:3: Exo 15.1 * 15:4: Jer 10.7; Psa 86.9 * 15:5: Exo

38.21 * 15:6: *Nalinen* evi nəkaliko pəhapəhw tokat udud lotovaii hən natret gail topat len nalut nəflaks. Nəvanuan gail loləmasi husur sagol naut topud hən avan ideh tosun nahurabat lotosode hən nəkaliko enan.

edədas bēbis len naim siGot vəbar navilesir toməlevru siajel gail ləbinoŋ.*

16

Nasiloh gail hən nəlol paŋpaŋ siGot

¹ Beti nosəsəloŋ hən nadoldol len naim siGot, tokai habat, tokel mai aŋel lotoməlevru ke, “Mitivan, mitidaŋ nasiloh toməlevru hən nəlol paŋpaŋ siGot len navile a pan.”

² Ale aŋel na-vəha-sual-an ia daŋ nasiloh san len navile a pan. Ale nəmanuŋ lotosa lotopəŋas habat lovisi len alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai alat lotolotu hən nəlablab han.*

³ Ale aŋel na-vəha-ru-an idaŋ nasiloh san len tas. Nətas egəm hum nəda vatuvatw hən nəbirimat ale natit pisi lotosuh len tas lumat.

⁴ Beti aŋel na-vəha-tor-an idaŋ nasiloh san len nawisel mai nabəko gail, ale logəm vi da.*

⁵ Ale nosəsəloŋ hən aŋel tokad nədaŋan hən towol hən nətas mai nəwai gail, ike,

“Gaiug gunor buni len nəpanismen galegai gotoriŋ gail,

gaiug gotovi gaiug ta sutuai,

gaiug gotovi gaiug gagai,

gaiug gotovi aGot səbom̄ gototoh a tut dan nəsaan,

⁶ husur galit ləbir nəda hinəvanuan sam̄ gail mai hihai kelkel ur gail,

ale gulav nəda mai galit hən ləbemuni.

Nəpanismen enan inor hən galito!”

⁷ Ale nosəsəloŋ hən nəmel tutumavan toke,

“Evoi, Nasuḅ aGot, aBiltidaŋan,

nə-saḅ-səhoti-an mai nəpanismen sam̄ gail,

lunor hən nanoran mai nakitinan.”

⁸ Beti aŋel na-vəha-vat-an idaŋ nasiloh san len namityal, gol nəhab hən namityal ilat karkar nəvanuan gail.

⁹ Napudan en totibau eḅulaŋ nəvanuan gail. Ale losəvar aGot, sor mədas nahəsan aGot tokad nədaŋan hən na-il-a-m̄o-an hən navilesir galenan. Be lomətahun ləbipair dan nəsaan salito hən ləbisal suh nəyalyalan san.

¹⁰ Beti aŋel na-vəha-rim-an idaŋ nasiloh san len nabiltihai bətbətah serivatəvat katkat, ale naut tovi kiŋ lan evisivis, nəmargobut ikabut puŋpuŋi. Napəŋasan salito igol nəvanuan gail ei lukat gat namealito.*

* 15:8: Exo 19.18, 40.34-35; 1Ki 8.10-11; Isa 6.4

* 16:2: Exo 9.10

* 16:4: Exo

7.17-21; Psa 78.44

* 16:10: Exo 10.21-22

¹¹ Ale losəvar aGot hən nəmav husur napəṛjasan mai nəmanuṇ salit gail. Be lomətahun ləbipair dan nagolean salit gail lotosa hən ləbipair van hən aGot.

¹² Beti aṇel na-vəha-məlevtes-an idanṇ nasiloh san len nabiltiwisel Eufates. Ale nəwai han imas gorgor, hən naṇisal beutaut n̄os nakiṇ gail ləbēgəm len naist.*

¹³ Beti noris nanunun tosa totor lotohum navrok gail. Esua evivile dan nabuṇon nətrakon, esua dan nabuṇon narivatəvat katkat mai esual am dan nabuṇon ahai kelkel ur gəgəras.

¹⁴ Lovi nanunun natəmat gail lotogol namerikel gail. Luvan hən ləbesəhar b̄onb̄on hən nakiṇ gail hən navile a pan kavkav, van hən nabiltibalān len nəbōṇ totibau siGot aBiltidaṇan.*

¹⁵ AYesu ike, “Səsəloṇ! Dereh negəm sunṇan nəvanuan vənvnəh. Navoian tipat len alat lotokəta vir ginau, lotokətkəta gol nahurabat salit gail hən asike ləbiyar b̄urmalmal gol nahurulit bisa.”*

¹⁶ Beti nanunun natəmat galenan losəhar nakiṇ galenan van vabonb̄on len naut lotokisi hən Armaketton len nasoruan seipru gail.*

¹⁷ Beti aṇel na-vəha-məlevru-an idanṇ nasiloh san len naməsav. Ale nadoldol tokai habat egəm len nabiltihai bətbətah len naim siGot, ike, “Ihav tia bolai!”

¹⁸ Beti nəkabil ikabil, ikad nəwalan gail, nabiliurur ekurut mai nabiltidu edu. Sutuai səkad nadu ideh tomaienān. Edu habat səhor nadu p̄isi lotodu nəbōṇ nəvanuan lototoh len navile a pan.

¹⁹ Nabiltivile imaṇul hən nahudhut itor. Navile tiltile gail am sinaluṇoh hən nəvanuan gail, luteh vəmasirsir. AGot inau təlmam hən naut a Pəpilon toyalyal, ale ilav nabiliwai hən nəwain hən nabiltiṭol paṇpaṇ san maii.*

²⁰ Naholoul p̄isi loməkaskas, naṇehuh p̄isi lumasig.

²¹ Nəais eus habat. Nəais v̄isusua lotomələs hum nakilo tovi 40 lous len nəmav vi pan, han nəvanuan gail. Nəvanuan gail losəvar aGot sil navilesir hən nəais, husur nabiltiais enan tous isa vəsa masuṽ.*

17

Napəhaṽut nahəsan tosa vəsa toṇur hən niben

¹ Esua len aṇel toməlevru lotokad nasiloh toməlevru isor mai ginau ike, “Gegəmai. Dereh nəvusan gaiug hən nəpanismen hən

* **16:12:** Isa 11.15; KelV 9.14. Len nasoruan ta Kris ike, *lotogəm len naut namityal tovisilan.* * **16:14:** 1Tim 4.1 * **16:15:** KelV 3.3 * **16:16:** Jdg 5.19; 2Ki 23.29-30; Zec 12.11 * **16:19:** Isa 51.17 * **16:21:** Exo 9.23-24

napəhaʔūt toʔur hən niben, nahəsan tosa vəsa, tobətah təban nəwai tosoʔbur.

² Nakiŋ gail len navile a pan lugol naitian tosa maii, ale nəvanuan lototoh len navile a pan lotərog hən nəwain hən naitian san tosa.”*

³ Len nədaŋan seNunun aGot, aŋel enan esəhar ginau vi lan naut masmas toʔəʔesw. Noris napəhaʔūt sual ei tobətah len narivatəvat katkat tobisibis habat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosoŋavur. Nəhes gail lotosəvar aGot, mədas nahəsan, lukabut gol niben.

⁴ Napəhaʔūt esun nahurabat toboŋboŋ mai tobisibis habat. Epəhas hən gai hən nagol mai nəvat gəlgəlan, nəvat halit totibau, mai nanesnes gail. Len navəlan etəgau nabiliwai nagol topul hən natit aGot tomətahun bun gail, mai nabiŋbiŋalan hən naitian san tosa gail.

⁵ Len nabunəhon ikad nəhes namilen tosusuah ke: “Papilon toyalyal, nana silatpəhaʔūt lotoʔur hən nibelito, mai sinatit hən navile a pan aGot tomətahun bun gail.”

⁶ Ale norisi ke alitenan etərog hən nəda hinəvanuan siGot gail mai hilat lotokel kot aYesu aliten togol galit lotomat.

Nəboŋ notorisi nuʔaŋ, numaŋmaŋ.

⁷ Ale aŋel eus ginau ke, “Guʔaŋ hən nəsa? Dereh nikel mai gaiug hən namilen tosusuah hən napəhaʔūt mai narivatəvat katkat tokad nəkadun toməlevru mai nəbalbal tosoŋavur, aliten tosa lan.

⁸ Narivatəvat katkat gotorisi, a mō ikade, gagai eʔuer. Dereh tevivile tia bogai dan nəbur nəpanismen səkad nabutite, ale tevi lan nəhab nəmasigan.* Nəvanuan gail pisi lotosuh len navile a pan aGot satos gat nahəsalito len naləbulat hən nəmauran a tahw hən togol navile a pan, galit dereh limanmaŋ nəboŋ ləberis narivatəvat katkat tomaur a mō, toʔuer gagai, ale bevisi tətas.*

⁹ “Len naut egai ivoi hən datbikad nənauan topul hən namitisau hən nəmauran tonor. Namilen natit gotorisi imaiegai: nəkadun toməlevru lovi naʔehuh toməlevru napəhaʔūt tobətah len gail. Nəkadun toməlevru lukad namilen sual am. Lovi nakiŋ toməlevru.

¹⁰ Nakiŋ erim lunon tia. Sual iʔat nəhes gagai, ale togon sagəm sal. Nəboŋ ʔegəmai, dereh timastoh kəkereh.

¹¹ Narivatəvat katkat totoh a mō, toʔuer gagai, gai evi kiŋ na-vəha-məlevtor-an. A mō evi kiŋ sua len lotoməlevru. Gai tevi lan nəhab nəmasigan.

* **17:2:** Hən naves 1-2, ris Isa 23.17; Jer 51.7 * **17:8:** Dan 7.7; KelV 11.7 * **17:8:** Psa 69.28; KelV 3.5

12 “Nəbalbal tosəjavur gotorisi lovi nakiŋ tosəjavur ləsəkad nədaŋan hum nakiŋ sal. Be dereh likad nədaŋan hən na-il-a-mō-an len nəhaua bəsua, hən ləbeil a mō mai narivatəvat katkat hum nakiŋ gail.*

13 Galit p̄isi lutoh mōs natsua ŋai, ale dereh lilav mai narivatəvat katkat, nədaŋan salito mai nədaŋan hən na-il-a-mō-an salito.

14 Dereh ligol nabiltibalan mai aTuhsipsip. Be aTuhsipsip dereh tewin səhor galito husur evi Masta hən amasta gail p̄isi, evi Kiŋ hən nakiŋ gail p̄isi. Ale alat lototah mai aTuhsipsip len nabiltibalan, lovi alat gai tokis galito, tolekis hən galito, galit lotodaŋ lan.”

15 Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Nəwai tosoḅur gotorisi, napəhaṽut toḅur hən niben tobətah təban gail, nəwai galenan, lovi nəvanuan nabi tiltile gail, naluṽoh gail, naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail mai nasoruan gail.

16 Narivatəvat katkat mai nəbalbal tosəjavur gotoris gail, dereh lemətahun bun napəhaṽut toḅur hən niben. Dereh lemədasi hən bitoh səḅon, bimalmal hən nahurabat. Dereh lihan navisoh han, pəŋas niben hən nəhab bihan p̄isi.

17 Husur aGot eriŋ naləŋonian san len nəlolito hən ləbigol p̄isi. Dereh lidam̄ hən ləbilav nədaŋan hən na-il-a-mō-an salito mai narivatəvat katkat van vəbar nasoruan siGot ləbisarpoh.

18 “Napəhaṽut enan gotorisi, evi nabiltivile toyalyal tokad na-il-a-mō-an hən nakiŋ gail hən navile a pan.”

18

Naut a Papilon imasirsir

1 Nəboŋ notoris natgalenan tonon, noris aŋel sual am togəm len nəmav vi pan. Ikad nədaŋan hən na-il-a-mō-an toyalyal, ale namənas san emias navile a pan vəsa.

2 Len nadoldol totibau ikai habat ke, “Imasig! Naut a Papilon toyalyal imasirsir! Egəm vi ut a im setəmat gail mai naim nanunun nəmargobut p̄isi lotosuhsuh lan, mai naut sinəman p̄isi ləsəveveu, mai narivatəvat p̄isi ləsəveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.*

3 Napəhaṽut tovi naut a Papilon imasirsir maienan husur nəwain todaŋ hən naitian san tosa ekuḅ hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile, luteh. Nakiŋ gail hən navile a pan lugol naitian tosa maii. Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail, logəm pul hən natite husur alitenan eləŋon

* 17:12: Dan 7.24 * 18:2: Natosian galevis ta situai ləsəkad nasoruan egai: narivatəvat ləsəveveu nəvanuan lotomətahun bun gail.

masuṽ hən nakontit gail, nəvat halit totibau səhor nəsa tonor hən nəmauran san.”*

⁴ Beti nosəsəlonj hən nadoldol togon togəm len nəmav toke, “Gamit məttovi vanuan sagw gail mətevivile dani hən asike məb̄itah mai alitenan len nəsaan san. Navilesir gail dereh legəm hən alitenan be salibar gamito!”*

⁵ Husur nəsaan san gail, nalul han isahsah vi məhat vəbar nəmav, ale aGot inau gat nəsaan aliten togolgole tonor hən nəpanismen.*

⁶ Mitigol tesisil həni natit p̄isi togole hən nəvanuan gail, mitigol tesisil həni vəha-ru hən natit p̄isi togole. Alitenan eutaut hən nəwain hən na-ləṅon-isa-vəsa-an hən nəvanuan gail lotomuni, məteb̄ir vəha-ru həni len nəb̄iliwai han m̄osi. Mitigol temuni hən b̄esisil.*

⁷ Mitilav napəṅasan mai na-ləṅon-isa-an maii, arep̄itoṽ hən nə-sal-suhi-an mai na-pul-hən-nakontite-an aliten toviol həni mai gai gabag. Husur len nəlon isor patpat gai məhat ke, ‘Ginau aKwin bogai notobətah len nəb̄iltihai bətbətah sagw! Nəsavi batunau! Asike nulolosa, asike nutaṅ hum nəbatunau boṅ ideh!’

⁸ Imagenan, len nəmaribonj tesua ṅai navilesir gail dereh lesəhoti: nəmatan, nalolosaan, nəmalkəkatan tobəlav, mai nəhab b̄ihan puṅpuṅi husur Nasuḅ aGot, toṗəpəhun navoian dan nəsaan, ikad nəb̄iltidaṅan.*

⁹ “Beti nakiṅ gail hən navile a pan lotogol naitian tosa maii, lotokatəṗol hən na-pul-hən-nakontite-an san maii, nəbonj nakiṅ galenan ləb̄eris nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh litaṅ, leləṅon tisa husuri.†

¹⁰ Dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləṅon-isa-vəsa-an san. Dereh like, ‘Wee! Wee! Ab̄iltivile gotoyalyal, Papi-lon gotovi b̄iltivile hən nədaṅan! Wee, len nəhaua tosua ṅai nəpanismen sam̄ egəm hən gaiug!’

¹¹ “Ale nəvanuan hən navile a pan lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail, dereh litaṅ, leləṅon tisa sil alitenan husur səkad avan ideh am hən b̄eṽur nəkako salito gail.

¹² A m̄o eṽur nagol, nasilva, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail. Eṽur nəkaliko hən nalinen toṗəhw buni mai nasilik toməyauyau, nəkaliko nətau toboṅboṅ mai tobisibis. Eṽur nəhai tilitile gail nəb̄olit tosusau. Eṽur natit isoḅur lotoum hən gail hən nəb̄iltiriṽon naelefant. Eṽur natit isoḅur lotoum hən

* **18:3:** Isa 23.17; Jer 51.7; KelV 14.8 * **18:4:** Isa 48.20; Jer 50.8, 51.6, 45 * **18:5:** Gen 18.20-21; Jer 51.9 * **18:6:** Psa 137.8; Jer 50.29 * **18:8:** Isa 47.7-9 † **18:9:** Hən naves 9-10, ris Eze 26.16-17

gail hən nəhai, nəvat han totibau, mai lotoum hən gail hən nabrons, nametəlai mai nəvat tokab.‡

13 Eṽur nasinamon, naluhai gail lotosusau, nəhai pəhas tosusau, namər mai nafran̄kinsens.Š Eṽur nəwain mai naoil naoлив, nəflaua mai nawit, nəbuluk mai nasipsip, nahos mai nəkat. Ale eṽur nəmauran mai niben nəvanuan gail hən ləbevi slev.

14 Ale alat lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail dereh likel mai alitenan ke, ‘Natit gail lotovoi gotoləḡon masuṽ hən gail, luvan dan gaiug. Na-pul-hən-natite-an mai natit gail lotoyalyal lumasig dan gaiug. Asike gusaḅ gail am boḡ ideh.’

15 Ale alat lotoṽur natit gail, p̄ur hən gail, galit lotopul hən natite husur loṽur hən gail mai alitenan, dereh leil a tut, lemətahw habat len na-ləḡon-isa-vəsa-an san. Dereh litaḡ, leləḡon tisa husuri.**

16 Dereh like, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, alitenan tosun nahurabat hən nalinen topəhw, nəkaliko toboḡboḡ mai tobis-ibis! Gai tovəhas gai hən nagol, nəvat gəlgəlan mai nanesnes gail!

17 Wee! len nəhaua tosua ḡai, natit gail alitenan topul masuṽ hən gail lumasig p̄arṽar.’

“Nəvanuan wolwol hən nabiltiwag wol gail, alat lotosah len gail mai nəvanuan gail lotoum len tas, galit dereh leil a tut.

18 Nəboḡ ləberis nəbasuhab hən nəhab tohani, dereh like, ‘Eee! nabiltivile en toyalyal, səkad ideh am tomaienana.’

19 Dereh litaḡ habat, leləḡon tisa. Ale len na-ləḡon-isa-an salito dereh lehubulan nəmasiav len nəkadulito. Ale dereh likai habat ke, ‘Wee! Wee! abiltivile toyalyal, nəvanuan gail lotokad nabiltiwag wol len tas, len natit gail selitenan lotousani, logəm pul hən natite. Wee! len nəhaua tosua ḡai, natit p̄isi san nəhab ihan puḡpuḡi!’ ††

20 Ale nadoldol len nəmav ike, “Gamit len nəmav mətehəhaṽur len nəmasigan selitenan! Nəvanuan siGot gail, ahai pispisul gail mai ahai kelkel ur gail, mətehəhaṽur! Husur aGot ipansem alitenan sil nəsa togole hən gamito.”*

21 Beti aḡel todaḡ habat ipat nabiltivat, tohum nabiltivat nəvanuan lotobul dasdas nawit həni, ale ibar həni len tas. Ike, “Len nəvide tomaiegai, Papilon, nabiltivile gotoyalyal, dereh

‡ **18:12:** Nabrons evi nametəlai lotoum həni hən nakopa mai natin. Nəvat tokab lokisi hən nəmapol. Š **18:13:** Nasinamon evi nahuruhai sua nəbon tosusau lotoriḡi len nəhanian hən ləbigol nabus han ḡivoi. Nafran̄kinsens evi nəda hən nəhai tomasmas. Nəvanuan gail lurer hən nəvanuan həni ale evi hudhut nalotuan sivanuan naut galevis. Namər am evi nəda hən nəhai lotogol tomasmas, ale nəvanuan loləmasi hum nəhai pəhas. **

18:15: Hən naves 11-15, ris Eze 27.12-13, 22, 31, 36 †† **18:19:** Hən naves 17-19, ris Eze 27.26-34 * **18:20:** Jer 51.48

gimasirsir, vəha-sua gimasig, ale avan ideh asike eris gaiug boŋ ideh am!

²² Nəwalan hən navus beltan, nəvanuan lotokəkai, nəbuvimal mai nətrampet gail, nəvanuan asike losəsəlon həni len gaiug boŋ ideh am. Asike lusaḅ nəvanuan tokad namitisau hən nauman len gaiug am. Asike losəsəlon hən nəwalan hən nəbiltivat tobul dasdas nawit boŋ ideh am.

²³ Nəvanuan asike loris namial tomial len gaiug boŋ ideh am. Asike losəsəlon hən nadolon naulumian mai napəhaṽut len nəlahan səlaru boŋ ideh am. Husur nəvanuan sam lotovur natit gail, pur hən gail, galit lovi biltivanuan gail len navile a pan. Len nabehi gotogole, gogəras naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile pisi.††

²⁴ Len gaiug ikad nəda hihai kelkel ur gail mai nəda hinəvanuan siGot lotomat, mai nəvanuan pisi hən navile a pan lotomat len navəlaṁ.”

19

Sal suh aGot!

¹ Nəboŋ natgalenan lotonoŋ, nosəsəlon hən nadoldol hən nəbiltiluṽoh lotokai habat ke,

“Sal suh aGot!

Gai ilav kuv gidato dan nəsaan sidato!

Nəyalyalan mai nədaŋan arovi esan,

² bathut nə-saḅ-səhoti-an san gail lotokitin, lunor.

Gai ipansem napəhaṽut toyalyal topur hən niben, tomədas navile a pan hən naitian tosa togole.

Len nəpanismen aGot toriŋi lan,

aGot igol nasisilan sil nəda hislev san gail.”

³ Ale lukai habat tətəs am, ke,

“Sal suh aGot!

Nəbasuhab hən nəhab toperəas alitenan

dereh tevi məhat vi sutuai!”

⁴ Beti nəvanuan totibau lotovi 24 mai natit tovat lotomaur luteh len tan, kəta vi pan, lulotu hən aGot tobətah len nəbiltihai bətbətah. Luke, “Ganan! Sal suh aGot!”

⁵ Beti nadoldol egəm len nəbiltihai bətbətah toke,

“Sal suh aGot sidato,

gamit pisi məttovi slev san gail,

gamit pisi məttomətahw len nəyalyalan san,

gamit məttovi ut kəmas mai məttovi vanuan totibau!”

⁶ Ale nosəsəlon hən nəwalan tohum nəwalan hən nəbiltiluṽoh o tohum nətəs kudkud topus o nəbiliurur tokurut habat. Ike,

“Sal suh aGot!

Husur Nasuḅ aGot sidato,

†† **18:23:** Hən naves 21-23, ris Jer 7.34, 25.10, 51.63-64; Eze 26.13, 21; Isa 24.8

aBiltidaŋan eil a m̄o!*

⁷ Datikemkem! Datehəhəvur!
Sal suh nəyalyalan san!

Husur nəlahan seTuhsipsip egəmai
ale asoan b̄ilah maii, eutaut hən gai gabag tia.

⁸ AGot eviol hən nahurabat nalinen tovoi, topəhw yesyes,
toveveu maii hən b̄esuni.”
(Namilen nalinen tovoi evi nagolean lotonor, nəvanuan siGot
lotogole).

⁹ Beti aŋel ikel mai ginau ke, “Gitos nategai ke: ‘Alat
aGot tokis galito gəm hən nəhanan hən nəlahan seTuhsipsip,
lehəhəvur.’ ”* Aŋel isor am, ike, “Natenan evi nasoruan kitin
siGot.”

¹⁰ Nəboŋ tokəmaienan tonon nuteh bathurien hən nəbilotu
həni, avil ikel mai ginau ke, “Sagilotu hən ginau! Ginau novi
slev suŋan gaiug mai nəbathudud nadəlomian sam̄ lotodaŋ
hən lotokel kot aYesu hum aMasta salito. Gilotu hən aGot
ŋai! Husur nədaŋan hən avan ideh b̄ikel kot aYesu, egəm len
aNunun aGot.”*

Atesua tosaŋ len nahos topəhapəhw

¹¹ Beti noris nəmav tosaŋav, ale ikad nahos topəhapəhw toil
ei. Atesua tosaŋ lan, nahəsan aDaŋ-len-aGot, mai aKitinan,
husur len nanoran isaḅ səhoti ke nəvanuan limaspanis o
tebuer, ale len nanoran igol nabiltibalan.*

¹² Namətan arohum nəhab towunwun, ale len nəkadun ikad
nəkraun isoḅur. Ikad nahəsan sua aGot totsi lan, be səkad
avan ideh toləboi nəhes enan, gai səḅon eləboii.

¹³ Nahurabat tosun i mosmos hən nəda. Ale nahəsan ate-
nan, Nasoruan siGot.

¹⁴ Navəshəsoltia gail len nəmav lotosaŋ len nahos pəhapəhw
gail lohusuri. Galit p̄isi losun nahurabat nalinen tovoi,
topəhw yesyes, toveveu.

¹⁵ Nəbu nəḅalan tokan evivile dan nabuŋon atenan hən
b̄ibal həni, win səhor naluḅoh hən nəvanuan naut tiltile. Dereh
teil a m̄o hən galito hən nəbatw nametəlai. Ale dereh tipal
dasdas naḅit nakrep len nabiltiḅur hən nəlol paŋpaŋ siGot,
aBiltidaŋan, hən b̄isel hum nəwain.*

¹⁶ Len nahurabat mai len nədamhərien ikad nəhes egai: “Kiŋ
hən nakiŋ gail mai Masta hən nəmasta gail.”

¹⁷ Beti noris aŋel sua toil len namityal. Ale ikai habat hən
nabiltidoldol, van hən nəman naməsav p̄isi lotoməlməlah ke,
“Mətegəmai! Mitibonḅon len nabiltihanen siGot!

* **19:6:** Hən naves 5-6, ris Psa 97.1, 99.1, 115.13, 134.1; Eze 1.24 * **19:9:** Mat

22.1-14; Luk 14.15-24 * **19:10:** KelV 22.8-9 * **19:11:** Eze 1.1; Psa 96.13; Isa 11.4

* **19:15:** Psa 2.9; Isa 63.3; Jol 3.13; KelV 14.19-20

18 Mətegəm hən mətbihan naməḡod hən niben nakiḡ gail mai naməḡod hən niben nakomada gail, naməḡod hən niben nabəhariv mai nahos gail mai alat lotosah len gail, naməḡod hən niben nəvanuan p̄isi, naslev gail mai alat ləsavi slev, alat lotovi ut kəmas mai alat lotovi vanuan totibau.”†

19 Beti noris narivatəvat katkat, mai nakiḡ hən navile a pan gail, mai navəshəsoltia salit gail lotogəm ḡonḡon, hən ləbigol nabiltibalan, mai atenan tosah len nahos topəhapəhw mai navəshəsoltia san.

20 Ale lutah gat narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras totah maii, togol namerikel gail len nəhon narivatəvat katkat. Namerikel galenan logəras alat lotokad nəmak sinarivatəvat katkat mai lotolotu hən nəlablab han. Ale atenan tosah len nahos ebulan gəlaru nəboḡ lotomaur sal len nabiltimetduḡduḡ nəhab tolavurvur, nəsalfa topan lan.*

21 Ale atenan tosah len nahos ita bun nakiḡ mai navəshəsoltia lotohusur narivatəvat katkat. Ita bun galit p̄isi hən nəbu nəḡalan tovivile dan nabuḡon. Ale nəman naməsav lovəlaut hən nibelito.

20

Nasihau tovi 1,000

1 Beti noris aḡel sua togəm vi pan dan nəmav. Ikad naki hən nəbur nəpanismen səkad nabutite. Ale len navəlan etəgau natsen toməlas habat.

2 Itah gat nətrakon tovi nəm̄at ta sutuai, gai natəmat bolai, aSetan.* Ale aḡel ibanḡisi hən natsen titoh vəbar nasihau tovi 1,000.

3 Aḡel ibar həni len nəbur nəpanismen səkad nabutite. Ale a məhat həni aḡel ekəkol gat nəbur enan, eburut gati hən asike bəsəḡav vir nanoḡan hən nasihau bəvi 1,000. Imaienan nətrakon saləboi bəgəras naluḡoh hən nəvanuan naut tiltile gail. (Be husur nasihau tovi 1,000, aḡel dereh tisah ruḡati hən bəvivile len nəboḡ bəpitol ḡai.)

4 Ale noris nabiltihai bətbətah gail, ale alat lotobətah len gail, aGot ilav nədaḡan hən na-il-a-m̄o-an mai galito hən ləbigol nakotan. Noris nəlolito, lovi alat, nəvanuan gail lotota kokotov nəkadulito, sil na-kel-kot-aYesu-an mai nasoruan siGot lotokel uri. Ləsəlotu hən narivatəvat katkat o nəlablab han. Ləsəkad nəmak san len nabunəholito o navəlalito. Lumaḡur təlmam, loil a m̄o mai aKristo hum nakiḡ gail len nasihau tovi 1,000.*

5 Egai evi na-le-məhat-an nametəkav dan nəmatan. (Nəvanuan tile am lotomat, ləsəmaḡur təlmam van vəbar nasihau tovi 1,000 tonoḡ.)

† 19:18: Hən naves 17-18, ris Eze 39.17-20 * 19:20: KelV 13.1-18; Luk 17.29

* 20:2: Gen 3.1; KelV 12.3, 9 * 20:4: Dan 7.9, 22

⁶ Alat lotomaur təlmam len na-le-məhat-an nametəkav enan, lohəhəvur, ludan len aGot, len nəmauran kavkav salito lovi esan səbōn ŋai. Nəmatan na-vəha-ru-an, tovi nəpanismen hən nəmatan vi sutuai, asike ibar galito. Galit dereh levi ahai tutumav siGot mai seKristo. Ale dereh leil a mō maii, hum nakiŋ gail len nasihau bēvi 1,000.*

Nəmasiŋan siSetan

⁷ Nəbōŋ nasihau tovi 1,000 binoŋ, aŋel dereh tisah rubat aSetan dan nabur nabəbaŋisan totoh lan.

⁸ Ale aSetan dereh tivan hən bəgəras naluvoḥ hən nəvanuan naut tiltile gail pisi len navile a pan. Ahai kelkel ur aE-sekiel ta sutuai ekis galit hən aKok mai aMakok. Dereh aSetan tibonbōn hən galito mōs nabiltibalan, naṣuruŋan halito isoḅur hum nabion bitas.*

⁹ Noris lotovan, lumapiŋiriah, siriv len naut pisi len navile a pan. Ludar vis naut alat siGot lotosuh lan mai nabiltivile aGot toləmas buni. Be nəhab egəm vi pan dan nəmav, ihan pīs galito.

¹⁰ Beti, natəmat togəras galito, aGot ibar həni len nabiltimetduŋduŋ nəhab tolavurvur, nəsalfa topan lan, naut narivatəvat katkat mai ahai kelkel ur gəgəras artopan lan. Dereh leləŋon tisa vəsa tibatbat ei len nalennəyal mai nalenmariug van vi sutuai vi sutuai.*

Naṣəpəhunian hən navoian dan nəsaan

¹¹ Beti noris nabiltihai bətbətah totibau topəhəpəhw. Noris gai tobətah lan. Navile a pan mai nəmav aruyav dan nəhon. Aroməkaskas, arumasig, aroḅuer.

¹²⁻¹³ Ale noris alat lotomat, nəvanuan totibau mai nəvanuan naut kəmas gail. Nətas idam hən alat lotomat lan, lumakuv dani; nəmatan mai naut nəmatan arudam hən alat lotomat lumakuv dan gəlaru. Galit pisi loil a mō len nabiltihai bətbətah. Aŋel gail losəŋav hən nalobulat gail. Losəŋav hən nalobulat togon, nalobulat hən nəmauran. Ale aGot ikot hən nəvanuan pisi lotomat. Epəpəhun navoian lotogole, dan nəsaan lotogole, inor hən nəsa gai totos gati tia len nalobulat galenan.†

¹⁴ Beti aŋel gail lobulan nəmatan mai naut nəmatan len nabiltimetduŋduŋ nəhab. Nametduŋduŋ nəhab evi nəmatan na-vəha-ru-an.

¹⁵ Ale avan ideh, na-tos-gati-an hən nahəsən asike bīpat len nalobulat hən nəmauran, lubar hən nəvanuan enan len nametduŋduŋ nəhab.

* **20:6:** KelV 2.11 * **20:8:** Kokmai aMakok: Eze 38.1-39.20. * **20:10:** Luk 17.29

† **20:12-13:** Hən nəves 11-13, ris Dan 7.9-10; KelV 3.5

21

Nəməv veveu mai navile a pan veveu

¹ Beti noris nəməv veveu mai navile a pan veveu, husur nəməv metəkav mai navile a pan metəkav arumasig, ale nətəs am eḅuer.*

² Ale noris nəbiltivile siGot, naut a Jerusalem veveu togəm vi pan dan nəməv təban aGot. Nəbiltivile enan ikab hum navensus topəhas buni mōs naulumān ḅilah maii.*

³ Nosəsəloḅ hən nəbiltidoldol togəm len nəbiltihai bətbətah toke, “Məteris! Naut a im siGot ipat təban nəvanuan gail, ale aGot māu dereh titoh mai galito. Ale aGot, gai gabag dereh titah mai galito, ale tevi Got salito.*

⁴ Dereh tigar kuv namətarur p̄isi dan namətalito. Asike ikad nəmatan am; asike ikad nalolosaan o nətəḅan o napəḅasan am. Husur natit gail ta mō, loməkaskas tia.”*

⁵ Ale gai tobətah len nəbiltihai bətbətah ike, “Məteris! Gagai nugol natit p̄isi luveveu!” Beti ikel mai ginau ke, “Gitos gat natanan, husur nasoruan galenan lokitin, goləboi gəḅeil gəgat len gail.”

⁶ Ale ikel mai ginau ke, “Natit p̄isi ihav ta bolai! Novi alfa mai omeka, natuḅatan mai nanoḅan. Avan ideh tomaduh, dereh neviol kəmas maii hən nəwai dan nabəko toḅuv vi məhat, nəkadhut nəwai hən nəmauran.*

⁷ Avan ideh towin səhor nədaḅan hən nəsaan, dereh tikad natgalenan. Dereh ginau nevi aGot san, ale gai tevi anatugw.*

⁸ Be alat ləsəkad na-il-ḅuri-an, alat ləsəkad nadəlomian, alat lotogol natit aGot tomətahun bun gail, alat lotogol nəmatan, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nabehi, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotolibliboḅ, ikad naut topat vir galito len nəbiltimetduḅduḅ nəhab tolavurvur, nəsalfa topaḅ lan. Enan evi nəmatan na-vəha-ru-an.”*

Naut a Jerusalem veveu

⁹ Beti sua len aḅel lotoməlevru lotokad nasiloh lotoməlevru lotopul hən navilesir naməkot gail, egəm kel mai ginau ke, “Gegəmai. Dereh neḅusan gaiug hən navensus tomadhalah, asoan aTuhsipsip.”

¹⁰ Ale len nədaḅan seNunun aGot, aḅel enan ilav ginau vi lan nəbiltivēhuh tosaḅah vi məhat. Ale eḅusan ginau hən nəbiltivile siGot, naut a Jerusalem togəm vi pan dan nəməv təban aGot.*

* **21:1:** Isa 65.17, 66.22; 2Pit 3.13 * **21:2:** Isa 52.1, 61.10; KelV 3.12 * **21:3:**

Lev 26.11-12; Eze 37.27 * **21:4:** Isa 25.8, 35.10, 65.19 * **21:6:** Isa 55.1; KelV

1.8 * **21:7:** 2Sam 7.14; Psa 89.26-27 * **21:8:** *Salfa:* ris Luk 17.29; *nəmatan*

na-vəha-ru-an: ris KelV 2.11. * **21:10:** Eze 40.2

11 Ikad namənas siGot. Emial hum nəvat gəlgəlan, hum nəvat jaspa tomasil hum nakristal.†

12 Nəvōd nəvat hən nabiltivile emətortor, isahsah vi məhat. Ikad nametləkau tovi 12, aṅel lotovi 12 loil husur nametləkau galen v̄isusua. Len nametləkau galenan, lutos gat nahəsan nahəmar tovi 12 seIsrael. Nəhes esua len nametləkau esua.

13 Len naist ikad nametləkau itor, len nanot ikad itor, len nasaut ikad itor ale len nawes ikad itor.‡

14 Nəvōd hən nabiltivile ikad nəpaudesen tovi 12 lotokad nahəsan ahai pispisul seTuhsipsip lotovi 12 len gail. Nəhes esua len nəpaudesen esua.

15 Aṅel tosor mai ginau ikad namita nagol hən bisab̄ namita hən nabiltivile mai nametləkau han gail mai nəvōd han.*

16 Nabəlavan hən nabiltivile epitoṽ hən naṗosṗosan han. Ale aṅel enənoṽ hən nabiltivile hən namita totəgau. Ale isaḅi ke nabəlavan han evi nəstatia tovi 12,000.Š (Nabəlavan mai naṗosṗosan mai nəsahsahan han loṗitṗitoṽ).

17 Ale enənoṽ hən nəvōd hən nabiltivile, isaḅ namətortoran han evi nakupit tovi 144.** Ale nakupit siaṅel enan epitoṽ hum sinəvanuan.

18 Nəvat hən nəvōd hən nabiltivile evi jaspa, ale nabiltivile evi gol toveveu hum nakəlas tomasil toveveu.

19 Nəvat gəlgəlan ṗisi lovəhas nəpaudesen hən nəvōd hən nabiltivile. Nəpaudesen nametəkav evi jaspa, na-vəha-ru-an evi safaiā, na-vəha-tor-an evi akat, na-vəha-vat-an evi emerald,

20 na-vəha-rim-an evi oniks, na-vəha-məlevtes-an evi karnelian, na-vəha-məlevru-an evi krisolait, na-vəha-məlevtor-an evi peril, na-vəha-məlapat-an evi topas, na-vəha-səṅavur-an evi krisopres, na-vəha-səṅavur-pisan-esual-an evi jasint ale na-vəha-səṅavur-pisan-eru-an evi ametist.††

21 Nabopita nametləkau lotovi 12 lovi biltinesnes gail. Nabopita esua evi nanesnes esua. Ale nabiltimetṗisal hən nabiltivile evi gol toveveu, tomasil hum nakəlas.

22 Nəsarīs naim nalotuan ideh ei. Husur Nasuḅ aGot, aBiltidaṅan, mai aTuhsipsip arutoh tabtab ei, arovi naim

† 21:11: *Jaspa* evi nəvat sua gəsaləboi gəbəkəta tur lan, nətau han tomial o tokəsan o toyaṅyaṅ. *Nakristal* evi nəvat tomasil hum nakəlas ale səkad nətau ideh. ‡ 21:13:

Hən naves 12-13, ris Eze 48.30-35 * 21:15: Eze 40.3 § 21:16: *Nəstatia*

evi namita tovi 185. ** 21:17: *Nakupit* evi nabəlavan hən navəlan nəvanuan,

tuḅat len nakobkōb vān vəbar nagilen nəṅarhuvəlan. Nabəlavan han pəpadaṅ hən nahudhumita. †† 21:20: Hən naves 18-21, ris Isa 54.11-12. Nəvat galenan luma-iegai: *jaspa* emial o ekəsan o iyaṅyaṅ, *safaiā* iboṅboṅ ale imasil, *akat* epəhapəhw o imasiav be goləboi gəbəkəta vi lohoim kəkereh, *emerald* ekəskəsan ale imasil, *oniks* nətau han etiltile be gəsaləboi gəbəkəta tur lan, *karnelian* ebisibis be səmasil savoi, *krisolait* iyaṅyaṅ ale imasil, *peril* ekəskəsan ale imasil, *topas* iyaṅyaṅ ale imasil, *krisopres* ekəskəsan ale imasil, *jasint* ebisibis ale eləboi ḅimasil, *ametist* iboṅboṅ ale imasil.

nalotuan.‡‡

²³ Namial hən namityal mai nahəbati savi natideh ei, arobuer, husur namənas siGot emias kavkav hən nabiltivile enan, ale aTuhsipsip evi namial han.

²⁴ Naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail dereh liyaryar len namial han, ale nəboŋ nakiŋ gail hən navile a pan ləbēbis lan, dereh lilav nəyalyalan salito gəmai.

²⁵ Nametləkau han gail losəŋav len nəmariboŋ kavkav, asike lokəkol boŋ ideh, husur nalenmariug dereh tebuer ei.

²⁶ Ale naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail pisi dereh litariv nəyalyalan salito mai natit lotopul həni gəmai.

²⁷ Natideh tobiŋbiŋal o tosa asike ebis ei boŋ ideh. Nəvanuan ideh togol nəsa aGot tomətahun buni o tolibliboŋ, asike ebis ei boŋ ideh. Wake alat, aGot totos gat nahəsəlito len nalobulat se-Tuhsipsip hən nəmauran, galito ŋai dereh ləbis len nabiltivile enan. §§

22

¹ Beti aŋel egaii eṽusan ginau hən nawisel sua hən nəwai hən nəmauran, tomasil hum nakristal. Nawisel enan isel dan nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip.*

² Isel rivuh hən nametpīsal hən nabiltivile. Len nagəgarhəwisel sua nəhai sua hən nəmauran itov, ale ikad esual am len nagəgarhəwisel togon.* Nəhai eru enan aruṽan vəha-sua husur nahəbati ṽisusua. Aruṽan hən nəvite vəha-səŋavur pisan eru len nasihau esua. Nalut nəhai eru enan evi nalukai hən bīrer hən naluṽoh hən nəvanuan naut tiltile gail həni hən ləbimaur.

³ Səkad natideh aGot tomətahuni o toke tipansem len nabiltivile enan. Nabiltihai bətbətah siGot mai seTuhsipsip dereh tipat ei, ale naslev san gail lotovi vanuan san gail, dereh lilotu həni.*

⁴ Dereh leris nəhən, ale na-tos-gati-an hən nahəsən tipat len nabunəholito.

⁵ Asike ikad nalenmariug am, gol namialan hən namial mai namityal asike arovi natideh ei, husur Nasuḅ aGot dereh temial, temias galito. Ale dereh lesuṽan nakiŋ gail van vi sutuai.*

AYesu satogəmai

‡‡ 21:22: Naim nalotuan evi naut nəvanuan gail lolotolu hən aGot lan. Be nəboŋ aGot totoh tin mai nəvanuan san gail, loləboi ləbilotu həni len naut pisi, gol ke naim nalotuan savi natideh am. Imaienan, len nabiltivile veveu siGot, səkad naim nalotuan ideh. §§ 21:27: Hən naves 23-27, ris Isa 60.3-5, 11, 19-20, 52.1; Eze

44.9. Nalobulat hən nəmauran, ris KelV 3.5. * 22:1: Eze 47.1; Zec 14.8 * 22:2:

Gen 2.9-10 * 22:3: Gen 3.17; Zec 14.11 * 22:5: Isa 60.19; Dan 7.18

⁶ Beti aņel ikel mai ginau ke, “Nasoruan galenan, goləboi gəbeil gəgat len gail, lokitin. Nasuḅ aGot tolav aNunun mai ahai kelkel ur gail, gai esəvat aņel san hən ɓeʋusan naslev san gail hən natit p̄isi ɓimasvisi asike idareh.”

⁷ AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh noġəmai! Avan ideh ɓigol husur nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len naləbulat egai, tehəhaʋur!”

⁸ Ginau novi aJon notosəsəloŋ hən natgalenan, notoris p̄isi. Ale nəboŋ notosəsəloŋ, nəboŋ notoris natgalenan, nuteh bathurien aņel toʋusan ginau hən natgalenan hən nəbilotu.

⁹ Be ikel mai ginau ke, “Sagigol natenan! Ginau novi slev suŋan gaiug mai aʋam̄ gail, ahai kelkel ur gail, mai alat ləb̄igol husur na-tos-gati-an topat len naləbulat egai. Gilotu hən aGot!”*

¹⁰ Beti ikel mai ginau ke, “Sagesusuan naləbulat egai. Sagigol nasoruan hən na-pəhav-utaut-an tesusuah. Husur nəboŋ egəm pəpadaŋ.

¹¹ Avan ideh togol nəsa sanor, tigol tabtab həni; avan ideh toɓiŋɓiŋal taʋtaʋor, teɓiŋɓiŋal taʋtaʋor tabtab; avan ideh togol nanoran, tigol tabtab hən nanoran; avan ideh totoh a tut dan nəsaan, titoh tabtab dani.”*

¹² AYesu ike, “Səsəloŋ! Asike idareh noġəmai! Dereh nitariv naɓurɓuran sagw hən nəbilav nakonɓurɓuran o nəpanismen mai nəvanuan p̄isi ɓinor hən nagolean salit gail.

¹³ Novi alfa mai omeka, nametəkav mai naməkot, natuɓatan mai nanoŋan.†

¹⁴ “Alat lotokəkas nahurabat salit gail, lehəhaʋur.* Loləboi ləbeɓisutur len nametləkau gail hən nabiltivile ale han naʋit nəhai hən nəmauran.*

¹⁵ Avil vivile dan nabiltivile ikad nalipah gail mai alat lotogol nabehi, alat lotogol naitian tosa, alat lotogol nəmatan, alat lotolotu hən nəlablab gail mai alat lotoləmas nagəgərasan ale lotogole.

¹⁶ “Ginau aYesu nosəvat aņel sagw hən ɓikel kot natgalenan n̄os alat siYesu len naut tiltile gail. Novi nəkadun nəbathuyah siTevit mai novi nəpasusan siTevit, novi naŋoso lalan toŋial habat.”*

¹⁷ ANunun aGot mai navensus tovi asoan aTuhsipsip, aruke, “Yesu gegəmai!” Ale avan ideh tosəsəloŋ səhoti tike, “Yesu gegəmai!” Avan ideh tomaduh tegəmai. Avan ideh

* 22:9: Hən naves 8-9, ris KelV 19.10 * 22:11: Dan 12.10 † 22:13: Hən naves

12-13, ris Isa 40.10, 44.6, 48.12, 62.11; Psa 28.4; Jer 17.10; KelV 1.8 * 22:14: KelV

7.14 * 22:14: Gen 2.9, 3.22 * 22:16: Isa 11.1, 10; KelV 2.28, 5.5

toləŋoni, temun kəmas hən nəwai hən nəmauran, naṽurian han toḅuer.*

Nasoruan naməkot

¹⁸ Ginau nukel nalələgauan mai nəvanuan p̄isi lotosəsəlon hən nasoruan hən na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai: avan ideh bəsuhud hən natideh mai nasoruan topat, aGot dereh tesuhud hən navilesir nalobulat egai tosor husur gail, mai atenan.

¹⁹ Ale avan ideh bilav kuv nasoruan ideh dan na-pəhav-utaut-an len nalobulat egai, aGot dereh tilav kuv natit gail na-tos-gati-an len nalobulat egai tokele dani. Namilen ke, asike ihan naṽit nəhai hən nəmauran, asike eḅis len nabiltivile siGot.‡

²⁰ Ale atenan tokel kot natgalen p̄isi, ike, “Evoi, asike idareh nogəmai.”

Ganan! Nasuḅ aYesu gegəmai!*

²¹ Nasuḅ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan p̄isi siGot.§

* **22:17:** Isa 55.1 ‡ **22:19:** Hən naves 18-19, ris Deu 4.2, 12.32 * **22:20:** 1Kor

16.22 § **22:21:** Len natosian galevis ta sutuai ike, Nasuḅ aYesu m̄au teviol kəmas hən navoian mai nəvanuan siGot o nəvanuan p̄isi siGot. Ale galevis losuhud hən nasoruan *ganan* len nagilen